JAINA-ĀGAMA-SERIES

2

(2)

SŪYAGAḌAṀGASUTTAṀ

(SŪTRAKṚTĀṄGASŪTRAṀ)

SHRĪ MAHĀVĪRA JAINA VIDYĀLAYA

BOMBAY-400 036

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जैन-आगम-ग्रन्थमाला

ग्रन्थाङ्क २ (२)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जैन-आगम-ग्रन्थमाला : ग्रन्थाङ्क २ (२)

पंचमगणहरभयवंसिरिसुहम्मसामिविरइयं बिइयं अंगं

सूयगडंगसुत्तं

[सूत्रकृताङ्गसूत्रम्]

सम्पादकः

पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयसिद्धिसूरीश्वरपट्टालङ्कार-
पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयमेघसूरीश्वरशिष्य-
पूज्यपादमुनिराजश्रीभुवनविजयान्तेवासी

मुनि जम्बूविजयः

सहायकः

मुनि धर्मचन्द्रविजयः

श्री महावीर जैन विद्यालय

बम्बई ४०० ०३६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प्रथम संस्करण :
वीर सं० २५०४/विक्रम सं० २०३४/ई० स० १९७८

मूल्य ४० रुपया

प्रकाशक
रतिलाल चीमनलाल कोठारी
सेवंतीलाल केशवलाल शाह
जगजीवन पोपटलाल शाह
मानद मंत्रीओ
श्री महावीर जैन विद्यालय
ऑगस्ट क्रान्तिमार्ग, बम्बई-४०० ०३६

मुद्रक
प्र. पु. भागवत
मौज प्रिन्टिंग ब्यूरो
खटाववाडी, मुंबई-४०० ००४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jaina-Āgama-Series No. 2 (2)

SŪYAGAḌAṀGASUTTAM

[SŪTRAKṚTĀṄGASŪTRAM]

Editor

MUNI JAMBŪVIJAYA

the disciple of

H. Holiness Munirāja

Shrī BHUVANAVIJAYAJI MAHĀRĀJA

SHRĪ MAHĀVĪRA JAINA VIDYĀLAYA
BOMBAY 400 036

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

First published : 1978

© 1978, by the Publishers

Price : Rs. 40

Printed in India
by P. P. Bhagwat
Mouj Printing Bureau
Khatau Wadi, Bombay 400 004

Published by
Ratilal Chimanlal Kothari
Sevantilal Keshavlal Shah
Jagjiwan Popatlal Shah
Hon. Secretaries
Shri Mahavira Jaina Vidyalaya
August Kranti Marg, Bombay 400 036

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ग्रन्थानुक्रमः

	पृष्ठांक
પ્રકાશકીય નિવેદન	૯–૧૧
આભાર	૧૨
ઋણસ્વીકાર	૧૩
જિનઆગમ જયકારા (ગુજરાતી प्रस्तावना)	૧–૪૪
आमुखम्	४५–५४
FOREWORD	55-69
सामान्यसङ्केतविवरणम्	७१
सम्पादनोपयुक्तग्रन्थसूचिः [सङ्केतविवरणसहिता]	७२–७६
विषयानुक्रमः	७७–८२
सूयगडंगसुत्तं (सूत्रकृताङ्गसूत्रम्)	१–२५८
प्रथमः श्रुतस्कन्धः	१–११९
द्वितीयः श्रुतस्कन्धः	१२१–२५८
प्रथमं परिशिष्टं 'विशिष्टशब्दसूचिः'	२५९–३४४
द्वितीयं परिशिष्टं 'सूत्रकृताङ्गसूत्रान्तर्गतगाथानामकारादिक्रमः'	३४५–३५४
तृतीयं परिशिष्टं 'कतिपयानि विशिष्टानि टिप्पणानि'	३५५–३७३
शुद्धि-वृद्धिपत्रकम्	३७४–३७६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રકાશકીય નિવેદન

અમારી જૈન આગમ ગ્રંથમાળાના એક પછી એક ગ્રંથોનું પ્રકાશન, કંઈક ધીમી ગતિએ છતાં, નિયમિત થઈ રહ્યું છે અને અત્યાર સુધીમાં પ્રગટ થયેલ છ ગ્રંથોના પ્રકાશન પછી બીજા અંગસૂત્ર "શ્રી સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર"નું પ્રકાશન આજે થઈ રહ્યું છે, તે પ્રસંગે અમે સંતોષ અને હર્ષની લાગણી અનુભવીએ છીએ.

બધાં મૂળ પવિત્ર આગમસૂત્રો પ્રકાશિત કરવાની, શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયની વિશિષ્ટ અને મોટી યોજનાના પ્રણેતા અને પ્રાણ પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકર શ્રુત-શીલવારિધિ મુનિભગવંત શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ પોતે માનતા હતા કે, અગિયાર અંગસૂત્રોમાંના પહેલા શ્રી આચારાંગસૂત્ર તથા બીજા શ્રી સૂત્રકૃતાંગસૂત્રના સંપાદન–સંશોધન–શુદ્ધીકરણનું કામ, બીજાં આગમસૂત્રોના સંશોધન–સંપાદનની સરખામણીમાં, વધારે અઘરું, વધારે શ્રમસાધ્ય છે અને વધારે વિચારણા તથા આગળપાછળના આગમિક પ્રવાહોની વિશેષ સૂઝ–સમજ–માહિતી તેમ જ પૂરતો સમય માગી લે એવું છે. તેથી જ તેઓએ એ બન્ને અંગસૂત્રોનું સંશોધનકાર્ય, આ આગમ ગ્રંથમાળાની શરૂઆતનાં વર્ષોમાં હાથ ઉપર ન લેતાં ભવિષ્યમાં કરવાનું મુનાસિફ માન્યું હતું. પરંતુ, ભવિતવ્યતા કંઈક એવી હતી કે, તેઓ આ કાર્ય હાથ ધરી ન શક્યા અને તેઓનો સ્વર્ગવાસ થયો.

આવી ચિંતાકારક પરિસ્થિતિમાં ભારતીય દર્શનો અને જૈન આગમોના મર્મજ્ઞ જ્ઞાતા અને દેશ–વિદેશમાં સુવિખ્યાત ભારતીય વિદ્વાન પરમપૂજ્ય મુનિવર્ય શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજે અમારી આગમ ગ્રંથમાળાને ચાલુ રાખવાનું સુકાન સંભાળી અમને ચિંતામુક્ત કર્યા અને આગમસૂત્રોના સંપાદન–સંશોધનનું કાર્ય શરૂ કર્યું. એમના અવિરત અને ખંતભર્યા પ્રયત્નથી બે મુશ્કેલ અંગસૂત્રોમાંથી પહેલા અંગસૂત્ર "શ્રી આચારાંગસૂત્ર"નું તેઓશ્રીએ કરેલ સંપાદન એક વર્ષ પહેલાં, સને ૧૯૭૭માં અમે પ્રકાશિત કરી શક્યા હતા અને આજે તેઓશ્રીની સિદ્ધહસ્તકળાથી પરિષ્કૃત થયેલ "શ્રી સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર" નામે બીજા અંગસૂત્રનું, અમારી ગ્રંથમાળાના ગ્રંથાંક બીજાના બીજા ભાગરૂપે પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે, ત્યારે અમે વિશેષ ખુશાલી અને કૃતાર્થતાની લાગણી અનુભવીએ એ સ્વાભાવિક છે.

પરમપૂજ્ય મુનિપ્રવર શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજ સાહેબે, ખરા અણીના વખતે, આ ગ્રંથમાળાને ચાલુ રાખવા માટે અમને જે સક્રિય સાથ અને વાત્સલ્યભર્યો સહકાર આપ્યો છે તે બદલ તથા આ ગ્રંથમાળાના ગ્રંથો આદર્શરૂપમાં તૈયાર થાય એ માટે તેઓ જે અવિરત પરિશ્રમ કરી રહ્યા છે, તે માટે અમે તેઓશ્રીનો જેટલો ઉપકાર માનીએ એટલો ઓછો છે.

આપણા સંઘમાં શરૂ થયેલ આગમ પ્રકાશનની પ્રવૃત્તિનો વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આ મહાન કાર્યના પુરોગામી મહાપુરુષ તરીકે પૂજ્યપાદ આગમોદ્ધારક આચાર્ય ભગવંત શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ અને એમના ઉપકારોનું સહજભાવે સ્મરણ થઈ આવે છે. એ જ રીતે પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકર મુનિભગવંત શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજનું નામ અને કામ પણ આગમોના સંશોધન અને શુદ્ધીકરણના આ યુગના ઇતિહાસમાં સોનેરી અક્ષરોથી બની રહે એવું છે. પોતાનું સમગ્ર જીવન જ્ઞાનોપાસનાને સમર્પિત કરીને, વિદ્વાનો અને અભ્યાસીઓને માટે સંશોધન–સંપાદનની વિપુલ સામગ્રી તેઓ મૂકી ગયા છે. આ બન્ને આગમપ્રજ્ઞ મહાપુરુષોના ઉપકારોને આપણે હંમેશને માટે યાદ કરતા રહીશું અને એમાંથી પ્રેરણા લેતા રહીશું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આ ગ્રંથના સંપાદનમાં પરમપૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી ધર્મચંદ્રવિજયજી મહારાજ સાહેબે જે સહકાર આપ્યો છે, તે માટે તેઓ પ્રત્યે અમે ઊંડી કૃતજ્ઞતાની લાગણી દર્શાવીએ છીએ.

આ પ્રકાશનમાં થએલ ખર્ચની રૂ. ૪૫,૦૦૦ (અંકે પીસ્તાલીસ હજાર) શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંઘની સુપ્રસિદ્ધ પ્રતિનિધિ સંસ્થા શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી, અમદાવાદ તરફથી અમોને મળી છે. આ ઉદાર સહકાર આપવા બદલ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીનો હાર્દિક આભાર માનીએ છીએ.

આ પવિત્ર મૂળ આગમોના સંશોધન અને પ્રકાશન માટે શ્રી દશવૈકાલિકસૂત્ર, શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર અને શ્રી આવશ્યકસૂત્ર (જૈન આગમ ગ્રંથમાલા ગ્રંથાક ૧૫) પ્રકાશિત થયા પછી નીચે મુજબની આર્થિક સહાય મળેલ છે :

૧.	શાહપુર મંગળપારેખ ખાંચા	રૂ. પૈ.
	જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક શ્રી સંઘ, અમદાવાદ	૧,૦૦૧·૦૦
૨.	શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંઘ, વાવ (શ્રી ઠાણુાંગસૂત્રના પ્રકાશન માટે)	૨,૦૦૦·૦૦
૩.	શ્રી આત્મવલ્લભ જૈન પંજાબ સંઘ, આગ્રા	૫૦૦·૦૦
૪.	શેઠ કલ્યાણજી સોભાગચંદજી, પિંડવાડા (શ્રી ઠાણુાંગસૂત્રના પ્રકાશન માટે)	૫૦૦·૦૦
૫.	શ્રી સાગર જૈન ઉપાશ્રય, પાટણ	૫૦૦·૦૦
૬.	છૂટક સહાય	૨૭૨·૦૦
૭.	શ્રી અગાશી જૈન દેરાસર (ટેમ્પલ) ઍન્ડ ચૅરિટીઝ ટ્રસ્ટ	૨૫૦·૦૦

આ પ્રેરણાદાયી સહકાર બદલ અમે તેઓનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

શ્રી દેવકરણ મૂળજી જૈન જ્ઞાનખાતા ટ્રસ્ટ (મુંબઈ) તરફથી રૂ૦ ૫૦૦૦ શ્રી સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની ખરીદી માટે છે તેવો નિર્દેશ છેલ્લા પ્રકાશનમાં કરેલ છે. હવે આ રકમ પૂ૦ મુનિરાજ શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજના ઉપદેશથી શ્રી સૂત્રકૃતાંગસૂત્રના મુદ્રણ પેટે ભેટ છે તેવું માર્ગદર્શન મળેલ છે.

આ પવિત્ર મૂળ આગમોના સંશોધન અને પ્રકાશન માટે શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય જિનાગમ ટ્રસ્ટનામનું રજિસ્ટર્ડ થએલ સ્વતંત્ર ટ્રસ્ટ છે. જેના ટ્રસ્ટીઓ નીચે મુજબ છે :

૧. શ્રી ભોગીલાલ લેહેરચંદ
૨. શ્રી પ્રવીણચંદ હેમચંદ કાપડીઆ
૩. શ્રી જયંતિલાલ રતનચંદ શાહ
૪. શ્રી વ્રજલાલ કપુરચંદ મહેતા
૫. શ્રી રસિકલાલ મોતીચંદ કાપડીઆ

વળી, વિદ્યાલયની આગમ પ્રકાશન સમિતિના નીચે મુજબ બધા સભ્યોના મમતાભર્યા સહકારથી જ અમે આ યોજનાને આગળ વધારી શકીએ છીએ, તેથી એમનો પણ અમે આભાર માનીએ છીએ :

૧. શ્રી કેશવલાલ કીલાચંદ
૨. શ્રી સેવંતીલાલ ખેમચંદ શાહ
૩. શ્રી પોપટલાલ ભીખાચંદ
(શ્રી પાટણ જૈન મંડળના પ્રતિનિધિઓ)
૪. શ્રી જેસિંગલાલ લલ્લુભાઈ
૫. શ્રી ધીરજલાલ મોહનલાલ શાહ
૬. શ્રી પ્રાણલાલ કાનજીભાઈ દોશી
૭. શ્રી સેવંતીલાલ ચીમનલાલ શાહ
૮. ડૉ૦ રમણલાલ ચીમનલાલ શાહ
૯. ડૉ૦ જયંતિલાલ સુરચંદ બદામી
૧૦. શ્રી કાન્તિલાલ ડાહ્યાભાઈ કોરા
૧૧. શ્રી જયંતિલાલ રતનચંદ શાહ
૧૨. શ્રી રતિલાલ ચીમનલાલ કોઠારી
૧૩. શ્રી સેવંતીલાલ કેશવલાલ શાહ
૧૪. શ્રી જગજીવન પોપટલાલ શાહ
(મંત્રીઓ)
૧૫. શ્રી માણેકલાલ ઝવેરચંદ વસા
૧૬. શ્રી મદનલાલ ઠાકોરદાસ શાહ
(કોષાધ્યક્ષ)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આ જિનાગમ કાર્યને નિ:સ્વાર્થભાવે પોતાનું માનીને એમાં દરેક પ્રકારનો સહકાર આપવા બદલ પં૦ શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયા અને શ્રી રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ પ્રત્યે આભારની લાગણી વ્યક્ત કરીએ છીએ. તે ઉપરાંત આગમ સંપાદન કાર્યના સહકારી અને પરમપૂજ્ય મુનિભગવંત શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજ સાહેબની કોઈ કોઈ સૂચના અનુસાર નોંધ, અવતરણ વગેરે લખી મોકલવા બદલ અમે પંડિત શ્રી અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજકનો આભાર માનીએ છીએ.

અમદાવાદના લા૦ દ૦ ભારતીય સંસ્કૃતિવિદ્યામંદિરના અધ્યક્ષ ડૉ૦ નગીનદાસ જીવણલાલ શાહે આ ગ્રંથની પ્રસ્તાવનાનો અધિકૃત અંગ્રેજી અનુવાદ કરી આપ્યો છે. વિદ્યાલયના મહામાત્ર શ્રી કાંતિલાલ ડાહ્યાભાઈ કોરાની ચીવટ અને ખંતને લીધે આ ગ્રંથમાળાના ગ્રંથો સુંદરરૂપમાં પ્રગટ થતા રહે છે અને મુંબઈના સુવિખ્યાત મુદ્રણાલય મૌજ પ્રિન્ટિંગ બ્યૂરોના સંચાલક શ્રી પ્રભાકરભાઈ ભાગવતની સતત દેખરેખને લીધે જ આ ગ્રંથમાળાના ગ્રંથોની સુઘડતા અને શુદ્ધિનું ધોરણ એકધારું સચવાઈ રહ્યું છે. આ બધાનો અમે આભાર માનીએ છીએ.

આગમ સંશોધન પ્રકાશન કાર્યમાં સીધી યા પરોક્ષ રીતે અનેક જ્ઞાનભંડારો, સંસ્થાઓ અને વ્યક્તિઓનો સહકાર મળે છે, તેઓના અમે આભારી છીએ.

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય
ઑગસ્ટ ક્રાંતિ માર્ગ
મુંબઈ ૪૦૦ ૦૩૬

તા૦ ૨૪-૪-૧૯૭૮

રતિલાલ ચીમનલાલ કોઠારી
સેવંતીલાલ કેશવલાલ શાહ
જગજીવન પોપટલાલ શાહ
માનદ મંત્રીઓ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આ ભા ર

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય તરફથી પ્રકાશિત થતી શ્રી જૈન આગમ ગ્રંથમાળાના બીજા ગ્રંથ : ભાગ બીજો : શ્રી સૂત્રકૃતાંગ સૂત્ર 'સુયગડંગસુત્ત'ના પ્રકાશનમાં થયેલ ખર્ચની રૂા. ૪૫,૦૦૦ અંકે પીસ્તાલીસ હજાર જેટલી રકમ શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંઘની સુપ્રસિદ્ધ પ્રતિનિધિ સંસ્થા, શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી, અમદાવાદ તરફથી અમોને મળી છે. આ કાર્ય માટે આવો ઉદાર સહકાર આપવા બદલ અમો શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીનો હાર્દિક આભાર માનીએ છીએ.

રતિલાલ ચીમનલાલ કોઠારી
સેવંતીલાલ કેશવલાલ શાહ
જગજીવન પોપટલાલ શાહ
માનદ મંત્રીઓ
શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઋણસ્વીકાર

જૈન આગમ ગ્રંથોના સંશોધન-સંપાદન અને પ્રકાશનના કાર્યમાં વેગ આપવાના ઉદ્દેશથી, વિ૦ સં૦ ૨૦૦૧ની સાલમાં, પાટણ (ઉ. ગુ.) માં પૂજ્યપાદ મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજની પ્રેરણાથી અને મુ. શ્રી કેશવલાલ કીલાચંદના પ્રયાસોથી સ્થપાયેલ શ્રી જિનાગમ પ્રકાશિની સંસદ (ઠે. શ્રી પાટણ જૈન મંડળ, ૭૭, મરીનડ્રાઈવ, મુંબઈ-૨૦) તરફથી શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય (મુંબઈ)ની મૂળ જૈન આગમો પ્રકાશિત કરવાની યોજના માટે રૂ૦ ૧,૩૫,૫૬૬-૦૦ અંકે એક લાખ પાંત્રીસહજાર પાંચસો છાસઠ રૂપિયા પૂરા મળ્યા છે; આ ભવ્ય સહકાર માટે અમે શ્રી જિનાગમ પ્રકાશિની સંસદનો, શ્રી પાટણ જૈન મંડળનો તથા એ બન્ને સંસ્થાના કાર્યકરોનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

રતિલાલ ચીમનલાલ કોઠારી
સેવંતીલાલ કેશવલાલ શાહ
જગજીવન પોપટલાલ શાહ
માનદ મંત્રીઓ

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्री शङ्खेश्वरपार्श्वनाथाय नमः।
श्री अजितनाथस्वामिने नमः।

आचार्यमहाराजश्रीमद्विजयसिद्धिसूरीश्वरजीपादपद्मेभ्यो नमः।
आचार्यमहाराजश्रीमद्विजयमेघसूरीश्वरजीपादपद्मेभ्यो नमः।
सद्गुरुदेवमुनिराजश्रीभुवनविजयजीपादपद्मेभ्यो नमः।

જિનઆગમ જયકારા

(प्रस्तावना)

પરમ કૃપાળુ, અનંત ઉપકારી **અરિહંત પરમાત્મા** તથા પરમોપકારી પિતાશ્રી અને સદ્ગુરુદેવ પૂજ્યપાદ મુનિરાજશ્રી **ભુવનવિજયજી** મહારાજની પરમકૃપાથી—અર્થથી જિનેશ્વરભાષિત તથા સૂત્રથી ગણધરભગવંતગ્રથિત દ્વાદશાંગીરૂપ માળાના પ્રથમ પુષ્પરૂપ આચારાંગસૂત્રના પ્રકાશન પછી હવે દ્વિતીયપુષ્પરૂપ—શ્રી **સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર** (સૂયગડંગસુત્ત)ને વિવિધ સામગ્રીને આધારે સંપાદિત કરીને આગમભક્ત જગત સમક્ષ રજુ કરતાં અમને ઘણો જ હર્ષ થાય છે.

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય તરફથી પ્રકાશિત થતી આ જૈન આગમ ગ્રંથમાળાના પ્રાણસ્વરૂપ સ્વ૦ આગમપ્રભાકર મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે સંગૃહીત કરેલી તથા બીજી પણ જે પ્રાચીન હસ્તલિખિત સામગ્રીને આધારે આ ગ્રંથનું સંપાદન કરવામાં આવ્યું છે તેનો પરિચય આ પ્રસ્તાવનાના છેવટના ભાગમાં આપવામાં આવશે.

દ્વાદશાંગીમાં સૂત્રકૃતાંગ દ્વિતીય અંગસૂત્ર છે. રચના તથા સ્થાપનાની દૃષ્ટિએ દ્વાદશાંગીમાં આચારાંગસૂત્રના ક્રમ વિષે આચારાંગસૂત્રની પ્રસ્તાવનામાં (જુઓ પૃ૦ ૧૭–૧૮) જે વિવિધ વિચારધારાઓ અમે જણાવી છે તે જ વિચારધારાઓ સૂત્રકૃતાંગસૂત્રના ક્રમ વિષે પણ યથાયોગ્ય સમજી લેવાની છે.

પ્રસ્તુત અંગસૂત્રનું સંસ્કૃતમાં, શ્વેતાંબર તથા દિગંબર બંને પરંપરામાં सूत्रकृत નામ જ પ્રસિદ્ધ છે. પ્રાકૃતમાં, શ્વેતાંબરમાન્ય ગ્રંથોમાં सूतकड, सुत्तकड, તથા सूयगड એવાં ત્રણ નામ મળે છે.[1]

---

१. "सूयगडं अंगाणं बितियं तस्स य इमाणि नामाणि। सूतगडं सुत्तगडं सूयगडं चेव गोण्णाइं ॥ २ ॥"—सूत्रकृताङ्गनिर्युक्ति।

"सुअपुरुसस्स बारसंगाणि मूलस्थाणीयाणि। सेससुतक्खंधा उवंगाणि कलाच्यङ्गुष्ठादिवत्। तेसिं बारसण्हं अंगाणं एतं बितियं अंगं। णामाणि एगट्ठियाणि इन्द्र-शक्र-पुरन्दरवत्, तंजधा—**सूतकडं** ति वा **सुत्तकडं** ति वा **सूयकडं** ति वा। णामं पुण दुविधं गोण्णं इतरं च, गुणेभ्यो जायते गौणम्, अधा तवतीति तवणो, जलतीति जलणो एवमादि, तत्थेताणि एगट्ठियणामाणि गोण्णातिं। तत्थ **सूतकडं** "षूङ् प्राणिप्रसवे" [पा० धा० ११३२]......भावप्रसवो गणधरेभ्य इदं प्रसूतम्, अथवा "अत्थं भासति अरहा" [आव० नि० गा० ९२], ततः सूत्रं प्रसवति। **सुत्तकड** त्ति......भावसूत्रेण तु सूत्रानुसारेण निर्वाणपथं गम्यते। **सूतकडं** भावे ससमय-परसमयसूयणामेत्तं।"—**सूत्रकृतांगचूर्णि** पृ० ४। "सूत्रकृतमित्येतदङ्गानां द्वितीयम्, तस्य चामून्येकार्थिकानि, तद्यथा—**सूतम्** उत्पन्नमर्थरूपतया तीर्थकृद्भ्यः, ततः **कृतं** ग्रन्थरचनया गणधरैरिति। तथा **सूत्रकृतमिति** सूत्रानुसारेण तत्त्वावबोधः क्रियतेऽस्मिन्निति। तथा **सूचाकृतमिति** स्वपरसमयसूचना साऽस्मिन् कृतेति। एतानि चास्य गुणनिष्पन्नानि नामानीति।"—शीलाचार्यविरचित **सूत्रकृताङ्गवृत्ति** पृ० २।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ચતુર્દશપૂર્વધર ભગવાન ભદ્રબાહુ સ્વામીએ રચેલી સૂત્રકૃતાંગનિર્યુક્તિમાં આ ત્રણે નામો આપેલાં છે. નિર્યુક્તિ ઉપરની ચૂર્ણિમાં सूत=ગણધરોથી (સૂત્રરૂપે) ઉત્પન્ન થયેલું અથવા તીર્થંકરોથી અર્થરૂપે ઉત્પન્ન થયેલું માટે सूतकड, સૂત્રઅનુસારે નિર્વાણમાર્ગે જવાય છે માટે सुत्तकड, સ્વ-પરસમયની સૂચના કરાય છે માટે सूत(य)कड એવો અર્થ આપેલો છે. શીલાચાર્યવિરચિત વૃત્તિમાં सूत = અર્થરૂપે તીર્થંકરોથી ઉત્પન્ન થયેલું कृत=ગ્રંથરૂપે ગણધરોએ રચેલું માટે सूतकृत, सूत्र અનુસારે આમાં તત્ત્વનો બોધ કરાય છે માટે सूत्रकृत, સ્વ-પરસમયની सूचा = સૂચના આમાં કરાય છે માટે सूचाकृत એમ અર્થ વર્ણવેલો છે.

[1]ગણધર ભગવાને જિનવરમતને સાંભળીને શુભ અધ્યવસાયથી આ સૂત્રની રચના કરી છે માટે सूयगड તથા અક્ષરગુણમતિસંઘટના, કર્મપરિશાટના તથા તદુભયયોગથી આ સૂત્રની રચના કરવામાં આવી છે માટે सुत्तगड એવો અર્થ પણ નિર્યુક્તિમાં વર્ણવેલો છે.

આ ત્રણે નામોમાં सूयगड નામ વિશેષ પ્રસિદ્ધ છે. સમવાયાંગસૂત્ર તથા નંદીસૂત્ર આદિમાં પણ આ જ નામ ખાસ જોવામાં આવે છે, નંદીવૃત્તિ (હારિભદ્રી)માં सूयगडનું સંસ્કૃત રૂપાંતર सूत्रकृत આપેલું છે. 'सूयगड માં જીવાદિ પદાર્થો સૂચિત થાય છે' એવો પણ અર્થ નંદીચૂર્ણિ તથા નંદીવૃત્તિમાં આપેલો છે. 'જીવાદિ પદાર્થોનું અનુસંધાન કરાય છે' એવો પણ અર્થ નંદીચૂર્ણિમાં છે.[2] सूत्रकृत શબ્દનો જે સામાન્ય શબ્દાર્થ છે તે તો બીજા સૂત્રોમાં પણ ઘટી શકે છે, પરંતુ અહીં રૂઢિથી सूत्रकृतांगसूत्र જ લેવાનું છે, આ વાત નંદીસૂત્ર ઉપરની હારિભદ્રી વૃત્તિમાં સ્પષ્ટ કરેલી છે.[3]

દિગંબર પરંપરામાં सुद्दयड, सूदयड તથા सूदयद નામ મળે છે.[4] આમાં सुद्द એ સંસ્કૃત सूत्रનું રૂપાંતર છે તથા सूद એ सूत्र અથવા सूत નું રૂપાંતર છે. यद તથા यड એ સંસ્કૃત कृतનું રૂપાંતર છે.

વિભાગ—સૂત્રકૃતાંગના બે મુખ્ય વિભાગ છે અને તે પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ તથા દ્વિતીય શ્રુતસ્કંધ કહેવાય છે. પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં ૧૬ અધ્યયન છે, ૧૬ માં અધ્યયનનું નામ ગાથા છે તેથી गाथाषोडशक (ગાથા જેમાં સોળમું અધ્યયન છે તે) એવું પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનું પ્રસિદ્ધ નામ છે.[5] બીજા શ્રુતસ્કંધમાં

---

૧. सोऊण जिणवरमतं गणहारी काउ तक्खओवसमं। अज्झवसाणेण कयं सुत्तमिणं तेण सूयगडं ॥ १८ ॥......अक्खरगुणमतिसंघायणाए कम्मपरिसाडणाए य। तदुभयजोगेण कयं सुत्तमिणं तेण सुत्तगडं ॥ २० ॥—सूत्रकृताङ्गनिर्युक्ति। નિર્યુક્તિ જોતાં, અહીં श्रुतकृत શબ્દ પણ સંસ્કૃતમાં સંભવે.

૨. "से किं तं सूयगडे ? सूयगडे णं ससमया सूइज्जंति......"—समवायांगसूत्र। "से किं तं सूयगडे ? सूयगडे णं लोए सूइज्जति......"—नन्दीसूत्र। "से किं तं सूयगडेत्यादि सुत्तं। सूइज्जइ त्ति जधा णट्ठा सूई तंतुणा सूइज्जइ उवलब्भतेत्यर्थः। अहवा जहा सूयी पडं सूतेइ तहा सूयगडे जीवादिपदत्था सूइज्जंति"—नन्दीचूर्णि पृ० ६३। "से किं तं सूयगडे ? सूच् सूचायाम् [ ], सूचनात् सूत्रम्, सूत्रेण कृतं सूत्रकृतं रूढ्योच्यते"—नन्दीवृत्ति हारिभद्री पृ० ७७। "सूयगडेत्यादि, रूढ्योच्यते इति सूत्रकृतशब्देन द्वितीयमेवाङ्गमुच्यते नान्यत्"—नन्दीवृत्तिटिप्पनक पृ० १६४।

૩. દૃષ્ટિવાદમાં પણ ૧ પરિકર્મ, ૨ સૂત્ર, ૩ પૂર્વગત, ૪ અનુયોગ, ૫ ચૂલિકા એ પ્રમાણે સૂત્ર નામનો સ્વતંત્ર વિભાગ હતો. બૌદ્ધોમાં પણ सुत्तपिटक અને सुत्तनिपात એવાં રૂઢ નામો મળે છે.

૪. "तेवीसाए सुद्दयडज्झाणेसु"—प्रतिक्रमणग्रंथत्रयी। "जं तमंगपविट्ठं तं बारसविहं आयारो सूदयडं ठाणं वियाहपण्णत्ती णाहधम्मकहा उवासयज्झयणं अंतयडदसा अणुत्तरोववादियदसा पण्हवायरणं विवायसुत्तं दिट्ठिवादो चेदि।"—जयधवला पृ० २३। आयारंगे अट्ठारह पदसहस्साणि १८०००, सूदयदे छत्तीस पदसहस्साणि ३६०००"—जयधवला पृ० ८५।

૫. જુઓ આ જ ગ્રંથમાં પૃ૦ ૧૧૮ ટિ૦ ૧૮, પૃ૦ ૧૧૬ ટિ૦ *।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સાત અધ્યયનો છે અને તે મોટાં હોવાથી સ્થાનાંગસૂત્ર તથા સૂત્રકૃતાંગચૂર્ણિ આદિમાં તે માટે महज्झयणा એવો ઉલ્લેખ મળે છે.[1] આ રીતે સૂત્રકૃતાંગમાં બે શ્રુતસ્કંધ તથા બધાં મળી (૧૬+૭=) ૨૩ અધ્યયનો છે. પ્રથમ અધ્યયનમાં ૪, બીજામાં ૩, ત્રીજામાં ૪, ચોથામાં ૨, તથા પાંચમામાં ૨ ઉદ્દેશક—આ રીતે પાંચ અધ્યયનના ૧૫ ઉદ્દેશક છે. તે દરેકનો એક એક ઉદ્દેશનકાલ તથા સમુદ્દેશનકાલ, તથા બાકીનાં (ઉદ્દેશકવિભાગ વિનાનાં) ૧૮ અધ્યયનોનો એક એક ઉદ્દેશનકાલ તથા સમુદ્દેશનકાલ એ રીતે સૂત્રકૃતાંગના એકંદરે ૩૩ ઉદ્દેશનકાલ તથા સમુદ્દેશનકાલ છે.[2]

સૂત્રકૃતાંગનાં ૨૩ અધ્યયનોનાં પ્રાકૃત તથા સંસ્કૃત[3] નામો આ પ્રમાણે છે—

प्राकृत नाम	संस्कृत नाम	प्राकृत नाम	संस्कृत नाम
१ समय	समय	१४ गंथ	ग्रन्थ
२ वेयालिय	वैतालीय	१५ आयाणिज्ज	आदानीय
,,	वैदारिक	संकलित	संकलिका
३ उवसग्गपरिण्णा	उपसर्गपरिज्ञा	जमतीत	यमकीय
४ इत्थीपरिण्णा	स्त्रीपरिज्ञा	१६ गाहा	गाथा
५ णिरयविभत्ति	नरकविभक्ति	१७ पोंडरीय	पौण्डरीक
६ महावीरत्थव	महावीरस्तव	,,	पुण्डरीक
७ कुसीलपरिभासिय	कुशीलपरिभाषित	१८ किरियाठाण	क्रियास्थान
कुसीलपरिभासा	कुशीलपरिभाषा	१९ आहारपरिण्णा	आहारपरिज्ञा
८ वीरिय	वीर्य	२० पच्चक्खाणकिरिया	प्रत्याख्यानक्रिया
९ धम्म	धर्म	२१ आयारसुत	आचारश्रुत
१० समाहि	समाधि	अणायारसुत	अनाचारश्रुत
११ मग्ग	मार्ग	अणगारसुय	अनगारश्रुत
१२ समोसरण	समवसरण	२२ अद्दइज्ज	आर्द्रकीय
१३ आहत्तहिय	याथातथ्य	२३ णालंदइज्ज	नालन्दीय

---

૧. જુઓ આ ગ્રંથમાં પૃ૦ ૧૨૧ ટિ૦ ૧। "सत्त महज्झयणा"—स्थानाङ्गसूत्र। "गाथा सोलसगम्मी जेसिं अज्झयणाणं ते इमे गाथासोलसगा। महन्ति अज्झयणाणि अधवा महंति च ताणि अज्झयणाणि च महज्झयणाणि।"—सूत्रकृताङ्गचूर्णि पृ० १५।

૨. "दो चेव सुयक्खंधा अज्झयणाइं च हुंति तेवीसं। तेत्तिसुदेसणकाला (तेत्तीसं उद्देसा—प्र०) आयाराओ दुगुणमंगं ॥२२॥" – सूत्रकृताङ्गनिर्युक्ति। "द्वावत्र श्रुतस्कन्धौ, त्रयोविंशतिरध्ययनानि, त्रयस्त्रिंशदुद्देशनकालाः। ते चैवं भवन्ति—प्रथमाध्ययने चत्वारो द्वितीये त्रयस्तृतीये चत्वारः, एवं चतुर्थपञ्चमयोर्द्वौ द्वौ, तथैकादशस्वेकसरकेष्वेकादशैवेति प्रथमश्रुतस्कन्धे, तथा द्वितीयश्रुतस्कन्धे सप्ताध्ययनानि तेषां सप्तैवोद्देशनकालाः, एवमेते सर्वेऽपि त्रयस्त्रिंशदिति। एतच्चाचाराङ्गाद् द्विगुणमङ्गम्, षट्त्रिंशत्पदसहस्रपरिमाणमित्यर्थः।" – सूत्रकृताङ्गवृत्ति शीलाचार्यविरचित पृ० ८। "से णं अंगट्ठयाए बिइए अंगे, दो सुयक्खंधा, तेवीसं अज्झयणा, तेत्तीसं उद्देसणकाला, तेत्तीसं समुद्देसणकाला, छत्तीसं पदसहस्साणि पयग्गेणं"—नन्दीसूत्र। समवायाङ्गसूत्र।

૩. પ્રારંભનાં ૧૬ અધ્યયનોનાં નામો સંબંધી વિવિધ પાઠો તથા તેમાં આવતા સ્વરૂપ પાઠભેદ આદિ માટે જુઓ પૃ૦ ૧૧૮ ટિ૦ ૧૮, પૃ૦ ૧૬ ટિ૦ *, પૃ૦ ૬૮ ટિ૦ *, પૃ૦ ૧૦૦ ટિ૦ ૧, પૃ૦ ૧૧૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિમાણ—આચારાંગનું પરિમાણ ૧૮૦૦૦ પદ છે અને સૂત્રકૃતાંગનું પરિમાણ ૩૬૦૦૦ પદ છે આવો ઉલ્લેખ શ્વેતાંબર તથા દિગંબર બંને પરંપરાના ગ્રંથોમાં ઘણે સ્થળે મળે છે.[1] આ પ્રાચીન પદપરિમાણ છે.

સૂત્રકૃતાંગનિર્યુક્તિમાં ભગવાન ભદ્રબાહુસ્વામીએ કહ્યું છે કે આચારાંગથી સૂત્રકૃતાંગ બમણું છે.[2] નંદીસૂત્ર તથા સમવાયાંગસૂત્રમાં આચારાંગનું ૧૮૦૦૦ પદ પરિમાણ જો કે સામાન્ય રીતે જણાવેલું છે છતાં આચારાંગનિર્યુક્તિ, આચારાંગવૃત્તિ, નંદીચૂર્ણિ, નંદીવૃત્તિ, સમવાયાંગવૃત્તિમાં એ સ્પષ્ટ કરેલું છે કે ૧૮૦૦૦ પદપરિમાણ આચારાંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનું જ છે.[3] એ દૃષ્ટિએ વિચારતાં સૂત્રકૃતાંગનું ૩૬૦૦૦ પદપરિમાણ આચારાંગના પ્રથમશ્રુતસ્કંધના પદપરિમાણથી જ બમણું ગણવાનું છે.

કેટલાય સમયથી ૩૨ અક્ષરોનો એક શ્લોક એ ગણતરીથી ગ્રંથોના અંતે જે ગ્રંથાગ્ર = શ્લોકપ્રમાણ આપવામાં આવે છે, તે ગ્રંથાગ્ર સૂત્રકૃતાંગની ઘણી હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં ૨૧૦૦ શ્લોક જેટલું આપેલું છે (જુઓ પૃ૦ ૨૫૮ ટિ૦ ૩, ૬, ૯). આચારાંગના પ્રથમશ્રુતસ્કંધનું ગ્રંથાગ્ર પાટણના સંઘવીના પાડાના ભંડારની તાડપત્રીય પ્રતિમાં ૮૦૦ શ્લોક જેટલું જણાવેલું છે. (જુઓ આચારાંગસૂત્ર પૃ૦ ૪૧૮ પં૦ ૫.) અહીં એ યાદ રાખવાનું છે કે આચારાંગસૂત્રના પ્રથમશ્રુતસ્કંધનું સાતમું અધ્યયન મહાપરિજ્ઞા કે જેના સાત ઉદ્દેશકો હતા તેનું શ્લોકપ્રમાણ તો આમાં આવતું પણ નથી. એટલે વર્તમાનમાં ઉપલબ્ધ આચારાંગસૂત્રના પ્રથમશ્રુતસ્કંધથી વર્તમાનમાં ઉપલબ્ધ સૂત્રકૃતાંગ લગભગ અઢીગણું થાય છે. સૂત્રોની રચના થયા પછી પસાર થયેલા દીર્ઘકાળમાં સૂત્રોના

ટિ૦ *. ૧૭ તથા ૨૧ થી ૨૩ મા અધ્યયનના નામ માટે જુઓ પૃ૦ ૧૨૧ ટિ૦ ૩, પૃ૦ ૨૧૭ ટિ૦ ૧, પૃ૦ ૨૨૩ ટિ૦ ૧, પૃ૦ ૨૩૪ ટિ૦ ૧

"**तेवीसाए सूतगडज्झयणेहिं** सूत्रम् । तत्थ इमा गाथा—'पुंडरीय १ किरियठाणं २ आहारपरिण्ण ३ पच्चखाणे ४ य । अणगार ५ अद्द ६ णालंद ७ सोलसाइं १६ च तेवीसं ॥"—आवश्यकचूर्णेः प्रतिक्रमणाध्ययने पृ० १४३। "**तेवीसाए सूयगडज्झयणेहिं** त्रयोविंशतिभिः सूत्रकृताध्ययनैः, क्रिया पूर्ववत्, तानि पुनरमूनि—'पुंडरिय १ किरियठाणं २ आहारपरिण्ण ३ पच्चक्खाणकिरिया ४ य । अणगार ५ अद्द ६ नालंद ७ सोलसाइं १६ च तेवीसं २३ ॥' गाथा निगदसिद्धैव ।"—आवश्यकवृत्ति हारिभद्री पृ०६५८। "तेवीसं सूयगडज्झयणा प० तं० १ समए, २ वेतालिए, ३ उवसग्गपरिण्णा, ४ थीपरिण्णा, ५ नरयविभत्ती, ६ महावीरथुई, ७ कुसीलपरिभासिए, ८ वीरिए, ९ धम्मे, १० समाही, ११ मग्गे, १२ समोसरणे, १३ आहत्तहिए, १४ गंथे, १५ जमईए, १६ गाहा, १७ पुंडरीए, १८ किरियाठाणे, १९ आहारपरिण्णा, २० अपच्चक्खाणकिरिआ, २१ अणगारसुयं, २२ अद्दइज्जं, २३ णालंदइज्जं ।"—समवायाङ्गसूत्र।

प्रतिक्रमणग्रंथत्रयी નામના પુસ્તકમાં तेवीसाए सुद्दयडज्झाणेसु આ પાઠ ઉપર દિગંબરાચાર્ય પ્રભાચન્દ્રવિરચિતવૃત્તિમાં સૂત્રકૃતાંગનાં ૨૩ અધ્યયનોનાં નામો સંસ્કૃતમાં આ પ્રમાણે આપેલાં છે—१ समय, २ वैतालीय, ३ उपसर्ग, ४ स्त्रीपरिणाम, ५ नरक, ६ वीरस्तुति, ७ कुशीलपरिभाषा, ८ वीर्य, ९ धर्म, १० अग्र, ११ मार्ग, १२ समवसरण, १३ त्रिकालग्रंथहृद, १४ आत्मा, १५ तदित्थगाथा, १६ पुण्डरीक, १७ क्रियास्थान, २८ आहारकपरिणाम, १९ प्रत्याख्यान, २० अनगारगुणकीर्ति, २१ श्रुत, २२ अर्थ, २३ नालन्दा ।

1. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ૦ ૨ ટિ૦ ૪, પૃ૦ ૩ ટિ૦ ૨
2. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ૦ ૩ ટિ૦ ૨
3. જુઓ આચારાંગસૂત્રની પ્રસ્તાવના પૃ૦ ૧૬ ટિ૦ ૧, પૃ૦ ૩૧ ટિ૦ ૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પદપરિમાણમાં જે કંઈ થોડો ઘણો ઘટાડો અનેક કારણોથી થયો છે તથા આચારાંગસૂત્રનું મહાપરિજ્ઞા અધ્યયન આજે મળતું પણ નથી એ બધાનો વિચાર કરતાં, આચારાંગસૂત્રથી સૂત્રકૃતાંગસૂત્રનું પદ-પ્રમાણ બમણું છે એમ જે કહ્યું છે તે આજે પણ બરાબર ઘટે છે.

રચયિતા—સૂત્રકૃતાંગસૂત્રના કર્તાના સંબંધમાં સૂત્રકૃતાંગનિર્યુક્તિમાં સામાન્ય રીતે 'ગણધર' શબ્દનો નિર્દેશ કરેલો છે,[1] છતાં સુધર્માસ્વામીનું આયુષ્ય સૌથી વધારે હતું તેથી બધા ગણધરોએ નિર્વાણસમયે પોતાનો પરિવાર સુધર્માસ્વામીને સોંપ્યો હતો એટલે તેમની શિષ્યપરંપરાદ્વારા પ્રસ્તુત વાચના પ્રચલિત હોવાથી તથા સૂત્રકૃતાંગચૂર્ણિ અને વૃત્તિમાં અનેક સ્થળે આવતા 'સુધર્માસ્વામી (પોતાના શિષ્ય) જંબૂસ્વામીને કહી રહ્યા છે' એવા ઉલ્લેખોથી સૂત્રકૃતાંગની પ્રસ્તુત વાચના પંચમ ગણધર ભગવાન સુધર્માસ્વામીની છે અને પરંપરાથી પણ એ જ પ્રસિદ્ધ છે.

વિષય—સૂત્રકૃતાંગના વિષયનો સામાન્ય રીતે ઉલ્લેખ વિવિધ ગ્રંથોમાં આ પ્રમાણે મળે છે[2]—

સમવાયાંગસૂત્રમાં કહ્યું છે કે સૂત્રકૃતાંગમાં સ્વસમય, પરસમય, લોક, અલોક, જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, સંવર, નિર્જરા, બંધ, મોક્ષ આ પદાર્થો સૂચિત કર્યા છે. કુસમયથી મોહિત થયેલા અને સંદિગ્ધ બનેલા નવદીક્ષિત સાધુઓના મતિમાલિન્યને દૂર કરવા માટે ૧૮૦ ક્રિયાવાદી, ૮૪ અક્રિયાવાદી, ૬૭ અજ્ઞાનવાદી, ૩૨ વિનયવાદી આ રીતે ૩૬૩ અન્યદૃષ્ટિઓના મતનો વ્યૂહ

---

૧. "सोऊण जिणवरमतं गणहारी काउ तक्खओवसमं । अज्झवसाणेण कयं सुत्तमिणं तेण सूयगडं ॥१८॥ [सूत्रकृताङ्गनिर्युक्ति] । श्रुत्वा निशम्य जिनवराणां तीर्थंकराणां मतम् अभिप्रायं मातृकादिपदं गणधरैः गौतमादिभिः, कृत्वा ग्रन्थरचने क्षयोपशमं,.........शुभाध्यवसायेन च सता कृतमिदं सूत्रं तेन सूत्रकृतमिति"—सूत्रकृताङ्गवृत्ति पृ० ६ । જુઓ આચારાંગસૂત્રનું પરિશિષ્ટ પૃ૦ ૪૦૧.

૨. "से किं तं सूयगडे ? सूयगडे णं ससमया सूइज्जंति परसमया सूइज्जंति ससमयपरसमया सूइज्जंति जीवा सूइज्जंति अजीवा सूइज्जंति जीवाजीवा सूइज्जंति लोगे सूइज्जति अलोगे सूइज्जति लोगालोगे सूइज्जति। सूयगडे णं जीवाजीव-पुण्ण-पावा-ऽऽसव-संवर-निज्जर-बंध-मोक्खावसाणा पयत्था सूइज्जंति, समणाणं अचिरकालपव्वइयाणं कुसमयमोह-मोह-मइ-मोहियाणं संदेहजाय सहजबुद्धि-परिणामसंसइयाणं पावकरमइलमइगुणविसोहणत्थं आसीतस्स किरियावादिसतस्स, चउरासीए अकिरियवाईणं, सत्तट्ठीए अण्णाणियवाईणं, बत्तीसाए वेणइयवाईणं—तिण्हं तेसट्ठाणं अण्णदिट्ठियसयाणं वूहं किच्चा ससमए ठाविज्जति। णाणादिट्ठंतवयणणिस्सारं सुट्ठु दरिसयंता विविहवित्थराणुगम-परमसब्भाव-गुण-विसिट्ठा मोक्खपहोयारगा उदारा अण्णाणतमंधकारदुग्गेसु दीवभूता सोवाणा चेव सिद्धिसुगइघरुत्तमस्स णिक्खोभ—निप्पकंपा सुत्तत्था।" इति समवायाङ्गसूत्रे। "से किं तं सूयगडे ? सूयगडे णं लोए सूइज्जइ, अलोए सुइज्जइ, लोयाऽलोए सूइज्जइ, जीवा सूइज्जंति, अजीवा सूइज्जंति, जीवा-ऽजीवा सूइज्जंति, ससमए सूइज्जइ, परसमए सूइज्जइ, ससमय-परसमए सूइज्जइ। सूयगडे णं आसीतस्स किरियावादिसयस्स, चउरासीइए अकिरियवादीणं, सत्तट्ठीए अण्णाणियवादीणं, बत्तीसाए वेणइयवादीणं, तिण्हं तेसट्ठाणं पावादुयसयाणं वूहं किच्चा ससमए ठाविज्जइ।" इति नन्दीसूत्रे। "सूदयदं णाम अंगं ससमयं परसमयं थीपरिणामं क्लैव्या-स्फुटत्व—मदनावेश-विभ्रमा-ऽऽस्फालनसुख-पुंस्कामतादिस्त्रीलक्षणं च प्ररूपयति।"—जयधवला पृ० ११२। 'सूदयदं णाम अंगं छत्तीसपयसहस्सेहि णाणविणयपण्णावणा-कप्पाकप्प-च्छेदोवट्ठावण-ववहारधम्मकिरियाओ परूवेइ ससमय-परसमयसरूवं च परूवेइ"—धवला पृ० १००। "सूत्रकृते ज्ञानविनयप्रज्ञापना-कल्प्याकल्प्य-छेदोपस्थापना-व्यवहारधर्मक्रियाः प्ररूप्यन्ते।"—तत्त्वार्थराजवार्तिक १। २०।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(પ્રતિક્ષેપ) કરીને સ્વસિદ્ધાંતની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. મોક્ષમાર્ગમાં ઉપકારક, અજ્ઞાન-અંધકારમાં દીપસમાન, મોક્ષમંદિરના સોપાનભૂત, નિક્ષોભ, નિષ્પ્રકંપ સૂત્રાર્થો તેમાં છે.

નંદીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે—સૂત્રકૃતાંગમાં લોક, અલોક, જીવ, અજીવ, સ્વસમય, પરસમયનું સૂચન—નિરૂપણ છે. ક્રિયાવાદી વગેરે ૩૬૩ અન્યમતોનો વ્યૂહ (નિરાસ) કરીને સ્વસમયની સ્થાપના કરેલી છે.

દિગંબરગ્રંથો પૈકી **ધવલામાં** કહ્યું છે કે સૂત્રકૃતાંગમાં જ્ઞાન–વિનયની પ્રજ્ઞાપના, કલ્પ્ય, અકલ્પ્ય, છેદોપસ્થાપના, વ્યવહારધર્મ તથા ક્રિયાઓની અને સ્વસમય તથા પરસમયની પ્રરૂપણા છે. તત્ત્વાર્થરાજવાર્તિક, અંગપણ્ણત્તિ આદિ ગ્રંથોમાં પણ આને મળતો ઉલ્લેખ છે. જયધવલામાં કહ્યું છે કે સૂત્રકૃતાંગમાં સ્વસમય, પરસમય, સ્ત્રીપરિણામ, ક્લીબતા, અસ્ફુટત્વ, મદનાવેશ, વિભ્રમ, આસ્ફાલનસુખ, તથા પુંસ્કામતાદિ સ્ત્રીસ્વભાવની પ્રરૂપણા છે.

સમવાયાંગ આદિમાં વર્ણવેલા વિષયો વર્તમાનમાં ઉપલબ્ધ સૂત્રકૃતાંગસૂત્રમાં સંક્ષેપ અથવા વિસ્તારથી બહુલતયા મળે છે. હવે ક્રમવાર અધ્યયનોનો વિષય સંક્ષેપમાં જોઈએ.

પ્રથમ અધ્યયન—સૂત્રકૃતાંગના પ્રથમ અધ્યયનું નામ **સમય** છે. સમય એટલે સિદ્ધાંત. આમાં સ્વ-પર સિદ્ધાંતોની પ્રરૂપણા છે. આની પ્રથમ ગાથા નીચે પ્રમાણે છે—

बुज्झिज्ज तिउट्टिज्जा बंधणं परिजाणिया। किमाह बंधणं वीरे किं वा जाणं तिउट्टई ॥ १ ॥

ભગવાન સુધર્માસ્વામીએ જંબૂસ્વામીને કહ્યું કે—"જીવે બંધનને તોડી નાખવું જોઈએ." આ ઉપરથી જંબૂસ્વામીએ સુધર્માસ્વામીને પૂછ્યું કે "ભગવાન મહાવીરે બંધન કોને કહ્યું છે અને શું જાણીને બંધન તોડે?" આના ઉત્તરરૂપે સૂત્રકૃતાંગની પ્રારંભની ગાથાઓની રચના થયેલી છે.

પ્રથમ અધ્યયનના ચાર ઉદ્દેશક છે. તેમાં જે વિષય છે તેનું નિર્યુક્તિકારે આ રીતે વર્ણન કર્યું છે—

"પંચમહાભૂતવાદ, એકાત્મવાદ, તજ્જીવ-તચ્છરીરવાદ, અકારકવાદ, આત્મષષ્ઠ (આત્મા જેમાં છઠ્ઠો છે એવો પંચમહાભૂત)વાદ, અફલવાદ, આટલા વિષયો પ્રથમ ઉદ્દેશકમાં છે. નિયતિવાદ, અજ્ઞાનવાદ, ચાર પ્રકારે બાંધેલું કર્મ ઉપચય પામતું નથી—ગાઢ બનતું નથી આવો (બૌદ્ધોનો) વાદ, આટલા વિષયો બીજા ઉદ્દેશકમાં છે. આધાકર્મના સેવનથી થતા દોષો, કૃતવાદ (જગત્કર્તૃત્વવાદ), પોતાના પંથમાં જ મોક્ષ છે એ રીતે ઉપસ્થિત થયેલા વાદીઓ, આ ત્રીજા ઉદ્દેશકનો વિષય છે. ચોથા ઉદ્દેશકમાં પરવાદીઓની અસંયમી ગૃહસ્થોનાં કૃત્યો સાથે સરખામણી કરવામાં આવી છે."

પ્રથમ ઉદ્દેશકના પ્રારંભના શ્લોકોમાં પરિગ્રહ તથા હિંસાથી દૂર રહેવાનો ઉપદેશ (સ્વસમય–સ્વમત) આપ્યો છે. તે પછી જુદા જુદા વાદોની[1] પ્રરૂપણા શરૂ થાય છે—

---

૧. બૌદ્ધ ગ્રંથ પાલિત્રિપિટકાન્તર્ગત સુત્તપિટકના **દીઘનિકાયમાં** (ભાગ ૧) બ્રહ્મજાલસૂત્રમાં જુદા જુદા ૬૨ વાદોનું (તેના પુરસ્કર્તાના નામનિર્દેશ વિના) વર્ણન છે. અહીં વર્ણવેલા વાદોની તેની સાથે તુલના કરતાં ક્વચિત્ ક્વચિત્ સમાનતા પણ જોવામાં આવે છે. પણ એ બ્રહ્મજાલસૂત્ર ઘણું મોટું હોવાથી અમે અહીં ટિપ્પણમાં તેનો સમાવેશ કર્યો નથી. તેમાંથી તથા બીજા બૌદ્ધ ગ્રંથોમાંથી જરૂર પુરતો કોઈ કોઈ ઉલ્લેખ ટિપ્પણમાં આપ્યો છે. પરંતુ તે પછી દીઘનિકાયમાં (ભાગ ૧) શ્રામણ્યફલસૂત્રમાં ૧ પૂરણ કસ્સપ, ૨ મક્ખલિ ગોસાલ, ૩ અજિત કેસકંબલ, ૪ પકુધ કચ્ચાયન, ૫ નિગણ્ઠ નાટપુત્ત (નિર્ગ્રન્થ જ્ઞાતપુત્ર–ભગવાન મહાવીર), ૬ સંજય બેલટ્ઠપુત્ત આ છ પરતીર્થિકોના વાદોનું વર્ણન છે. સૂત્રકૃતાંગમાં વર્ણવેલા કેટલાક વાદોની તે વર્ણન સાથે શબ્દ તથા અર્થથી તુલના કરવા માટે અહીં ત્રીજા પરિશિષ્ટમાં ટિપ્પણરૂપે सामञ्ञफलसुत्त ત્રિપિટકમાંથી ઉદ્ધૃત કરીને આપ્યું

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"પૃથ્વી, અપ્, તેજસ્, વાયુ અને આકાશ આ પાંચ મહાભૂતો છે. આ પાંચ મહાભૂતોમાંથી એક દેહી (દેહધારી-આત્મા) ઉત્પન્ન થાય છે. અને જ્યારે આ પાંચ મહાભૂતોનો વિનાશ થાય છે ત્યારે તે દેહીનો પણ વિનાશ થાય છે." (સૂત્ર ૭, ૮). આ પંચમહાભૂતવાદ છે. આનું વિસ્તારથી વર્ણન બીજા શ્રુતસ્કંધમાં (સૂ. ૬૫૪–૬૫૮) છે. આ મત ચાર્વાકોનો છે એમ વૃત્તિમાં કહ્યું છે.[૨]

"જેમ એક જ પૃથ્વીપિંડ નાનારૂપે જગતમાં દેખાય છે તે રીતે એક જ વિદ્વાન્ (વિણ્ણુ[૩]–વિજ્ઞ આત્મા) નાના રૂપે—ચેતનાચેતન જગત્ રૂપે દેખાય છે." (સૂ૦ ૯) આ એકાત્મવાદનું સ્વરૂપ છે. આને મળતું વિશેષ વર્ણન બીજા શ્રુતસ્કંધમાં (સૂ૦ ૮૩૩) પણ છે. વેદનો પુરુષવાદ તથા વેદાંતીઓનો અદ્વૈતવાદ–બ્રહ્મવાદ લગભગ આને મળતો છે.

"પ્રત્યેક શરીર અલગ અલગ આત્મા (જીવ) છે અને જે શરીર છે તે જ જીવ છે. એક ભવમાંથી બીજા ભવમાં જનારો તે તે શરીરથી જુદો કોઈ પણ આત્મા નથી. પુણ્ય પણ નથી, પાપ પણ નથી, પરલોક પણ નથી. શરીરનો વિનાશ થાય ત્યારે આત્માનો પણ વિનાશ થઈ જાય છે" (સૂ૦ ૧૧, ૧૨) આવું તજ્જીવ-તચ્છરીરવાદિનું માનવું છે. આનું વિસ્તૃત વર્ણન બીજા શ્રુતસ્કંધમાં (સૂ૦ ૬૪૮–૬૫૨) પણ છે. બૌદ્ધોના પાલિ ત્રિપિટકમાં અજિત કેસકંબલનો જે મત આવે છે. તેમાં પણ આને મળતું વર્ણન જોવામાં આવે છે.[૪] જુઓ પારેશિષ્ટ ત્રીજું પૃ૦ ૩૫૭. **રાયપસેણિય** સૂત્રમાં પણ વિસ્તારથી આ મતનું વર્ણન છે.

છે. નિર્ગ્રન્થજ્ઞાતપુત્ર ભગવાન મહાવીરના મતના વર્ણનમા સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે કે તેમાં ઘણી ભૂલો ભરેલી છે, એટલે આ છ વાદીઓના મતનું વર્ણન ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સંપૂર્ણ આધારભૂત ન માની શકાય, ન કહી શકાય, તો પણ તુલના કરવા માટે તે ઘણું ઉપયોગી થશે એમ ધારીને અહીં ત્રીજા પરિશિષ્ટમાં ટિપ્પણરૂપે આપેલું છે. જિજ્ઞાસુઓએ તે જોઈ લેવું. બૌદ્ધાચાર્ય વસુબન્ધુવિરચિત અભિધર્મકોશભાષ્યની યશોમિત્રવિરચિત સ્ફુટાર્થા વ્યાખ્યામાં તથા બૌદ્ધગ્રંથ દિવ્યાવદાનમાં આ ધર્મનાયકોના સંસ્કૃત નામો આ પ્રમાણે આપેલાં છે—"आदिशब्देन षट् शास्तारो गृह्यन्ते, तद्यथा—**पूरणकाश्यपः, मस्करी गोशालीपुत्रः, सञ्जयो वैरटीपुत्रः, अजितः केशकम्बलः, ककुदः कात्यायनः, निर्ग्रन्थो ज्ञातिपुत्र इति**"—स्फुटार्था पृ० ७०३, ४। ८०। "तेन खलु समयेन राजगृहे नगरे षट् पूर्णाद्याः शास्तारः''''''प्रतिवसन्ति स्म, तद्यथा-पूर्णः काश्यपः, मस्करी गोशालीपुत्रः, संजयी वैरट्टीपुत्रः, अजितः केशकम्बलः, ककुदः कात्यायनः, निर्ग्रन्थो ज्ञातिपुत्रः"—दिव्यावदान पृ० ८९।

२. तुलना—"इध भिक्खवे एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा एवंवादी होति एवंदिट्ठि—'यतो खो, भो, अयं अत्ता **रूपी चातुमहाभूतिको** माता-पेत्तिकसम्भवो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा, एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती'ति। इत्थेके सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पञ्ञपेन्ति"—(पृ० ३०) આ રીતે બૌદ્ધગ્રન્થ **દીઘનિકાયના** બ્રહ્મજાલસૂત્રમાં ઉચ્છેદવાદનું વર્ણન છે. એકંદરે આવા સાત ઉચ્છેદવાદનું ત્યાં વર્ણન છે.

૩. ચૂર્ણિમાં विण्णू પાઠ છે અને તેનો વિદ્વાન્ અથવા વિજ્ઞ અર્થ કરેલો છે.

૪. બૌદ્ધગ્રંથ **ઉદાન** સાથે તુલના—"एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन सम्बहुला नानातित्थियसमणब्राह्मणपरिब्बाजका सावत्थियं पटिवसन्ति नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका नानादिट्ठिनिस्सयनिस्सिता।... सन्ति हेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—'**तं जीवं तं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्ञं**'' ति। सन्ति पनेके **समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—"अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्ञं"** ति।"—**उदान** (सुत्तपिटक) पृ० १४२–१४३।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"આત્મા કશું કરતો નથી તથા કરાવતો નથી." (સૂ० ૧૩) આ **અકારકવાદ** છે. આ મત સાંખ્યોનો છે. એમ ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં કહ્યું છે.[1] अकर्ता निर्गुणो भोक्ता आत्मा सांख्यनिदर्शने આ સાંખ્યોની માન્યતા પ્રસિદ્ધ છે.

"પાંચ ભૂત ઉપરાંત છઠ્ઠો આત્મા પણ છે. આ આત્મા તથા લોક બંને શાશ્વત પદાર્થો છે.[2] તેમનો વિનાશ પણ નથી અને ઉત્પત્તિ પણ નથી. સર્વે પદાર્થો સર્વથા [3]નિયતિભાવને પામેલા છે" (સૂ० ૧૫, ૧૬) આ **આત્મષષ્ઠવાદ** છે. આ મત સાંખ્યોનો તથા શૈવાધિકારીઓનો છે એમ વૃત્તિમાં કહ્યું છે[4]. સાંખ્યદર્શનમાં ઉત્પત્તિ અને વિનાશને બદલે આવિર્ભાવ અને તિરોભાવને જ માનેલા છે.

નિર્યુક્તિકારે પ્રથમ ઉદ્દેશકના વિષયોનું વર્ણન કરતા આત્મષષ્ઠવાદી પછી તરત અફલવાદીનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. મૂળ સૂત્રમાં આત્મષષ્ઠવાદના નિરૂપણ પછી તરત જ[5] બૌદ્ધોના મતનું નિરૂપણ છે—"કેટલાક વાદીઓ (બૌદ્ધો) ક્ષણિક પાંચ સ્કંધને[6] માને છે. તે (બૌદ્ધો) શરીર અથવા પાંચભૂતોથી અન્ય કે અનન્ય તથા હેતુજન્ય કે અહેતુક (અનાદિ અનંત) આત્માને માનતા નથી.[7] બીજા કેટલાક (બૌદ્ધો) પૃથ્વી, અપ્, તેજસ્, વાયુ આ ચાર ધાતુઓ જ રૂપ (રૂપસ્કંધ—શરીર

---

૧. નિર્યુક્તિ જોતાં, 'આત્મા કર્મનો કર્તા નથી' એવો અકારવાદનો અર્થ લાગે છે.

૨. બૌદ્ધગ્રંથ **ઉદાન** સાથે તુલના—"सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—**सस्सतो अत्ता च लोको च**, इदमेव सच्चं मोघमञ्ञं ति"—**उदान**, पृ० १४६।

૩. નિયતિભાવ એટલે નિત્યત્વ એવો અર્થ વૃત્તિમાં છે. ચૂર્ણિમાં નિયતિનો અર્થ પ્રધાન (પ્રકૃતિની સામ્યાવસ્થા) કરેલો છે.

૪. 'આ **ચરક** વગેરેનો મત છે' એમ પ્રો० હર્મન યાકોબીનું માનવું છે.
This is the opinion expressed by चरक and in the early law-books... शीलांक ascribes it to the सांख्याः and शैवाधिकारिणः—(The Sacred Books of the East, Vol. XLV, p. 237) આ પ્રમાણે સૂત્રકૃતાંગના અંગ્રેજી ભાષાંતરના ટિપ્પણમાં પ્રો० હર્મન યાકોબી (Prof. Herman Jacobi) એ જણાવ્યું છે.

૫. "साम्प्रतं बौद्धमतं पूर्वपक्षयन् निर्युक्तिकारोपन्यस्तमफलवादाधिकारमाविर्भावयन्नाह—**पंच खंधे वयंतेगे**······॥ १७॥"—सूत्रकृताङ्गवृत्ति २५। "उक्ता **अकारकवादिनः**। इदाणिं **आयच्छट्ठा-ऽफलवादि** त्ति—**संति पंच महाभूता**······॥ १५–१८॥"—सूत्रकृताङ्गचूर्णि पृ० २८।

૬. ૧ રૂપસ્કંધ, ૨ વેદનાસ્કંધ, ૩ વિજ્ઞાનસ્કંધ, ૪ સંજ્ઞાસ્કંધ, ૫ સંસ્કારસ્કંધ

૭. અહીં વર્ણવેલી વાત બૌદ્ધગ્રંથોમાં નીચે પ્રમાણે છે—
"पञ्च खन्धा—रूपक्खन्धो वेदनाक्खंधो सञ्ञाक्खन्धो सङ्खारखन्धो विञ्ञाणक्खन्धो ति। तत्थ यं किञ्चि सीतादिहि रूप्पनलक्खणं धम्मजातं सब्बं तं एकतो कत्वा रूपक्खन्धो ति वेदितब्बं। तदेतं रूप्पनलक्खणेन एकविधं पि भूतोपादायभेदतो दुविधं। तत्थ भूतरूपं चतुब्बिधं—पथवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु ति"—**विसुद्धिमग्ग** खन्धनिद्देस पृ० ३०९। "पुन च परं, **भिक्खवे**, भिक्खु **इममेव कायं** यथाठितं यथापणिहितं धातुसो पच्चवेक्खति—'**अत्थि इमस्मिं काये** पथवीधातु आपोधातु तेजोधातु वायुधातु' ति"—**दीघनिकाय** (भाग २) महासतिपट्ठानसुत्त पृ० २१९। "उक्तं च सूत्रान्तरे—'ये केचिद् भिक्षवः श्रमणा वा ब्राह्मणा वा आत्मेति समनुपश्यन्तः समनुपश्यन्ति सर्वे ते इमानेव पञ्चोपादानस्कन्धान्' इति। तस्मात् सर्वे एव अनात्मन्यात्मग्राहः"—अभिधर्मकोशभाष्य, अष्टम कोशस्थान, पुद्गलविनिश्चय पृ० १२०४।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અથવા આત્મા) છે, એમ કહે છે." (સૂ. ૧૭, ૧૮) વૃત્તિકાર[1] જણાવે છે કે "ક્ષણિકવાદમાં ક્રિયાક્ષણે કર્તાનો નાશ થઈ જવાથી ક્રિયાના ફળ સાથે કર્તાને સંબંધ થતો નથી માટે આ અફલવાદી છે અથવા પૂર્વે જણાવેલા સર્વે વાદીઓ અફલવાદી છે." ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં જણાવ્યા પ્રમાણે[2] પંચમહાભૂતવાદી વગેરે સર્વ વાદીઓ અફલવાદી શી રીતે છે તેનું સ્પષ્ટીકરણ अगारमावसंता वि આ ૧૯ મી ગાથાથી શરૂ થાય છે.

બીજા ઉદ્દેશકમાં પ્રારંભમાં જણાવ્યું છે કે "કેટલાકનું એમ કહેવું છે કે—જીવો અલગ અલગ છે, સુખ-દુઃખને અનુભવે છે, તથા સ્થાનથી લુપ્ત થાય છે—એક સ્થાનથી ચ્યાવિત થઈને બીજા સ્થાને જાય છે. સુખ કે દુઃખ સ્વકૃત નથી, પરકૃત તો હોય જ ક્યાંથી? (અર્થાત્ પરકૃત પણ નથી). સ્વકૃત પણ નહીં અને પરકૃત પણ નહીં એવા સુખ-દુઃખને અલગ અલગ જીવો અનુભવે છે તે [3]સંગતિક છે (નિયતિકૃત છે). અર્થાત્ જે કાળે જે બનવાનું હોય તે કાળે તે બન્યા કરે છે." (સૂ૦ ૨૮–૨૯) આ નિયતિવાદનું સ્વરૂપ છે.[4] ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં અહીં संगतिનો અર્થ નિયતિ કરેલો છે. આ નિયતિવાદનું વિશેષ વર્ણન બીજા શ્રુતસ્કંધમાં (સૂ૦ ૬૬૩–૬૬૫) છે. ત્યાં તો નિયતિ અને સંગતિ બંને શબ્દોનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ જુદે જુદે સ્થળે છે. બૌદ્ધોના દીઘનિકાયમાં (પૃ૦ ૪૭) જ્યાં મક્ખલિગોસાલના મતનું વર્ણન છે ત્યાં सब्बे जीवा अवसा अबला अविरिया नियतिसङ्गतिभावपरिणता એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે. જુઓ પરિશિષ્ટ ત્રીજું પૃ૦ ૩૫૬.

સૂ૦ ૨૮ થી ૪૦ સુધી નિયતિવાદ સંબંધી વિચારણા છે, અને તે પછી સૂ૦ ૪૧ થી ૫૦ સુધી અજ્ઞાનવાદની ચર્ચા છે. આ ચૂર્ણિનો[5] અભિપ્રાય છે. વૃત્તિ પ્રમાણે[6] સૂ૦ ૩૩ થી ૫૦ સુધી અજ્ઞાનવાદની ચર્ચા છે.

---

૧. "अफलवादित्वं चैतेषां क्रियाक्षण एव कर्तुः सर्वात्मना नष्टत्वात् क्रियाफलेन सम्बन्धाभावादवसेयम्। सर्वे एव वा पूर्ववादिनोऽफलवादिनो द्रष्टव्याः, कैश्चिदात्मनो नित्यस्याविकारिणोऽभ्युपगतत्वात् कैश्चित्तु आत्मन एवानभ्युपगमादिति"—पृ० २६।

२. "केचिद् ब्रुवते—चत्तारि धातुणो रूवं। एतेसिं उत्तरं णिज्जुत्तीए ॥ १८ ॥ पंचमहाभूतवादिणो आरब्भ कधं अफलवाति त्ति ताव भण्णति—अगारमावसंता वि······ ॥ १९ ॥"—सूत्रकृताङ्गचूर्णि पृ० २९। "साम्प्रतं पञ्चभूता-ऽऽत्माद्वैत-तज्जीवतच्छरीरा-ऽकारका-ऽऽत्मषष्ठ-क्षणिकपञ्चस्कन्धवादिनामफलवादित्वं वक्तुकामः सूत्रकारस्तेषां स्वदर्शनफलाभ्युपगमं दर्शयितुमाह—अगारमावसंता वि······॥ १९ ॥ इदानीं तेषामेवाफलवादित्वाविष्करणायाह—ते णावि संधिं णच्चा णं······॥ २०–२५ ॥"—सूत्रकृताङ्गवृत्ति पृ० २८ ॥

૩. અહીં સૂ૦ ૨૯ માં संगत्तियं तं तहा तेसिं એવો પાઠ છે, બીજા શ્રુતસ્કંધમાં સૂ૦ ૬૬૫ માં ते एवं संगइ यंति, उवेहाए णो एयं विप्पडिवेदेंति—એવી પાઠયોજના વૃત્તિને આધારે અમે આપેલી છે (જુઓ પૃ૦ ૧૩૮ પં૦ ૧૧ તથા ટિ૦ ૨૦). પરંતુ પૂર્વાપર વિચારતાં ते एवं संगइयं ति उवेहाए णो एयं विप्पडिवेदेंति એવી પાઠયોજના વધારે સારી જણાય છે.

૪. મૂળમાં કે વૃત્તિમાં નિયતિવાદના પુરસ્કર્તાનો કોઈ નામનિર્દેશ નથી, પરંતુ નિયતિવાદનો પુરસ્કર્તા ગોશાલક હતો અને તે આજીવક સંપ્રદાયનો અગ્રેસર હતો આ વાત પ્રસિદ્ધ છે. સૂ૦ ૭૯૩ માં પણ ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં કરેલા સ્પષ્ટીકરણ પ્રમાણે ગોશાલકમતનો ઉલ્લેખ છે. સૂ૦ ૬૭૧ માં आजीवक શબ્દ છે, પણ ત્યાં તે જુદા જ અર્થમાં છે. (આજીવિકામદના અર્થમાં છે).

૫. "णियतिवादो गतो। इदाणिं अण्णाणियवादिदरिसणं अण्णाणे वा कतो कम्मोवचयो ण भवति तत्प्रतिषेधार्थमपदिश्यते—माहणा समणा...।" पृ० ३४।

૬. "गता नियतिवादिनः। साम्प्रतमज्ञानिमतं दूषयितुं दृष्टान्तमाह—जविणो मिगा... ॥"—पृ० ३२।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

'કેટલાક શ્રમણ તથા બ્રાહ્મણો પોતાના જ જ્ઞાનની વાત કરે છે (અર્થાત્ અમે જ સાચું જાણીએ છીએ), અમારા સિવાય બીજા કશું જ જાણતા નથી' આવું વર્ણન સૂ૦ ૪૧ માં છે. ચૂર્ણિકાર તથા વૃત્તિકાર બંનેના મતે આ અજ્ઞાનવાદીઓનો મત છે. સૂ૦ ૫૩૬ માં પણ અજ્ઞાનવાદનો ઉલ્લેખ છે. બૌદ્ધગ્રંથ દીઘનિકાયના બ્રહ્મજાલસુત્રમાં (પૃ૦ ૨૩–૨૬) જે અમરાવિક્ખેપવાદનું વર્ણન છે તે પણ અજ્ઞાનવાદને મળતો વાદ જણાય છે.

નિર્યુક્તિકારે અજ્ઞાનવાદી પછી, અને ચતુર્વિધકર્મચય ન માનનાર વાદની વચ્ચે જ્ઞાનવાદીઓનો મત જણાવ્યો છે. પણ ચૂર્ણિ કે વૃત્તિમાં 'આ ગાથામાં જ્ઞાનવાદીનો મત છે' એમ કોઈ પણ સ્થળે સ્પષ્ટતા કરી નથી. અજ્ઞાનવાદ પછી તરત જ ચતુર્વિધ કર્મચય ન માનનાર બૌદ્ધમતનું જ વર્ણન કર્યું છે. આની સંગતિ કરવી હોય તો 'અજ્ઞાનવાદીનું જે ખંડન કરવામાં આવ્યું છે તે જ જ્ઞાનવાદનું સ્વરૂપ છે' એ રીતે લઈ શકાય. અથવા બીજી કોઈ રીતે આની સંગતિ વિચારવી જોઈએ. જ્ઞાનવાદથી ઉપલકિયું જ્ઞાન કે અહંકારગ્રસ્તજ્ઞાન વિવક્ષિત હોય તો આ ગાથાઓમાં આવા જ્ઞાનની પણ ઘણી ચર્ચા છે.[1]

નિર્યુક્તિકારે કહ્યું છે કે—"આ પછી 'ચાર પ્રકારનું કર્મ ઉપચય પામતું નથી (તીવ્ર વિપાક આપનારું બનતું નથી)' આવા **બૌદ્ધમતની** ચર્ચા છે. આ ચાર પ્રકાર[2] વૃત્તિમાં (પૃ૦ ૧૧–૧૨, ૩૮) આ રીતે વર્ણવ્યા છે—૧ અવિજ્ઞોપચિત કર્મ—અજાણતાં કરેલું હિંસાદિ કર્મ, ૨ પરિજ્ઞોપચિત કર્મ—કેવળ મનદ્વારા જ ચિંતવેલું હિંસાદિ કર્મ, ૩ ઇર્યાપથ કર્મ—માર્ગમાં જતાં આવતાં અનભિસંધિથી થયેલું હિંસાદિ કર્મ, ૪ સ્વપ્નાન્તિક કર્મ—સ્વપ્નમાં થયેલું હિંસાદિ કર્મ. સૂત્રકૃતાંગ મૂળમાં જણાવ્યું છે કે "હવે બીજું[3] **ક્રિયાવાદીનું** દર્શન છે. કર્મચિંતાથી ખરેખર નષ્ટ થયેલા દૂર ગયેલા (કર્મબંધના રહસ્યના જ્ઞાનથી રહિત) માણસોનું આ દર્શન છે અને તેથી જ તે ખરેખર સંસારને વધારનારું છે. એ લોકો એમ માને છે કે મારવાનો સંકલ્પ હોય છતાં શરીરથી જો મારવામાં ન આવે તો અથવા અજાણતાં (કાયવ્યાપારમાત્રથી) હિંસા થઈ જાય તો પાપકર્મનો સ્પર્શ તો થાય છે—(અવ્યક્તરૂપે તેનો) અનુભવ તો થાય છે, પરંતુ તે અવ્યક્ત પાપ છે. (એટલે

---

૧. સૂત્રકૃતાંગના ગુજરાતીમાં અનુવાદક ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલનો અભિપ્રાય એવો છે કે—સૂ૦ ૩૩–૪૦ માં અજ્ઞાનવાદની ચર્ચા છે અને સૂ૦ ૪૧–૫૦ માં જ્ઞાનવાદી—ખરો વાદ પોપટની જેમ બોલી જાણનારા—સમજણ વિનાના લોકોની ચર્ચા છે. જુઓ મહાવીરસ્વામીનો સંયમધર્મ, પૃ૦ ૧૪ ટિ૦ ૧.

૨. ચૂર્ણિના પાઠમાં (પૃ૦ ૩૭) अविज्ञानोचित, ईर्यापथ તથા स्वप्नान्तिक ત્રણનો શબ્દથી ઉલ્લેખ છે. સંભવ છે કે परिज्ञोपचित શબ્દ પાઠમાંથી પડી ગયો હોય. તે પછી जाणं काएणऽणाउट्टिं એ ગાથાની વ્યાખ્યામાં ચૂર્ણિકારે આ બધા ચારે ય ભેદોનો ભાવાર્થ આપેલો છે. અને चउरो શબ્દનો પણ પ્રયોગ કરેલો છે.

૩. અહીં ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં ક્રિયાવાદિદર્શન તરીકે બૌદ્ધદર્શનને સ્પષ્ટરીતે જણાવ્યું છે. ચૂર્ણિમાં કર્મવાદિદર્શન એવો પર્યાય આપ્યો છે. વૃત્તિમાં, ચૈત્યકર્મ આદિ ક્રિયાઓ મોક્ષનું મુખ્ય અંગ છે એમ માનનારાઓનું દર્શન એવો અર્થ કર્યો છે. ૧૨ મા સમવસરણ અધ્યયનમાં જ્યાં ક્રિયાવાદ, અક્રિયાવાદ, અજ્ઞાનવાદ અને વિનયવાદનું નિરૂપણ છે ત્યાં સૂ. ૫૩૫ની ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં બૌદ્ધોને અક્રિયાવાદીમાં ગણાવ્યા છે તે અપેક્ષાભેદથી સમજવું. બુદ્ધને અક્રિયાવાદી કહેવામાં આવતા હતા આવો ઉલ્લેખ બૌદ્ધોના જ ગ્રંથમાં અંગુત્તરનિકાયના ત્રીજા ભાગમાં અટ્ઠકનિપાતમાં સીહસુત્તમાં (પૃ. ૨૯૩) તથા વિનયપિટકના મહાવગ્ગપાલિમાં સીહસેનાપતિવત્થુમાં (પૃ. ૨૪૩) પણ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

તેનાથી સ્પષ્ટ વિપાકનો અનુભવ થતો નથી.)[૧] ૧ મનના પ્રણિધાનપૂર્વક સ્વયં હિંસા કરવાથી, ૨ હિંસા કરવા માટે બીજાને મોકલવાથી, તથા ૩ હિંસામાં માનસિક અનુમતિ આપવાથી એમ ત્રણ કારણોથી પાપકર્મ બંધાય છે. ભાવવિશુદ્ધિથી નિર્વાણની પ્રાપ્તિ થાય છે. અસંયમી ગૃહસ્થ[૨] પુત્રની હિંસા કરીને પણ ભોજન તૈયાર કરે અને એ ભોજન ભિક્ષુ ખાય તો પણ તે ભિક્ષુને કર્મનો–પાપનો લેપ લાગતો નથી. મનથી જે દ્વેષ કરે છે તેમનું ચિત્ત કુશલ હોતું નથી—અનવદ્ય હોતું નથી. તે સંવર આચરતા નથી" (સૂ૦ ૫૧–૫૬) આને મળતી માંસાહારનિર્દોષતાસંબંધી કેટલીક બૌદ્ધદર્શનની વાતો સૂ૦ ૮૧૨–૮૧૬ માં તથા સૂ૦ ૮૨૩–૮૨૪ માં પણ છે.

---

૧. કર્મના બંધમાં મુખ્ય કારણ મન છે આ વાતનો ઉલ્લેખ मनोपुव्वंगमा धम्मा (धम्मपद १।१) વગેરે ઘણા બૌદ્ધ ગ્રંથોમાં છે. જુઓ પરિશિષ્ટ ત્રીજું, પૃ૦ ૩૬૦માં મજ્ઝિમનિકાય (ભાગ ૨) ઉપાલિસુત્ત.

૨. पुत्तं पि ता समारंभ आहारट्ठमसंजए। भुंजमाणो वि मेधावी कम्मुणा नोवलिप्पति॥ આવો પાઠ માનીને આ અર્થ ચૂર્ણિમાં આપેલો છે. વૃત્તિમાં पुत्तं पिता समारंभ એવો પાઠ માનીને 'અસંયમી **પિતા** પણ તથાવિધ આપત્તિકાળમાં આહારને માટે પુત્રને મારીને ખાય તો તે પિતાને તથા તેવો આહાર લેનાર સંયમી ભિક્ષુને બંનેને પાપનો લેપ લાગતો નથી' એવો અર્થ આપેલો છે. ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં આ વાત આ રીતે જણાવી છે—

"**पुत्रमपि तावत् समारभ्य,** समारम्भो नाम विक्रीय मारयित्वा तन्मांसेन वा द्रव्येण वा, किमंग [पु]णरपुत्रं शूकरं वा छागलं वा, **आहारार्थं** कुर्याद् भक्तं भिक्खूणं, **अस्संजतो** नाम भिक्खुव्यतिरिक्तः, स पुनरुपासकोऽन्यो वा, तं च भिक्षुः त्रिकोटिशुद्धं भुञ्जानोऽपि **मेधावी कम्मुणा णोवलिप्पते**"—सूत्रकृताङ्गचूर्णि पृ० ३८। "**पुत्तं पिता** इत्यादि। पुत्रमपत्यं **पिता** जनकः **समारभ्य** व्यापाद्य **आहारार्थं** कस्याञ्चित् तथाविधायामापदि तदुद्धरणार्थमरक्तद्विष्टः **असंयतो** गृहस्थः तत्पिशितं भुञ्जानोऽपि, **च**शब्दस्य अपिशब्दार्थत्वादिति, तथा **मेधाव्य**पि संयतोऽपीत्यर्थः; तदेवं गृहस्थो भिक्षुर्वा शुद्धाशयः पिशिताश्यपि **कर्मणा** पापेन **नोपलिप्यते** नाश्लिष्यते"—सूत्रकृताङ्गवृत्ति शीलाचार्यविरचिता पृ० ३९।

સરખાવો—બૌદ્ધગ્રંથ પાલિત્રિપિટકાન્તર્ગત સુત્તપિટકના ખુદ્દકનિકાયના જાતકપાલિમાં ૨૪૬ મા **बालोवाद** જાતકમાં (પૃ૦ ૬૪) આ જાતનું બુદ્ધનું પોતાનું વચન જોવામાં આવે છે—

"पुत्त-दारं पि चे हन्त्वा, देति दानं असञ्ञतो।
भुञ्जमानो पि सप्पञ्ञो, न पापमुपलिम्पती॥ ति"

(બીજા માંસની વાત જવા દો) કોઈ અસંયમી મનુષ્ય પોતાના પુત્ર તથા સ્ત્રીને મારીને માંસનું દાન કરે અને પ્રજ્ઞાવાન્ (સંયમી) તે માંસનું ભક્ષણ કરે તો પણ તેને પાપ લાગતું નથી."

પં૦ બેચરદાસ જીવરાજ દોશી जैन साहित्य का बृहद् इतिहास भाग ૧ માં અંગ આગમનો વિસ્તારથી પરિચય આપતાં સૂત્રકૃતાંગના પરિચયમાં (પૃ૦ ૧૩૬–૧૩૭) એક સંભાવના કરતાં એમ જણાવે છે કે—

बौद्ध परंपरा में एक कथा ऐसी प्रचलित है कि खुद बुद्ध ने 'शूकरमद्दव' अर्थात् सूअर का मांस खाया था....(सूत्रकृतांग की) गाथा के प्रारम्भ में जो 'पुत्तं' पाठ है वह किसी कारण से विकृत हुआ मालूम पडता है। मेरी दृष्टि से यहां 'पोत्तिं' पाठ होना चाहिए। अमरकोश तथा अभिधान-चिन्तामणि में पोत्री (प्राकृत पोत्ति) शब्द शूकर के पर्याय के रूप में सुप्रसिद्ध है। अथवा संस्कृत पोत्र (प्राकृत पुत्त) शब्द शूकर के मुख का सूचक माना गया है। यदि ऐसा समझा जाय कि इसी अर्थवाला 'पुत्त' शब्द इस गाथा में प्रयुक्त हुआ है तो भी शूकर का अर्थ संगत हो जाता है।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ત્રીજા ઉદ્દેશકમાં પ્રારંભમાં આધાકર્મી આહારના દોષો જણાવીને **કૃતવાદ**—આ જગત કોણે રચેલું છે તે વિષે અનેક વિચારો સૂ૦ ૬૪–૬૭માં વર્ણવ્યા છે. કેટલાક કહે છે કે આ લોકના કર્તા **દેવો** છે, કેટલાક કહે છે કે **બ્રહ્મા** કર્તા છે, કેટલાક કહે છે કે **ઈશ્વર** કર્તા છે, કેટલાક કહે છે કે **પ્રધાન** (સાંખ્યદર્શનપ્રસિદ્ધ પ્રકૃતિની સામ્યાવસ્થા) માંથી જગતની ઉત્પત્તિ થઈ છે. કેટલાક કહે છે કે **સ્વયંભૂ** આ જગતના કર્તા છે. કેટલાક કહે છે કે **મારે** (યમ રાજાએ) **માયા** કરી છે તેથી આ જગત અશાશ્વત છે. કેટલાક કહે છે કે ઈંડામાંથી જગત ઉત્પન્ન થયું છે (પહેલાં બ્રહ્માએ પાણીમાં ઈંડું—બ્રહ્માંડ સર્જ્યું, તેમાંથી આ જગતની ઉત્પત્તિ થઈ છે). સૂ૦ ૭૦માં શુદ્ધ નિષ્પાપ આત્મા પણ ક્રીડા તથા દ્વેષથી સંસારમાં અવતરે છે આ અવતારવાદનું વર્ણન છે. સૂ૦ ૬૫૯–૬૬૨ માં ઈશ્વરવાદનું વિસ્તારથી વર્ણન છે.[1] 'આ બધા જગત્કર્તૃત્વવિષયક વાદો મિથ્યા છે. જગત તો ખરેખર અનાદિ અનંત છે' આ વાત સૂ૦ ૬૮ માં કહી છે.

બધા વાદોના દોષો ત્રણે ય ઉદ્દેશકમાં ભિન્ન ભિન્ન સ્થળે બતાવ્યા છે.

ચોથા ઉદ્દેશકમાં વિસ્તારથી સંયમધર્મનો ઉપદેશ આપેલો છે. સૂ૦ ૮૫માં કહ્યું છે કે (ત્રસ કે સ્થાવર) કોઈ પણ જીવની હિંસા ન કરવી એ જ જ્ઞાનનો સાર છે. અહિંસા દ્વારા આ સમતા સાધવાની છે. 'મુનિએ સતત સંયમી થઈ ને જાગૃતિ રાખીને ઉત્કર્ષ, જ્વલન, નૂમ તથા મધ્યસ્થને (અર્થાત્ માન, ક્રોધ, માયા તથા લોભને) ત્યજવા. પાંચ સમિતિ તથા (અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય તથા અપરિગ્રહ આ) પાંચ સંવરથી યુક્ત બનીને, ગૃહસ્થોમાં બંધાયા સિવાય મુનિએ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય ત્યાં સુધી સંયમમાર્ગમાં વિચરવું જોઈએ' આ રીતે આ ઉદ્દેશકના અંતમાં સુધર્માસ્વામીએ ઉપદેશ આપ્યો છે.

આ અધ્યયનમાં ઘણા ઘણા વાદોનું નિરૂપણ હોવાથી તેનું **સમય** નામ બરાબર સાર્થક છે.

બીજું અધ્યયન—આનું નામ **વેયાલિય** છે. નિર્યુક્તિમાં આના બે અર્થ જણાવ્યા છે[2]—**વૈદારિક** અને **વૈતાલીય**. કર્મના વિદારણનો–વિનાશનો આમાં ઉપદેશ આપ્યો છે માટે આ

अतः इस 'पुत्तं' पाठ को विकृत करने की जरूरत नहीं रहती। संशोधक महानुभाव इस विषय में जरूर विचार करें। इसी प्रकार उक्त गाथा में प्रयुक्त मेहावी अथवा मेधावी शब्द भगवान बुद्ध का सूचक है। इस दृष्टि से यह मानना उपयुक्त प्रतीत होता है कि उक्त गाथा में कर्मबन्ध की चर्चा करते हुए बुद्ध के शूकर-मांसभक्षण का उल्लेख किया गया है। मेरी प्ररूपणा कहां तक सत्य है, इस का निर्णय गवेषणाशील विद्वज्जन ही करेंगे।

અમને લાગે છે કે આવી કોઈ જ કલ્પના કરવાની અહીં કશી જ જરૂર નથી. બૌદ્ધગ્રંથ **ઉદાનમાં** ચુંદસુત્તમાં (પૃ૦ ૧૬૪–૧૬૫) બુદ્ધે કરેલા 'સુકરમદ્દવ'ભક્ષણ (શૂકરમાંસભક્ષણ)ની વાત જરૂર આવે છે. અમરકોષમાં वराहः सूकरो घृष्टिः कोलः पोत्री किरिः किटिः ॥ (કાંડ ૨, સિંહાદિવર્ગ) मुखाग्रे क्रोड-हलयोः पोत्रं, गोत्रं तु नाम्नि च ॥ (કાંડ ૩, નાનાર્થવર્ગ) તથા અભિધાનચિન્તામણિમાં वराहः क्रोड-पोत्रिणौ (કાંડ ૩, શ્લોક ૧૮૦) એવો પોત્રિન્ અને પોત્ર શબ્દનો અર્થ પણ મળે છે, પરંતુ આને સૂત્રકૃતાંગની પ્રસ્તુત ગાથા સાથે કશો સંબંધ નથી. ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે શબ્દ અને ભાવ બંનેથી **બાલોવાદ જાતક**ની ગાથા સાથે સૂત્રકૃતાંગની ગાથાનું સમાનપણું સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. બૌદ્ધગ્રંથ संयुत्तनिकायमां પુત્તમંસસુત્તમાં (પૃ૦ ૮૪) પણ આ વાતનું સમર્થન જોવા મળે છે. જુઓ પરિશિષ્ટ ત્રીજું, પૃ૦ ૩૬૧.

૧. આ ભિન્ન ભિન્ન વાદો પુરાણ આદિ વૈદિક ગ્રંથોમાં ભિન્ન, ભિન્ન રીતે જોવા મળે છે.

૨. જુઓ પૃ૦ ૧૬ ટિ૦ *.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વેયાલિય છે.[૧] **વૈતાલીય** વૃત્ત(છંદ)માં[૨] આની રચના કરેલી છે તેથી પણ આ **વેયાલિય** છે.[૩] નિર્યુક્તિમાં[૪] જણાવ્યું છે કે અષ્ટાપદપર્વત ઉપર ઋષભદેવ ભગવાને અઠ્ઠાણું પુત્રોને જે ઉપદેશ આપ્યો હતો કે જેથી પ્રતિબોધ પામીને તે બધાએ પ્રભુ પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી હતી તે ઉપદેશ આ અધ્યયનમાં સંગૃહીત કરાયેલો છે. આ અધ્યયનમાં પિતાનો પુત્રોને ઉદ્દેશીને વૈરાગ્યમય અતિ અદ્દ્ભુત ઉપદેશ આપણને સાંભળવા મળે છે.[૫]

આ અધ્યયનમાં ત્રણ ઉદ્દેશકો છે. નિર્યુક્તિમાં જણાવ્યું છે[૬] કે પહેલા ઉદ્દેશકમાં સંબોધ (ધર્મના સાચા જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ.) તથા અનિત્યતાનો વિચાર છે. બીજામાં માનના ત્યાગની તથા બીજી પણ અનેક વાતો છે. ત્રીજામાં અજ્ઞાનથી બાંધેલા કર્મનો અપચય કેમ થાય તેની વિચારણા છે. તથા યતિવર્ગે સુખશીલતા અને પ્રમાદનો સદા યે ત્યાગ કરવો જોઈએ તેનો ઉપદેશ છે.[૭]

ત્રીજું અધ્યયન—આનું નામ उवसग्गपरिण्णा છે. ઉપસર્ગોને (સાધનામાર્ગનાં વિઘ્નોને–ઉપદ્રવોને) જાણીને તેને સહન કરતાં શીખવું—તેના ઉપર વિજય મેળવતાં શીખવું એ આ અધ્યયનનો મુખ્ય વિષય છે. આ અધ્યયનના ચાર ઉદ્દેશકો છે. તેના વિષયનું[૮] નિર્યુક્તિમાં સંક્ષેપથી

---

૧. આ અધ્યયનના પ્રથમ ઉદ્દેશકના અંતમાં वेतालियमग्गमागओ······શ્લોક છે. ત્યાં ચૂર્ણિમાં (પૃ૦ ૫૮) વૃત્તિમાં (પૃ૦ ૬૦) કર્મવિદારણનો માર્ગ એવો અર્થ આપેલો છે. તે ઉપરાંત કર્મનું વિદારણ કરનાર ભગવાન, તેમનો માર્ગ એ અર્થ પણ ચૂર્ણિમાં (પૃ૦ ૫૮) છે. આ અધ્યયનના ત્રીજા ઉદ્દેશકને અંતે (સૂ૦ ૧૧૦ પૃ૦ ૨૦ પં૦ ૧ માં) इति कम्मवियालमुत्तमं············એવો ઉલ્લેખ પણ છે.

૨. કેટલાક સ્થળોમાં वैतालीय છંદવાળો પાઠ ટિપ્પણમાં અપાઈ ગયો છે અને બીજો જ પાઠ મૂળમાં અપાયો છે તેવા સ્થળોને પરિશિષ્ટમાં તથા શુદ્ધિપત્રકમાં અમે સુધારી લીધા છે, એટલે અભ્યાસીઓ પરિશિષ્ટ તથા શુદ્ધિપત્રકનો જરૂર ઉપયોગ કરીને આ અધ્યયન વાંચે.

૩. જુઓ આ જ ગ્રંથમાં પૃ૦ ૧૬ ટિ૦ *

૪. कामं तु सासयमिणं कहियं अट्ठावयम्मि उसमेणं। अट्ठाणउतिसुयाणं सोऊण ते वि पव्वइया ॥३९॥

૫. "સમજો, કેમ સમજતા નથી? પરલોકમાં સાચી સમજણ મળવી દુર્લભ છે. ગયેલી રાત્રિઓ પાછી ફરતી નથી. આયુષ્ય તૂટ્યા પછી ફરીથી (સંયમી) જીવન મળવું સુલભ નથી" આ અધ્યયનની પ્રથમ ગાથાનો આ અર્થ છે.

૬. पढमे संबोहो अनिच्चया य बीयम्मि माणवज्जणया। अहिगारो पुण भणिओ तहा तहा बहुविहो तत्थ ॥४०॥ उद्देसम्मि य तइए अन्नाणचियस्स अवचओ भणिओ। वज्जेयव्वो य सया सुहप्पमाओ जइजणेणं ॥४१॥

૭. વૈતાલીય અધ્યયનના બીજા ઉદ્દેશકની ૧૧મી ગાથાને કંઈક અંશે મળતી એક ગાથા બૌદ્ધગ્રન્થ સુત્તપિટકની **થેરગાથા**માં આવે છે, તથા ૧૭મી ગાથાને ઘણા અંશે મળતી એક ગાથા સુત્તપિટકના **સુત્તનિપાત**માં આવે છે. જુઓ ત્રીજું પરિશિષ્ટ પૃ૦ ૩૬૩.

૮. पढमम्मि पडिलोमा, मायादि (हुंती–प्र०) अणुलोमगा य बितियम्मि (नाइकयणुलोमगा य बीयम्मि–प्र०)। तइए अज्झत्थविसीदणा (अज्झत्थुवदंसणा–प्र०) य परवादिवयणं च ॥४९॥ हेउसरिसेहिं अहेउएहिं ससमयपडिएहिं निउणेहिं। सीलखलितपण्णवणा य कया चउत्थम्मि उद्देसे ॥५५॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વર્ણન આ પ્રમાણે છે—'પ્રથમ ઉદ્દેશકમાં [1]પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગોનું, બીજામાં [2]માતા વગેરે સ્વજનોએ કરેલા અનુકૂળ ઉપસર્ગોનું, ત્રીજામાં અધ્યાત્મમાં [3]વિષાદનું અને પરવાદીઓના વિવિધ આક્ષેપોનું[4] વર્ણન છે. ચોથામાં હેત્વાભાસો દ્વારા વ્યામોહિત થયેલાઓને—સંયમથી ચલિત થયેલાઓને શાસ્ત્રાનુસારે સમજાવવા માટે યથાવસ્થિત અર્થની પ્રરૂપણા કરેલી છે.'

સૂ૦ ૨૨૫–૨૨૯માં કહ્યું છે કે—'કેટલાક (સમજ્યા વિના) એમ કહે છે કે પૂર્વકાળમ ઘણા મહાપુરુષો સચિત્ત પાણી પીવા છતાં ય મોક્ષમાં ગયા છે. [5]**નમિ વિદેહી** ભોજન કર્યા વિન મોક્ષમાં ગયા છે, તો **રામગુપ્ત** [6]ઋષિ ભોજન કરવા છતાં યે મોક્ષમાં ગયા છે. [7]**બાહુક** અને

---

૧. હેમંત ઋતુમાં ભયંકર ઠંડી, ગ્રીષ્મ ઋતુમાં તાપ તથા તૃષા, સદા યાચના—ભિક્ષાવૃત્તિ ઉપર જીવવાનું માનસિક તથા શારીરિક મહાન્ કષ્ટ, કુતરા કરડે, લોકો જાતજાતનાં કઠોર અપમાનજનક વચનો ઉચ્ચારે, ડાંસ–મચ્છરના ઉપદ્રવો, કેશલોચ, બ્રહ્મચર્ય, અનાર્ય લોકો તરફથી વચન તથા લાકડી આદિથી કરાતા પ્રહારો આવા આવા અનેક પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો આવી પડે ત્યારે દુર્બળ મનવાળા સાધુઓની થતી અવદશાનું ચિત્ર આ ઉદ્દેશકમાં વર્ણવ્યું છે.

૨. માતા-પિતા વગેરે સ્વજનો દ્વારા ગૃહસંસારમાં પાછા ખેંચી જવા માટે કરાતી પ્રાર્થનાઓ તથા રાજા, મંત્રી વગેરે સમાજના મોટા માણસો દ્વારા ભોગો માટે અપાતાં નિમંત્રણોથી પ્રબુદ્ધ સાધુઓ તો અત્યંત સાવચેતીથી દૂર ખસી જાય છે, પણ અબુધ સાધુઓ કેવા ફસાઈ જાય છે અને માર્ગથી પતિત થઈ જાય છે તેનું આબેહુબ વર્ણન આ ઉદ્દેશકમાં છે.

૩. ભવિષ્યમાં સાધુજીવન પાળી ન શકાય તો શું કરવું ? એવી માનસિક વિષાદયુક્ત કલ્પનાથી કેટલાક જ્યોતિષ, મંત્રશાસ્ત્ર આદિ ગ્રન્થો ભણવા લાગે છે. આવા વિષાદથી દૂર રહીને શૂરવીરતાથી સંયમની આરાધના કરવા આમાં ઉપદેશ છે.

૪. 'જેમ ટંકણ જાતના મ્લેચ્છો યુદ્ધમાં હારી જાય ત્યારે પર્વતનો આશ્રય લે છે તેમ પરવાદીઓ યુક્તિથી જ્યારે ફાવી શકતા નથી ત્યારે આક્રોશોનો–ગાળા-ગાળીનો આશ્રય લે છે. પરંતુ આવા પ્રસંગે પોતાની સમાધિ ટકી રહે અને સામા સાથે કલેશ ન થાય તે રીતે સાધુએ શાંતિથી વર્તવું— યથાયોગ્ય જવાબ આપવો' એમ સૂ૦ ૨૨૧–૨૨૨માં કહ્યું છે. ડૉ૦ હર્મન યાકોબીનું ધારવું છે કે આ **ટંકણો** મધ્યપ્રદેશના ઈશાન પ્રદેશમાં વસતી કોઈક જાતિ હતી. સૂત્રકૃતાંગના અંગ્રેજી ભાષાંતરમાં ટિપ્પણમાં તેમણે આ વાત જણાવી છે—"This hill-tribe lived somewhere in the north-east of Madhyapradesa, see Petersburg Dictionary, S. V."—Sacred Books of the East Vol. XLV p. 268.

૫. આ રાજર્ષિનો ઉલ્લેખ **ઉત્તરાધ્યયન** સૂત્રના નવમા **નમિપ્રવ્રજ્યા** અધ્યયનમાં આવે છે. **ભાગવત** પુરાણમાં સ્કંધ ૯ અધ્યાય ૧૩માં **નિમિનું** ચરિત્ર છે. નિમિનાં **જનક, વૈદેહ** તથા **મિથિલ** આ નામો કેવી રીતે થયાં છે તે જાણવા માટે જુઓ આ ગ્રન્થનું ત્રીજું પરિશિષ્ટ પૃ૦ ૩૬૪.

૬. **ઇસિભાસિયાઇ (ઋષિભાષિત)**માં ૨૩મા रामपुत्तिय અધ્યયનમાં "दुवे मरणा अस्सिं लोए एवमाहिज्जन्ति, तं जहा—सुहमतं चेव दुहमतं चेव रामपुत्तेण अरहता इसिणा बुइतं" (પૃ૦ ૪૫) એ પ્રમાણે નામોલ્લેખ આવે છે.

૭. जुत्तमजुत्तजोगं ण पमाणमिति बाहुकेण अरहता इसिणा बुइतं (પૃ૦ ૨૭) એ પ્રમાણે ઇસિભાસિયાઇંના ૧૪મા बाहुक अध्ययनમાં નામોલ્લેખ છે, મહાભારતમાં ત્રીજા આરણ્યકપર્વમાં નળરાજાનું બીજું નામ બાહુક આવે છે. પણ તે તો રાજાનું નામ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]**તારાગણ** ઋષિ સચિત્ત પાણી પીવા છતાં યે મોક્ષમાં ગયા છે. [2]**આસિલ** (અસિત ?) **દેવિલ**, [3]**દ્વીપાયન** તથા **પારાશર** ઋષિ સચિત્ત પાણી, બીજ, હરિત (લીલી વનસ્પતિ) વગેરેનો આહાર કરવા છતાં યે મોક્ષમાં ગયા છે. આ બધા મહાપુરુષો હતા અને અહીં પણ (જૈનદર્શનમાં પણ **ઉત્તરાધ્યયન** તથા **ઋષિભાષિત**-ગ્રંથમાં) આ માન્યપુરુષો છે. મહાભારત તથા પુરાણ વગેરેમાં આમનો ઉલ્લેખ આવે છે. આવી વાતો સાંભળીને જે મંદ (આચારમાં શિથિલ) થયેલા હોય છે તે સંયમાનુષ્ઠાનમાં વિષાદ પામે છે—શિથિલાચાર તરફ વળે છે.'

'ખરેખર તો, આ મહાપુરુષો શીતોદક (સચિત્ત જલ) આદિનો ઉપયોગ કરતા હતા છતાં જ્યારે તેમને સર્વવિરતિપરિણામની પ્રાપ્તિ થઈ ત્યારે જ તેમને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ છે. જે મંદપરિણામીઓ સંપૂર્ણ સમજ્યા વિના આવી વાતનું આલંબન લઈને શિથિલાચારમાં પ્રવૃત્ત થાય છે તે માર્ગભ્રષ્ટ થઈને છેવટે સંસારમાં ડૂબે છે. આ વાત [4]ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં સારી રીતે સ્પષ્ટ કરી છે.

---

૧. **ઇસિભાસિયાઇં**માં ૩૬ મા तारायणिज्ज અધ્યયનમાં तारायणेण अरहता इसिणा बुइतं। पत्तस्स मम य अन्नेसिं, मुक्को कोवो दुहावहो। तम्हा खलु उप्पतन्तं सहसा कोवं निगिण्हितव्वं। (પૃ૦ ૮૧) આ પ્રમાણે तारागण ઋષિનો નામોલ્લેખ આવે છે.

૨. **ઇસિભાસિયાઇં**માં ત્રીજા दविल અધ્યયનમાં भविदव्वं खलु भो सव्वोवरतेणं········तम्हा सव्वलेवोवरए भविस्सामि त्ति कट्टु असिएण दविलेणं अरहता इसिणा बुइतं (પૃ૦ ૫) આ પ્રમાણે નામોલ્લેખ મળે છે. જુઓ આ જ ગ્રંથમાં પૃ૦ ૪૦ ટિ૦ ૧૬. અહીં 'અસિત દેવલ' એક જ ઋષિ વિવક્ષિત જણાય છે. ચૂર્ણિનો પણ આશય એવો લાગે છે. આ મહાભારતમાં પ્રસિદ્ધ ઋષિ છે. મહાભારતમાં નવમા શલ્યપર્વમાં, બારમા શાન્તિપર્વમાં તથા બીજે પણ ઘણે સ્થળે असित देवल નો ઉલ્લેખ છે. જુઓ પરિશિષ્ટ ત્રીજું, પૃ૦ ૩૬૪. વૃત્તિ પ્રમાણે **આસિલ** અને **દેવિલ** બે ઋષિ અહીં વિવક્ષિત છે. વાયુપુરાણમાં પ્રથમખંડમાં ઋષિલક્ષણમાં काश्यपश्चैव वत्सारो विभ्रमो रैभ्य एव च। असितो देवलश्चैव षडेते ब्रह्मवादिनः ॥ २६ ॥ આ જાતનો ઉલ્લેખ છે. તે જોતાં વાયુપુરાણમાં પણ असित અને देवल બંને જુદા ઋષિઓ વિવક્ષિત જણાય છે.

૩. **ઋષિભાષિત**માં ૪૦ મા दीवायणिज्ज અધ્યયનમાં इच्छमणिच्छं पुरा करेज्जा। दीवायणेण अरहता इसिणा बुइतं। इच्छा बहुविधा लोए जाए बद्धो किलिस्सति। तम्हा इच्छमणिच्छाए जिणित्ता सुहमेधती ॥ १ ॥ (પૃ૦ ૮૯)માં આ પ્રમાણે દ્વીપાયન ઋષિનો નામોલ્લેખ છે, પણ પારાશર ઋષિનો ઉલ્લેખ નથી. **ઉવવાઇય (ઔપપાતિક)** સૂત્રમાં तत्थ खलु इमे अट्ठ माहणपरिव्वायगा भवंति, तं जहा—कन्हे य करकंडे य, अंबडे य परासरे। कण्हे दीवायणे चेव देवगुत्ते य नारए આ પ્રમાણે **પરાસર** અને **દીવાયણ** એમ બે પરિવ્રાજકોનો (ઋષિઓનો) નામોલ્લેખ છે.

સૂત્રકૃતાંગની વૃત્તિમાં મૂળસૂત્રના दीवायण અને पारासर શબ્દનો द्वैपायन અને पाराशर અર્થ આપ્યો છે. વૃત્તિની કોઈક પ્રતિમાં पराशर પાઠ પણ મળે છે. પરાશર વ્યાસના પિતાનું નામ છે. પારાશર એ વ્યાસનું નામ છે.

૪. "एतेसिं पत्तेयबुद्धाणं वणवासे चेव वसंताणं बीयाणि हरिताणि य भुंजताणं ज्ञानान्युत्पन्नानि, यथा भरतस्य आदंसगिहे णाणमुप्पण्णं, तं तु तस्स भावलिंगं पडिवण्णस्स खीणचउकम्मस्स गिहवासे उप्पण्णमिति। ते तु कुतित्थिया ण जाणंति कस्मिन् भावे वर्तमानस्य ज्ञानमुत्पद्यते ? कतरेण वा संघतणेण सिज्झति ? अजानानास्तु ब्रुवते"—सूत्रकृताङ्गचूर्णि पृ० ९६। "न पुनरेतद् विदन्त्यज्ञाः, तद्यथा—येषां सिद्धिगमनमभूत् तेषां कुतश्चिद् निमित्तात् जातजातिस्मरणादिप्रत्ययानामवाप्तसम्यग्ज्ञान-चारित्राणामेव वल्कलचीरिप्रभृतीनामिव सिद्धिगमनमभूत्, न पुनः कदाचिदपि सर्वविरतिपरिणामभाव-लिङ्गमन्तरेण शीतोदकबीजाद्युपभोगेन जीवोपमर्दप्रायेण कर्मक्षयोऽवाप्यते"—सूत्रकृताङ्गवृत्ति पृ० ९६।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂ૦ ૨૩૦માં 'સુખથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે' આ બૌદ્ધમતનો ઉલ્લેખ છે.[1] **ઇસિભાસિયાઇ**માં ૩૮મા साइपुत्तिज्ज અધ્યયનમાં પણ આ વાતનો આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે—

"जं सुहेण सुहं लद्धं अच्चन्तसुखमेव तं। जं सुखेण दुहं लद्धं मा मे तेण समागमो ॥ १ ॥
सातिपुत्तेण बुद्धेण अरहता बुइतं।
मणुण्णं भोयणं भोच्चा मणुण्णं सयणासणं। मणुण्णंसि अगारंसि झाति भिक्खू समाहिए ॥ २ ॥
अमणुण्णं भोयणं भोच्चा अमणुण्णं सयणासणं। अमणुण्णंसि गेहंसि दुक्खं भिक्खू झियायती ॥ ३ ॥
एवं अणेगवण्णागं तं परिच्चज्ज पंडिते। णण्णत्थ लुब्भइ पण्णे एयं बुद्धाण सासणं ॥ ४ ॥"

—પૃ૦ ૮૫। અહીં सातिपुत्त बुद्ध શબ્દથી જો ગૌતમ બુદ્ધ વિવક્ષિત હોય તો सातिपुत्त શબ્દનો शाक्यपुत्र એવો અર્થ કરવો જોઈએ. પરંતુ **ઇસિભાસિયાઇ**ની ટીકામાં शारिपुत्रीयमध्ययनम् એમ અંતમાં (પૃ૦ ૧૫૫માં) લખેલું છે. મહાત્મા ગૌતમ બુદ્ધના એક શારિપુત્ર નામના પ્રસિદ્ધ શિષ્ય પણ હતા. તે શારિપુત્ર જો અહીં सातिपुत्त શબ્દથી અભિપ્રેત હોય તો અહીં बुद्ध શબ્દનો बौद्ध (बुद्धशिष्य) એવો અર્થ કરવો જોઈએ. ઇસિભાસિયાઈની ટીકામાં (પૃ૦ ૧૫૩) પણ इति बौद्धर्षिणा भाषितम् એમ કહેલું છે.

સૂ૦ ૨૩૩–૨૩૬માં 'સ્ત્રીસંગમાં પણ દોષ નથી' એવું જણાવતા કેટલાક વાદીઓના હેત્વાભાસોનો–કુતર્કોનો ઉલ્લેખ છે. તે પછીનાં સૂત્રોમાં આ કુતર્કો કેવા અત્યંત ભયંકર છે તે સ્પષ્ટ વર્ણવ્યું છે. છેવટે આ બધા અનુકૂળ–પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગોને જીતીને મોક્ષમાર્ગમાં સારી રીતે વિચરવા માટે સાધુને ઉપદેશ આપવામાં આવેલો છે.

ચોથું અધ્યયન—આનું નામ इत्थीपरिण्णा છે. સ્ત્રીઓના સ્વભાવોનું તથા સ્ત્રીઓના સંગથી થતી ભયંકર દુર્દશાનું સ્વરૂપ જાણીને સ્ત્રીઓથી અત્યંત દૂર રહેવા માટે આમાં ખાસ ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે. આ અધ્યયનના બે ઉદ્દેશક છે. પ્રથમ ઉદ્દેશકમાં સ્ત્રીઓ કેવી રીતે ફસાવે છે તથા સ્ત્રીપરિચયથી કેવું પતન થાય છે તેનું વર્ણન છે. બીજા ઉદ્દેશકમાં સ્ત્રીસંગથી પતિત થયેલાની કેવી દુર્દશા થાય છે તેનું આબેહુબ વર્ણન છે.

પાંચમું અધ્યયન—આનું નામ णिरयविभत्ति છે. આના બે ઉદ્દેશક છે. હિંસા આદિ પાપ-કર્મ કરનારા જીવો નારકીમાં જઈને નરકગતિમાં કેવી કેવી અતિ ભયંકર વેદનાઓ અનુભવે છે તેનું હૃદય ધ્રુજાવી મૂકે તેવું ભયાનક વર્ણન કરીને હિંસા–પરિગ્રહ આદિ પાપકર્મોથી દૂર રહેવાનો આમાં ઉપદેશ છે.

છઠ્ઠું અધ્યયન—આનું નામ महावीरत्थव છે. ભગવાન સુધર્માસ્વામીને જંબૂસ્વામી વગેરે પૂછે છે કે—'જેમણે જ્ઞાનથી સુંદર રીતે જોઈને આવો એકાંતહિતકારક અજોડ ધર્મ બતાવ્યો છે તે (મહાવીર) છે કોણ? તે જ્ઞાતપુત્ર મહાવીરનાં જ્ઞાન, દર્શન તથા શીલ કેવા હતાં તે તમે સારી રીતે જાણો છો. અમને પણ જણાવો' (સૂ૦ ૩૫૨–૩૫૩). આના ઉત્તરમાં સુધર્માસ્વામીએ ભગવાન મહાવીરના ગુણોનું क्षेत्रज्ञ (खेदज्ञ), कुशल, आशुप्रज्ञ, यशस्वी, सर्वदर्शी, अनन्तज्ञानी વગેરે અનેક અનેક વિશેષણો તથા અનેક અનેક ઉપમાઓ દ્વારા વર્ણન કર્યું છે તેથી આ અધ્યયનનું નામ महावीरस्तव છે.

---

૧. **મજ્ઝિમનિકાય**ના ચૂળદુક્ખક્ખંધસૂત્રમાં નિર્ગ્રંથો સાથે બુદ્ધનો જે વાર્તાલાપ થયો છે (પૃ૦ ૧૨૮–૧૩૧) તેમાં 'न खो, आवुसो गोतम, सुखेन सुखं अधिगन्तब्बं, दुक्खेन खो सुखं अधिगन्तब्बं' આ નિર્ગ્રંથોના કથનનો બુદ્ધે જે જવાબ આપ્યો છે તેમાં આ બૌદ્ધમત સ્પષ્ટ થાય છે. જુઓ પરિશિષ્ટ ત્રીજું, પૃ૦ ૩૬૫.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"યોદ્ધાઓમાં જેમ [1]**વીસસેણ (કૃષ્ણ)** શ્રેષ્ઠ છે, પુષ્પોમાં જેમ કમળ શ્રેષ્ઠ છે, ક્ષત્રિયોમાં જેમ [2]**દંતવક્ક** શ્રેષ્ઠ છે, તેમ ઋષિઓમાં **વર્ધમાન** શ્રેષ્ઠ છે. દાનોમાં જેમ અભયદાન શ્રેષ્ઠ છે, સત્ય વચનોમાં જેમ અનવદ્ય (પારકાને પીડા નહિ ઉપજાવનારું) વચન શ્રેષ્ઠ છે, તપોમાં જેમ ઉત્તમ બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ (તપ) છે તેમ **જ્ઞાતપુત્ર** (શ્રમણ ભગવાન મહાવીર) સર્વલોકોમાં શ્રેષ્ઠ છે." એમ સૂ૦ ૩૭૩–૩૭૪માં કહ્યું છે.

સૂ૦ ૩૭૮માં ભગવાન ક્રિયાવાદ, અક્રિયાવાદ, વિનયવાદ, તથા અજ્ઞાનવાદ આ સર્વવાદોના જ્ઞાતા હતા એવો ઉલ્લેખ છે.

સાતમું અધ્યયન—આનું નામ (कुसीलपरिभासिय **અથવા** कुसीलपरिभासा) છે. આમાં અગ્નિનો ઉપયોગ કરનારા, વનસ્પતિનો ઉપભોગ કરનારા, ભોજનમાં લવણનો ત્યાગ કરવાથી મોક્ષ મળી જાય છે એમ માનનારા, સાંજ સવાર ઠંડા પાણીથી સ્નાન કરવાથી મોક્ષ મળે છે તેમ માનનારા શૌચવાદીઓ, તથા હોમ-હવનથી મોક્ષ માનનારા, એમ અનેક પ્રકારના [3]કુશીલવાદીઓના આચારોનું અને વિચારોનું વર્ણન કરીને તથા તેમાં અનેક દોષો બતાવીને સુંદર શીલને ધારણ કરવાનો ઉપદેશ આપેલો છે.

શીલવાન્ સાધુએ અજ્ઞાતપિંડથી જીવનનો નિર્વાહ કરવો જોઈએ, તપશ્ચર્યા દ્વારા પૂજાની–માન-સન્માનની અભિલાષા પણ ન સેવવી જોઈએ, શબ્દ તથા રૂપમાં આસક્ત થયા સિવાય સર્વ કામોની આસક્તિને ત્યજીને સંયમનું પાલન કરવું જોઈએ. સર્વ સંગોનો ત્યાગ કરીને, આવી પડતાં કષ્ટોને ક્ષમાથી સહન કરતા સાધુએ સંયમભારનું વહન કરવા માટે જ આહાર લેવો જોઈએ અને કર્મોમાંથી કેમ મુક્તિ મળે એની જ ઝંખના સાધુએ સદા રાખવી જોઈએ વગેરે ઉપદેશ આ અધ્યયનમાં છેવટે આપેલો છે.

આઠમું અધ્યયન—આનું નામ वीरिय (वीर्य) છે. વીર્ય એટલે સામર્થ્ય. આ વીર્ય બે પ્રકારનું છે—૧ કર્મવીર્ય, તથા ૨ અકર્મવીર્ય. પ્રમાદી જીવોનું જે વીર્ય છે તે કર્મવીર્ય છે, આને બાલવીર્ય પણ કહેવામાં આવે છે. અપ્રમાદી જીવોનું જે વીર્ય છે તે અકર્મવીર્ય છે, આને પંડિતવીર્ય

---

૧. ચૂર્ણિમાં આના विश्वसेन = ચક્રવર્તી તથા विष्वक्सेन = વાસુદેવ આ બે અર્થો આપેલા છે. વૃત્તિમાં विश्वसेन = ચક્રવર્તી એવો એક જ અર્થ આપેલો છે. શબ્દકોશમાં **કૃષ્ણનું** विष्वक्सेन નામ પ્રસિદ્ધ છે.

૨. ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં આનો અર્થ दान्तवाक्य = ચક્રવર્તી એવો કરેલો છે. **ભાગવત**પુરાણમાં દશમા સ્કંધમાં ૭૮મા અધ્યાયમાં કૃષ્ણની ફઈના દીકરા એક ગદાધારી **દન્તવક્ત્રનો** ઉલ્લેખ આવે છે. **મહાભારતમાં** પણ પહેલા આદિપર્વમાં (૬૧–૫૭) તથા બીજા સભાપર્વમાં (૧૩–૧૨, ૨૮–૩) दन्तवक्त्र તથા दन्तवक्र રાજાનો ઉલ્લેખ આવે છે. જુઓ ત્રીજું પરિશિષ્ટ, પૃ૦ ૩૬૬.

૩. **जह णाम गोतमा चंडीदेवगा वारिभद्दगा चेव। जे अग्गिहोत्तवादी जलसोयं जे य इच्छंति ॥ ९० ॥** —सूत्रकृताङ्गनिर्युक्ति। આ રીતે નિર્યુક્તિમાં તથા તેની ચૂર્ણિ અને વૃત્તિમાં ગૌતમ સંપ્રદાય (મસગજાતિના પાખંડિઓ તથા ગોવ્રતિકો), રંડદેવક (ચંડીદેવક—પાઠાન્તર) સંપ્રદાય, વારિભદ્રક, અગ્નિહોમવાદી, જલશૌચવાદી (ભાગવત, દગસોયરિય)નો કુશીલોમાં સમાવેશ કરેલો છે. "**गोतमा णाम पासंडिणो मसगजातीया... गोव्वतिगा** वि धीयारप्राया... **रंडदेवगा** वर (?)प्राया... जलसोयं केइ (जे य ?) इच्छंति भागवत–दगसोयरियादि"—चूर्णि पृ० १५२। "**गोतमा** इति गोव्रतिकाः...चंडीदेवय त्ति चक्रधरप्रायाः,...ये चान्ये जलशौचमिच्छन्ति भागवतादयः" —वृत्ति पृ० १५४।

પણ કહેવામાં આવે છે. પ્રાણઘાતક શસ્ત્રો, શાસ્ત્રો, તથા મંત્રને શીખનારા, માયાવી, કામભોગાસક્ત વગેરે અનેક રીતે અસંયમી જીવો બહુ પાપ કરીને સકર્મવીર્યથી સંસારમાં ભમે છે અને દુઃખી થાય છે એમ જણાવીને પંડિતો કેવી રીતે વીર્યનો સદુપયોગ કરીને જીવનને સંયમી, સદાચારી અને સફળ બનાવે છે તેનું વિસ્તારથી વર્ણન કરેલું છે. સૂ૦ ૪૨૬–૪૨૭માં કહ્યું છે કે 'જેમ કાચબો[1] પોતાનાં અંગોને પોતાના શરીરમાં સંહરી (સમેટી) લે છે તેમ પંડિત પુરુષ અધ્યાત્મના બળથી (ધર્મધ્યાન વગેરેથી) સર્વ પાપવૃત્તિઓને, મનને, સર્વ ઇંદ્રિયોને, પાપી અધ્યવસાયોને, તથા ભાષાના દોષોને સંહરી લે છે (પાછાં ખેંચી લે છે).' આ અધ્યયનના અંતમાં કહ્યું છે કે 'જે સાધુઓ મહાન્ કુલમાં જન્મેલા હોય છતાં માન–પૂજાની અભિલાષાથી તપ કરે છે અથવા તપ કરીને તેનું ઉત્કીર્તન (બીજા પાસે પોતાના તપનાં ગુણગાન) કરે છે તેમનો તપ અશુદ્ધ છે. બીજાઓને ખબર પણ ન પડે તેવો તપ કરવો જોઈએ. ક્યાં યે આત્મશ્લાઘા ન કરવી જોઈએ. સાધુ અલ્પ આહાર-પાણી લે. અલ્પ બોલે. ધ્યાનયોગને જીવનમાં સારી રીતે સ્વીકારીને મોક્ષના માર્ગ ઉપર સાધુએ સદા વિચરવું જોઈએ.'

નવમું અધ્યયન—આનું નામ धम्म (ધર્મ) છે. જંબૂસ્વામીએ સુધર્માસ્વામીને પૂછ્યું કે 'ભગવન્! મતિમાન અહિંસક ભગવાન મહાવીરે કેવો ધર્મ બતાવ્યો છે?' તેના ઉત્તરમાં ભગવાન્ સુધર્માસ્વામી બોલ્યા કે 'જિનેશ્વરોનો જે ઋજુ સરળ (પ્રપંચ વિનાનો) ખરેખર ધર્મ છે તે તમે સાંભળો.' આમ કહીને ભગવાન સુધર્માસ્વામીએ આરંભ-સમારંભ-પરિગ્રહમાં ડૂબેલાઓની શી દશા થાય છે તે જણાવીને, નિર્મમ તથા નિરહંકાર બનીને જિનેશ્વરોએ કહેલા ધર્મને આચરવાનો સાધુઓને વિસ્તારથી ઉપદેશ આપ્યો છે.

આ પ્રસંગમાં, હિંસા, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, અભિમાન, માયા, લોભ, વસ્ત્રો ધોવાં, રંગવાં વગેરે સંયમબાધક[2] અનેક આચરણો, યશ, કીર્તિ, શ્લાઘા, વંદન, પૂજન, અનુકૂળ વિષયોની કામના વગેરે અનેક અનેક બાહ્ય તથા અભ્યંતર દોષોનો ત્યાગ કરવા માટે ભારપૂર્વક ભગવાન મહાવીરનો ઉપદેશ વર્ણવેલો છે.[3] સાધુની ભાષા પણ કેવી હોવી જોઈએ તેનું સુંદર વર્ણન છે. સાધુ ક્રીડા કરે નહિ, વધારે હસે નહિ, વસ્ત્રાદિ પદાર્થો માટે ઉત્સુક બને નહિ, કોઈ કંઈ કહે તો તપી જાય નહિ, કોલાહલ કરે નહિ વગેરે ઘણી શીખામણો આમાં સાધુને આપી છે. કુશીલનો સંગ ત્યજીને સદ્ગુરુની ઉપાસના કરવાનો તથા સારી સારી વાતોને શિખવાનો આમાં ઉપદેશ છે.

'ઘરમાં દીવો (જ્ઞાનરૂપી ભાવ દીવો) નથી માટે તો અહીં આવ્યા છીએ' એમ સમજીને ઉત્સાહપૂર્વક ધૃતિમાન જિતેંદ્રિય સાધુપુરુષો અસંયમી જીવનને જરા પણ ઇચ્છતા નથી. સર્વ ગૌરવોનો

---

૧. સરખાવો—यदा संहरते चायं कूर्मोऽङ्गानीव सर्वशः ।
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥—भगवद्गीता २।५८

૨. આ સંયમબાધક આચારોનું કેટલુંક વર્ણન આચારાંગસૂત્ર તથા દશવૈકાલિકસૂત્રમાં (અ૦ ૩) પણ છે. સૂ૦ ૪૫૧ માં आसूणिનો ત્યાગ કરવાનું કહ્યું છે. ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં આની બે રીતે વ્યાખ્યા કરતાં જણાવ્યું છે કે (૧) જે આહારાદિના સેવનથી શરીર બહુ પુષ્ટ થાય તેવા આહારાદિનો સાધુ ત્યાગ કરે, (૨) શ્લાઘા-પ્રશંસાથી જીવ સુજી જાય છે (ફૂલી જાય છે) માટે માન-સન્માન શ્લાઘા-પ્રશંસાથી સાધુ દૂર રહે. આ રીતે માન-સન્માન આદિને પણ એક પ્રકારના સોજા રૂપે કહેલા છે—"आसूणिय णाम श्लाघा येन परैः स्तूयमानः सुज्जति, यावच्छृणोति यावद्वाऽनुस्मरति तावत् सुज्जति मानेनेति आसूनिकम्"—चूर्णि पृ० १७८। "यदिवा आसूणि त्ति श्लाघा, यतः श्लाघया क्रियमाणया आ समन्तात् शूनवच्छूनो लघुप्रकृतिः कश्चिद् दर्पाध्मातत्वात् स्तब्धो भवति"—वृत्ति पृ० १८०।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ત્યાગ કરીને, મુનિએ મોક્ષનું જ લક્ષ બાંધવું જોઈએ. આવા આવા ઉપદેશ દ્વારા ભગવાન મહાવીરે બતાવેલા ધર્મનું આ અધ્યયનમાં વર્ણન છે.

દશમું અધ્યયન—આનું નામ **समाही** (समाधि) છે. જીવનમાં સમાધિની પ્રાપ્તિ શી રીતે થાય તેનું આમાં સુંદર વર્ણન છે.

અગિયારમું અધ્યયન—આનું નામ **मग्ग** (માર્ગ) છે. पंथो मग्गो णाओ विही विती सोग्गती हिय सुहं च। पत्थं सेयं णिव्वुइ णिव्वाणं सिवकरं चेव ॥ ११५॥ આ નિર્યુક્તિમાં ૧ પંથ, ૨ માર્ગ, ૩ ન્યાય, ૪ વિધિ, ૫ ધૃતિ, ૬ સદ્ગતિ, ૭ હિત, ૮ સુખ, ૯ પથ્ય, ૧૦ શ્રેયસ્, ૧૧ નિવૃતિ, ૧૨ નિર્વાણ, ૧૩ શિવકર—આ પ્રમાણે મોક્ષમાર્ગનાં ૧૩ નામો પર્યાયરૂપે આપેલાં છે. જંબૂસ્વામી ભગવાન સુધર્મા સ્વામીને પૂછે છે કે 'મતિમાન અહિંસક ભગવાન મહાવીરે કયો માર્ગ બતાવ્યો છે કે જે સરળ માર્ગને પ્રાપ્ત કરીને જીવો આ દુસ્તર સંસારસમુદ્રને તરી જાય છે! હે મહામુનિ! સર્વદુઃખોમાંથી છોડાવનાર તે શુદ્ધ અને શ્રેષ્ઠ માર્ગ તમે જે રીતે જાણતા હો તે અમને કહો. જો દેવો અથવા મનુષ્યો અમને સંસાર તરવાનો સન્માર્ગ પૂછે તો અમારે શો માર્ગ બતાવવો તે અમને કહો' (સૂ૦ ૪૯૭–૪૯૯) આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં 'જેનો આશ્રય લઈને અનેક લોકો પૂર્વે સંસાર-સમુદ્રને તરી ગયા છે, વર્તમાનમાં તરી જાય છે અને ભવિષ્યમાં તરી જશે તે, કાશ્યપે (ભગવાન મહાવીરે) બતાવેલો મહાવિકટ માર્ગ તમારી આગળ કહું છું', (સૂ૦ ૫૦૧–૫૦૨) આમ કહીને ભ૦ સુધર્માસ્વામીએ જેનાથી શાંતિ અને સદ્ગતિની પ્રાપ્તિ થાય તે ભાવ માર્ગનું આ અધ્યયનમાં વર્ણન કર્યું છે. અહિંસા, સમતા, સર્વજીવો સાથે આત્મૌપમ્યની (આત્મતુલ્યત્વની) ભાવના વગેરે ઘણી વાતો આમાં કહેલી છે. દાન-પુણ્યની પણ આમાં ચર્ચા છે. અશુદ્ધ છતાં પોતાને શુદ્ધ માનતા જે લોકો ઉદ્દિષ્ટ આદિ આહારનું ભોજન કરીને ધ્યાન કરવાની વાતો કરે છે તેમનું ધ્યાન કેવું દોષવાળું છે તેની પણ આમાં વિચારણા છે.

બારમું અધ્યયન—આનું નામ समोसरण (समवसरण) છે. અહીં સમવસરણ શબ્દનો 'દર્શનોનું મીલન[1]' એવો અર્થ છે. ૧ ક્રિયાવાદી, ૨ અક્રિયાવાદી, ૩ વિનયવાદી, ૪ અજ્ઞાનવાદી—આ રીતે ચાર સમવસરણનો (સૂ૦ ૫૩૫) ઉલ્લેખ કરીને સૂ૦ ૫૩૬ માં અજ્ઞાનવાદમાં દોષ બતાવ્યો છે. સૂ૦ ૫૩૭–૫૩૮ માં વિનયવાદમાં દોષ બતાવ્યો છે. તે પછી સૂ૦ ૫૪૨ સુધી અક્રિયાવાદની અને તેના દોષોની ચર્ચા છે. તે પછી ક્રિયાવાદનું વર્ણન છે. અહીં ક્રિયાવાદને સમ્યગ્

---

૧. "समवसरंति जेसु दरिसणाणि दिट्ठीओ वा ताणि समोसरणाणि।"—चूर्णि पृ० २०७। "सम्यग् एकीभावेनावसरणम् एकत्र मेलापकः समवसरणम्"—वृत्ति पृ० २०७, "वादिनां सम्यगवसरणं मेलापकः"—वृत्ति पृ० २१०, "समवसरणानि परतीर्थिकाभ्युपगमसमूहरूपाणि"—वृत्ति पृ० २१२।

બૌદ્ધગ્રન્થ સુત્તપિટકના सुत्तनिपात (પૃ૦ ૩૫૧) માં પણ समोसरण શબ્દને સ્થાને ओसरण શબ્દનો પ્રયોગ કરીને વાદોનો નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કર્યો છે—

यानि च तीणि यानि च सट्ठि समणप्पवादसि(स ?)**तानि** भूरिपञ्ञ। **सञ्ञक्खरसञ्ञनिस्सितानि ओसरणानि** विनेय्य ओघतमगा ॥

બૌદ્ધાચાર્ય **બુદ્ધઘોષે** આની ટીકા सुत्तनिपात-अट्ठकथा માં (ભાગ ૨, પૃ૦ ૨૬૫–૨૬૬) આ પ્રમાણે અર્થ કર્યો છે—**ओसरणानी** ति ओगहणानि तित्थानि, दिट्ठियो ति अत्थो। तानि यस्मा सक्कायदिट्ठिया सह ब्रह्मजाले वुत्तद्वासट्ठिदिट्ठिगतानि गहेत्वा तेसट्ठि होन्ति, यस्मा च तानि अञ्ञतित्थियसमणाणं पवादभूतानि सत्थानि सितानि उपदिसितब्बसेन, न उप्पत्तिवसेन। જુઓ ત્રીજું પરિશિષ્ટ. પૃ૦ ૩૬૭.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વાદ રૂપે અને બીજા વાદોને મિથ્યાવાદરૂપે વર્ણવેલા છે. નિર્યુક્તિની ૧૧૯ મી ગાથામાં[1] ૧૮૦ ક્રિયાવાદી, ૮૪ અક્રિયાવાદી, ૬૭ અજ્ઞાનવાદી, ૩૨ વિનયવાદી—આ રીતે ૩૬૩ પાખંડીઓનો ઉલ્લેખ છે તેમાં જે ક્રિયાવાદ વિવક્ષિત છે તે એકાન્તવાદરૂપ છે માટે મિથ્યાવાદ છે, અહીં (સૂ૦ ૫૫૫ માં)[2] જે ક્રિયાવાદ વિવક્ષિત છે તે અનેકાન્તવાદ રૂપ છે માટે સમ્યગ્વાદ છે, આ વાત વૃત્તિમાં સ્પષ્ટ કરી છે. તેથી જ નિર્યુક્તિમાં પણ 'ક્રિયાવાદ સમ્યગ્વાદ છે અને બીજા વાદો મિથ્યાવાદ છે' આવો વિભાગ પાડેલો[3] છે. બીજા શ્રુતસ્કંધમાં સૂ૦ ૭૧૭ માં ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી મોક્ષની વાત કરે છે છતાં તે મિથ્યા હોવાથી તેમના ૩૬૩ ભેદોને અધર્મપક્ષમાં ગણેલા છે.

તેરમું અધ્યયન—આ અધ્યયનનું પ્રથમપદ आहत्तहिय હોવાથી આનું નામ आहत्तहिय (યાથાતથ્ય) છે. સાધુ પુરુષ અને અસાધુ પુરુષનું યથાર્થ સ્વરૂપ કેવું હોય છે તેનું આમાં સુંદર ચિત્ર આપેલું છે.

ચૌદમું અધ્યયન—આનું નામ ગ્રંથ (ગ્રન્થ) છે. ગ્રન્થ એટલે પરિગ્રહ. બાહ્ય તથા અભ્યંતર પરિગ્રહનો ત્યાગ કરીને શિષ્ય બનેલા સાધુએ કેવી રીતે વર્તન કરવું, ગુરુની કેવી રીતે ઉપાસના–આરાધના કરવી જોઈએ અને કેવી રીતે જ્ઞાનાદિ મેળવવાં જોઈએ તેનું સુંદર વર્ણન આ અધ્યયનમાં છે.

પંદરમું અધ્યયન—આનાં जमइय, आयाणिज અને संकलिय એવાં ત્રણ નામો છે. जमतीतं આ પદથી આ અધ્યયનની શરૂઆત થતી હોવાથી આનું जमतीत નામ છે, યમક અલંકારથી આની રચના હોવાથી આનું यमकीय નામ છે એમ સમવાયાંગસૂત્રની વૃત્તિમાં નવાંગવૃત્તિકાર અભયદેવસૂરિ મહારાજનું કહેવું છે. પહેલી લીટીનું જે છેલ્લું પદ છે તે તે પછીની બીજી લીટિમાં પહેલા પદ રૂપે આવે, આવી રચના ઘણા જ શ્લોકોમાં હોવાથી આનું નામ आयाणिज्ज (आदानीय[4]) છે એમ નિર્યુક્તિ, ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં કહ્યું છે. આ રીતે લીટીઓમાં પરસ્પર સાંકળ હોવાથી આનું संकलित (संकलिका) નામ પણ (કેટલાક કહે) છે. જુઓ પૃ૦ ૧૧૧ ટિ૦*.

ભાવનાયોગથી જેનો આત્મા શુદ્ધ થયેલા છે તે આ સંસારસમુદ્રને (નૌકા જેમ પાણીમાં તરી જાય છે તેમ) તરી જાય છે—સર્વ દુઃખોનાથી છૂટી જાય છે......જે સ્ત્રીસેવન કરતા નથી તે આ સંસારમાં મુક્ત (જેવા) છે······જેની ઇચ્છાઓનો અંત આવી ગયો છે તે પુરુષ બીજાઓને માટે ચક્ષુ સમાન છે······મનુષ્યજન્મ દુર્લભ છે, મૃત્યુ પામ્યા પછી સમ્યગ્જ્ઞાન મળવું દુર્લભ છે. વીર્ય પ્રગટાવી પૂર્વકૃત કર્મ ખપાવી દો...ઇત્યાદિ અનેક ઉપદેશાત્મક વાતો આમાં છે.

---

૧. असियसयं किरियाणं अकिरियाणं च होइ चुलसीती। अण्णाणिय सत्तट्ठी वेणइयाणं च बत्तीसा ॥ ११९ ॥

૨. ક્રિયાવાદની પ્રરૂપણા કરવા માટે સાચો અધિકારી કોણ છે તેનું વર્ણન સૂ. ૨૫૫ માં છે.

૩. "सम्मद्दिट्ठी किरियावादी मिच्छा य सेसगा वाई। जहिऊण मिच्छवायं सेवह वायं इमं सच्चं ॥१२१॥" —सूत्रकृताङ्गनिर्युक्ति। "सम्यग्दृष्टिः······क्रियाम् 'अस्ति' इत्येवम्भूतां वदितुं शीलमस्येति क्रियावादी······सर्वानपि कालादीन् कारणत्वेनाभ्युपगच्छन् तथात्म-पुण्य-पाप-परलोकादिकं चेच्छन् क्रियावादी सम्यग्दृष्टित्वेनाभ्युपगन्तव्यः। शेषकास्तु वादा अक्रियावादा-ऽज्ञानवाद-वैनयिकवादा मिथ्यावादा इत्येवं द्रष्टव्याः"—वृत्ति पृ० २१०। "क्रियावादित्वेऽपि सति सम्मद्दिट्ठिणो चेव एगे सम्मावादी, अवसेसा चत्तारि वि समोसरणा मिच्छावादिणो"—चूर्णि पृ० २०७।

૪. મોક્ષાર્થીઓ જેનું આદાન–ગ્રહણ કરે છે તે આદાનીય પદાર્થો જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રનું આમાં પ્રતિપાદન છે માટે આનું **આદાનીય** નામ છે એવો અર્થ પણ વૃત્તિમાં આપેલો છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સોળમું અધ્યયન—આનું નામ ગાહા (ગાથા) છે. ૧ મધુર ઉચ્ચારણથી આનું ગાન કરવામાં આવે છે માટે, ૨ સામુદ્રક છંદમાં આની રચના છે માટે, તથા ૩ પૂર્વેના પંદર અધ્યયનોમાં કહેલી વાતોનો સાર આમાં સંગૃહીત કરેલો છે માટે આ **ગાહા** કહેવાય છે, એમ **ગાહા** શબ્દના ત્રણ અર્થ નિર્યુક્તિમાં આપેલા છે. છંદોનુશાસનના છઠ્ઠા અધ્યાયમાં સામુદ્રક છંદનું ओजे सप्त समे नव सामुद्रकम् આ લક્ષણ આપ્યું છે. આ લક્ષણ અહીં ઘટતું જણાતું નથી એટલે નિર્યુક્તિમાં સામુદ્રક છંદનો શો અર્થ વિવક્ષિત છે તે વિચારણીય છે. અત્યારે આ અધ્યયન ગદ્યમાં છે છતાં આની ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિ જોતાં એમ લાગે છે કે કોઈક કાળે આ અધ્યયન કોઈ પણ રીતે ગાવામાં આવતું હશે.[1]

આ અધ્યયનમાં માહણ, શ્રમણ, ભિક્ષુ તથા નિર્ગ્રંથનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે. જે સર્વ પાપકર્મોથી વિરત છે, રાગ-દ્વેષ-કલહ-અભ્યાખ્યાન-પૈશુન્ય-પરપરિવાદ-અરતિ–રતિ-માયામૃષાવાદ-મિથ્યાત્વશલ્યથી રહિત છે. સમિતિથી યુક્ત છે, જ્ઞાનાદિગુણોથી સહિત છે, સર્વદા (સંયમાનુષ્ઠાનમાં) યત્નશીલ છે, જે ક્રોધ કરતો નથી, જે માન (ગર્વ) કરતો નથી, તે ખરેખર સાચો માહણ (બ્રાહ્મણ) છે.

જે અનિશ્રિત (શરીરાદિમાં અપ્રતિબદ્ધ) છે, નિયાણાથી રહિત છે, હિંસા-અસત્ય-મૈથુન-પરિગ્રહ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-રાગ-દ્વેષથી જે પ્રતિવિરત છે, દાન્ત છે, શરીર ઉપરથી મમતા જેણે ઉતારી નાખી છે તે ખરેખર સાચો શ્રમણ છે.

---

१. "होति पुण भावगाहा सागारुवओगभावणिप्फण्णा। महुराभिहाणजुत्ता तेणं गाह त्ति णं बिंति ॥१३८॥ गाहीकया व अत्था अहव ण सामुद्दएण छंदेणं। एएण होति गाहा एसो अन्नो वि पज्जाओ ॥१३९॥ पण्णरससु अज्झयणेसु पिंडितत्थेसु जो अवितह त्ति। पिंडियवयणेणऽत्थं गहेति तम्हा ततो गाहा ॥१४०॥"—सूत्रकृताङ्गनिर्युक्ति। "मधुराभिधाणजुत्ता चोयंतो वा पुच्छंतो वा परियट्टंतो वा गायतीति गीयते वा गाथा"—चूर्णि पृ० २४५। "मधुरं श्रुतिपेशलमभिधानम् उच्चारणं यस्याः सा मधुराभिधानयुक्ता, गाथाछन्दसोपनिबद्धस्य प्राकृतस्य मधुरत्वादित्यभिप्रायः। गीयते पठ्यते मधुराक्षर-प्रवृत्त्या गायन्ति वा तामिति गाथा। यत एवमतस्तेन गाथामिति तां ब्रुवते, णमिति वाक्यालङ्कारे, एनां वा गाथामिति। अन्यथा वा निरुक्तिमधिकृत्याह—गाथीकृताः पिण्डीकृता विक्षिप्ताः सन्त एकत्र मीलिता अर्था यस्यां सा गाथेति। अथवा सामुद्रेण छन्दसा वा निबद्धा सा गाथेत्युच्यते, तच्चेदं छन्दः—'अनिबद्धं च यल्लोके गाथेति तत् पण्डितैः प्रोक्तम्।' एषोऽनन्तरोक्तो गाथाशब्दस्य पर्यायो निरुक्तं तात्पर्यार्थो द्रष्टव्यः, तद्यथा—गीयतेऽसौ, गायन्ति वा तामिति, गाथीकृता वार्थाः, सामुद्रेण वा छन्दसेति गाथेत्युच्यते, अन्यो वा स्वयमभ्यूह्य निरुक्तविधिना विधेय इति।"—वृत्ति पृ० २६२।

હેમચંદ્રાચાર્યે **છંદોનુશાસનના** સાતમા અધ્યાયના અંતમાં **ગાથાનું** સ્વરૂપ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

"**गाथाऽत्रानुक्तम्**। अत्र शास्त्रे यन्नोक्तं छन्दस्तद् गाथासंज्ञम्। यथा—
'दश धर्मं न जानन्ति धृतराष्ट्र! निबोध तान्। मत्तः प्रमत्त उन्मत्तः क्रुद्धः श्रान्तो बुभुक्षितः। त्वरमाणश्च भीरुश्च लुब्धः कामीति ते दश॥ [महाभारत, ५ उद्योगपर्व, अध्याय ३३, श्लोक ८२] अत्र त्रिभिः षड्भिर्वा पादैः श्लोकः।"—**छन्दोनुशासन** पृ० २२९।

બૌદ્ધોમાં પણ **ગાથા**પ્રકારનું સાહિત્ય હતું. જુઓ આચારાંગ સૂત્રનું પરિશિષ્ટ પૃ૦ ૪૦૨. બૌદ્ધાચાર્ય **અસંગે** ગાથાનું સ્વરૂપ આ રીતે કહ્યું છે—"गाथा कतमा? या न गद्येन भाषिता अपि तु पादोपनिबन्धेन द्विपदा वा चतुष्पदा वा पञ्चपदा वा षट्पदा वा इयमुच्यते गाथा"—**श्रावकभूमि** पृ० १२७।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જે અભિમાન અને દીનતા બંનેથી રહિત છે, વિનીત, દાંત, શરીરની મમતા જેણે ઉતારી નાખી છે, વિવિધ પરીષહ તથા ઉપસર્ગોનો જેણે પરાભવ કર્યો છે, જેનું ચારિત્ર અધ્યાત્મયોગથી શુદ્ધ છે, જે સચ્ચારિત્રમાં ઉદ્યમી, સંસારની અસારતા આદિ જાણીને સંયમમાર્ગમાં સ્થિત તથા પરદત્તભોજી છે તે ખરેખર સાચો ભિક્ષુ છે.

જે એક (રાગ-દ્વેષ રહિત) છે, એક આત્માને જાણે છે, બુદ્ધ છે, સંછિન્નસ્રોતા (જેનાં આશ્રવનાં દ્વારો બંધ થઈ ગયેલાં છે તે) છે, જે સુસંયત, સુસમિત, સુસામાયિક તથા આત્મવાદ પ્રાપ્ત છે, દ્રવ્યસ્રોત (વિષયોમાં ઇંદ્રિયોની પ્રવૃત્તિ) તથા ભાવસ્રોત (વિષયોમાં રાગ-દ્વેષ) જેના બંધ થઈ ગયા છે, જે પૂજા-સત્કારલાભનો અર્થી નહિ પણ ધર્મનો જ અર્થી છે, ધર્મનો જ્ઞાતા, મોક્ષમાર્ગને પામેલો, સમતાયુક્ત, દાન્ત, યોગ્ય તથા શરીરમમતારહિત છે તે ખરેખર સાચો નિર્ગ્રંથ છે.

આ બધા અધ્યયનોનો સાર છે. અહીં પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ गाहासोलसग (ગાથાષોડશક) પૂર્ણ થાય છે.

સત્તરમું અધ્યયન—આ અધ્યયનમાં ભગવાન મહાવીરે પુંડરીકનું—શ્વેતકમલનું રૂપક આપીને વાત સમજાવેલી છે માટે આનું નામ पौंडरीय (પુંડરીક અથવા પૌંડરીક) છે. અહીંથી બીજા શ્રુતસ્કંધની શરૂઆત થાય છે.

એક પાણીથી ભરેલી ઘણા કાદવવાળી વિશાલ પુષ્કરિણી છે, તેમાં ઘણા કમળો ઉગેલાં છે, મધ્યમાં એક મોટું કમળ છે. પૂર્વ દિશામાંથી એક પુરુષ આવ્યો અને તેણે મોટા કમળને મધ્યમાં જોયું અને બોલવા લાગ્યો કે 'હું ક્ષેત્રજ્ઞ (જાણકાર), કુશળ પંડિત, વ્યક્ત, મેધાવી, માર્ગજ્ઞ છું. હું જઈને આ કમળ લઈ આવીશ.' આમ વિચારીને પુષ્કરિણીમાં ઉતર્યો પણ જેમ જેમ આગળ ચાલવા લાગ્યો તેમ તેમ અધિક અધિક પાણી અને કાદવ આવવાથી કમળ સુધી પહોંચે તે પહેલાં જ કાદવમાં ખુંચી ગયો, અને કિનારાથી તથા કમળથી બંનેથી ભ્રષ્ટ થયો. આ જ પ્રમાણે દક્ષિણ. પશ્ચિમ તથા ઉત્તરથી આવેલા પુરુષોની સ્થિતિ થઈ. એટલામાં એક સંયમી (રાગદ્વેષરહિત) મોક્ષાર્થી ભિક્ષુ ત્યાં આવ્યા. તેમણે પેલા ચાર પુરુષોને જોઇને વિચાર કર્યો કે 'આ લોકો અકુશલ છે. આ રીતે આ કમળ બહાર કઢાય નહિ.' તેમણે કિનારા ઉપર જ ઊભા રહીને અવાજ કર્યો કે 'હે શ્વેત કમળ! ઉંચે ઉડ, ઉંચે ઉડ.' આ કહેતાંની સાથે કમળ ઉંચે ઉડ્યું.

ભગવાને આનો ઉપનય આ રીતે ઘટાવ્યો છે—પુષ્કરિણી એ સંસાર છે, કર્મ પાણી છે, કામભોગો કાદવ-કીચ્ચડ છે, સામાન્ય લોકો તે બીજા સામાન્ય કમળ છે, રાજા મધ્યવર્તી શ્રેષ્ઠ કમળ સમાન છે, પુષ્કરિણીમાં પ્રવેશ કરનાર ચાર પુરુષો તે જુદા જુદા પરતીર્થિકો (એકાંતવાદીઓ) છે, સદ્ધર્મ તે ભિક્ષુ છે, ધર્મતીર્થ તે કિનારો છે, ભિક્ષુએ કરેલો શબ્દ તે ધર્મકથા છે. કમળનું ઉંચે ઉડવું તે નિર્વાણ છે—મોક્ષ છે.

આ ચાર પુરુષોમાં પહેલો પુરુષ તજ્જીવ-તચ્છરીરવાદી છે. આ મત પ્રમાણે શરીર જ જીવ છે. શરીરથી જુદો જીવ નથી. શરીરનો વિનાશ થાય એટલે જીવનો પણ વિનાશ થાય છે. સૂ૦ ૬૪૮–૬૫૩ માં આ મતનું વર્ણન છે.[1] બૌદ્ધોના દીઘનિકાયના સામઞ્ઞફલસુત્તમાં બુદ્ધસમકાલીન અજિત કેશકંબલના ઉચ્છેદવાદ સાથે આ વાદ મળતો આવે છે. જુઓ આ ગ્રંથમાં પરિશિષ્ટ ત્રીજું, પૃ૦ ૩૫૭.

બીજો પુરુષ પંચભૂતવાદી છે. આ ચાર્વાકોનો મત છે.[2] પાંચ મહાભૂત ઉપરાંત[3] છટ્ઠા

---

૧. સૂ૦ ૧૧-૧૨ માં પણ આ મતનું વર્ણન છે. જુઓ આ પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૭.

૨. સૂ૦ ૭–૮ માં પણ આ મતનું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું છે. જુઓ આ પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૭.

૩. સૂ૦ ૧૦–૧૬ માં પણ આ મત વર્ણવ્યો છે. જુઓ આ પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૮.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આત્માને માનનારા કેટલાક વાદીના વિચારો પણ આને મળતા હોવાથી તેમનો પણ आयछट्ठा[1] पुण एगे एवमाहु—(સૂ૦ ૬૫૭) એમ કહી બીજા પુરુષમાં સમાવેશ કરેલો છે. આ આત્મષષ્ઠવાદી સાંખ્યો છે એ રીતે ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં વ્યાખ્યા કરેલી છે. જુઓ પૃ૦ ૧૩૪ ટિ૦ ૯.

ત્રીજો પુરુષ ઈશ્વરકારણિક છે. સૂ. ૬૬૦–૬૬ માં આનું વર્ણન છે. વેદમાં જે[2] પુરુષવાદનું વર્ણન આવે છે તેને અનુલક્ષીને અહીં ઈશ્વરકારણિક શબ્દ વાપર્યો જણાય છે. અહીં જે વર્ણન છે તેને મળતા ઘણા શબ્દો इसिभासियाइं માં ૨૨ મા અધ્યયનમાં છે. જુઓ પરિશિષ્ટ ત્રીજું પૃ૦ ૩૬૯.

ચોથો પુરુષ નિયતિવાદી[3] છે. સૂ. ૬૬૪–૬૬૫ માં આનું વર્ણન છે.

'સંસારના દૂર તથા નિકટવર્તી પદાર્થો અને કામભોગો સંસારમાં રક્ષણ આપવા અસમર્થ છે' એમ સમજીને અંતે આવેલો ભિક્ષુ તે બધાનો ત્યાગ કરીને સંયમી બન્યો છે, વિષયોથી વિરક્ત અને કષાયોથી મુક્ત થયેલો છે, તેવા ભિક્ષુ[4] પાસેથી ધર્મ સાંભળીને પરાક્રમી પુરુષો મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.

અઢારમું અધ્યયન—આનું નામ किरियाठाण (ક્રિયાસ્થાન) છે. કર્મબંધના કારણભૂત[5] તેર પ્રકારની ક્રિયાઓનું આમાં વર્ણન છે. ૧ અર્થદંડ, ૨ અનર્થદંડ, ૩ હિંસાદંડ, ૪ અકસ્માતદંડ, ૫ દૃષ્ટિવિપર્યાસદંડ, ૬ મૃષાપ્રત્યયિક, ૭ અદત્તાદાનપ્રત્યયિક, ૮ આધ્યાત્મિક, ૯ માનપ્રત્યયિક, ૧૦ મિત્રદોષપ્રત્યયિક, ૧૧ માયાપ્રત્યયિક, ૧૨ લોભપ્રત્યયિક, ૧૩ ઈર્યાપથિક.

૧. સ્વ તથા સ્વજન આદિ નિમિત્તે ત્રસ-સ્થાવર જીવોની હિંસા આદિ પાપ પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે તે અર્થદંડ છે. તેથી જે પાપકર્મ બંધાય તે અર્થદંડપ્રત્યયિક છે.

૨. કોઈ પણ પ્રયોજન વિના ત્રસ-સ્થાવર જીવોની હિંસા કરવામાં આવે કે જંગલ આદિને આગ લગાડવામાં આવે તે અનર્થદંડ છે.

૩. અમુક માણસે મને અથવા મારા સંબંધીઓને હણ્યા છે, હણે છે, અથવા હણશે એવી સંભાવના છે એમ સમજી અન્ય જીવોની હિંસા કરવામાં આવે તે હિંસાદંડ છે.

૪. હરણ આદિ અન્ય જીવોની હિંસા કરવા માટે બાણ આદિ શસ્ત્ર છોડવામાં આવ્યું હોય અને અકસ્માત્ તેતર આદિ પક્ષીનો વધ થઈ જાય તે અકસ્માત્ દંડ છે. એ જ પ્રમાણે સ્થાવર વિષે સમજી લેવું.

૫. માતા-પિતા આદિ સાથે વસતો કોઈ પુરુષ ભ્રાંતિથી મિત્ર હોવા છતાં અમિત્ર (દુશ્મન) સમજીને તેનો વધ કરે તે દૃષ્ટિવિપર્યાસદંડ છે. તે જ પ્રમાણે ગામ-નગર આદિના ઘાત પ્રસંગે કોઈ ખરેખર ચોર ન હોય છતાં તેને ચોર માની લઈ તેનો વધ કરે તે પણ દૃષ્ટિવિપર્યાસદંડ છે.

---

૧. आयछट्ठा શબ્દ ૬૫૬ મા સૂત્રમાં છાપેલો છે, છતાં ચૂર્ણિ પ્રમાણે વિચારતાં ૬૫૭ મા સૂત્રમાં એ શબ્દનો સંબંધ ખરેખર જણાય છે.

૨. "पुरुष एवेदं सर्वं यद् भूतं यच्च भाव्यम्। उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥"—शुक्ल-यजुर्वेद ३१। २।

૩. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ. ૯. સૂ. ૨૮–૪૦ માં પણ આ વાદનું વર્ણન છે.

૪. આવા ભિક્ષુના અનેકવિધ આચારોના વર્ણનમાં धूवणेत्त (धूमनेत्र) પીવાનો ત્યાગ કરવાનો પણ ઉલ્લેખ સૂ૦ ૬૮૧, ૭૫૩ માં છે. આ ધૂવણેત્તનો અર્થ 'નેચો' કે 'ચુંગી' જેવો લાગે છે. દશવૈકાલિકસૂત્ર (૩ ૯) માં પણ આ ધૂવણેત્તિનો ઉલ્લેખ છે. આ અંગે જુઓ વિસ્તૃત ટિપ્પણ પૃ. ૧૪૯ ટિ. ૧૪.

૫. જુઓ પૃ. ૧૫૨ ટિ. ૧૩. **આવશ્યકચૂર્ણિમાં** આ તેર ક્રિયાસ્થાનોનું વર્ણન तेरसहिं किरियाठाणेहिं આ **શ્રમણ પ્રતિક્રમણસૂત્ર**ના પાઠની વ્યાખ્યામાં પણ છે અને ત્યાં સૂત્રકૃતાંગસૂત્રનો સૂત્રપાઠ લગભગ અક્ષરશઃ ઉદ્ધૃત કરેલો છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૬. સ્વ કે સ્વજનાદિ નિમિત્તે અસત્ય બોલવા આદિ પ્રવૃત્તિ કરવી તે મૃષાપ્રત્યયિક દંડ છે.

૭. સ્વ કે સ્વજનાદિ નિમિત્તે ચોરી કરવા આદિ અંગેની પ્રવૃત્તિ કરવી તે અદત્તાદાનપ્રત્યયિક દંડ છે.

૮. બીજાએ કંઈ પણ ન કર્યું ન હોવા છતાં, ઉદાસ-શોકમગ્ન-દીન-હીન-ચિંતાતુર બનીને રહે, ચિત્તમાં ક્રોધાદિ કષાયોની પરંપરા ચાલ્યા કરે તે આધ્યાત્મિક દંડ છે.

૯. જાતિમદ, કુલમદ, બલમદ, રૂપમદ, તપમદ, શ્રુતમદ, લાભમદ, ઐશ્વર્યમદ, પ્રજ્ઞામદ—આ મદોથી મદોન્મત્ત બનીને બીજાઓની નિંદા, પરાભવ, અપમાન આદિ કરવાં અને પોતાને શ્રેષ્ઠ માનવો આ બધો માનપ્રત્યયિક દંડ છે.

૧૦. પોતાની સાથે રહેનારાઓનો નાનો અપરાધ થયેલો હોય તો પણ તેમને મોટી સજા કરવી આ મિત્રદોષપ્રત્યયિક દંડ છે.

૧૧. ગુપ્ત રીતે હિંસાદિ પાપપ્રવૃત્તિ કરનારા છતાં બહારથી પોતાને સારા દેખાડનારા કપટી મનુષ્યોની પાપપ્રવૃત્તિ તે માયાપ્રત્યયિક દંડ છે.

૧૨. લોભને લીધે હિંસાદિ પ્રવૃત્તિ કરનારા અને કામભોગોમાં આસક્ત જીવોની જે પ્રવૃત્તિ તે લોભપ્રત્યયિક દંડ છે.

૧૩. સમિતિ–ગુપ્તિથી યુક્ત, યતનાપૂર્વક સર્વપ્રવૃત્તિ કરનારા ઉત્તમ સાધુપુરુષોની જે પ્રવૃત્તિ તે ઇર્યાપથિકી ક્રિયા છે. આનાથી જે કર્મ બંધાય છે તે પ્રથમ સમયે બંધાય છે, બીજા સમયે અનુભવાય છે, ત્રીજા સમયે તેની નિર્જરા થઈ જાય છે. એટલે આ કર્મબંધ અસાવદ્ય છે.[1]

આમાં બાર ક્રિયાસ્થાનો અધર્મપક્ષ છે, તેને સેવનારો આત્મા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી માટે ત્યાજ્ય છે. તેરમું ક્રિયાસ્થાન મોક્ષપ્રાપક છે માટે સેવનીય છે આ વાત સૂ૦ ૬૯૪, ૭૦૬, ૭૦૭, ૭૨૧ માં સ્પષ્ટ જણાવી છે.

તેર ક્રિયાસ્થાનોના વર્ણનપ્રસંગમાં નહિં વર્ણવેલી અધર્મપક્ષ, ધર્મપક્ષ, તથા મિશ્રપક્ષ સંબંધી અનેક અનેક વાતો ભિન્ન ભિન્ન રૂપે સૂ૦ ૭૦૮–૭૧૬ માં વર્ણવેલી છે. સૂ૦ ૭૧૭માં ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી, વિનયવાદીના ભેદો ૩૬૩ પ્રાવાદિકોનો ઉલ્લેખ અધર્મપક્ષમાં કરેલો છે. સૂ૦ ૭૧૮ માં અન્ય પ્રાવાદિકોને તેમના જ વર્તન તથા કથનનો આધારે લઈને અહિંસાનો સિદ્ધાંત સમજાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે. સૂ૦ ૭૧૯ માં હિંસાનો ઉપદેશ આપનારા સંસારમાં કેવાં દુ:ખો પામે છે તેનું નિરૂપણ છે. સૂ૦ ૭૨૦ માં સર્વે જીવોની અહિંસાની પ્રરૂપણા કરનારા જ નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે એ વર્ણવ્યું છે. સૂ. ૭૨૧ માં બાર ક્રિયાસ્થાનોનું ફળ સંસાર છે અને તેરમા ક્રિયાસ્થાનનું ફળ મોક્ષ છે એમ વર્ણવીને આત્માર્થી સાધુને બાર ક્રિયાસ્થાનોનો ત્યાગ કરવાનો ઉપદેશ છે.

ઓગણીસમું અધ્યયન—આનું નામ आहारपरिण्णा (આહારપરિજ્ઞા) છે. આમાં ૭

---

૧. જુઓ પૃ૦ ૧૬૪ ટિ૦ ૧૧- અત્યારે મળતી સૂત્રકૃતાંગની હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં અહીં सावज्ज શબ્દ જોવામાં આવે છે, છતાં સૂત્રકૃતાંગ ચૂર્ણિને આધારે તથા આવશ્યક ચૂર્ણિમાં ઉદ્ધૃત કરેલા પાઠને આધારે असावज्ज એ જ સાચો પાઠ છે. તેરાપંથી આચાર્ય તુલસી જેના પ્રમુખ છે તે વાચનામાં, મુનિ નથમલજીએ सावज्ज શબ્દ સુધારવાને બદલે એ પાઠ જ કાઢી નાખ્યો છે. अंगसुत्ताणि પૃ૦ ૩૭૬ ટિ૦ ૯માં તેમણે જણાવ્યું છે કે पूर्ववर्तिद्वादशक्रियास्थानगताभ्यासेन लिपिप्रमादोऽसौ जात इति प्रतीयते । પરંતુ તેમણે આવશ્યકચૂર્ણિને આધારે असावज्ज જે અહીં સાચો અને મૌલિક પાઠ છે તે પાઠ અહીં ખરેખર મૂકવાની જરૂર હતી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જીવનિકાયના[1] અનેક પ્રકારના જીવો કેવો કેવો આહાર લે છે તેનું વિસ્તારથી વર્ણન છે. સૂ૦ ૭૪૬ નાં[2] અંતમાં આહારગુપ્ત (આહારમાં વિવેકી) બનીને સંયમાનુષ્ઠાનમાં ઉદ્યમશીલ બનવાનો ઉપદેશ છે.

ચોથું અધ્યયન—આનું નામ पच्चक्खाणकिरिया (પ્રત્યાખ્યાનક્રિયા) છે. જીવે હિંસા આદિનું જ્યાં સુધી પ્રત્યાખ્યાન ન કર્યું હોય ત્યાં સુધી હિંસા આદિ પાપ ન કરે તો પણ તેને અવશ્ય પાપબંધ થાય છે. તેથી સાચા સંયમી થવા માટે પ્રત્યાખ્યાન કરવું અત્યંત જરૂરી છે. આ વાત ચર્ચા-વિચારણાપૂર્વક યુક્તિ-ઉદાહરણ આપીને આમાં સિદ્ધ કરેલી છે. સૂ. ૭૫૩ માં સંયત તથા વિરત સાધુ કેવા હોય છે તેનું વર્ણન છે.

એકવીસમું અધ્યયન—આ અધ્યયનનાં ૧ आयारसुत (આચારશ્રુત), ૨ अणायारसुत (અનાચારશ્રુત) તથા ૩ अणगारसुत (અનગારશ્રુત) એવાં ત્રણ નામોનો ઉલ્લેખ મળે છે.[3] જુઓ પૃ૦ ૨૧૭ ટિ૦ ૧. શું બોલવું જોઈએ અને શું માનવું જોઈએ એ આચારનું, તથા શું બોલવું ન જોઈએ અને શું માનવું ન જોઈએ એ અનાચારનું આમાં વર્ણન છે અને અનાચારનો ત્યાગ એ પરમાર્થથી અનગારપણાનું (સાચા સાધુપણાનું) કારણ છે તેથી આ ત્રણે નામો અપેક્ષાએ ઘટી શકે છે. સૂ. ૭૫૫–૭૬૪માં કેટલાક એકાંતવચનોને અયોગ્ય જણાવીને, સૂ૦ ૭૬૫–૭૮૨ માં 'લોક-અલોક-જીવ-અજીવ-ધર્મ-અધર્મ-બંધ-મોક્ષ-પુણ્ય-પાપ-આશ્રવ–સંવર-વેદના-નિર્જરા-ક્રિયા–અક્રિયા-ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-રાગ-દ્વેષ-સંસાર-દેવ-દેવી-સિદ્ધિ-અસિદ્ધિ-સાધુ-અસાધુ-કલ્યાણ-અકલ્યાણ નથી' આ માન્યતાને અનાચાર જણાવીને, છેવટે કેટલાક અનાચરણીય વચનોને જણાવીને જિનેશ્વરે બતાવેલા માર્ગે વર્તવાનો સાધુને ઉપદેશ આપ્યો છે.

બાવીસમું અધ્યયન—આનું નામ अद्दइज्ज (આર્દ્રકીય) છે.[4] આર્દ્રકુમારનો ગોશાલક, બૌદ્ધ સાધુઓ (સૂ૦ ૮૧૨–૮૨૮), (બ્રાહ્મણો) બ્રહ્મવ્રતીઓ (સૂ૦ ૮૨૯–૮૩૨), [5]ત્રિદંડીઓ (સૂ૦ ૮૩૩–૮૩૭) તથા હસ્તિતાપસો (સૂ૦ ૮૩૮–૮૪૦) સાથે જે વાદ (વાર્તાલાપ) થયો હતો તેનું આમાં વર્ણન છે. ગોશાલક આદિની વિચિત્ર માન્યતાઓ આમાં જાણવા મળે છે.

તેવીસમું અધ્યયન—રાજગૃહ નગરની બહાર ઈશાનકોણમાં નાલંદા નામે સ્થાન હતું. ત્યાં લેપ નામનો ધનાઢ્ય ધાર્મિક શ્રમણોપાસક વસતો હતો. નાલંદાથી ઈશાનકોણમાં આ

---

૧. અપ્કાયના વર્ણનમાં વાતયોનિક અપ્કાયનું પણ વર્ણન છે. જુઓ પૃ. ૨૦૬ ટિ. ૧૦. આજના વિજ્ઞાનમાં ઑક્સિજન અને હાઇડ્રોજન વાયુના મિશ્રણથી H_2O પાણી ઉત્પન્ન થાય છે એવી જે વાત છે તેની સંગતિ પણ જૈન સિદ્ધાંત સાથે બરાબર થાય છે.

૨. પૃ. ૨૦૯ પં. ૧૬ માં ૭૪૭ સૂત્રાંક ભૂલથી છપાયો છે. વસ્તુતઃ આ વાક્ય સૂ૦ ૭૪૬ નો ભાગ છે.

૩. આ અધ્યયનને અંતે બધી હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં अणायारसुयं કે अणायारसुत्तं શબ્દ મળતો હોવાથી અમે अणायारसुतं નામ રાખ્યું છે.

૪. આર્દ્રકુમારનું વિસ્તારથી જીવનચરિત્ર નિર્યુક્તિ, ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં છે. આર્દ્રકુમાર ભગવાન મહાવીર પાસે જઈ રહ્યા છે ત્યારે આ વાદ થયો છે.

૫. અહીં વૃત્તિમાં पुनरपि त एवैकदण्डिनः सांसारिकजीवपदार्थसाम्यापादनायाहुः (પૃ૦ ૪૦૨) એમ કહેલું છે, પરંતુ ચૂર્ણિમાં अथैनं विदं त्रिदण्डकुण्डीय जाव पत्तगहत्थगता परिव्राजकाः परिवार्य उभयपक्षाविरुद्धाभिराशीभिर्दण्डमाणा एवमूचुः એમ સ્પષ્ટ કહેલું છે. નિર્યુક્તિમાં પણ अज्जद्दएण गोसाल-भिक्खु-बंभवती-तिदंडीणं । जह हत्थितावसाणं कहियं इणमो तहा वुच्छं ॥ १९० ॥······ गोसाल-भिक्खु-बंभी-तिदंडिया-तावसेहिं सह वादो ॥ १९८ ॥ એવો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

લેપ શ્રાવકની **સેસદવિયા** (शेषद्रव्या) નામે ઉદકશાલા હતી. આ ઉદકશાલાના ઈશાનકોણમાં હસ્તિયામ નામનો વનખંડ હતો. ત્યાં ગૃહપ્રદેશમાં (ઘરવાળા પ્રદેશમાં) ભગવાન **ગૌતમસ્વામી** બેઠા હતા અને આરામપ્રદેશમાં ભગવાન **મહાવીર** બિરાજેલા હતા. તે સમયે **પાર્શ્વનાથ** ભગવાનના પરિવારમાં દીક્ષિત થયેલા **ઉદક પેઢાલપુત્ર** નામના સાધુ ત્યાં આવી ચઢ્યા. તેમનો ભગવાન **ગૌતમ** સ્વામી સાથે જે વાર્તાલાપ થયો તે નાલંદાની સમીપમાં થયેલો હોવાથી આ અધ્યયનનું નામ नालंदइज्ज (નાલંદીય) છે.

ઉદકનો મુખ્ય આક્ષેપ એ છે કે તમારા સાધુઓ શ્રાવકોને ત્રસની હિંસાનું જે પચ્ચક્ખાણ કરાવે છે તે બરાબર નથી, ખોટું પચ્ચક્ખાણ છે. સંસારી જીવો સ્થાવરમાંથી ત્રસમાં આવે છે અને ત્રસમાંથી સ્થાવરમાં આવે છે. માટે એવો કોઈ સ્થાવર જીવ નથી કે જે ભૂતકાળમાં કે ભવિષ્યકાળમાં ત્રસ ન થયો હોય કે ન થવાનો હોય. એટલે જેણે ત્રસની હિંસાનું પચ્ચક્ખાણ કર્યું છે તે જ્યારે સ્થાવરની હિંસા કરે છે ત્યારે તે સ્થાવર જીવ પણ કોઈપણ કાળે ત્રસરૂપ હોવાથી પચ્ચક્ખાણનો ભંગ થાય છે. માટે પચ્ચક્ખાણ કરાવનારે **ત્રસ** જીવોની હિંસાનું પચ્ચક્ખાણ નહિ, પણ **ત્રસભૂત** જીવોની હિંસાનું પચ્ચક્ખાણ કરાવવું જોઈએ. **ત્રસભૂત** એટલે વર્તમાનકાળમાં જે ત્રસજીવો હોય તેની હિંસાનું જ પચ્ચક્ખાણ. આ રીતે **ભૂત** શબ્દ ઉમેરીને પચ્ચક્ખાણ કરાવવામાં આવે તો સાચું પચ્ચક્ખાણ કહેવાય.

ભગવાન **ગૌતમ**સ્વામીએ ઉત્તરમાં કહ્યું કે 'તમે જેને ત્રસભૂત કહો છો તેને જ અમે **ત્રસ** કહીએ છીએ. પચ્ચક્ખાણમાં **ભૂત** શબ્દ ઉમેરવાની કશી જ જરૂર નથી.' આમ જણાવીને તે પછી ઘણાં જ ઘણાં ઉદાહરણો આપીને આ વાતનું ભગવાન ગૌતમસ્વામીએ સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે.

ભગવાન **ગૌતમ**સ્વામીના જવાબ પછી **ઉદક** નિરુત્તર થઈ જવા છતાં, ખુલ્લી રીતે **ગૌતમ**સ્વામીની વાતનો સ્વીકાર કે આદર ન કરતાં જ્યારે ત્યાંથી ઉઠીને ચાલવા તૈયાર થઈ જાય છે ત્યારે ગૌતમસ્વામી કહે છે કે '**ઉદક**! એક પણ સારી વાત સાંભળવા મળી હોય તો તેના કહેનારનો આદર-સત્કાર કરવો જોઈએ.' ત્યાર પછી **ઉદક** પોતાની ભૂલનો સ્વીકાર કરીને ચાતુર્યામ ધર્મમાંથી પ્રતિક્રમણયુક્ત પંચમહાવ્રતિક ધર્મ સ્વીકારવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરે છે. એટલે ભગવાન **ગૌતમ**સ્વામી પેઢાલપુત્ર **ઉદકને** લઈને ભગવાન **મહાવીર** પાસે આવે છે અને ત્યાં **ઉદક** ભગવાન **મહાવીર** પાસે પ્રતિક્રમણયુક્ત પંચમહાવ્રતિક ધર્મનો સ્વીકાર કરે છે.[1]

અહીં બીજા શ્રુતસ્કંધનું સાતમું અધ્યયન, બીજો શ્રુતસ્કંધ તથા સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર સંપૂર્ણ થાય છે.

સૂત્રકૃતાંગના વિષયનું આ અત્યંત સંક્ષિપ્ત દિગ્દર્શન છે. આના ઉપરથી જણાશે કે સૂત્રકૃતાંગમાં પ્રારંભમાં તથા અન્યત્ર પણ કેટલીક સ્વ-પર મતની ચર્ચા હોવા છતાં તે દ્વારા સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવીને સમ્યક્ચારિત્રમાં સાધકોને પ્રવૃત્ત કરવા એ જ આમાં મોટા ભાગે વિચારણા છે. એટલે આમાં દ્રવ્યાનુયોગની ચર્ચા હોવા છતાં પણ ચૂર્ણિકારે[2] આનો સમાવેશ ચરણકરણાનુયોગમાં કરેલો છે.

---

૧. આ અધ્યયનમાં આવતી વિસ્તૃત ચર્ચા જોતાં એમ લાગે કે છે ભગવાન **પાર્શ્વનાથ** તથા ભગવાન **મહાવીર**ની પરંપરામાં ચાર મહાવ્રત તથા પાંચ મહાવ્રતોના ભેદ ઉપરાંત, બીજી પણ કેટલીક વાતોમાં ભેદ પ્રવર્તતો હશે.

૨. "तत्थ कालियसुयं चरण-करणाणुयोगो १ इसिभासियोत्तरज्झयणाणि धम्माणुयोगो २ सूरपण्णत्तादि गणिताणुयोगो ३ दिट्ठिवातो दव्वाणुजोगो त्ति ४ ।...इह चरणाणुयोगेण अधिकारो"—सूत्रकृताङ्गचूर्णि पृ० ३। "अण्णोण्णक्खराभिधाणट्ठितं जं पढिजति तं अगमियं, तं च प्रायसो **आयारादि**

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

શૈલી—ગદ્ય-પદ્ય શૈલીમાં આ સૂત્રની રચના થયેલી છે. પહેલા શ્રુતસ્કંધનાં ૧૫ અધ્યયનો સ્પષ્ટ રીતે પદ્યમાં છે.[1] સોળમું **ગાથા** અધ્યયન સામુદ્રછંદમાં રચાયેલું છે.[2] બીજા શ્રુતસ્કંધમાં ત્રીજા અધ્યયનમાં ચાર પદ્ય છે તથા પાંચમું અને છઠ્ઠું અધ્યયન સંપૂર્ણરીતે પદ્યમાં છે. બાકી બધું સૂત્રકૃતાંગ ગદ્યમાં છે. પ્રથમશ્રુતસ્કંધમાં ૧, ૩, ૮, ૯, ૧૧, ૧૫ આ અધ્યયનો અનુષ્ટુભ્ છંદમાં છે. બીજું અધ્યયન વૈતાલીય છંદમાં છે.

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ચોથા અધ્યયન **ઇત્થીપરિણ્ણામાં** જે શ્લોકો છે તે "ભારતીય છન્દઃશાસ્ત્રના ઇતિહાસમાં જેટલા અગત્યના તેટલા જ દુર્લભ એવા, એટલે કે આર્યાના પ્રાચીનતર સ્વરૂપમાં, રચવામાં આવેલા છે. પ્રાકૃત કાવ્યમાં પ્રચલિતતમ એવી ઉત્તરકાલીન 'સામાન્ય' આર્યા, આપણે જાણીએ છીએ તેમ, જૈન આગમોના અર્વાચીનતમ સ્તરનું અંગ છે અને એના પ્રાચીનતર સ્તરોના (મૂળભૂત ભાગોમાં) તે સર્વથા અનુપલબ્ધ છે. એથી ઊલટું ચાલુ આર્યાની પુરોગામિની પ્રાચીન આર્યા, આચારાંગસૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના નવમા અધ્યયનમાં, સૂત્રકૃતાંગસૂત્રના ચોથા અધ્યયનમાં અને (કંઈક અંશે) ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં એમ અત્યંત પ્રાચીનતમ જૈન ગ્રંથોનાં ત્રણ પ્રકરણોમાં અને અત્યંત પ્રાચીનતમ પૈકીના એક એવા સુત્તનિપાત (બૌદ્ધગ્રંથ)નાં ૮ અને ૧૪ એ બે પ્રકરણોમાં જ ઉપલબ્ધ થાય છે." ઇત્યાદિ અનેક વાતો જણાવીને જર્મન પ્રોફેસર લુડવિગ આલ્સડોર્ફે[3] ઇત્થીપરિણ્ણા અધ્યયનના છંદોની વિસ્તારથી ચર્ચા તેમના એક અંગ્રેજી લેખમાં કરી છે અને સાથે સાથે આ અધ્યયનનો તેમણે વિચારેલો-સુધારેલો પાઠ અને અનુવાદ પણ આપેલો છે. આ લેખ Indo-Iranian Journal (ગ્રંથ ૨, અંક ૪, પૃ. ૨૪૯–૨૭૦)માં અંગ્રેજી ભાષામાં પ્રગટ થયેલો છે. તેનો ડૉ. અરુણોદય જાનીએ કરેલો ગુજરાતી અનુવાદ શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય સુવર્ણ મહોત્સવ ગ્રંથ (ઇસ્વીસન ૧૯૬૮)માં છપાયેલો છે (પૃ. ૨૩૭–૨૬૦). જિજ્ઞાસુઓએ ત્યાં જોઈ લેવું.

પ્રો૦ હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા 'આગમોનું દિગ્દર્શન' એ નામના પુસ્તકમાં (પૃ૦ ૩૯) લખે છે કે—'સૂયગડમાં ઇન્દ્રવજ્રાનો પ્રયોગ પચીસવાર થયેલો છે. જુઓ 'પદ્યરચનાની ઐતિહાસિક સમાલોચના' (પૃ૦ ૧૫૪). પહેલા સુયક્ખંધનું 'ઇત્થીપરિણ્ણા' નામનું અજ્ઝયણ 'ઉવહાણસુય'ની પેઠે ગાથા કિંવા આર્યામાં નથી. કિન્તુ 'ગાથાનુષ્ટુભી સંસૃષ્ટિ' નામે ઓળખાવાયેલા મિશ્ર છન્દમાં છે એમ પદ્યરચનાની ઐતિહાસિક સમાલોચના (પૃ૦ ૧૮૫–૬)માં ઉલ્લેખ છે.'

પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં ૫, ૬, ૭, ૧૦, ૧૨, ૧૩, ૧૪ આ અધ્યયનો મુખ્યતયા ઉપજાતિમાં છે.

બીજા શ્રુતસ્કંધમાં ત્રીજા અધ્યયનમાં સૂ૦ ૭૪૫માં આવતાં ચાર પદ્યો આર્યામાં છે, પાંચમું અધ્યયન અનુષ્ટુભ્માં છે, છઠ્ઠું ઉપજાતિમાં છે.

कालियसुतं"—नन्दीचूर्णि पृ० ५६। "अगमिकं तु प्रायो गाथादि असमानग्रन्थत्वात् **कालिकश्रुतमाचारादि**"—नन्दीवृत्ति हारिभद्री पृ० ६९। "आगमश्च द्वादशाङ्गाविरूपः, सोऽप्यार्यरक्षितमिश्रैरैदंयुगीनपुरुषानुग्रहबुद्धया चरणकरण-द्रव्य धर्मकथा-गणितानुयोगभेदाच्चतुर्धा व्यवस्थापितः, तत्राचाराङ्गं चरणकरणप्राधान्येन व्याख्यातम्, अधुनाऽवसरायातं द्रव्यप्राधान्येन सूत्रकृताख्यं द्वितीयमङ्गं व्याख्यातुमारभ्यत इति"—सूत्रकृताङ्गवृत्ति शीलाचार्यविरचिता पृ० १।

૧. "पद्यं गाधासोलसगादि"—सूत्रकृतांगचूर्णि पृ० ४। આચારાંગ-પરિશિષ્ટ પૃ. ૪૦૨–૪૦૩.

૨. જુઓ આ પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૨૧.

૩. Prof Dr. Ludwig Alsdorf, Seminar for Indian Culture, Hamburg University, Hamburg, Germany.

Jain Education International　　For Private & Personal Use Only　　www.jainelibrary.org

વાચના

ગણધર ભગવાન દીક્ષા લીધા પછી દ્વાદશાંગીની રચના કરે છે આ પ્રસિદ્ધ હકીકત છે. પરંતુ દરેકની દ્વાદશાંગી અલગ અલગ હોય છે કે કેમ આ પ્રશ્ન છે. કલ્પસૂત્રમાં સ્થવિરાવલીમાં तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स नव गणा इक्कारस गणहरा हुत्था 'શ્રમણભગવાન મહાવીરના નવ ગણ અને અગિયાર ગણધર હતા' આવો ઉલ્લેખ છે. આના કારણમાં ત્યાં જ જણાવ્યું છે કે थेरे अकंपिए गोयमसगुत्तेणं थेरे अयलभाया हारियायणे गुत्तेणं ते दुन्नि वि थेरा तिण्णि तिण्णि समणसयाइं वाएंति, थेरे मेअज्जे थेरे पभासे एए दुन्नि वि थेरा कोडिन्ना गुत्तेणं तिण्णि तिण्णि समणसयाइं वाएंति। से तेणट्ठेणं अज्जो एवं वुच्चइ समणस्स भगवओ महावीरस्स नव गणा इक्कारस गणहरा हुत्था। 'ગૌતમગોત્રી સ્થવિર અકંપિત તથા હારિતાયનગોત્રી સ્થવિર અચલ ભ્રાતા આ બંને સ્થવિરો ત્રણસો ત્રણસો સાધુઓને વાચના આપતા હતા, અને કૌડિન્યગોત્રી સ્થવિર મેતાર્ય અને સ્થવિર પ્રભાસ બંને સ્થવિરો ત્રણસો ત્રણસો સાધુઓને વાચના આપતા હતા માટે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ગણ નવ હતા પણ ગણધરો અગ્યાર હતા.' આનો અર્થ એટલો થાય છે કે ૩૦૦–૩૦૦ સાધુઓને આઠમા-નવમા ગણધર બંને મળીને વાચના આપતા હતા તથા દસમા-અગિયારમા ગણધર પણ બંને મળીને ૩૦૦–૩૦૦ સાધુઓને વાચના આપતા હતા. एकवाचनिको यतिसमुदायो गणः (કલ્પસૂત્ર સુબોધિકા) 'એક વાચના લેનારો સાધુસમુદાય તે ગણ' આ 'ગણ'શબ્દની વ્યાખ્યાનું તાત્પર્ય એમ સમજવામાં આવે છે કે દરેક ગણની સૂત્રવાચના (સૂત્રપાઠોની રચના) પણ અલગ અલગ હતી. એટલે શ્વેતાંબર પરંપરામાં ઘણાં વર્ષોથી[1] આ સંસ્કાર અત્યંત રૂઢ થયેલો છે કે 'દરેક ગણધરની દ્વાદશાંગી (અર્થથી ભલે એક હોય છે પણ) શબ્દરચનાની દૃષ્ટિએ અલગ અલગ હોય છે. શ્રમણ ભગવાન મહાવીરસ્વામીના અગિયાર ગણધરો હતા પણ ગણ નવ હતા માટે દ્વાદશાંગી નવ હતી. બધામાં સુધર્માસ્વામીનું આયુષ્ય સૌથી વધારે હતું તેથી બધાએ પોતાના નિર્વાણસમયે[2] પોતાનો ગણ સુધર્માસ્વામીને સોંપી દીધો હતો તેથી અત્યારે સુધર્માસ્વામીની જ દ્વાદશાંગી પ્રચલિત છે.'

પરંતુ બધા ગણધરોની દ્વાદશાંગી શબ્દથી પણ એક જ હોય તો પણ સ્થવિરાવલીમાં કહેલી બધી હકીકત ઘટી શકે છે. ગણશબ્દનો અર્થ પોતાનો દીક્ષિત શિષ્ય સમુદાય એ અર્થ લેવાય કે

---

१. एवं रचयतां तेषां सतानां गणधारिणाम्। परस्परमजायन्त विभिन्नाः सूत्रवाचनाः ॥१७३॥ अकम्पिता-ऽचलभ्रात्रोः श्रीमेतार्य–प्रभासयोः। परस्परमजायन्त सदृक्षा एव वाचनाः ॥१७४॥ श्री वीरनाथस्य गणधरेष्वेकादशस्वपि। द्वयोर्द्वयोर्वाचनयोः साम्यादासन् गणा नव ॥१७५॥—त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्र, पर्व १०, सर्ग ५।
"तीर्थकरगणभृतां मिथो भिन्नवाचनत्वेऽपि साम्भोगिकत्वं भवति न वा? तथा सामाचार्यादिकृतो भेदो भवति न वा? इति प्रश्ने उत्तरम्—गणभृतां परस्परं वाचनाभेदेन सामाचार्या अपि कियान् भेदः सम्भाव्यते, तद्भेदे च कथञ्चिदसाम्भोगिकत्वमपि सम्भाव्यते"—सेनप्रश्न, उल्लास २, प्रश्न ८१।

२. "जे इमे अज्जत्ताए समणा निग्गंथा विहरंति एए णं सव्वे अज्जसुहम्मस्स आवच्चिज्जा, अवसेसा गणहरा निरवच्चा वुच्छिन्ना"—कल्पसूत्रस्थविरावली। "सामिस्स जीवंते णव कालगता, जो य कालं करेति सो सुधम्मसामिस्स गणं देति, इंदभूती सुधम्मो य सामिम्मि परिनिव्वुए परिनिव्वुता"—आवश्यकचूर्णि पृ० ३३९.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

એક વાચનામાં બેસનારો સાધુવર્ગ એ અર્થ લેવાય તો પણ દ્વાદશાંગીના સૂત્રપાઠની એકતામાં[1] બાધા આવતી નથી. પાઠ્ય ગ્રંથો એક જ હોય છતાં જુદા જુદા અધ્યાપકો જુદો જુદો છાત્રવર્ગ સંભાળતા હોય એ તો અનુભવસિદ્ધ હકીકત છે.

એટલે પ્રશ્ન એ છે કે બધા ગણધરોની દ્વાદશાંગી શબ્દથી એક જ છે કે અલગ અલગ છે! આ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત એટલા માટે થયો છે કે અત્યંત પ્રાચીન ગણાતી આવશ્યકચૂર્ણિમાં નીચે મુજબ ઉલ્લેખ છે—

"जदा य गणहरा सव्वे पव्वजिता ताहे किर एगनिसज्जाए एगारस अंगाणि चोद्दसहिं चोद्दस पुव्वाणि, एवं ता भगवता अत्थो कहितो, ताहे भगवंतो एगपासे सुत्तं करे(रें)ति तं अक्खरेहिं पदेहिं वंजणेहिं समं, पच्छा सामी जस्स जत्तियो गणो तस्स तत्तियं अणुजाणति। आतीय सुहम्मं करेति, तस्स महल्लमाउयं, एत्तो तित्थं होहिति त्ति"—आवश्यकचूर्णि पृ० ३३७। (જુઓ આચારાંગસૂત્રનું પાંચમું પરિશિષ્ટ, પૃ૦ ૪૦૧).

આમાં સ્પષ્ટ કહેલું છે કે 'દીક્ષા થયા પછી સર્વે ગણધર ભગવંતો એક પડખે (જઈને) સૂત્રની રચના કરે છે અને તે અક્ષર, પદ તથા વ્યંજનથી સમાન હોય છે.' અર્થાત્ બધાની દ્વાદશાંગી શબ્દ રચનાની દૃષ્ટિએ પણ સમાન હોય છે.

જો આઠમા તથા નવમા ગણધરની દ્વાદશાંગી શબ્દથી પણ સમાન જ હોય, તેમજ દશમા તથા અગિયારમા ગણધરની દ્વાદશાંગી પણ સમાન જ હોય, તો આવશ્યક ચૂર્ણિમાં જણાવ્યા પ્રમાણે બધાની દ્વાદશાંગી શા માટે સમાન ન હોઈ શકે? બધા ગણધરોની દ્વાદશાંગી સૂત્રથી સમાન હોય છતાં, છસો સાધુઓ વાચના લેવા માટે બધા સાથે બેસતા હોય અને આઠમા તથા નવમા બંને ગણધરો તથા દશમા અને અગિયારમા બંને ગણધરો સાથે મળીને (કે અનુકૂળતા પ્રમાણે) વાચના આપતા હોય તો પણ નવ ગણ અને અગિયાર ગણધરની વ્યવસ્થા ઘટી શકે છે.

एक्कारस वि गणधरे पवायए पवयणस्स वंदामि।……॥१०६२॥—विशेषावश्यकभाष्य। यथा अर्हन्नर्थस्य वक्तेति पूज्यस्तथा गणधरा गौतमादयः सूत्रस्य वक्तार इति पूज्यन्ते मङ्गलत्वाच्च।—स्तोत्रशटीका। આ રીતે સૂત્રના કર્તા તરીકે **ગૌતમસ્વામી** આદિ ગણધરોનો સામાન્યરીતે ઉલ્લેખ તો ઘણે સ્થળે **શ્વેતાંબર** ગ્રંથોમાં મળે છે. **દિગંબરો**માં પણ "तत्र सर्वज्ञेन परमर्षिणा परमाचिन्त्य-केवलज्ञानविभूतिविशेषेण अर्थत आगम उद्दिष्टः।……तस्य साक्षात् शिष्यैः बुद्ध्यतिशयर्द्धियुक्तैः गणधरैः श्रुतकेवलिभिरनुस्मृतग्रन्थरचनम् अङ्ग-पूर्वलक्षणम्॥—तत्त्वार्थसूत्रसर्वार्थसिद्धि १।२०। આ તથા આને મળતા ઘણા ઉલ્લેખો મળે છે કે જેમાં સામાન્ય રીતે ગણધરોને દ્વાદશાંગીના કર્તા જણાવેલા છે.

---

૧. જો બધા ગણધરોની દ્વાદશાંગી સૂત્રથી પણ એક જ હોય તો પ્રો૦ હીરાલાલ રસિકદાસે 'આર્હત આગમોનું અવલોકન' (પૃ૦ ૩૩-૩૫) માં જે અનેક પ્રશ્નો ઉઠાવ્યા છે તેનો અવકાશ જ રહેતો નથી.

૨. કોઈક દિગંબર ગ્રંથોમાં એવો પણ ઉલ્લેખ મળે છે કે દ્વાદશાંગીની રચના **ગૌતમસ્વામીએ** કરી હતી અને ગૌતમસ્વામીએ સુધર્માસ્વામીને દ્વાદશાંગીનું જ્ઞાન આપ્યું હતું. જુઓ—"तेण **महावीरभडारएण इंदभूदिस्स** अत्थो कहिओ। तदो तेण गोअमगोत्तेण इंदभूदिणा अंतो मुहुत्तेणा-वहारिय दुवालसंगत्थेण तेणेव कालेण कयदुवालसंगगंथरयणेण गुणेहि सगसमाणस्स **सुहम्माइरियस्स** गंथो वक्खाणिदो। तदो केत्तिएण वि कालेण केवलणाणमुप्पाइय बारस वासाणि केवलविहारेण विहरिय इंदभूदिभडारओ णिव्वुइं संपत्तो। तद्दिवसे चेव **सुहम्माइरियो** जंबूसामियादीणमणेयाणमाइरियाणं वक्खाणिददुवालसंगो घाइचउक्कखएण केवली जादो"—जयधवला पृ० ७५–७६।

Jain Education International 	For Private & Personal Use Only 	www.jainelibrary.org

દિગંબર ગ્રંથોમાં દરેક ગણધરોની સૂત્રથી પણ અલગ અલગ દ્વાદશાંગીનો ઉલ્લેખ જોવામાં આવતો નથી. એટલે વિદ્વાનો સમક્ષ આ વાત વિચારણા માટે અમે મૂકી છે.

હકીકત જે હોય તે ખરી. શ્વેતાંબર તથા દિગંબર ઉભય દષ્ટિએ એટલી વાત તો નિર્વિવાદ છે કે ભગવાન સુધર્માસ્વામીથી આપણી સૂત્રવાચનાની પરંપરા ઉતરી આવી હતી. ભગવાન મહાવીર પરમાત્માના નિર્વાણ પછી ઘણાં વર્ષો સુધી આ સૂત્રવાચનાની પરંપરા એકસરખી ચાલી. પરંતુ ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણ પછી લગભગ ૧૬૦ વર્ષ ગયા પછી ભગવાન ભદ્રબાહુસ્વામીના સમયમાં બાર વર્ષસુધી દુષ્કાળ પડવાને કારણે પાટલિપુત્રમાં સૂત્રોની વાચનાને વ્યવસ્થિત કરવાનો પ્રથમ પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો હતો. તેનું વર્ણન આવશ્યકચૂર્ણિ[1] વગેરેમાં આવે છે.

ત્યારપછી વીર નિર્વાણ સંવત્ ૮૨૭થી ૮૪૦ના ગાળામાં સ્કન્દિલાચાર્ય તથા નાગાર્જુનાચાર્યના સમયમાં આવો વાચનાનો પ્રસંગ ફરીથી ઉપસ્થિત થયો હતો. તેમના સમયમાં બાર વર્ષનો સતત દુષ્કાળ પડવાથી ભિક્ષાનિમિત્તે સાધુઓ ભિન્ન ભિન્ન સ્થળે વિખરાઇ ગયા તેથી વ્યવસ્થિત અધ્યયનના અભાવે સૂત્રનું વિસ્મરણ થવાથી[2] બારવર્ષના દુષ્કાળ પછી સ્કંદિલ આચાર્યના પ્રમુખપદે મથુરામાં

---

१. तम्मि य काले बारवरिसो दुक्कालो उवट्ठितो, संजता इतो इतो य समुद्दतीरे अच्छित्ता पुणरवि पाडलिपुत्ते मिलिता। तेसिं अण्णस्स उद्देसओ, अण्णस्स खंडं, एवं संघाडितेहिं एक्कारस अंगाणि संघातिताणि, दिट्ठिवादो नत्थि। नेपालवत्तणीए य भद्दबाहुसामी अच्छंति चोद्दसपुव्वी, तेसिं संघेण पत्थवितो संघाडओ 'दिट्ठिवादं वाएहि' त्ति, गतो, निवेदितं संघकज्जं। तं ते भणंति दुक्कालनिमित्तं महापाणं ण पविट्ठो मि, इयाणिं पविट्ठो मि, तो न जाति वायणं दातुं। पडिनियत्तेहिं संघस्स अक्खातं। तेहिं अण्णो वि संघाडओ विसज्जितो, जो संघस्स आणं अतिक्कमति तस्स को दंडो? ते गता, कहितं, तो अक्खाइ—उग्घाडिज्जइ, ते भणंति—मा उग्घाडेह, पेसेह मेधावी, सत्त पडिपुच्छगाणि देमि।" —आवश्यकचूर्णि, भाग २, पृ० १८७। "इतश्च तस्मिन् दुष्काले कराले कालरात्रिवत्। निर्वाहार्थं साधुसङ्घस्तीरं नीरनिधेर्ययौ ॥ ५५ ॥ अगुण्यमानं तु तदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम्। अनभ्यसनतो नश्यत्यधीतं धीमतामपि ॥ ५६ ॥ सङ्घोऽथ पाटलीपुत्रे दुष्कालान्तेऽखिलोऽमिलत्। यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यासीद् यस्य तदाददे ॥ ५७ ॥ ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसङ्घोऽमेलयत् तदा। दृष्टिवादनिमित्तं च तस्थौ किञ्चिद् विचिन्तयन् ॥ ५८ ॥ नेपालदेशमार्गस्थं भद्रबाहुं च पूर्विणम्। ज्ञात्वा सङ्घः समाह्वातुं ततः प्रैषीन्मुनिद्वयम् ॥ ५९ ॥ गत्वा नत्वा मुनी तौ तमित्यूचाते कृताञ्जली। समादिशति वः सङ्घस्तत्रागमनहेतवे ॥ ६० ॥ सोऽप्युवाच महाप्राणध्यानमारब्धमस्ति यत्। साध्यं द्वादशभिर्वर्षैर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥ ६१ ॥...सप्त दास्यामि वाचनाः ॥ ६७ ॥ तत्रैकां वाचनां दास्ये भिक्षाचर्यात आगतः। तिसृषु कालवेलासु तिस्रोऽन्या वाचनास्तथा ॥ ६८ ॥ सायाह्नप्रतिक्रमणे जाते तिस्रोऽपराः पुनः। सेत्स्यत्येवं सङ्घकार्यं मत्कार्यस्याविबाधया ॥ ६९ ॥"—परिशिष्टपर्व, नवम सर्ग।

૨ કેટલાક આચાર્યોનું કહેવું છે કે 'સૂત્ર નષ્ટ થયું નહોતું, પણ સ્કંદિલાચાર્ય સિવાયના બીજા સૂત્રધરો નષ્ટ થયા હતા.' સૂત્રધર તરીકે માત્ર સ્કંદિલાચાર્ય રહ્યા હતા. તેમણે મથુરામાં સૂત્રનો અનુયોગ ફરીથી પ્રવર્તાવ્યો માટે તે માથુરી વાચના કહેવાય છે. આ વાત जेसि इमो अणुओगो पयरइ अज्जावि अड्ढभरहम्मि। बहुनगरनिग्गयजसे ते वंदे खंदिलायरिए ॥ ३२ ॥ આ નંદીસૂત્રની ગાથા ઉપરની ચૂર્ણિમાં આ રીતે જણાવી છે—

"कहं पुण तेसिं अणुओगो? उच्यते—बारससंवच्छरिए महंते दुब्भिक्खकाले भत्तट्ठा अण्णण्णतो फिडिताणं गहण-गुणणा-ऽणुप्पेहाभावातो सुते विप्पणट्ठे पुणो सुभिक्खकाले जाते मधुराए महंते साहुसमुदए खंदिलायरियप्पमुहसंघेण 'जो जं संभरति' ति एवं संघडितं कालियसुतं। जम्हा य एतं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અને નાગાર્જુન આચાર્યના પ્રમુખપદે વલભીપુરમાં શ્રમણસંઘ એકત્રિત થયો. જેને જે યાદ હતું તે બધું સંઘટિત-વ્યવસ્થિત કરવામાં આવ્યું. આમાં મથુરામાં થયેલી વાચના માથુરી કહેવાય છે અને વલભીમાં થયેલી વાચના નાગાર્જુની કહેવાય છે : પરંતુ જીવનસમય દરમ્યાન બંને આચાર્યોનો પરસ્પર મેળાપ ન થવાથી બંને વાચનાઓમાં કોઈ કોઈ સ્થળે પાઠભેદ થઈ ગયો.[1]

તે પછી આચાર્ય **દેવર્ધિગણિ** ક્ષમાશ્રમણે[2] તેમના સમયમાં (વીરનિર્વાણ સંવત્ ૯૮૦ માં) **વલભી** પુરમાં સંઘને એકત્રિત કરીને આગમોને પુસ્તકારૂઢ[3] કર્યાં હતાં. 'આ૦ દેવર્ધિગણી ક્ષમાશ્રમણ માથુરસંઘના યુગપ્રધાન હતા, તેમણે આગમોને પુસ્તકારૂઢ કરતી વખતે માથુરી વાચનાને મુખ્ય સ્થાન આપ્યું હશે અને નાગાર્જુની વાચનાના પાઠભેદોની પણ નોંધ કરી હશે' ઇત્યાદિ આગમપ્રભાકર સ્વ૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે તેમના **जैन आगमधर और प्राकृत वाङ्मय** આ નિબંધમાં જણાવ્યું છે. જુઓ આચારાંગસૂત્રની પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૪૬-૪૮.

मधुराए कतं तम्हा माधुरा वायणा भण्णति। सा य खंदिलायरियसम्मय त्ति कातुं तस्संतियो अणुओगो भण्णति। सेसं कंठं। अण्णे भणंति जहा—सुतं ण णट्ठं, तम्मि दुब्भिक्खकाले जे अण्णे पहाणा अणुओगरा ते विणट्ठा, एगे खंदिलायरिए संधरे, तेण मधुराए अणुओगो पुणो साधूणं पवत्तितो त्ति माधुरवायणा भण्णति। तस्संतितो य अणुयोगो भण्णति ॥ ३२॥"—नन्दीचूर्णि पृ० ९।

ભદ્રેશ્વરસૂરીવિરચિત **કહાવલી**માં આ વાત આ રીતે જણાવી છે—

"अत्थि महुराउरीए सुयसमिद्धो खंडिलो नाम सूरी, तहा वलहिनयरीए नागज्जुणो णाम सूरी। तेहि य जाए बारसवरिसिए दुक्काले निव्वउभावओ विफुट्टिं (?) काऊण पेसिया दिसोदिसिं साहवो। गमिउं च कहवि दुत्थं ते पुणो मिलिया सुगाले। जाव सज्झायंति ताव खंडखरुडीभूयं पुव्वाहीयं। ततो मा सुयवोच्छित्ती होउ त्ति पारद्धो सूरिहिं सिद्धंतुद्धारो। तत्थ वि जं न वीसरियं तहेव संठवियं। पम्हुट्ठाणं उण पुव्वावरावडंतसुत्तत्थाणुसारओ कया संघडणा।"—कहावली।

१. "परोप्परमसंपण्णमेलावा य तस्समयाओ खंदिल्ल-नागज्जुणायरिया कालं काउं देवलोगं गया। तेण तुल्लयाए वि तदुद्धरियसिद्धंताणं जो संजाओ कत्थ य वायणाभेओ सो य न चालिओ पच्छिमेहिं, तओ विवरणकारेहिं पि 'नागज्जुणीया उण एवं पढंति' त्ति समुल्लिंगिया तहेवायाराइसु।"—कहावली।
"दुर्भिक्षातिक्रमे सुभिक्षप्रवृत्तौ द्वयोः सङ्घयोर्मेलापकोऽभवत्, तद्यथा—एको वलभ्याम् एको मथुरायाम्, तत्र च सूत्रार्थसंघटनेन परस्परवाचनाभेदो जातः।"—ज्योतिष्करण्डकटीका मलयगिरिसूरिविरचिता पृ० ४१।

२. "जिनवचनं च दुष्षमाकालवशादुच्छिन्नप्रायमिति मत्वा भगवद्भिर्नागार्जुन-स्कन्दिलाचार्यप्रभृतिभिः पुस्तकेषु न्यस्तम्।"—योगशास्त्रवृत्ति पृ० २०७।—આ રીતે યોગશાસ્ત્રની વૃત્તિમાં હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ તો નાગાર્જુન તથા સ્કંદિલાચાર્યે પણ આગમોને પુસ્તકોમાં લખાવ્યાં હતાં એમ જણાવે છે.

३. "श्रीदेवर्द्धिगणिक्षमाश्रमणेन श्री वीरादशीत्यधिकनवशतवर्षे (९८०) जातेन द्वादशवर्षीयदुर्भिक्षवशाद् बहुतरसाधुव्यापत्तौ बहुश्रुतविच्छित्तौ च जातायां......भविष्यद्भव्यलोकोपकाराय श्रुतभक्तये च श्रीसङ्घाग्रहाद् मृतावशिष्टतदाकालीनसर्वसाधून् वलभ्यामाकार्य तन्मुखाद् विच्छिन्नावशिष्टान् न्यूनाधिकान् त्रुटितानुत्रुटितानागमालपकाननुक्रमेण स्वमत्या संकलय्य पुस्तकारूढाः कृताः"—**सामाचारीशतक** उपाध्यायसमयसुन्दररचित। કલ્પસૂત્રસુબોધિકામાં છઠ્ઠા વ્યાખ્યાનને અંતે જણાવ્યું છે કે— तथोक्तं—"वलहिपुरम्मि णयरे देविड्ढिपमुहसयलसंघेहिं। पुत्थे आगम लिहिओ नवसयअसियाओ वीराओ।"—पृ० १२६।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આ નાગાર્જુની વાચનાના પાઠભેદો સૂત્રકૃતાંગની ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિમાં જણાવેલા છે. જુઓ પૃ૦ ૧૧ ટિ૦ ૧૨, પૃ૦ ૧૬ ટિ૦ ૭, પૃ૦ ૨૧ ટિ૦ ૧૯, પૃ૦ ૨૨ ટિ૦ ૮, પૃ૦ ૧૯૧ ટિ૦ ૮, પૃ૦ ૧૯૪ ટિ૦ ૭, પૃ૦ ૧૯૫ ટિ૦ ૪,૯, પૃ૦ ૨૧૨ ટિ૦ ૪, પૃ૦ ૨૪૦ ટિ૦ ૧૭, ૨૩, પૃ૦ ૨૪૫ ટિ૦ ૧૫, પૃ૦ ૨૫૪ ટિ૦ ૧૬. આ બધા તેર સ્થળોમાં ચૂર્ણિમાં નાગાર્જુનીય પાઠભેદનો ઉલ્લેખ છે. પરંતુ વૃત્તિમાં તો ચાર સ્થળે જ ઉલ્લેખ છે જે અમે પૃ૦ ૨૧ ટિ૦ ૧૯, પૃ૦ ૨૨ ટિ૦ ૮, પૃ૦ ૧૯૪ ટિ૦ ૭ તથા પૃ૦ ૨૧૨ ટિ૦ ૪માં જણાવ્યો છે. આ ઉપરાંત પણ ચૂર્ણિમાં (પૃ૦ ૪૭) **नागार्जुनीयास्तु** पठन्ति—'त्रसनामउदयेण त्रसं न तु स्थावरोदयनामेन।' આવો ઉલ્લેખ છે. પરંતુ ચૂર્ણિના સંપાદક મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે ત્યાં ૧૧મા ટિપ્પણમાં સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે કે ११ अत्र नागार्जुनीयाचार्याणां कोऽपि पाठभेदो वाचनाभेदो वा नास्ति, किन्तु व्याख्याभेद एवात्र दृश्यते।

આ ઉપરાંત દિગંબરપરંપરામાં અથવા યાપનીયસંઘની પરંપરામાં પણ સૂત્રકૃતાંગની કોઈક વાચના હશે.[1] દિગંબર સંઘમાં અત્યંત માન્ય **મૂલારાધના**(ભગવતીઆરાધના)ની અપરાજિત-સૂરિએ રચેલી વિજયોદયાટીકામાં (પૃ૦ ૬૧૨) સૂત્રકૃતાંગના પુંડરીક અધ્યયનના પાઠનો આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે—तथा सूत्रकृतस्य पुण्डरीकेऽध्याये कथितम्—'ण कहेज्जा धम्मकहं वत्थ-पत्तादिहेदुं' इति। સૂત્રકૃતાંગ પૃ૦ ૧૫૦ માં આ જ વાત સૂ૦ ૬૯૦ માં વિસ્તારથી છે. થોડો શાબ્દિક ભેદ છે, તેથી સમજાય છે કે દિગંબરપરંપરામાં કે યાપનીયસંઘની પરંપરામાં પણ સૂત્રકૃતાંગની કોઈક જુદી વાચના અવશ્યમેવ હશે.

પ્રચલિત માન્યતા પ્રમાણે, આ૦ દેવર્દ્ધિગણી ક્ષમાશ્રમણે જે વાચના પુસ્તકારૂઢ કરી તે વાચના અત્યારે પ્રવર્તમાન છે એમ કહેવાય છે. છતાં ગમે તે કારણે ગમે તે સમયે એમાં પણ ઘણા પાઠભેદો થયા છે. આ વાતનો સ્પષ્ટ અનુભવ આચારાંગચૂર્ણિ તથા આચારાંગસૂત્રની શીલાંકાચાર્ય-વિરચિત વૃત્તિ[2], સૂત્રકૃતાંગચૂર્ણિ તથા સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની શીલાંકાચાર્યવિરચિતવૃત્તિ જોતાં થાય છે. આ સંબંધમાં આ૦ પ્ર૦ સ્વ૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ जैन आगमधर और प्राकृतवाङ्मय નિબંધમાં નીચે પ્રમાણે જણાવે છે—

कुछ विद्वान् स्थविर आर्य देवर्धिगणि के आगम-व्यवस्थापन व आगम-लेखन को वालभी वाचनारूप से बतलाते हैं किंतु ऊपर वालभी वाचना के विषय में जो कुछ कहा गया है उससे उसका यह कथन भ्रान्त सिद्ध होता है. वास्तव में वालभी वाचना वही है जो माथुरी वाचना के समय में स्थविर आर्य नागार्जुन ने वलभीनगर में संघसमवाय एकत्र कर जैन आगमों का संकलन किया था.

स्थविर आर्य देवर्द्धिगणि ने वलभी में संघसमवाय को एकत्रित कर जैन आगमों को व्यवस्थित किया व लिखवाया. उस समय लेखन की प्रारम्भिक प्रवृत्ति किस रूप में हुई इसका स्पष्ट उल्लेख कहीं भी नहीं मिलता. सामान्यतया मुखोपमुख कहा जाता है कि वलभी में हजारों की संख्या में ग्रंथ लिखे गये थे, किन्तु हमारे सामने शीलांकाचार्य, नवांगवृत्तिकार अभयदेवसूरि आदि व्याख्याकार आचार्यों के जो विषादपूर्ण उल्लेख विद्यमान है उनसे तो यह माना नहीं जा सकता कि इतने प्रमाण मे ग्रंथलेखन हुआ होगा.

---

૧. જુઓ **આચારાંગસૂત્રની** પ્રસ્તાવના પૃ૦ ૩૫ તથા स्त्रीनिर्वाण-केवलिभुक्तिप्रकरणेની પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૨૦-૨૨.

૨. જુઓ આચારાંગસૂત્રની પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૩૨–૩૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्री शीलांकाचार्य ने सूत्रकृतांग की अपनी वृत्ति में इस प्रकार लिखा है :

"इह च प्रायः सूत्रादर्शेषु नानाविधानि सूत्राणि दृश्यन्ते, न च टीकासंवादी एकोऽप्यादर्शः समुपलब्धः, अत एकमादर्शमङ्गीकृत्यास्माभिर्विवरणं क्रियत इति, एतदवगम्य सूत्रविसंवाद-दर्शनाच्चित्तव्यामोहो न विधेय इति" [मुद्रित पत्र ३३६-१]

अर्थात् चूर्णिसंमत मूलसूत्र के साथ तुलना की जाय ऐसी एक भी मूलसूत्र की हस्तप्रति आचार्य शीलांक को नहीं मिली थी. श्री अभयदेवाचार्य ने भी स्थानांग, समवायांग व प्रश्नव्याकरण इन तीनों अंग आगमों की वृत्ति के प्रारम्भ एवं अन्त में इसी आशय का उल्लेख किया है जो क्रमशः इस प्रकार है :

१. वाचनानामनेकत्वात्, पुस्तकानामशुद्धितः ।
सूत्राणामतिगांभीर्याद् मतभेदाच्च कुत्रचित् ॥ २ ॥

२. यस्य ग्रंथवरस्य वाक्यजलधेर्लक्षं सहस्राणि च,
चत्वारिंशदहो ! चतुर्भिरधिका मानं पदानामभूत् ।
तस्योच्चश्चुलुकाकृतिं विदधतः कालादिदोषात् तथा,
दुर्लेखात् खिलतां गतस्य कुधियः कुर्वन्तु किं मादृशाः ? ॥ २ ॥

३. अज्ञा वयं शास्त्रमिदं गभीरं, प्रायोऽस्य कूटानि च पुस्तकानि ।
सूत्रं व्यवस्थाप्यमतो विमृश्य, व्याख्यानकल्पादित एव नैव ॥ २ ॥

ऊपर उदाहरण के रूप में श्री शीलांकाचार्य व श्री अभयदेवाचार्य के जो उल्लेख दिये हैं उनसे प्रतीत होता है कि वलभी में स्थविर आर्य देवर्द्धिगणि, गंधर्ववादिवेताल शान्तिसूरि आदि के प्रयत्न से जो जैन आगमों का संकलन एवं व्यवस्थापन हुआ और उन्हें पुस्तकारूढ किया गया, यह कार्य जैन स्थविर श्रमणों की जैनआगमादि को ग्रंथारूढ करने की अल्परुचि के कारण बहुत संक्षिप्त रूप में ही हुआ होगा तथा निकट भविष्य में हुए वलभी के भंग के साथ ही वह व्यवस्थित किया हुआ आगमों का लिखित छोटा-सा ग्रंथ-संग्रह नष्ट हो गया होगा. परिणाम यह हुआ कि आखिर जो स्थविर आर्य स्कन्दिल एवं स्थविर आर्य नागार्जुन के समय की हस्तप्रतियां होंगी, उन्हीं की शरण व्याख्याकारों को लेनी पडी होगी. यही कारण है कि प्राचीन चूर्णियां एवं व्याख्याग्रंथों में सैकडों पाठभेद उल्लिखित पाये जाते हैं जिनका उदाहरण के रूप में मैं यहां संक्षेप में उल्लेख करता हूं.

आचारांगसूत्र की चूर्णि में चूर्णिकार ने नागार्जुनीय वाचना के उल्लेख के अलावा 'पढिज्जइ य' ऐसा लिखकर उन्नीस स्थानों पर पाठभेद का उल्लेख किया है. आचार्य श्रीशीलांक ने भी अपनी वृत्ति में उपलब्ध हस्तप्रतियों के अनुसार कितने ही सूत्रपाठभेद दिये हैं.

इसी प्रकार सूत्रकृतांगचूर्णि में भी नागार्जुनीय वाचनाभेद के अलावा 'पठ्यते च, पठ्यते चान्यथा सद्भिः, अथवा, अथवा इह तु, मूलपाठस्तु, पाठविशेषस्तु, अन्यथा पाठस्तु, अयमपरकल्पः, पाठान्तरम्' आदि वाक्यों का उल्लेख कर केवल प्रथमश्रुतस्कन्ध की चूर्णि में ही लगभग सवासौ जगह जिन्हें वास्तविक पाठभेद माने जाय ऐसे उल्लेखों की गाथा की गाथाएं, पूर्वार्ध के पूर्वार्ध व चरण के चरण पाये जाते हैं. द्वितीय श्रुतस्कन्ध के पाठभेद तो इसमें शामिल ही नहीं किये गये हैं. आचार्य शीलांक ने भी बहुत से पाठभेद दिये हैं, फिर भी चूर्णिकार की अपेक्षा ये बहुत कम हैं. यहां पर एक बात खास ध्यान देने योग्य है कि खुद आचार्य शीलांक ने स्वीकार किया है कि 'हमें चूर्णिकारस्वीकृत आदर्श मिला ही नहीं.' यही कारण है कि उनकी टीका में चूर्णि की अपेक्षा मूल सूत्रपाठ एवं व्याख्या में बहुत अन्तर पड गया है. इसके साथ मेरा यह कथन है कि आज हमारे सामने जो प्राचीन सूत्र-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प्रतियां विद्यमान हैं उनके पाठभेदों का संग्रह किया जाय तो सीमातीत पाठभेद मिलेंगे. इनमें अगर भाषाप्रयोग के पाठभेदों को शामिल किया जाय तो मैं समझता हूं कि पाठभेदों का संग्रह करने वाले का दम निकल जाय. फिर भी यह कार्य कम महत्त्व का नहीं है.

આચારાંગસૂત્રના સંપાદનમાં અમને જેવો અનુભવ થયો છે તેવો સૂત્રકૃતાંગસૂત્રના સંપાદનમાં પણ અનુભવ થયો છે. સૂત્રકૃતાંગના સૂત્રપાઠને નક્કી કરવા માટે આપણી પાસે ત્રણ મહત્ત્વનાં સાધનો છે— ૧ સૂત્રકૃતાંગની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ, ૨ અત્યારે મળતી સૂત્રકૃતાંગની વ્યાખ્યાઓમાં પ્રાચીન વ્યાખ્યા ચૂર્ણિ, તથા ૩ સૂત્રકૃતાંગની સંસ્કૃત વૃત્તિઓ. સંસ્કૃત વૃત્તિઓમાં શીલાચાર્યે રચેલી વૃત્તિનો મોટા ભાગે આધાર લઈને પછીની વૃત્તિઓ રચાયેલી છે. એટલે વૃત્તિ તરીકે અહીં શીલાચાર્યવિરચિત વૃત્તિનો જ મુખ્યતયા નિર્દેશ કરવામાં આવશે.

વૃત્તિકાર પાસે ઘણાં વર્ષો પૂર્વેથી ચાલી આવતી જે પાઠપરંપરા હતી તેને અનુસરીને વૃત્તિની રચના થયેલી છે. અત્યારે જે હસ્તલિખિત આદર્શો મળે છે તેમાં મોટા ભાગે વૃત્તિકાર સામે જે પાઠપરંપરા હતી તે છે.

પરંતુ ચૂર્ણિકાર પાસે જે પાઠપરંપરા હતી તેમાં અનેક સ્થળે થોડો અથવા વધારે પાઠભેદ હતો. ક્વચિત્ ક્વચિત્ બંનેની વ્યાખ્યામાં પણ ભેદ આવી જાય છે. ચૂર્ણિકાર તથા વૃત્તિકાર સામે સૂત્રના શબ્દોમાં જે પાઠભેદ હતો તે અમે ટિપ્પણોમાં ચૂ૦ (ચૂર્ણિસંમત પાઠ) તથા શી૦ (શીલાચાર્યસંમત પાઠ) એવા સંકેતથી દર્શાવ્યો છે. પરંતુ પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિ વચ્ચે પાઠભેદ છે છતાં મર્યાદિત છે. બીજા શ્રુતસ્કંધમાં આ પાઠભેદનું અંતર ઘણું જ વધી જાય છે.

ચૂર્ણિકાર સામે જે પાઠો હતા, સંપૂર્ણપણે તે પાઠોવાળી કોઈ જ હસ્તલિખિત પ્રતિ આજે મળતી નથી. એટલું જ નહિ, પણ આજથી ૧૧૦૦ વર્ષ પૂર્વે શીલાચાર્યને પણ મળી નહોતી. જુઓ પૃ૦ ૧૮૭ ટિ૦ ૨૦. તેથી ચિત્તમાં વ્યામોહ ન કરવાની આપણને ખાસ ભલામણ[1] તેમણે કરી છે. એટલે આ૦ પ્ર૦ સ્વ૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે ચૂર્ણિ વાંચતાં તેમને જે સૂત્રપાઠો ચૂર્ણિકારસંમત લાગ્યા તે પાઠોનો યથાયોગ્ય સમાવેશ મૂળસૂત્રમાં થાય તે રીતે ચૂર્ણિસંમત સૂત્રપાઠ તૈયાર કરીને તથા ચૂર્ણિનું પણ વિવિધ પ્રતિઓને આધારે સંશોધન કરીને સૂત્રકૃતાંગ ચૂર્ણિનું સંશોધન-સંપાદન કર્યું છે. તેનો પ્રથમ ભાગ (પ્રથમશ્રુતસ્કંધ) પ્રાકૃત ટેક્સ્ટ સોસાયટી તરફથી પ્રકાશિત થયો છે. બીજો ભાગ અપ્રકાશિત છે, છતાં અમે જે જે પાઠો ટિપ્પણોમાં બીજા શ્રુતસ્કંધમાંથી આપ્યા છે તે આ. પ્ર. મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે સંપાદિત કરેલી ચૂર્ણિમાંથી જ આપ્યા છે.

ચૂર્ણિને આધારે ચૂર્ણિસંમત સૂત્રપાઠ તૈયાર કરવામાં પણ કેટલીક મુશ્કેલી તો છે જ, કેટલેક સ્થળે પાઠની સંદિગ્ધતા પણ રહે છે જ, છતાં પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં ચૂર્ણિસંમત સૂત્રપાઠ અમુક રીતે પણ તૈયાર કરી શકાય તેમ છે, કારણ કે ચૂર્ણિમાં પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં લગભગ દરેક પદની વ્યાખ્યા પ્રાયઃ છે. પરંતુ બીજા શ્રુતસ્કંધમાં ચૂર્ણિ અનેક સ્થળે ઘણી જ સંક્ષિપ્ત છે. એટલે બીજા શ્રુતસ્કંધનો ચૂર્ણિસંમત સૂત્રપાઠ તૈયાર કરવો અનેક સ્થળે દુષ્કર અથવા અશક્યપ્રાય છે. વળી ચૂર્ણિસંમત પાઠો વૃત્તિસંમત પાઠોથી ઘણીવાર જુદા પડી જાય છે, જુઓ પૃ. ૧૨૭ ટિ. ૨૬, પૃ. ૧૪૦ ટિ. ૧, પૃ. ૧૫૦ ટિ. ૧૬, પૃ. ૨૩૬ ટિ. ૩, ૮, પૃ. ૨૪૧ ટિ. ૧૩ વગેરે.

આ ગ્રંથના સંપાદનમાં અમે હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં મળતા પાઠને જ પ્રાધાન્ય આપીને સંપાદન કર્યું છે. અલબત્ત, હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં વિવિધ પાઠો મળતા હોય છે ત્યાં સામાન્ય

---

૧. જુઓ પૃ૦ ૧૮૭ ટિ૦ ૨૦, તથા આ પ્રસ્તાવના પૃ૦ ૩૩.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

રીતે હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં વૃત્તિસંમત પાઠ મળે છે, છતાં કોઈક પ્રતિમાં[1] ચૂર્ણિસંમત પાઠ પણ કેટલીક વાર મળે છે. ત્યાં ચૂર્ણિસંમત પાઠ પ્રાચીન હોવા છતાં અત્યારે મોટા ભાગે વૃત્તિના પઠન-પાઠનનો અધિક પ્રચાર હોવાને લીધે, વૃત્તિના અભ્યાસીઓને અનુકૂળતા રહે તે માટે અમે વૃત્તિસંમત પાઠને મોટા ભાગે મૂળમાં લીધો છે અને બીજો પાઠ ટિપ્પણમાં આપ્યો છે. તેમ છતાં ક્વચિત્ ચૂર્ણિસંમત પાઠને પણ અમે મૂળમાં લીધો છે.

સૂત્રકૃતાંગની ભાષા અર્ધમાગધી છે. તે વિષે તથા ભાષાકીય પાઠભેદો વિષે આચારાંગસૂત્રની પ્રસ્તાવનામાં પૃ૦ ૪૩–૪૪માં અમે જે જણાવ્યું છે તે જ અહીં સમજી લેવાનું છે.

પરિશિષ્ટોમાં પ્રથમ પરિશિષ્ટમાં વિશિષ્ટ શબ્દોની સૂચિ આપેલી છે, બીજા પરિશિષ્ટમાં સૂત્રકૃતાંગમાં આવતી ગાથાઓનો અકારાદિક્રમ છે, ત્રીજા પરિશિષ્ટમાં कतिपयानि विशिष्टानि टिप्पणानि છે. સૂત્રકૃતાંગના કેટલાક અંશોની બીજા ગ્રંથો સાથે તુલના, કેટલેક સ્થળે સ્પષ્ટીકરણ, કેટલેક સ્થળે અમને જે વિશિષ્ટ શુદ્ધપાઠો કે પાઠભેદો પાછળથી જણાયા છે તેનો નિર્દેશ વગેરે ઘણી વાતો આ ત્રીજા પરિશિષ્ટમાં છે. સૂત્રકૃતાંગમાં જે પરસ્પર એકસરખા કે એકસરખા જેવા પાઠો મળે છે તે બીજા પરિશિષ્ટમાં આપેલા ગાથાઓના અકારાદિક્રમથી પણ જાણી શકાય છે, એટલે પરસ્પર સૂત્રોની તુલના બીજા પરિશિષ્ટમાં આપેલા અકારાદિક્રમના આધારે સમજી લેવી.

આ ગ્રંથના અભ્યાસીઓએ શુદ્ધિપત્રકનો અવશ્ય ઉપયોગ કરીને વાંચવું, એવી ખાસ વિનંતિ છે.

સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની વ્યાખ્યાઓ

નિર્યુક્તિ—આના કર્તા ચતુર્દશપૂર્વધર ભગવાન ભદ્રબાહુસ્વામી છે. આમાં તે તે પદના નિક્ષેપા, તે તે અધ્યયન અને ઉદ્દેશકનો સાર વગેરે છે. આ એક વિશિષ્ટ પ્રકારની પ્રાકૃત વ્યાખ્યા છે. આમાં એકંદર ૨૦૫ ગાથા છે.

ચૂર્ણિ—સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર તથા નિર્યુક્તિ ઉપર અત્યારે મળતી વ્યાખ્યાઓમાં આ સૌથી પ્રાચીન છે. આની ભાષા સંસ્કૃતમિશ્રિત પ્રાકૃત છે. એના કર્તા વિષે કોઈ ચોક્કસ ઉલ્લેખ મળતો નથી. પૃ૦ ૭૬ માં अणुत्तरणाणी अणुत्तरदंसी अणुत्तरणाणदंसणधरो, एतेण एकत्वं णाण-दंसणाणं ख्यापितं भवति [૨।૪।૨૨] આવો ઉલ્લેખ છે તે ઉપરથી આચાર્ય સિદ્ધસેન દિવાકરના તે અનુયાયી હોય તેમ લાગે છે. સૂ૦ ૭૬૦ની ચૂર્ણિમાં (પૃ૦ ૪૦૫) अत्र दूषगणिक्षमाश्रमणशिष्यभट्टि(द्दि ?)याचार्या ब्रुवते એવો ઉલ્લેખ મળે છે. **ભદ્દિયાચાર્ય**નો ઉલ્લેખ[2] દશવૈકાલિકચૂર્ણિમાં પણ મળે છે.[3] **મોઢેરા** ગામનો ઉલ્લેખ પણ મળે છે. રતલામની ઋષભદેવ કેશરીમલજીની પેઢી તરફથી આ ચૂર્ણ સંપૂર્ણ છપાઈ છે. છતાં વિવિધ પ્રતિઓને આધારે મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે શુદ્ધ કરેલી ચૂર્ણિનો જ આ સંપાદનમાં ખાસ આધાર લેવાયો છે. પ્રથમશ્રુતસ્કંધ સુધીનો પ્રથમ ભાગ પ્રાકૃત ટેક્સ્ટ સોસાયટી તરફથી છપાઈ પણ ગયો છે.

---

૧. खं. १, खं. २ વગેરે અનેક હસ્તલિખિત પ્રતિઓનો ઉપયોગ આના સંપાદનમાં કરવામાં આવ્યો છે તેનો પરિચય હવે પછી આપવામાં આવશે. આ. પ્ર. મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે એક સ્થળે નોંધ કરેલી છે કે 'खं १ માંથી ચૂર્ણિસમ્મત પાઠો વધારે મળે છે, છતાં ક્યારેક खं २ માંથી તેવો પાઠ મળી આવે છે.'

૨. "**भद्दियायरिओवएसेणं** भिन्नरूवा एक्कका दससहेण संगिहीया भवंति"—दशवैकालिकचूर्णि पृ० ३।

૩. "जहा पुट्ठे केणइ को सि तुमं ? **मोढेरगातो** अतोभवान् ? सो भणति णाहं **मोढेरगातो**, भवद्ग्रामादायातो"—पृ० ३४८।

ટીકા—આના કર્તા **શીલાચાર્ય** છે. અત્યારે તેમનું **શીલાંકાચાર્ય** નામ પ્રસિદ્ધ છે, છતાં એ પોતે જ પોતાનો **શીલાચાર્ય** નામે ઉલ્લેખ કરે છે એટલે અમે પણ **શીલાચાર્ય** નામનો ઉલ્લેખ કરીએ છીએ. વિક્રમના દશમા શતકમાં આની રચના થઈ હશે. (જુઓ આચારાંગ સૂત્રની પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૪૯. તથા स्त्रीनिर्वाणकेवलिमुक्तिप्रकरणेની પ્રસ્તાવના, પૃ૦ ૨૩.) અત્યારે સૂત્રકૃતાંગસૂત્રના અને નિર્યુક્તિના અર્થને સમજવા માટે મહત્ત્વનો આધાર તો આ વૃત્તિ જ છે. આમાં અનેક વાતોનો અને અનેક વાદોનો ખજાનો ભરેલો છે. આનું પ્રમાણ ૧૨૮૫૦ શ્લોક જેટલું છે. આગમોદયસમિતિ તરફથી આનું પ્રકાશન થયેલું છે. તેમાં મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે ટીકાનાં જે પાઠાંતરો પ્રાચીન પ્રતિને આધારે લેવરાવેલાં હતાં તે પાઠાંતરોની નોંધવાળી પ્રતિનો ઉપયોગ કરેલો છે. પૂ૦ આ૦ શ્રી ચંદ્રસાગરસૂરિજી મહારાજે સંપાદિત કરેલી મુંબઈના ગોડીજી જૈન દેરાસરથી પ્રકાશિત પ્રતિમાં પણ ખંભાતની પ્રાચીન તાડપત્રીય પ્રતિનાં પાઠાંતરો નોંધેલાં છે, તેનો પણ યથાયોગ્ય ઉપયોગ કરાયો છે.

દીપિકા—હેમવિમલસૂરિના શિષ્ય હર્ષકુલગણીએ વિક્રમસંવત્ ૧૫૮૩ માં આની રચના કરી છે. ભીમસી માણેક (મુંબઈ) તરફથી આનું પ્રકાશન થયું છે. આ ઉપરાંત, ભુવનસોમના શિષ્ય ઉપાધ્યાય સાધુરંગે પણ વિક્રમસંવત્ ૧૫૯૯ માં **દીપિકાની** રચના કરી છે. દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધારફંડ (સુરત) તરફથી તેનું પ્રકાશન થયું છે.

સૂત્રકૃતાંગનો પાર્શ્વચંદ્રસૂરિએ કરેલો પ્રાચીન બાલાવબોધ છે. વર્તમાનમાં ગુજરાતી ભાષામાં અને હિંદી ભાષામાં પણ અનેક અનુવાદ થયેલા છે. Prof. Herman Jacobiએ કરેલો અંગ્રેજી અનુવાદ Sacred Books of the East Series, Vol. 45, (Oxford, 1895) માં પ્રકાશિત થયો છે. Dr. Schubring એ કરેલો કેટલાક અંશનો જર્મન અનુવાદ Vorte Mahaviras (Gottingen, 1926) માં પ્રકાશિત થયો છે.

આ વ્યાખ્યાઓ તો ગ્રંથના રહસ્યને સમજવા માટે અત્યંત ઉપયોગી છે જ. આ ઉપરાંત સામાન્ય રીતે આગમગ્રંથોના અધ્યયનમાં કોઈક કોઈક સ્થળે, તે તે શબ્દ અથવા ચર્ચાનું તાત્પર્ય સમજવા માટે તથા પારસ્પરિક[1] તુલનાની દૃષ્ટિએ વેદ, ઉપનિષદ્, તે સમયનું બૌદ્ધ સાહિત્ય (પાલિ

---

૧. ઉદાહરણ તરીકે—सव्वामगंधं परिण्णाय णिरामगंधो परिव्वए આ આચારાંગસૂત્રનું પ્રસિદ્ધ સૂત્ર છે, જુઓ સૂ૦ ૮૮. બૌદ્ધગ્રંથ सुत्तनिपात જોતાં પ્રણીત તથા માંસયુક્ત ભોજનને એ યુગમાં आमगंध કહેતા હશે એમ લાગે છે. यदस्नमानो सुकतं सुनिट्ठितं परेहि दिन्नं पयतं पणीतं। सालीनमन्नं परिभुञ्जमानो सो भुञ्जसी कस्सप आमगन्धं ॥ २० ॥ 'न आमगन्धो मम कप्पती' ति इच्चेव त्वं भाससि ब्रह्मबन्धु। सालीनमन्नं परिभुञ्जमानो सकुन्तमंसेहि सुसङ्खतेहि। पुच्छामि तं कस्सप एतमत्थं कथंपकारो तव आमगन्धो ? ॥ २१ ॥ 'તમે કહો છો કે મને આમગંધનું ભોજન કલ્પતું નથી, પરંતુ તમે પ્રણીત અને માંસયુક્ત ભોજન તો લો છો, તો પછી તમે આમગંધ એટલે શું કહો છો?' આના ઉત્તરમાં બુદ્ધ જણાવે છે કે—पाणातिपातो वध-छेद-बन्धनं, थेय्यं मुसावादो निकतिवञ्चनानि च। अज्झेनकुत्तं परदारसेवना, एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ २२ ॥ આ પ્રમાણે ૨૮મી ગાથા સુધી દરેક ગાથાના અંતમાં एसामगन्धो न हि मंसभोजनं ॥ એમ જણાવીને ૩૦મી ગાથામાં इच्चेतमत्थं भगवा पुनप्पुनं अक्खासि नं (બીજા પુસ્તકમાં तं છે) वेदयि मन्तपारगू। चित्राहि गाथाहि मुनी पकासयि निरामगन्धो असितो दुरन्नयो ॥ ३१ ॥ એમ सुत्तनिपात चूळवग्ग (पृ० ३०५–३०६) માં જણાવ્યું છે. सुत्तनिपातની **બુદ્ધઘોષાચાર્ય વિરચિત** ટીકા सुत्तनिपात-अट्ठकथा (भाग २, पृ० ४६) માં 'आमगन्धो नाम मंस-मच्छं 'આમગંધ એટલે માંસ-મચ્છી' એવી સ્પષ્ટ વ્યાખ્યા કરેલી છે. આચાર્ય **બુદ્ધઘોષનો** સમય વિક્રમની પાંચમી શતાબ્દી લગભગ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ત્રિપિટક) તથા તેની અટ્ઠકથા વગેરે, મહાભારત આદિ ઇતિહાસ—પુરાણના ગ્રંથો, [૨]ચરકસંહિતા આદિ વૈદ્યકીય ગ્રંથો વગેરે વિવિધ પ્રાચીન સાહિત્ય પણ ક્યારેક ઉપયોગી થાય છે. આ દૃષ્ટિએ ટિપ્પણોમાં તથા ત્રીજા પરિશિષ્ટમાં કેટલીક તુલના પણ આપવામાં આવી છે.

આ સંપાદનમાં આધારભૂત સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની હસ્તલિખિત પ્રતિઓનો પરિચય

૧ તાડપત્ર ઉપર લખેલી પ્રતિઓ

खं १—શ્રી શાંતિનાથ તાડપત્રીય જૈન જ્ઞાનભંડાર—ખંભાત—ની આ પ્રતિ છે. વડોદરા—પ્રાચ્યવિદ્યામંદિર તરફથી પ્રકાશિત થયેલી આ ભંડારની સૂચિ (Catalogue of Palm-leaf Manuscripts in the Santinatha Jaina Bhandara Cambay, part one,

---

આચારાંગસૂત્ર (સૂ૦ ૧૧૨, ૧૧૫, ૧૪૨) માં तिविज्जो શબ્દ ત્રણવાર આવે છે. આચારાંગચૂર્ણિમાં तिविज्जं પાઠ પણ છે. આનો ચૂર્ણિમાં अतिविद्वान् અર્થ કર્યો છે. શીલાચાર્યવિરચિત ટીકામાં अतिविद्यः એવો અર્થ કર્યો છે. તુલનાત્મકદૃષ્ટિએ વિચારતાં, तिविज्जो શબ્દ એ યુગમાં ઘણો પ્રચલિત હશે એમ જણાય છે. વૈદિકોમાં त्रैविद्य શબ્દ ત્રણ વેદના જાણકાર માટે વપરાતો હતો. ૧. પૂર્વ-જન્મનું જ્ઞાન, ૨. જીવોના જન્મ—મરણઆદિનું જ્ઞાન તથા ૩. આસ્રવક્ષયનું જ્ઞાન, આ ત્રણ વિદ્યાઓ જેને પ્રાપ્ત થઈ હોય તે સાચો त्रैविद्य છે એમ બુદ્ધે કહ્યું છે. જુઓ—"धम्मेनाहं, भिक्खवे, तेविज्जं ब्राह्मणं पञ्ञापेमि, नाञ्ञं लपितलापनमत्तेन।......भिक्खु अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति...... भिक्खु दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उप्पज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे सुगते दुग्गते यथाकम्मुपगे सत्ते पजानाति......भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति। अयमस्स ततिया विज्जा अधिगता होति......पुब्बेनिवासं यो वेदि सग्गापायं च पस्सति। अथो जातिक्खयं पत्तो अभिञ्ञावोसितो मुनि॥ एताहि तीहि विज्जाहि सम्पन्नो होति ब्राह्मणो। तमहं वदामि तेविज्जं नाञ्ञं लपितलापनं"—सुत्तनिपात तेविज्जसुत्त पृ० २४८–२५०॥

जहा अंतो तहा बाहिं [सू० ९२] तथा अंतो बहिं वियोसज्ज अज्झत्तं सुद्धमेसए [सू० २३३] આ આચારાંગસૂત્રની અલ્પ અંશે તુલના संयुत्तनिकाय (भाग ४, पृ० २२६, २३८, २४१, २४७, २४८) માં વિવિધ વિસ્તારથી આવતા अज्झत्तं सङ्खित्ता भविस्सति न च बहिद्धा विक्खित्ता भविस्सति पच्छापुरेसञ्ञी च विहरति यथा पुरे तथा पच्छा यथा पच्छा तथा पुरे यथा अधो तथा उद्धं यथा उद्धं तथा अधो......વગેરે પાઠ સાથે કરવા જેવી ગણાય.

૨. દશવૈકાલિક સૂત્રમાં (૩।૯) આવતા धूवणेत्ति અથવા धूमणेत्ति શબ્દ તથા ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર (૧૫।૮) માં આવતા धूमणेत्तं શબ્દનું તાત્પર્ય ચરકસંહિતામાંથી સારી રીતે જાણવા મળે છે. જુઓ આ સૂત્રકૃતાંગનું પૃ૦ ૧૪૬ ટિ૦ ૧૪.

आचाराङ्गचूर्णिमां બીજા શ્રુતસ્કંધના પંદરમા ભાવના અધ્યયનની ચૂર્ણિના લગભગ અંતભાગમાં गद्योक्तो यः पुनः श्लोकैरर्थः समनुगीयते। तद्व्यक्तिव्यवसायार्थं पुनरुक्तो न गृह्यते॥ આવો શ્લોક આવે છે. આ શ્લોક ચરકસંહિતાના પ્રથમસ્થાનના અંતભાગમાં પણ છે. ત્યાં ચોથા ચરણમાં द्विरुक्तं तन्न गर्ह्यते એટલો ખાસ પાઠભેદ છે. એને ધ્યાનમાં લેતાં, ચૂર્ણિમાં પણ पुनरुक्तं न गर्ह्यते આવો પાઠ અર્થદૃષ્ટિએ પણ ઘણો સુંદર લાગે છે. શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયથી પ્રકાશિત आचाराङ्गसूत्र પૃ૦ ૨૯૦ ટિ૦ ૨૦ માં આ ચૂર્ણિનો પાઠ છપાઈ ગયા પછી चरकसंहितानो આ પાઠ અમારા જોવામાં આવ્યો છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Gaekwad's Oriental Series, Baroda, No 135) માં આ પ્રતિનો ક્રમાંક ૬ છે. આ પ્રતિમાં અનુક્રમે ત્રણ ગ્રંથો લખેલા છે—૧ શીલાંકાચાર્યવિરચિત સૂત્રકૃતાંગસૂત્રવૃત્તિ, ૨ ભદ્રબાહુસ્વામિવિરચિત સૂત્રકૃતાંગસૂત્રનિર્યુક્તિ અને ૩ સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર મૂળ. પ્રતિની લંબાઈ–પહોળાઈ ૩૧·૭" × ૨·૨" ઇંચ છે. એકંદર પત્ર ૪૨૯ છે. વિક્રમસંવત્ ૧૩૨૭માં લખાયેલી આ પ્રતિમાં ઉપર જણાવેલા ત્રણ ગ્રંથોની સમાપ્તિનાં સ્થાન અને અંતની પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે.

(૧) પત્ર ૧ થી ૩૬૩ સુધીમાં સૂત્રકૃતાંગવૃત્તિ લખેલી છે. આના અંતમાં सर्वग्रं० १२००० એમ લખેલું છે. (૨) પત્ર ૩૬૪ થી ૩૭૧ A સુધીમાં સૂત્રકૃતાંગસૂત્રનિર્યુક્તિ લખેલી છે. આના અંતમાં ग्रंथतः श्लोक २६५ (२०५) ॥ छ ॥ એમ લખેલું છે. (૩) પત્ર ૩૭૧ B થી ૪૨૯ સુધીમાં સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર મૂળ લખેલું છે. આના અંતમાં नालंदइज्जं सम्मत्तं ॥ छ ॥ सम्मत्ताणि महज्झयणाणि चोद्दस सयाणि ॥ छ ॥ આ પ્રમાણે લખ્યા પછી નીચે મુજબ ઉલ્લેખ છે—

सम्मत्तं सूयगडं सूत्रं गाहाए एकवीससयाणि ॥ छ ॥ छ ॥ सर्वजातसूत्रे श्लोकाः ॥ २६२५ ॥ सर्वसंख्याजात[1] श्लोक १६६०० ॥ छ ॥ छ ॥ सं. १३२७ वर्षे भाद्रपद वदि २ रवावद्येह वीजापुरे

खं २—આ પ્રતિ પણ શ્રી શાંતિનાથ તાડપત્રીય જૈન જ્ઞાન ભંડારની છે. વડોદરાથી પ્રગટ થયેલી ઉપર જણાવેલી સૂચિમાં આનો ક્રમાંક ૭ છે. આની લંબાઈ–પહોળાઈ ૩૦·૭" × ૨·૨" ઇંચ છે. વિક્રમસંવત્ ૧૩૪૯ માં લખાયેલી આ પ્રતિમાં એકંદર ૪૬૩ પત્ર છે. તેમાં અનુક્રમે ત્રણ ગ્રંથો છે—(૧) પત્ર ૧ થી ૬૪ સુધીમાં સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર મૂળ છે. આના અંતમાં समत्तं बीयं सूयगडंगं ॥ छ ॥ शुभं भवतु लेषकपाठकयोः ॥ छ ॥ એમ લખેલું છે. (૨) પત્ર ૬૫ થી ૭૨ સુધીમાં ભદ્રબાહુસ્વામિવિરચિત સૂત્રકૃતાંગસૂત્રનિર્યુક્તિ છે. આના અંતમાં सावगपुच्छा धम्मं सोउं कहियम्मि उवसंतो ॥ २०८ ॥ सूयगडणिज्जुत्ती समत्ता ॥ शुभं भवतु लेषकपाठकयोः ॥ छ ॥ આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે. (૩) પત્ર ૭૩ થી ૪૬૩ સુધીમાં શીલાંકાચાર્યવિરચિત સૂત્રકૃતાંગવૃત્તિ[2] છે.

---

૧. खं १ પ્રતિ અમે જોઈ નથી, પરંતુ તેમાં વિદ્યમાન પાઠભેદોની ત્રણ નોંધો અમારી પાસે છે. તેમાં એક નોંધમાં °श्लोका ६६०० ॥ छ ॥ छ ॥ सं १३२७ वर्षे भाद्रपदवदि ५ रवावाद्येह એવો પાઠ નોંધેલો છે. પૃ૦ ૨૫૮ ટિ૦ ૬ માં એ પાઠ અમે છાપ્યો છે.

૨. વૃત્તિ પૂર્ણ થયા પછી ग्रंथाग्रं १२००० ॥ छ ॥ शुभं भवतु ॥ छ ॥ આ પ્રમાણે લખાણ છે. તે પછી લેખકે લખેલી પ્રશસ્તિ નીચે પ્રમાણે છે—

शिवमस्तु सर्वजगतः परहितनिरता भवन्तु भूतगणाः ।
दोषाः प्रयान्तु नाशं सर्वत्र सुखी भवतु लोकः ॥ छ ॥
नमः श्रीवर्द्धमानाय वर्द्धमानाय वेदसा ।
वेदसारं परं ब्रह्म ब्रह्मबद्धस्थितिश्च यः ॥ १ ॥
स्वबीजमुप्तं कृतिभिः कृषीवलैः क्षेत्रे सुसिक्तं शुभभाववारिणा
क्रियेत यस्मिन् सफलं शिवश्रिया पुरं तदत्रास्ति दयावटाभिधम् ॥ २ ॥
ख्यातस्तत्रास्ति वस्तुप्रगुणगुणगणः प्राणिरक्षैकदक्षः
सज्ज्ञाने लब्धलक्ष्यो जिनवचनरुचिश्चंचदुच्चैश्चरित्रः ।
पात्रं पात्रैकचूडामणिजिनसुगुरूपासनावासनायाः
संघः सुश्रावकाणां सुकृतमतिरमी सन्ति तत्रापि मुख्याः ॥ ३ ॥
हीनाकः सज्जनज्येष्ठः श्रेष्ठी कुमरसिंहकः ।
सोमाकः श्रावकश्रेष्ठः शिष्टधीररिसिंहकः ॥ ४ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पा०—સંઘવી પાડા જૈન જ્ઞાનભંડાર–પાટણ–ની આ પ્રતિ છે. અત્યારે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જૈન જ્ઞાનમંદિર–પાટણ–માં સુરક્ષિત છે. આ પ્રતિ વિક્રમસંવત્ ૧૪૬૮ માં પાટણમાં લખાયેલી છે. ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સીરીજમાં પ્રકાશિત થયેલી पत्तनस्थजैनग्रंथभाण्डागरीय સૂચિ માં આનો ક્રમાંક ૩૯૭ (૧–૨) છે. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજ્ઞાનમંદિર તરફથી પ્રકાશિત થયેલા સૂચિપત્રમાં આનો ક્રમાંક ૩૧ (૩) છે. તેનાં ૧ થી ૪૮ B પત્રમાં સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર મૂળ છે. આના અંતમાં જે ઉલ્લેખ છે તે પૃ૦ ૨૫૮ ટિ૦ ૬ માં અમે જણાવ્યો છે. પત્ર ૪૮ B થી ૫૪ B સુધીમાં સૂત્રકૃતાંગનિર્યુક્તિ છે. ગ્રંથના અંતે ४ शुभं भवतु ॥ संवत् १४६८ वर्षेत्र शुक्रे अद्येह श्रीपत्तने लिखितमिदं ॥ छ ॥ એ પ્રમાણે લખેલું છે. આ પ્રતિ લગભગ પ્રથમશ્રુતસ્કંધ છપાઈ ગયા પછી અમને મળી હતી તેથી આનો ઉપયોગ બીજા શ્રુતસ્કંધથી જ અમે કરેલો છે.

કાગળ ઉપર લખેલી પ્રતિઓ

पु १—આગમપ્રભાકર સ્વ. મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજના સંગ્રહની સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર-મૂળની આ પ્રતિ છે આ સંગ્રહ અત્યારે લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિવિદ્યામંદિર–અમદાવાદ–માં સુરક્ષિત છે. લા. દ. વિદ્યામંદિરની સૂચિ૦ (Catalogue of Sanskrit and Prakrit Manuscripts, Munirāja Śri Punyavijayaji's Collection, Part I) માં

कडुयाकश्च सुश्रेष्ठी सांगाक इति सत्तमः ।
खीम्वाकः सुहडाकश्च धर्मकर्मैककर्मठः ॥ ५ ॥
एतन्मुखः श्रावकसंघ एषोऽन्यदा वदान्यो जिनशासनज्ञः ।
सदा सदाचारविचारचारुक्रियासमाचारशुचिव्रतानाम् ॥ ६ ॥
श्रीमज्जगच्चन्द्रमुनीन्द्रशिष्यश्रीपूज्यदेवेन्द्रसूरीश्वराणाम् ।
तदाद्यशिष्यत्वभृतां च विद्यानन्दाख्यविख्यातमुनिप्रभूणाम् ॥ ७ ॥
तथा गुरूणां सुगुणैर्गुरूणां श्रीधर्मघोषाभिधसूरिराजाम् ।
सद्देशनामेवमपापभावां शुश्राव भावावनतोत्तमांगः ॥ ८ ॥
विषयसुखपिपासोर्गेहिनः क्वास्ति शीलं
करणवशगतस्य स्यात् तपो वाऽपि कीदृक् ।
अनवरतमदभ्रारम्भिणो भावनाः का-
स्तदिह नियतमेकं दानमेवास्य धर्मः ॥ ९ ॥
किंच—धर्मः स्फूर्जति दानमेव गृहिणां ज्ञानाभयोपग्रहै-
स्त्रेधा तद्वरमाद्यमत्र यदितो निःशेषदानोदयः ।
ज्ञानं चाद्य न पुस्तकैर्विरहितं दातुं च लातुं च वा
शक्यं पुस्तकलेखनेन कृतिभिः कार्यस्तदर्थोऽर्थवान् ॥ १० ॥
श्रुत्वेति संघसमवायविधीयमानज्ञानार्चनोद्भवधनेन मिथः प्रवृद्धिम् ।
नीतेन पुस्तकमिदं श्रुतकोशवृद्धयै बद्धादरश्चिरमलेखयदेष हृष्टः ॥ ११ ॥
यावज्जिनमतभानुः प्रकाशिताशेषवस्तुविस्तारः ।
जगति जयतीह पुस्तकमिदं बुधैर्वाच्यतां तावत् ॥ १२ ॥ छ ॥
संवत् १३४९ वर्षे मार्गशुदि……अद्येह दयावटे श्रे० होना श्रे० कुमरसीह श्रे० सोमाप्रभृति-संघसमवायसमारब्धपुस्तकभांडागारे ले० सीहाकेन लिखितम् ॥ छ ॥

આનો ક્રમાંક ૮૪૦૨ છે. પત્રસંખ્યા ૪૮ છે. લંબાઈ–પહોળાઈ ૨૭.૫×૧૧.૧ સેન્ટીમીટર છે. આના અંતમાં ૪૮ મા પત્રમાં લેખકની પ્રશસ્તિવાળો જે ઉલ્લેખ છે તે પૃ૦ ૨૫૮ ટિ૦ ૬ માં અમે જણાવેલો છે.

પુ ૨—આ પ્રતિ પણ પુ ૧ ની જેમ ઉપર જણાવેલા ગ્રંથસંગ્રહની જ છે. લા. દ. વિદ્યામંદિર તરફથી પ્રકાશિત થયેલી સૂચિમાં આનો ક્રમાંક ૮૩૬૩ છે. આમાં કુલ પત્ર ૪૪ છે. તેમાં પત્ર ૧ થી ૩૯ સુધીમાં સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર મૂળ છે. આના અંતમાં જે ઉલ્લેખ છે તે પૃ૦ ૨૫૮ ટિ૦ ૬ માં અમે જણાવ્યો છે. પત્ર ૪૦ થી ૪૪ સુધીમાં સૂત્રકૃતાંગનિર્યુક્તિ છે. લિપિ જોતાં આ પ્રતિ વિક્રમના સોળમા શતક લગભગમાં લખાયેલી હોવી જોઈએ. આની લંબાઈ–પહોળાઈ ૩૫.૨×૧૩ સેન્ટીમીટર છે.

લા૦—સૂત્રકૃતાંગની આ પ્રતિ પણ લા. દ. ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર–અમદાવાદ–ની છે. આનો ક્રમાંક ૧૪૫૨૮ છે. આના અંતમાં જે ઉલ્લેખ છે તે પૃ૦ ૨૫૮ ટિ૦ ૬ માં અમે જણાવેલો છે. આના કુલ પત્ર ૩૯ છે. પત્ર ૩૮ માં સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર મૂળ પૂર્ણ થાય છે. તે પછી વિસ્તારથી લેખકની પ્રશસ્તિ છે.[1]

---

૧. પ્રશસ્તિ આ પ્રમાણે છે—

स्वस्ति श्रीप्रदवर्धमानभगवत्प्रासादविभ्राज(जि)ते श्रीसंडेरपुरे सुरालयसमे प्राग्वाटवंशोत्तमः ।
आभूर्भूरियशा अभूत् सुमतिभूर्भूमिप्रभुप्रार्चितस्तज्जातोऽन्वयपद्मभासुररविः श्रेष्ठी महानाभडः ॥ १ ॥
सन्मुख्यो मोषनामा नयविनयनिधिः सूनुरासीत्तदीय–
स्तद्भ्राता वर्धमानः समजनि जनतासु स्वसौजन्यमान्यः ।
अन्यूनान्यायमार्गापनयनरसिकस्तत्सुतश्चंडसिंह:
सप्तासंस्तत्तनूजाः प्रथितगुणगणाः पेथडस्तेषु पूर्वः ॥ २ ॥
नरसिंह-रत्नसिंहौ चतुर्थमल्लस्ततस्तु मुंजालः ।
विक्रमसिंहो धर्मण इत्येतेऽस्यानुजाः क्रमतः ॥ ३ ॥
संडेरकेऽणहिल्लपाटकपत्तनस्यासन्ने य एव निरमापयदुच्चचैत्यम् ।
स्वस्वैः स्वकीयकुलदैवतवीरसेशं क्षेत्राधिराजसतताश्रितसंनिधानम् ॥ ४ ॥
वासावनीनेन समं च जाते, कलौ कुतो[ऽ]स्थापयदेव हेतोः ।
बीजापुरं क्षत्रियमुख्यबीजासौहार्दतो लोककरार्धकारी ॥ ५ ॥
अत्र रीरीमयश्चावनन्दनप्रतिमान्वितम् । यश्चैत्यं कारयामास लसत्तोरणराजितम् ॥ ६ ॥
योऽकारयत् सचिवपुंगववस्तुपालनिर्मापितेऽर्बुदगिरिस्थितनेमिचैत्ये ।
उद्धार आत्मन इव ब्रुडतो ह्यपारसंसारदुस्तरणवारिधिमध्य इद्धः ॥ ७ ॥
गोत्रेऽत्रैवाद्याप्तबिम्बं भीमसाधुविधित्सितम् ।
यः पित्तलमयं हैमदृढसन्धिमकारयत् ॥ ८ ॥
चरमजिनवरेन्द्रस्फारमूर्तिं विधाप्य गृहजिनवसतौ प्रातिष्ठिपत् शुद्धलग्ने ।
पुर उरुतरदेवौकःस्थितायां च तस्यां समहमतिलघोः श्रीकर्णदेवस्य राज्ये ॥ ९ ॥
खरससमयसोमे १३६० बंधुभिः षड्भिरेव सममिह सुविधीनां साधने सावधानः ।
विमलगिरिशिरःस्थादीश्वरं योजयन्ते यदुकुलतिलकाभं नेमिमानम्य मोदात् ॥ १० ॥
निजमनुजभवं यः सार्थकं प्राक् चकार विहितगुरु[स]पर्यैः पालयन् सांघपत्यम् ।
कलसकलकलासत्कौशली निष्कलंकः पुनरपि षडकार्षीद् यो हि यात्रास्तथैव ॥ ११ ॥
त्रिभिः कुलकम् ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સં૦—અમદાવાદમાં હાજાપટેલની પોળમાં સંવેગીના ઉપાશ્રયના (પગથીયાના ઉપાશ્રયના) જૈન જ્ઞાનભંડારની આ પ્રતિ છે. સૂચિનો ક્રમાંક ૩૬૭૪ છે. આમાં વચમાં સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર મૂળ તથા ઉપર-નીચે શીલાચાર્યવિરચિત ટીકા એ રીતે મૂળ અને ટીકા બંને સાથે છે. આની પત્રસંખ્યા ૩૫૨ છે. ગ્રંથમાં સૂત્રને અંતે सूत्रग्रं० २२५० ॥ छ ॥ એ પ્રમાણે લખેલું છે.

આ રીતે એકંદર સાત હસ્તલિખિત પ્રતિઓનો આ ગ્રંથના સંપાદનમાં અમે ઉપયોગ કર્યો છે.

મુ૦—આગમોદયસમિતિ તરફથી વિક્રમસંવત્ ૧૯૭૩ (ઇસ્વીસન ૧૯૧૭) માં પ્રકાશિત શીલાંકાચાર્યવિરચિતવૃત્તિસહિત સૂત્રકૃતાંગની આ પ્રતિ છે. આનો પાઠભેદોમાં ઉપયોગ ખાસ કરીને બીજા શ્રુતસ્કંધમાં કેટલેક સ્થળે અમે કરેલો છે.

खं १, २, पु १, २—આ ચાર પ્રતિઓનો વિસ્તારથી પરિચય પં. અમૃતભાઈ મોહનલાલ ભોજકે પણ પ્રાકૃત ટેક્ષ્ટ સોસાયટી તરફથી પ્રકાશિત સૂત્રકૃતાંગસૂત્રચૂર્ણિના પ્રથમ ભાગમાં આપ્યો છે.

આમાં खं १, २, पु १, २, ला० નો ઉપયોગ અમે પ્રાયઃ સર્વત્ર કરેલો છે. પરંતુ सं० પ્રતિનો ઉપયોગ કોઈક કોઈક સ્થળ પૂરતો જ કરેલો છે.

खं १, २ અમે નજરે જોઈ જ નથી. આગમપ્રભાકર સ્વ. મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે खं २ પ્રતિની ઘણાં વર્ષો પૂર્વે કોઈની પાસે એક નકલ કરાવી હતી અને તેમાં જ खं १ પ્રતિમાં આવતા પાઠભેદોની નોંધ પણ કરેલી છે. શ્રી ગોડીજી પાર્શ્વનાથ જૈન દેરાસર પેઢી—મુંબઈ—થી

मुनिमुनियक्ष १३७७ मितेऽब्दे दुर्भिक्षविलक्षदीनजनलक्षान् ।
वीक्ष्याऽनूनान्नानां दानात् स्वस्थांश्च यः कृतवान् ॥ १२ ॥
समयश्रुतिफलमतुलं स्वगुरोर्योऽथैकदाऽवबुध्य सुधीः ।
सकलं विमलं सततं सदागमं श्रावय मम त्वम् ॥ १३ ॥
इत्यर्थितवांस्तस्मै गुरौ प्रवृत्तेऽकरोत्तथा कर्तुम् ।
तद्भगवीर-गौतमनामार्चौ रै-रजतटङ्कैः ॥ १४ ॥
तेनार्चनाधनेनालेखयदाप्तोक्तिकोशसुचतुष्कम् ।
सत्यादिसूरिवचनात् क्षेत्रनवक उप्तवान् वित्तम् ॥ १५ ॥ त्रिभिः कुलकम् ॥
तत्तनयः पद्माह्वस्तदुद्वहो लाडणस्तदङ्गभवः ।
आस्वस्मा[ल्]ल्हणसिंहस्तदङ्गजो मण्डलिकनामा ॥ १६ ॥
श्रीरैवतार्बुदसुतीर्थमुखेषु चैत्योद्धारानकारयदनेकपुरेष्वनल्पैः ।
न्यायार्जितैर्धनभरैर्वरधर्मशा[ला] यः सत्कृतो निखिलमण्डलमण्डलीकैः ॥ १७ ॥
वसुरसभुव १४६८ नप्रमिते वर्षे विक्रमनृपाद् विनिर्जितवान् ।
दुःकालं समकालं बह्वन्नानां वितरणाद्यः ॥ १८ ॥
वर्षेषु सप्तसप्तत्यधिकचचतुर्दशशतेषु यो यात्राम् ।
देवालयकलितां किल चक्रे शत्रुञ्जयाद्येषु ॥ १९ ॥
श्रुतलेखनसंघार्चाप्रभृतीनि बहूनि पुण्यकार्याणि ।
योऽकार्षीद् विविधानि च पूज्यजयानन्दसूरिगिरा ॥ २० ॥
व्यवहारदाईआख्योऽभूद्दक्षस्तत्तनुज एव विजिताक्षः ।
वरमणकाईनाम्नी सत्त्ववती जन्यजनि तस्य ॥ २१ ॥
तत्कुक्ष्यनुपममानसकासारसितच्छदास्त्रयः पुत्राः ।
अजनि श्रेष्ठाः पर्वत-डुंगर-नरबदसुनामानः ॥ २२ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વિક્રમસંવત્ ૨૦૦૬ (ઇસ્વીસન ૧૯૫૦) માં પ્રકાશિત થયેલા સટીક સૂત્રકૃતાંગની પ્રતિમાં પણ તેમણે જ નગીનદાસ કેવળસી શાહ પાસે સૂત્રકૃતાંગ મૂળ સૂત્રના खं ૧, ૨ માં વિદ્યમાન પાઠભેદોની પણ નોંધ કરાવેલી છે. આ ઉપરાંત નગીનદાસ કેવળસી શાહે खं ૧ ના પાઠભેદોને બીજી પણ સૂત્રકૃતાંગની એક નકલમાં નોંધેલા છે. અમે આ ગ્રંથના સંપાદનમાં આ નોંધોનો જ ઉપયોગ કરેલો છે. સામાન્યરીતે खं ૧ ના પાઠભેદો બધી નોંધોમાં લગભગ એક સરખા નોંધેલા છે. છતાં કોઈક કોઈક સ્થળે આ નોંધોમાં ભેદ જોવામાં આવ્યો છે. તેવા સ્થળે खं ૧ ના પાઠ વિષે અમને સંદેહ રહી ગયો છે. જુઓ પૃ૦ ૨૫૬ ટિ૦ ૯. પૃ૦ ૨૫૮ ટિ૦ ૩ પં૦ ૮–૯ માં એક નોંધ પ્રમાણે सर्वसंख्याजातश्लोकाः ६६००······भाद्रपदवदि ५ એમ અમે છાપ્યું છે. પરંતુ બીજી બધી નોંધોમાં सर्वसंख्याज्ञातश्लोक १६००० छ। छ। सं. १३२७ वर्षे भाद्रपदवदि २ रवावद्येह वीजापुरे એમ લખેલું છે.

આ ઉપરાંત, સૂત્રકૃતાંગની શીલાંકાચાર્યવિરચિતટીકા જે આગમોદયસમિતિ તરફથી પ્રકાશિત થયેલી છે તેનાથી અનેક વિશિષ્ટ પાઠભેદો खं ૧ તથા खं ૨ માં ટીકામાં છે. આ પૈકી કેટલાક પાઠભેદોની નોંધ ગોડીજી પાર્શ્વનાથ જૈન દેરાસર પેઢી–મુંબઈ–થી પ્રકાશિત થયેલી પ્રતિમાં ટિપ્પણોમાં કરેલી છે. વળી, આગમપ્રભાકર સ્વ૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે પણ કોઈક પ્રાચીન પ્રતિ ઉપરથી ટીકાના પાઠભેદોની નોંધ આગમોદયસમિતિ તરફથી પ્રકાશિત થયેલી પ્રતિમાં કરાવેલી છે.

तेष्वस्ति पर्वताख्यो लक्ष्मीकान्तः सहस्रवीरेण । पोईआप्रमुखकुटुम्बैः परीवृतो वंशशोभाकृत् ॥ २३ ॥
डूंगरनामा द्वितीयः स्वचारुचातुर्यवर्यमेधावान् । पत्नीमंगादेवीरमणः कान्हाख्यसुतपक्षः ॥ २४ ॥
स्वकारिताऽर्हत्प्रतिमाप्रतिष्ठां विधाप्य तौ पर्वत-डूंगराभिधौ ।
वर्षे हि नन्देषुतिथौ १५५९ च चक्रतुः श्री वाचकस्थापनसन्महोत्सवम् ॥ २५ ॥
खर्तुतिथि[१५६०]मितसमायां यात्रां तौ चक्रतुः सुतीर्थेषु ।
जीरापल्लीपार्श्वा-ऽर्बुदाचलाद्येषु सोल्लासाम् ॥ २६ ॥
गन्धारमंदिरे तौ स्थलमल्युगलादिसमुदयोपेताः ।
श्रीकल्पपुस्तिका अपि दत्त्वाऽखिलसर्वशालासु ॥ २७ ॥
कृतसंघसत्कृती चावाचयतां तौ च रूप्यनाणकयुग् ।
ददतुश्च सितापुंजं समस्ततन्नागरिकवणिजाम् ॥ २८ ॥
कृतवन्तौ तावित्यादि विहितचतुर्थव्रतादरौ सुकृतम् ।
आगमगच्छेशश्रीविवेकरत्नाख्यगुरुवचनात् ॥ २९ ॥
अथोत्तमौ पर्व[त]कान्हनामकौ सार्था(र्थो)धमौ सूरिपदप्रवापते(दापने) ।
आकारितानां च समानधर्मिणां नानाविधस्थानसमागतानाम् ॥ ३० ॥
पुर्सा दुकूलादिकदानपूर्वकं समस्तसद्दर्शनसाधुपूजनात् ।
महामहं तेनतुरुत्तरं तौ पवित्रचित्तौ जिनधर्मवासितौ ॥ ३१ ॥ युग्मम् ॥
आगमगच्छविभूनां सूरिजयानन्दसद्गुरोः क्रमतः ।
श्रीमद्विवेकरत्नप्रभुसूरीणां सदुपदेशात् ॥ ३२ ॥
शशिमुनितिथि १५७१ मितवर्षे समस्तसिद्धान्तलेखनपराभ्याम् ।
[ताभ्यां]व्यवहरपरबत-कान्हाभ्यां सुकृतरसिकाभ्याम् ॥ ३३ ॥
निजमानसमोदभरादलेखि मिसु(निरु)पमविचित्ररचनाढ्यम् ।
सूत्रकृदङ्गसुसूत्रं जिनप्रणीतं चिरं जयतात् ॥ ३४ ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥ इति प्रशस्तिः ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સં૦ પ્રતિમાં પણ કેટલેક સ્થળે ટીકામાં પાઠભેદો છે. આ ગ્રંથના સંપાદનમાં ટિપ્પણોમાં ટીકામાંથી જ્યાં પાઠો ઉદ્ધૃત કર્યા છે ત્યાં આ પાઠભેદોનો પણ ઉપયોગ અમે કર્યો છે. ઉદાહરણ તરીકે જુઓ પૃ૦ ૨૧ ટિ૦ ૧. અહીં वण्णसमत्ते इत्यादि આટલો અંશ આગમોદયસમિતિ તથા ગોડીજી તરફથી પ્રકાશિત થયેલી પ્રતિમાં[1] નથી, પરંતુ હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં આ અંશ પણ છે. તથા જુઓ પૃ૦ ૨૮ ટિ૦ ૧ વગેરે. ટીકા તથા ચૂર્ણિ આદિની ભિન્ન ભિન્ન પ્રતિઓમાં મળતા આવા પાઠભેદોનો પણ ( ) આવા કોષ્ઠકમાં प्र० = प्रत्यन्तरे એવા નિર્દેશ સાથે અમે ઉલ્લેખ કર્યો છે. જુઓ પૃ૦ ૨ ટિ૦ ૧ વગેરે.

ધન્યવાદ

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય તરફથી પ્રકાશિત થતી આ જૈન આગમગ્રંથમાલાના પ્રાણસ્વરૂપ આગમપ્રભાકર પુણ્યનામધેય સ્વ૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે સંગૃહીત કરેલી સામગ્રી જ આ ગ્રંથના સંશોધન-સંપાદનમાં મુખ્યતયા આધારભૂત બનેલી છે. એટલે તેઓશ્રી પ્રત્યે ભાવપૂર્ણ શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરું છું.

મુ૦ પ્રતિના સંપાદક સ્વ૦ પૂ૦ પા૦ આગમોદ્ધારક સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજ કે જેમના ભગીરથ પ્રયાસથી આગમ આદિ વિશાળ જૈન સાહિત્ય પ્રકાશનમાં આવ્યું છે તેઓશ્રી પ્રત્યે પણ ભાવપૂર્ણ શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરું છું.

પાટણ સંઘવી પાડાના ભંડારના વ્યવસ્થાપક સ્વ૦ સેવંતિલાલ છોટાલાલ પટવાના સુપુત્રો તથા શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જ્ઞાનમંદિરના વ્યવસ્થાપક ડૉ૦ સેવંતિલાલ મોહનલાલના સૌજન્યથી સૂત્રકૃતાંગની પા૦ પ્રતિ મળી છે.

અમદાવાદ સંવેગીના ઉપાશ્રયના જ્ઞાનભંડારના વ્યવસ્થાપક સ્વ૦ શેઠ મયાભાઈ સાંકળચંદના સુપુત્રો નરોત્તમભાઈ તથા કલ્યાણભાઈ તરફથી સં૦ પ્રતિ મળી છે.

આ૦ પ્ર૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે સંગૃહીત કરેલી આગમસંશોધનને લગતી બધી જ સામગ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર—અમદાવાદ—માં સુરક્ષિત છે. આ બધી સામગ્રી ત્યાંના મુખ્ય નિયામક પં. દલસુખભાઈ માલવણિયાના સૌજન્યથી જ્યારે જ્યારે જરૂર પડી છે ત્યારે ત્યારે મળતી રહી છે.

પં. અમૃતભાઈ મોહનલાલ ભોજક પણ અનેક અવસરે વિવિધ રીતે સહાયક થયા છે.

મુંબઈના પ્રખ્યાત મૌજ પ્રિન્ટિંગ બ્યુરોના માલિક, મૅનેજર તથા કંપોઝિટરોએ ખૂબ જ કાળજી, ધીરજ, શ્રમ અને સૌજન્ય પૂર્વક આ ગ્રંથનું મુદ્રણકાર્ય સુંદર રીતે પરિપૂર્ણ કર્યું છે.

શ્રી કાંતિલાલ ડાહ્યાભાઈ કોરા (મહામાત્ર, શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય)એ આગમશાસ્ત્રો પ્રત્યે અત્યંત ભક્તિ અને લાગણીપૂર્વક—અનેકવિધ કાર્યો અને જવાબદારીઓ વચ્ચે પણ અંગતરસ લઈને—ખૂબ જ આત્મીયતાથી આ ગ્રંથનું મુદ્રણ—પ્રકાશન કાર્ય પાર ઉતાર્યું છે.

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયના ટ્રસ્ટીઓ, મંત્રીઓ, કોષાધ્યક્ષો અને સભ્યો તથા આગમ-પ્રકાશનસમિતિના સભ્યોએ અત્યંતશ્રુતભક્તિથી પ્રેરાઈને શ્રી જૈન આગમગ્રંથમાલાના પ્રકાશનની

---

૧. આવા પ્રતીકનિર્દેશાત્મક પાઠો, ગાથા તથા સૂત્રોની ટીકાના પ્રારંભમાં ટીકાની હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં છે. છતાં ગમે તે કારણે આ બંને પ્રકાશનોમાં આવા પાઠોનો લગભગ અભાવ દેખાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઘણી જ મોટી અને ઘણી જ મહત્ત્વની કાર્યવાહી શિરે લીધી છે. તેમણે આ ગ્રંથનું સંશોધન-સંપાદન કાર્ય મને સોંપીને દેવાધિદેવ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પરમાત્માની પરમતારક મંગલ વાણીની આરાધના કરવાનો અત્યંત અમૂલ્ય અવસર મને આપ્યો છે.

સ્વ૦ પૂ. પા. આ. મ. શ્રી વિજયભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના પરિવારના મુનિશ્રી યશોવિજયજી તથા મુનિશ્રી મુનિચંદ્રવિજયજીએ પ્રથમપરિશિષ્ટ 'શબ્દસૂચિ' સહર્ષ તૈયાર કરી આપી છે.

મુનિશ્રી ધર્મચંદ્રવિજયજીએ પ્રુફવાંચન, વિવિધ પરિશિષ્ટો તૈયાર કરવાં ઇત્યાદિ અનેક કાર્યોમાં અત્યંત ભક્તિથી વિવિધ રીતે ખડે પગે હમેશાં સતત સહાય કરી છે.

આ પુણ્યકાર્યમાં દેવ-ગુરુકૃપાએ આમ વિવિધ રીતે સહાયક સર્વેને અનેકશઃ ધન્યવાદ અને અભિનંદન છે.

પરમકૃપાળુ દેવાધિદેવશ્રી **શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ ભગવાન** તથા પરમોપકારી પિતાશ્રી અને સદ્ગુરુદેવ પૂજ્યપાદ મુનિરાજશ્રી **ભુવનવિજયજી** મહારાજના ચરણકમળમાં અનંતશઃ પ્રણિપાત કરીને, તેમની પરમકૃપા અને સહાયથી જ સંપાદિત થયેલા આ આગમગ્રંથને શ્રી **શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુના** કરકમળમાં આજે શ્રાવણસુદિ આઠમે શ્રી **પાર્શ્વનાથ**પ્રભુના નિર્વાણ કલ્યાણક દિવસે સમર્પિત કરીને અને એ રીતે પ્રભુપૂજન કરીને અત્યંત ધન્યતા અનુભવું છું.

વિક્રમસંવત્ ૨૦૩૩	**પૂજ્યપાદઆચાર્યમહારાજશ્રીમદ્વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરપટ્ટાલંકાર-**
દ્વિ. શ્રાવણસુદિ ૮	**પૂજ્યપાદઆચાર્યમહારાજશ્રીમદ્વિજયમેઘસૂરીશ્વરશિષ્ય-**
વાવ :	**પૂજ્યપાદમુનિરાજશ્રી ભુવનવિજયાન્તેવાસી**
(જિલ્લા–બનાસકાંઠા)	**મુનિ જંબૂવિજય**

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥
श्री अजितनाथस्वामिने नमः ॥

आचार्यमहाराजश्रीमद्विजयसिद्धिसूरीश्वरजीपादपद्मेभ्यो नमः ।
आचार्यमहाराजश्रीमद्विजयमेघसूरीश्वरजीपादपद्मेभ्यो नमः ।
सद्गुरुदेवमुनिराजश्रीभुवनविजयजीपादपद्मेभ्यो नमः ।

आमुखम्

परमकृपालोः परमात्मनः सद्गुरुदेवानां च कृपया द्वादशाङ्ग्यां द्वितीयस्य श्री**सूत्रकृताङ्गसूत्रस्य** हस्तलिखितप्राचीनविविधादर्शाद्यनुसारेण संशोधनं विधाय आगमभक्तानां पुरत उपन्यस्यते।

केवलज्ञानप्रादुर्भावानन्तरं चतुर्विंशतितमतीर्थकरेण परमात्मना श्रमणेन भगवता **महावीरस्वामिना** (श्री**वर्धमान**स्वामिना) **अपापापुर्यां महासेन**वने प्रारब्धां धर्मदेशनामनुसृत्य भगवच्छिष्यैः श्री**इन्द्रभूतिगौतमा**दिभिर्गणधरैर्द्वादश अङ्गसूत्राणि प्रणीतानि, तद्यथा—

प्राकृते नाम	संस्कृते नाम	प्राकृते नाम	संस्कृते नाम
१ आयारो[1]	आचारः	७ उवासगदसाओ	उपासकदशाः
२ सूयगडो	सूत्रकृतम्	८ अंतगडदसाओ	अन्तकृद्दशाः
३ ठाणं	स्थानम्	९ अणुत्तरोववाइयदसाओ	अनुत्तरौपपातिकदशाः
४ समवाओ	समवायः	१० पण्हावागरणाइं[5]	प्रश्नव्याकरणम्
५ वियाहपण्णत्ती[2]	व्याख्याप्रज्ञप्तिः	११ विवागसुयं[6]	[7]विपाकश्रुतम्
६ णायाधम्मकहाओ[3]	ज्ञातधर्मकथाः[4]	१२ दिट्ठिवाओ	दृष्टिवादः[8]

इयं च द्वादशाङ्गी 'द्वादशाङ्गं गणिपिटकम्' इत्यपि शास्त्रेषु गीयते। श्रुतपुरुषस्य 'अङ्ग'स्थानीयत्वा-

---

१. नन्दीसूत्रानुसारेणेमानि नामानि ॥ २. 'भगवती'सूत्र नाम्नाप्यस्य प्रसिद्धिः ॥ ३. दिगम्बरग्रन्थेषु जयधवला[पृ० ११४]दिषु 'णाहधम्मकहा' इत्यपि पाठः ॥ ४. तत्त्वार्थभाष्ये [१।२०] इदं नाम। अन्यत्र 'ज्ञाताधर्मकथाः' इत्यपि उल्लेखो **नन्दी**[हारिभद्री]**वृत्त्यादौ** दृश्यते। तत्त्वार्थसूत्रव्याख्याया सर्वार्थसिद्धौ [१।२०] ज्ञातृधर्मकथा इत्यपि दृश्यते ॥ ५. 'पण्हवायरणं' इत्यपि जयधवला[पृ० ११९]-दौ ॥ ६. 'विवागसुत्तं' इति जयधवला[पृ० १२०]दौ ॥ ७. 'विपाकसूत्रम्' इति तत्त्वार्थ[१।२०]-भाष्यादौ ॥ ८. 'दृष्टिपातः' इति तत्त्वार्थभाष्ये १।२० ॥ ९. दृष्टिवादाख्यमिदं द्वादशमङ्गसूत्रं चिराद् व्यवच्छिन्नम्। किन्तु यदा तदासीत् तदा महासमुद्रवदतिविशालमासीत्। अस्मिन् १ परिकर्म, २ सूत्राणि, ३ पूर्वगतम्, ४ चूलिका, ५ प्रथमानुयोग इति पञ्च विभागा आसन्, तेषु पूर्वगते उत्पादपूर्वा-दीन्युत्तरोत्तरम् अतिमहान्ति चतुर्दश पूर्वाणि आसन् ॥ १०. नन्दीसूत्रादिषु ॥ ११. "पायदुगं २ जंघो २ रू २ गातदुगद्धं २ तु दो य बाहुयो २। गीवा १ सिरं १ च पुरिसो बारसअंगो सुयविसिट्ठो ॥ १ ॥" इति नन्दीसूत्रस्य चूर्णौ [पृ० ५७] गाथा दृश्यते, नन्दीसूत्रस्य हारिभद्र्यां वृत्तावपि [पृ० ६९] 'गातदुयगं' इति पाठभेदेन गाथेयं वर्तते। अस्य **मलयगिरिसूरि**विरचिता व्याख्या—"इह पुरुषस्य द्वादश अङ्गानि भवन्ति, तद्यथा—द्वौ पादौ, द्वे जङ्घे, द्वे ऊरुणी, द्वे गात्रार्धे, द्वौ बाहू, ग्रीवा शिरश्च। एवं श्रुतरूपस्यापि परमपुरुषस्य आचारादीनि द्वादश अङ्गानि क्रमेण वेदितव्यानि।......श्रुतपुरुषस्य

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दमीषाम् **आचार-सूत्रकृत-स्थानादी**नां द्वादशानामागमग्रन्थानाम् 'अङ्ग'सूत्रत्वेन व्यवहारः प्रवर्तते यथा—१ **आचाराङ्गसूत्रम्**, २ **सूत्रकृताङ्गसूत्रम्**, ३ **स्थानाङ्गसूत्र**मित्यादि। एवं चेदं **सूत्रकृताङ्ग**सूत्रं द्वादशाङ्ग्यां द्वितीयमङ्गसूत्रम्।

नाम—चतुर्दशपूर्वधर**भद्रबाहुस्वामि**विरचितायां **सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तौ** प्राकृतभाषायां '**सूतगडं**' '**सुत्तगडं**' '**सूयगडं**' इति त्रीणि नामान्यस्य शास्त्रस्य निर्दिष्टानि, अनुक्रमेणास्य नामत्रयस्य 'सूतकृतं, सूत्रकृतं, सूचाकृतम्' इति त्रयः पर्यायाः संस्कृतभाषायां भवन्ति, सूत्रकृताङ्गचूर्णिकृता चूर्णौ वृत्तिकृता शीलाचार्येण च वृत्तौ त्रयाणामप्येतेषां नाम्नामर्थः सम्यक् स्पष्टीकृतः। तथापि 'सूयगड' इति प्राकृतनाम्नैव, 'सूत्रकृतम्' इति संस्कृतनाम्नैव चास्य सर्वत्र प्रसिद्धिः श्वेताम्बरपरंपरायाम्। समवायाङ्ग-नन्दीसूत्रादिष्वागमशास्त्रेष्वपि 'सूयगड'नाम्नोल्लेखोऽस्य दृश्यते। 'सूयगड'शब्दस्य व्युत्पत्त्यर्थोऽन्येष्वपि सूत्रेषु घटते तथापि रूढ्या द्वितीयमेवाङ्गं 'सूयगड'('सूत्रकृत')शब्देनोच्यते इति नन्दीवृत्त्यादौ स्पष्टीकृतम्।[3]

दिगम्बरपरम्परायां **सुद्दयडं सूदयडं सूदयदं** इति नामत्रयं प्राकृतभाषायामुपलभ्यते, तत्र '**सुद्द**' इति 'सूत्र'शब्दस्य रूपम्, '**सूद**' इत्यपि 'सूत्र'शब्दस्य 'सूत'शब्दस्य वा रूपम्, **यड इति यद** इति च 'कृत'शब्दस्य प्राकृते रूपम्। संस्कृतभाषायां तु 'सूत्रकृत'नाम्न एव तत्त्वार्थसूत्रव्याख्या-**सर्वार्थसिद्धि**[१।२०]-**राजवार्तिक**प्रभृतिग्रन्थेषु सर्वत्रोल्लेखः।

भाषा—सर्वापि एकादशाङ्गी अर्धमागध्यां भाषायां गणधरभगवद्भिः प्रणीता, अतोऽस्य ग्रन्थस्य अर्धमागधी भाषा। अर्धमागध्यां रचितेष्वपि आगमशास्त्रेषु कालक्रमेण केचिद् भाषायां संस्काराः संजाताः, तथापि आचाराङ्ग-सूत्रकृताङ्गयोरुपलभ्यमाना भाषा अतिप्राचीनेति साम्प्रतकालीना ऐतिह्यविदो वदन्ति।

सूत्रकृताङ्गस्यार्वाचीनेषु हस्तलिखितादर्शेषु **त**कारादीनां स्थाने **य**कारादीनां प्रयोगा बहुलतया दृश्यन्ते, अस्माभिस्तु प्राचीनहस्तलिखितादर्शानुसारेण प्राचीनाः प्रयोगा अत्र संगृहीताः।

विभागाः—सूत्रकृताङ्गस्य द्वौ मुख्यविभागौ, एतौ च '**श्रुतस्कन्धौ**' इति व्यपदिश्येते। तत्र प्रथमे श्रुतस्कन्धे **समया**दीनि **गाथा**न्तानि षोडश अध्ययनानि, अतो **गाथा**ध्ययनस्य षोडशत्वादयं प्रथमश्रुतस्कन्धो 'गाहासोलसग' (गाथाषोडशक) इति नाम्नापि प्रसिद्धः। द्वितीये श्रुतस्कन्धे **पुण्डरीका**-दीनि **नालन्दीया**न्तानि सप्त अध्ययनानि, एतानि च महान्ति, अतो 'महज्झयण'शब्देनाप्यमीषां व्यपदेशः। दृश्यतां पृ० ११८, ११९, १२१ टि० १।

अङ्गेषु प्रविष्टम्, अङ्गभावेन व्यवस्थितमित्यर्थः। यत् पुनरेतस्यैव द्वादशाङ्गात्मकस्य श्रुतपुरुषस्य व्यतिरेकेण स्थितम्—अङ्गबाह्यत्वेन व्यवस्थितं तदनङ्गप्रविष्टम्"—पृ० २०३॥ "गायदुगद्धं तु' इति पूर्व-पश्चिमउरः-पृष्ठिरूपम्" इति श्रीचन्द्रसूरिविरचिते नन्दीवृत्तिटिप्पनके पृ० १६१॥

१. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० १ टि० १॥ २. "सोऊण जिणवरमतं गणहारी काउ तक्खओवसमं। अज्झवसाणेण कयं सुत्तमिणं तेण सूयगडं॥१८॥" इति सूत्रकृताङ्गनिर्युक्त्यनुसारेण 'श्रुतकृतम्' इत्यपि संस्कृते पर्यायोऽभिप्रेतः सम्भवति॥ ३. द्वादशेऽङ्गे दृष्टिवादेऽपि परिकर्म-सूत्र-पूर्वगत-अनुयोग-चूलिकात्मकः पञ्चविधो विभागो वर्तते, "से किं तं दिट्ठिवाए?......से समासओ पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा—परिकम्मे १ सुत्ताइं २, पुव्वगए ३, अणुओगे ४, चूलिया ५"—नन्दीसूत्र ९८। बौद्धग्रन्थेष्वपि 'सुत्तपिटकं, सुत्तनिपातो' इति नाम्नी स्तः। अत्रापि 'सूत्र'शब्दो रूढ्या ग्रन्थविशेषवाचक इति ध्येयम्॥ ४. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० २ टि० ४, पृ० ५ टि० २॥ ५. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ३ टि० १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प्रथमे श्रुतस्कन्धे षोडश अध्ययनानि, द्वितीये तु सप्त, इति सर्वसंख्यया सूत्रकृताङ्गे त्रयोविंशतिरध्ययनानि। एतेषां प्राकृतभाषायां संस्कृतभाषायां चाभिधानानि निम्नोक्तप्रकारेण वर्तन्ते—

प्राकृतनाम	संस्कृतनाम	प्राकृतनाम	संस्कृतनाम
१ समय	समय	१४ गंथ	ग्रन्थ
२ वेयालिय	वैतालीय	१५ आयाणिज्ज	आदानीय
,,	वैदारिक	संकलित	संकलिका
३ उवसग्गपरिण्णा	उपसर्गपरिज्ञा	जमतीत	यमकीय
४ इत्थीपरिण्णा	स्त्रीपरिज्ञा	१६ गाहा	गाथा
५ णिरयविभत्ति	नरकविभक्ति	१७ पोंडरीय	पौण्डरीक
६ महावीरत्थव	महावीरस्तव	,,	पुण्डरीक
७ कुसीलपरिभासिय	कुशीलपरिभाषित	१८ किरियाठाण	क्रियास्थान
कुसीलपरिभासा	कुशीलपरिभाषा	१९ आहारपरिण्णा	आहारपरिज्ञा
८ वीरिय	वीर्य	२० पच्चक्खाणकिरिया	प्रत्याख्यानक्रिया
९ धम्म	धर्म	२१ आयारसुत	आचारश्रुत
१० समाहि	समाधि	अणायारसुत	अनाचारश्रुत
११ मग्ग	मार्ग	अणगारसुय	अनगारश्रुत
१२ समोसरण	समवसरण	२२ अद्दइज्ज	आर्द्रकीय
१३ आहत्तहिय	याथातथ्य	२३ णालंदइज्ज	नालन्दीय

अत्र प्रथमेऽध्ययने चत्वार उद्देशकाः, द्वितीये त्रयः, तृतीये चत्वारः, चतुर्थ-पञ्चमयोर्द्वौ द्वौ, इत्येवं पञ्चानाममध्ययनानां १५ उद्देशकाः, अतस्तावन्त एवोद्देशनकालाः, तावन्त एव च समुद्देशनकालाः। अवशिष्टेषु २२ अध्ययनेषु उद्देशकविभागो नास्ति अतः २२ उद्देशनकालाः, तावन्त एव च समुद्देशनकालाः। अतः सूत्रकृताङ्गे सर्वसंख्यया ३७ उद्देशनकालाः, ३७ समुद्देशनकालाश्च।

परिमाणम्—द्वादशाङ्ग्याः परिमाणं प्राचीनशास्त्रेषु पदसंख्याद्वारा निर्दिष्टं यथा **आचाराङ्गस्य** [प्रथमश्रुतस्कन्धमात्रस्यैव] अष्टादश सहस्राणि १८००० पदानि, **सूत्रकृताङ्गस्य** षट्त्रिंशत् सहस्राणि ३६००० पदानीत्यादि। "इह यत्रार्थोपलब्धिस्तत् पदम्" [नन्दीवृत्तिः हारिभद्री पृ० ७६] इत्यादिका

---

१. दिगम्बरपरंपरायां प्रतिक्रमणत्रयीनामके ग्रन्थे "तेवीसाए सुद्दयडज्झाणेसु" इति सूत्रस्य प्रभाचन्द्राचार्यविरचितायां वृत्तौ त्रयोविंशतेरध्ययनानां कश्चित् कथञ्चिन्नामभेदोऽपि दृश्यते, तथाहि तत्र तिस्रो गाथाः—

"१ समए, २ वेदालिज्जे, एत्तो ३ उवसग्ग, ४ इत्थिपरिणामे।
५ णरयंतर, ६ वीरथुदी, ७ कुसीलपरिभास (सि?) ए, ८ वीरिए॥ १॥
९ धम्मो, य १० अग्ग(आघ?), ११ मग्गे, १२ समोवसरणं, १३ तिकाल, १४ गंथहिदे।
१५ आदा(द्दा?)तदित्थ, १६ गाथा, १७ पुंडरीको, १८ किरियठाणे, य॥ २॥
१९ आहारयपरिणामे, २० पच्चक्खाण, २१ अणगारगुणकित्ति।
सुद, २२ अत्थ(अद्द?), २३ णालंदे, सुद्दयउज्झाणाणि तेवीसं॥ ३॥"

२. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ३ टि० २॥ ३. दृश्यतामाचाराङ्गसूत्रस्य प्रस्तावना पृ० ३१ टि० १॥ ४. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ३ टि० २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विविधाः 'पद'शब्दस्य व्याख्या दृश्यन्ते। एवं च ३६००० पदानीति यत् सूत्रकृताङ्गस्य परिमाणं तत् तावच्छास्त्रीयं परिमाणम्।

सम्प्रति तु ३२ अक्षराणामेकोऽनुष्टुप् श्लोक इति गणनयानेकेषु हस्तलिखितादर्शेषु २१०० श्लोकाः प्रमाणं लिखितं दृश्यते, क्वचित् किञ्चिदधिकमपि दृश्यते, दृश्यतां पृ० २५८ टि० ३, ६, ९।

महापरिज्ञाख्यसप्तमाध्ययनरहितस्य **आचाराङ्गप्रथमश्रुतस्कन्धस्य** ८०० श्लोकाः प्रमाणमाचाराङ्गसूत्रस्य संदी० प्रतौ निर्दिष्टम्, दृश्यतामाचाराङ्गसूत्रे पृ० ४१८ पं० ५, तथा तस्य आमुखे पृ० ५८। ससोद्देशकात्मक**महापरिज्ञा**ध्ययनश्लोकसंख्यामीलने तु एतत् प्रमाणमधिकमपि सञ्जायते। एवं च सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तौ "आयाराओ दुगुणमंगं" इति यदभिहितं तत् सम्प्रति उपलभ्यमानेन सूत्रकृताङ्गपरिमाणेनापि सुष्ठु संवदत्येव।

रचनाशैली—सूत्रकृताङ्गस्य प्रथमे श्रुतस्कन्धे 'आयाणिज्ज'पर्यन्तानि पञ्चदशाध्ययनानि पद्यनिबद्धानि, षोडशं **गाथा**ध्ययनं यद्यपि सम्प्रति गद्यरूपं विलोक्यते तथापि 'तत् सामुद्रेण छन्दसा निबद्धम्' इति निर्युक्त्यादौ वर्णितम्, पूर्वस्मिन् काले कथञ्चिच्च तद् गीयमानमभूदिति सूत्रकृताङ्गचूर्ण्यादौ वर्णितम्। "पद्यं गाधासोलसगादि" इत्यपि सूत्रकृताङ्गचूर्णौ [पृ० ४] अभिहितम्।

द्वितीये श्रुतस्कन्धे पञ्चम-षष्ठे अध्ययने पद्यनिबद्धे, अवशिष्टानि पञ्चाप्यध्ययनानि गद्यनिबद्धानि, केवलं तृतीयाध्ययनान्ते चत्वारि पद्यानि वर्तन्ते।

विषयः—चरणकरणानुयोगः १, धर्मकथानुयोगः २, गणितानुयोगः ३, द्रव्यानुयोगः ४ इति चतुर्विधेष्वनुयोगेषु इह चरण-करणानुयोगेनाधिकार इति सूत्रकृताङ्गचूर्णिकृतामभिप्रायः, इह द्रव्यानुयोगेनाधिकार इति तु वृत्तिकृतां शीलाचार्याणामभिप्रायः। उभयमप्येतदापेक्षिकम्। केषुचिदध्ययनेषु स्व-परसिद्धान्तानां वर्णनमत्र वर्तते, तदपेक्षया द्रव्यानुयोगोऽप्यत्र वर्तते। बहुष्वध्ययनेषु चारित्रशुद्धेर्विचारोऽत्र मुख्यतया वर्तते, तदपेक्षया चरणकरणानुयोगेनाऽत्राधिकार इत्यपि संगच्छते।

सामान्यतोऽस्य सूत्रस्य विषयः समवायाङ्गादिषु ग्रन्थेषु वर्णितः, विशेषतो **विषयानुक्रमे** विस्तरेण विलोकनीयः। तथापि किञ्चिद् विशिष्याभिधीयते—प्रथमेऽध्ययने पञ्चमहाभूतवादः, एकात्मवादः (आत्माद्वैतवादः), तज्जीव-तच्छरीरवादः, अकारकवादः आत्मषष्ठ[पञ्चमहाभूत]वादः, अफलवादिनः (क्षणिकवादिनो बौद्धाः), नियतिवादः, आज्ञानिकवादः, ज्ञानवादः, भिक्षुसमये (बौद्धमते) अविज्ञोपचितं १ परिज्ञोपचितम् २ ईर्यापथं ३ स्वप्नान्तिकं ४ च कर्म चयं न गच्छतीति वादः, 'ईश्वरेण कृतमिदं जगत्, प्रधानेन कृतमिदं जगत्' इत्यादयो विविधा जगत्कर्तृत्ववादाः, इत्येवं बहवः परप्रवादाः तेषां च दोषा उपदर्शिताः।

तथाविधायामापदि पुत्रमपि व्यापाद्य तन्मांसभक्षणेऽपि न दोष इति [सू० ५५] बौद्धमतं प्रदर्श्य तदपि दूषितम् [सू० ५६]।

एषु केचिद् वादाः पालित्रिपिटकान्तर्गतेषु **दीघनिकाय-मज्झिमनिकाया**दिबौद्धग्रन्थेषु **मनुस्मृत्या**दिषु च वैदिकग्रन्थेष्वपि वर्णिता विलोक्यन्ते। विस्तरेण जिज्ञासुभिरस्य सूत्रकृताङ्गस्य तृतीये परिशिष्टे तत्तत्स्थलसत्कं टिप्पणं विलोकनीयम्, प्रस्तावनायापि तत्र तत्र पृ० ७ टि० ४ पृ० ८ टि० २, ७, पृ० ११ टि० ३ इत्यादौ विलोकनीयम्।

१, २. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० २१ टि० २। **बौद्धेष्वपि गाथात्मको ग्रन्थविभाग** आसीत्, दृश्यतामाचाराङ्गसूत्रस्य परिशिष्टम् पृ० ४०२ पं० ११, १४। **बौद्धाचार्येण असङ्गेन श्रावकभूमौ** वर्णितं **गाथालक्षणं हेमचन्द्राचार्यविरचितछन्दोनुशासननिर्दिष्टं च गाथालक्षणमस्य सूत्रकृताङ्गस्य** प्रस्तावनायां [पृ० २१ टि० १] विलोकनीयम्॥ ३. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० २६ टि० २॥ ४. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ११ टि० २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तृतीयेऽध्ययने चतुर्थे उद्देशके परप्रवादिनां मतेन **नमिविदेहि-रामगुत्त-बाहुक-तारागण-आसिलदेविल**(असितदेवल?)-**द्वीपायन-पाराशरा**दय ऋषयो यथा स्वेन स्वेनाचारेण मुक्तिं गतास्तथा वर्णितम्, एते चानेके ऋषयः '**इसिभासियाइं** (ऋषिभाषितानि)' इति ग्रन्थे जैनानामपि सम्मताः। 'सुखेन सुखं लभ्यते' इति बौद्धमतमपि वर्णितमस्मिन्नध्ययने। विस्तरार्थिभिस्तृतीये परिशिष्टे [पृ० ३६४-३६५] द्रष्टव्यम्, तथा प्रस्तावनायाम् [पृ० १५ टि० १-५] अपि विलोकनीयम्।

द्वादशेऽध्ययने समोसरणे (समवसरणे) क्रियावादिनाम् १ अक्रियावादिनां २ विनयवादिनाम् ३ अज्ञानवादिनां ४ च स्वरूपं वर्णितम्, सापेक्षः क्रियावादश्च सम्यग्वादत्वेन दर्शितः। दृश्यतां तृतीये परिशिष्टे [पृ० ३६७ पं० २१], प्रस्तावनायां [पृ० २१ टि० १-३] च।

सप्तदशेऽध्ययने [द्वितीयश्रुतस्कन्धे प्रथमेऽध्ययने] पौण्डरीके तज्जीव-तच्छरीरवादिनां पञ्चमहाभूतवादिनाम् आत्मषष्ठपञ्चमहाभूतवादिनाम् ईश्वरकारणिकानां नियतिवादिनां च मतानि किञ्चिद्विस्तरेण वर्णितानि। ग्रन्थान्तरैः सह तुलना तृतीये परिशिष्टे [पृ० ३६८-३६९] विलोकनीया।

द्वाविंशे [द्वितीयश्रुतस्कन्धे षष्ठे]ऽध्ययने आर्द्रकुमारस्य गोशालकादिभिः सह यो वादो जातस्तस्य वर्णनं वर्तते। अस्मिंश्च प्रसङ्गे गोशालक-बौद्धभिक्षु-ब्रह्मव्रति-त्रिदण्डि-हस्तितापसानां मतानि वर्णितानि।

त्रयोविंशे [द्वितीयश्रुतस्कन्धे सप्तमे]ऽध्ययने भगवतो **गौतमस्वामिनः** श्रीपार्श्वनाथसन्तानीयेन **उदकेन पेढालपुत्रेण** सह य आलापो जातस्तस्य वर्णनं वर्तते।

इत्येवं विविधाः स्व-परसमयविचाराः सूत्रकृताङ्गे दृश्यन्ते।

पाठपरम्परा—भगवतो **महावीर**स्य शिष्या [1]**गौतमा**दयः सर्वेऽपि गणधरा द्वादशाङ्गीं [2]प्रणीतवन्तः। भगवतो महावीरस्य एकादश [3]गणधराः, गणास्तु नवैव, इति द्वादशाङ्ग्या नव वाचना बभूवुः। नवस्वपि वाचनासु द्वादशाङ्गी अर्थत एकरूपैवासीदित्यत्र न मतभेदः। किन्तु सर्वा अपि वाचनाः सूत्रत एकरूपा न वेत्यत्र विप्रतिपत्तिः। 'अर्थत एकरूपत्वेऽपि सूत्रतो नवसु वाचनासु नवविधा द्वादशाङ्गी अभूत्[4]' इत्येके। "[5]एवं ता भगवता अत्थो कहितो। ताहे भगवंतो एगपासे सुत्तं करेंति, तं अक्खरेहिं पदेहिं वंजणेहिं समं" [[6]आवश्यकचूर्णि पृ० ३३७] इति **आवश्यकचूर्ण्य**नुसारेण तु सूत्रतोऽपि सर्वेषां गणधराणां द्वादशाङ्गी एकरूपाऽऽसीदिति प्रतीयते।

पञ्चमगणधरस्य भगवतः **सुधर्मस्वामिनो** दीर्घायुष्कत्वात् सर्वेऽप्यन्ये गणधराः स्व-स्वशिष्यगणं तस्मै [7]समर्प्य निर्वाणमासादयामासुः। अतो भगवतो महावीरस्य शासने शिष्यपरम्परायां प्रवर्तमाना द्वादशाङ्गी सुधर्मस्वामिद्वारैव प्रवृत्ता, अतोऽस्माकं वाचना सुधर्मस्वामिसत्का इत्यत्र न कोऽपि विवादः।

भगवतो महावीरात् १६० वर्षेषु गतेषु चतुर्दशपूर्वधरस्य भगवतो **भद्रबाहुस्वामिनः** समये द्वादशवर्षीयदुर्भिक्षवशाद् द्वादशाङ्ग्या अनेकेंऽशा विस्मृता साधुभिः, अतः **पाटलिपुत्रे** श्रमणसङ्घो मीलितः, तत्र च यस्य समीपे यदङ्गाध्ययनोद्देशकाद्यविस्मृतमासीत् तत् तत आदाय एकादशाङ्ग्याः संघटनं

---

१. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० २९ ॥ २. भगवतो महावीरस्य सकाशादिन्द्रभूतिना गौतमस्वामिना अर्थमधिगम्य द्वादशाङ्गी प्रणीता, तदनन्तरं गौतमस्वामिना पञ्चमगणधराय भगवते सुधर्मस्वामिने व्याख्याय अभिहिता इत्यपि धवला-जयधवलादिषु दिगम्बराणां ग्रन्थेषु विलोक्यते। दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० २९ टि० २॥ ३. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० २८ पं० ८ ॥ ४. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० २८ टि० १॥ ५. "एवं तावद् भगवता अर्थः कथितः। तदा भगवन्तः एकपार्श्वे सूत्रं कुर्वन्ति, तत् अक्षरैः पदैर्व्यञ्जनैः समम्॥" ६. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० २९ पं० ७-१०; तथा आचाराङ्गसूत्रस्य पञ्चमं परिशिष्टं पृ० ४०१॥ ७. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० २८ टि० २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्रमणसङ्घेन विहितम्। द्वादशाङ्गस्य दृष्टिवादस्याध्ययनार्थं तु **स्थूलभद्रादयो** मुनयो **नेपालदेश**मार्गस्थस्य **भद्रबाहुस्वामिनो**ऽन्तिकं गताः। सुधर्मस्वामिनः पश्चात् प्रथमोऽयं वाचनोद्धारः शास्त्रेषु श्रूयते।[1]

भगवतो महावीरस्वामिनो निर्वाणात् ८२७ वर्षेषु गतेषु पुनरपि [2]द्वादशवार्षिकदुर्भिक्षवशात् साधूनां पूर्वाधीतं श्रुतज्ञानं खण्डखण्डीभूतम्, अतो दुर्भिक्षावसाने **मथुरायाम् आर्यस्कन्दिला**चार्यसन्निधौ **वलभ्यां च नागार्जुना**चार्यसन्निधौ पुनरपि श्रमणसङ्घेन एकत्रीभूय **कालिकश्रुतं** संघटितम्। किन्तु परस्परं क्वचित् क्वचिद् वाचनाभेदः संजातः। द्वयोरपि आचार्ययोः ततः परं परस्परं मीलनं कदाचिदपि न जातमिति तथैव वाचनाभेदोऽवस्थितः। मथुरायां जाता वाचना **माथुरी** इति भण्यते, या तु **वलभ्यां नागार्जुनाचार्य**सन्निधौ वाचना प्रवृत्ता सा '**नागार्जुनीया**' इति गीयते।

माथुर-नागार्जुनीयवाचनयोर्मध्ये यः पाठभेदः संजातस्तस्य कतिपया उल्लेखा आचाराङ्गचूर्णि-सूत्रकृताङ्गचूर्णि–शीलाचार्यविरचितवृत्ति–उत्तराध्ययनचूर्णि–दशवैकालिकचूर्णिषु दृश्यन्ते। आचाराङ्गचूर्णौ[3] पञ्चदशकृत्वः शीलाचार्य[4]विरचितवृत्तौ च दशकृत्वो नागार्जुनीयवाचनागतानां पाठभेदानां नामग्राहमुल्लेखो दृश्यते। सूत्र[5]कृताङ्गस्य चूर्णौ त्रयोदशकृत्वः शीला[6]चार्यविरचितवृत्तौ तु चतुर्ष्वेव स्थानेषु नागार्जुनीयवाचनागताः पाठभेदा निर्दिष्टाः। भगवतो **महावीरस्वामिनो** निर्वाणात् ९८० वर्षे **व[7]लभीपुरे देवर्धि**गणिक्षमा-श्रमणप्रमुखसंघेन आगमग्रन्थाः पुस्तकेषु लिखिताः। **देवर्धि**गणिक्षमाश्रमणाः माथुरसंघस्य युगप्रधानाचार्या माथुरवाचनानुयायिनश्च। अतः पुस्तकलेखनसमये माथुरी वाचना तैः प्रामुख्येनानुसृता इति साम्प्रतकालीना विद्वांसः संभावयन्ति।[8] तेषामभिप्रायेण सम्प्रति प्रवर्तमाना आचाराङ्ग-सूत्रकृताङ्गादीनां बहूनामागमग्रन्थानां पाठपरम्परा माथुरीं वाचनामनुसरति।

देवर्धिगणिक्षमाश्रमणप्रमुखसंघेन **वलभी**पुर्यां पुस्तकेषु लिखितायामपि आगमवाचनायां कालान्तरेण बहवः पाठभेदाः सञ्जाता इति संभाव्यते। यतः चूर्णिषु वृत्तिषु च तत्र तत्र बहवः पाठभेदा निर्दिष्टाः। किञ्च, आचाराङ्ग-सूत्रकृताङ्गचूर्णिकृतां समक्षं या पाठपरम्परा आसीत् ततोऽपि अनेकेषु स्थानेषु अल्पीयसा[9] भूयसा वांशेन भिन्ना पाठपरम्परा वृत्तिकृतां शीलाचार्याणां समक्षमासीत्, अत एव शीलाचार्यैः "न च टीका(चूर्णि)संवाद्येकोऽप्यस्माभिरादर्शः समुपलब्धः" इत्यादिना स्वकीयं मानसिकं कष्टं सूत्रकृताङ्गवृत्तौ [पृ० ३३६] स्पष्टमेवावेदितम्[10], दृश्यतां पृ० १८७ टि० ९। अत्र प्रथमे श्रुतस्कन्धे चूर्णिकृतां वृत्तिकृतां च समक्षं विद्यमानयोः पाठपरंपरयोः क्वचित् क्वचित् स्वल्पो भेदः। द्वितीयश्रुतस्कन्धे तु बहुषु स्थलेषु

---

१. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ३० टि० १॥ २. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ३० टि० २ पृ० ३१ टि० १॥ ३. दृश्यतामाचाराङ्गसूत्रे पृ० २१ टि० १, ८, पृ० ३३ टि० १०, पृ० ३५ टि० १३, पृ० ४० टि० १२, पृ० ४६ टि० १, पृ० ४७ टि० २, पृ० ६० टि० १, पृ० ६३ टि० ११, पृ० ६४ टि० १, पृ० ६६ टि० १०, पृ० ६७ टि० ६, पृ० ६८ टि० १८, पृ० ८४ टि० ५, पृ० ९० टि० १०, पृ० ९४ टि० १०॥ ४. दृश्यतामाचाराङ्गसूत्रे पृ० २१ टि० १, ८, पृ० ३५ टि० १३, पृ० ४० टि० १२, पृ० ४६ टि० १, पृ० ४७ टि० २, पृ० ६० टि० १, पृ० ६३ टि० ११, पृ० ६६ टि० १०, पृ० ६७ टि० ६, पृ० ९० टि० १०॥ ५. दृश्यतामस्मिन् ग्रन्थे पृ० ११ टि० १२, पृ० १६ टि० ७, पृ० २१ टि० १९, पृ० २२ टि० ८, पृ० १९१ टि० ८, पृ० १९४ टि० ७, पृ० १९५ टि० ४, ९, पृ० २१२ टि० ४, पृ० २४० टि० १७, २३, पृ० २४५ टि० १५, पृ० २५४ टि० १६॥ ६. दृश्यतामस्मिन् ग्रन्थे पृ० २१ टि० १९, पृ० २२ टि० ८, पृ० १९४ टि० ७, पृ० २१२ टि० ४॥ ७. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ३१ टि० ३॥ ८. दृश्यतामाचाराङ्गसूत्रस्य प्रस्तावना पृ० ४६–४७॥ ९. दृश्यतामाचाराङ्गसूत्रस्य प्रस्तावनायां पृ० ३३–३५, आमुखे पृ० ५८॥ १०. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ३२ पं० १४॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भूयान् पाठभेदो विलोक्यते, एतच्च तत्र तत्र निर्दिष्टेभ्यष्टिप्पणेभ्योऽवसेयम्, दृश्यतां पृ० १२७ टि० २६, पृ० १४० टि० १, पृ० १५० टि० १६, पृ० २३६ टि० ३, ८, पृ० २४१ टि० १३ इत्यादि।

सम्प्रति या पाठपरंपरा सूत्रकृताङ्गस्य हस्तलिखितादर्शेषूपलभ्यते सा वृत्तिकृदनुसृतपाठपरंपरया प्रायशः संवदति, क्वचित् क्वचिच्चूर्णिकृदनुसृताः पाठा अप्युपलभ्यन्ते तत्र। खं १ आदर्शे चूर्णिकृदनुसृता बहवः पाठा उपलभ्यन्ते। अस्माभिः वृत्त्यध्येतॄणां सौकर्याय वृत्तिकृदनुसृताः पाठाः प्रामुख्येन मूले उपन्यस्ताः, अपरे पाठभेदा अधस्ताट्टिप्पणेषु दर्शिताः, क्वचित् क्वचिच्चूर्णिकृदनुसृता अपि पाठा मूले उपन्यस्ता इति ध्येयम्

यापनीयसंघे दिगम्बरसंघे वा सूत्रकृताङ्गस्य काचित् किञ्चिद् विभिन्ना पाठपरंपरा आसीदित्यपि प्रतीयते दृश्यतां १५० टि० २।

सूत्रकृताङ्गस्यास्य संशोधने सूत्रकृताङ्गचूर्णि–सूत्रकृताङ्गवृत्त्यावश्यकचूर्ण्यादयोऽनेके ग्रन्था उपयुक्ताः, तेभ्यश्चानेके पाठाष्टिप्पणेषु तत्र तत्रोद्धृताः, अत्रोद्धृतेषु पाठेषु मुद्रितग्रन्थेभ्यो यत्र भेदो दृश्यते तत्र व्यामोहो न विधेयः, यत एते भिन्ना विशिष्टाः पाठा आ० प्र० मुनिराजश्री पुण्यविजयजीमहोदयसंगृहीतप्राचीनतरहस्तलिखितग्रन्थस्थपाठभेदानुसारेण तत्र तत्रास्माभिर्निर्दिष्टाः। उपलब्धपाठस्थाने ये पाठाः शुद्धाः शुद्धतरा वा अस्माभिः संभावितास्ते पाठाः (   ) एतादृशकोष्ठकमध्येऽत्र निवेशिताः। ये तु पाठा 'आवश्यकाः' इति विभाव्य अस्माभिः संपूरितास्ते [   ] एतादृशकोष्ठकमध्ये एतद्ग्रन्थसंशोधनावसरेऽस्मिन् ग्रन्थे निवेशिता अस्माभिः।

परिशिष्टानि—अत्र त्रीणि परिशिष्टानि संयोजितानि। तत्र तृतीये परिशिष्टे तेषु तेषु स्थलेषु कतिपयानि विशिष्टानि टिप्पणानि वर्तन्ते। तत्र च जैन-बौद्ध-उपनिषद्-महाभारत-भागवत-वायुपुराण-मनुस्मृत्यादिभिर्बहुभिर्ग्रन्थैः सह तत्तदंशानां विस्तरेण तुलना दर्शिता, क्वचित् परस्परं तुलनापि दर्शिता, द्वितीयवैतालीयाद्यध्ययनेषु मुद्रितपाठापेक्षया ये पाठाः छन्दोऽपेक्षया समीचीनतरा अस्मद्दृष्टिपथमायातास्तेऽपि तत्र तत्र दर्शिताः, अस्माकमनवधानादिना अशुद्धानां मुद्रितानां केषाञ्चित् पाठानां स्थाने शुद्धपाठा अपि तत्र तत्र दर्शिताः, अतः विपठिषुभिर्बहुविषयगर्भितं सम्यगिदं तृतीयं परिशिष्टमुपयोज्यम्।

शुद्धि-वृद्धिपत्रकमपि सम्यगुपयुज्यैवाध्येतव्योऽयं ग्रन्थः।

व्याख्याः—सूत्रकृताङ्गस्य सम्प्रति उपलभ्यमानासु व्याख्यासु चतुर्दशपूर्वविदा भगवता **भद्रबाहु**स्वामिना प्राकृतभाषायां विरचिता **निर्युक्तिः** प्राचीनतमा व्याख्या।

ततः परं **सूत्रकृताङ्गचूर्णि**रुपलभ्यते, संस्कृतमिश्रितप्राकृतभाषानिबद्धा इयम् अतिप्राचीना सूत्रनिर्युक्तिव्याख्या। 'ऋषभदेवजी केसरीमलजी, रतलाम' इत्यनया संस्थया प्रकाशिता सूत्रकृताङ्गचूर्णिरतीव अशुद्धा, एतदपेक्षया मुनिराजश्रीपुण्यविजयजीमहोदयसंशोधिता[२] चूर्णिः सम्यक् शुद्धा; अस्माभिरियमुपयुक्तात्र टिप्पणादौ। अस्यां चूर्णौ [पृ० १६] "अणुत्तर-नाण-दंसणधरो, एतेण एकत्वं णाण-दंसणाण ख्यापितं भवति" [२।४।२२] इत्युल्लेखो दृश्यते, तदनुसारेण चूर्णिकृतः **सिद्धसेन**दिवाकराचार्यमतानुयायिन इति प्रतिभाति। ७६० तमसूत्रस्य चूर्णौ "अत्र **दूसगणि**क्षमाश्रमणशिष्य**भद्दियाचार्या** ब्रुवते" [पृ० ४०५] इत्युल्लेखोऽपि दृश्यते।

---

१. मूलाराधनावृत्तौ सूत्रकृताङ्गत उद्धृतः पाठो दृश्यते। अयं च मूलाराधनाग्रन्थो यद्यपि दिगम्बरसंघे सम्प्रति बहुमतः, किन्तु तस्य रचयितारो व्याख्यातारो वा यापनीयसंघानुयायिन आसन्निति अस्माभिः संभाव्यते, दृश्यतां स्त्रीनिर्वाण-केवलिभुक्तिप्रकरणप्रस्तावना॥ २. अस्याः केवलं प्रथमः श्रुतस्कन्धः Prakrit Text Society द्वारा प्रकाशितः। द्वितीयस्तु सम्प्रति हस्तलिखित एव॥ ३. तुलना—"भद्दियायरिओवएसेणं भिन्नरूवा एकका दससद्देण संगिहीया भवन्ति"—अगस्त्यसिंहविरचिता दशवैकालिकचूर्णिः पृ० ३॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ततः परं **शीलाचार्यैः** संस्कृतभाषायां विरचिता महती वृत्तिरुपलभ्यते। इमामेव महतीं वृत्तिं प्राधान्येन उपजीव्य कालान्तरेऽन्यैर्विरचिता **दीपिका**दयोऽनेकाः संक्षिप्ता वृत्तयोऽपि उपलभ्यन्ते। अत्र '**वृत्ति**'शब्देन इयमेव महती वृत्तिः तत्र तत्रास्माभिर्विवक्षिता, '**वृत्तिकार**'शब्देनापि शीलाचार्या एव विवक्षिताः।

शीलाचार्याणामेव **शीलाङ्काचार्य**नाम्ना प्रसिद्धिः। स्वयमेव तैः '**शीलाचार्य**'नाम्नैव स्वनिर्देशस्तत्र तत्र विहित इति अस्माभिरपि '**शीलाचार्य**'नाम्ना अत्र तेषु तेषु स्थानेषु निर्देशो विहितः। एभिरेवाचार्यैराचाराङ्गसूत्रस्य वृत्तिर्विरचिता, सा च ७८४ **शक**संवत्सरे [=विक्रमसंवत् ९१८] विरचिता इत्येकत्र हस्तलिखितादर्शे उल्लेखः, अन्यत्र तु ७९८ **शक**संवत्सरे [=विक्रमसंवत् ९३२] विरचिता इत्युल्लेखः। अत्रार्थे आचाराङ्गसूत्रस्य **प्रस्तावना** पृ० ४९, **आमुखं** पृ० ५९, **स्त्रीनिर्वाण-केवलिभुक्तिप्रकरणप्रस्तावना** पृ० 16, 23 इत्यत्र च जिज्ञासुभिर्विलोकनीयम्।

प्रतयः—अस्य सूत्रकृताङ्गस्य संशोधने आधारभूतानां प्रतीनां स्वरूपं संक्षेपत ईदृशम्—

खं१ = श्रीशान्तिनाथतालपत्रीयजैनज्ञानभंडार(खंभात)सत्का प्रतिः। Catalogue of Palm-leaf Manuscripts in the Śāntinātha Jaina Bhandar, Cambay, Part One, Gaekwad's Oriental Series, Baroda, No. 135 इत्येतदनुसारेण अस्याः क्रमाङ्कः ६ वर्तते। ३१·७"×२·२" Inches अस्याः प्रमाणम्। अत्र ४२९ पत्राणि। तत्र १–३६३ पत्रेषु शीलाचार्यविरचिता सूत्रकृताङ्गवृत्तिः, ३६४–३७१ A पत्रेषु सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तिः, ३७१ B–४२९ पत्रेषु सूत्रकृताङ्गसूत्रम्। विक्रमसंवत् १३२७ वर्षे भाद्रपद-वदि ५ रवौ **बीजापुरनगरे**ऽस्या लेखनं समाप्तम्।

खं२ = इयमपि उपरिनिर्दिष्टशान्तिनाथतालपत्रीयजैनज्ञानभंडारसत्का प्रतिः। अस्या क्रमाङ्कः ७ वर्तते। अस्या दैर्घ्यायामौ ३०·७"×२·२" Inch प्रमितौ। अत्र ४६३ पत्राणि। तत्र १–६४ पत्रेषु सूत्रकृताङ्गसूत्रं वर्तते, ६५–७२ पत्रेषु सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तिः, ७३-४६३ पत्रेषु सूत्रकृताङ्ग-वृत्तिर्वर्तते। अन्ते दीर्घा लेखकप्रशस्तिर्वर्तते। विक्रमसंवत् १३४९ वर्षे **दयावट**ग्रामेऽस्या लेखनं समाप्तम्[१]।

पा० = संघवीपाडाजैनज्ञानभंडार (पाटण) सत्केयं प्रतिः। सम्प्रति श्रीहेमचन्द्राचार्यजैनज्ञानमन्दिरे **पाटण**नगरे वर्तते। तत्रस्थसूच्यनुसारेण अस्याः क्रमाङ्कः ३१ (३) वर्तते। Catalogue of the Palmleaf Mss. in the Patan Bhandara, Gaekwad's Oriental Series, Baroda No. 76 इति सूचौ तु ३९७ (१–२) क्रमाङ्कः। अत्र १–५४ पत्राणि। तत्र १–४८ पत्रेषु सूत्रकृताङ्गसूत्रम्, ४८–५४ पत्रेषु सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तिः। विक्रमसंवत् १४६८ वर्षे **पत्तन** (पाटण) **नगरे** लिखितेयं प्रतिः।

इमास्तिस्रस्तालपत्रोपरि लिखिताः प्रतयः। अथ कागदपत्रोपरि लिखिताश्चत्वारः प्रतयः—

पु १ = लालभाई दलपतभाई भारतीयसंस्कृतिविद्यामन्दिर(अहमदाबाद)सत्का मुनिराज**श्रीपुण्य-विजय**जीमहोदयकृतसंग्रहान्तर्गता प्रतिः। सूच्यनुसारेणास्याः क्रमाङ्कः ८४०२। पत्राणि ४८। विक्रमसंवत् १७१४ वर्षे **नवानगरे** (जामनगरे) लिखितेयम्।

पु २ = इयमपि उपरिनिर्दिष्टसंग्रहान्तर्गतैव, क्रमाङ्कस्त्वस्याः ८३६३। पत्राणि ३९। लिप्यनुसारेण वैक्रमे षोडशे शतके लिखितेयं भाति।

---

१. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ३८ पं० १२॥ २. दृश्यतामस्य सूत्रकृताङ्गस्य प्रस्तावना पृ० ३८ टि० २ पृ० ३९ टि०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ला० = इयमपि उपरिनिर्दिष्टला०द०विद्यामन्दिरसत्का। अस्याः क्रमाङ्कः १४५२८। पत्राणि २९। इयमपि वैक्रमे षोडशे शतके लिखिता भाति।[1]

सं० = अहमदाबादनगरे 'हाजापटेलनी पोळ, संवेगीनो उपाश्रय' इत्यत्र जैनज्ञानभंडारे विद्यमानेयं प्रतिः। तत्रस्थसूचिपत्रानुसारेण क्रमाङ्कः ३६७४ अस्ति। पत्राणि ३५२। अस्यां प्रतौ मध्ये सूत्रकृताङ्गसूत्रं लिखितम्, उपरि अधस्ताच्च शीलाचार्यविरचिता टीका लिखिता। इयं प्रतिर्वैक्रमे षोडशे सप्तदशे वा शतके लिखिता भाति।

इत्येवं सप्त हस्तलिखिता आदर्शा अस्य संशोधने उपयुक्ताः।

मु० = आगमोदयसमित्या विक्रमसंवत् १९७३ (1917 A. D.) वर्षे प्रकाशिता शीलाचार्यविरचितवृत्तियुक्तेयं प्रतिः। अस्या विशेषत उपयोगो द्वितीयश्रुतस्कन्धस्य टिप्पणेष्वेव पाठान्तरनिर्देशार्थं तेषु तेषु स्थलविशेषेषु अस्माभिर्विहितः। मु०प्रतेराधारभूताः के हस्तलिखितादर्शा इति तु वयं न किमपि जानीमः। न च मु०प्रतावपि किञ्चिन्निर्दिष्टम्। मु० प्रतावनेकेऽशुद्धपाठा अशुद्धाश्च पदच्छेदा दृश्यन्ते।

खं १, २ प्रती अस्माभिः स्वयं न दृष्टे, किन्तु मुनिराजश्रीपुण्यविजयजीमहाभागैः खं १, २ प्रतिस्था ये पाठभेदाः संगृहीतास्तेषामेवोपयोगो विहितोऽस्माभिः। एते च पाठभेदा वारत्रयं संगृहीता भिन्नभिन्नकाले, तत्र च लेखकप्रमादादिना क्वचिद् भेदो दृश्यते तथापि ते प्रायश एकरूपा एव। **पा०** प्रतिः प्रथमश्रुतस्कन्धमुद्रणानन्तरमस्माभिर्लब्धा, अतो द्वितीयश्रुतस्कन्धे एव तस्या उपयोगो विहितः। **सं०** प्रतिरपि क्वचित् क्वचिद् विशिष्टस्थलेष्वेवोपयुक्ता।

धन्यवादः—अस्या जैनागमग्रन्थमालायाः प्रकाशने बीजरूपाः प्राणभूताश्च स्व० आगमप्रभाकरमुनिराजश्री **पुण्यविजयजी**महाभागाः। अस्य संशोधनायोपयोगिनी प्रायः सर्वापि सामग्री महता परिश्रमेण तैरेव संगृहीता।

अहमदाबादनगरे **लालभाई-दलपतभाई-भारतीयसंस्कृति**विद्यामन्दिरे विद्यमानेयं सामग्री तत्रत्यभूतपूर्वनियामकैः 'पं० दलसुखभाई मालवणिया' महोदयैर्महता सौजन्येन प्रदत्ता, विविधसूचनादिभिश्चापि साहायकमनुष्ठितम्।

मु० प्रतेः सम्पादकैः स्व० आगमोद्धारक**सागरानन्द**सूरिभिर्महता महता परिश्रमेण जैनागमादि' विशालग्रन्थराशेः संशोधनं प्रकाशनं च विधाय महानुपकारो विहितः।

पा० प्रतिः संघवीपाडाभंडार(पाटण)स्य व्यवस्थापकानां 'स्व० सेवन्तिलाल छोटालाल पटवा' इत्येतेषां पुत्राणां सौजन्याल्लब्धा।

सं० प्रतिः तद्व्यवस्थापकानां 'स्व० शेठ मयाभाई सांकळचंद' इत्येतेषां सुपुत्राणां 'नरोत्तमभाई' तथा 'कल्याणभाई' महाशयानां सौजन्याल्लब्धा।

मौजमुद्रणालयस्याधिपतिभिः कार्यवाहकैश्च परमेण सौजन्येन मुद्रितोऽयं ग्रन्थः। सीसकाक्षरसंयोजक (कंपोझीटर) वर्गेणापि महता श्रमेण कष्टेन च मुद्रणकार्यमिदं पारं प्रापितम्।

श्री**महावीरजैनविद्यालयस्य** कार्यवाहकमहानुभावैर्जिनागमेषु परमभक्त्याङ्गीकृतमिदं विपुलधनव्ययादिसाध्यं जैनागमानां प्रकाशनकार्यम्। तैरेव चैतत्संशोधनद्वारा जिनवचनाराधनाया अवसरो मह्यं प्रदत्तः।

श्री**महावीरजैनविद्यालय**स्य महामात्रैः 'श्री **कान्तिभाई डाह्याभाई कोरा**' इत्येभिर्महानुभावैः सर्वापीयं मुद्रण-प्रकाशनादिकार्यव्यवस्था महत्या श्रुतभक्त्या परमेण सौजन्येन कौशल्येन च विहिता।

---

१. अस्याः प्रतेरन्ते लिखिता दीर्घा प्रशस्तिः प्रस्तावनायां [पृ० ४० टि०] विलोकनीया॥ २. आसां सप्तानामपि प्रतीनामन्ते विद्यमाना उल्लेखा अस्य सूत्रकृताङ्गस्यान्ते [पृ० २५८] टिप्पणेषु विलोकनीयाः॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विनेयेन मुनिश्री**धर्मचन्द्र**विजयेन परिशिष्टविधान-प्रग्मुद्रितपत्र(प्रुफ)पठनादिविविधकार्येषु अनवरतं साहायकं भक्तिपूर्णचेतसाऽनुष्ठितम्।

एवमस्य संशोधनादौ विविधैः प्रकारैरुपकारिणः सर्वेऽपि महानुभावा अनेकशो धन्यवादमर्हन्ति।

देव-गुरुचरणप्रणिपातपूर्वकं प्रभुपूजनम्

परमकृपालूनां परमेश्वराणां देवाधिदेवश्री**शङ्खेश्वरपार्श्वनाथ**प्रभूणां परमोपकारिणां पूज्यपादानां पितृचरणानां सद्गुरुदेवानां मुनिराजश्री**भुवनविजयजी**महाराजानां च कृपया साहाय्याच्चैव कार्यमिदं सम्पन्नमिति तेषां चरणेषु अनन्तशः प्रणिपातं विधाय देवाधिदेव**श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वनाथ**प्रभूणां **कर**-कमलेऽद्य भक्तिभरनिर्भरेण चेतसा पुष्परूपमेनं ग्रन्थं निधाय अनन्तशः प्रणिपातपूर्वकं श्री**पार्श्वनाथ**-प्रभुनिर्वाणकल्याणकदिने

श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वे महयाम्येतेन कुसुमेन।

विक्रमसम्वत् २०३३
प्रभुपार्श्वनाथनिर्वाणकल्याणकदिनम्
(द्वितीयश्रावणस्य शुक्लाष्टमी)
वाव (जिल्ला—बनासकांठा)

—इत्यावेदयति
पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजय**सिद्धिसूरीश्वर**पट्टालङ्कार-
पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजय**मेघसूरीश्वर**शिष्य-
पूज्यपादमुनिराजश्री**भुवन**विजयान्तेवासी
मुनि जम्बूविजयः

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

FOREWORD

By the grace of Supreme Soul and spiritual teachers I am able to present before the lovers of Jaina *Āgamas* the critical edition of the *Sūtrakṛtāṅgasūtra*, the second of the twelve *Aṅga* works. While preparing this critical edition, I utilized many old manuscripts and scrutinized various readings yielded by them.

After having attained omniscience Lord Mahāvīra (= Vardhamāna) commenced preaching Religion. At Apāpā town in Mahāsena Grove he delivered his first sermon. Closely following his preachings, Indrabhūti Gautama and others, the direct principal disciples of his, composed twelve *Aṅgasūtras*. They are as follows:

Prakrit Title[1]	*Sanskrit Title*
1. *Āyāro*	*Ācāraḥ*
2. *Sūyagaḍo*	*Sūtrakṛtaṁ*
3. *Ṭhāṇaṁ*	*Sthānaṁ*
4. *Samavāo*	*Samavāyaḥ*
5. *Viyāhapaṇṇattī*[2]	*Vyākhyāprajñaptiḥ*
6. *Ṇāyādhammakahāo*[3]	*Jñātadharmakathāḥ*[4]
7. *Uvāsagadasāo*	*Upāsakadaśāḥ*
8. *Aṁtagaḍadasāo*	*Antakṛddaśāḥ*
9. *Aṇuttarovavāiyadasāo*	*Anuttaraupapātikadaśāḥ*
10. *Paṇhāvāgaraṇāiṁ*[5]	*Praśnavyākaraṇam*
11. *Vivāgasuyaṁ*[6]	*Vipākaśrutam*[7]
12. *Diṭṭhivāo*	[8]*Dṛṣṭivādaḥ*[9]

1. Titles given here are according to the *Nandīsūtra*.
2. It is also known by the title *'Bhagavatī'*.
3. The reading *'ṇāhadhammakahā'* is available in the Digambara works like the *Jayadhavalā* (p. 114).
4. This title occurs in the *Tattvārthabhāṣya* (I. 20). But in the Hāribhadrīya *Vṛtti* on the *Nandīsūtra* and other works, the title *'Jñātādharmakathāḥ'* is mentioned.
5. In the *Jayadhavalā* (p. 119), etc., we come across the title *'Paṇhavāyaraṇaṁ'*.
6. In the *Jayadhavalā* (p. 120), etc., there occurs the title *'Vivāgasuttaṁ'*.
7. The *Tattvārthabhāṣya* (I. 20), etc., mention the title *'Vipākasūtraṁ'*.
8. In the *Tattvārthabhāṣya* (I. 20) there occurs the title *'Dṛṣṭipāta'*.
9. The twelfth *Aṅgasūtra* entitled *'Dṛṣṭivāda'* has been lost to us since long. But when it was extant it was as vast as an ocean. It had five divisions, viz., (1) *Parikarma*, (2) *Sūtrāṇi*, (3) *Pūrvagatam*, (4) *Cūlikā*, and (5) *Prathamānuyoga*. Among these five divisions, the *Pūrvagata* division contained fourteen *Pūrvas* beginning with Utpādapūrva; each succeeding Pūrva was more extensive than the immediately preceding one.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

In the Scriptures,[10] the *Dvādaśāṅgī* is also designated by the term '*gaṇipiṭaka*'. As the twelve *Āgamas*, viz. the *Ācāra*, the *Sūtrakṛta*, the *Sthāna*, etc., are conceived as parts of the body of the *Śruta-puruṣa*,[11] they are called '*Aṅga*' *sūtras*, as for example, 1. the *Ācārāṅgasūtra*, 2. the *Sūtrakṛtāṅgasūtra*, 3. the *Sthānāṅgasūtra*, etc. And the *Sūtrakṛtāṅgasūtra* is accorded the second place in the *Dvādaśāṅgī* (a group of twelve *Aṅga* works).

Title: In the *Niryukti* commentary on the *Sūtrakṛtāṅga*, composed by Bhadrabāhusvāmī who was proficient in fourteen *Pūrvas*[12], three Prakrit titles are indicated. They are: '*Sūtagaḍaṁ*', '*Suttagaḍaṁ*' and '*Sūyagaḍaṁ*'. The Sanskrit renderings of these titles are '*sūtakṛtam*', '*sūtrakṛtam*', '*sūcākṛtam*' respectively.[13] The author of the Cūrṇi and Śīlācārya, the author of the *Vṛtti*, have rightly and clearly explained their meanings. But in the *Śvetāmbara* tradition the Prakrit title '*Sūyagaḍa*' and the Sanskrit title '*Sūtrakṛtam*' are prevalent. The title '*Sūyagaḍa*' is found mentioned in the *Āgamas*, viz. the *Samavāyāṅga*, the *Nandīsūtra*, etc. Though the etymological meaning of the word '*sūyagaḍa*' is applicable to other *Aṅga sūtras* too, by convention the word '*sūyagaḍa*' (*sūtrakṛta*) denotes the second *Aṅgasūtra* only. This is clearly stated in the *Nandīvṛtti* etc.[14]

---

10. This title occurs in the *Nandīsūtra*, etc.
11. "*Pāyadugaṁ 2 jaṁghorū 2 + 2 gātadugaddhaṁ 2 tu do ya bāhuyo 2 gīvā 1 siraṁ 1 ca puriso bārasa-aṁgo suyavisiṭṭho // 1 //*" This *gāthā* is found in the *Nandīcūrṇi* (p. 67). It also occurs in Haribhadra's *Vṛtti* on the *Nandīsūtra* (p. 69), the only difference being the variant '*gātadduyagaṁ*'. Malayagiri's explanation of this *gāthā* is: "*iha puruṣasya dvādaśa aṅgāni bhavanti, tadyathā – dvau pādau, dve jaṅghe, dve ūruṇī, dve gātrārdhe, dvau bāhū, grīvā śiraś ca / evaṁ śrutarūpasyāpi paramapuruṣasya ācārādīni dvādaśa aṅgāni krameṇa veditavyāni / . . . śrutapuruṣasya aṅgeṣu praviṣṭam aṅgabhāvena vyavasthitam ity arthaḥ / yat punar etasyaiva dvādaśāṅgātmakasya śrutapuruṣasya vyatirekeṇa sthitam - aṅgabāhyatvena vyavasthitaṁ tad anaṅgapraviṣṭam*"—p. 203. Śrīcandrasūri in his *Nandīṭippaṇaka* writes: "*gāyadugaddhaṁ tu iti pūrva-paścimorahpṛṣṭhirūpam*" (p. 161).
12. Refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga*, p. 1, fn. 1.
13. According to the *Sūtrakṛtāṅganiryuktigāthā*, viz., "*soūṇa jiṇavaramataṁ gaṇahārī kāu takkhaovaśamaṁ | ajjhavasāṇeṇa kayaṁ suttamiṇaṁ teṇa sūyagaḍaṁ || 18 ||*" the Sanskrit rendering '*Śrutakṛtam*' or *Śrutvā kṛtam*' is also possibly intended.
14. Even the twelfth *Aṅga Dṛṣṭivāda* had five divisions, viz., *Parikarma*, *Sūtra*, *Pūrvagata*, *Anuyoga* and *Cūlikā*. "*Se kiṁ taṁ diṭṭhivāe? se samāsao paṁcavihe paṇṇatte, taṁ jahā 1. Parikamme, 2. Suttāiṁ, 3. Puvvagae, 4. Aṇuoge, 5. Cūliyā*" — *Nandīsūtra* 98. Even in the Buddhist works there occur titles '*Suttapiṭakaṁ, Suttanipāto*'. It is to be noted that here the term '*sūtra*' is conventionally used to denote a particular book (*grantha*).

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

In the *Digambara* tradition[15] also three Prakrit titles are available. They are—*Suddayaḍaṁ, Sūdayaḍaṁ, Sūdayadaṁ*. The first member of these titles is either *'sudda'* or *'sūda'*. *'Sudda'* is a Prakrit form of the Sanskrit word *'sūtra'*, whereas *'sūda'* is a Prakrit form of the Sanskrit word *'sūtra'* or *'sūta'*. The second member of these titles is either *'yaḍa'* or *'yada'*. *'Yaḍa'* and *'yada'* are the two Prakrit forms of the Sanskrit word *'kṛta'*. It is to be noted that in the *Digambara* Sanskrit works like *Sarvārthasiddhi, Rājavārtika* (= the commentaries on the *Tattvārthasūtra*) etc., the only Sanskrit title available is *'Sūtrakṛta'*.

Language : The direct principal disciples of Lord Mahāvīra wrote down all the eleven *Aṅga* works in Ardhamāgadhī language. So the language of the text of the *Sūtrakṛtāṅga* is Ardhamāgadhī. It is a fact that with the passage of time linguistic changes crept in the *Āgama* works written in Ardhamāgadhī language. But the modern historians opine that the language of the *Ācārāṅga* and the *Sūtrakṛtāṅga*, as we find it today, represents the most ancient form of Ardhamāgadhī.

The frequent use of 'य' syllable in place of 'त' is easily discernible in the very late manuscripts of the *Sūtrakṛtāṅga*. But following the ancient manuscripts we have accepted in the body of the text the ancient usages.

Parts : The *Sūtrakṛtāṅga* has two main parts. They are called *'Śrutaskandha'*. The first *śrutaskandha* contains sixteen *adhyayanas* (chapters), beginning with the *Samaya-adhyayana* and ending with the *Gāthā-adhyayana*. The *Gāthā-adhyayana* being sixteenth, the first *śrutaskandha* is also known by the name *'Gāhāsolasaga'* (*Gāthāṣoḍaśaka*).[16] The second *śrutaskandha* contains seven *adhyayanas* beginning with *Puṇḍarīka-adhyayana* and ending with *Nālandīya-adhyayana*. Refer to pages 118, 119, 121 fn. 1.

As these seven *adhyayanas* are lengthy (*mahānti*) they are called *mahajjhayaṇa*.' Thus the *Sūtrakṛtāṅga* has in all twenty-three *adhyayanas*. Their Sanskrit and Prakrit titles are as follows[17] :

---

15. Refer to Prastāvanā to this edition, p. 2, fn. 4; p. 5, fn. 2.
16. Ibid., p. 3, fn. 1.
17. Āc. Prabhācandra's *Vṛtti* (commentary) on the *sūtra 'tevīsāe suddayaḍajjhāṇesu'* occurring in the Digambara work entitled *Pratikramaṇagranthatrayī* evinces minor difference in the titles of 23 *adhyayanas*. The three *gāthās* of the *Vṛtti* containing these titles run as follows :
1. *samae*, 2. *vedālijje, etto*, 3. *uvasaggo*, 4. *itthipariṇāme* |
5. *ṇarayaṁtara*, 6. *vīrathudī*, 7. *kusīlaparibhāsa(ī?)e*, 8. *vīrie* || 1 ||
9. *dhammo, ya* 10. *agga(āgha?)*, 11. *magge*, 12. *samovasaraṇaṁ*, 13. *tikāla*,
14. *gaṁthahide* |
15. *ād(h?)ātadittha*, 16. *gāthā*, 17. *puṁḍarīko*, 18. *kiriyaṭhāṇe, ya* || 2 ||
19. *āhārayapariṇāme*, 20. *paccakkhāṇa*, 21. *aṇagāraguṇakitti* |
suda, 22. *attha(adda?)*, 23. *ṇālaṁde, suddayau(ḍ)jjhāṇāṇi tevīsaṁ* || 3 ||

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Prakrit Title	Sanskrit Title
1. *Samaya*	*Samaya*
2. *Veyāliya*	*Vaitālīya*
	Vaidārika
3. *Uvasaggapariṇṇā*	*Upasargaparijñā*
4. *Itthipariṇṇā*	*Strīparijñā*
5. *Ṇirayavibhatti*	*Narakavibhakti*
6. *Mahāvīratthava*	*Mahāvīrastava*
7. *Kusīlaparibhāsiya*	*Kuśīlaparibhāṣita*
Kusīlaparibhāsā	*Kuśīlaparibhāṣā*
8. *Vīriya*	*Vīrya*
9. *Dhamma*	*Dharma*
10. *Samāhi*	*Samādhi*
11. *Magga*	*Mārga*
12. *Samosaraṇa*	*Samavasaraṇa*
13. *Āhattahiya*	*Yāthātathya*
14. *Gaṁtha*	*Grantha*
15. *Āyāṇijja*	*Ādānīya*
Saṁkalita	*Saṁkalikā*
Jamatīta	*Yamakīya*
16. *Gāhā*	*Gāthā*
17. *Poṁḍarīya*	*Pauṇḍarīka*
Poṁḍarīya	*Puṇḍarīka*
18. *Kiriyāṭhāṇa*	*Kriyāsthāna*
19. *Āhārapariṇṇā*	*Āhāraparijñā*
20. *Paccakkhāṇakiriyā*	*Pratyākhyānakriyā*
21. *Āyārasuta*	*Ācāraśruta*
Aṇāyārasuta	*Anācāraśruta*
Aṇagārasuya	*Anagāraśruta*
22. *Addaijja*	*Ārdrakīya*
23. *Ṇālaṁdaijja*	*Nālandīya*

The first *adhyayana* consists of four *uddeśakas*, the second three, the third four, and the fourth and the fifth two each. Thus these five *adhyayanas* have fifteen *uddeśakas*, and hence fifteen *uddeśanakālas* and fifteen *samuddeśanakālas*. The remaining twenty-two *adhyayanas* have no *uddeśaka* division, hence they have twenty-two *uddeśanakālas* and twenty-two *samuddeśanakālas*. So, the *Sūtrakṛtāṅga* has in all thirty-seven *uddeśanakālas* and thirty-seven *samuddeśanakālas*.[18]

Extent : The extent of each of the twelve *Aṅga* works is indicated in the old scriptures by the total number of *padas* it has. As for

18. Refer to the Prastāvanā to this edition p. 3, fn. 2.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

example, it is stated that the *Ācārāṅga* (the first *śrutaskandha* alone)[19] has eighteen thousand *padas*, the *Sūtrakṛtāṅga* has thirty-six thousand *padas*,[20] so on and so forth. We come across different definitions of a *pada*, the one being "in this context a *pada* means that which yields meaning" (= '*iha yatrārthopalabdhis tat padam*'—*Nandīvṛtti* by Āc. Haribhadra, p. 76). Thus according to the Scriptures the extent of the *Sūtrakṛtāṅga* is equal to thirty-six thousand *padas*.

The measure of one *anuṣṭup* verse is 32 syllables and at present in measuring the extent of a particular text the *anuṣṭup* verse is taken as a unit of measurement. The extent of the *Sūtrakṛtāṅga* as given in the old manuscripts is equal to 2,100 verses. Only a few manuscripts, while mentioning the extent, give the figures somewhat higher than this. For this one may read footnotes 3, 6, 9 on p. 258.

In the संदी० manuscript it is stated that the extent of the first *śrutaskandha* of the *Ācārāṅgasūtra*, the seventh *adhyayana* entitled '*Mahāparijñā*' excluded, is equal to 800 verses. For this one may refer to the *Ācārāṅgasūtra*, the Mahavira Jaina Vidyalaya Edition, p. 418, line 5, as also the Āmukha to this Edition, p. 58. When the number of verses of the extent of the *Mahāparijñā adhyayana* consisting of seven *uddeśakas* is added to this number of 800 verses, the extent of the *Ācārāṅgasūtra* gets considerably increased. So, the remark 'this Aṅga is twice as large as the *Ācārāṅga*' (= *āyārāo duguṇamaṁgaṁ*') occurring in the *Sūtrakṛtāṅganiryukti* is quite in consonance with the extent of the *Sūtrakṛtāṅga* as is available to us today.

Style: All the *adhyayanas* of the first *śrutaskandha* of the *Sūtrakṛtāṅga*, except the sixteenth *Gāthādhyayana*, are composed in verses. Though the *Gāthādhyayana* is at present found in prose composition, the *Niryukti*, etc., state that it is composed in the *Sāmudra* metre (= '*tat sāmudreṇa chandasā nibaddham*')[21] and the *Sūtrakṛtāṅga-Cūrṇi*, etc., further inform us that in olden days it was meant to be sung somehow.[22] Moreover, in the *Sūtrakṛtāṅgacūrṇi* (p. 4)

---

19. Refer to the Prastāvanā to the *Ācārāṅgasūtra*, Mahavira Jaina Vidyalaya edition, p. 31, fn. 1.

20. Refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga*, p. 3, fn. 2.

21-22. Ibid., p. 21, fn. 2.
Even in the Buddhist literature there exists a division of works which is designated by the term 'gāthā'. For details one may refer to the Appendix to the *Ācārāṅgasūtra*, MJV Edition, p. 401, lines 11, 14. Buddhist Āc. Asaṅga has stated the definition of *gāthā* in his *Śrāvakabhūmi*. Āc. Hemacandra has also given its definition in his *Chandonuśāsana*. Both these definitions are quoted in the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga* (p. 21, fn. 1). Readers are requested to study them.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

there occurs a statement to the effect that *Gāthāṣoḍaśaka* (the first *śrutaskandha* of *Sūtrakṛtāṅga*), etc., are composed in verse (='*padyaṁ gādhāsolasagādi*').

In the second *śrutaskandha* the fifth and the sixth *adhyayanas* are composed in verses and all the remaining ones, except the four verses occurring at the end of the third *adhyayana*, are composed in prose.

Subject-Matter : The author of the *Sūtrakṛtāṅgacūrṇi* opines that out of four subjects, viz. *Caraṇakaraṇānuyoga* (Conduct), *Dharmakathānuyoga* (Religious Stories), *Gaṇitānuyoga* (Mathematics) and *Dravyānuyoga* (Metaphysics), it is *Caraṇakaraṇānuyoga* that is dealt with in the *Sūtrakṛtāṅga*.. But Śīlācārya, the author of the *Vṛtti*, maintāins that *Dravyānuyoga* is the subject-matter of the *Sūtrakṛtāṅga*.[23] Both these views are correct from different standpoints. Some *adhyayanas* give an account of the Jaina and non-Jaina metaphysical doctrines. Hence from this standpoint the *Sutrakṛtāṅga* is said to deal with metaphysics. But many *adhyayanas* deal mainly with purity of conduct. Hence from this standpoint it can rightly be said that the subject-matter of the *Sūtrakṛtāṅga* is conduct.

A general account of the subject-matter of the *Sūtrakṛtāṅga* is available in the *Samavāyāṅga*, etc. For its detailed account one may read the *Viṣayānukrama* (Contents) of this edition. Even then I would like to indicate here some noteworthy topics. In the first *adhyayana* many non-Jaina doctrines are stated and their defects pointed out. These doctrines are—*Pañcamahābhūtavāda*, *Ekātmavāda* (*Ātmādvaitavāda*), *Tajjīvataccharīravāda*, *Akārakavāda*, *Ātmaṣaṣṭha-*[*pañcamahābhūta*]*vāda*, *Aphalavāda* (*Kṣaṇikavāda*) of the Buddhists, *Niyativāda*, *Ājñānikavāda*, *Jñānavāda*, Buddhist doctrine that four types of Karmans, viz., *avijñopacita*, *parijñopacita*, *īryāpatha* and *svapnāntika* do not get accumulated, various doctrines regarding creation of the world, viz., that the world is created by God, that the world is created by *Pradhāna*, etc.

The Buddhist view that one does not incur sin even if one kills one's own son and eats his flesh in difficult circumstances is stated[24] (*Sūtra* 55) and criticised (*Sūtra* 56).

Some of these doctrines are found expounded in the Buddhist works like the *Dīghanikāya*, the *Majjhimanikāya*, etc., included in the Pali *Tripiṭaka*, as also in the Vedic works like Manusmṛti, etc. For details one may refer to the notes in Appendix III on those

---

23. Refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅgasūtra*, p. 26, fn. 2.
24. Ibid., p. 11, fn. 2.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

concerned text portions as also the concerned footnotes on pp. 7, 8, 11, etc., of the Prastāvanā (= Gujarati Introduction).

In the fourth *uddeśaka* of the third *adhyayana* we are told that *ṛṣis* Namivideha, Rāmagupta, Bāhuka, Tārāgaṇa, Āsita Davila (Asita Devala ?), Dvīpāyana, Pārāśara, etc., who were upholders of non-Jaina doctrines attained liberation by following rules of conduct prescribed in their respective sects or schools. The fact that many of these *ṛṣis* are respected by the Jainas is borne out by the Jaina work entitled *'Isibhāsiyāiṁ'* (=*Ṛṣibhāṣitāni*). The Buddhist view that happiness is attained by (enjoying) happiness (= *'sukhena sukhaṁ labhyate'*) is also mentioned in this *adhyayana*. For details one may refer to Appendix III (pp. 364-365) and Prastāvanā (p. 15, fns. 1-5).

In the twelfth *adhyayana* entitled *Samosaraṇa* the nature of *Kriyāvādins, Akriyāvādins, Vinayavādins* and *Ajñānavādins* is described, and the truth of *Kriyāvāda* is demonstrated from a particular standpoint. For details one may refer to the Appendix III (p. 367, line 21) and Prastāvanā (p. 21, fns. 1-3).

In the seventeenth *adhyayana* (= the first *adhyayana* of the second *Śrutaskandha*) entitled *Pauṇḍarīka*, the doctrines of *Tajjīvataccharīravādins, Pañcamahābhūtavādins, Ātmaṣaṣṭha pañcamahābhūtavādins, Īśvarakāraṇikas* and *Niyativādins* are expounded somewhat extensively. For the similar passages from other works one may refer to Appendix III (pp. 368-369).

In the twenty second *adhyayana* (= the sixth *adhyayana* of the second *śrutaskandha*) there occurs an account of the discussion which Ārdrakumāra had with Gośālaka and others. In this context the tenets of Gośālaka, a Buddhist monk, *Brahmavratin, Tridaṇḍī, Hastitāpasa*, etc., are stated.

In the twenty third *adhyayana* (= the seventh *adhyayana* of the second *śrutaskandha*) an account of the dialogue between Lord Gautama and Udaka Peḍhālaputra, a follower of the tradition of Pārśva, is given.

All this shows that the different doctrines of the Jaina and non-Jaina philosophies are found in the *Sūtrakṛtāṅga*.

Traditions of Recensions[25] : All the *gaṇadharas* of Lord Mahāvīra composed the *Dvādaśāṅgī*[26]. *Gaṇadhara*, as the term means, was a

25. Ibid., p. 28.

26. Having learnt the meaning or substance (*artha*) from Lord Mahāvīra, Indrabhūti Gautamasvāmī composed the *Dvādaśāṅgī*. Then he related it, with exposition, to Lord Sudharmasvāmī, the fifth *gaṇadhara*. This view is found in the Digambara works like the *Dhavalā* and the *Jayadhavalā*. Refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga*, p. 29, fn. 2.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

head of a group of monks; his primary duty was to impart lessons to the monks of his group. Lord Mahāvīra had eleven *gaṇadharas*,[27] though he had only nine *gaṇas*, groups of monks. This was so because two *gaṇas* had two heads each. So, there came into existence nine recensions of the *Dvādaśāṅgī*. These nine recensions did not differ in meaning. There is no difference of opinion on this point. But there has raged a controversy on the point as to whether all the nine recensions were identical from the point of view of the wording of the *sūtras*. Some maintained that though from the point of view of meaning the *Dvādaśāṅgī* was uniform, from the point of view of the wording of the *sūtras* it came to be ninefold in nine different recensions.[28] But there occurs in the *Āvaśyakacūrṇi* (p. 337) the statement[29] that Lord Mahāvīra preached the meaning and the *gaṇadharas* composed the *sūtra*, and the *sūtra* (composed by the *gaṇadharas*) was identical syllable to syllable, word to word and vowel to vowel.[30] Thus it seems that according to the *Āvaśyakacūrṇi*, the *Dvādaśāṅgī* was uniform even from the point of view of the wording of the *sūtras*.

Due to the long life of the fifth *gaṇadhara* Sudharmasvāmī all the other *gaṇadharas* put their disciples under his stewardship before their death.[31] So, the *Dvādaśāṅgī* imparted to all his disciples by Sudharmasvāmī has been transmitted from one generation of disciples to the next in the tradition of Lord Mahāvīra. Hence the fact that the recension of the *Dvādaśāṅgī*, which we now have is not different from that which had been imparted by Sudharmasvāmī to those disciples, is beyond controversy.

One hundred sixty years after the death of Lord Mahāvīra, in the time of Lord Bhadrabāhusvāmī, who was proficient in fourteen *Pūrvas*, several portions of the *Dvādaśāṅgī* were forgotten by Jaina monks due to the natural calamity of twelve year long famine. So, the Order of Jaina monks assembled in Pāṭaliputra, and collected and compiled the *Ekādaśāṅgī* after having heard from monks whatever *aṅga*, *adhyayana*, *uddeśaka* or portions thereof they remembered. For learning the twelfth *Aṅga Dṛṣṭivāda*, Jaina monks headed by Sthulabhadra approached Bhadrabāhusvamī who was at some place on the

27. Ibid., p. 28, line 8.
28. Ibid., p. 28, fn. 1.
29. "*evaṁ tāt bhṛgavtā aoth kahlto | tāhe bhagavaṁto egāpāse suttaṁ kareṁti,taṁakkharehiṁ pachiṁ vaṁjaṇehiṁ samaṁ ||*"
30. Refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga*, p. 29, lines 7-10, as also to the Appendix V to the *Ācārāṅgasūtra*, MJV Edition, p. 401.
31. Refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga*, p. 28, fn. 2.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

way to Nepal. In the scriptures this is described as the first restoration of the recension of the *Aṅga* texts, after Sudharmasvāmī.[32]

Again, 827 years after the death of Lord Mahāvīra, knowledge of the *Aṅgas*, which the Jaina monks had acquired in the past, faded out due to the twelve year long famine.[33] So, at the end of the famine one group of Jaina monks assembled in Mathurā in the presence of Ārya Skandila, and the other assembled in Valabhi in the presence of Āc. Nāgārjuna. They compiled properly the *Kālika* scriptures, that is, *Aṅgas*. Hence there came into existence some difference pertaining to readings here and there in the *Kālika* scriptures compiled by these two assemblies. After the assemblies, the two *ācāryas* never met each other and hence the difference pertaining to readings continued and came to stay. The recension finalised at Mathurā is called *Māthurī* recension and the recension finalised at Valabhi in the presence of Āc. Nāgārjuna is called *Nāgārjunīya* recension.

Several different readings accepted in *Māthurī* and *Nāgārjunīya* recensions are found noted in the *Ācārāṅgacūrṇi*, the *Sūtrakṛtāṅgacūrṇi*, the Śīlācārya's *Vṛtti*, the *Uttarādhyayanacūrṇi* and the *Daśavaikālikacūrṇi*. Five times in the *Ācārāṅgacūrṇi*[34] and ten times in the *Vṛtti*[35] by Śīlācārya the readings accepted in the *Nāgārjunīya* recension are found mentioned, the source of the readings, viz. *Nāgārjunīya* recension clearly stated by name. Thirteen times in the *Sūtrakṛtāṅgacūrṇi*[36] and four times in the *Vṛtti*[37] by Śīlācārya the readings accepted in the *Nāgārjunīya* recension are indicated. Nine hundred eighty years after the death of Lord Mahāvīra the *Āgama* works were penned down at Valabhi[38] by the Order of Jaina monks headed by Devardhigaṇikṣamāśramaṇa who was a *yugapradhāna ācārya* belonging to the Order of Mathurā and hence a follower of *Māthurī* recension. So the modern scholars opine that while penning down the *Āgamas* Devardhigaṇi has mainly followed the *Māthurī* recension.[39]

---

32. Ibid., p. 30, fn. 1.

33. Ibid., p. 30, fn. 2; p. 31, fn. 1.

34. Refer to the Ācārāṅagsūtra, MJV Ed., p. 21, fn. 1, 8; p. 33, fn. 10; p. 35, fn. 13; p. 40, fn. 12; p. 46, fn. 1; p. 47, fn. 2; p. 60, fn. 1; p. 63, fn. 11; p. 64, fn. 1; p. 66, fn. 10; p. 67, fn. 6; p. 68, fn. 18; p. 84, fn. 5; p. 90, fn. 10; p. 94, fn. 10.

35. Ibid., p. 21, fn. 1, 8; p. 35, fn. 13; p. 40, fn. 12; p. 46, fn. 1; p. 46, fn. 1; p. 47, fn. 12; p. 60, fn. 1; p. 63, fn. 11; p. 66, fn. 10; p. 67, fn. 6; p. 90, fn. 10.

36. Refer to this volume, p. 11, fn. 12; p. 16, fn. 7; p. 21, fn. 19; p. 22, fn. 8; p. 191, fn. 8; p. 194, fn. 7; p. 195, fn. 4, 9; p. 212, fn. 4; p. 240, fn. 17, 23; p. 245, fn. 15; p. 254, fn. 16.

37. Ibid., p. 21, fn. 19; p. 22, fn. 8; p. 194, fn. 7; p. 212, fn. 4.

38. Refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga*, p. 31, fn. 3.

39. Refer to the Prastāvanā to the *Ācārāṅgasūtra*, MJV Edn., pp. 46-47.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

They maintain that most of the *Āgamas* like the *Ācārāṅga*, the *Sūtrakṛtāṅga*, etc., as we have them today, follow the *Māthurī* recension.

It is possible that with the passage of time many variants might have cropped up even in the recension of the *Āgamas* penned down by the Order of Jaina monks headed by Devardhigaṇikṣamāśramaṇa. It is because many variants are indicated in the *Cūrṇis* and the *Vṛttis* at many places. Moreover, Śīlācārya had before him the recension which was at places slightly different[40] and at places widely different from the one that was before the authors of the *Ācārāṅgacūrṇi* and the *Sūtrakṛtāṅgacūrṇi*. This is the reason why Śīlācārya gives vent to his mental distress by declaring that the model manuscript in consonance with the *Ṭīkā* (*Cūrṇi*) was not available to him[41] (Refer to fn. 9 on p. 187). The two recensions of the first *śrutaskandha*, that were before the authors of the *Cūrṇi* and the *Vṛtti* differ only slightly here and there. But the two recensions of the second *Śrutaskandha*, that were before them differ widely at many places. This we have indicated in foot-notes (p. 127, fn. 26; p. 140, fn. 1; p. 150, fn. 15; p. 236, fns. 3, 8; p. 241, fn. 13, etc.).

The tradition of readings, available at present in the manuscripts of the *Sūtrakṛtāṅga*, is mostly in harmony with the one followed by the author of the *Vṛtti*. Sometimes readings accepted by the author of the *Cūrṇi* are also available in the manuscripts. The manuscript खं १ yields many readings that are followed by the author of the *Cūrṇi*. For the convenience of the students of the *Vṛtti* we have mostly accepted in the body of the text readings followed by the author of the *Vṛtti*. All other readings are noted down in foot-notes. At some places we have accepted in the body of the text even those readings which are followed by the author of the *Cūrṇi*.

It seems that in the *Yāpanīya-saṅgha*[42] or the *Digambara-saṅgha* there existed somewhat different tradition of readings of the *Sūtrakṛtāṅga*. (Refer to fn. 2 on p. 150).

In the preparation of the critical edition of the *Sūtrakṛtāṅgasūtra*, we have consulted with profit many works like the *Sūtrakṛtāṅgacūrṇi*, the *Sūtrakṛtāṅgavṛtti*, the *Āvaśyakacūrṇi*. We have noted in the foot-notes many readings yielded by them. One should not get con-

---

40. Ibid., pp. 33-35. Also Refer to Āmukha, p. 58.
41. Refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga*, p. 32, l. 14.
42. A quotation from the *Sūtrakṛtāṅgasūtra* is found in the *Mūlārādhanāvṛtti*. Though the Mūlārādhanā is held in high esteem in the Digambara Order, we are of the opinion that the authors of this work and its commentary were most probably the followers of the Yāpanīyasaṅgha. For details one may refer to the Prastāvanā to the *Strīnirvāṇa-kevalibhuktiprakaraṇa*.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

fused, noticing the difference between the noted readings and the actual readings found in those printed texts. The readings that are different from those available in the printed texts are collected from very old manuscripts by the Late Āgama-prabhākara Munirāja Śrī Puṇyavijayaji Mahārāja. The corrected or amended forms of readings are given in round brackets. Words and phrases which are deemed necessary but not available are put in square brackets.

Appendices : The present critical edition of the *Sūtrakṛtāṅgasūtra* is embellished with three useful appendices. The third appendix contains important notes. Therein similar passages from the Jaina and Buddhist works, the *Upaniṣads*, the *Mahābhārata*, the *Bhāgavata*, the *Vāyupurāṇa*, the *Manusmṛti* etc., are given. From the metrical standpoint we have found some readings more cogent in comparison with those printed in the adhyayanas beginning with the *Vaitālīya-adhyayana*; they are noted in this appendix. Again, this appendix contains corrections of the wrongly printed readings. So, scholars are requested to study this appendix minutely.

Scholars are also requested to utilise the 'Śuddhi-Vṛddhi-Patraka' (Corrigendum and Addendum).

Commentaries : Among the available commentaries of the *Sūtrakṛtāṅgasūtra*, the *Niryukti* composed by Rev. Bhadrabāhusvāmī, who was proficient in fourteen *Pūrvas*, is the oldest. It is composed in Prakrit. The next, in the chronological order, comes the *Sūtrakṛtāṅgacūrṇi* which is a very old commentary (*vyākhyā*) on the *Niryukti*. It is composed in mixed Sanskrit and Prakrit. The text of the *Cūrṇi*, published by Ṛṣabhadevaji Kesarimalji, Ratlam, is very corrupt. Compared with this, the one corrected by Munirāja Śrī Puṇyavijayaji Mahārāja is flawless.[43] So we have utilised it in foot-notes, etc. While explaining the compound word *'anuttara-nāṇa-daṁsaṇadharo'* the *Cūrṇi* (p. 16) states that the word suggests identity of *jñāna* and *darśana* (*'anuttara-nāṇa-daṁsaṇadharo, etena ekatvaṁ nāṇadaṁsaṇāṇa khyāpitaṁ bhavati'*—2/4/22). On the basis of this statement we can conclude that the author of the *Cūrṇi* follows the view of Āc. Siddhasena Divākara. In the *Cūrṇi* on the *Sūtra* 760 the view of Āc. Bhaddiya, a disciple of Dūsagaṇi Kṣamāśramaṇa, is mentioned. (*'atra Dūsagaṇikṣamāśramaṇaśiṣyabhaddiyācāryā bruvate'*[44]—p. 405).

In chronological order after the *Cūrṇi*, comes the extensive commentary (*vṛtti*) by Śīlācārya. It is available. Mainly depending on

---

43. Only the first *śrūtaskandha* of this work is published by the Prakrit Text Society. The second *śrūtaskandha* is still in the manuscript.

44. For comparison, study the statement "*bhaddiyāyariovaeseṇaṁ bhinnarūvā ekkakā dasasaddeṇa saṁgihiyā bhavanti*" — *Daśavaikālikacūrṇi* by Agastyasiṁha, p. 3.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

this commentary many *ācāryas* later on composed several concise commentaries like *Dīpikā*, which are also available. Wherever we have used the term *vṛtti*, we mean by it the extensive commentary by Śīlācārya. Again, wherever we have used the term *'vṛttikāra'*, we mean by it Śīlācārya alone.

Śīlācārya is well-known by the name of Śīlāṅkācārya. But he himself used the name 'Śīlācārya' only, for him. So, we have used the name 'Śīlācārya' for him. He has also composed the *Vṛtti* on the *Acārāṅgasūtra*. According to one manuscript of this *Vṛtti*, Śīlācārya composed it in Śaka Saṁvat 784 (=Vikrama Saṁvat 918). Other manuscripts mention that it was composed in Śaka Saṁvat 798 (= Vikrama Saṁvat 932). For details one may refer to the Gujarati Introduction (= Prastāvanā) (p. 49) to the *Ācārāṅgasūtra* published in this Series as also to the Introduction (= Prastāvanā) (pp. 16, 23) to *Strīmuktikevalibhukti-prakaraṇa*.

Manuscripts: The description of manuscripts utilised by us in the preparation of the critical edition of the *Sūtrakṛtāṅgasūtra* is given below.

खं १ This manuscript belongs to the Śrī Śāntinātha Tālapatra Jaina Jñāna Bhaṇḍāra, Cambay. According to *the Catalogue of Palm-leaf Manuscripts in the Śāntinātha Jaina Bhandar*, Cambay, Part One, Gaekwad's Oriental Series, Baroda, No. 135, it bears the Serial No. 6. Its size is 31.7" x 2.2". It has 429 folios. Folios 1-363 contain the *Sūtrakṛtāṅga-Vṛtti* by Śīlācārya, folios 364-371A contain the *Sūtrakṛtāṅga-niryukti* and folios 371B-429 contain the *Sūtrakṛtāṅgasūtra*. Writing of the manuscript was completed at Bījāpuranagara on the fifth day of the black half of the month of Bhādrapada, V.S. 1327.[45]

खं २ This manuscript also belongs to the same Bhaṇḍāra. It bears Serial No. 7. Its size is 30.7" x 2.2". It has 463 folios. Folios 1-64 contain the *Sūtrakṛtāṅgasūtra*, folios 65-72 contain the *Sūtrakṛtāṅganiryukti*, folios 73-463 contain the *Sūtrakṛtāṅgavṛtti*. At the end there occurs an extensive colophon by the scribe. Writing of the manuscript was completed at Dayāvaṭagrāma in V.S. 1349.[46]

पा० This manuscript belongs to the Sanghavipāḍā Jaina Jñāna Bhaṇḍāra (Patan) which is now preserved in the Śrī Hemacandrācārya Jaina Jñānamandira, Patan. According to the list in the Hemacandrācārya Jaina Jñāna Mandira it bears Serial No. 31(3). According to *the Catalogue of the Palm-leaf Mss. in the Patan*

45. Refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga*, p. 38, line 12.

46. Ibid., p. 38, fn. 2; p. 39, line 35.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Bhandara, Gaekwad's Oriental Series, Baroda, No. 76 it bears Serial No. 397 (1-2). It has 54 folios. Folios 1-48 contain the *Sūtrakṛtāṅgasūtra* and folios 48-54 contain the *Sūtrakṛtāṅga-niryukti.* The ms. was written at Patan in V.S. 1468.

These three are the palm-leaf manuscripts. Now we describe four paper manuscripts.

पु १ This manuscript belongs to the Munirāja Śrī Punyavijayaji collection preserved in the Lalbhai Dalpatbhai Bharatiya Sanskriti Vidya Mandira, Ahmedabad. It is numbered 8402 in the Catalogue. It has 48 folios. It was written at Navānagara (Jamnagar) in V.S. 1718.

पु २ This manuscript belongs to the same Collection. It is numbered 8363. It has 39 folios. On the basis of the script it can safely be assigned to the sixteenth century of the Vikrama Era.

ला० This manuscript is preserved in the Lalbhai Dalpatbhai Bharatiya Sanskriti Vidyamandira, Ahmedabad. It bears No. 14528. It contains 39 folios. It can be assigned to the sixteenth century of the Vikrama Era.[47]

सं० This manuscript belongs to the Saṁvegī Upāśraya, Hajapatel Pole, Ahmedabad. It is numbered 3678 in the list. It contains 350 folios. The *Sūtrakṛtāṅgasūtra* is written in the middle part of folios whereas the commentary by Śīlācārya is written in the upper and lower parts. The ms. seems to have been written in the sixteenth or the seventeenth century of the Vikrama Era.

Thus in the preparation of the critical edition of the *Sūtrakṛtāṅga-sūtra* we have utilised seven manuscripts.[48]

सू० This is the printed edition of the *Sūtrakṛtāṅga* with the *Vṛtti* by Śīlācārya, published by the Āgamodaya Samiti in V.S. 1976 (= 1919 A.D.). We have utilised this edition mainly in noting down variants in the foot-notes of the second *śrutaskandha.* We do not know as to which manuscripts have formed the basis of this edition. Regarding this nothing is said in the सू० edition itself. This edition is fraught with corrupt readings and wrongly split up words at some places.

I have personally not seen the खं १, २ manuscripts. I have simply utilised the readings which Munirāja Śrī Puṇyavijayaji Mahāraja collected from these manuscripts. These readings are collected

47. For the extensive colophon occurring at the end of this manuscript one may refer to the Prastāvanā to the present edition of the *Sūtrakṛtāṅga* (p. 40, fn. 1).

48. For the important information given at the end of all these seven manuscripts one may refer to notes on p. 258 of this edition.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

thrice at different times. At very few places the difference in these readings is noticeable. It is due to inadvertence on the part of the copyist. But mostly they are uniform. पा० manuscript was available to us only after the first *śrutaskandha* had already been printed. So, we have utilised it in editing the second *śrutaskandha* alone. Even सं० ms. has rarely been utilised by us at some crucial places.

Acknowledgements: We gratefully remember the Late Āgamaprabhākara Munirāja Śrī Puṇyavijayaji Mahārāja who conceived this project of Jaina Āgama Series and remained engaged, up to the end of his life, in collecting the material necessary for editing the texts of the Jaina *Āgamas*. This material is in the safe custody of the Lalbhai Dalpatbhai Bharatiya Sanskriti Vidya Mandira, Ahmedabad. Our thanks are due to Pt. Dalsukhbhai Malvania, Ex-Director of the Vidyamandira, for making available to us this material as also for making valuable suggestions.

The Late Āgamoddhāraka Sagaranandasuri, the editor of the सू०, has edited and published, with tremendous efforts, many Jaina works, viz., Jaina Āgamas and others. Thus he has rendered great service to the scholars of Jaina literature.

We are very much thankful to the sons of Late Sevantilal Chhotalal Patva, the custodian of the Sanghavīpāḍā Bhaṇḍāra (Patan) for allowing us to utilise the पा० manuscript. Our sincere thanks are also due to Narottambhai and Kalyanbhai, sons of the late Sheth Mayabhai Sankalchand, for, they have, without hesitation, allowed us to utilise the सं० ms. belonging to the Saṁvegī Upāśraya Bhaṇḍāra of which they are trustees.

Our grateful thanks are also due to the members of the Managing Committee of Shri Mahavira Jaina Vidyalaya for undertaking this project involving heavy expenditure. Their devotion to Scriptures is exemplary. By entrusting to me the work of critically editing the text of the *Sūtrakṛtāṅgasūtra,* they have given me an opportunity to devote myself to *Jinavacana* (Words of Jina).

Shri Kantilal Dahyabhai Kora, Registrar, Shri Mahavira Jaina Vidyalaya, has taken keen interest in the publication work. He has been very careful to see that all the work regarding the Press goes on smoothly and uninterrupted. His hard work deserves appreciation.

The famous Mouj Printing Bureau, Bombay, deserves our heartfelt thanks for providing us with the various printing facilities.

I extend my heart-felt thanks to Muni Shri Dharmachandravijaya for the help devotedly rendered in preparing appendices and correcting the proofs.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

I respectfully remember my father and spiritual teacher (in the worldly and spiritual lives respectively) His Holiness the Late Munirāja Śrī Bhuvanavijayaji Mahārāja. I could accomplish this onerous task through his profound grace.

I derive constant inspiration from Lord Śrī Śaṅkheśvara Pārśvanātha, the compassionate par excellence. His grace has instilled in me the mental power necessary for accomplishing this task. I, with mind full of devotion, offer this work to Him, on the day of Nirvāṇa of Śrī Pārśvanātha.

Vikrama Saṁvat 2033
Lord Pārśvanātha Nirvāṇa Day
(Eighth Day of the Bright Half
of the Second Śrāvaṇa)
Vav (Dist. Banaskantha).

Muni Jambuvijaya
Disciple of the Late
His Holiness Munirāja
Śrī Bhuvanavijayaji Mahārāja.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सामान्यसङ्केतविवरणम्

[१] सूत्रकृताङ्गसूत्रस्य संशोधने उपयुक्तानां सूत्रकृताङ्गस्य सप्तानां हस्तलिखितादर्शानां नामेकस्य मुद्रितादर्शस्य च सङ्केतानां सामान्यतो विवरणम्। विशेषतो विवरणं प्रस्तावना-आमुखतश्चावगन्तव्यम्।

खं१ = 'खंभात' नगरस्यश्रीशान्तिनाथतालपत्रीयजैनज्ञानभाण्डागारसत्का प्रतिः

खं२ = ,,

पा० = संघवीपाडा जैनज्ञानभाण्डागारसत्का तालपत्रोपरि लिखिता प्रतिः

पु१ = मुनिराजश्रीपुण्यविजयजीमहाराजसंगृहीता कागजोपरि लिखिता प्रतिः

पु२ = ,,

ला० = लालभाई दलपतभाई भारतीयविद्यामन्दिरस्था कागजोपरि लिखता प्रतिः

सं० = 'संवेगीनो उपाश्रय, अहमदाबाद' इत्यत्रस्था कागजोपरि लिखिता प्रतिः

मू० } **सं०** } = यत्र सूत्रकृताङ्गस्य हस्तलिखितादर्शेषु मूलरूपः पूर्वं भिन्नः पाठो लिखितः पश्चात्तु केनचित् संशोधितः तत्र मूल-पाठस्योपदर्शनार्थं **पामू०** इत्यादयः सङ्केताः प्रयुक्ताः यस्तु पाठः पश्चात् संशोध्य तत्र लिखितस्तदर्थं **पासं०** इत्यादयः सङ्केताः प्रयुक्ताः। ते च यथायोगमवगन्तव्याः।

मु० = आगमोदयसमित्या वि. सं. १९७२ वर्षे प्रकाशिता सूत्रकृताङ्गस्य मुद्रिता प्रतिः।

[२] अपरे सङ्केताः

अ० = अध्यायः, अध्ययनं वा। **चू०** = सूत्रकृताङ्गस्य चूर्णिः। **चूपा०** = सूत्राकृताङ्गचूर्णौ निर्दिष्टं पाठान्तरम्। **टि०** = टिप्पनम्। **पृ०** = पृष्ठम्। **पं०** = पङ्क्तिः। **प्र०** = प्रत्यन्तरे पाठः। **शी०** = सूत्रकृताङ्गस्य शीलाचार्यविरचिता वृत्तिः। **शीपा०** = शीलाचार्यविरचितायां सूत्रकृताङ्गवृत्तौ निर्दिष्टं पाठान्तरम्। **सू०** = सूत्रम्।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सम्पादनोपयुक्तग्रन्थसूचिः

[सङ्केतविवरणसहिता]

ग्रन्थनाम	प्रकाशकादि
अभिधर्मकोश	बौद्धभारती, वाराणसी
,, भाष्य	,, ,,
,, ,, स्फुटार्था	,, ,,
अभिधानचिन्तामणि	
अमरकोश	
આગમોનું દિગ્દર્શન	લેખક–હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિય.
आ० = आचाराङ्गसूत्र	श्री महावीर जैन विद्यालय, बम्बई,
आचा० = ,,	,,
आचू० = आचाराङ्गचूर्णि	श्री ऋषभदेवजी केशरीमलजी, रतलाम
आचाराङ्गनिर्युक्ति	आगमोदयसमिति वि. सं. १९७२
आशी०=आचाराङ्गवृत्ति [शीलाचार्यविरचिता]	,,
આર્હત આગમોનું અવલોકન	હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા
आव० नि० = आवश्यकनिर्युक्ति	आगमोदयसमितिः
आवश्यकचूर्णि	श्री ऋषभदेवजी केशरीमलजी, रतलाम
आवश्यकनिर्युक्तेरवचूर्णिः [ज्ञानसागरसूरिविरचिता]	
आवश्यकसूत्रवृत्तिः [हारिभद्री]	आगमोदयसमितिः
इसिभासियाइं [ऋषिभाषितानि]	लालभाई दलपतभाई भारतीय संस्कृति विद्यामन्दिर, अहमदाबाद
,, टीका [ऋषिभाषितटीका]	,,
उणादिसूत्र	
उत्तरा० = उत्तराध्ययनसूत्र	श्री महावीर जैन विद्यालय, बम्बई
उपनिषदः [कठादयः]	मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ही ७
उववाइय = औपपातिकसूत्र	आगमोदयसमितिः
औप० = औपपातिकसूत्र	,,
औप० वृ० = औपपातिकसूत्रवृत्तिः [अभयदेवसूरिविरचिता]	,,
अंगविज्जा	प्राकृत टेक्स्ट सोसायटी
अंगसुत्ताणि	जैन विश्वभारती, लाडनूं, राजस्थान

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कल्पसूत्र	आगमोदयसमिति
,, सुबोधिका	,,
कहावली	
चरकसंहिता	निर्णयसागर प्रेस, मुंबई
,, टीका [चक्रपाणिदत्तविरचिता]	,, ,,
छन्दोनुशासन	सिंघी जैन ग्रंथमाला, भारतीय विद्याभवन, बम्बई
जयधवला [वीरसेनाचार्यविरचिता कसायपाहुड-टीका]	भा० दिगम्बर जैन संघ ग्रन्थमाला, मथुरा
जैन आगमधर और प्राकृतवाङ्मय	मुनिश्री हजारीमल स्मृतिग्रंथ, ब्यावर
जैन साहित्य का बृहद् इतिहास	पार्श्वनाथ विद्याश्रम शोधसंस्थान, जैनाश्रम, हिन्दू यूनिवर्सिटी, वाराणसी
ज्योतिष्करण्डकटीका	
ज्ञाता० = ज्ञाताधर्मकथाः	आगमोदयसमिति
तत्त्वार्थभाष्य	श्री ऋषभदेवजी केशरीमलजी, रतलाम
तत्त्वार्थराजवार्तिक [अकलंकदेवविरचिता व्याख्या]	भारतीय ज्ञानपीठ, काशी
तत्त्वार्थसर्वार्थसिद्धि [पूज्यपादविरचिता]	,,
त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित्रम् [दशमं पर्व]	गंगाबाई जैन चॅरिटेबल ट्रस्ट, मुंबई ५६
दशवै० = दशवैकालिकसूत्र	श्री महावीर जैन विद्यालय
,, चूर्णिः [अगस्त्यसिंहविरचिता]	प्राकृत टेक्स्ट सोसायटी
,, वृद्धविवरणम्	श्री ऋषभदेवजी केशरीमलजी, रतलाम
,, वृत्तिः [हारिभद्री]	आगमोदयसमिति
दशाश्रुतस्कन्धः	
दशा० चू० = दशाश्रुतस्कन्धचूर्णिः	
दिव्यावदान	मिथिला विद्यापीठ, दरभंगा
द्वादशारनयचक्रवृत्ति	जैन आत्मानन्दसभा, भावनगर
धवला [वीरसेनाचार्यविरचिता षट्खण्डागमटीका] भा० १	जैन-संस्कृति-संरक्षक-संघ, सोलापूर
नन्दीसूत्र	प्राकृत टेक्स्ट सोसायटी
,, चूर्णि	,,
,, वृत्तिः [हारिभद्री]	,,
,, वृत्तिटिप्पनक	,,
वृत्तिः [मलयगिरिसूरिविरचिता]	आगमोदयसमिति

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पण्णवणा० = प्रज्ञापनासूत्र ,,
પદરચનાની ઐતિહાસિક સમાલોચના
परिशिष्टपर्व जैनधर्मप्रसारक सभा, भावनगर
पा० धा० = पाणिनीय धातुपाठ
पालित्रिपिटकान्तर्गता बौद्धग्रन्थाः नवनालन्दा विहार, नालन्दा, बिहार
उदानं [सुत्तपिटके]
अंगुत्तनिकायपालि ,,
जातकपालि ,,
थेरगाथा ,,
दीघनिकाय ,,
धम्मपद ,,
बुद्धवंस ,,
मज्झिमनिकाय ,,
महानिद्देस ,,
महावग्ग [विनयपिटके]
सुत्तनिपात [सुत्तपिटके]
सुत्तनिपातअट्ठकथा ,,
संयुत्तनिकाय ,,
प्रतिक्रमणग्रन्थत्रयी જિનસેન ભટ્ટારક, પટ્ટાચાર્ય મહા સ્વામી સંસ્થાન મઠ, કોલ્હાપુર
प्रशमरति
प्रश्नव्या० = प्रश्नव्याकरण[पण्हावागरण]सूत्र आगमोदयसमिति
प्रज्ञापना[पण्णवणा]सूत्र ,,
,, वृत्तिः [मलयगिरिसूरिविरचिता] ,,
भगवतीसूत्र ,,
,, वृत्तिः [अभयदेवसूरिविरचिता] ,,
भगवद्गीता
भागवतपुराण
मनुस्मृति
महाभारत भाण्डारकर ओरिएण्टल रिसर्च इन्स्टिटयूट, पुना
મહાવીર જૈન વિદ્યાલય સુવર્ણમહોત્સવ ગ્રંથ શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, ઈસ્વીસન, ૧૯૬૮

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મહાવીરસ્વામીનો સંયમધર્મ (શ્રીસૂત્રકૃતાંગનો છાયાનુવાદ)	ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ, લેખક—ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલ
मूलाराधनाटीका विजयोदया [अपराजित-सूरिविरचिता]	बलात्कार गण जैन पब्लिकेशन सोसायटी, कारंजा
वायुपुराण	
विशेषावश्यकभाष्य	लालभाई दलपतभाई भारतीय संस्कृति विद्यामन्दिर, अहमदाबाद ९
,, स्वोपज्ञटीका	,,
विसुद्धिमग्गो	पालिग्रंथमाला, वाराणसी
श्रावकभूमिः [बौद्धाचार्येण असङ्गेन विरचिता]	काशीप्रसाद जायस्वाल रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पटणा
सम० = समवायाङ्गसूत्र	आगमोदय समिति
,, वृत्तिः [अभयदेवसूरिविरचिता]	,,
सामाचारीशतक [समयसुन्दरसूरिविरचित]	
सांख्यकारिका [ईश्वरकृष्णविरचिता]	
सि० =सिद्धहेमशब्दानुशासन	
सूत्रकृताङ्गसूत्र	श्री महावीर जैन विद्यालय, बम्बई
सुचू०=सूत्रकृताङ्गचूर्णिः [प्रथमश्रुतस्कन्धः]	प्राकृत टेक्स्ट सोसायटी
,, [द्वितीयश्रुतस्कन्धः]	श्री ऋषभदेवजी केशरीमलजी, रतलाम
सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तिः	आगमोदयसमिति
,, वृत्तिः [शीलाचार्यविरचिता]	,,
,, दीपिका [हर्षकुलगणिविरचिता]	भीमसी माणेक, मुंबई
,, दीपिका [साधुरङ्गविरचिता]	देवचंद लालभाई जैन पुस्तकोद्धार फंड, सुरत
सेनप्रश्न	
स्त्रीनिर्वाण–केवलिभुक्तिप्रकरणे	जैन आत्मानन्द सभा, भावनगर
स्थानाङ्गसूत्र	आगमोदयसमिति
,, वृत्तिः [अभयदेवसूरिविरचिता]	,,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सूत्रकृताङ्गसूत्रस्य विषयानुक्रमः

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
१–८७३	सूत्रकृताङ्गसूत्रम् (२३ अध्ययनानि)	१–२५८
१–६३७	प्रथमः श्रुतस्कन्धः (१६ अध्ययनानि)	१–११९
	प्रथममध्ययनं 'समयः' (४ उद्देशकाः)	१–१५
	प्रथम उद्देशकः	१–५
१	'बन्धनं परिज्ञाय त्रोटयेत्' इति सुधर्मस्वामिनाभिहिते 'भगवता वीरेण' किं बन्धनं प्रोक्तमिति जम्बूस्वामिनः प्रश्नः	१
२–६	बन्धनविवरणम्	१–२
७–८	पञ्चमहाभूतवादः	२
९–१०	एकात्मवादः	३
११–१२	तज्जीव-तच्छरीरवादः	३
१३–१४	अकारकवादः	३
१५–१६	आत्मषष्ठपञ्चमहाभूतवादः	३–४
१७–१८	क्षणवादिबौद्धमतम्	४
१९	सांख्यादिमतम्	४
२०–२७	परप्रवादिनां धर्मानभिज्ञत्वादि	४–५
	द्वितीय उद्देशकः	५–१०
२८–३२	नियतिवादः	५–६
३३–५०	अज्ञानवादः	६–९
५१–५६	बौद्धानां मते कर्मणो न सञ्चयः	९–१०
५७–५९	परवादिदूषणम्	१०
	तृतीय उद्देशकः	१०–१३
६०–६३	आधाकर्मभोजिनां दोषाः	१०–११
६४–६८	विविधा जगत्कर्तृत्ववादाः	११–१२
६९–७५	परप्रवादिमतदूषणम्	१२–१३
	चतुर्थ उद्देशकः	१३–१५
७६–८८	मुनिधर्मोपदेशः	१३–१५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	द्वितीयमध्ययनं 'वैतालीयम्' (३ उद्देशकाः) (भगवत ऋषभदेवस्य अष्टानवतिं पुत्रानुद्दिश्य उपदेशः)	१६–३०
	प्रथम उद्देशकः	
८९-११०	सम्बोध्यै समुपदेशः, अनित्यतायाश्च वर्णनम्	१६–२०
	द्वितीय उद्देशकः	
१११-१४२	मान-मद-परनिन्दादिवर्जनायोपदेशः	२०–२६
	तृतीय उद्देशकः	
१४३-१६४	अज्ञानोपचितकर्मोपचयाय सुखप्रमादादित्यागाय चोपदेशः	२६-३०
	तृतीयमध्ययनम् 'उपसर्गपरिज्ञा' (४ उद्देशकाः)	३१–४४
	प्रथम उद्देशकः	
१६५-१८१	प्रतिकूलोपसर्गवर्णनम्	३१–३३
	द्वितीय उद्देशकः	
१८२-२०३	अनुकूलोपसर्गवर्णनम्	३३–३७
	तृतीय उद्देशकः	
२०४–२२४	अध्यात्मविषादः परवादिवचनानि च	३७–४०
	चतुर्थ उद्देशकः	
२२५-२४६	नमि-रामगुप्ताद्यालम्बनं गृहीत्वा मन्दीभूतानां संयमस्खलितानां प्रज्ञापना	४०–४४
	चतुर्थमध्ययनं 'स्त्रीपरिज्ञा' (२ उद्देशकौ)	४५-५३
	प्रथम उद्देशकः	
२४७–२७७	स्त्रीसंस्तव-संलापादिभिः शीलस्खलनाया वर्णनम	
	द्वितीय उद्देशकः	
२७८–२९९	स्खलितशीलानां भयङ्करदुर्दशाया वर्णनम्	५३
	पञ्चममध्ययनं 'नरकविभक्तिः' (२ उद्देशका)	
३००–३५१	नरकगतानामनन्तदुःखानां भयङ्करं स्वरूपमवगम्य नरकगमन-कारणानां हिंसा-परिग्रहादीनां त्यागायोपदेशः	५४–६२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	षष्ठमध्ययनं 'महावीरस्तवः'	
३५२–३८०	प्रभोर्महावीरस्वामिनो विविधगुणवर्णनद्वारेण स्तुतिः	६३–६७
	सप्तममध्ययनं 'कुशीलपरिभाषितम्'	
३८१–४१०	विविधान् कुशीलाचारान् प्रातःस्नान-लवणाभोजन-होमादिना मोक्षवादिनां मतं च वर्णयित्वा सत्यागाथोपदेशः	६८–७३
	अष्टममध्ययनं 'वीर्यम्'	
४११–४३६	कर्मवीर्या-ऽकर्मवीर्ययोः (बाल-पण्डितवीर्ययोः) स्वरूपमभिधाय ध्यानयोगेन विचरणायोपदेशः	७४–७८
	नवममध्ययनं 'धर्मः'	
४३७–४७२	संयमबाधकविविधानाचारवर्जनसहितं धर्मस्वरूपवर्णनम्	७९–८४
	दशममध्ययनं 'समाधिः'	
४७३–४९६	समाध्युपायवर्णनम्	८५–८९
	एकादशमध्ययनं 'मार्गः'	
४९७–५३४	संसारतरणाय मार्गस्य वर्णनम्	९०–९५
	द्वादशमध्ययनं 'समवसरणम्'	
५३५–५५६	चतुर्णां क्रिया-ऽक्रिया-विनया-ऽज्ञानवादिनां मतस्य वर्णनम्	९६–१००
	त्रयोदशमध्ययनं 'याथातथ्यम्'	
५५७–५७९	सम्यग्ज्ञान-दर्शन-चारित्ररूपस्य परमार्थस्य वर्णनम्	१०१–१०५
	चतुर्दशमध्ययनं 'ग्रन्थः'	
५८०–६०६	द्रव्यभावग्रन्थत्यागिनः शैक्षकस्य कर्तव्यानां वर्णनम्	१०६–११०
	पञ्चदशमध्ययनं 'जमतीतं'	
६०७–६३१	आयतचारित्रेण साधुना भाव्यमित्यस्य प्रतिपादनम्	१११–११५
	षोडशमध्ययनं 'गाथा'	
६३२–६३७	माहण-श्रमण-भिक्षु-निर्ग्रन्थानां यथार्थस्वरूपस्य वर्णनम्	११६–११७
६३८–८७३	द्वितीयः श्रुतस्कन्धः (७ अध्ययनानि)	१२१–२५८
	प्रथममध्ययनं 'पौण्डरीकम्'	१२१–१५१
६३८	पुष्करिण्या वर्णनम्	१२१–१२२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
६३९–६४२	पुण्डरीकोत्क्षेपणाभिलाषिणो नीरतीरभ्रष्टपुरुषचतुष्टयस्य वर्णनम्	१२२–१२५
६४३	पुण्डरीकोत्क्षेपकभिक्षोर्वर्णनम्	१२५–१२६
६४४–६४५	भगवता महावीरेण विहित उपनयः	१२६–१२७
६४६–६४७	राज्ञः राजपरिषदश्च वर्णनम्	१२७–१२९
६४८–६५३	तज्जीव-तच्छरीरवादिनः प्रथमपुरुषस्य वर्णनम्	१२९–१३३
६५४–६५८	पञ्चमहाभूत-आत्मषष्ठपञ्चमहाभूतवादिद्वितीयपुरुषवर्णनम्	१३३–१३५
६५९–६६२	ईश्वरकारणिकस्य तृतीयपुरुषस्य वर्णनम्	१३५–१३७
६६३–६६५	नियतिवादिनश्चतुर्थपुरुषस्य वर्णनम्	१३७–१३९
६६६	आर्यमार्गमप्राप्तानां चतुर्णां पुरुषाणां कामभोगेषु विषण्णत्वम्	१३९
६६७–६९३	भिक्षोः स्वरूपस्य वर्णनम्	१३९–१५१
	द्वितीयमध्ययनं 'क्रियास्थानम्'	१५२–१९३
६९४–७०७	धर्मा-ऽधर्मपक्षयोरधर्मपक्षे त्रयोदशानां क्रियास्थानानां विस्तरेण स्वरूपम्	१५२–१६४
७०८–७१०	प्रकारान्तरेणाधर्मपक्षस्य स्वरूपम्	१६५–१७३
७११	धर्मपक्षस्य स्वरूपम्	१७३–१७४
७१२	मिश्रपक्षस्य स्वरूपम्	१७४
७१३	प्रकारान्तरेणाधर्मपक्षस्य स्वरूपम्	१७४–१८२
७१४	प्रकारान्तरेण धर्मपक्षस्य स्वरूपम्	१८२–१८७
७१५–७१६	प्रकारान्तरेण मिश्रपक्षस्य स्वरूपम्	१८७–१९०
७१७	धर्मा-ऽधर्मपक्षयोः क्रिया-ऽक्रिया-ऽज्ञान-विनयवादिनां त्रिषष्ट्यधिकानां त्रयाणां प्रवादिशतानामधर्मपक्षे समवतारः	१९०
७१८	प्रावादुकानां स्ववचनेनैव निरासः	१९०–१९१
७१९	हिंसावादे दोषः संसारपरिभ्रमणं	१९१–१९२
७२०	अहिंसावादे मोक्षप्राप्तिः	१९२–१९३
७२१	द्वादशसु क्रियास्थानेषु संसारः, त्रयोदशे क्रियास्थाने मोक्षः	१९३
	तृतीमध्ययनम् 'आहारपरिज्ञा'	१९४–२०९
७२२–७३१	वनस्पतिकायिकानामाहारस्य वर्णनम्	१९४–२०२
७३२	मनुष्याणामाहारस्य वर्णनम्	२०२–२०३
७३३	जलचरपञ्चेन्द्रियतिरश्चामाहारस्य वर्णनम्	२०३–२०४
७३४	चतुष्पदस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिरश्चामाहारस्य वर्णनम्	२०४
७३५	उरपरिसर्पस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिरश्चामाहारस्य वर्णनम्	२०४
७३६	भुजपरिसर्पस्थलचरपञ्चेन्द्रियतिरश्चामाहारस्य वर्णनम्	२०४–२०५
७३७	खचरपञ्चेन्द्रियतिरश्चामाहारस्य वर्णनम्	२०५
७३८	विकलेन्द्रियाणामाहारस्य वर्णनम्	२०५–२०६
७३९–७४२	अप्कायिकजीवानामाहारस्य वर्णनम्	२०६–२०७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
७४३	अग्निकायिकजीवानामाहारस्य वर्णनम्	२०७
७४४	वायुकायिकजीवानामाहारस्य वर्णनम्	२०७–२०८
७४५	पृथिवीकायिकजीवानामाहारस्य वर्णनम्	२०८–२०९
७४६	सर्वजीवानुद्दिश्य सामान्यतो वर्णनम्	२०९
	चतुर्थमध्ययनं 'प्रत्याख्यानक्रिया'	**२१०–२१६**
७४७	अप्रत्याख्याने पापकर्मबन्धः	२१०
७४८	चोदकस्य आक्षेपः	२१०–२११
७४९–७५२	आचार्यस्य परिहारः	२११–२१५
७५३	संयतस्वरूपम्	२१५–२१६
	पञ्चममध्ययनम् 'अनाचारश्रुतम्'	**२१७–२२१**
७५४–७८६	विविधानामनाचाराणां वर्णनं तद्वर्जनाय चोपदेशः	२१७–२२१
	षष्ठमध्ययनम् 'आर्द्रकीयम्'	**२२२–२३२**
७८७–७८९	आर्द्रं प्रति गोशालकस्य वचनम्	२२२
७८९–७९२	आर्द्रकुमारस्य गोशालकं प्रति प्रतिवचनम्	२२२
७९३	आर्द्रं प्रति गोशालकस्य वचनम्	२२३
७९४–७९६	आर्द्रकुमारस्य गोशालकं प्रति उत्तरम्	२२३
७९७ पूर्वार्धम्	आर्द्रं प्रति गोशालकस्य वचनम्	२२३
७९७–८००	आर्द्रकुमारस्य प्रतिवचनम्	२२३–२२४
८०१–८०२	आर्द्रं प्रति गोशालकस्य वचनम्	२२४
८०३–८११	आर्द्रकुमारस्य गोशालकं प्रति उत्तरम्	२२४–२२६
८१२–८१५	आर्द्रं प्रति बौद्धभिक्षूणां वचनम्	२२६–२२७
८१६–८२८	आर्द्रकुमारस्य बौद्धभिक्षून् प्रति उत्तरम्	२२७–२२९
८२९–८३०	आर्द्रं प्रति ब्राह्मणानां वचनम्	२२९
८३१	आर्द्रकुमारस्य ब्राह्मणान् प्रति उत्तरम्	२३०
८३२–८३४	आर्द्रं प्रति त्रिदण्डिनां वचनम्	२३१
८३५–८३७	आर्द्रकुमारस्य उत्तरम्	२३१–२३२
८३८	आर्द्रं प्रति हस्तितापसानां वचनम्	२३२
८३९–८४०	आर्द्रकुमारस्य उत्तरम्	२३२
८४१	भवसागरतरणोपायः	२३२
	सप्तममध्ययनं 'नालन्दीयम्'	**२३३–२५८**
८४२–८४४	राजगृहाद् बहिर्नालन्दायां लेपो नाम श्रमणोपासक आसीत्, तस्य शेषद्रव्याख्यायामुदकशालायां हस्तियामस्य वनखण्डस्य वर्णनम्	२३३–२३६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
८४५	वनखण्डे भगवान् महावीरो गौतमस्वामी च विहरतः, तत्र गौतमस्वामिनः समीपे श्रीपार्श्वनाथतीर्थकरसन्तानीयस्य पेढालपुत्रस्य उदकस्य आगमनं प्रश्नश्च	२३७
८४६	'भवतां श्रमणाः श्रमणोपासकान् 'त्रस' हिंसाप्रत्याख्यानं' कारयन्ति, किन्तु 'त्रस'स्थाने 'त्रसभूत'शब्दं प्रयुज्य प्रत्याख्यानं कारयितव्यम्' इति उदकस्य गौतमस्वामिने कथनम्।	२३९
८४७–८४८	भगवता गौतमस्वामिना भूतशब्दस्यानावश्यकत्वप्रतिपादनम्	२३९–२४०
८४९–८७२	भगवतो गौतमस्वामिन उदकेन सह संवादः	२४०–२५७
८७३	भगवतो महावीरस्यान्तिकमागत्य उदकेन पञ्चमहाव्रतिकसप्रतिक्रमणधर्मस्याङ्गीकरणम्	२५७

३ परिशिष्टानि २५९–३७६

प्रथमं परिशिष्टं 'विशिष्टशब्दसूचिः' २५९–३४४

[१] प्रथमश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः २५९–३०३

[२] द्वितीयश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः ३०३–३४४

द्वितीयं परिशिष्टं 'सूत्रकृताङ्गगाथानामकारादिक्रमः' ३४५–३५४

तृतीयं परिशिष्टं 'कतिपयानि विशिष्टानि टिप्पणानि' ३५५–३७४

शुद्धि-वृद्धिपत्रकम् ३७५–३७६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

॥ श्रीऋषभदेवस्वामिने नमः ॥
॥ श्रीचन्द्रप्रभस्वामिने नमः ॥
॥ श्रीशंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥
॥ णमो त्थु णं समणस्स भगवओ महइमहावीरवद्धमाणसामिस्स ॥
॥ नमः श्रीसद्गुरुदेवेभ्यः ॥

पंचमगणहरभयवंसिरिसुहम्मसामिविरइयं बिइयमंगं

सूयगडंगसुत्तं ।

॥ पढमो सुयक्खंधो ॥

१

पढमं अज्झयणं 'समयो'

[पढमो उद्देसओ]

॥ [1]नमः श्रीवर्धमानाय । अर्हं नमः ॥

१ बुज्झिज्ज [2]तिउट्टेज्जा बंधणं परिजाणिया ।
किं[3]माह बंधणं वीरे ? किं वा जाणं [4]तिउट्टई ? ॥ १ ॥

२ चित्त[5]मंतमचित्तं वा परिगिज्झ किसामवि ।
अन्नं वा अणुजाणा[6]ति एवं दुक्खा ण मुं[7]चइ ॥ २ ॥

३ सयं तिवायए पाणे अदुवा अण्णेहिं [8]घायए ।
हणंतं वाऽणुजाणाइ वेरं वं[9]ड्ढेति अप्पणो ॥ ३ ॥

---

१. नमः श्रीवर्धमानाय खं १ । अर्हं खं २ पु २ । अर्हं नमः पु १ । नमः श्रीवर्धमानजिनाय । अर्हं ला० ॥ २. तितुट्टेज्जा पु १ ला० । तिकुट्टेज्जा पु २ ॥ ३. किमाहु बंधणं धीरे पु १ चू० । "किमाहु बंधणं धीरे……बुद्ध्यादीन् गुणान् दधातीति धीरः" चू० । "किमाह किमुक्तवान् बन्धनं वीरः तीर्थकृत्" शी० ॥ ४. तिउट्टति चू० ॥ ५. °मन्तमचित्तं वा परिगिज्झ कसामवि खं १ ॥ ६. °णाए एवं खं २ पु १, २ । °णा एवं ला० ॥ ७. मुच्चती खं १ पु १ ॥ ८. घातये चू० ॥ ९. चू० विना–वड्ढति खं १ । वड्ढइ खं २ पु १, २ ला० । तुलना – आ० सू० ९३, ११४ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४ [1]जंस्सि कुले समुप्पन्ने [2]जेहिं वा संवसे णरे ।
ममाती लुप्पती बाले अन्नमन्नेहिं मुच्छिए ॥ ४ ॥

५ वित्तं सोयरिया चेव सव्वमेतं न [3]ताणए ।
[4]संखाए जीवियं चेव [5]कम्मणा उ तिउट्टति ॥ ५ ॥

६ एए गंथे विउक्कम्म एगे समण-माहणा ।
अयाणंता [6]विउस्सिता सत्ता [7]कामेहिं माणवा ॥ ६ ॥

७ संति पंच महब्भूया इहमेगेसि[8]माहिया ।
पुढवी आऊ तेऊ वाऊ आगासपंचमा ॥ ७ ॥

८ एते पंच महब्भूया [9]तेब्भो एगो त्ति आहिया ।
[10]अह एसिं विणासे उ विणासो होइ [11]देहिणो ॥ ८ ॥

---

१. जंसी कुले समुप्पण्णो चू० । "जस्सि(जंसि–प्र०)मित्यादि" शी० ॥ २. "जेहिं वा सद्धिं संवसति" आ० सू० ६४, ६६, ६७, ८१ ॥ ३. ताणते खं १। "न त्राणाय भवति" चू० शी० ॥ ४. संधाति जीवितं चेव चू० । "संधाति जीवितं चेव, समस्तं धाति संधाति, मरणाय धावति । ······पठ्यते च–संखाए जीवितं चेव कम्मणा उ तिउट्टति । संखाए त्ति ज्ञात्वा जाणणासंखाए 'अणिच्चं जीवितं'ति तेण कम्माइं कम्महेतू य त्रोडेज्ज ।" चू० । "एतद्······न त्राणाय रक्षणाय भवतीत्येतत् संख्याय ज्ञात्वा, तथा जीवितं च प्राणिनां स्वल्पमिति संख्याय कर्मणः सकाशात् त्रुट्यति······, तुरवधारणे, त्रुट्यत्येवेति । यदिवा कर्मणा क्रियया संयमानुष्ठानरूपया, बन्धनात् त्रुट्यति, कर्मणः पृथग् भवतीत्यर्थः ।" शी० ॥ ५. कम्मुणा खं १। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् । तुलना–आ० सू० २३० टि० १७ । "कर्माष्टभेदम्, तस्मात् त्रुटिष्यतीति त्रुट्यति" आशी० ॥ ६. सं० विना–विउस्सित्ता खं १। विओसित्ता खं २ । विओस्सिता ला० । विउसिंता पु १ । विओसिता पु २ । "अयाणंता वियोसिया, अयाणंता विरति-अविरतिदोसे य, विविधं ओसिता विओसिता बद्धा इत्यर्थः, बीभत्सं वा उत्सृता विउस्सिता" चू० । "विविधमनेकप्रकारम् उत् प्राबल्येन सिता बद्धाः" शी० ॥ ७. "कामाः शब्दादयः, मनोरपत्यानि मानवाः ।······गृहस्था अप्पसत्थिच्छा कामेसु इच्छाकामेसु मयणकामेसु वा सत्ता" चू० । "मानवाः पुरुषाः सक्ताः गृद्धा अभ्युपपन्नाः कामेसु इच्छामदनरूपेषु" शी० । तुलना–"सत्ता कामेहिं माणवा" आ० सू० १८० । "एवं सत्ता कामेहिं माणवा, सत्ता रत्ता मुच्छिता अप्पसत्थिच्छा कामेसु मदणकामेसु, मणो अवच्चाणि माणवा, लोगे सिद्धं ।" आचू० ॥ ८. °सि आहिता खं १ । "एगेसिं ण सव्वेसिं,......आहिता आख्याताः" चू० ॥ ९. ते भो ! एक्को खं २ पु १, २ ला० । ते भो ! एगो चूपा० ॥ १०. अह तेसिं विणासेणं वि° खं १ । अह एसिं विणासेण वि° पु १ । अध तेसिं विसंयोगे वि° चू० ॥ ११. देहिणं खं २ पु १, २ ला० चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९ [1]जहा य पुढवीथूभे एगे नाणा हि दीसइ ।
एवं भो ! कसिणे [2]लोए एके विज्जा णु वत्तए ॥ ९ ॥

१० एवं[3]मेगे त्ति जंपंति मंदा आरंभणिस्सिया ।
[4]एगे किच्चा सयं [5]पावं तिव्वं दुक्खं नियच्छइ ॥ १० ॥

११ पत्तेयं कसिणे आया जे बाला जे य पंडिता ।
संति [6]पेच्चा ण ते संति णत्थि सत्तो[7]वपातिया ॥ ११ ॥

१२ णत्थि पुण्णे व पावे वा णत्थि लोए इतो [8]परे ।
सरीरस्स विणासेणं विणासो होति [9]देहिणो ॥ १२ ॥

१३ कुव्वं च [10]कारवं चेव सव्वं कुव्वं ण [11]विज्जति ।
एवं अकारओ अप्पा [12]एवं ते उ पगब्भिया ॥ १३ ॥

१४ जे ते उ वाइणो एवं लोए तेसिं [13]कुओ सिया ।
तमातो ते तमं जंति [14]मंदा आरंभनिस्सिया ॥ १४ ॥[15]

१५ संति पंच महब्भूता इहमेगेसि आहिता ।
[16]आयछट्ठा [17]पुणेगाऽऽहु आया लोगे य सासते ॥ १५ ॥

---

१. जहा य पुढवीथूहे एगे णाणिहि दीसंती खं १॥ २. लोए विण्णू नाणा हि दीसए खं २ चू० । लोए विण्णू नाणा हि वट्टइ पु १, २ ला० ॥ ३. °मेगे त्ति पु १, २ ला० । "एवं······एगो त्ति 'एक एव पुरुषः' एवं प्रभाषन्ते" चू० । "एवमेगेत्यादि। एवम्······एके केचन······ जल्पन्ति" शी० ॥ ४. "एगो किच्चा सयं पावं······एकः कृत्वा स्वयं पापम्" चू० । "एके केचन······कृत्वा······स्वयम्······पापम्······तीव्रदुःखं······नियच्छतीति आर्षत्वाद् बहुवचनार्थे एकवचनमकारि" शी० ॥ ५. पावं तेणं(ण चू० ला०) तिव्वं नियच्छइ पु १, २ ला० चू० । एतदनन्तरं सर्वगतवादी गतः इत्यधिकं वर्तते पु १, २ ला० ॥ ६. पच्चा खं २ ॥ ७. °ववाइया खं २ । °ववायया पु १, २ ला० । "उपपातेन निर्वृत्ता औपपातिकाः, भवाद् भवान्तरगामिनो न भवन्तीति तात्पर्यार्थः" शी० ॥ ८. परं चू० । वरे खं १॥ ९. देहिणं चू० । एतदनन्तरं तज्जीवतच्छरीरवादी गतः इत्यधिकं वर्तते खं २ पु १, २ ला० ॥ १०. कारयं खं २ पु १, २॥ ११. विज्जती खं १, पु १॥ १२. एवमेगे पग° चू० । ते उ एवं पग° खं २ पु १, २ ला० ॥ १३. कओ खं २ ॥ १४. मंदा मोहेण पाउता चूपा० ॥ १५. एतद्गाथानन्तरम् अकिरियवादी गया इत्यधिकं वर्तते खं २ पु १, २ ला० ॥ १६. "आतच्छट्ठो पुणो आहु······आत्मा षष्ठः, कोऽर्थः? यथा पञ्च महाभूतानि सन्ति तथा तेभ्यः पृथग्भूतः षष्ठ आत्माख्यः पदार्थोऽस्तीति भावः" दी० ॥ १७. पुणेगाहू खं १। पुणो आहु खं २ पु १, २ ला० । "ते तु आतच्छट्ठा पुण एगे आहु" चू० । "ते च वादिन एवमाहुः एवमाख्यातवन्तः यथा······आत्मषष्ठानि भूतानि विद्यन्त इति" शी०, एतदनुसारेण पुणेगाऽऽहु इति पाठः शी०सम्मतः प्रतीयते ॥

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

१६ दुहओ [1]ते ण विणस्संति [2]नो य उप्पज्जए असं ।
सव्वे वि [3]सव्वहा भावा नियतीभावमागता ॥ १६ ॥[4]

१७ पंच खंधे वयंतेगे बाला उ [5]खणजोगिणो ।
[6]अन्नो अणन्नो णेवाऽऽहु हेउयं [7]च अहेउयं ॥ १७ ॥

१८ पुढवी [8]आऊ तेऊ य तहा वाऊ य [9]एकओ ।
चत्तारि धाउणो रूवं [10]एवमाहंसु जाणगा ॥ १८ ॥

१९ अगारमावसंता वि [11]आरण्णा वा वि [12]पव्वगा ।
[13]इमं दरिसणमावन्ना सव्वदुक्खा [14]विमुच्चती ॥ १९ ॥

२० [15]ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा ।
जे ते उ वाइणो एवं ण ते ओहंतराऽऽहिता ॥ २० ॥

२१ [16]ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा ।
जे ते उ वाइणो एवं ण ते संसारपारगा ॥ २१ ॥

२२ [17]ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा ।
जे ते उ वाइणो एवं ण ते गब्भस्स पारगा ॥ २२ ॥

२३ [18]ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा ।
जे ते उ वाइणो एवं न ते जम्मस्स पारगा ॥ २३ ॥

२४ [19]ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा ।
जे ते उ वाइणो एवं न ते दुक्खस्स पारगा ॥ २४ ॥

२५ [20]ते णावि संधिं णच्चा णं न ते धम्मविऊ जणा ।
जे ते उ वादिणो एवं न ते मारस्स पारगा ॥ २५ ॥

---

१. ते विण° पु १, २ ॥ २. णो उप्पज्जई खं १ ॥ ३. सव्वया भावा (सव्वभावा पु १,२) नियत्तीभावमागया खं २ पु १, २ ला० ॥ ४. एतद्गाथानन्तरम् आतमछट्ठवादी गया इत्यधिकं खं २ पु १, २ ला० ॥ ५. °जोइणो खं २ पु १,२ ला० चू० ॥ ६. "अण्णो अणण्णो णेवा(वा ?)-हु, केचिदन्यं शरीरादिच्छन्ति, केचिदनन्यम्, शाक्यास्तु केचिद् नैवान्यम् [नाप्यनन्यम् ?]" चू० ॥ ७. व पु २ ॥ ८. आऊ य तेऊ चू० ॥ ९. एकओ खं १ ॥ १०. °माहंसु यावरे शी०, °माहंसु जाणगा शीपा० ॥ ११. अरन्ना खं २ ॥ १२. पव्वइया पु १, २ ला० । "प्रव्रजिताश्च शाक्यादयः" शी० ॥ १३. एतं चू० ॥ १४. विमुच्चंति चू० । "दुःखेभ्यो विमुच्यन्ते" शी० ॥ १५–२०. "तेणा विमं तिणच्चाणं० सिलोगो । तेण त्ति उपासकानामाख्या, कु(त्रि ?)ज्ञानेन त्रिपिटकज्ञानेन" चू० । "ते पञ्चभूतवाद्याद्याः नापि नैव सन्धिं छिद्रं विवरम्,⋯⋯तमज्ञात्वा

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२६ ◁ [1]णाणाविहाइं दुक्खाइं अणुभवंति पुणो पुणो।
संसारचक्कवालम्मि [2]वाहि-मच्चु-जराकुले ॥ २६ ॥

२७ उच्चावयाणि गच्छंता गब्भ[3]मेस्संतऽणंतसो।
[4]नायपुत्ते महावीरे [5]एवमाह जिणोत्तमे ॥ २७ ॥ त्ति बेमि ॥ ▷

॥ [6]पढमज्झयणे पढमो उद्देसओ ॥

[बिइओ उद्देसओ]

२८ [7]आघायं [8]पुण एगेसिं उववन्ना पुढो जिया।
[9]वेदयंति सुहं दुक्खं अदुवा [10]लुप्पंति ठाणओ ॥ १ ॥

२९ न तं सयंकडं [11]दुक्खं कओ अन्नकडं च णं।
सुहं वा [12]जइ वा दुक्खं सेहियं [13]वा असेहियं ॥ २ ॥

ते प्रवृत्ताः, णमिति वाक्यालङ्कारे" शी० ॥ १६ पूर्वार्धमिदं नास्ति खं १। अत्रेदं बोध्यम्—इत २१ गाथात आरभ्य २५ गाथापर्यन्तं तासां सर्वासामपि गाथानां स्थाने खं २ पु १, २ ला० मध्ये °णो एवं ते संसारपारया, °णो एवं ते गब्भस्स पारया, एवं ते जम्मस्स पारगा, न ते दुक्खस्स पारया, जे ते उ वादिणो एवं न ते मारस्स पारगा इति पाठः ॥ * वातिणो खं १ ॥

१. खं १ पु १, २ ला० विना ◁ ▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने चूर्ण्यनुसारणैकैव गाथैवं सम्भाव्यते—संसारचक्कवालम्मि भमंता [य पुणो पुणो।] उच्चावयं णियच्छंता गब्भमेसंतऽणंतसो ॥ २६ ॥ त्ति बेमि। अत्रेदृशी चूर्णिः—"संसारचक्कवालम्मि० सिलोगो। एवमस्मिन् संसारचक्रवाले भ्रमन्तः चक्रवद् भ्रममाणा उच्चावयं णियच्छंता......गब्भमेसंतणंतसो......इति परिसमाप्तौ बेमि त्ति"। खं २ प्रतौ तु सार्धा एव सूत्रगाथा एवं वर्तते—णाणाविहाइं दुक्खाइं अणुहवंति पुणो पुणो। संसारचक्कवालम्मि वाहिमच्चुजराकुले। उच्चावयाइं गच्छंता गब्भमेसंतऽणंतसो ॥ त्ति बेमि। शीलाचार्येण त्वत्रैवं व्याख्या कृतास्ति—"तथा न ते वादिनः संसार-गर्भ-जन्म-दुःख-मारादि-पारगा भवन्तीति। यत् पुनस्ते प्राप्नुवन्ति तद् दर्शयितुमाह—णाणाविहाइमित्यादि। नानाविधानि ......दुःखानि ये एवंभूता वादिनस्ते पौनःपुन्येन समनुभवन्ति, एतच्च श्लोकार्धं सर्वेष्वुत्तर-श्लोकार्धेष्वायोज्यम्। शेषं सुगमं यावदुद्देशकसमाप्तिरिति। नवरम् उच्चावचानीति अधमोत्तमानि नानाप्रकाराणि वासस्थानानि गच्छन्तीति। गच्छन्तो भ्रमन्तो गर्भाद् गर्भमेष्यन्ति यास्यन्ति अनन्तशो निर्विच्छेदमिति ब्रवीमीति सुधर्मस्वामी जम्बूस्वामिनं प्रत्याह।"—शी० ॥ २. मच्च-(च्चु)वाहिजराउले खं १ ॥ ३. °मेसंत° खं २ पु १, २ ला० चू० ॥ ४. नातिपुत्ते खं १ ॥ ५. एवमाहु पु १, २ ला० ॥ ६. प्रथमोद्देशकः खं १ ॥ ७. अक्खायं पु १ २ ला० ॥ ८. पुणिहेगेसिं चू० ॥ ९. वेदयंती चू० ॥ १०. लुंपंति खं १। "अदुवेति अथवा...... विलुप्यन्ते उच्छिद्यन्ते" शी० ॥ ११. दुक्खं कओ अण्ण° चू० ॥ १२. जति खं २ पु १, २ ला०। जदिवाऽसुहं चू० ॥ १३. व खं १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३० न सयं कडं ण अन्नेहिं वेदयंति पुढो जिया ।
[1]संगतियं तं तहा तेसिं इहमेगेसिं[2]माहियं ॥ ३ ॥

३१ एवं[3]मेताइं जंपंता बाला [4]पंडियमाणिणो ।
णियया-ऽणिययं संतं [5]अजाणंता अबुद्धिया ॥ ४ ॥

३२ एवमेगे उ [6]पासत्था ते भुज्जो विप्पगब्भिया ।
एवं पुवट्ठिता संता णँ[7] ते दुक्खविमोक्खया ॥ ५ ॥

३३ जविणो मिगा जहा संता परिताणेण [8]वज्जिता ।
असंकियाइं[9] संकंति संकियाइं[10] असंकिणो ॥ ६ ॥

३४ [11]परिताणियाणि संकंता पासिताणि असंकिणो ।
अण्णाणभयसंविग्गा [12]संपलिंति तहिं तहिं ॥ ७ ॥

३५ अह तं पवेज्ज [13]वज्झं अहे वज्झस्स वा वए ।
[14]मुंचेज्ज पयपासाओ [15]तं तु मंदे ण देहती ॥ ८ ॥

३६ [16]अहियप्पाऽहियपण्णाणे [17]विसमंतेणुवागते ।
से बद्धे [18]पयपासेहिं तत्थ [19]घायं नि[20]यच्छति ॥ ९ ॥

---

१. संगतियं तहा खं १ चू० ॥ २. °सि आहियं खं १ ॥ ३. °मेयाणि चू० शी० विना। "एवमेआइमित्यादि" शी० ॥ ४. पंडियमाणिणो खं १। पंडितवादिणो चू० ॥ ५. अयाणंता अबु° खं १ ॥ ६. पासत्था अजाणंता विप्प° चू० ॥ ७. ण ते दुक्खविमोयगा खं १। "नात्मदुःखविमोक्षकाः""""नात्मानं दुःखाद् विमोचयन्ति" शी०, एतदनुसारेण णऽत्तदुक्खविमोक्खया इति पाठो भाति। "आत्मानं न संसाराद् विमोचयन्ति" चू० ॥ ८. तज्जिता खं १ पु १ चू० शीपा० ॥ ९. °याणि खं १ ॥ १०. °याणि पु १। °याणो खं १ ॥ ११. परियाणियाणि चू० विना। "परियाणीत्यादि" शी०। "परित्राणयुक्तानि" शी०। "परितः सर्वतः ततानि परिततानि यानि वा" चू० ॥ १२. संपरिअंति पु १ शी०। "संपर्ययन्ते, सम् एकीभावेन परि समन्तादयन्ते यन्ति वा" शी०। "संपलिंति अणुकुडिलेहिं अण्णपासेहिं, अथवा एकतः पाशहस्ता व्याधाः, एगतो वागुरा, तन्मध्ये सम्प्रलीयन्तो(न्ते) भ्रमन्त इत्यर्थः" चू० ॥ १३. चू० विना–वब्भं अहे वब्भस्स खं १, २ पु २ ला०। बब्भं अहे बब्भस्स पु १। वज्झं अहे वज्झस्स इति बंधं अहे बंधस्स इति पाठयुगलं शी० वृत्तिकृता व्याख्यातमस्ति। तथाहि–"अथ अनन्तरमसौ मृगस्तद् वज्झं ति वध्रं यदि वा बन्धनाकारेण व्यवस्थितं वागुरादिकं वा बन्धनं बन्धकत्वाद् बन्धमुच्यते" शी०। दृश्यतां सूचू० पृ० ३३ टि० १ ॥ १४. मुंचेज्ज पादपासाओ ला०। वधेज्ज पदपासातो चू०। मुच्चेज्ज पदपासादी चूपा० शीपा० ॥ १५. तं तु मंदो ण देहते खं० २ पु २ ला०। तं च मंदे ण पेहती चू० ॥ १६. अहिते हितपण्णाणा चू० ॥ १७. विसमंतेऽणुवायए खं २ पु २ शीपा०।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३७ एवं तु समणा एगे [1]मिच्छद्दिट्ठी अणारिया ।
असंकिताइं [2]संकंति संकिताइं असंकिणो ॥ १० ॥

३८ धम्मपण्णवणा जा[3] सा तं तु संकंति मूढगा ।
[4]आरंभाइं न संकंति अवियत्ता अकोविया ॥ ११ ॥

३९ सव्वप्पगं [5]विउक्कस्सं सव्वं णूमं विहूणिया[6] ।
अप्पत्तियं अकम्मंसे एयमट्ठं मिगे चुए ॥ १२ ॥

४० [7]जे एतं णाभिजाणंति [8]मिच्छद्दिट्ठी अणारिया ।
मिगा वा पासबद्धा ते घायमेसंतऽणंतसो ॥ १३ ॥

४१ माहणा समणा [9]एगे सव्वे णाणं सयं वदे ।
[10]सव्वलोगे वि जे पाणा न ते जाणंति किंचणं ॥ १४ ॥

४२ मिलक्खु अमिलक्खुस्स [11]जहा वुत्ताणु[12]भासती
ण हेउं से [13]विजाणाति भासियं तऽणुभासती ॥ १५ ॥

४३ एवमण्णाणिया नाणं [14]वयंता विसयं सयं ।
[15]णिच्छयत्थं ण जाणंति मिलक्खू व[16] अबोहिए ॥ १६ ॥

विसमं तेणुवागते चू० । "विषमान्तेन कूटपाशादियुक्तेन प्रदेशेनोपागतः, यदिवा विषमान्ते कूटपाशादिके आत्मानमनुपातयेत्" शी० । "विसमं णाम कूटपाशोपगैः आकीर्णे तद् वागुराद्वारं तं विसमं समं च तेण गतः उपागतः" चू० ॥ १८. चू० विना–°पासादी खं १ शी० । °पासाइं खं २ ला० । °पासायं पु २ । °पासाओ पु १ । "से बद्धे पयपासेहिं, से त्ति स मृगः । बध्यते स्म बध्यः(द्धः), पदं पाशयतीति पदपाशः, स च कूटः उपगो वा" चू० । "तत्र चासौ पतितो बद्धश्च तेन कूटादिना पदपाशादीननर्थबहुलानवस्थाविशेषान् प्राप्तः तत्र बन्धने घातं विनाशं नियच्छति प्राप्नोतीति ।" शी० ॥ १९. घंतं चू० । "घन्तः घातकः, घातक एवान्तः, घातेन वान्तं करोतीति घन्तः, नियतमधिकं वा घन्तं गच्छति नियच्छति" चू० ॥ २०. निगच्छति(ती खं १) खं १ पु १ । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥

१. मिच्छादिट्ठी पु १ चू० । मिच्छादिट्ठि खं १ । मिच्छदिट्ठी ला० ॥ २. संकिंती चू० । "शङ्कमानाः" शी०, एतदनुसारेण संकिंता इति पाठोऽत्र शी० वृत्तिकृतां सम्मतो भाति ॥ ३. जा तु तीसे संकंति चू० ॥ ४. आरंभाणि खं १ । "आरंभाय ण संकंति, दव्वारंभे भावारंभे य वट्टंति" चू० ॥ ५. विउक्कासं चू० ॥ ६. °या अपत्तियं खं १ । °या अप्पत्तीयं खं २ पु १ । °या अप्पतीय पु २ । "विधुणिय······अप्पत्तियं" चू० ॥ ७. जे तेतं चू० ॥ ८. मिच्छादिट्ठि खं १ । मिच्छदिट्ठी ला० ॥ ९. वेगे खं १ ॥ १०. सव्वलोगंसि चू० । सव्वे लोयंसि खं १ ॥ ११, १२. °भासए खं २ पु १, २ ला० ॥ १२. वियाणेति चू० ॥ १४. वयंतो खं १ ॥ १५. णिच्छियत्थं खं २ पु १, २ ला० ॥ १६. य अबोहिए खं २ पु १, २ ला० । व अबोहितो खं १ । व अबोहिया शी० । "अबोधिए, अबोधिः अज्ञानमित्यर्थः" चू० । "अबोधिकाः बोधरहिताः केवलमिति" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४४ अण्णाणियाण [1]वीमंसा अण्णाणे नो नियच्छती ।
अप्पणो य परं णालं कुतो [2]अण्णेऽणुसासिउं ? ॥ १७ ॥

४५ वणे मूढे जधा जंतू [3]मूढणेताणुगामिए ।
[4]दुहओ वि अकोविता तिव्वं सोयं [5]णियच्छति ॥ १८ ॥

४६ [6]अंधो अंधं पहं णिंतो दूरमद्धाण गच्छती ।
आवज्जे उप्पधं [7]जंतु [8]अदुवा पंथाणुगामिए ॥ १९ ॥

४७ एवमेगे नियायट्ठी धम्ममाराहगा वयं ।
[9]अदुवा अधम्ममावज्जे ण ते [10]सव्वज्जुयं [*]वए ॥ २० ॥

४८ एवमेगे वितक्काहिं [11]णो अण्णं पज्जुवासिया ।
अप्पणो य वितक्काहिं [12]अयंमंजू हि दुम्मती ॥ २१ ॥

४९ एवं तक्काए साहेंता धम्मा-ऽधम्मे [13]अकोविया ।
दुक्खं ते [14]नाइतुट्टंति सउणी पंजरं जहा ॥ २२ ॥

---

१. वीमंसा णाणे णेव नियच्छती(ति चू०) खं २ पु १, २ ला० चू० ॥ २. अण्णाणुसासिउं खं २ ला० । अण्णाणुसास(सि पु २)या पु १, २ ॥ ३. मूढनेताणुगामिते खं १ । मूढे णेयाणुगामिए खं २ पु १, २ ला० । मूढे मूढाणुगामिए चू० ॥ ४. दो वि एए अकु(को)-विया खं २ । दो वि ते अविकोविया ला० । दो वि एए अकोवीया पु १, २ । उभयो वि ण याणंति चूपा० । "दुहतो वि अकोविता, दुहतो णाम तावेव द्वौ" चू० । "द्वावपि अकोविदौ सम्यग्ज्ञानानिपुणौ सन्तौ" शी० ॥ ५. निगच्छती खं १ । "तीव्रं नाम अत्यर्थम्, ······श्रोतं भयद्वारमित्यर्थः, नियतमनियतं वा गच्छति नियच्छति" चू० । "तीव्रम् असह्यं स्रोतो गहनं शोकं वा नियच्छतो निश्चयेन गच्छतः" शी० ॥ ६. अंधे अंधं पहं णेति(नेती खं १) खं १ चू० ॥ ७. जंतो चू० ॥ ८. अहवा खं २ पु १, २ ला० । अदुवा पंथाणुगामिते खं १ ॥ ९. अहवा पु १, २ । अपि अधम्म° चूपा० ॥ १०. सव्वुज्जगं चू० । सव्वज्जयं खं १ । "सव्वुज्जगो णाम संजमो, सर्वतो ऋजुः" चू० । "सर्वैः प्रकारैः ऋजुः······संयमः सद्धर्मो वा, तं सर्वर्जुकं न व्रजेयुः,······यदिवा सर्वर्जुकं सत्यं······न वदेयुरिति" शी० ॥ * वदे खं २ ॥ ११. नो यण्णं खं २ पु २ । नो य णं पु १ । "नान्यं पर्युपासितवन्तः, अन्ये नाम······सर्वज्ञाः" चू० । "परमन्यमार्हतादिकं ज्ञानवादिनं न पर्युपासते" शी० । शी० अनुसारेण नो परं इत्यपि पाठः संभवेत् ॥ १२. °मंजूहिं खं २ पु १, २ ॥ १३. अकुव्विया खं २ । य कोविया पु १ ॥ १४. सं० विना-णाइउट्टंति खं १ । नातिउट्टंति खं २ पु १, २ ला० । णातिवट्टंति चू० । "दुःखं संसारो, तं नातिवर्तन्ते न उत्तरंतीत्यर्थः । ······एवमिमे परतित्थिया······भावपञ्जरं नातिवर्तन्ते । तिउट्टंति त्रोटयन्ति अतिवर्तन्ते वा" चू० । चूर्ण्यनुसारेण ण तिउट्टंति इति पाठान्तरं भाति । "नातित्रोटयन्ति अतिशयेन यथैतद् व्यवस्थितं तथा ते न त्रोटयन्ति अपनयन्तीति" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५० सयं सयं पसंसंता [1]गरहंता परं [2]वइं ।
जे उ तत्थ विउस्संति [3]संसारं ते विउस्सिया ॥ २३ ॥

५१ अहावरं पुरक्खायं किरिया[4]वाइदरिसणं ।
कम्मचिंतापणट्ठाणं [5]संसारपरिवड्ढणं ॥ २४ ॥

५२ [6]जाणं काएण[ऽ]णाउट्टी अबुहो [7]जं च हिंसती ।
पुट्ठो वेदेति परं अवियत्तं खु सावज्जं ॥ २५ ॥

५३ संतिमे तओ आयाणा जेहिं कीरति पावगं ।
[8]अभिक्कम्माय पेसाय मण[9]सा अणुजाणिया ॥ २६ ॥

५४ एए उ तओ आयणा जेहिं कीरति पावगं ।
एवं [10]भावविसोहीए [11]णेव्वाणमभिगच्छती ॥ २७ ॥

५५ पुत्तं [12]पि ता समारंभ आहारट्ठमसंजए ।
भुंजमा[13]णो य मेधावी कम्मुणा नोवलिप्पति ॥ २८ ॥

---

१. **गरहंता य परं** खं १। "गर्हन्ति परेषां वचनानि दोषं प्रकटीकुर्वन्ति" चू०, एतदनुसारेण **गरहंती** इति पाठोऽभिमतश्चूर्णिकारस्येति भाति। "गर्हमाणा निन्दन्तः परकीयां वाचम्" शी० ॥ २. **वयं** खं २ ला०। **वदिं** खं १ ॥ ३. **संसरंतो** चू०। "**संसारं**......विविधम् अनेकप्रकारम् उत् प्राबल्येन श्रिताः संबद्धाः, तत्र वा संसारे उषिताः संसारान्तर्वर्तिनः सर्वदा भवन्तीत्यर्थः" शी०, एतदनुसारेण **विउसिया** इति पाठान्तरं भाति ॥ ४. °**वाईण दरि**° खं २ ला०। °**वाईदरि**° पु १, २ ॥ ५. **संसारस्स पवड्ढणं** खं २ पु १, २। **दुक्खक्खंधविवड्ढणं** चू० शी०। "तेषां कुदर्शनं दुःखस्कन्धविवर्धनम् कर्मसमूहवर्धनमित्यर्थ; तेषां हि अविज्ञानो[प]चितं ईर्यापथं स्वप्नान्तिकं च कर्म चयं न यातीत्यतस्ते कम्मचिंतापणट्ठा। स्यात्–कथं पुनरुपचीयते? उच्यते–यदि सत्त्वश्च भवति १, सत्त्वसंज्ञा च २, सञ्चिन्त्य सञ्चिन्त्य ३ जीविताद् व्यपरोपणं प्राणातिपातः" चू०। "तेषां चेदं दर्शनं दुःखस्कन्धस्य असातोदयपरम्पराया विवर्धनं भवति, क्वचित् संसार[परि]वर्धनमिति पाठः, ते ह्येवं प्रतिपद्यमानाः, संसारस्य वृद्धिमेव कुर्वन्ति" शी० ॥ ६. **जाणं काएण नाउट्टी** खं १। "**जाणं काएण णाउट्टिं(ट्टे?)०** सिलोगो। जानानः सत्त्वं यदि कायेण णाऽऽउट्टति......अथवा जानन्निति षडभिज्ञस्य बुद्धस्य हिंसतोऽपि पापं न बध्यते। **काएण णाऽऽउट्टति** त्ति स्वप्नान्ते घातयन्नपि सत्त्वं न कायेन आउट्टति, न समारभते इत्यर्थः।" चू०। "आकुट्टनमाकुट्टः, स विद्यते यस्यासावाकुट्टी, नाकुट्टी अनाकुट्टी" शी० ॥ ७. **जे य हिंसती** चू० ॥ ८. **अहिक्कमाय** खं १ पु १ ॥ ९. °**सा य अणु**° खं १ ॥ १०. **भावणसुद्धीए** चू० ॥ ११. **नेव्वाणं** °**अहिगच्छती** खं १ ॥ १२. चू० विना–**पिया समारंभ आहारेज्ज असं**° खं १, २ पु १, २ ला०। "**पुत्तं पि ता समारंभ०** सिलोगो। अपि पदार्थसम्भावने, उक्तं हि–'प्राणिनः प्रियतराः पुत्राः' [ ]। तेन पुत्रमपि तावत् समारभ्य, समारम्भो नाम विक्रीय मारयित्वा तन्मांसेन वा द्रव्येण वा, किमंग णरपुत्रं शूकरं वा छगलं वा! **आहारार्थं** कुर्याद् भक्तं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५६　मणसा जे पउस्संति चित्तं तेसिं न विज्जती ।
अणवज्जं अतहं तेसिं ण ते संवुडचारिणो ॥ २९ ॥

५७　इच्चेयाहिं दिट्ठीहिं सातागारवणिस्सिता ।
[1]सरणं ति मण्णमाणा सेवंती पावगं जणा ॥ ३० ॥

५८　[2]जहा [3]आसाविणिं णावं जातिअंधो [4]दुरूहिया ।
[5]इच्छेज्जा पारमागंतुं अंतरा य विसीयति ॥ ३१ ॥

५९　एवं तु समणा एगे [6]मिच्छदिट्ठी अणारिया ।
संसारपा[7]रंकंखी ते संसारं अणुपरियट्टंति ॥ ३२ ॥ त्ति बेमि ।

॥ [8]बितिओ उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[तइओ उद्देसओ]

६०　जं [9]किंचि वि पूतिकडं [10]सड्ढीमागंतुमीहियं ।
[11]सहस्संतरियं भुंजे [12]दुपक्खं चेव [13]सेवती ॥ १ ॥

भिक्खूणं अस्संजतो णाम भिक्खूव्यतिरिक्तः, स पुनरुपासकोऽन्यो वा । तं च भिक्षुः त्रिकोटिशुद्धं भुञ्जानोऽपि मेधावी कम्मुणा णोवलिप्पते ।" चू० । "पुत्रम् अपत्यं पिता जनकः समारभ्य व्यापाद्य आहारार्थं कस्याञ्चित् तथाविधायामापदि तदुद्धरणार्थमरक्तद्विष्टः असंयतो गृहस्थः तत्पिशितं भुञ्जानोऽपि, चशब्दस्य अपिशब्दार्थत्वादिति, तथा मेधाव्यपि संयतोऽपीत्यर्थः, तदेवं गृहस्थो भिक्षुर्वा शुद्धाशयः पिशिताश्यपि कर्मणा पापेन नोपलिप्यते" शी० ॥ १३. °माणो वि मेधावी चू० ॥ १४. °प्पते चू० । दृश्यतां सू० ५५ टि० १२ ॥

१. सरणं मण्णमाणा खं १ । हियं ति मण्णमाणा तु सेवंती अहियं जणा चू० । "हियं ति मण्णमाणा एवमस्माकं हितं भविष्यतीति मूर्खास्तु एतद् अहितमेव सेवन्ते" चू० ॥ २. जह खं १ ॥ ३. आस्साविणिं खं १ । अस्साविणिं पु १ । "जधा आस्साविणिं णावं० सिलोगो । आश्रवतीति आश्राविणी अकतकोट्ठा भुण्णकोट्ठा वा" चू० । "आसाविणीमित्यादि, आ समन्ताच्छ्रवति तच्छीला वा आस्राविणी सच्छिद्रेत्यर्थः ।" शी० ॥ ४. दुरूभिया खं १ ॥ ५. इच्छाई य पारगमागंतुं खं २ । इच्छेज्ज (इच्छई सं०) पारमागंतू खं १ सं० । इच्छंतो इति चूर्णिकृदिष्टः पाठो भाति, तथाहि—"स एवमिच्छन्नपि" चू० । "इच्छत्यसौ" शी० ॥ ६. मिच्छदिट्ठी खं १ । मिच्छादिट्ठी चू० ॥ ७. °पारमिच्छंता संसारे चू० ॥ ८. प्रथमस्य द्वितीयः खं २ पु १, २ ॥ ९. किंची पू° ला० पु २ । "जं किंचि उ पूतीकडं० सिलोगो" चू० । "यत् किञ्चिदिति आहारजातं स्तोकमपि, आस्तां तावत् प्रभूतम्, तदपि पूतिकृतम्" शी० ॥ १०. सड्ढीमागंतु ईहियं खं १ । "श्रद्धा अस्यास्तीति श्राद्धी, आगच्छन्तीत्यागन्तुकाः, तैः श्राद्धीभिरागन्तूननुप्रेक्ष्य प्रतीत्य थक्खडियं, अथवा सड्ढि त्ति जे एगतो वसंति तानुद्दिश्य कृतम्, तत् पूर्वपश्चिमानां

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

६१ [1]तमेव अविजाणंता [2]विसमंमि अकोविया।
[3]मच्छा वेसलिया चेव उद[4]गस्सऽभियागमे ॥ २ ॥

६२ उद[5]गस्सऽप्पभावेणं सु[6]क्कंमि घातमिंति उ।
ढंकेहि य कंकेहि य [7]आमिसत्थेहिं ते दुही ॥ ३ ॥

६३ एवं तु समणा एगे वट्टमाणसुहेसिणो।
मच्छा वेसालिया चेव घातमेसंतऽणंतसो ॥ ४ ॥

६४ इणमन्नं तु अण्णाणं इह[8]मेगेसिमाहियं।
देवउत्ते अयं लोगे बंभउत्ते त्ति आवरे ॥ ५ ॥

६५ [9]ईसरेण कडे लोए प[10]हाणाति तहावरे।
[11]जीवा-ऽजीवसमाउत्ते सुह-दुक्खसमन्निए ॥ ६ ॥

६६ सयंभुणा [12]कडे लोए [13]इति वुत्तं महेसिणा।
मारेण संथुता माया तेण लोए असासते ॥ ७ ॥

६७ माहणा समणा [14]एगे आह अंडकडे जगे।
असो तत्तमकासी य अयाणंता मुसं [15]वदे ॥ ८ ॥

आगन्तुकोऽपि यदि **सहस्संतरकडं भुंजे दुपक्खं** णाम पक्षौ द्वौ **सेवते**, तद्यथा–गृहित्वं प्रव्रज्यां च।" चू०। "श्रद्धावता अन्येन भक्तिमताऽपरान् आगन्तुकानुद्दिश्य ईहितं चेष्टितं निष्पादितम्" शी० ॥ ११. **सहसंतरियं** खं १, २ पु २। **सहस्संतरकडं** चू०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १२. **दुप्पक्खं** खं २ पु १, २ ला० ॥ १३. सेवति चू० ॥

१. "**तमेवं**,……**एवं** अनेन प्रकारेण" चू० ॥ २. **विसमंसि** सं० चू० ॥ ३. **मच्छे वेतालिए चेव** चूपा० ॥ ४. °**गस्सऽहियागमे** खं १ ॥ ५. **उदगस्स पभावेणं** पु १ सं० शी०। "**अप्पभावो** णाम उदगस्स अल्पभावः" चू०। "उदकस्य प्रभावेन नदीमुखमागताः" शी० ॥ ६. **सुक्खंसि ग्घायमेंति उ** खं १। "**घन्तमेतीति** (घातयतीति प्र०) घनघातेन वा अंतं करोतीति **घन्तः**, 'कर्मवत् कर्मकर्ता' इति कृत्वाऽपदिश्यते स्वयमेवासौ घातारं (घातं–प्र०) **एति** प्राप्नोतीत्यर्थः। अथवा **घंतो णाम मच्चू**, तं **मच्चुमेति**" चू०। "उदके शुष्के……**घातं** विनाशं **यान्ति** प्राप्नुवन्ति, तुरवधारणे" शी० ॥ ७. **आमिसासीहि** चू०, "**आमिषाशिनः** शृगाल-पक्षि-मनुष्य-मार्जारादयः" चू० ॥ ८. °**सि आ**° खं० १ ॥ ९. **इस्सरेण कते लोगे** चू० ॥ १०. **पहाणाइ** खं०। "तथा प्रधानादि अन्ये इच्छन्ति, प्रधानमव्यक्तमित्यर्थः" चू०। 'यथा प्रधानादिकृतोऽयं लोकः" शी० ॥ ११. "जीवाजीवैः संयुक्तः" चू०, एतदनुसारेण **जीवाजीवेहिं संजुत्ते** इत्यपि चू०सम्मतः पाठः स्यात् ॥ १२. **कते लोगे** चू०। "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति–**अतिवड्ढीयजीवा णं मही विण्णवते पभुं। ततो से मायासंजुत्ते करे लोगस्सऽभिद्दवा।**" चू० ॥ १३. सं० चू० विना–**इती** ॥ १४. **बेगे** खं २ पु १, २ ला० ॥ १५. **वते** खं २ पु १, २ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६८ सएहिं[1] परियाएहिं [2]लोयं बूया कडे ति या ।
तत्तं ते ण[3] विजाणंती ण[4] विणासि कयाइ [5]वि ॥ ९ ॥

६९ अमणुण्णसमुप्पादं दुक्खमेव विजाणिया ।
समुप्पादमयाणंता किह नाहिंति[6] संवरं ॥ १० ॥

७० सुद्धे अपावए आँया[7] इहमेगेसि आहितं ।
[8]* पुणो [9]कीडा-पदोसेणं से तत्थ अवरज्झति * ॥ ११ ॥

७१ ◁ [10]इह संवुडे मुणी जाते पच्छा होति अपावए ।
[11]वियडं व जहा भुज्जो नीरयं सरयं तहा ॥ १२ ॥ ▷

७२ [12]एताणुवीति मेधावि बंभचेरे ण ते वसे ।
पुढो पावाउया सव्वे अक्खायारो सयं सयं ॥ १३ ॥

---

१. सं० विना–सएहिं परियातेहिं खं १। सतेहिं परियातेहिं खं २ पु १, २ ला०। सएण परियायेण चू० ॥ २. "लोयं बूया कडेविधिं०······कडविधी विधिर्विधानं प्रकार इत्यर्थः। ······अधवा सव्व एवायं उत्तरसिलोगो–तेषां कडवादीनां विप्रसृतानि निशम्य सएण परियाएण बूया लोए कडेविधिं।······पठ्यते च–लोकं बूया कडे ति च। चशब्दादकडे ति च, नित्य इत्यर्थः" चू०। "स्वकैः स्वकीयैः पर्यायैः अयं लोकः कृत इत्येवम् अब्रुवन् अभिहितवन्तः" शी० ॥ ३. ण विजाणंति चू०। णाभिजाणंति शी०। "नाभिजानन्ति न सम्यग् विवेचयन्ति" शी० ॥ ४. णायं णाऽऽसि कयाति वि चू० ॥ ५. वी खं १ ॥ ६. नाहंति खं १ ॥ ७. आसी इह चू० ॥ ८. * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने कीलावण-प्पदोसेण रजसा अवतारते चू०। "स मोक्षप्राप्तोऽपि भूत्वा कीलावण-प्पदोसेण रजसा अवतारते, तस्य हि स्वशासनं पूज्यमानं दृष्ट्वा अन्यशासनान्यपूज्यमानानि [च] क्रीडा भवति, मानसः प्रमोद इत्यर्थः, अपूज्यमाने वा प्रदोषः, ······तेन रजसाऽवतार्यते" चू० ॥ ९. किड्डा खं १ सं० ॥ १०. ◁ ▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने इह संवुडे भवित्ताणं सुद्धे सिद्धीए चिट्ठती (पेच्चा होति अपावए–चूपा०)। पुणो कालेणऽणंतेण तत्थ से अवरज्झती ॥ इति चूर्णौ पाठो भाति, तथाहि–"इह संवुडे भवित्ताणं सुद्धे सिद्धीए चिट्ठती [सिलोगो]। इहेति इह आगत्य मानुष्ये वयः प्राप्य प्रव्रज्यामभ्युपेत्य संवृतात्मा भूत्वा, जानको नाम जानक एव आत्मा, न तस्य तज्ज्ञानं प्रतिपतति, यदिवा–एतत् (यतश्चैतत्–प्र०) शासनं न ज्वलति तत एवं प्रज्वाल्य किञ्चित् कालं संसारेऽवस्थित्य प्रेत्य पुनरपापको भवति मुक्त इत्यर्थः। एवं पुनरनन्तेनानन्तेन कालेन स्वशासनं पूज्यमानं वा अपूज्यमानं दृष्ट्वा तत्थ से अवरज्झती, अवराधो णाम रागं दोसं वा गच्छति" चू० ॥ ११. विकटवद् उदकवद् नीरजस्कं सद् वातोद्धूतरेणुनिवहसंपृक्तं सरजस्कं मलिनं भूयो यथा भवति तथाऽयमप्यात्मा" शी० ॥ १२. एताणुवीथि मेधावी बंभचेरं न तं वसे। पुढो पावादिया चू०। तथाहि–"एताणुवीयि मेधावी० सिलोगो। एवं······कुवादिनः······अनुचिन्त्य ज्ञात्वेत्यर्थः, नैते निर्वाणायेति द्रव्यब्रह्मचेरं न तं वसे त्ति ण तं रोएज्जा······पुढो पावादिया सव्वे अक्खतारो सयं सयं" चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७३ [1]संते सते उवट्ठाणे सिद्धिमेव ण अन्नहा ।
[2]अहो वि होति वसवत्ती सव्वकामसमप्पिए[3] ॥ १४ ॥

७४ सिद्धा य ते अरोगा य इहमेगेसि आहितं ।
सिद्धिमेव [4]पुराकाउं [5]सासए गढिया णरा ॥ १५ ॥

७५ असंवुडा अणादीयं भमिहिंति पुणो पुणो ।
कप्पकालमुवज्जंति ठाणा [6]आसुर-किब्बिसिय ॥ १६ ॥ त्ति बेमि ।

॥ ततिओ उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

७६ एते जिता [7]भो ! न सरणं [8]बाला पंडितमाणिणो ।
[9]हेच्चा णं पुव्वसंजोगं [10]सिया किच्चोवदेसगा ॥ १ ॥

---

१. सए सए चू० सं० ॥ २. अहो इहेव वस° पु २ सं० ला०। "अन्येषां तु स्वाख्यातचरणधर्मविशेषाद् इहैव अष्टगुणैश्वर्यप्राप्तो भवति तद्यथा—अणिमानं लघिमानमित्यादि। अहवा **अधोधि होति वसवत्ती, अधोधि** नाम अवधिज्ञानः, वशवर्ती नाम वशे तस्येन्द्रियाणि वर्तन्ते, नासाविन्द्रियवशकः" चू०। "सिद्धिप्राप्तेरधस्तात् प्रागपि यावद्यापि सिद्धिप्राप्तिर्न भवति तावदिहैव जन्मन्यस्मदीयदर्शनोक्तानुष्ठानुभावादष्टगुणैश्वर्यसद्भावो भवतीति दर्शयति—आत्मवशे वर्तितुं शीलमस्येति **वशवर्ती** वशेन्द्रिय इत्युक्तं भवति" शी० ॥ ३. **समप्पियो** चू० ॥ ४. **पुरो काउं** सं०। "**सिद्धिमेव पुराकाउं**······सिद्धिं पुरस्कृत्य" चू० ॥ ५. "**आसएहिं गढिता णरा**······हिंसादिषु आश्रवेषु गढिता णाम मूर्छिताः" चू०। "स्वकीये आशये स्वदर्शनाभ्युपगमे ग्रथिताः सम्बद्धाः" शी० ॥ ६. **असुर°** खं १। "**कप्पकालुववज्जंति ठाणा असुरकिब्बिसा,** कल्पपरिमाणः कालः कप्प एव वा कालः। तिष्ठन्ति तस्मिन्निति स्थानम्। आसुरेषूपपद्यन्ते किल्बिषिकेषु च" चू०। "**कल्पकालं** प्रभूतकालमुत्पद्यन्ते संभवन्ति **आसुरा** असुरस्थानोत्पन्नाः नागकुमारादयः, तत्रापि न प्रधानाः, किं तर्हि ? **किल्बिषिकाः** अधमाः" शी० ॥ ७. **भोऽसरणं** खं १। **भो सरणं** पु १। **भो असरणं** चूपा० ॥ ८. सं० चू० शी० विना—जत्थ **बालेऽवसीयति** खं १, २ पु १, २ ला० शीपा०। "क्वचित् पाठो जत्थ **बालेऽवसीयइ** त्ति यत्र अज्ञाने **बालोऽज्ञो** लमः सन्नवसीदति" शी० ॥ ९. **हेच्चाण** खं १। **जहित्ता पु°** चू०। "**हित्वा** त्यक्त्वा **णमिति** वाक्यालङ्कारे" शी० ॥ १०. **सितकिच्चोवगा सिया** चू०। **सिया किच्चोवदेसिता** खं २ पु १, २ ला० शीपा०। "सिता बद्धाः······गृहस्थाः, तेषां कृत्यं······भूतोपमर्दकारी व्यापारः, तस्योपदेशः, तं गच्छन्तीति **कृत्योपदेशगाः** कृत्योपदेशका वा। यदिवा **सिया** इति आर्षत्वाद् बहुवचनेन व्याख्यायते, स्युः भवेयुः···कृत्या गृहस्थाः, तेषामुपदेशः संरम्भसमारम्भाऽऽरम्भरूपः, स विद्यते येषां ते कृत्योपदेशिकाः" शी० ॥

Jain Education International · For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७७ तं च भिक्खू परिण्णाय विज्जं [1]तेसु ण मुच्छए ।
[2]अणुक्कसे अप्पलीणे [3]मज्झेण मुणि जावते ॥ २ ॥

७८ सपरिग्गहा य सारंभा इह[4]मेगेसि आहियं ।
अपरिग्गहे अणारंभे भिक्खू ता[5]णं परिव्वते ॥ ३ ॥

७९ कडेसु घास[6]मेसेज्जा [7]विऊ दत्तेसणं चरे ।
अगिद्धो विप्पमुक्को य ओमाणं परिवज्जते ॥ ४ ॥

८० लो[8]गवायं निसामेज्जा इहमेगेसि आहितं ।
विवरीतपण्णसंभूतं [9]अण्णण्णबुतिताणुयं ॥ ५ ॥

८१ अणंते णितिए लोए सासते ण [10]विणस्सति ।
अंतवं णितिए लोए [11]इति धीरोऽतिपासति ॥ ६ ॥

८२ [12]अपरिमाणं विजाणाति इहमेगेसि आहितं ।
सव्वत्थ सपरिमाणं [13]इति धीरोऽतिपासति ॥ ७ ॥

८३ [14]जे केति तसा पाणा [15]चिट्ठंतऽदुव थावरा ।
परियाए अत्थि [16]से अंजू तेण ते तस-थावरा ॥ ८ ॥

---

१. तेसु ण मुच्छिए खं २। तेसि ण मुच्छिए पु १, २ ला०। ण तत्थ मुच्छए चूपा०॥ २. अणुकस्से खं १, २ सं०। अणुकसाए अणवलीणे चू०। अणुक्कसे अणवलीणे चूपा०। "अणुक्कसायो नाम तणुकसायो,......अणुक्कसो णाम न जात्यादिभिर्मदस्थानैरुत्कर्षं गच्छति, ...नापलीयेत न ग्राहयेदात्मानमित्यर्थः" चू०। "अनुत्कर्षवान्......अप्रलीनः असम्बद्धः" शी०॥ ३. मज्झिमेण पु १, २ चू०। मज्झेण चूपा०॥ ४. °मेगेसिमाहियं खं २॥ ५. जाणं चू०। "ज्ञानवान् ज्ञानी, भिक्षुः......परिव्रजेत्" चू०। "भिक्षुः......त्राणं शरणं परि समन्ताद् व्रजेत्" शी०॥ ६. मेसेज्ज चू०॥ ७. विज्जू खं १॥ ८. लोगावायं णिसामेज्ज चू०। लोकावादं णिसामेत्ता चूपा०॥ ९. °संभूतं अणु(ण्णु)ण्णबुतिताणुगं पु १, २ ला०। °संभूतं अण्णं ति बुतिताणुगं खं २। °संभूयं अन्नेसिं बुइयाणुयं सं०। "विपरीतपण्णसंभूता अन्योन्यस्य बुइतं अणुगच्छंतीति अण्णोण्णबुइताणुगा" चू०। "संभूतम्......अन्यैरविवेकिभिर्यदुक्तं तदनुगम्" शी०॥ १०. विणस्सए चू०॥ ११. शी० विना—इति धीरो त्ति पासति खं १, २ पु १, २ ला०। एवं वीरोऽधिपासति चू०। "अतीव पश्यतीत्यतिपश्यति" शी०॥ १२. अमितं जाणती वीरे इह° चू०। "अपरिमाणं इत्यादि" शी०॥ १३. इति धीरो त्ति पासति खं १। इति वीरोऽधिपासति चू०॥ १४. जे केइति चू०। "जे केइ इत्यादि" शी०॥ १५. चिट्ठंति अदुव था° खं १। चिट्ठंति अदु था° सं०॥ १६. से अंजू जेण खं २ पु १ ला०। से जायं जेण चू०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८४ उरालं जगओ जोयं [1]विपरीयासं पलेंति य ।
सव्वे [2]अकंतदुक्खा [3]यँ अतो सव्वे [4]अहिंसिया ॥ ९ ॥

८५ एतं खु णाणिणो सारं जं न [5]हिंसति किंचणं ।
अहिंसासमयं चेव [6]एतावंतं विजाणिया ॥ १० ॥

८६ [7]वुसिए य विगयगेद्धी य [8]आयाणं [9]संरक्खए ।
चरिया-ऽऽसण-सेज्जासु भत्तपाणे य अंतसो ॥ ११ ॥

८७ एतेहिं तिहिं ठाणेहिं [10]संजते सततं मुणी ।
[11]उक्कसं जलणं णूमं मज्झत्थं च विगिंचए ॥ १२ ॥

८८ समिते उ सदा साहू पंचसंवरसंवुडे ।
सितेहिं असिते भिक्खू [12]आमोक्खाए परिव्वएज्जासि ॥ १३ ॥ त्ति बेमि ।

॥ [13]पढमं अज्झयणं सम्मत्तं ॥

१. विपरीयं संपलेंति य खं १। विपरीयासं पलेति य खं २। विवज्जासं पलिंति य सं०। विपरीय संपलेति या पु १। विवरीयं पलिंति य पु २॥ २. अकंत° पु १ शीपा०॥ ३. त खं २॥ ४. अहिंसया खं २ पु १। "अतो इति अस्मात् कारणात् अहिंसगा, एवं ज्ञात्वा सर्वसत्त्वानि अस्य साधोरहिंसनीयानि' चू०। "सर्वेऽपि ते यथाऽहिंसिता भवन्ति तथा विधेयम्। यदिवा···अकान्तदुःखाः, अतस्तान् सर्वान् न हिंस्यात्" शी०॥ ५. हिंसंति खं २ ला०॥ ६. इत्तावय वि° खं १ पु १, २। एत्ता(ता चू०)वंतं वि° सं० चू०॥ ७. वुसिए विगयगेही य ला०। वुसिए विगयगिद्धी य सं०। वुसिए य विगयगेही आयाणं चू०। अकसायी सदा विगतगेधी आयाणं चूपा०। "वुसिए य इत्यादि" शी०॥ ८. आयाणीय सा° ला०। "आदानं ज्ञानादि" चू०। "आदीयते······मोक्षो येन तदादानीयं ज्ञानदर्शनचारित्रत्रयम्" शी०॥ ९. सारपक्खए खं १। साररक्खए पु २। सरक्खए पु १। संरक्खए खं २॥ १०. संजमेज्ज सया मुणी चू०॥ ११. णूमं मज्झं च खं १। उक्कासं जलणं णूममज्झत्थं च चू०। "उक्कासं जलणं णूमं सिलोगो उक्कस्यतेऽनेनेति उक्कासो मानः। ज्वलत्यनेनेति ज्वलनः क्रोधः। नूमं णाम अप्रकाशं माया। मज्झत्थो णाम अभिप्रेतः, स च लोभः" चू०। "उत्कर्षो मानः, ······ज्वलनः क्रोधः, तथा णूममिति गहनं मायेत्यर्थः, तथा आसंसारमसुमतां मध्ये अन्तर्भवतीति मध्यस्थो लोभः" शी०॥ १२. आमुक्खाय पु २॥ १३. समयज्झयणं सम्मत्तं पु २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बिइयमज्झयणं 'वेयालियं*'

[पढमो उद्देसओ]

८९ [1]संबुज्झह किं न [2]बुज्झह, संबोही खलु पेच्च दुलभा ।
णो हूवणमंति रातिओ, णो सुलभं पुणरावि जीवियं ॥ १ ॥

९० [3]डहरा वुड्ढा य [4]पासहा, गब्भत्था [5]वि चयंति माणवा ।
सेणे जह वट्टयं हरे, एवं [6]आउखयम्मि तुट्टती ॥ २ ॥

९१ [7]माताहिं पिताहिं लुप्पति, णो सुलभा सुगई [8]वि पेच्चओ ।
[9]एयाइं भयाइं देहिया, आरंभा विरमेज्ज [10]सुव्वते ॥ ३ ॥

९२ जमिणं जगती पुढो जगा, कम्मेहिं लुप्पंति पाणिणो ।
सयमेव [11]कडेहिं गाहती णो, [12]तस्सा मुच्चे अपुट्ठवं ॥ ४ ॥

---

* "वेयालियं इह देसियं ति वेयालियं तओ होइ । वेयालियं तहा वित्तमत्थि तेणेव य णिबद्धं ॥ ३८ ॥ [सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तौ] । वेयालियमित्यादि, इहाध्ययनेऽनेकधा कर्मणां विदारणमभिहितमिति कृत्वैतदध्ययनं निरुक्तिवशाद् 'विदारकं' ततो भवति, यदिवा वैतालीयमित्यध्ययननाम, अत्रापि प्रवृत्तौ निमित्तं वैतालीयं छन्दोविशेषरूपं वृत्तमस्ति, तेनैव च वृत्तेन निबद्धमित्यध्ययनमपि वैतालीयम् । तस्य चेदं लक्षणम्—वैतालीयं लॅगनैधनाः षडयुक्पादेऽष्टौ समे च लः । न समोऽत्र परेण युज्यते नेतः षट् च निरन्तरा युजोः ॥ १ ॥"—शी० । "ओजे षण्मात्रा लॅगन्ता युज्यष्टौ न युजि षट् संततं ला न समः परेण गो वैतालीयम्" इति छन्दोऽनुशासने ३ । ५३ । तद् वैतालीयं छन्दः यत्र रगणलघुगुरुप्रान्ताः प्रथम-तृतीययोः षट् द्वितीयचतुर्थयोरष्टौ मात्राः, अत्र समसंख्यको लघुर्न परेण गुरुः कार्यः, इतश्चाविषमपादयोः षट् ला निरन्तरा नेति वैतालीयार्थः ॥

१. भो संबुज्झह किण्णु चू० । "किमिति परिप्रश्ने, स्यात्—किं कारणं बुध्यते? उच्यते—संबोधी खलु पेच्च दुलभा" चू० । "किं न बुध्यध्वमिति, अवश्यम्......सद्धर्मे बोधो विधेय इति भावः" शी० ॥ **२. बुज्झहा** खं २ चू० ॥ **३. दहरा** खं १ ॥ **४. पासह** पु १ ॥ **५. य** चू० ॥ **६. आतुखयम्मि** खं २ । **आउखयं** ति पु १ ॥ **७. माता ति पिता ति लुप्पति** खं १ । **माया इ पिया इ लुप्पई** पु २ । "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—माता पितरो य भातरो विलभेज्जसु केण पेच्चए ।" चू० । "**माताहिं** इत्यादि" शी० ॥ **८. य** खं २ पु १ ला० चू० ॥ **९. एयातिं भयातिं पेहिया** खं २ । **एयाइं भयाइं दे(पे–पु १, २)हिया** खं १ पु १, २ ला० । **एताणि भयाणि देहिया** चू० । "**दे(पे–प्र०)हिय** त्ति प्रेक्ष्य" शी० ॥ **१०. सुट्ठिते** शीपा० । "सुव्रतः......सुस्थितो वेति पाठान्तरम्" शी० ॥ **११. कडेभिं गाहती** खं १ । **कडेऽभिगाहए णो तेणं मुच्चे अपुट्ठवं** चू० ॥ **१२. तस्स मुच्चे य पुट्ठवं** पु १ । "**न च तस्य** अशुभाचरितस्य कर्मणो विपाकेन **अस्पृष्टः** अच्छुप्तः **मुच्यते** जन्तुः" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९३ देवा गंधव्व-रक्खसा, असुरा भूं[1]मिचरा सिरीसिवा।
राया [2]नर-सेट्ठि-माहणा, ते [3]वि ठाणाइं चयंति दुक्खिया ॥ ५ ॥

९४ कामेहि य संथवेहि य, [4]गिद्धा कम्मसहा कालेण जंतवो।
ताले जह [5]बंधणच्चुते, एवं [6]आउखयम्मि तुट्टती ॥ ६ ॥

९५ * [7]जे यावि बहुस्सुए सिया, धम्मिए माहणे [8]भिक्खुए सिया।
अभिनूमकडेहिं मुच्छिए, तिव्वं से कम्मेहिं [9]किच्चती* ॥ ७ ॥

९६ अह पास [10]विवेगमुट्ठिए, अवितिण्णे इह भासती [11]धुवं।
[12]णाहिसि आरं कतो परं, वेहासे कम्मेहिं [13]किच्चती ॥ ८ ॥

९७ [14]जइ वि य णिगिणे किसे चरे, [15]जइ वि य भुंजिय [16]मासमंतसो।
[17]जे इह [18]मायाइ मिज्जती, आगंता गब्भायऽणंतसो ॥ ९ ॥

---

१. भूमिगता चू० ॥ २. °णर-अधिप-माहणा चूपा० ॥ ३. ठाणा ते वि चयंति दुक्खि(क्खि खं १)या खं १ पु २ चू०। "त एते सर्वे एव या(वा) स्थानेभ्यश्च्यवन्ते" चू०। "एते सर्वेऽपि स्वकीयानि स्थानानि दुःखिताः सन्तस्त्यजन्ति" शी० ॥ ४. गिद्धा नास्ति खं १, २ ला० चू०। "गृद्धा अध्युपपन्नाः" शी० ॥ ५. कम्मसहे चू०। "कामेभ्यः संस्तवेभ्यश्च कम्मसहि त्ति कर्मभिः सह त्रुट्यतीति, कोऽर्थः? न ते कामाः संस्तुताश्चैनं गच्छन्तमनुयास्यन्ति" चू०। "कम्मसह त्ति कर्मविपाकसहिष्णवः कालेन कर्मविपाककालेन जन्तवः प्राणिनो भवन्ति" शी० ॥ ६. आउखयंति तु° पु १ ॥ ७. **एतत्स्थाने चूर्णौ जे यावि भवे बहुस्सुता धम्मिय माहण भिक्खुए सुयी। अभिनूमकरेहिं मुच्छिया तिव्वं ते कम्मेहिं किच्चंति ॥ इति पाठः। "ये चापि बहुश्रुताः शास्त्रार्थपारगाः धार्मिकाः धर्माचरणशीलाः, तथा ब्राह्मणाः, तथा भिक्षुकाः भिक्षाटनशीलाः स्युः भवेयुः तेऽपि आभिमुख्येन णूमं ति कर्म माया वा तत्कृतैः असदनुष्ठानैः मूर्छिताः गृद्धाः तीव्रम् अत्यर्थम्, अत्र च छान्दसत्वाद् बहुवचनं द्रष्टव्यम्, ते एवंभूताः कर्मभिः सद्वेद्यादिभिः कृत्यन्ते छिद्यन्ते पीड्यन्त इति यावत् ॥ ७ ॥ ......अथेत्यधिकारान्तरे, बह्वादेशे एकादेश इति अथेत्यनन्तरम् एतच्च पश्य......" शी०। एतदनुसारेण शी० वृत्तिकृतामपि जे यावि बहुस्सुया सिया धम्मिय माहण भिक्खुया सिया। अभिणूमकडेहिं मुच्छिया तिव्वं ते कम्मेहिं किच्चंति ॥ इति बहुवचनान्तपदयुक्तः पाठोऽभिप्रेत इति भाति ॥ ८. भिक्खए खं १ ॥ ९. कच्चति खं १ ॥ १०. विवागमुट्ठिते अवि तिण्णे चूपा० ॥ ११. धुतं चू० ॥ १२. णेहिसि खं २। ण णेहिसि चूपा०, "अथवा ण णेहिसि त्ति न नयिष्यसि मोक्षमात्मानं परं वा। तत्रात्मा आरं, परं पर एव" चू० ॥ १३. कच्चती खं १ ॥ १४, १५. जति खं २ पु १ ला०। जाई खं १ ॥ १६. मासमेत्तसो खं १ ॥ १७. "जइ विह मायादि मिज्जती अणिद्दिट्ठणिद्देसा माया आदिर्येषां कषायाणां......अथवा......मायादिभिः कषायैः स मीयते।......स......आगंता गब्भा- दणंतसो......गर्भ आदिः यस्य संसारक्रमस्य स भवति गर्भादिः" चू०। "यः तीर्थिक इह मायादिना मीयते......असौ गर्भाय गर्भार्थम् आ समन्तात् गन्ता यास्यति अनन्तशो निरवधिकं कालमिति" शी० ॥ १८. मायाति खं २ पु १, २ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९८ पुरिसोरम पावकम्मुणा,[1] पलियंतं मणुयाण जीवियं ।
सन्ना[2] इह काममुच्छिया, मोहं जंति नरा[3] असंवुडा ॥ १० ॥

९९ जयं[4] विहराहि जोगवं, अणुपाणा[5] पंथा दुरुत्तरा ।
अणुसासणमेव पक्कमे,[6] वीरेहिं सम्मं पवेदियं ॥ ११ ॥

१०० विरया[7] वीरा समुट्ठिया, कोहाकातरियादिपीसणा ।
पाणे ण हणंति सव्वसो, पावातो विरयाऽभिनिव्वुडा ॥ १२ ॥

१०१ ण वि ता अहमेव लुप्पए,[8] लुप्पंती लोगंसि[9] पाणिणो ।
एवं संहिएऽधिपासते,[10] अणिहे से पुट्ठोऽधियासए[11] ॥ १३ ॥

१०२ धुणिया कुलियं व लेववं, कसए[12] देहमणासणादिहिं ।
अविहिंसामेव पव्वए,* अणुधम्मो मुणिणा पवेदितो ॥ १४ ॥

१०३ सउणी जह पंसुगुंडिया, विधुणिय धंसयती सियं रयं ।
एवं दविओवहाणवं, कम्मं[13] खवति तवस्सि माहणे ॥ १५ ॥

१०४ उट्ठितमणगारमेसणं, समणं[14] ठाणठितं तवस्सिणं[15] ।
डहरा वुड्ढा य पत्थए, अवि सुस्से ण य तं लभे जणा[16] ॥ १६ ॥

---

१. °कम्मुणो खं २ ला० । "पुरुषोरम पावकम्मुणा० वृत्तम्" चू० । "हे पुरुष! येन पापेन कर्मणा असदनुष्ठानरूपेण त्वमुपलक्षितस्तत्रासकृत् प्रवृत्तत्वात् तस्मात् उपरम निवर्तस्व" शी० ॥ २. सण्णा खं १ । सत्ता पु १ ॥ ३. असंवुडा नरा खं २ पु १ ला० । दृश्यतां सू० १०८ ॥ ४. जततं खं १ । जयतं खं २ पु १ । जतयं चू० । "जययं इत्यादि" शी० ॥ ५. अणुपत्थिपाणा चूपा० (?) । "अणुपत्थिपाणा, अणुपत्थि बीय-हरितादि" ॥ ६. "परक्कमे······पराक्रमेः भृशं क्रमेः" चू० । "संयमं प्रति क्रामेत्" शी० ॥ ७. वीरा विरता हु पावका चू० ॥ ८. लुप्पइ पु १, २ । लुप्पघे चू० ॥ ९. लोगम्मि पु १, २ ॥ १०. सहिएहिं(ऽहि?)पासए खं २ पु १ ला० । "सहिते······अधिकं पृथग्जनान् पश्यति अधिपश्यति" चू० । "सहितो ज्ञानादिभिः स्वहितो वा आत्महितः सन् पश्येत्" शी० ॥ ११. पुट्ठो अहि° खं २ पु १, २ ॥ १२. कसते खं १ । "कसए त्ति कृशं कुर्यात्" चू० । "कर्शयेत् अपचितमांस-शोणितं विदध्यात्" शी० ॥ * पव्वते खं १ ॥ १३. कम्म खवेति खं १ ॥ १४. "समणाणं ठाणे ठितं चरित्ते णाणातिसु वा" चू० । "श्राम्यतीति श्रमणः, तम्, तथा स्थानस्थितम्" शी० । चू०-अनुसारेण समणट्ठाणठितं इति पाठो भवेत् ॥ १५. तपस्सियं चू० ॥ १६. ला० विना लभे जण खं २ । लभे जणं खं १ पु २ । लभेज्जणं पु १ । लभे जणो चू० । "जना······न······ लभेरन्" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१०५ जइ [1]कालुणियाणि कासिया, जइ [2]रोवंति व पुत्तकारणा ।
दवियं भिक्खुं समुट्ठितं, णो [3]लब्भंति ण [4]संठवित्तए ॥ १७ ॥

१०६ [5]जइ वि य कामेहि लाविया, [6]जइ णेज्जाहि ण बंधिउं घरं ।
[7]जंति जीवित णावकंखए, णो [8]लब्भंति ण संठवित्तए ॥ १८ ॥

१०७ सेहंति य णं ममाइणो, [9]मांय पिया य सुता य भारिया ।
[10]पासाहि णे पासओ तुमं, [11]लोगं परं पि जहाहि पोस णे ॥ १९ ॥

१०८ अन्ने अन्नेहिं मुच्छिता, मोहं जंति [12]नरा असंवुडा ।
विसमं विसमेहिं गाहिया, ते पावेहिं पुणो पगब्भिता ॥ २० ॥

१०९ [13]तम्हा दवि इक्ख पंडिए, पावाओ [14]विरतेऽभिनिव्वुडे ।
[15]पणया वीरा महाविहिं, सिद्धिपहं णेयाउयं [16]धुवं ॥ २१ ॥

---

१. कालुणियं अकासिया खं १। कालुणियाइं से कए चू० ॥ २. "रोयंति य त्ति रुदन्ति पुत्रकारणं सुतनिमित्तम्" शी०। "पुत्रकारणाद् एकमपि तावत्……पुत्रं जनयस्व" चू० ॥ ३. लब्भिति खं १ पु २। लज्जंति पु १ ला०। लब्भंति णं सण्णवित्तए चू०। "णो लब्भंति णं ति ण सक्केंति सण्णवेत्तए ति आणेतुं" चू०। "न लप्स्यन्ते न शक्नुवन्ति प्रव्रज्यातो भ्रंशयितुं,……नापि संस्थापयितुं गृहस्थभावेन, द्रव्यलिङ्गाच्च्यावयितुमिति।" शी०। तुलना सू० १०६ ॥ ४. न संथवित्तए खं १, २ ला० ॥ ५. जइ तं कामेहि खं १ पु १, २। जइ णं कामेहि चू०। "जइ वि इत्यादि" शी० ॥ ६. "बंधित्ता वा घरं आणेज्ज" चू०, एतदनुसारेण जइ आणेज्ज ण बंधिता घरं इत्यपि चू० सम्मतः पाठः संभवेत्। "यदि नयेयुर्बद्ध्वा गृहम्, णमिति वाक्यालङ्कारे" शी० ॥ ७. नाविकंखए ला०। नाभिकंखए शी०। णावकंखती खं १ पु० १, २। *तं जीवित णावकंखिणं चू० ॥ ८. नो लब्भिति न संथ(ठ पु २)वित्तए खं १ पु २। नो लब्भन्ति न संनवित्तए खं २। "णो लब्भंति ण सण्णवित्तए, णोकारः प्रतिषेधे, लब्भिति त्ति ण ते लभंते सण्णवेत्तए" चू०। "णो लब्भंति त्ति न लभन्ते न प्राप्नुवन्ति आत्मसात् कर्तुं, ण संठवित्तए त्ति नापि गृहस्थभावेन संस्थापयितुमलमिति" शी०। तुलना सू० १०५ ॥ ९. माया खं २ ला०। माय पिया य सुन्हा य भारिया पु १। "माति-पिति-ण्हि-पति-भायरो" इति चूर्ण्युल्लेखदर्शनाद् माति पिति ण्हि पती य भायरो इति पाठोऽपि चू० सम्मतः स्यादिति भाति ॥ १०. पासाहि ण खं १ पु २। "पासाहि ण पासओ तुमं, तुमं अतीव पासओ……कहं अम्हेहिं दुक्खिताणि ण पाससि" चू०। "पश्य नः अस्मान्" शी० ॥ ११. लोगं परं पि चयाहि पोस णे खं २ ला०। लोयं परं पि जहासि पोस णे पु १। परलोगं पि जहाहि उत्तमं चू०। "नः अस्मान् पोषय, अन्यथा……परलोकमपि त्वं त्यजसि" शी० ॥ १२. असंवुडा नरा खं १। दृश्यतां सू० ९८ ॥ १३. "दविएव समिक्ख पंडिते० वृत्तम्। दविक उक्तः, एवमनेन प्रकारेण" चू०। "द्रव्यभूतः……सन् ईक्षस्व" शी०। तम्हा दवि इक्ख पंडिते चूपा० ॥ १४. विरए अभि° खं २॥ १५. पणए वीरे महावीहिं खं १ पु १, २। "पणता वीरा महाविधिं ……महती वीही महावीही, …… पाठविशेषस्तु–पणता वीधेतऽणुत्तरं। एतदिति भावविधी

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

११० वेतालियमग्गमागओ, मण वयसा काएण संवुडो ।
चेच्चा वित्तं च [1]णायओ, आरंभं च सुसंवुडे [2]चरेज्जासि ॥ २२ ॥
त्ति बेमि ।

॥ [3]वेतालियस्स पढमो उद्देसओ समत्तो ॥

[बिइओ उद्देसओ]

१११ तय सं व जहाति से रयं, इति संखाय मुणी ण [5]मज्जती ।
गोतण्णतरे[6]ण माहणे, [7]अहऽसेयकरी अन्नेसि इंखिणी ॥ १ ॥

११२ जो परिभवती परं जणं, संसारे [8]परियत्तती महं ।
अदु [9]इंखिणिया उ [10]पाविया, इति [*]संखाय मुणी ण [5]मज्जती ॥ २ ॥

११३ [11]जे यावि अणायगे सिया, जे वि य [12]पेसगपेसए सिया ।
[13]जे मोणपदं उवट्ठिए, णो लज्जे समयं [14]सया चरे ॥ ३ ॥

११४ [15]समे अन्नयरम्मि संजमे, संसुद्धे समणे परिव्वए ।
[16]जे आवकहा समाहिए, दविए कालमकासि पंडिए ॥ ४ ॥

११५ दूरं अणुपस्सिया मुणी, तीतं धम्ममणागयं तहा ।
[17]पुट्ठे फरुसेहिं माहणे, [18]अवि हण्णू समयंसि रीयति ॥ ५ ॥

जं भणिहामि, अणुत्तरं असरिसं अणुत्तरं वा ठाणादि" चू०। "पणया वीरा महावीहिं" आ० सू० २१ ॥ १६. धुयं खं १। सिवं चू०, धुवं चूपा० ॥

१. णातयो चू० ॥ २. चरेज्जसि खं १। परिव्वएज्जासि चूपा० ॥ ३. वेतालीयस्य प्रथमोद्देशकः खं २ ला० ॥ ४. चयाइ खं २ ॥ ५. मज्जइ खं २। मज्जए चू० ॥ ६. °रेण जे विदू अह° चू० शीपा० ॥ ७. अहऽसेओ अण्णेसिं खं १ ॥ ८. °यत्तए पु २। °यत्तई चिरं खं २ ला० चू० शीपा० ॥ ९. इंख° खं २ ॥ १०. पातिका चूपा० शीपा० ॥ * संखाए मुणी ण मज्जए चू० ॥ ११. जे णाय अणायया सिया पु १। जे यावि अणातए सिया चू०। जे यावि भवे अणायगे चूपा० ११३ सूत्रगाथाचूर्णौ ॥ १२. पेसय° खं २। पेसगपेसये खं १। पेस्सगपेसगे चू०, "पेस्सगपेसगो णाम······जो पिढिगावाहगो" चू०। "प्रेष्यस्यापि प्रेष्यः" शी० ॥ १३. इदं मोणपदमुवट्ठिते चू० ॥ १४. सता चरे पु १। तदा चरे खं १ ॥ १५. समे अण्ण° पु १ खं २ ला०। समयण्ण° चू०। समयण्णतरम्मि वा सुते चूपा० ॥ १६. जा आवकधा चू० ॥ १७. पुट्ठो परुसेहिं खं २। पुट्ठे फरिसेहि ला० ॥ १८. समयाऽधियासए चूपा० शीपा०। "अवि हण्णू अवि हन्यमानः सम्यग् अधियासए, अथवा अविहण्णू इति हन्यमानो न हन्यात कश्चित्" चू०। "पाठान्तरं वा समयाऽहियासए ति समतया इति" शी० ॥

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

११६ पं[1]ण्णसमत्ते सदा[2] जए, स[3]मिया धम्ममुदाहरे मुणी।
सुहु[4]मे उ[5] सदा अलूसए, [6]णो कुं[7]ज्झे णो माणि माहणे ॥ ६ ॥

११७ बहुजण[8]णमणम्मि संवुडे, स[9]व्वट्ठेहिं णरे अणिस्सिते।
ह[10]रए व स[11]या अणाविले, धम्मं पादुरकासि कासवं ॥ ७ ॥

११८ बहवे पाणा पुढो सिया, पत्तेयं स[12]मयं [13]उवेहिया। ५
जे मोणपदं उवट्ठिते, [14]विरतिं त[15]त्थमकासि पंडिते ॥ ८ ॥

११९ धम्मस्स य पारए मुणी, आरंभस्स य [16]अंतए ठिए।
[17]सोयंति य णं ममाइणो, [18]नो य लभंति णियं परिग्गहं ॥ ९ ॥[19]

---

१. "पण्णसमत्ते इत्यादि, प्रज्ञायां समाप्तः प्रज्ञासमाप्तः, पटुप्रज्ञः" शी०। पण्हसमत्थे चू० शीपा०। "प्रश्नविषये प्रत्युत्तरदानसमर्थः" शी०। पण्हसमत्ते चूपा०। "समाप्तप्रश्न इत्यर्थः" चू० ॥ २. "सदा जते त्ति ज्ञानवान् अप्रमत्तश्च" चू०। "सदा सर्वकाले जयेत्, जेयं कषायादिकमिति शेषः" शी० ॥ ३. "समिता णाम सम्मं धम्मं उदाहरेज्ज" चू०। "समि(म–प्र०)या समता, तया धर्मम्......उदाहरेत्" शी० ॥ ४. सुहुमे खं २ ॥ ५. अ पु २। हु चू०। "सूक्ष्मे तु" शी० ॥ ६. कधयंतो ण परं [णु] कोवये चूपा० ॥ ७. कुप्पे ला० चू० ॥ ८. °णमणंसि खं १ पु २। °नमणंनि(ति ला०)संवुडे खं २ ला० ॥ ९. सव्वट्ठेसु सदा अणिस्सिते चू० ॥ १०. "हरदे वतुमे(पतुमे ?) अणाइले, हरदे त्ति महासमुद्रः, स हि नक्रादिभिः......नाकुलजलो भवति,......पद्म-महापद्मादयो वा ह्रदाः ......अनाकुलाः, कोधादीहि वा अणाइलो, अथवा अणाइल इति निरुद्धाश्रवः अनातुरो न ग्लायति धर्मं कथयन्" चू०। "ह्रद इव स्वच्छाम्भसा भृतः सदा अनाविलः अनेकमत्स्यादिजलचरसंक्रमेणाप्यनाकुलोऽकलुषो वा" शी० ॥ ११. सिया खं २। सया अणाइले खं १ पु १। सया अणाउले पु २। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १२. समियं उवेहाए चू०। समिया उवेहिता चूपा० ॥ १३. उवेहिता खं १। शी० अनुसारेण समीहिया इति पाठः, उवेहिया इति च पाठान्तरं भाति। "प्रत्येकं समतां दुःखद्वेषित्वं सुखप्रियत्वं च समीक्ष्य दृष्ट्वा, यदिवा समतां माध्यस्थ्यमुपेक्ष्य यो मौनीन्द्रपदमुपस्थितः" शी०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १४. चू० विना–विरयं पु २। विरई पु १। विरती खं १, २ ॥ १५. तत्थ यकासि खं २। तत्थमकासि चू० ॥ १६, अंतिए ठिए खं १, २। अंतिए ठितं चूपा० ॥ १७. सोयति खं १। सोयंति य णं ममायणो णो लभति णितियं परिग्गहं चू०। सोयंति य णं ममाइणो णो लभंति णितियं परिग्गहं चूपा० ॥ १८. न लभंती निययं पु १। णो लभती णिययं खं १, णो लहई नियथं पु २। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १९. "अमुमेवार्थं नागार्जुनीया विकल्पयन्ति–सोऊण तयं उवट्ठितं केयि गिही विग्घेण उट्ठिता। धम्मम्मि इधं अणुत्तरे तं पि जिणेज्ज इमेण पंडिते ॥" चू०। "अत्रान्तरे नागार्जुनीयास्तु पठन्ति–सोऊण तयं उवट्ठियं केइ गिही विग्घेण उट्ठिया। धम्मम्मि अणुत्तरे मुणी तं पि जिणिज्ज इमेण पंडिए ॥" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१२० इहलोग दुहावहं [1]विऊ, परलोगे य [2]दुहं दुहावहं ।
विद्धंसणधम्म[3]मेव तं, इति विज्जं कोऽगारमावसे ॥ १० ॥

१२१ [4]महयं पलिगोव जाणिया, जा वि य वंदण-पूयणा इहं ।
सुहुमे सल्ले [5]दुरुद्धरे, [6]विदुमं ता [7]पजहेज्ज संथवं[8] ॥ ११ ॥

१२२ [9]एगे चरे [10]ठाणमासणे, सयणे [11]एगे समाहिए सिया ।
भिक्खू उवधाणवीरिए, वइगुत्ते [12]अज्झप्पसंवुडे ॥ १२ ॥

१२३ [13]णो पीहे [14]णावऽवंगुणे, दारं सुन्नघरस्स संजते ।
पुट्ठो [15]ण उदाहरे [16]वयिं, [17]ण समुच्छे [18]नो य संथरे तणं ॥ १३ ॥

१२४ जत्थऽत्थमिए [19]अणाउले, सम-विसमा[20]णि मुणीऽहियासए ।
चरगा अदुवा वि भेरवा, अदुवा तत्थ सिरीसिवा सिया ॥ १४ ॥

१२५ [21]तिरिया [22]मणुया [23]य दिव्वगा, उवसग्गा [24]तिविहाऽधियासिया ।
[25]लोमादीयं पि ण हरिसे, सुन्नागारगते महामुणी ॥ १५ ॥

---

१. विदा खं २ ला० चू०। "विउ त्ति विद्याः जानीहि" शी० ॥ २. दुहा दुहावहा चूपा० ॥ ३. °मेव य इति पु १, २। °मेव या इति खं १ चू० ॥ ४. महया खं १। "महता पलिगोह जाणिया० वृत्तम्। परिगोहो णाम परिष्वङ्गः" चू०। "महयं (महता प्र०) इत्यादि, महान्तं संसारिणां दुस्त्यजत्वाद् महता वा संरम्भेण परिगोपणं परिगोपः द्रव्यतः पङ्कादिः, भावतोऽभिष्वङ्गः" शी० ॥ ५. दुद्धरे खं २। दुरुत्थरे खं १॥ ६. विदु मंता चू०। दृश्यतामग्रेतनं टिप्पणम् ॥ ७. परिहेज्ज संथवे खं १ पु २। "इत्येवं मत्वा विद्वान् पयहेज्ज संथवं सम्यक् स्तवः सतो वा स्तवः संथवो" चू०। "अतः विद्वान् सदसद्विवेकज्ञः तं तावत् संस्तवं परिचयमभिष्वङ्गं परिजह्यात् परित्यजेदिति" शी० ॥ ८. "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति – पलिमंथ महं विजाणिया जा वि य वंदणपूयणा इधं। सुहुमं सल्लं दुरुद्धरं तं पि जिणे एएण पंडिते ॥" चू० शी० ॥ ९. एग चरे खं १॥ १०. ठाण आसणे खं १ पु २ चू० ॥ ११. एग पु २। एगं खं १। एगे समाहिमासिया खं २। "एगो······समाहितो चरेदिति अणुमतार्थे" चू० ॥ १२. अज्झत्थसं° खं १ पु १, २॥ १३. नो पेहए खं २। नो पिहए ला० ॥ १४. नावपंगुणे खं २ पु १ ला०। ण यावऽवंगुणे चू०। "णावऽवं(पं प्र०)गुणे त्ति नोद्घाटयेत्" शी० ॥ १५. नोदाहरे खं २ ला० ॥ १६. वतिं खं १। वयं ला०। वतं पु १। वइं पु २॥ १७. "ण समुच्छति णो संथडे तणे" चू० ॥ १८. णो य संवरे खं १। नो संथरे खं २ पु १ ला० ॥ १९. अणाइले खं १, २ पु १ ला० चू०। "अणाइलो णाम······नाकुलीक्रियते" चू०। "अनाकुलः···अक्षुभ्यन्" शी०। दृश्यतां सू० ११७ टि० १०–११॥ २०. °माइं चू० ॥ २१. तिरिता खं १॥ २२. मणुसा चू० शी०। "तिरिया मणुसा य दिव्विया० वृत्तम्" चू०। "तैरश्चाः···तथा मानुषाः" शी० ॥ २३. य दिव्वगा पु १। व दिव्विगा खं १ पु २। "दिव्वि(व्व प्र०)ग त्ति व्यन्तरादिना हास्यप्रद्वेषादिजनिताः" शी०। दृश्यतां टि० २२॥ २४. "तिविहा वि सेविया नाम सेवित्वा अनुभूय" चू० ॥ २५. लोमाधियं पि खं १ पु २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१२६ [1]णो आवऽभिकंखे जीवियं, णो वि य पूयणपत्थए सिया।
अब्भत्थमु[2]वेंति भेरवा, सुन्नागारगयस्स भिक्खुणो ॥ १६ ॥

१२७ उवणीततरस्स ताइणो, भयमाणस्स [3]विवित्तमासणं।
सामाइयमाहु त[4]स्स जं, जो अ[5]प्पाणं भए ण [6]दंसए ॥ १७ ॥

१२८ उसिणोदग[7]तत्तभोइणो, ध[*]म्मट्ठियस्स मुणिस्स [8]हीमतो।
संसग्गि असाहु रा[9]यिहिं, [10]असमाही उ तहागयस्स वि ॥ १८ ॥

१२९ [11]अहिगरणकडस्स भिक्खुणो, वयमाणस्स [12]पसज्झ दारुणं।
अट्ठे परिहा[13]यती बहू, [14]अहिगरणं न करेज्ज पंडिए ॥ १९ ॥

१३० सीओदगपडिदुगुंछिणो, अपडिण्णस्स [15]लवावसक्किणो।
सामाइयमाहु त[16]स्स जं, जो गिहिमत्तेऽसणं न भुंजती ॥ २० ॥

१३१ न य [17]संखयमाहु जीवियं, तह वि य बालजणे पगब्भती।
बाले पावेहिं [18]मिज्जती, इति [19]संखाय मुणी ण मज्जती ॥ २१ ॥

---

१. खं १ विना–णो अभिकंखेज्ज जी° खं २ पु १ ला०। नो अभिकंखेइ जी° पु २। "स तैर्भैरवैरप्युपसर्गैरुदीर्णैश्छिद्यमानो मार्यमाणो वा णो जा(या ?)वऽभिकंख जीवितं० वृत्तम् अनुलोमैर्वा उदीर्णैः" चू०। "णो आवऽभि(यावऽहि–प्र०)कंखेत्यादि, स तैर्भैरवैरुपसर्गैरुदीर्णैस्तोतुद्यमानोऽपि जीवितं नाभिकाङ्क्षेत" शी०। 'नो चापि' इत्यस्य प्राकृते 'णो आवि' इत्यपि भवतीति ध्येयम् ॥ २. °मुविंति पु १, २। °मुवंति खं १। "अब्भत्थमुवंति भेरवा अभ्यस्ता नाम आसेविता······अतः उवेंति उपयान्ति भयानकाः, पठ्यते च–अब्भत्थ(अब्भप्प ? अप्पप्प ?)-मुवेंति भेरवा, अल्पा न बहवः पिशाच-श्वापद-व्यालादयः जीवितात्ययिका उवेंति, शीतोष्णदंशमशकादयस्तु······नीराजितवारणस्येव(वाऽ ?)भैरवा एव भवन्ति" चू०। "भैरवा······अभ्यस्तभावं स्वात्मताम् उप सामीप्येन यान्ति गच्छन्ति, तत्सहनाच्च······नीराजितवारणस्येव शीतोष्णादिजनिता उपसर्गाः सुसहा एव भवन्तीति भावः" शी० ॥ ३. विवक्क° खं २ ला० ॥ ४. तस्स तं चू० ॥ ५. अप्पाण खं २। यप्पाण खं १ ॥ ६. देसए पु १ ॥ ७. °गभत्त° खं २। °गतत्तभोयणो धम्मट्ठिस्स चू०। "धर्मेण यस्यार्थः स भवति धम्मट्ठी" चू०। "धर्मे स्थितस्य" शी० ॥ * धम्मठियस्स पु १ ला० विना ॥ ८. हीमओ खं १। हीमतो पु १ ला०। "हीमतो (हीमओ–प्र०, हीमयो–प्र०) त्ति ह्रीः असंयमं प्रति लज्जा, तद्वतः" शी० ॥ ९. राइहिं पु १। रायहिं खं २ पु २ ला० ॥ १०. असमाहिं तु खं २ ॥ ११. अहिकरणकडस्स खं १ पु १ ला०। अधिकरणकरस्स चू०। "अहिग(य प्र०)रण इत्यादि, अधिकरणं कलहः, तत् करोति तच्छीलश्चेत्यधिकरणकरः, तस्य" शी० ॥ १२. पसज्ज खं १ ॥ १३. °हायते धुवं अधिकरणं ण करेज्ज संजते चू० ॥ १४. अहिकरणं खं १, २ पु १ ॥ १५. लवाविसक्किणो खं १ पु २ ॥ "लवं कर्म, तस्मात् अवसक्किणो त्ति अपसर्पिणः······तत्परिहारिणः" शी० ॥ १६. तस्स तं जं गिहिमत्तेऽसणं ण भक्खति चू० ॥ १७. संखत° खं १। तुलना–"असंखयं जीविय मा पमायए" उत्तरा० ४।१ ॥ १८. गिज्जती खं २। मज्जती पु १ ला० चूपा० ॥ १९. संखात खं १ पु १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१३२ [1]छंदेण [2]पलेतिमा पया, बहुमाया मोहेण पाउडा ।
वियडेण पलेति माहणे, सीउण्हं वयसाऽहियासते ॥ २२ ॥

१३३ [3]कुंजए अपराजिए जहा, अक्खेहिं कुसलेहिं [4]दिव्वयं ।
कडमेव गहाय णो [5]कलिं, नो [6]तेयं नो चेव दावरं ॥ २३ ॥

१३४ एवं [7]लोगंमि [8]ताइणा, [9]बुइएऽयं धम्मे [10]अणुत्तरे ।
तं [11]गिण्ह हितं ति [12]उत्तमं, कडमिव सेसऽवहाय पंडिए ॥ २४ ॥

१३५ उत्तर मणुयाण आहिया, गामधम्मा[13] इति मे अणुस्सुतं ।
जंसी विरता समुट्ठिता, कासवस्स अणुधम्मचारिणो ॥ २५ ॥

१३६ जे [14]एय चरंति आहियं, [15]नातेणं महता महेसिणा ।
ते उट्ठित ते समुट्ठिता, अन्नोन्नं सारेंति धम्मओ ॥ २६ ॥

१३७ मा पेह पुरा पणामए, अभिकंखे उवहिं [16]धुणित्तए ।
जे [17]दूवणतेहि णो णया, ते जाणंति समाहिमाहियं ॥ २७ ॥

---

१. छण्णेण चूपा० । "छण्णेणेति डम्भेणोवहिणा वा" चू० ॥ २. पले इमा पु २ । पलेतिमायया खं १, २ । लिपिभेदकृतोऽयं पाठभेदः । "इमाः प्रजाः अयं लोकः तासु तासु गतिषु प्रलीयते" शी० ॥ ३. "कुजए(ये-प्र०) इत्यादि······कुजयो द्यूतकारः" शी० ॥ ४. दीवयं खं २ ला० । दिव्ववं खं १ चू० । "दिव्यतीति दिव्यं(व्वयं ?) दिव्यं चा(वा ?)स्यास्तीति दिव्यवान् । क्रीडावान्" चू० । "दीव्यन् क्रीडन्" शी० ॥ ५. पु १ विना—कली खं १ पु २ ला० । कल खं २ ॥ ६. त्रेतं चू० ॥ ७. लोगंसि चू० ॥ ८. तातिणा पु १ । ताइणो पु २ चू० ॥ ९. बुइए जे धम्मे पु १, २ । "बुइते उक्तः, अयं ति इमो" चू० । "उक्तः योऽयं धर्मः" शी० ॥ १०. °त्तरं । खं १ ॥ ११. गेण्ह खं १ चू० ॥ १२. उत्तिमं पु १ ॥ १३. °धम्म इति खं १ । °धम्मा ति मे खं २ ला० । °धम्मा इ मे पु १ । °धम्मे इह मे पु २ ॥ १४. एयं खं २ पु १ ला० । एत करंति चू० ॥ १५. णायएण खं २ चू० । "ज्ञातकुलीयेन······ज्ञातृत्वेऽपि सति राजसूनुना केवलज्ञानवता वा" चू० । "ज्ञातेन ज्ञातपुत्रेण" शी० । दृश्यतां सू० १४१ ॥ १६. "उपधिः माया······तद्ध(द्धू ?)ननाय अपनयनायाभिकाङ्क्षेदिति सम्बन्धः" शी० ॥ १७. चू० शी० विना—दूमण ते(ए खं १ पु२)हिं खं १, २ पु १, २ शीपा० । "जे दूवणतेहि णो णता, जे······दुष्टं प्रणताः दूपनताः शाक्यादयः,······आरम्भ-परिग्रहेषु ये न नताः ते जानन्ति समाहिमाहितं" चू० । "तथा दुष्टं धर्मं प्रति उपनता दुरुपनताः कुमार्गानुष्ठायिनस्तीर्थिकाः, यदिवा दूमण त्ति दुष्टमनःकारिणः······विषयाः, तेषु ये महासत्त्वा न नता न प्रह्वीभूताः तदाचारानुष्ठायिनो न भवन्ति ते······जानन्ति······समाधिम······आहितम्" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१३८ [1]णो काहिए होज्ज संजए, पासणिए ण य संपसारए ।
णच्चा धम्मं अणुत्तरं, कयकिरिए[2] य ण यावि [3]मामए ॥ २८ ॥

१३९ [4]छण्णं च पसंस णो करे, न य उक्कास [5]पगास माहणे ।
[6]तेसिं सुविवेगमाहिते, पणया जेहिं [7]सुज्झोसितं धुयं ॥ २९ ॥

१४० [8]अणिहे सहिए सुसंवुडे, धम्मट्ठी उवहाणवीरिए ।
विहरेज्ज समाहितिंदिए, [9]आयहियं खु दुहेण लब्भई ॥ ३० ॥

१४१ ण हि णूण पुरा [10]अणुस्सुतं, [11]अदुवा तं तह णो समुट्ठियं ।
मुणिणा [12]सामाइयाहितं, [13]णाएणं जगसव्वदंसिणा ॥ ३१ ॥

---

१. नो काहिते खं १। णो काधीए चू०। तुलना–"से णो काहिए, णो पासणिए, णो संपसारए, णो मामए, णो कतकिरिए" आ० सू० १६५। दृश्यतां सू० ४५२। "कथयतीति कथिकः······पासणिओ णाम गिहीणं व्यवहारेषु प्रस्तुतेषु पणियगादिसु वा प्राश्निको न भवति ······संपसारको नाम सम्प्रसारकः, तद्यथा–इमं वरिसं किं देवो वासिस्सति ण व त्ति······ कतकिरिओ णाम कृतं परैः कर्म पुट्ठो अपुट्ठो वा भणति शोभनमशोभनं वा······मामको णाम ममीकारं करेति" चू०। "कथया चरति काथिकः······, प्रश्नेन राजादिकिंवृत्तरूपेण दर्पणादि-प्रश्ननिमित्तरूपेण वा चरतीति प्राश्निकः,······सम्प्रसारकः देववृष्ट्यर्थकाण्डादिसूचककथा-विस्तारकः,······कृता स्वभ्यस्ता क्रिया संयमानुष्ठानरूपा येन स कृतक्रियः, तथाभूतश्च न चापि मामको ममेदमहमस्य स्वामीत्येवं परिग्रहाग्रही" शी०। "से णो काहीए,······सिंगारकहा ण कहेयव्वा······। पासणितत्तं पि ण करेति, कयरी अम्ह सो (सा?) भवति सुमंडिता वा कलाकुसला वा······सुमिणे वा पुच्छिओ वागरेइ······। संपसारतो णाम उवसमंतिया······। एरिसिया मम भाउज्जा भइणी भज्जा वा······ममीकारं करेइ। कतकिरियो णाम के(क?)ते के(क?)ते किरियं करेइ······अहो सोभसि न वा सोभसि" आचू०। "से णो काहिए, स स्त्रीसङ्गपरित्यागी स्त्रीनेपथ्यकथां शृङ्गारकथां वा नो कुर्यात्······। तथा णो पासणिए, तासाम्······ अङ्गप्रत्यङ्गादिकं न पश्येत्······। तथा नो संपसारणाए(राए–प्र०, रये–प्र०), ताभिः······न सम्प्रसारणं पर्यालोचनमेकान्ते······कुर्यात्।······तथा णो मामये (मामाए–प्र०), न तासु······ ममत्वं कुर्यात्। तथा णो कयकिरिए, कृता······ मण्डनात्मिका क्रिया येन स कृतक्रिय इत्येवम्भूतो न भूयात्" आशी० ॥ २. °ए य ण तावि खं २। °ए ण थावि खं १ ॥ ३. मामते खं १ पु १ ॥ ४. छसं खं १ ॥ ५. पकास खं १ ॥ ६. "तेसिं सुविवेकः" चू०। "तेषां कषायाणां······ विवेकः परित्याग आहितो जनितः······यदिवा तेषामेव सत्पुरुषाणां सुष्ठु विवेकः परिज्ञानरूप आहितः प्रथितः" शी० ॥ ७. सुझो° पु २ ला०। "सुज्झोसितं ति, 'जुषी प्रीति-सेवनयोः' [पा० धा० १२८८], धूयतेऽनेनेति धुतं ज्ञानादि संयमो वा येषां सुज्झोसितं स्वभ्यस्तं तेसिं सुविवेगमाहिते" चू०। "यैः महासत्त्वैः सुष्ठु जुष्टं सेवितं धूयतेऽष्टप्रकारं कर्म येन तद्धूत संयमानुष्ठानं, यदिवा······सुज्झोसियं ति सुष्ठु क्षपितं धूननार्हत्वाद् धूतं कर्मेति" शी० ॥ ८. अणहे शीपा० ॥ ९. आतहितं दुक्खेण लब्भते चू० ॥ १०. अणुस्सयं खं १, २। मणुस्सुतं चू० ॥ ११. अदुवाऽवितधं णो अधिट्ठितं चू०। "अथवा श्रुतमपि तत् सामायिकादि यथा

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१४२ एवं[1] मत्ता महंतरं, धम्ममिणं सहिता बहू जणा ।
गुरुणो [2]छंदाणुवत्तगा, विरता [3]तिण्णा [4]महोघमाहितं ॥ ३२ ॥ ति बेमि ।

॥ बितिओ उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[तइओ उद्देसओ]

१४३ संवुडकम्मस्स भिक्खुणो, जं दुक्खं पुट्ठं अबोहिए ।
तं संजम[5]ओऽवचिज्जइ, मरणं हेच्च वयंति पंडिता ॥ १ ॥

१४४ जे विण्णवणा[6]हिऽ[7]ज्झोसिया, [8]संतिण्णेहि समं वियाहिया ।
[9]तम्हा उड्ढं ति पासहा, [10]अदक्खू कामाइं रोगवं ॥ २ ॥

१४५ अग्गं वणिएहिं [11]आहियं, धारेंति [12]राईणिया इहं ।
एवं परमा महव्वया, अक्खाया उ सराइभोयणा ॥ ३ ॥

१४६ जे इह सायाणुगा णरा, अज्झोववन्ना कामेसु मुच्छिया ।
[13]किवणेण समं पगब्भिया, न वि जाणंति समाहिमाहियं ॥ ४ ॥

अवस्थितं तथा नानुष्ठितम्, पाठान्तरं वा अवितहं ति यथावद् नानुष्ठितम्" शी० ॥ १२. सामाहियाहियं पु १। सामाहिताहियं खं १। समयाहि(इ ला०) याहियं खं २ ला०। "मुनिना सामाइगं पदं आख्यातमित्यर्थः" चू०। "मुनिना जगतः सर्वभावदर्शिना ज्ञातपुत्रीयेण (ज्ञातपुत्रेण–प्र०) सामायिकादि आहितम् आख्यातम्" शी० ॥ १३. नायएणं खं १। णायएण खं० २ ला०। णातएण चू०। दृश्यतां सू० १३६ टि० १५ ॥

१. एवं मंता महत्तरं खं २ ला०। "एवं मातां महंतरं० वृत्तम्, एवं अवधारणे महदन्तरं मत्वा ज्ञात्वा······अथवा इमं धम्मं महत्तरं मत्वा" चू०। "एवं मंता इत्यादि, एवं······ मत्वा ज्ञात्वा······महदन्तरं" शी० ॥ २. छंदोणुयत्तगा खं १ ॥ ३. तिन्न पु १ ॥ ४. मधोघ° चू० ॥ ५. °मओ विव(चि?)ज्जती खं १। °मतो विचिज्जती चू०। °मओ ववज्जइ खं २ ला० ॥ ६. °णाहिं खं १ पु १,२ ला० ॥ ७. अजोसिता पु १। "विण्णवणाहिऽझूसिता······"जुषी प्रीतिसेवनयोः" [पा० धा० १२८८] अझूषिता नाम अनाद्रियमाणा इत्यर्थः" चू०। विण्णवणाहिं अझोसिता इति अग्रेतन[४]गाथाचूर्णौ। "अजुष्टाः असेविताः क्षयं वा अवसायलक्षणमतीताः" शी० ॥ ८. °तिण्णेहिं इत्यत आरभ्य °माहियं ॥ ४ ॥ इत्यन्तः पाठो नास्ति खं १ ॥ ९. उड्ढं तिरियं अधे तिधा(तहा शीपा०) चूपा० शीपा० ॥ १०. अदक्खु सं० ॥ ११. आणियं चू०, आहियं चूपा० ॥ १२. रायाणि(ण चू०)या पु २ चू० ॥ १३. किमणेण चू० शीपा०। "कृपणो दीनः······तेन समाः तद्वत् कामासेवने प्रगल्भिता धृष्टतां गताः, यदिवा किमनेन स्तोकेन दोषेण······विराधनं भविष्यति? इत्येवं प्रमादवन्तः" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१४७ वाहेण जहा व [1]विच्छते, अबले होइ गवं [2]पचोइए ।
[3]से यंतसो अप्पथामए, [4]नातिवहति अबले [5]विसीयति ॥ ५ ॥

१४८ एवं [6]कामेसणं विदू, अज्ज [7]सुए [8]पयहेज्ज संथवं ।
कामी कामे ण कामए, लद्धे [9]वा वि [10]अलद्ध कन्हुई ॥ ६ ॥

१४९ मा पच्छ असाहुया [11]भवे, अच्चेही [12]अणुसास अप्पगं ।
अहियं च असाहु [13]सोयती, से थणती [14]परिदेवती बहुं ॥ ७ ॥

१५० इह जीवियमेव [15]पासहा, [16]तरुणए वाससयाउ तुट्टती ।
इत्तर[17]वासे व बुज्झहा, गिद्धनरा [18]कामेसु मुच्छिया ॥ ८ ॥

१५१ जे इह आरंभनिस्सिया, आयदंड एगंतलूसगा ।
गंता ते पावलो[19]गयं, [20]चिररायं आसुरियं दिसं ॥ ९ ॥

१५२ [21]णं य संखयमाहु जीवियं, तह वि य बालजणे पगब्भती ।
पच्चुप्पन्नेण कारितं, के दट्ठुं परलोगमागते ॥ १० ॥

---

१. विज्जए पु १। विक्कए खं २ ॥ २. पवोचिते खं १ ॥ ३. सो खं २ ला०। तस्स तहिं अप्पथामता अचयंतो खलु सेऽवसीदति चू०। से अन्तए[अप्पथामए?] णातिचए अवसे विसीदत्ति चूपा०, "अथवा–से अन्तए अन्त्यायामप्यवस्थायां अन्तशः णातिचए ण सक्केति अवसे विसीदती एव। सो वि संयमादिनिरुद्यमः" चू० ॥ ४. णाईवभ(च ला० सं०)ए खं २। नाईवचए ला० सं०। नाईववते पु १। नाईववहए पु २ ॥ ५. विसीयई खं २ पु २ ला० ॥ ६. °सणे चिऊ पु २। "एवं कामेसणा विदू० वृत्तम्। एवं अवधारणे, उक्ता कामैषणा काममार्गणा विदुरिति विद्वान्......अथवोपदेश एवायम्–एवं कामेसणं विदू० वृत्तम्" चू०। "दार्ष्टान्तिकमाह–एवं इत्यादि,......कामानां......याऽन्वेषणा तस्यां कर्तव्यायां विद्वान्......संस्तवं......प्रजह्यात्" शी० ॥ ७. सुते खं १ पु १ ॥ ८. पयहामि चू० ॥ ९. यावि खं १। आवि पु २ ॥ १०. अलद्धु खं २ पु १ ला०। अलद्धे चू० ॥ ११. तवे चू०। "असाधुता......मरणकाले तप्स्यते" शी० ॥ १२. °सासे चू० ॥ १३. सोतती खं १ पु १। सोहती ला० ॥ १४. परितपन्ती चू०। परिदेवती बहु खं २ पु १, २ ॥ १५. पस्सथा चू० ॥ १६. तरुणे वा° पु २। तरुणगो चू०। तरुणए स वाससयस्स खं २ ला० पु १। "तरुणगो असम्पूर्णवया अन्यो वा कश्चित्, पठ्यते च–दुर्बलं वाससयं परमायुः, ततो तिउट्टति" चू०। "तरुण एव युवैव वर्षशतायुरपि......आयुषः त्रुट्यति प्रच्यवते, यदिवा साम्प्रतं सुबह्वपि आयुर्वर्षशतम्, तच्च तस्य तदन्ते त्रुट्यति" शी० ॥ १७. °वासे य खं २ पु १। °वासं व चू०। "इत्वरवासकल्पं वर्तते" शी० ॥ १८. कामेहिं खं १ पु १, २। कामेहिं चिप्पिता चू० ॥ १९. °लोगतं खं १ पु १। °लोगगं चू० ॥ २०. चिरकालं आसूरियं चू०। "न तत्थ सूरो विद्यते" चू०। "असुराणामियमासुरी, तां दिशं यान्ति" शी० ॥ २१. न त संखतमाहु खं १ ला० ॥

१५३ [1]अदक्खुव दक्खुवाहितं, [2]सद्दहसु [3]अदक्खुदंसणा ।
हंदि हु सुनिरुद्धदंसणे, मोहणिज्जेण कडेण कम्मुणा ॥ ११ ॥

१५४ दुक्खी [4]मोहे पुणो पुणो, [5]निव्विदेज्ज सिलोग-पूयणं ।
एवं सहिते[6]ऽहिपासए, [7]आयतुलं [8]पाणेहिं संजते ॥ १२ ॥

१५५ गारं पि य आवसे नरे, [9]अणुपुव्वं पाणेहिं संजए ।
समया सव्वत्थ [10]सुव्वए, देवाणं गच्छे [11]स लोगतं ॥ १३ ॥

१५६ सोच्चा भगवाणुसासणं, [12]सच्चे तत्थ करेहुवक्कमं ।
सव्वत्थ[13]ऽवणीयमच्छरे, उंछं भिक्खु विसुद्धमाहरे ॥ १४ ॥

१५७ सव्वं णच्चा अहिट्ठि[14]ए, धम्मट्ठी उवहाणवीरिए ।
गुत्ते जुत्ते सदा जए, आय-परे परमायतट्ठिए ॥ १५ ॥

---

१. **अद्दक्खु** पु १। "**अदक्खुव** इत्यादि,···**अपश्यः** अन्धः, तेन तुल्यः······**अपश्यवत्**, तस्यामन्त्रणं हेऽपश्यवद् अन्धसदृश!······**पश्येन** सर्वज्ञेन **व्याहृतम्**–उक्तं सर्वज्ञागमं **श्रद्धस्व** ······हेऽपश्यकदर्शन!······यदिवा **अदक्षो** वा···**दक्षो** वा······, **अचक्षुर्दर्शनः** केवलदर्शनः सर्वज्ञः तस्माद् यदवाप्यते हितं तत् श्रद्धस्व,······यदिवा **हे अदृष्ट**(**ष्टः–प्र०**) **हे** अर्वाग्दर्शन! द्रष्ट्रा······यद् व्याहृतं तत् श्रद्धस्व......हे अदृष्टदर्शन! हे अदक्षदर्शन! इति वा" शी०। एतदनुसारेण **अदक्खु व दक्खु वाहियं सद्दहसू अचक्खुदंसणा** इति पाठान्तरमपि शी० सम्मतं प्रतीयते। किञ्च, शी० मध्ये **अदृष्ट** (**अद्रष्टः?**) इत्यपि पाठान्तरं दृश्यते इति ध्येयम्॥ २. **सद्दहसू** खं २ पु १ ला० ॥ ३. **अदक्खूयदंसणा** खं १। अयमपि पाठः '**हेऽपश्यकदर्शन**' इति शी० अनुसारेण सम्यक् प्रतीयते। दृश्यतामुपरि टिप्पणम्॥ ४. **मोहं** खं २। "दुःखी सन् प्राणी पौनःपुन्येन **मोहं** याति" शी०। "एत्थ मोहे पुणो पुणो"—आचा० सू० ४८, १७०॥ ५. **निर्च्छिदिज्ज** खं २॥ ६. °**ते हिपासते** खं १। °**तेहिंपासते** पु १। "**एवं सहितेऽधिपासिया**······अधियं पस्सिया अधिपस्सिया" चू०। "**आत्मतुलां** आत्मतुल्यतां ······अधिकं पश्येदधिपश्येत्" शी०॥ ७. **आयतुले** खं २ ला०। **आयतुले पाणेहि भवेजासि** चू०॥ ८. **पालेहिं** पु १॥ ९. **अणुपुव्विं** खं २ पु २ ला०॥ १०. "**समया सव्वत्थ सुव्वते**······सव्वत्थ समतां भावयति, तदनु चाकृतसामायिकः शोभनव्रतः सुव्रतः **देवाणं गच्छे सलोगतं** समानलोगतं सलोगतं" चू०। "समता······सर्वत्र······'श्रूयते' अभिधीयते आर्हते प्रवचने, तां च कुर्वन् स गृहस्थोऽपि सुव्रतः सन् **देवानां** पुरन्दरादीनां **लोकं** स्थानं गच्छेत्" शी०॥ ११. **सलोगयं** ला० पु २। **सलोगया** खं २। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ १२. **सच्चे तत्थ करेहुवक्कमं** सत्ये अवितथे······कुर्यादुपक्रमम्,······अथवा **सत्यमिति** सत्यं **तत्थ करेज्ज उवक्कमं** ति न वितथम्" चू०॥ १३. °**त्थ विणी**° खं २ पु १। °**त्थ अवणी**° पु २॥ १४. °**ट्ठिए** खं २ पु १, २ ला०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१५८ वित्तं पसवो य [1]णातयो, [2]तं बाले सरणं ति मण्णती ।
[3]एते मम तेसु वी अहं, नो [4]ताणं सरणं च विज्जइ ॥ १६ ॥

१५९ [5]अब्भागमितम्मि वा दुहे, [6]अहवोवक्कमिए भवंतए ।
[7]एगस्स गती य आगती, [8]विदुमं ता सरणं न मन्नती ॥ १७ ॥

१६० सव्वे सयकम्मकप्पिया, [9]अव्वत्तेण दुहेण पाणिणो ।
हिंडंति भयाउला सढा, [10]जाति-जरा-मरणे[11]हिंऽभिद्दुता ॥ १८ ॥

१६१ [12]इणमेव खणं [13]वियाणिया, णो सुलभं [14]बोहिं च आहितं ।
एवं सहि[15]एऽहिपासए, आह जिणे इणमेव से[16]संगा ॥ १९ ॥

१६२ अभविंसु पुरा वि [17]भिक्खवो, आएसा वि [18]भविंसु सुव्वता ।
एताइं गुणाइं [19]आहु ते, कासवस्स अणुधम्मचारिणो ॥ २० ॥

१६३ तिविहेण वि [20]पाणि मा हणे, आयहिते अणियाण संवुडे ।
एवं सिद्धा [21]अणंतगा, [22]संपति जे य अणागयाऽवरे ॥ २१ ॥

१६४ एवं से उदाहु अणुत्तरनाणी अणुत्तरदंसी अणुत्तरनाणदंसणधरे
अरहा णायपुत्ते भगवं [23]वेसालीए वि[24]याहिए ॥ २२ ॥ त्ति

---

१. चू० विना—णायतो खं १ पु २। णायए खं २ ला०। नातिओ पु १॥ २. बालजणो सरणं चू०॥ ३. सरणं ति वि° खं १, २ पु २। "न तेषां त्राणं शरणं चेति" चू०॥ ४. "नो नैव······त्राणं भवति, नापि······शरणं विद्यत इति" शी०॥ ५. अब्भागमियंसि वा चू०॥ ६. अहवा उवक्कमिए खं २ पु १ ला०। "भवान्तरे भवान्तके वा मरणे" शी०, एतदनुसारेण भवंतरे इत्यपि पाठान्तरं भाति॥ ७. एक्क(क पु १)स्स गती य आ° खं १ पु १, २ चू०॥ ८. विदु मंता चू०। "विदुः मत्वा न तां······शरणं मन्यते" चू०। "विद्वान्······तावत् शरणं न मन्यते" शी०॥ ९. अवियत्तेण खं १ विना। "कृती छेदने, न विकृत्तं अच्छिन्नमित्यर्थः, अवियत्तेन वा अभिगच्छन्तेनेत्यर्थः चू०। "अव्यक्तेन" शी०॥ १०. वाधिजरामरणेहऽभिद्दुता चू०॥ ११. °हियभिद्दुया खं २। °हिं(हि पु २)-भिद्दुया पु १, २ ला०॥ १२. इणमेय खं २। इणमो य चू०॥ १३. विताणिता खं १॥ १४. बोधी य आहितं चू०॥ १५. °एहिंपासए खं १, २ ला०। °तेऽधियासए चूपा० शीपा०॥ १६. सेसता खं १ पु १॥ १७. भिक्खुवो खं १ पु २॥ १८. भवंति खं २ पु १, २ ला०॥ १९. आह ते चू०। आहिए खं १ पु २॥ २०. पाण खं २ पु १ ला०॥ २१. अणंतसो खं २ पु १, २ ला०॥ २२. "संपतं संखेज्जा सिज्झंति" चू०॥ २३. तुलना—"एवं से उदाहु अणुत्तरनाणी अणुत्तरदंसी अणुत्तरणाणदंसणधरे अरहा णायपुत्ते भयवं वेसालीए वियाहिए त्ति बेमि" इति उत्तराध्ययनसूत्रे षष्ठाध्ययनान्ते॥ २४. वेसालिए खं २ पु १ ला०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

◁ इ[1]ति कम्मवियालमुत्तमं जिणवरेण सुदेसियं सया ।
जे आचरंति आहियं खवितरया वइहिंति ते सिवं गतिं ॥ [2]२३ ॥ ति ▷
बेमि ।

॥ त[3]तिओ उद्देसओ । बितियं वेतालीयं सम्मत्तं ॥

---

१. °हिय सि खं २ पु १ ला० । 'त्ति' नास्ति सं० ॥ २. खं १ पु १, २ ला० सं० आदर्शेषु चूर्णि-वृत्तिकृद्भिरव्याख्याता एकाऽधिका गाथेत्थं दृश्यते –

इति कम्मवियालमुत्तमं जिणवीरेण सुदेसियं सया ।
जे आचरंति आहियं खवितरया वइहिंति ते सिवं गतिं ॥ ति बेमि ।

पु १ मध्ये गतिं नास्ति। सं० मध्ये ते नास्ति। खं २ मध्ये ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति ॥ ३. २२ सं० ॥ ४. ततिओ उद्देसओ वितियं ॥ छ ॥ खं १। वैतालयं सम्मत्तं खं २। तइओ उद्देसओ बितियमज्झयणं पु १। द्वितीयं वैतालिकाध्ययनं पु २। वैतालियं सम्मत्तं। श्लो० १८३ ॥ – ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तइयं अज्झयणं 'उवसग्गपरिण्णा'

[पढमो उद्देसओ]

१६५ सूरं मन्नति अप्पाणं जाव [1]जेतं न [2]पस्सति ।
[3]जुज्झंतं दढधम्माणं सिसु[4]पाले व महारहं ॥ १ ॥

१६६ [5]पयाता सूरा रणसीसे संगामम्मि उवट्ठिते ।
माता पुत्तं ण याणाइ [6]जेतेण परिविच्छए ॥ २ ॥

१६७ एवं सेहे वि [7]अप्पुट्ठे भिक्खा[8]चरियाअकोविए ।
सूरं मन्नति अप्पाणं जाव लूहं न [9]सेवई ॥ ३ ॥

१६८ जदा हेमंत[10]मासम्मि सीतं फुसति सवातगं ।
तत्थ मंदा विसीयंति र[11]ज्जहीणा व खत्तिया ॥ ४ ॥

१६९ पुट्ठे [12]गिम्हाभितावेणं विमणे सुप्पिवासिए ।
तत्थ मंदा विसीयंति मच्छा अपोदए जहा ॥ ५ ॥

१७० सदा दत्तेसणा दुक्खं जायणा दुप्पणोलिया ।
[13]कम्मत्ता [14]दुब्भगा चेव इच्चाहंसु पुढो जणा ॥ ६ ॥

---

१. जेयं पु १ विना। "यावत्......जेतारं न पश्यति" शी० ॥ २. पस्सती खं १ विना ॥ ३. जुज्झंती खं २ ला० । "णिदरिसणं – जुज्झंतं दढधम्मा(म्मा ?)णं, जुज्झमाणं जुज्झंतं...... दृढधन्वानम्" चू० । "दृढः समर्थो धर्मः स्वभावः सङ्ग्रामाभङ्गरूपो यस्य स तथा तम्" शी० ॥ ४. °पाले महारहं खं १ पु २ । °पालो व्व महारहं खं २ ला० ॥ ५. पताया खं १ ॥ ६. जेपुण पु २ ला० । जेएण परिविक्खए खं २ । "जेत्रा......परि......क्षतः" चू० शी० ॥ ७. अपुट्ठे खं २ पु १ ला० । अब्भुट्ठे खं १ ॥ ८. चरिए अ° खं १ । "भिक्खूणां चरिया भिक्खुचरिया" चू० । "भिक्षचर्यायां भिक्षाटने" शी० ॥ ९. सेवइ पु १ । सेवति चू० ॥ १०. °मासंसि खं १ ॥ ११. रट्ठहीणा चू० ॥ १२. गिम्हाधिता° खं १ । गिण्हाहिता° खं २ । गिम्हेऽहिता° पु २ । "पुट्ठो गिम्हाभितावेणं० सिलोगो" चू० । "पुट्ठे इत्यादि, ग्रीष्मे ज्येष्ठाषाढाख्ये अभितापः तेन" शी० ॥ १३. "कम्मंता दुब्भगा चेव कृषी-पशुपाल्यादिभिः कर्मान्तैः आप्ताः अभिभूता इत्यर्थः" चू० । "कर्मभिरार्ताः पूर्वस्वकृतकर्मणः फलमनुभवन्ति, यदिवा कर्मभिः कृष्यादिभिः आर्ताः तत् कर्तुमसमर्था उद्विग्नाः सन्तः" शी० ॥ १४. दूभगा खं २ ला० । "ईकि दुरो वा" सि० ८।१।११५ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१७१ एते सद्दे [1]अचायंता [2]गामेसु नगरेसु [3]वा ।
तत्थ मंदा विसीयंति संगामंसि व [4]भीरुणो ॥ ७ ॥

१७२ अप्पेगे [5]झुंझियं भिक्खुं सुणी [6]दसति लूसए ।
तत्थ मंदा विसीयंति [7]तेजपुट्ठा व पाणिणो ॥ ८ ॥

१७३ अप्पेगे [8]पडिभासंति [9]पडिपंथियमागता ।
[10]पडियारगया एते जे एते [11]एवजीविणो ॥ ९ ॥

१७४ अप्पेगे [12]वइं जुंजंति [13]निगिणा पिंडोलगाहमा ।
मुंडा कंडूविणट्ठंगा [14]उज्जल्ला असमाहिया ॥ १० ॥

१७५ एवं विप्पडिवण्णेगे अप्पणा [15]तु अजाणगा ।
तमाओ ते तमं जंति [16]मंदा मोहेण [17]पाउडा ॥ ११ ॥

१७६ पुट्ठो य दंस-मसएहिं तणफासम[18]चाइया ।
न मे दिट्ठे परे [19]लोए जइ परं मरणं [20]सिया ॥ १२ ॥

१७७ संतत्ता केसलोएणं बंभचेर[21]पराजिया ।
तत्थ मंदा विसीयंति [22]मच्छा पविट्ठा व केयणे ॥ १३ ॥

---

१. अचाइंता खं २। अभाएंता खं १। अचाएंता चू०॥ २. गामंसि नगरंसि खं २ ला०॥ ३. या ला०। य पु २॥ ४. भीरुया खं २ ला०॥ ५. °ग झुंझियं खं १। °गे जुज्झितं खं २ पु २ ला०। °गे झुज्झियं पु १। °गे खुज्झितं चू०। "खुज्झितो णाम क्षुधितः पिपासुर्वा" चू०। "झुं(जुं प्र०)झियं ति क्षुधितम्" शी०। तुलना—ज्ञाता० १, प्रश्नव्या० ३॥ ६. डसइ खं १ पु १, २ ला०॥ ७. तेउपु° खं २ पु २। तेऊपु° चू०। तओ ला०॥ ८. परिभा° सं० विना। "अप्पेगे पडि(रि?)भासंति० सिलोगो, समन्ताद् भाषन्ते परिभाषन्ते" चू०। "प्रतिभाषन्ते ब्रुवते" शी०॥ ९. पडि° खं २ पु १ ला०॥ १०. परिया° खं २ पु १ ला०। तद्दारवेतणिज्जे ते चूपा०। "पठ्यते च—तद्दारवेतणिज्जे ते जेहिं चेव दारेहिं कतं तेहिं चेव वेदिज्जति त्ति तद्दारवेदणिज्जं, जधा अदत्तदाणा तेण ण लभंते" चू०॥ ११. एवंजी° ला०॥ १२. वइ पु २। वति खं १। वयिं खं २। वयं ला०। वइं जुंजंति चरगा पिंडो° चू०॥ १३. नगिणा पु १॥ १४. उज्जाया चूपा०। "उज्जातो मृगो नष्ट इत्यर्थः" चू०॥ १५. उ अजायणा खं १ विना। "आत्मना स्वयमजानकाः(°मज्ञाः—प्र०)" शी०॥ १६. "अधवा मतिमंदा इत्थिगाड या मंदविण्णाणा उ स्त्रीमोहेन" चू०॥ १७. पाउता चू०॥ १८. °मचाय्यिया खं १। °मचाइता चू०॥ १९. °ए किं परं चू०॥ २०. सिता खं १॥ २१. °पराइता चू०॥ २२. °च्छा विट्ठा खं १। °च्छा पविट्ठा य खं २ ला०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१७८ आतदंडसमायारा मिच्छासंठियभावणा ।
हरिसप्पदोसमावण्णा [1]केयि [2]लूसंतिऽणारिया ॥ १४ ॥

१७९ अप्पेगे [3]पलियंतंसि [4]चारि चोरो त्ति [5]सुव्वयं ।
बंधंति भिक्खुयं बाला कसाय[6]वयणेहि य ॥ १५ ॥

१८० तत्थ [7]दंडेण संवीते मुट्ठिणा अदु फलेण वा ।
णातीणं [8]सरती बाले इत्थी वा कुद्धगामिणी ॥ १६ ॥

१८१ एते [9]भो कसिणा फासा फरुसा दुरहियासया ।
हत्थी वा[10] सरसंवीता [11]कीवाऽवस गता गिहं ॥ १७ ॥ त्ति बेमि ।

॥ [12]* तृतीयस्य प्रथमोद्देशकः * ॥

[बिइओ उद्देसओ]

१८२ [13]अहिमे सुहुमा संगा भिक्खूणं जे दुरुत्तरा ।
[14]जत्थ एगे विसीयंति [15]ण चयंति [16]जवित्तए ॥ १ ॥

---

१. केई खं २ ला० पु २ ॥ २. लूसंतऽणारिता खं १ ॥ ३. पलितंतंसि खं १। पलियंतम्मि चू०। "पलियंतंसि ति अनार्यदेशपर्यन्ते वर्तमानम्" शी० ॥ ४. चारि चोरे त्ति पु २ खं १। "चारिकोऽयम्, चारयतीति चारकः, येषां परस्परविरोधः ते चारिकमित्येनं संवदन्ते चोरं वा तं सुव्वयं पि" चू०। "चारि चोरि त्ति चरोऽयं चौरोऽयं स्तेन इत्येवं" शीखं १। "चोरिय त्ति चरोऽयं चौरोऽयं स्तेन इत्येवं" शीखं २। ५. सुव्वते खं १ ॥ ६. "°वसणेहि य त्ति······ वसणं केसिंच भवति–कप्पडिग-पासंडिया बाहेंति णच्चावेंति य" चू०। "कषायवचनैश्च" शी० ॥ ७. दंडेहिं खं २ ॥ ८. सरए खं १ पु २ ॥ ९. भो फरुसा फासा कसिणा दुरधि° चू० ॥ १०. व खं २ ॥ ११. कीवा वसगा चू०। तिव्वसढगा गता गिहं चूपा०। तिव्वसढा गता गिहं शीपा०। "क्लीबा वशका नाम परीषहे वशकाः पुनरपि गृहं [गताः] गच्छन्ति गमिष्यन्ति च। पठ्यते च–तिव्वसढगा गता गिहं ति बेमि, तीव्रं शठाः तीव्रशठाः, तीव्रैर्वा शठाः तीव्रशठाः तीव्रैः परीषहैः प्रतिहताः" चू०। "क्लीबाः असमर्थाः अवशाः परवशाः······पुनरपि गृहमेव गताः, पाठातरं वा–तिव्वसढे(ढ?) त्ति तीव्रैरुपसर्गैरभिद्रुताः शठाः शठानुष्ठानाः संयमं परित्यज्य गृहं गताः इति ब्रवीमीति पूर्ववत्" शी० ॥ १२. * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने पढमो—खं १ ॥ १३. अह इमे ला०। अथ इमे चू०। अहमे खं २। "अहिमे (अहिमे–प्र०)त्यादि" शी० ॥ १४. जत्थ मंदा विसीदंति चू० ॥ १५. न चएंति खं १। "ण चएत्ता(न्ता?) णाम असक्कता जवइत्तए ति वा लाढेत्तए ति वा एगट्ठं" चू० ॥ १६. जहित्तए खं २ पु १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१८३ अप्पेगे [1]णायओ [2]दिस्स रोयंति [3]परिवारिया ।
पोस णे तात पुट्ठोऽसि कस्स तात [4]चयासि णे[5] ॥ २ ॥

१८४ पिता [6]ते थेरओ तात ससा ते खुड्डिया इमा ।
भायरो ते [7]सगा तात सोयरा किं [8]चयासि णे[9] ॥ ३ ॥

१८५ मातरं पितरं पोस [10]एवं [11]लोगो भविस्सइ ।
[12]एयं खु लोइयं ताय [13]जे पोसे पिउ-मातरं ॥ ४ ॥

१८६ [14]उत्तरा महुरुल्लावा पुत्ता ते तात खुड्डगा ।
भारिया ते णवा तात मा से [15]अण्णं जणं गमे ॥ ५ ॥

१८७ [16]एहि ताय घरं जामो मा तं [17]कम्म सहा वयं ।
[18]बीयं पि तात पासामो [19]जामु ताव सयं गिहं ॥ ६ ॥

१८८ गंतुं तात [20]पुणाऽऽगच्छे [21]ण तेणऽसमणो सिया ।
अकामगं [22]परक्कम्म को ते [23]वारेउ[24]मरहति ॥ ७ ॥

---

१. नायया खं १ पु २। णातयो चू० ॥ २. दिस्सा खं २ ला० ॥ ३. परियारिया पु १ ॥ ४. जहासि पु १ ॥ ५. णो खं १ ॥ ६. त थे° खं १। य थे° पु २। ते थेरतो चू० ॥ ७. सवा तात, शृण्वन्तीति श्रवाः आणा-उववाय-वयणणिद्देसे य चिट्ठंति"। "स्वका निजाः" शी० ॥ ८. जहासि खं १ पु १, २ ला० ॥ ९. णो खं १ ॥ १०. एस पु १ ॥ ११. लोए भविस्सती खं १ पु १, २ ॥ १२. एवं खु ला० पु २। एवं खलु खं २ ॥ १३. जे पोसेति उ मातरं खं १। जे पोसइ उ मायरं पु १। जे पालंति उ मायरं खं २ ला०। "अयमेव लौकिकः पन्था यदुत वृद्धयोर्मातापित्रोः प्रतिपालनमिति" शी ॥ १४. इतरा मधुरोल्लाव चूपा०। "इतरा णाम खुड्डलगा" चू० ॥ १५. अण्णजणंगमा पु २ ॥ १६. एहि ताव चू० ॥ १७. कम्मसहा चू०। "इदाणिं वयं कम्मसमत्था कम्मसहा कम्मसहायकत्वं प्रति भवतः" चू०। "मा त्वं किमपि कर्म साम्प्रतं कृथाः, अपि तु तव कर्मण्युपस्थिते वयं सहायका भविष्यामः" शी० ॥ १८. बितियं पि खं २ चू० ॥ १९. जासुं खं १। जासु खं २। जामो चू० ला० ॥ २०. पुणो गच्छे खं २ पु १, २। "पुणाऽऽगच्छे गत्वा स्वजनपक्षं दृष्ट्वा पुनरागमिष्यसि" चू०। "स्वजनवर्गं दृष्ट्वा पुनरागन्ताऽसि" शी० ॥ २१. ण याय तेण समणो खं २। नेएण समणो पु २। "न हि त्वं तेनाश्रमणो भविष्यसि" चू०। "न च तेन एतावता गृहगमनमात्रेण त्वमश्रमणो भविष्यसि" शी० ॥ २२. परक्कंतं पु २। "अकामकं परक्कमंतं······ परक्कमंतं ति पडिजयंतं······पराक्रमन्तं को तं वारेतुमरहति" चू०। "पराक्रमन्तं······कः त्वां······वारयितुम्······अर्हति" शी० ॥ २३. धारेउ° शीपा०। "यदिवा······ कस्त्वामवसरप्राप्ते कर्मणि प्रवृत्तं धारयितुमर्हतीति" शी० ॥ २४. °मरिहइ खं २ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१८९ जं किंचि अणगं तात तं पि सव्वं [1]समीकतं ।
हिरण्णं [2]ववहारादी तं पि [3]दासामु ते वयं ॥ ८ ॥

१९० [4]इच्चेव णं [5]सुसेहंति [6]कालुणिया समुट्ठिया ।
[7]विबद्धो [8]नातिसंगेहिं ततोऽगारं पधावति ॥ ९ ॥

१९१ [9]जहा रुक्खं वणे जायं मालुया पडिबंधति ।
[10]एवं णं पडिबंधंति णातओ [11]असमाहिणा ॥ १० ॥

१९२ [12]विबद्धो णातिसंगेहिं हत्थी [13]वा वि नवग्गहे ।
पिट्ठतो [14]परिसप्पंति [15]सूतीगो व्व अदूरगा ॥ ११ ॥

१९३ एते संगा मणुस्साणं पाताला व अतारिमा ।
कीवा [16]जत्थ य कीसंति नातिसंगेहिं मुच्छिता ॥ १२ ॥

१९४ तं च भिक्खू परिण्णाय सव्वे संगा महासवा ।
जीवितं [17]नाहिकंखेज्जा सोच्चा धम्ममणुत्तरं ॥ १३ ॥

१९५ [18]अहिमे संति आवट्टा कासवेण पवेदिता ।
बुद्धा [19]जत्थावसप्पंति सीयंति अबुहा जहिं ॥ १४ ॥

---

१. समीगतं खं १। समीगयं खं २ ला० ॥ २. °हाराई खं २ ला० पु २। °हारातो खं १ चू० ॥ ३. दासामो चू० ॥ ४. इच्चेवं चू०। "इच्चेव णं इत्यादि, णमिति वाक्यालङ्कारे, इत्येवं पूर्वोक्तया नीत्या" शी० ॥ ५. सुसिक्खंतं चू०। सुसेहिंति खं १ चूपा० ॥ ६. कालुणीय समुट्ठिया खं २ ला०। कालुणिया समुवट्ठिया पु १। कालुणतो उवट्ठिता चू०। "कारुणिकैर्वचोभिः करुणामुत्पादयन्तः स्वयं वा दैन्यमुपस्थिताः तं प्रव्रजितं प्रव्रजन्तं वा सुसेहंति" शी० ॥ ७. निबद्धा पु १॥ ८. नायसं° खं २॥ ९. जहा रुक्ख खं १। वणे जातं जधा रुक्खं चू० ॥ १०. एव णं खं १, २ पु २। एवं तं पु १। एवं [णं?] परिवेढंति चू०। "एवं णमिति वाक्यालङ्कारे शी० ॥ ११. असमाहिए पु १। असमाधीए चू०। असमाधिता चूपा० (?), "अथवा असमाधिता" चू० ॥ १२. विबद्धा खं १। विबद्धे चू० ॥ १३. वा वी पु ॥ १४. °सप्पंती खं २। ला० ॥ १५. सूतीय व्वं अदूरए खं १। सूईगो व्व अदूरए खं २ ला० पु २। "सूतिय व्व अदूरतो यथा तद्दिनसूतिका गृष्टिः······पृष्ठतोऽनुसर्पति" चू०। "यथाऽभिनवप्रसूता गौः अदूरगा······परिसर्पति" शी० ॥ १६. जत्थ व(य ला०) किस्संति खं २ ला०। "जत्थ विसण्णेसी विसण्णं एसंतीति विसण्णेसी, ······विसण्णा वा आसंति विसण्णासी······अथवा–कीवा जत्थावकीसंति अपकृष्यन्ते मोक्षगुणातो धम्मातो वा" चू०। "यत्र च······क्लिश्यन्ति" शी०। दृश्यतां सू० २४० ॥ १७. नातिकं° खं १। नावकं° खं २ पु १ ला०। "नाभिकाङ्क्षेत्" शी० ॥ १८. "पाठान्तरं वा–अहो इति, तच्च विस्मये, इमे इति एते" शी० ॥ १९. जत्थ पस° खं १। "अवसप्पंति नाम अवगच्छन्ति" चू०। "अपसर्पन्ति अप्रमत्ततया तद्दूरगामिनो भवन्ति" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१९६ रायाणो रायमच्चा य माहणा [1]अदुव खत्तिया ।
निमंतयंति भोगेहिं भिक्खुयं साहुजीविणं ॥ १५ ॥

१९७ हत्थऽस्स-रह-जाणेहिं विहारगमणेहि य ।
[2]भुंज भोगे इमे सग्घे महरिसी पूजयामु [3]तं ॥ १६ ॥

१९८ वत्थगंधमलंकारं [4]इत्थीओ सयणाणि य ।
भुंजाहिमाइं भोगाइं [5]आउसो पूजयामु तं[6] ॥ १७ ॥

१९९ जो तुमे नियमो [7]चिण्णो भिक्खुभावम्मि [8]सुव्वता ।
[9]अगारमावसंतस्स [10]सव्वो संविज्जए तहा ॥ १८ ॥

२०० चिरं दूइज्जमाणस्स [11]दोसो दाणिं कुतो तव ।
[12]इच्चेव णं [13]निमंतेंति [14]नीवारेण व सूयरं ॥ १९ ॥

२०१ चोदिता [15]भिक्खुचज्जाए [16]अचयंता [17]जवित्तए ।
तत्थ मंदा विसीयंति [18]उज्जाणंसि व दुब्बला ॥ २० ॥

२०२ [19]अचयंता व लूहेण उवहाणेण तज्जिता ।
तत्थ मंदा [20]विसीयंति [21]उज्जाणंसि जरग्गवा ॥ २१ ॥

---

१. ऽदुव ख° पु १। अदु ख° पु २॥ २. भुंजाहिमाइं भोगाइं चू० ॥ ३. ते खं १ पु १, २॥ ४. इत्थिओ खं १॥ ५. आयसो पु १ चू०। आउसे खं १॥ ६. ते खं १ पु १॥ ७. चित्तो(ण्णो ला०) भिक्खुभा० खं २ ला०॥ ८. उत्तमो चू०॥ ९. आगा° खं १, २॥ १०. सव्वो सो चिट्ठती तधा चू०। सव्वो संविजते तधा चूपा०॥ ११. दोसे दाणिं कओ खं १ पु २॥ १२. तं चेव खं १। "इत्येवं······णमिति वाक्यालङ्कारे तं भिक्षुं साधुजीविनं निमन्त्रयन्ति······यथा नीवारेण······सूकरम्" शी०॥ १३. निमंतेति खं २ ला०॥ १४. "णीयारेण······णीयारो कुंडगादि" चू०॥ १५. भिक्खुचरियाए चू०॥ १६. अचएंता खं २॥ १७. जहेत्तए खं २। जवइत्तए चू०॥ १८. °णंमि खं १ पु २। "ऊर्ध्वं यानम् उद्यानम्, तत्र (तच्च?) नदी तीर्थस्थलं गिरिपब्भारो वा" चू०। "ऊर्ध्वं यानमुद्यानम्, मार्गस्योन्नतो भागः उट्टङ्कमित्यर्थः, तस्मिन्नुद्यानशिरसि" शी०॥ १९. अचएंता य खं १, २। अचयंता य चू०। "अचयं(एं-प्र०)ता इत्यादि" शी०॥ २०. वियट्टंति खं १॥ २१. सिरंसि व जर° खं १ पु २। थलंसि व जर° पु १। "पङ्के जीर्णगौः जरद्गववत्" चू०, एतदनुसारेण पंकंसि व इति पाठोऽपि चू० सम्मतः स्यात्। "उद्यानशिरसि उट्टङ्कमस्तके जीर्णो दुर्बलो गौरिव" शी०। दृश्यतामुपरि टि० १८॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२०३ [1]एवं निमंतणं [2]लद्धुं मुच्छिया गिद्ध [3]इत्थीसु।
अज्झोववण्णा [4]कामेहिं चोइज्जं[5]ता गिहं गय ॥ २२ ॥ त्ति बेमि।

* ॥ उवसग्गपरिण्णाए बितिओ उद्देसओ सम्मत्तो ॥ *

[तइओ उद्देसओ]

२०४ जहा संगाम[6]कालम्मि [7]पिट्ठतो भीरु [8]पेहति।
वलयं गहणं नूमं को [9]जाणेइ पराजयं ॥ १ ॥

२०५ मुहुत्ताणं मुहुत्तस्स मुहुत्तो [10]होति तारिसो।
पराजियाऽवसप्पामो [11]इति भीरु उवे[12]हंति ॥ २ ॥

२०६ [13]एवं तु समणा एगे [14]अबलं नच्चाण अप्पगं।
अणागतं भयं दि[15]स्सा अवकप्पंतिमं सुयं ॥ ३ ॥

२०७ [16]को [17]जाणति [18]विओवातं इत्थीओ उदगाओ वा।
चोइज्जंता पवक्खामो [19]नं णे अत्थि पकप्पितं ॥ ४ ॥

२०८ [20]इच्चेवं पडिलेहंति [21]वलाइ पडिलेहिणो।
[22]वितिगिंछसमावण्णा पंथाणं [23]वं अकोविया ॥ ५ ॥

---

१. एयं चू०। "एतं णिमंतणं ति जं हेट्ठा भणियं" चू०। "एवं इत्यादि, एवं पूर्वोक्तया नीत्या" शी० ॥ २. लद्धु खं १ पु २। दट्टुं पु १ ॥ ३. इत्थिसु खं १ ॥ ४. कामेसु चू० ॥ ५. °ता गता गिहं ति खं २ ला० ॥ ६. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खं १ ॥ ७. कालंसि चू० ॥ ८. "कोइ वच्चंतो भीरू पच्छतो उवेहति" चू०, एतदनुसारेण पच्छतो भीरू-वेहति इति पाठः चू० सम्मतः प्रतीयते ॥ ९. पेहती खं २ ला०। वेहई पु १ ॥ १०. जाणाइ खं १ ॥ ११. हवइ खं १ ॥ १२. हई भीरु खं १। इति भीरू चू० ॥ १३. °हती खं २ पु १ ला० ॥ १४. एयं खं १ ॥ १५. अकरं खं १ ॥ १६. दिस्स खं २ ला० विना ॥ १७. के जाणंति विओवातं इत्थीओ उदयातो वा इति ४१ निर्युक्तिगाथाचूर्णौ पाठान्तरम्, चू० पृ० ७७ ॥ १८. विऊवातं खं २। वियोवातं चू०। "विओवातो णाम व्यापातः" चू०। "व्यापातं संयमजीविताद् भ्रंशम्" शी०। तुलना—आचा० सू० १९८ ॥ १९. नो णे पु १। णा णे (ण णो ला०) अत्थि पगप्पियं खं २ ला० ॥ २०. इच्चेव णं पडि° खं २ पु १। "इच्चेव-मित्यादि" शी० ॥ २१. वलयाइ पु २। वलगाइ पु १ ॥ २२. वितिगिच्छं स° खं २। वितिगिछं स° ला० ॥ २३. वा खं २ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२०९ जे उ संगामकालम्मि नाता सूरपुरंगमा ।
ण ते [1]पिट्ठमुवेहंति किं परं मरणं सिया[2] ॥ ६ ॥

२१० एवं स[3]मुट्ठिए भिक्खू वोसिज्जाऽगारबंधणं ।
[4]आरंभं तिरियं कट्टु [5]अत्तत्ताए परिव्वए ॥ [6]७ ॥

२११ [7]तमेगे परिभासंति भिक्खुयं साहुजीविणं ।
[8]जे ते उ परिभासंति अंतए ते स[*]माहिए ॥ ८ ॥

२१२ संबद्धसमकप्पा हु[9] अन्नमन्नेसु[10] मुच्छिता ।
पिंडवायं गिलाणस्स जं सारेह दलाह य ॥ ९ ॥

२१३ एवं तुब्भे सरागत्था अन्नमन्नमणुव्वसा[11] ।
नट्ठसप्पहसब्भावा संसारस्स अपारगा ॥ १० ॥

२१४ अह ते [12]परिभासेज्जा भिक्खू मोक्खविसारए ।
एवं [13]तुब्भे पभासेंता दुपक्खं चेव सेवहा ॥ ११ ॥

२१५ तुब्भे भुंजह पाएसु [14]गिलाणा अभिहडं ति य ।
तं च [15]बीओदगं भोच्चा तमुद्देसादि जं कडं ॥ १२ ॥

---

१. पिट्ठं उवे° पु १। पुट्ठं उवे° खं १ पु २। ण ते पिट्ठतो पेहंति किं परं मरणं भवे चू०। "न पृष्ठमुत्प्रेक्षन्ते" शी० ॥ २. सिता खं १ ॥ ३. समुट्ठितं भिक्खुं चू० ॥ ४. "आरंभं तिरियं कट्टु त्ति……, वितिरियं णाम वितिरिच्छं" चू० ॥ ५. आतत्ताए पु १। आतत्थाए चूपा०। "आतो मोक्षः सञ्जमो वा, अस्यार्थः आतत्थाए" चू० ॥ ६. एतद्गाथानन्तरं खं २ पु १ ला० प्रत्योः अध्यात्मविषीदनार्थाधिकारो गतः इति वर्तते ॥ ७. तमेग खं १ ॥ ८. "जे ते एवं भासंति अंतए [ते] समाहिते, अंतए नाम नाभ्यन्तरतः, दूरतः ते समाहिए, णाणादिमोक्खा परमसमाधी, अत्यन्तअसमाधौ वर्तन्ते। असमाहिए अकारलोपं कृत्वा संसारे इत्यर्थः" चू०। "ये ते अपुष्टधर्माणः एवं वक्ष्यमाणं परिभाषन्ते……त एवम्भूताः अन्तके पर्यन्ते दूरे समाधेः मोक्षाख्यात्……वर्तन्त इति" शी० अनुसारेण जे तेवं परिभासंति इत्यपि पाठः स्यात् ॥ * समाहिते खं २ पु १ ला० ॥ ९. हु खं १। उ पु २। हू खं २ ॥ १०. °न्ने समु° खं २ ॥ ११. "अन्योन्यं……वशमनुगताः" शी० ॥ १२. पडिभासेज्ज चू०। परिहासिज्जा खं १। "परिभाषेत" शी० ॥ १३. तुब्भेऽवभा(तुब्भे विभा – प्र०)संता, दुवक्खं चेव सेवधा चू० ॥ १४. गिलाणो अ° संसं०। गिलाणाभिहडंति(डंमि पु १) य खं २ पु १ ला० ॥ १५. बीतोदगं° खं २ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२१६ लित्ता तिव्वाभितावेण [1]उज्जया असमाहिया ।
नातिकंडुइतं सेयं [2]अरुयस्सावरज्झती ॥ १३ ॥

२१७ तत्तेण अणुसट्ठा ते अपडिण्णेण जाणया ।
ण एस [3]णियए मग्गे असमिक्खा [4]वई किती ॥ १४ ॥

२१८ [5]एरिसा जा [6]वई एसा अग्गे वेणु व्व करिसिता ।
[7]गिहिणं अभिहडं सेयं भुंजितुं न तु [8]भिक्खुणं ॥ १५ ॥

२१९ धम्मपण्णवणा जा सा सारंभाण [10]विसोहिया ।
न तु एताहिं दिट्ठीहिं [11]पुव्वमासि पकप्पियं ॥ १६ ॥

२२० सव्वाहिं अणुजुत्तीहिं [12]अचयंता [13]जवित्तए ।
ततो वायं [14]णिराकिच्चा ते भुज्जो [15]वि पगब्भिता ॥ १७ ॥

२२१ रागदोसाभिभूतप्पा मिच्छत्तेण अभिद्दुता ।
[16]अक्कोसे सरणं जंति टंकणा इव पव्वयं ॥ १८ ॥

२२२ बहुगुण[17]प्पगप्पाइं कुज्जा [18]अत्तसमाहिए ।
जेणऽ[19]ण्णो ण विरुज्झेज्जा तेण तं तं समायरे ॥ १९ ॥

---

१. उज्जुत्ता खं० २ ला०। उज्जुया पु २। "उज्जाता णाम शून्या" चू०। "उज्झ(ज्झि–प्र०)य त्ति सद्विवेकशून्याः" शी०। 'उज्जय' इति 'उज्जात' इति वा 'उज्जड'शब्दवत् कश्चिद् देश्यशब्दः प्रतिभाति ॥ २. अरुयस्सवरज्झती खं १। "अरुकस्स अवरज्झति······अथवा—······अवरुज्झति अरुगस्स अरुअइत्तस्स वा" चू०। "अरुषो व्रणस्य अतिकण्डूयितं न श्रेयः······अपि तु अपराध्यति" शी० ॥ ३. नितओ मग्गो खं १। निइओ मग्गो पु २। णिइए मग्गे खं २ ला०। "ण एस णितिए मग्गे न एष भगवता नीतिको मार्गः, नितिको नाम नित्यः" चू०। "न नियतो न निश्चितः" शी० ॥ ४. वती खं १ ॥ ५. एरिसा ते वती खं २। "एरिसा जा वई एसा······अग्गे वेलु व्व करिसिता, बिल्वो हि मूले स्थिरः, अग्रे कर्षितः।······अथवा–एरिसा भे वई एसा अग्गे वेलु व्व करिसिति त्ति जधा व वंसकडिल्ले वंसो······न शक्यतेऽधस्ताद् उपरिष्टाद्वा कर्षितुम्" चू०। "अग्रे वेणुवद् वंशवत् कर्षिता दुर्बलेत्यर्थः" शी० ॥ ६. वती खं १, २ ॥ ७. गिहिणो खं २ ला० चू० ॥ ८. भिक्खुणो चू० ॥ ९. °णा एसा चू० ॥ १०. विसोहिता खं १ ॥ ११. पुव्वु° खं १। पुव्वमासि पगप्पियं खं २ ला० ॥ १२. अचएंता खं २ ला० ॥ १३. जहित्तते खं २ ॥ १४. निरे किच्चा पु १ चू०। "निरं णाम पृष्ठतः वादं निरे कृत्वा" चू०। "निराकृत्य" शी०। दृश्यतां सू० २४१, ५०८ ॥ १५. विपगब्भियं खं २ ॥ १६. पु १ चू० विना–आतोसे खं १। आओसे खं २ पु २ ला० सं० ॥ १७. °णपकप्पातिं खं १ ॥ १८. आतस° चू० ॥ १९. °ण्णे चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२२३ इमं च धम्ममा[1]दाय कासवेण पवेइयं ।
कुज्जा भिक्खू गिलाणस्स [2]अगिलाए [3]समाहिते ॥ २० ॥

२२४ [4]संखाय पेसलं धम्मं दिट्ठिमं परिनिव्वुडे ।
उवसं[5]ग्गे नियामित्ता [*]आमोक्खाए परिव्व[6]एज्जासि ॥ २१ ॥ त्ति बेमि ।

॥ * [7]तइओ उद्देसओ समत्तो * ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

२२५ आहंसु महापुरिसा पुव्विं तत्ततवोधणा ।
[8]उदएण सिद्धिमावण्णा तत्थ [9]मंदे विसीयती ॥ १ ॥

२२६ [10]अभुंजिया [11]णमी वेदेही [12]रामगुत्ते य [13]भुंजिया ।
[14]बाहुए उदगं भोच्चा तहा [15]तारागणे रिसी ॥ २ ॥

२२७ [16]आसिले देविले चेव [17]दीवायण महारिसी ।
पारासरे दगं भोच्चा बीयाणि हरियाणि य ॥ ३ ॥

---

१. °मादाए चूपा० । तुलना–सू० ५२८ । दृश्यतां सू० २४५–२४६ ॥ २. "अगिलाणेण अनार्दितेन अव्यथितेन" चू० । "अग्लानतया" शी० ॥ ३. समाहिए खं २ ला० पु १, २ । "समाधिए त्ति समाधिहेतोः" चू० । "समाहितः" शी० ॥ ४. संखाए सं० चू० विना । "संखाय इत्यादि" शी० । दृश्यतां सू० ५२८ टि० ॥ ५. °सग्गे नियाएत्ता खं १ । °सग्गे नियामित्ता आमुक्खाय पु २ । °सग्गे अधियासेंतो अमोक्खाए चू० । "अधियासेन्तो··· सहन्नित्यर्थः । अ[मोक्खाए ?] मोक्षापरिसमाप्तेः······मोक्षो द्विविधः भवमोक्षो सव्वकम्ममोक्खो य, उभयहेतोरपि अमोक्षाय परिव्रजेः इति ब्रवीमि" चू० । "आमोक्षाय अशेषकर्मक्षयप्राप्तिं यावत्" शी० ॥ *आमोक्खाय सं० ॥ ६. °वए° खं २ ला० । °वये° चू० । परिव्वए तइओ उद्देसओ पु १ ॥ ७. * * नास्ति खं १ ॥ ८. उदतेण खं २ । भोच्चा सीतोदकं सिद्धा तत्थ मंदे विसीदंति चू० ॥ ९. मंदो खं २ ला० । मंदाऽवसीयति पु १ । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १०. अभुंजिय खं १ । "अभुंजिय(या–प्र०) णमी त्यादि" शी० ॥ ११. उत्तराध्ययनसूत्रे नवमे नमिपव्वज्जज्झयणे नमिराजर्षिः । "णमी ताव णमिपव्वज्जाए, सेसा सव्वे अण्णे इसिभासितेसु" चू० ॥ १२. रामउत्ते खं १ पु १ । "रामगुप्तश्च राजर्षिः" शी० । ऋषिभाषितेषु त्रयोविंशे रामपुत्तियज्झयणे रामपुत्ते इति नाम वर्तते ॥ १३. भुंजिता खं १ । भुंजीया खं २ ॥ १४. ऋषिभाषितेषु बाहुकज्झयणं चतुर्दशम् ॥ १५. ऋषिभाषितेषु तारायणिज्जअज्झयणं षट्त्रिंशत्तमम् । "तारागणो (नारायणो–प्र०) नाम महर्षिः परिणतोदकपरिभोगात् सिद्धः" शी० ॥ १६. असिले खं १ । "आसिले देविले चेव त्ति बंधाणुलोमेण गतं, इतरधा हि देविलासिल इति वक्तव्यम् । एतेसिं पत्तेयबुद्धाणं वणवासे चेव वसंताणं बीयाणि हरिताणि य भुंजंताणं ज्ञानान्यु-

२२८ एते पुव्वं[1] महापुरिसा आहिता[2] इह संमता ।
मोच्चा [3]बीओदगं सिद्धा इति मेतमणुस्सुतं ॥ ४ ॥

२२९ तत्थ मंदा विसीयंति वाहछिन्ना व गद्दभा ।
[4]पिट्ठतो परिसप्पंति [5]पीढसप्पी व संभमे ॥ ५ ॥

२३० इहमेगे उ भासंति[6] सातं सातेण विज्जती ।
[7]जे तत्थ आरियं[8] मग्गं परमं च समाहियं[9] ॥ ६ ॥

२३१ मा[10] एयं अवमन्नंता[11] अप्पेणं[12] लुंपहा बहुं।
एतस्स अमोक्खाए [13]अयहारि व्व जूरहा ॥ ७ ॥

स्पन्नानि" चू०। "आसिले इत्यादि, आसिलो नाम महर्षिः, तथा देविलो द्वैपायनश्च तथा पाराशराख्यः" शी०। अत्र देविलः आसिलश्च पृथगृषितया दृश्येते। ऋषिभाषितेषु तु तृतीयं दविलज्झयणं वर्तते, तत्र च "असिएण दविलेणं अरहता इसिणा बुइतं" इति अभिधानात् 'असिएण' इति गोत्रोक्तिः प्रतीयते, ऋषिभाषितेषु आसिलनामकमन्यदध्ययनं न दृश्यते इति ध्येयम्। भगवद्गीतायां दशमेऽध्याये "असितो देवलो व्यासः स्वयं चैव ब्रवीषि मे ॥ १३ ॥" इति दृश्यत इत्यपि ध्येयम्॥ १७ दीवातण खं १॥

१. पुव्व खं २ ला०। पुव्विं चू०। "पूर्वमिति पूर्वस्मिन् काले त्रेताद्वापरादौ महापुरुषाः······ आख्याताः प्रख्याता महर्षित्वेन······, इहापि आर्हते प्रवचने ऋषिभाषितादौ केचन सम्मताः" शी०॥ २. अक्खाया इह पु २॥ ३. सीतोदगं सिद्धा जह मेतमणुस्सुतं चू०। "जह मेतमणुस्सुतं ति भारध-पुराणादिसु" चू०॥ ४. पिट्ठतो अणुधावंति चू०। "पीढाभ्यां परिसर्पतीति पीढसप्पी, सम्भ्रमन्ति तस्मिन्निति सम्भ्रमः, जनस्यान्यस्य त्वरितमग्निभयात् णस्सितुकामो किल पीढसप्पी दूरातोज्झितोऽपि जणं धावंतं पिट्ठतोऽणुधावति" चू०। "यथा पृष्ठसर्पिणो भग्नगतयोऽग्न्यादिसम्भ्रमे······प्रनष्टजनस्य पृष्ठतः पश्चात् परिसर्पन्ति" शी०॥ ५. पिट्ठिसप्पी व पु २। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ ६. मण्णंते चू० शीपा०॥ ७. "जित त्थ आयरियं मग्गं परमं, जिता नाम दुःखप्रव्रज्यां कुर्वाणा अपि न मोक्षं गच्छत वयं सुखेनैव मोक्षं गच्छाम इत्यतो भवन्तो जिताः, तेनास्मदीयार्यमार्गेण परमं ति समाधि[त] त्ति मनःसमाधिः परमा, असमाधीए शारीरादिना दुःखेनेत्यर्थः" चू०। जित त्थ आयरियं मग्गं परमं च समाधिता इति अग्रेतन[७]गाथा चूर्णौ। "ये······तत्र······आर्यो मार्गः······तं ये परिहरन्ति, तथा च परमं च समाधिं······ये त्यजन्ति तेऽज्ञाः संसारान्तर्वर्तिनः सदा भवन्ति" शी०॥ ८. आरितं खं १ पु १, २। आयरियं खं २ चू०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ ९. पु २ विना- समाहिते खं२ ला०। समाहिए खं१। समाहिय पु १। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ७॥ १०. मा तेवं खं २ ला०॥ ११. मंतित्ता खं १॥ १२. "आत्मानमात्मना बहुं लुंपध······ एयस्स अमोक्खाए अयहारि व्व जूरधा" चू०। "अल्पेन······मा बहु······लुम्पथ;······ एतस्य असत्पक्षाभ्युपगमस्य अमोक्षे अपरित्यागे सति अयोहारीव(रि व्व-प्र०) जूरह त्ति आत्मानं यूयं कदर्थयतैव केवलम्" शी०॥ १३. अओहारे(रि ला०) खं २ ला०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२३२ पाणाइवाए[1] वट्टंता मुसावाए[2] असंजता ।
अदिन्नादाणे वट्टंता मेहुणे य परिग्गहे ॥ ८ ॥

२३३ एवमेगे तु पासत्था पण्णवेंति अणारिया ।
इत्थीवसं[3] गता बाला जिणसासणपरम्मुहा ॥ ९ ॥

२३४ जहा गंडं पिलागं वा परिपीलेज्ज[4] मुहुत्तगं ।
एवं विण्णवणित्थीसु दोसो तत्थ कुतो[5] सिया ॥ १० ॥

२३५ जहा मंधादए[6] नाम थिमितं भुंजती[7] दगं ।
एवं विण्णवणित्थीसु दोसो तत्थ कुतो[8] सिया ॥ ११ ॥

२३६ जहा विहंगमा पिंगा थिमितं भुंजती[9] दगं ।
एवं विण्णवणि[10]त्थीसु दोसो तत्थ कुतो[11] सिया ॥ १२ ॥

२३७ एवमेगे[12] उ पासत्था *मिच्छादिट्ठी अणारिया ।
अज्झोववन्ना कामेहिं पूतणा[13] इव तरुणए ॥ १३ ॥

२३८ अणागयमपस्संता[14] पच्चुप्पन्नगवेसगा[15] ।
ते पच्छा परितप्पंति[16] झीणे आउम्मि जोव्वणे[17] ॥ १४ ॥

---

१. पाणादिवाए खं १। पाणातिवादे चू० ॥ २. °वाते ला० खं २। °वाए यसंजता खं १। "मुसावादे वि, असंजता असंजत त्ति अप्पाणं भणध······अदत्तादाणे वि······परिग्गहेऽपि" चू० ॥ ३. इत्थीवसगा बाला खं १ पु १। इत्थीवसगता बाला पु २ चू० ॥ ४. "णिप्पीलेत्ता ······को दोषः स्यात्? एवं विण्णवण त्थीसु,······विज्ञापना नाम परिभोगः एकार्थिकानि, आसेवनादोषस्तत्र कुतः स्यात्?" चू०। "परिपीड्य······सुखितो भवति······एवमत्रापि स्त्रीविज्ञापनायां दोषस्तत्र कुतः स्यात्" शी०, शी० अनुसारेण परिपीलेत्ता इत्यपि पाठो भवेत् ॥ ५. कओ सिता खं १ पु १ ॥ ६. मंधाद(य पु १)ती खं १, २ पु १। मंधातइ णाम चू०। "मंधातई णाम मेसो" चू०। "मन्धादन इति मेषः" शी० ॥ ७. पियति चू०। "स्तिमितम् अनालोडयन्नुदकं पिबति" शी० ॥ ८. कहो खं १ पु १ ॥ ९. पियति चू० ॥ १०. °वणा(णी?)त्थीसु खं २। दृश्यतां सू० २३४ टि० ४ ॥ ११. कओ खं १ पु १ ॥ १२. एवं तु समणा एगे मिच्छादिट्ठी चू० ॥ *मिच्छदिट्ठी खं २ पु १ ला० ॥ १३. पूइणा खं २। पूयणा ला० पु २। "पूयणा नाम औरणीया" चू०। "यथा पूतना डाकिनी तरुणके स्तनन्धये······यदिवा पूयण त्ति गड्डरिका" शी० ॥ १४. °पासंता चू० ॥ १५. °गवे-सए पु १। °गवेसणा चू० ॥ १६. परितप्पंति झीणे अतीतंमि खं २ ला०। अणुसोयंति झीणाऽऽउम्मि चू० ॥ १७. जोयणे खं १ ॥

२३९ जेहिं काले [1]परक्कंतं न पच्छा [2]परितप्पए ।
ते [3]धीरा [4]बंधणुम्मुक्का नावकंखंति जीवियं ॥ १५ ॥

२४० जहा नदी वेयरणी [5]दुत्तरा इह सम्मता ।
एवं [6]लोगंसि नारीओ [7]दुत्तरा अमतीमता ॥ १६ ॥

२४१ [8]जेहिं नारीण [9]संजोगा [10]पूयणा पिट्ठतो कता ।
सव्वमेयं [11]निराकिच्चा ते ठिता [12]सुसमाहिए ॥ १७ ॥

२४२ एते ओघं तरिस्संति [13]समुद्दं [व] ववहारिणो ।
जत्थ पाणा [14]विसण्णा सं [*]कच्चंती सयकम्मुणा ॥ १८ ॥

२४३ तं च भिक्खू परिण्णाय सुव्वते समिते चरे ।
मुसावायं [15]विवज्जेज्जाऽ[16]दिण्णादाणाइ वोसिरे ॥ १९ ॥

२४४ [17]उड्ढमहे तिरियं वा जे [18]केई तस-थावरा ।
[19]सव्वत्थ विरतिं कुज्जा संति नेव्वाणमाहितं ॥ २० ॥

---

१. परिक्कंतं खं २ ला० पु १, २। "तेषामेकेषां सुकृतं नाम श्रामण्यम्" चू०। एतदनुसारेण 'परिक्कंतं सुकडं तेसिं सामण्णं।' इति चू०सम्मतः पाठो भाति। "पराक्रान्तम्" शी०॥ २. °तप्पई खं १ पु १, २॥ ३. वीरा खं १ पु १, २॥ ४. °णोमुक्का नावकंखंति जीवितुं खं १॥ ५. दुरुत्तरा पु २॥ ६. लोगम्मि पु १॥ ७. दुरुत्तरा पु २ ला०। दुरुत्तराओ चू०॥ ८. जेहिं ते णारिसं° चू०॥ ९. °संयोगा खं १॥ १०. "पूयणा ......शरीरपूजना, ...अथवा ......पूतनाः पातयन्ति धर्मात् पासयन्ति वा चारित्रमिति पूतनाः, पूतीकुर्वन्ति(न्ती)त्यर्थः" चू०॥ ११. निरे किच्चा खं १ पु १ चू०। "निरे नाम पृष्ठतः कृत्वा" चू०। दृश्यतां सू० २२०, ५०८। "निराकृत्य" शी०॥ १२. °हिते ला० खं २। "सोभणाए समाधीए" चू०। "सुसमाधिना" शी०॥ १३. "समुद्दं व ववहारिणो समुद्रतुल्यं समुद्रवत्" चू०॥ "समुद्रं लवणसागरमिव यथा व्यवहारिणः" शी०। दृश्यतां सू० ५०१॥ १४. "विसण्णासि खं १ विसण्णासी यस्मिन् यत्र एते पाषण्डाः...... विषयजिता विषण्णा आसते गृहिणश्च, इह परत्र च कच्चंती सह कम्मणा" चू०। "विषण्णाः सन्तः कृत्यन्ते" पीड्यन्ते स्वकृतेन......कर्मणा" शी०। दृश्यतां सू० १९३ टि० १६॥ * किच्चंती पु १॥ १५. च वजेज्जा ला० खं २। "विशेषेण वर्जयेत्" शी०। विवज्जेज्ज अदिण्णादि च वोसिरे चू०॥ १६. दिण्णादाणं च वोसिरे पु १ खं २ ला०॥ १७. उड्ढं अहे चू०॥ १८. केति खं १॥ १९. सव्वत्थ विरती खं १। "सर्वत्र सव्वत्थ विज्जं विद्वान् सर्वत्र विरतिं सर्वविरतिं विद्वान् 'कुर्याद्' इति वाक्यशेषः" चू०। एतदनुसारेण सव्वत्थ विरतिं विज्जं इति चू० सम्मतः पाठो भाति। दृश्यतां सू० ४२८ टि०, सू० ५०७॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२४५ इमं च धम्ममादाय[1] कासवेण पवेदितं ।
कुज्जा भिक्खू गिलाणस्स अगिलाए समाहिते[2] ॥ २१ ॥

२४६ [3]संखाय पेसलं धम्मं दिट्ठिमं परिनिव्वुडे ।
उवसग्गे [4]नियामित्ता आमोक्खाए परिव्वएज्जासि ॥ २२ ॥ त्ति बेमि ।

॥ *[5] उवसग्गपरिण्णा[6] तइयं अज्झयणं सम्मत्तं * ॥

---

१. °मायाए पु १ ॥ २. समाहिए खं १ । "समाहित इति समाधिं प्राप्तः" शी० । दृश्यतां सू० २२१ ॥ ३. संखाए खं १ पु १ । दृश्यतां सू० २२३–२२४, ५२८ टि० ॥ ४. नीयाएत्ता खं १ । नियमित्ता पु १ । ऽहियासित्ता खं २ ॥ ५. * * एतत्स्थाने ततियं अज्झयणं सम्मत्तं खं १ ॥ ६. °ण्णज्झ° पु २ ॥

चउत्थं अज्झयणं 'इत्थीपरिण्णा'

[पढमो उद्देसओ]

२४७ [1]जे मातरं च पितरं च, विप्पजहाय पुव्व[2]संयोगं ।
एगे सहिते चरिस्सामि, आरत[3]मेहुणे [4]विवित्तेसी ॥ १ ॥

२४८ सुहुमेण तं [5]परक्कम्म, छन्नपदेण इत्थिओ मंदा ।
[6]उवायं पि [7]ताओ जाणिंसु, जह लिस्संति भिक्खुणो एगे ॥ २ ॥

२४९ पासे भिसं [8]निसीयंति, अभिक्खणं [9]पोसवत्थ [10]परिहिंति ।
कायं [11]अहे वि [*]दंसेंति, [12]बाहुमुद्धट्टु [13]कक्ख[14]मणुवज्जे ॥ ३ ॥

२५० सयणा-ऽऽस[15]णेण जोगे(ग्गे)ण, इत्थीओ एगता निमंतेंति ।
एताणि चेव [16]से जाणे, [17]पासाणि विरूवरूवाणि ॥ ४ ॥

२५१ नो [18]तासु चक्खु संधेज्जा, नो वि य साहसं [19]समभिजाणे ।
नो [20]सद्धियं पि विहरेज्जा, [21]एवमप्पा सुरक्खिओ होइ ॥ ५ ॥

---

१. ये चू० ॥ २. °संजोगं खं १ विना ॥ ३. °मेथुणो चू० ॥ ४. "विविक्तान्येषतीति विवित्तेसी मार्गयतीत्यर्थः। विविक्तानां साधूनां मार्गमेषतीति विवित्तेसी। अथवा कर्मविवित्तो मोक्खो, तमेवमेषतीति विवित्तमेसी" चू०। विवित्तेसु शी०, विवित्तेसी शीपा०। "विविक्तेषु······ स्थानेषु······। क्वचित् पाठो विवित्तेसि त्ति, विविक्तं······स्थानम्······एषितुं शीलमस्य तथेति" शी० ॥ ५. परकम्मा खं २। परिक्कम्म खं १ ला०। परकम्म पु १। "परक्कम्म त्ति पराक्रम्य अभ्यासमेत्य" चू०। "पराक्रम्य तत्समीपमागत्य यदिवा पराक्रम्येति······अभिभूय" शी० ॥ ६. जाणंति ता उवायं च चू०। उवायं पि ताओ जाणंति (जाणिंसु शीपा०) शी०। "ताः······प्रतारणोपायमपि जानन्ति, पाठान्तरं वा ज्ञातवत्यः" शी० ॥ ७. तातो खं १ पु १ ॥ ८. निसीतंति खं १ ॥ ९. पोसवत्थं णाम णिवसणं" चू०। "कामं पुष्णातीति पोषं······शोभन-मित्यर्थः" शी० ॥ १०. परिहेति खं २। परिहेंति पु १। परिहंति पु २॥ ११. अहि वि दंसेति खं १ ॥ *दंसंति खं २ ला० ॥ १२. बाहुद्धट्टु खं २। बाहुधुट्ट ला०। बाहुउद्धट्टु पु १। बाहुद्धट्टु कक्खं परामुसे चू० (?)। "बाहुद्धट्टु उद्धट्टु नाम उत्सृज्य कक्षां परामृशति" चू०। "बाहुमुद्धृत्य कक्षामादर्श्य अनुकूलं साध्वभिमुखं व्रजेत्" शी० ॥ १४. °मणुव्वजे सं०। °मणुवव्वजे खं १ ॥ १५. °सणेहिं जोगे(ग्गे–चू०)हिं खं १, २ पु १ ला०। 'शयनं पर्यङ्कादि आवसथो वा······, आसनम् आसन्दकादि, इत्येवमादिना योग्येन उपभोगार्हेण" शी० ॥ १६. सेजाणो खं २ ॥ १७. पासादिं खं १ ॥ १८. तासि चू० ॥ १९. "समनुजानीयात्" चू० शी०, एतदनुसारेण समणुजाणे इति पाठो भवेत् ॥ २०. सद्धितं खं १ ॥ २१. एवमप्पा रक्खितु सेओ चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२५२ आमंतिय [1]ओसवियं वा, [2]भिक्खुं [3]आतसा [4]निमंतेंति ।
एताणि चेव से [5]जाणे, सद्दाणि विरूवरूवाणि ॥ ६ ॥

२५३ मणबंधणे[6]हिं, णेगेहिं, कलुणविणीय[7]मुवगसित्ताणं ।
अदु [8]मंजुलाइं भासंति, [9]आणवयंति भिन्नकहाहिं ॥ ७ ॥

२५४ सीहं [10]जहा व कुणिमेणं, णिब्भय[11]मेगचरं पासेणं ।
[12]एवित्थिया उ [13]बंधंति, संवुडं एगतियं*मणगारं ॥ ८ ॥

२५५ अह तत्थ पुणो [14]नमयंति, रहका[15]रु व्व [16]णेमि आणुपुव्वीए ।
बद्धे मिए व पासेणं, फंदंते वि ण [17]मुंचती ताहे ॥ ९ ॥

२५६ अह सेऽणुतप्पती पच्छा, भोच्चा पायसं व विसमिस्सं ।
एवं [18]विवेगमायाए, संवासो न [20]कप्पती दविए ॥ १० ॥

२५७ तम्हा [21]उ वज्जए [22]इत्थी, विसलित्तं व कंटगं णच्चा ।
ओए कुलाणि वसवत्ती, [23]आघाति ण से [24]वि णिग्गंथे ॥ ११ ॥

२५८ जे एयं [25]उंछं अणुगिद्धा, अण्णयरा हु ते कुसीलाणं ।
[26]सुतवस्सिए वि से भिक्खू, [27]णो विहरे सह णमित्थीसु ॥ १२ ॥

---

१. उस्सवियं भिक्खु ला० । ओसवियं(य सं०) भिक्खुं पु २ संमू० । उस्सवियं वा भिक्खुं खं० २ । "ओसवियं ति संस्थाप्य" शी० ॥ २. भिक्खु खं १ ॥ ३. आयसा खं १ पु १ । आयया पु २ । "आयसा नाम आत्मसा" चू० । "आत्मना निमन्त्रयन्ति" शी० ॥ ४. निमंतेति खं १, २ पु २ चू० ॥ ५. जाणि चू० । "यानि उद्दिष्टानि" चू० । "स च भिक्षुः ......जानीयात्" शी० ॥ ६. °णेहऽणेगेहिं खं १ ॥ ७. "उपक्कमित्ता अल्लिइत्ता" चू० । "उवगसित्ताणं ति उपसंश्लिष्य" शी० ॥ ८. °लाइ ला० खं २ । °लाइं भासंती खं १ पु १, २ ॥ ९. आणमंति तेणं भि° खं १ । आणम(व पु २)यंति णं भि° पु १, २ । "भुक्तभोगः कुमारगो वा तत्प्रयोजनात्यन्तपरोक्षः आनम्यते" चू० । "आज्ञापयन्ति प्रवर्तयन्ति" शी० ॥ १०. जहा कुणिमेणं णिब्भू(ब्भ ला०)य° खं २ ला० ॥ ११. °मेकचरं ति पासेणं खं १ सं० ॥ १२. एवेत्थि° चू० । एवं इत्थि° खं २ ला० सं० ॥ १३. बंधंती खं १ । बंधंति संवुडमेग° खं २ ॥ * °यं अण° पु १, २ ला० सं० ॥ १४. °यती खं १ ॥ १५. °कारो व खं २ पु १ ला० ॥ १६. णेमिं पु १ ॥ १७. मुच्चए खं २ ला० ॥ १८. विवेगमणिणस्सा चू० । विवागमाताते चूपा० । "विपाकम्......आदाय प्राप्य, विवेकमिति वा क्वचित् पाठः" शी० ॥ १९. °माताए खं २ ॥ २०. कप्पए खं २ ला० ॥ २१. हु पु १ चू० । "तुशब्दात्" शी० ॥ २२. इत्थिं खं २ ला० । इत्थीं पु १ ॥ २३. आघाते पु १ । अक्खाइ पु २ ॥ २४. व खं २ पु १ ॥ २५. उंछतऽणु° चू० ॥ २६. सुतवस्सिए से खं २ । सुतमस्सितो चूपा० । "श्रुतमाश्रृ(श्रि)तः" चू० ॥ २७. णो विरहे सहणमित्थीसु चू० । "विरहो नाम नक्तं दिवा वा शून्यागारादि

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२५९ अवि [1]धूयराहिं सुण्हाहिं, धातीहिं [2]अदुव दासीहिं ।
[3]महतीहिं वा कुमारीहिं, संथवं से णेव [4]कुज्जा अणगारे ॥ १३ ॥

२६० अदु [5]णातिणं व सुहिणं वा, [6]अप्पियं दट्ठु एगता [7]होति ।
गिद्धा सत्ता कामेहिं, रक्खण-[8]पोसणे [9]मणुस्सोऽसि ॥ १४ ॥

२६१ [10]समणं पि दट्ठुदासीणं, तत्थ वि ताव [11]एगे कुप्पंति ।
[12]अदुवा भोयणेहिं णत्थेहिं, इत्थीदो[13]ससंकिणो होंति ॥ १५ ॥

२६२ कुव्वंति संथवं ताहिं, पब्भट्ठा समाहिजोगेहिं ।
[14]तम्हा समणा ण [15]समेंति, आत[16]हिताय सण्णि[17]सेज्जाओ ॥ १६ ॥

२६३ बहवे [18]गिहाइं अवहट्टु, मिस्सी[19]भावं पत्थुता [20]एगे ।
[21]धुवमग्गमेव [22]पवदंति, वायावीरियं कुसीलाणं ॥ १७ ॥

पइरिक्कजणे वा स्वगृहे, सहणं ति देसीभासा, सहेत्यर्थः" चू० । "स्त्रीभिः······सह न विहरेत् न क्वचिद् गच्छेद्, नापि सन्तिष्ठेत्, तृतीयार्थे सप्तमी, णमिति वाक्यालङ्कारे" शी० ॥

१. धूतराहिं खं १, २ पु १ ला० । "अवि धूयराहीत्यादि······,धूयराहि त्ति दुहितृभिरपि" शी० ॥ २. अदुवा खं १ ॥ ३. महल्लीहिं चू० ॥ ४. कुज्ज खं १ ॥ ५. णातीणं व सुहीणं चू० ॥ ६. अप्पितं खं १ ॥ ७. होही खं १ ॥ ८. पोसण खं २ ॥ ९. मणुस्सेसिं खं १ ॥ १०. समणं दट्ठुणुदासीणं खं १ पु २ शीपा० । समणं पि दट्ठुदासीणा चूपा० । "उदासीणा णाम येषामप्यसौ भार्या न भवति" चू० ॥ ११. एगे पकु° पु १ । एगे कुप्पंती खं १ ॥ १२. अहवा भो° खं १ । अह भो° पु १, २ । अदु भो° चू० । "अथवा" शी० ॥ १३. °दोसं संकिणो होंती खं १ । दोससंकिणो भवति चू० ॥ १४. तम्हा समणा उ जहाहि आयहिआओ सन्निसेज्जाओ शीपा० । तम्हा समणा उ जधाहि आतहि[या ?]ओ सण्णिसेज्जाओ चू० । "पठ्यते च–तम्हा समणा ण समिन्ति आतहि[या ?]ओ···समिंति समन्तात्···अथवा ण समेन्ति ण समुपागच्छन्ति, आत्मने हितम् आत्महितम्, आत्मनि वा हितम्,···सण्णिसेज्जा णाम गिहिसेज्जा संथवसंकथाओ य" चू० । "सत् शोभनाः···निषद्या इव निषद्या स्त्रीभिः कृता माया यदिवा स्त्रीवसतीरिति, आत्महिताय स्वहितं मन्यमानाः, क्वचित् पश्चार्धमेवं पठ्यते–तम्हा समणा उ जहाहि आयहिआओ सन्निसेज्जाओ···तुशब्दो विशेषणार्थः, विशेषेण संनिषद्याः स्त्रीवसतीः तत्कृतोपचाररूपा वा माया आत्महिताद् हेतोः जहाहि" शी० ॥ १५. समेन्ती खं १ ॥ १६. °हिताए खं २ ला० पु १ ॥ १७. °सेज्जाए खं १, २ ॥ १८. गिहाणि चू० ॥ १९. °भावं पणता एगे पु १ । °भावपण्हया···, पण्हता नाम गौरिव प्रस्नुता" चू० । प्रस्तुताः समनुप्राप्ताः" शी० ॥ २०. 'एगे' इति शब्दस्य चूर्णौ वृत्तौ वोल्लेखो न दृश्यते ॥ २१. धुव° खं १ पु १, २ । धुव° खं २ । "धुवमग्गो णाम संजमो" चू० । "ध्रुवो मोक्षः संयमो वा, तन्मार्गमेव प्रवदन्ति" शी० ॥ २२. पवयंती खं २ पु १, २ । भासिंसु चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२६४ सुद्धं रवति परिसाए, अह रहस्सम्मि दुक्कडं [1]करेति ।
जाणंति य णं तहा[2]वेदा, [3]माइल्ले महासढेऽयं ति ॥ १८ ॥

२६५ सय दु[4]क्कडं च न वयइ, [5]आइट्ठो वि [6]पकत्थती बाले ।
वेयाणु[7]वीइं मा कासी, चोइज्जंतो गि[8]लाइ से भुज्जो ॥ १९ ॥

२६६ उसिया वि इत्थि[9]पोसेसु, पुरिसा इत्थिवेद[10]खेतण्णा ।
पण्णासमन्निता वेगे, णारीण वसं [11]उवकसंति ॥ २० ॥

२६७ [12]अवि हत्थ-पादछेदाए, [13]अदुवा [14]वद्धमंस उक्कंते ।
[15]अवि तेयसाऽभित[16]वणाइं, [17]तच्छिय खारसिंचणाइं च ॥ २१ ॥

२६८ [18]अदु कण्ण-णासियाछेज्जं, कंठच्छेदणं तितिक्[19]खंति ।
[20]इति एत्थ पावसंतत्ता, न य [21]बेंति पुणो न काहिं ति ॥ २२ ॥

२६९ [22]सुतमेतमेवमेगेसिं, [23]इत्थीवेदे वि हु [24]सुअक्खायं ।
एवं पि ता [25]वदित्ताणं, [26]अदुवा कम्मुणा अवकरेंति ॥ २३ ॥

---

१. कुणति खं १ पु १, २ ॥ २. °विया खं २ ला० । "तधावेता,···तथा वेदयन्तीति तथावेदाः कामतन्त्रविद इत्यर्थः" चू० । "तथारूपमनुष्ठानं विदन्तीति तथावेदाः(विदः–प्र०) ···तथावेदास्तद्विदः" शी०॥ ३. मातिल्ले पु १ । माथिल्ले पु २ ला० । माइल्ले महाशठे य त्ति(ऽयन्ति?) खं १ ॥ ४. °डं च अवयंति खं १ । °डं च न वदंते(वदते ला०) खं २ ला० । °डं च अवयंते पु १ । °डं अवदते चू० । "सय दुक्कडं चेत्यादि" शी० ॥ ५. आइट्ठो खं १ । आयट्ठो खं २ ला० । आइट्ठे वा पु १ । आउट्ठो चू० । "आकुष्टो नाम चोदितः" चू० । "आदिष्टः चोदितोऽपि सन्" शी० ॥ ६. पच्छंती खं २ ॥ ७. °वीयि मा कासि खं १ । °वीयी मा कासि चू० ॥ ८. गिलाए खं २ ॥ ९. °पोसेहिं चू० । १०. °खेदण्णा खं २ ला० पु २ । "स्त्रीवेदखेदज्ञाः···निपुणा अपि" शी० ॥ ११. उवणमंति चू० । "उप सामीप्येन कषन्ति व्रजन्ति" शी० ॥ १२. अदु हत्थपादच्छेज्जाइं चू० ॥ १३. अदुव खं २ ला० ॥ १४. "वद्धमंसं ति पृष्ठीवध्राणि उत्कृत्यन्ते" चू० । "वर्धमांसोत्कर्तनमपि" शी० ॥ १५. अदु ते° चू० ॥ १६. "तेयसाभितवणं ति तेजः अग्निः, तेनाभितप्यन्ते" चू० । "तेजसा अग्निना अभितापनानि" शी० ॥ १७. तच्छित खं २ ला० । "तच्छेतुं वासीए" चू० । "वास्यादिना तक्षयित्वा" शी० ॥ १८. अह पु १ । अदु कण्णनासच्छेज्जं खं २ ला० । "अदु कण्णच्छेज्जं वृत्तम् । कण्णा छिज्जंति, णासाउ छिज्जंति, कंठे कि(छि?)ज्जंति त्ति गलच्छेदः" चू० ॥ १९. °क्खंती खं २ ला० ॥ २०. इच्छी एत्थ खं० २ ॥ २१. बिंति खं २ पु १, २ ला० । "ण य बेंति पुणो ण करिस्सामो···ण य बेंति पुणो ण काहं ति, अतीव हि ममासौ मनोऽनुकूलः" चू० । "न च पुनरेवम्भूतमनुष्ठानं न करिष्याम इति ब्रुवते" शी० ॥ २२. सुतमेवमेतमेगेसिं चू० ॥ २३. °वेदंमि य सु° पु १ ॥ २४. सुतक्खायं खं २ ला० । २५. वंदि° खं १ ॥ २६. अदुव खं २ ला० । अहवा पु १ । अध पुण क° चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२७० अन्नं मणेण [1]चिंतेंति, [2]अन्नं वायाइ कम्मुणा अन्नं ।
तम्हा ण सद्दहे भिक्खू, बहुमायाओ इत्थिओ णच्चा ॥ २४ ॥

२७१ जुवती समणं [3]बूया उ, चित्तलंकारवत्थगाणि परिहेत्ता ।
[4]विरता चरिस्स हं [5]लूहं, धम्ममाइक्ख णे[6] [7]भयंतारो ॥ २५ ॥

२७२ अदु साविया पवादेण, [8]अहगं साधम्मिणी [9]यं समणाणं ।
जतुकुंभे जहा [10]उवज्जोती, [11]संवासे विदू वि [12]सीएज्जा ॥ २६ ॥

२७३ जतुकुंभे [13]जोतिसुवगूढे, आसुऽभितत्ते णासमु[14]पयाति ।
[15]एवित्थियाहिं अणगारा, संवासेण णासमुवयंति ॥ २७ ॥

२७४ कुव्वंति [16]पावगं कम्मं, पुट्ठा वेगे एवमाहंसु ।
नाहं करेमि [17]पावं ति, अंकेसाइणी ममेस त्ति ॥ २८ ॥

२७५ बालस्स मंदयं [18]बितियं, जं च कडं अवजाण[19]ई भुज्जो ।
दुगुणं [20]करेइ से पावं, पूयणकामए विसण्णेसी ॥ २९ ॥

२७६ संलोकणिज्जमणगारं, आयगतं णिमंत[णे?]णाऽऽ[21]हंसु ।
[22]वत्थं व ताति! पातं वा, [23]अन्नं पाणगं पडिग्गाहे ॥ ३० ॥

---

१. चिंतंती खं २ ला० ॥ २. वाया अण्णं च खं १। वायाए अन्नं कम्मुणा अन्नं ला० ॥ ३. बूया य चित्तऊवत्थाणि परिहेत्ता खं १ पु १। "चित्राणि अन्यतरवर्णोज्ज्वलानि अनेकवर्णानि वा, सा हि वस्त्राद्यलङ्कारविभूषितशरीरा श्रमणसमीपमागत्य विरत्ता चरिस्स हं लूहं" चू०। "युवतिः अभिनवयौवना स्त्री विचित्रवस्त्रालङ्कारविभूषितशरीरा मायया श्रमणं ब्रूयात्, तद्यथा–विरता अहं···चरिष्यामि···रूक्षमिति संयमं, मौनमिति वा क्वचित् पाठः, तत्र मुनेरयं मौनः संयमः" शी० ॥ ४. विरत्ता चरियस्स हं खं २॥ ५. हं लूह खं २। हं रुक्खं पु १। हं मोणं खं १ पु २ शीपा० ॥ ६. मे पु १॥ ७. भवंतारो खं १॥ ८. "काइ तु···भणति–अधं सावम्मिणी तुब्भं ति" चू०। "अहं श्राविकेति कृत्वा युष्माकं श्रमणानां साधर्मिणीत्येवं प्रपञ्चेन···भ्रंशयति" शी०, एतदनुसारेण अहगं साहम्मिणी य तुब्भं ति इत्यपि पाठः शी०सम्मतो भवेत् ॥ ९. उ खं २ ला० ॥ १०. वुवज्जोती खं १। उवजोई खं २ ला० ॥ ११. "संवासेण विदुरपि सीदति" चू० ॥ १२. सीतेज्जा खं १॥ १३. जोतिमुव° खं १। जोइमव° खं २ ला०। "जोतिं उपगूढः" चू०। "ज्योतिषा अग्निना उपगूढः" शी० ॥ १४. °मुवयाति खं २ ला० पु १, २॥ १५. एवं छियाहि अणगारा संवासेण णासणमुवेंति खं १। "एवित्थिगासु अणगारा आत्मपरोभयदोषैः आशु चारित्रतो विनश्यन्ति" चू० ॥ १६. पावकम्मं चू० ॥ १७. पावगं अंके° पु १॥ १८. बियये खं १। बीतियं खं २ ला० ॥ १९. °जाणए खं १॥ २०. करेंति खं १॥ २१. °हिंसु खं २ ला०। "निमन्त्रणेन निमन्त्रणपुरस्सरम् आहुः उक्तवत्यः" शी० ॥ २२. वत्थं वा ताय पायं वा खं २। "हे त्रायिन्! साधो! वस्त्रं पात्रमन्यद्वा" शी०। "वत्थं व तावि पातं वा, त्रायतीति त्राती" चू० ॥ २३. अन्नपाणयं खं १ पु २ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२७७ [1]णीवारमेय भुञ्जेज्जा, [2]णो इच्छे [3]अगारमागंतुं ।
[4]बद्धे य विसयपासेहिं, मोह[5]मागच्छती पुणो मंदे ॥ ३१ ॥ त्ति बेमि ।

॥ इत्थिपरिण्णाए पढमो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[बीओ उद्देसओ]

२७८ [6]ओजे सदा ण रज्जेज्जा, भोगकामी [7]पुणो विरज्जेज्जा ।
भोगे समणाण [8]सुणेहा, जह भुंजंति भिक्खुणो एगे ॥ १ ॥

२७९ अह तं [9]तुं भेदमावन्नं, मुच्छितं [10]भिक्खुं काममतिवट्टं ।
पलिभिंदियाण तो पच्छा, पादुद्धट्टु मुद्धि पहणंति ॥ २ ॥

२८० [11]जइ [12]केसियाए मए भिक्खू, णो विहरे [13]सह णमित्थीए ।
[14]केसाणि वि हं लुंचिस्सं, नऽन्नत्थ मए चरि[15]ज्जासि ॥ ३ ॥

२८१ अह णं से होति उवलद्धो, [16]तो पेसंति तहाभूतेहिं ।
[17]लाउच्छेदं पे[18]हाहिं, वग्गुफलाइं आहराहि त्ति ॥ ४ ॥

२८२ दारूणि [19]सागपागाए, पज्जोओ वा भविस्सती रातो ।
पाताणि य मे रयावेहि, एहि य ता मे [20]पट्ठिं उम्मद्दे ॥ ५ ॥

---

१. णीवारमेव खं १ पु १, २ ला० । "णीयारमेव पुच्छेज्ज(बुझेज्ज ?)० सूत्रम् । निकरणं निकीर्यते वा निकिरः...गोरिव चारी...एवमसावपि...णिमंतिज्जति" चू० । णीयारमन्तं बुज्झेज्जा इति द्वितीयोद्देशकप्रारम्भे चूर्णौ । "एतद् योषितां...नीवारकल्पं बुध्येत जानीयात्" शी० ॥ २. णो इच्छेज्ज अगारं गंतुं चू० ॥ ३. अगारमावत्तं चूपा० शीपा० ॥ ४. बद्धे विस° खं २ ला० । बद्धे य विसयदामेहिं पु १ । संबद्धो विसयदामेहिं चू० ॥ ५. °मावजती खं २ पु १ ला० । °मावज्जति चू० ॥ ६. ओए खं १ विना । "ओए इत्यादि" शी० ॥ ७. पुणो वि रज्जेज्ज गिज्झेज्जा, अथवा...पुणो विरज्जेज्ज" चू० ॥ ८. सुणेह खं १ पु २ । सुणेधा एगे किल जधा भुंजंते चू० ॥ ९. दु खं १ ॥ १०. भिक्खु खं १ ॥ ११. जति खं १ ॥ १२. चू० विना केसिया मए खं १, २ पु १, २ । "जइ इत्यादि, केशा विद्यन्ते यस्याः सा केशिका, णमिति वाक्यालङ्कारे,...यदि मया स्त्रिया भार्यया केशवत्या सह नो विहरेस्त्वम्" शी० ॥ १३. सहणमित्थीते खं १ । "सहणं ति सह" चू० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्, सू० २५६ ॥ १४. केसे वि अहं लुचिस्सं णऽण्णत्थ मए विचरेज्जासि चू० ॥ १५. °ज्जासी खं १ ॥ १६. ततो णं देसेति तधारूवेहिं चू० ॥ १७. अलाउ° च० । "लाउ त्ति अलाबु तुम्बं, तच्छिद्यते येन" शी० ॥ १८. पेहेहि खं १ पु १, २ । "पेहाहि त्ति प्रेक्षस्व" शी० ॥ १९. अण्णपायाय चू० । "क्वचिद् अन्नपाकाय इति पाठः" शी० ॥ २०. पाट्ठिं उम्मद्दे च० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२८३ वत्थाणि य मे [1]पडिलेहेहि, [*]अन्नपाणं च आहराहि त्ति ।
[2]गंधं च [3]रओहरणं च, कासवगं च [4]समणुजाणाहि ॥ ६ ॥

२८४ [5]अट्टु अंजणिं अलंकारं, [6]कुक्कुहयं च मे पयच्छाहि ।
लोद्धं च लोद्धकुसुमं च, [7]वेणुपलासियं च गुलियं च ॥ ७ ॥

२८५ कुट्ठं [8]अगुरुं तगरुं च, संपिट्ठं [9]समं उसीरेण ।
तेल्लं [10]मुहं भिलिंजाए, [11]वेणुफलाइं सन्निधाणाए ॥ ८ ॥

२८६ नंदीचुण्णगाइं [12]पहराहि, [13]छत्तोवाहणं च जाणाहि ।
सत्थं च सूवच्छेयाए, आणीलं च [14]वत्थयं रयावेहि ॥ ९ ॥

२८७ सुफणिं च [15]सागपागाए, [16]आमलगाइं दगाहरणं च ।
[17]तिलगकरणिमंजणसलागं, [18]घिंसु मे [19]विधूणयं [20]विजाणाहि ॥ १० ॥

२८८ [21]संडासगं च फणिहं च, सीहलिपासगं च आणाहि ।
[22]आदं[23]सगं पयच्छाहि, दंतपक्खालणं पवेसेहि ॥ ११ ॥

---

१. पडिलिहे चू० ॥ * अन्नं पाणमाह° खं २। अन्नं पाणं वाहा° ला०। अण्णपाणं वा मे आहराहि चू०। "तथा अन्नपानादिकमाहर" शी० ॥ २. "पठ्यते च गंधं व रयोहरणं वा" चू०। "गन्धं कोष्ठपुटादिकं ग्रन्थं वा हिरण्यम्" शी० ॥ ३. रत्तोहरगं खं २ ला० ॥ ४. "काश्यपं···श्रमणानुजानीहि" शी०, एतदनुसारेण समणऽणुजाणाहि इति पाठः शी०संमतो भाति ॥ ५. अट्टु यंजणियलंकारं खं १ ॥ ६. कुक्कुकयं पु २। "कुक्कुहगं तंबवीणा" चू०। "कुकह(क प्र०)यं ति खुंखुणकम्" शी० ॥ ७. वेलुपलासीं चू० ॥ ८. सं० विना-तगरं अगुरुं च खं १, २ पु १ ला० चू०। अगरं तगरं च पु २। "तथा अगुरुं तगरं च" शी० ॥ ९. सह पु १, २। सह ऊसीरेण खं १। समं हिरिबेरेणं चू० ॥ १०. मुहं सिलिंगाए खं २। मुहं सिभिंजाए पु २। मुहमिलिंजाए खं १ (?)। मुहे भिलंगाय चू०। "मुखमाश्रित्य भिलिंजाए त्ति अभ्यङ्गाय" शी० ॥ ११. वेणुपडाइं खं १। वेलुफलाइं चू०। "वेणुफलाइं (वेणुपडलाइं–प्र०) वेणुकार्याणि करण्डक-पेटिकादीनि" शी० ॥ १२. पहराहिं खं २। पहिराहि खं १॥ १३. चाणुजाणाहिं ला०। च जाणाहिं खं २। च जाणाही खं १ पु १। छत्तगं जाणाहि उवाहणाउ वा चू० ॥ १४. वत्थं खं १ पु १, २। वत्थयं रयावेहिं ला० ॥ १५. सागपाताए खं १ पु १। सूवपाताए चू०। सागपायाए पु २ ॥ १६. आमलगा दगाहरणिं (दगधारणिं चूपा०) च चू० ॥ १७. तिलकरणिं अंजणिसलागं चू० ॥ १८. घिंसि खं १ पु २। "घिंसुरिति गिम्हासु" चू०। "ग्रीष्मे" शी० ॥ १९. विधु(धू पु २)यणं खं १ पु १, २। विधुवणं जाणाहि चू०। "विधूनकं व्यजनकं विजानीहि ददस्वेति" शी० ॥ २०. °णाहिं खं २ ॥ २१. संडासं च फणिहं च आणाहि सीहलिपासगं च खं १। संडासगं च फणिगं च सीहलिपासयं च [आणाहि] चू० ॥ २२. आयंसगं खं १ पु १, २। आतंसगं चू० ॥ २३. °सगं पतच्छाहि खं १। °सगं च पयच्छाहि खं २ ला० ॥

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

२८९ पूयफलं तंबोलं च, [1]सूईसुत्तगं च जाणाहि ।
कोसं च [2]मोयमेहाए, [3]सुप्पुक्खलगं च खारगलणं च ॥ १२ ॥

२९० [4]चंदालगं च करगं च, वच्च[5]घरगं च आउसो ! खणाहि ।
[6]सरपादगं च [7]जाताए, गोरहगं च सामणेराए ॥ १३ ॥

२९१ [8]घडिगं च सडिंडिमयं च, चेलगोलं कुमारभूताए ।
[9]वासं समभियावन्नं, [10]आवसहं च जाण भत्तं च ॥ १४ ॥

२९२ आसंदियं च नवसुत्तं, [11]पाउलाइं संकमट्ठाए ।
[12]अदु पुत्तदोहलट्ठाए, [13]आणप्पा हवंति दासा वा ॥ १५ ॥

२९३ जाते फले समुप्पन्ने, [14]गेण्हसु वा णं अहवा जहाहि ।
[15]अह पुत्तपोसिणो [16]एगे, भारवहा हवंति उट्टा वा ॥ १६ ॥

२९४ [17]राओ वि उट्ठिया संता, दारगं [18]संठवेंति धाती वा ।
सुहिरीमणा वि ते संता, [19]वत्थधुवा हवंति हंसा वा ॥ १७ ॥

---

१. सूती° खं १। सूचिं जाणाहि सुत्तगं चू० ॥ २. मोतमे° खं १॥ ३. सुप्पुखलं च गोरगलणाए खं १। सुप्पुक्खलगं च खारगलणाए पु १। सुप्पुदुखलं च खारगलणं च पु २। सुप्पुक्खल मुसल खारगलणं च इति चू०सम्मतः पाठो भाति, "सुप्पं णाम सूर्पम्, उक्खलं मुसलं च खारगलणं च जाणाहि" चू०। "शूर्पं तन्दुलादिशोधनं तथा उदूखलं तथा किञ्चन क्षारस्य सज्जिकादेर्गालनकम्" शी० ॥ ४. वंदा° चू०। हस्तलिखितादर्शेषु 'च-व' इत्यनयोः समानप्रायत्वात् कतरः पाठोऽत्र शुद्ध इति सुधीभिर्निर्णेयम् ॥ ५. °घरं च आ° खं २। घरं आ° ला०। "वच्चघरगं ण्हाणिगा" चू०। "वर्चोगृहम्" शी० ॥ ६. सरपायगं खं १। "सरपादगं च जाताए, सरोऽनेन पात्यत इति शरपातकं धणुहुलकं" चू०। "शरपातं धनुः" शी० ॥ ७. जाताते खं २ ला० ॥ ८. घडियं खं १। घडिकं सह डिंडिमएणं चेल° चू०। "घटिकां मृण्मयकुल्लडिकां डिण्डिमेन पटहकादिवादित्रविशेषेण सह" शी० ॥ ९. वासं समणाहिआवण्णं खं १ पु १। वासं इममभिआवण्णं चू० शी०। "वर्षमिति प्रावृट्कालः अयम् अभ्यापन्नः अभिमुखं समापन्नः" शी० ॥ १०. आवसधं जाणाहि भत्ता! चू०। "आवसथं···भक्तं च··· जानीहि" शी० ॥ ११. पाउल्लयाइं खं २ ला०। "पाउल्लगाइं ति कट्ठपाउगाओ" चू०। पाउल्लाइं ति मोज(ज-प्र०, च-प्र०)काः काष्ठपादुके वा" शी० ॥ १२. पुत्तस्स डो° खं १ पु १, २ चूपा० [२९४ गाथाचूर्णौ] ॥ १३. आणप्पे भवति दासमिव पु १, २ ॥ १४. गेण्हसु वा ण वा (वा णं हवा पु १) णं जहाहि खं २ ला० १। गेण्हाहि व णं छड्डेहि व णं चू०। "अमुं दारकं गृहाण त्वम्···अथवैनं जहाहि" शी० ॥ १५. अव पुत्तपोसणो एगे भरवाहो भवति उट्टो वा लद्दितओ चू० ॥ १६. चेगे खं २ ॥ १७. एगे राओ वि. उट्ठित्ता दारगं पु १, २ खं १ ॥ १८. सण्णवेंति धात्र इवा चू० ॥ १९. वत्थधुव्वा खं २। वत्थधोवा पु १। वत्थाधुवा चू० ॥

२९५ एवं[1] बहुहिं कयपुव्वं, [2]भोगत्थाए जेऽभियावन्ना ।
दासे मिए व [3]पेस्से वा, पसुभूते वा[4] से ण वा [5]केइ ॥ १८ ॥

२९६ एयं[6] खु तासु विण्णप्पं, संथवं संवासं च च[7]एज्जा ।
तज्जातिया इमे कामा, वज्जकरा[8] य एवमक्खाता ॥ १९ ॥

२९७ एवं[9] भयं ण सेयाए, इति से अप्पगं निरुंभित्ता ।
[10]णो इत्थिं णो पसुं भिक्खू, णो सयपाणिणा [11]णिलिज्जेज्जा ॥ २० ॥

२९८ सुविसुद्ध[12]लेस्से मेधावी, परकिरियं च वज्जते णाणी ।
मणसा वयसा[13] कायेणं, सव्वफाससहे अणगारे ॥ २१ ॥

२९९ इच्चेवमाहु से वीरे, धूतरए[14] धूयमोहे [15]से भिक्खू ।
तम्हा अज्झत्थविसुद्धे, सुविमुक्के[16] आमोक्खाए[17] परिव्वएज्जासि ॥ २२ ॥
त्ति बेमि ।

॥ [18]इत्थीपरिण्णा सम्मत्ता [19]चउत्थमज्झयणं ॥

---

१. एवं बहुहिं पु १। एतं बहूहिं कडपुव्वं चू० ॥ २. भोगत्ताए जेऽहिया° खं १। "भोगकृते(भोगत्वाय-प्र०) कामभोगार्थम्" शी०। भोगत्थाए इत्थियाभिआवण्णा चू० ॥ ३. पेसे खं २ ला० पु १ ॥ ४. व खं २ ॥ ५. केवि खं १ पु २। केयि चू० ॥ ६. तासि शीपा०। एतं खु तासि वेण्णप्पं चू० ॥ ७. वज्जेज्जा खं २ ला० ॥ ८. °रा त ए° खं १। °रा ए° चू० ॥ ९. एवं भयं ण सेताए इति (सेयाए इय खं २ ला०) से अप्पगं खं १, २ ला०। एतं भयं ण सेयाए इह सेयऽप्पगं चू० ॥ १०. णो इत्थि खं १ पु १। णो इत्थिं णो पसू चू० ॥ ११. णिलिंजेज्जा खं १, २ पु २ ला०। "णिलेज्जं ति हत्थकम्मं न कुर्यात्; निलंजनं नाम करणं, अथवा स्वेन पाणिना तं प्रदेशमयि न लीयते" चू० ॥ १२. °लेसे खं २ ला० ॥ १३. वयस खं १ पु १, २ ॥ १४. धुयरए खं २। धूतरायमग्गे चू० शीपा० ॥ १५. "सोभणो भिक्खू सभिक्खू" चू० ॥ १६. सुविमुक्के चूर्णौ न दृश्यते। सुविमुक्के विहरे आमुक्खाए त्ति बेमि पु १ ॥ १७. °क्खाय खं १ पु २। °क्खाए परिव्वतेज्जासि खं २ ला० ॥ १८. इत्थि° खं १ ॥ १९. चतुर्थमध्ययनं समाप्तमिति खं २ ला० ॥

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

पंचमं अज्झयणं 'णिरयविभत्ती'

[पढमो उद्देसओ]

३०० [1]पुच्छिस्स हं केवलियं महेसिं, [2]कहंऽभितावा णरगा पुरत्था ।
[3]अजाणतो मे मुणि बूहि जाणं, कहं णु बाला णरगं उवेंति ॥ १ ॥

३०१ एवं [4]मए पुट्ठे महाणु[5]भोगे, [6]इणमब्बवी कासवे आसुपण्णे ।
[7]पवेदइस्सं दुहमट्ठदुग्गं, [8]आदीणियं [9]दुक्कडियं पुरत्था ॥ २ ॥

३०२ जे केइ बाला इह [10]जीवियट्ठी, [11]पावाइं कम्माइं करेंति रुद्दा ।
ते घोररूवे [12]तिमिसंधयारे, [13]तिव्वाभितावे नरए पडंति ॥ ३ ॥

३०३ तिव्वं तसे पाणिणो थावरे य, जे हिंसती [14]आयसुहं पडुच्चा ।
जे [15]लूसए होति अदत्तहारी, ण [16]सिक्खती [17]सेयवियस्स किंचि ॥ ४ ॥

३०४ पागब्भि पाणे बहुणं [18]तिवाती, [19]अणिव्वुडे घातमुवेति बाले ।
[20]णिहो णिसं गच्छति अंतकाले, अहो सिरं कट्टु उवेति दुग्गं ॥ ५ ॥

---

१. पुच्छिसु चू० । "पृष्टवानहम्" चू० शी० ॥ २. कहेहिं ता वा णरया खं १ । "कथमिति परिप्रश्ने······अलोपाद् भितावा" चू० । "कथं किम्भूता अभितापान्विताः" शी० ॥ ३. अविजाणतो चू० ॥ ४. मते खं २ ला० । मया चू० ॥ ५. °भावे खं २ ला० पु १, २ चूपा० । "महानस्यानुभागः······अनुभवनमनुभावः, महान्ति वा ज्ञानादीनि भजते सेवत इत्यर्थः" चू० । "महान्······अनुभागो माहात्म्यं यस्य स तथा" शी० ॥ ६. इणमोऽ खं २ पु २ । "इदं वक्ष्यमाणं मो इति वाक्यालङ्कारे······अब्रवीत्" शी०, क्वचित् प्रतौ 'मो इति वाक्यालङ्कारे' इति पाठो न विद्यते ॥ ७. पवेतसस्सं खं १ ॥ ८. आदाणियं चू० । आदीणियं चूपा० ॥ ९. सं० विना – दुक्कडिणं खं १, २ पु १, २ ला० शीपा० चू० ॥ १०. जीवियट्ठा पु १ ॥ ११. कूराइं कम्माइं चू० ॥ १२. "तिमिसंधकारो नाम जत्थ घोरविरूविणं पस्संति······तैमिरिका वा" चू० । "तिमिसंधयारे त्ति बहलतमोऽन्धकारे" शी० ॥ १३. तिव्वाणुभावे चू० ॥ १४. यायसुहं खं २ पु १ ला० ॥ १५. लूसते खं १ पु १ ॥ १६. सिक्खदी खं २ ॥ १७. "सेयवियस्स त्ति सेवनीयस्यात्महितैषिणा सदानुष्ठेयस्य" चू० । "न किञ्चिदपि आसेवते संयमठाणं चू० ॥ १८. तिवादी खं १, २ ला० । तिवाई पु २ । तुलना-सू० ३८८ । "तिवादि······त्रिभ्यः पातयति त्रिभिर्वा पातयति मनोवाक्काययोगैरित्यर्थः" चू० । "अतिपाती" शी० ॥ १९. अणिव्वुते खं २ ला० । अणिव्वुडे घातगतिं उवेंति चू० ॥ २०. णिधोणतं चू० (?) ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३०५ हण छिंदह भिंदह णं [1]दहह, सद्दे [2]सुणेत्ता परधम्मियाणं ।
ते नारगा ऊ [3]भयभिन्नसण्णा, कंखंति कं नाम दिसं वयामो ॥ ६ ॥

३०६ इंगालरासिं जलियं सजोतिं, [4]ततोवमं भूमि अणोक्कमंता ।
ते डज्झमाणा कलुणं थणंति, अरहस्सरा तत्थ चिर[5]ट्ठितीया ॥ ७ ॥

३०७ [6]जइ ते सुता वेतरणीऽभिदुग्गा, [7]निसितो जहा खुर इव तिक्खसोता ।
तरंति ते [8]वेयरणिं भिदुग्गं, [9]उसुचोदिता सत्तिसु हम्ममाणा ॥ ८ ॥

३०८ [10]कोलेहिं विज्झंति असाहुकम्मा[11], नावं [12]उवेंते सतिविप्पहूणा ।
[13]अन्ने त्थ सूलाहिं *तिसूलियाहिं, दीहाहिं विद्धूण अहे करेंति ॥ ९ ॥

३०९ [14]* [15]केसिंच बंधित्तु गले सिलाओ, उदगंसि [16]बोलेंति महालयंसि ।
कलंबुयावालुय मुम्मु[17]रे य, लोलेंति [18]पच्चंति या तत्थ अन्ने ॥ १० ॥*

३१० [19]असूरियं नाम [20]महब्भितावं, [21]अंधंतमं दुप्पतरं महंतं ।
उड्ढं [22]अहे य तिरियं दिसासु, [23]समाहितो जत्थऽगणी [24]झियाति ॥ ११ ॥

३११ [25]जंसि गुहाए [26]जलणेऽतियट्टे, [27]अजाणओ डज्झति [28]लुत्तपण्णे ।
सया [29]य [30]कलुणं पुण घम्मठाणं, गाढोवणीयं अतिदुक्खधम्मं ॥ १२ ॥

---

१. डहह खं १ । डहेह पु १ । डह पु २ । दहेहा ला० ॥ २. सुणंती खं २ पु १ ला० ॥ ३. हय° खं १॥ ४. भूमिमणु° पु १ विना । "ततोवमं भूमि अणोक्कमंता तत्रा(त्ता?)यसकभल्लतुल्लं" चू० । "तेनोपमा यस्याः सा तदुपमा" शी० ॥ तुलना–सू० ३३०, ३३१॥ ५. °ट्ठितीता खं १। दृश्यतां सू० ३३७॥ ६. जति खं १, २ ला० ॥ ७. खुरो जधा णिसितो तिक्खसोता चू० ॥ ८. वेतरणी भिदुग्गं खं १ पु २॥ ९. असिचो° पु २ चू० ॥ १०. कीलेहिं ला० । कालेहि पु १ । "कोलेहि विज्झंति असाधुकम्मा···कोलं नाम गलओ, उक्तं हि–कोलेनानुगतं बिलम्" चू० । "को(की–प्र०)लेहीत्यादि······कोलेषु कण्ठेषु विध्यन्ति" शी० ॥ ११. °कम्मी खं २ पु १ ला० ॥ १२. उवेंती खं १, २ पु २। उवंती ला० । उविंति सं० । "उवेंति उवल्लियंति" चू० । "उपगच्छतः······विध्यन्ति" शी० ॥ १३. भिन्नेत्थ चू० ॥ *तिसूलीयाहिं खं १ ॥ १४. **इयं गाथा पु २ मध्ये चूर्णौ च नास्ति ॥ १५. केसिंचि खं २ पु १ ला० । "केसिंच इत्यादि, केषाञ्चिन्नारकाणाम्" शी० ॥ १६. "बोलंति त्ति निमज्जयन्ति" शी० ॥ १७. °रे या खं २ ला० । °रा ते पु १॥ १८. पउलिंति खं १ ॥ १९. आसू° खं २। "असूरियं णाम० वृत्तम् । यत्र सूरो नास्ति" चू० । "आ(अ?)सूरियं इत्यादि, न विद्यते सूर्यो यस्मिन् सः असूर्यः" शी० ॥ २०. महाभितावं खं २ पु २ ला० चू० । दृश्यतां सू० ३१३, ३१९॥ २१. अधंतमं खं २ ला० ॥ २२. अहे य खं २ ला० । अधे या चू० ॥ २३. समाहिं जत्थ खं १। समुसिते जत्थ चूपा० शीपा० ॥ २४. झियाती खं २ ॥ २५. जंसी खं १ चू० । जंसि गुहाते खं २ ला० । "जंसि गुहाए इत्यादि" शी० ॥ २६. जलणेऽतिवट्टे पु १। जलणातियट्टे खं १ चू० । जलणाइउट्टे खं २ । जलणायउट्टे ला० । "जलणं अति[यट्टति] अतो जलणातियट्टे"

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३१२ चत्तारि अगणीओ [1]समारभित्ता, जहिं कूरकम्माऽभि[2]तवेंति [3]बालं ।
ते तत्थ [3]चिट्ठंतऽभितप्पमाणा, मच्छा व [4]जीवंतुवजोतिपत्ता ॥ १३ ॥

३१३ संतच्छणं नाम [5]महब्भितावं, ते नारगा जत्थ असाहु[6]कम्मा ।
हत्थेहि पाएहि य बंधिऊणं, फलगं व तच्छंति कुहाडहत्था ॥ १४ ॥

३१४ रुहिरे पुणो वच्चसमू[7]सियंगे, भिन्नुत्त[8]मंगे [9]परियत्तयंता ।
[10]पयंति णं [11]णेरइए फुरंते, [12]सजीवमच्छे व अओकवल्ले ॥ १५ ॥

३१५ णो चेव ते तत्थ मसीभवंति, [13]ण मिज्जती [14]तिव्वभिवेदणाए ।
[15]तमाणुभागं [16]अणुवेदयंता, [17]दुक्खंति दुक्खी इह दुक्कडेणं ॥ १६ ॥

३१६ [18]तहिं च ते [19]लोलणसंपगाढे, गाढं [20]सुतत्तं अगणिं वयंति ।
न तत्थ सातं [21]लभतीऽभिदुग्गे, [22]अरहिताभितावा तह वी [23]तवेंति ॥ १७ ॥

३१७ से सुव्वती [24]नगरवहे व सद्दे, दुहोवणीताण पदाण तत्थ ।
उदिण्णकम्माण उदिण्णकम्मा, पुणो पुणो ते [25]सरहं दुहेंति ॥ १८ ॥

चू०। "ज्वलनेऽग्नौ अतिवृत्तः अतिगतः" शी० ॥ २७. अविजाणत्तो खं २ ला० पु १, २। अविजाणतो नाम नासौ तस्यां विजानाति" चू०। "अजानन्" शी० ॥ २८. लूयपण्णो पु १ ॥ २९. सया य क° पु २ चू० विना। दृश्यतां सू० ३२०, ३३९ ॥ ३०. कसिणं शीपा० ॥

१. सगारहित्ता खं १ ॥ २. °तवंति खं १ ॥ ३. बाला पु १। मंदा पु २ चू० ॥ ३. चिट्ठंतिऽभि° खं १। चिट्ठंति अभि° पु १ ॥ ४. जीवं उव° पु २ ला० चू०। "जीवं नाम जीवन्त एव" चू० ॥ ५. महंति तावं पु २ चू०। "महंति तावं णाम महंताणि वि तत्ताणि तच्छणाणि" चू०। सू० ३१०, ३१९ ॥ ६. °कम्मी खं २ पु २ ला० चू०। सू० ३०८, ३३२, ३३८, ३४१ ॥ ७. °सियंते शी०। °सियंगे शीपा० ॥ ८. °त्तिमंगे खं १ चू० ॥ ९. परिवत्ततंता खं २ ला० ॥ १०. पहंति खं २ ॥ ११. णेरतिए खं १। नेरइते खं २ ॥ १२. सजीवमच्छा खं १। सज्जो व्व मच्छे पु २ चू०। "सज्जो ज(व्व) मच्छे व अयोकवल्लेसु पयंति, सज्जोमच्छे त्ति जीवंते, अथवा सज्जोक्कमत्थे सज्जो हते" चू० ॥ १३. णिमज्जती खं २ ॥ १४. तिव्वऽतिवे° पु २ चू० ॥ १५. तमाणुभावं खं २ ला०। कम्माणुभागं चू० ॥ १६. अणुवेदयंता चू०। परिवेतयंता खं २ ॥ परिवेदयंति पु १ ॥ १७. दुक्खंति सोयं चू० ॥ १८. 'ते(त?)हिं पि ते लोलुअसंपगाढे० वृत्तम्। तस्मिन्नपि ते पुनः लोलुगसंपगाढे···लोलंति येन दुःखेन तद् लोलुगं भृशं गाढं प्रगाढं निरन्तरमित्यर्थः" चू०। "तहिं च इत्यादि, तस्मिंश्च ··नरके······नारकाणां लोलनेन सम्यक् प्रगाढो व्याप्तो भृतः स तथा तस्मिन्" शी० ॥ १९. लोलुतसं° खं १ ॥ २०. सुतत्तिं अगणिं वदंति खं १ ॥ २१. लभतीतिदुग्गे खं २ ॥ लभंतीऽभिदुग्गे चू०। लभंतीऽतिदुग्गे चूपा० ॥ २२. अरहिऽभितावे खं १। अरहिऽभियावा पु १ ॥ २३. तवंती खं १ ॥ २४. गामवहे खं २। गामवधे व सद्दे उदिण्णकम्माए पयाय(ए) तत्थ चू० ॥ २५. रसहं खं १। सहरिसं दुहंति चू०। सहरिसं विधंति चूपा०। "सरहं ति सरभसं सोत्साहम्" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३१८ पाणेहि णं पाव विजोजयंति, तं भे पवक्खामि [1]जहातहेणं ।
[2]दंडेहिं तत्था सरयंति बाला, सव्वेहिं दंडेहिं पुराकएहिं ॥ १९ ॥

३१९ [3]ते हम्ममाणा [4]णरए पडंति, [5]पुण्णे [6]दुरूवस्स [7]महब्भितावे ।
ते तत्थ चिट्ठंती दुरूवभक्खी, तुट्टंति [8]कम्मोवगता किमीहिं ॥ २० ॥

३२० [9]सदा कसिणं पुण घम्मठाणं, गाढोवणीयं अतिदुक्खधम्मं ।
[10]अंदूसु पक्खिप्प [11]विहत्तु देहं, वेहेण सीसं सेऽभितावयंति ॥ २१ ॥

३२१ छिंदंति बालस्स खुरेण [12]नक्कं, [13]उट्ठे वि छिंदंति दुवे वि कण्णे ।
जिब्भं [14]विणिक्कस्स विहत्थिमेत्तं, तिक्खाहिं सूलाहिं [15]तिवातयंति ॥ २२ ॥

३२२ ते तिप्पमाणा तलसंपुडं[16] व्व, रातिंदियं [17]जत्थ [18]थणंति [19]बाला ।
[20]गलंति ते सोणित[21]पूयमंसं, [22]पज्जोविता खार[23]पदिद्धितंगा ॥ २३ ॥

३२३ [24]जइ ते सुता लोहित[25]पूयपाती, बालागणीतेयगुणा परेणं ।
कुंभी महंताधि[25]पोरुसीया, समूसिता लोहित[26]पूयपुण्णा ॥ २४ ॥

३२४ पक्खिप्प तासुं [27]पपयंति बाले, अट्टस्सरं ते कलुणं रसंते ।
[28]तण्हाइता ते [29]तउ तंबतत्तं, पज्जिज्जमाणऽट्टतरं रसंति ॥ २५ ॥

---

१. वहातहेणं खं १ ॥ २. डंडेहिं खं १ । एवमग्रेऽपि ॥ ३. सरतंति खं १ ॥ ४. बालं चू० ॥ ५. ते हम्ममाणे(णा?) णरगं उवेंति पुण्णं दुरुभस्स महब्भितावं चू० ॥ ६. णरते खं १ ॥ ७. महब्भतावे खं० १ ॥ ८. कम्मोवसगा चू० ॥ ९. सया य क° पु १ । सया कसिणं मुण घम्म° खं १ । दृश्यतां सू० ३११, ३३९ ॥ १०. अदूस खं १ ॥ ११. विहण्णु देहं वेहेण तं सेऽभितवेंति सीसं खं १ पु १ । हणंति बालं वेधेहिं विंधंति (वेढेण तावेंति चूपा०) सिराणि तेसिं चू० ॥ १२. नासं खं १ पु १ ॥ १३. उट्ठे व खं १ ॥ १४. विणिक्किस्स चू० । "जिह्वां वितस्तिमात्रामाकृष्य" शी० ॥ १५. निवायतंति खं २ । "निपातयंति त्ति विंधंति" चू० । "अतितापयन्ति अपनयन्ति" शी० ॥ १६. तालसंपुडव्व ला० । तलसंपुडऽच्चा चू० । "तलसंपुलिता णाम अयतबंधता हस्तयोः कृता···अच्चा सरीरं भण्णति" चू० । "तालसम्पुटा इव" शी० ॥ १७. तत्थ खं २ पु १ ला० चू० । "यत्र यस्मिन् प्रदेशे" शी० ॥ १८. चणंति खं २ ॥ १९. मंदा खं १ चू० ॥ २०. समिरिता सरुधिर-मंसदेहा पज्जोविता खारपयच्छितंगा चू० ॥ २१. °पूति° खं १ । °पूइ° खं २ । "पूयं मांसं च" शी० ॥ २२. पज्जोइया सं० ॥ २३. पतच्छितंगा खं० २ ला० । दृश्यतां टि० २० ॥ २४. जति खं १ ॥ २५. °तपूतपाती खं २ । °तपूतिपाती खं १ । °तपूयपाची ला० । °तपूयपाइ सं० । °तापागपाथी चू० । "लोहितस्थापाकः लोहितापाकः, पच्यते.यस्यां सेयं लोहिता[पाग]पायी" चू० । "लोहित-पूयपाचिनी" शी० ॥ २५. पोरिसीणा खं १ पु १ ॥ २६. पूतपुण्णा खं १ ॥ २७. पपतंति अट्टस्सलं खं १ । "अट्टस्सरं ति आर्तस्वरम्" चू० । "आर्तस्वरान्" शी०; एतदनुसारेण अट्टस्सरे इति पाठो भवेत् ॥ २८. तण्हातिया खं १ । "तृडार्ताः" शी० ॥ २९. तवतंब° खं १ । "तप्तं त्रपुः पाय्यते" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३२५ अप्पेण अप्पं इह [1]वंचइत्ता, भवाहमे [2]पुव्व सते सहस्से ।
चिट्ठंति तत्था बहुकूरकम्मा, जहा कडे [3]कम्मे तहा सि [4]भारे ॥ २६ ॥

३२६ समज्जिणित्ता कलुसं [5]अणज्जा, इट्ठेहि कंतेहि य [6]विप्पहूणा ।
ते दुब्भिगंधे कसिणे य फासे, कम्मोवगा [7]कुणिमे आवसंति ॥ २७ ॥

॥ नरगविभत्तीए पढमो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[बीओ उद्देसओ]

३२७ अहावरं सासयदुक्खधम्मं, तं भे पवक्खामि जहातहेणं ।
बाला जहा दुक्कडकम्मकारी, वेदेंति [8]कम्माइं पुरेकडाइं ॥ १ ॥

३२८ हत्थेहि पाएहि य बंधिऊणं, [9]उदरं [10]विकत्तंति [11]खुरासिएहिं ।
गेण्हेत्तु बालस्स [12]विहत्तु देहं, [13]वद्धं थिरं पिट्ठतो उद्धरंति ॥ २ ॥

३२९ [14]बाहू [15]पकत्तति य मूलतो से, [16]थूलं वियासं मुहे आडहंति ।
रहंसि जुत्तं सरयंति बालं, [17]आरुस्स विज्झंति तुदेण [18]पिट्ठे ॥ ३ ॥

३३० [19]अयं व तत्तं जलितं [20]सजोतिं, ततोवमं [21]भूमि अणोक्कमंता ।
ते डज्झमाणा [22]कलुणं थणंति, उसुचोदिता तत्त[23]जुगेसु जुत्ता ॥ ४ ॥

---

१. वंचयित्वा खं १॥ २. "पुव्वा सतसहस्से ति जाव तेत्तीसं सागरोवमे" चू०। "पूर्वजन्मसु शतसहस्रशः समनुभूय" शी०॥ ३. कम्म खं १॥ ४. "तथैवैषां भारो वोढव्य इत्यर्थः" चू०। "तथा…से तस्य भारो वेदनाः" शी०॥ ५. अणुज्जे खं २॥ ६. विप्पहीणा चू०॥ ७. कुणिमो खं १॥ ८. पावाइं खं १ पु १॥ ९. उदराइं फोडेंति खुरेहिं तेसिं चू०॥ १०. विगत्तंति खं १॥ ११. खुरासितेहिं चूपा०। खुरा-ऽसिगेहिं चूपा०। "असिता णिसिता तिण्हा, अथवा ण सिता मुण्डा इत्यर्थः।…अथवा-खुरा-ऽसिगेहिं खुरेहिं असिगएहि य" चू०। "क्षुरप्रा-ऽसिभिः" शी०॥ १२. विभित्तु खं० २। विभिन्न ला०। विहत्तु पु १। "विहण्ण देहं…विहण्णेति विहणित्ता" चू०। "विविधं हतं पीडितं देहम्" शी०॥ १३. वब्भं खं २ ला०। वज्झं चू०। वब्भं पु १। "वर्ध्रं चर्मशकलम्" शी०॥ १४. बाहा खं १॥ १५. पकप्पंति य मू° खं २। पकप्पंति समू° पु १॥ १६. थुल्लं खं १ पु १॥ १७. आरुस्स विंधंति खं २ ला०। आरुब्भ विंधंति चू०॥ १८. पेट्ठी खं २॥ १९. अलियं खं १॥ २०. सजोति तत्तोवमं खं १। सजोयं तत्तोवमं पु १। "तदस्या औपम्यं तदोपमा" चू०। "तदेवंरूपां तदुपमां वा" शी०। दृश्यतां सू० ३०६॥ २१. भूमिमणोक्कमेत्ता पु १। भूमिमणुक्कमंता खं २ ला०। "अणोक्कमंता नाम गच्छंता" चू०॥ दृश्यतां सू० ३०६, ३३१॥ २२. कणंति पु १॥ २३ °जगेसु खं २ ला०॥

३३१ बाला बला [1]भूमि अणोक्कमंता, [2]पविज्जलं लोहपहं व तत्तं।
[3]जंसीऽभिदुग्गंसि पवज्जमाणा, [4]पेसे व दंडेहिं पुरा करेंति ॥ ५ ॥

३३२ ते [5]संपगाढंसि पवज्जमाणा, सिलाहिं हम्मंतिऽभि[6]पातिणीहिं।
संतावणी नाम [7]चिरट्ठितीया, [8]संतप्पंति जत्थ असाहु[9]कम्मा ॥ ६ ॥

३३३ कंदूसु पक्खिप्प पयंति [10]बालं, [11]ततो विडड्ढा [12]पुणरुप्पतंति।
ते उड्ढकाएहिं पखज्जमाणा, अवरेहिं खज्जंति सण[13]प्फएहिं ॥ ७ ॥

३३४ समूसितं नाम विधूमठाणं, [14]जं सोगतत्ता कलुणं थणंति।
[15]अहो सिरं कट्टु [16]विगत्तिऊणं, अयं व सत्थेहिं [17]समोसवेंति ॥ ८ ॥

३३५ समूसिया तत्थ विसूणितंगा, पक्खीहिं खज्जंति अयोमुहेहिं।
[18]संजीवणी नाम चिरट्ठितीया, जंसि पया हम्मति पावचेता ॥ ९ ॥

३३६ तिक्खाहिं [19]सूलाहिं भितावयंति, वसोवगं [20]सोअरियं व लद्धुं।
ते [21]सूलविद्धा कलुणं थणंति, एगंतदुक्खं दुहओ गिलाणा ॥ १० ॥

---

१. भूमिमणुक्कमंता खं १ चू० विना ॥ दृश्यतां सू० ३०६, ३३० ॥ २. "विविधेण प्रज्वलं नाम पिच्छलेण पूय-सोणिएण अणुलित्ततला, विगतं उवलं विज्जलं जलेज्ज, विज्जलाविष्टतेन (विजला विपुते(ले?)न–प्र०) जलेण वसाय पूय-सोणितेणं" चू०। "पविज्जलं ति रुधिर-पूयादिना पिच्छिलाम्" शी० ॥ ३. जंभीहिदुग्गंसि खं १। जंसीऽभिदुग्गे बहुकूरकम्मा चू० ॥ ४. पेस व्व डंडेहिं खं १॥ ५. °गाढंमि खं २ ला० चू० ॥ ६. °पातियाहिं खं १ पु २। °पातिमाहिं चू०। "अभिमुखपातिनीभिः" शी० ॥ ७. °ट्ठितिया खं १ ॥ ८. °प्पते चू० ॥ ९. °कम्मी खं १, २ ला० चू० ॥ १०. बाले खं १ ॥ ११. ततो(त्तो खं १) विडड्ढा पु २ खं १। "बाला ते भयतो भुजिगा इव डज्झमाणा उप्फिडंति" चू०। "ततः पाकस्थानात् ते दह्यमानाश्चणका इव भृज्यमाना ऊर्ध्वं पतन्ति उत्पतन्ति" शी० ॥ १२. पुण उप्पयंति खं २ ला० ॥ १३. °प्फतेहिं खं २ ला० चू०। °प्फलेहिं खं १ ॥ १४. जंसोवियत्ता खं १। विगिज्झमाणा चू०। जंसोवियंता चूपा०। जंसि विउक्कंता चूपा०। "यत्र उवियंता छुभमाना इत्यर्थः, अथवा जंसि विउक्कंता विविधमनेकप्रकारं उत्क्रान्ता विउक्कंता" चू०। "यत् प्राप्य (यथा तत् प्राप्य–प्र०) शोकवितप्ताः करुणं दीनं स्तनन्ति" शी०॥ १५. अहे खं २॥ १६. वियत्तिऊणं खं १ पु १। विगंतिऊणं चू० ॥ १७. समोसवंति ला० खं २। "समूसवेंति छिंदंति" चू० ॥ १८. संजीवणा चू०। "सञ्जीवन्तीति सञ्जीविनः, सर्वे एव नरका संजीवणा" चू०। "सञ्जीवनी जीवनदात्री नरकभूमिः" शी० ॥ १९. °हिं निवाययंति खं २ पु २ ला०। °हिं वधेंति बाला चू०। "अभि-(ति–प्र०)पातयन्ति" शी० ॥ २०. सोव(य ला०)रयं व खं २ ला०। सोवरियं व पु २ ॥ सोवरिया व चू०। सावरिया व चूपा०। "शौवरिका इत वशोपगं महिषं वधयन्ति। पठ्यते च – वसोपगं सावरिया। व लद्धुं, शबरा म्लेच्छजातयः, ते यथा… विंधंति" चू०। "वशमुपगतं श्वापदमिव कालपृष्ठसूकरादिकं स्वातन्त्र्येण लब्ध्वा कदर्थयन्ति" शी०। एतदनुसारेण सावयं व इत्यपि शी०सम्मतः पाठो भवेत्॥ २१. सूलभिन्ना खं १ पु २ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३३७ [1]सदा जलं [2]ठाण निहं महंतं, जंसी [3]जलंती अगणी अकट्ठा ।
चिट्ठंती [4]तत्था बहुकूरकम्मा, [5]अरहस्सरा [6]केइ चिरट्ठितीया ॥ ११ ॥

३३८ चिता महंतीउ समारभित्ता, छुब्भंति ते तं कलुणं रसंतं ।
आवट्टति तत्थ असाहु[7]कम्मा, सप्पि जहा [8]पतितं जोतिमज्झे ॥ १२ ॥

३३९ [9]सदा कसिणं पुण घम्मठाणं, गाढोवणीयं अतिदुक्खधम्मं ।
हत्थेहिं पाएहि य बंधिऊणं, [10]सत्तुं व दंडेहिं समारभंति ॥ १३ ॥

३४० भंजंति बालस्स वहेण [11]पट्ठिं, सीसं पि [12]भिंदंति अयोघणेहिं ।
ते भिन्नदेहा व फल[13]गावतट्ठा, तत्ताहिं आराहिं [14]णियोजयंति ॥ १४ ॥

३४१ [15]अभिजुंजिया [16]रुद्द असाहुकम्मा, उसुचोदिता [17]हत्थिवहं [18]वहंति ।
एगं दुरुहित्तु [19]दुए [20]तयो वा, [21]आरुस्स विज्झंति [22]कंकाणओ से ॥ १५ ॥

---

१. सता खं २ पु १ ॥ २. नाम निहं खं १ पु २ चू० । "सदा···ज्वलत्···स्थानमस्ति··· निहम् आघातस्थानम्" शी० ॥ ३. "यत्राकाष्ठोऽग्निर्ज्वलन्नास्ते" शी० । एतदनुसारेण जलंतो अगणी अकट्ठो इत्यपि शी०सम्मतः पाठो भवेत् ॥ ४. बद्धा खं २ ला० । "तत्र···पापेन बद्धास्तिष्ठन्ति" शी० । दृश्यतां सू० ३०६ ॥ ५. अरहितस्सरा-चू० ॥ ६. केति खं १ ॥ ७. °कम्मी खं १, २ ॥ ८. पडितं खं २ पु १ । पइयं पु २ । छूढं चू० ॥ ९. सता कसिणं पुण घम्मठाणे खं १ । तुलना—सू० ३११, ३२० ॥ १०. सत्तुव्व खं २ ॥ ११. पट्ठीं खं १ ॥ १२. भंजंति चू० ॥ १३. °हाव° खं १ । दृश्यतां सू० ४१० । "फलगावतट्ठी···फलका इव उभयथा प्रकृष्टाः करकयमादीहिं तच्छिता" चू० । "फलकमिवोभाभ्यां पार्श्वाभ्यां करपत्रादिना अवतष्टाः तनूकृताः" शी० । आचाराङ्गसूत्रे फलगावतट्ठी इति पाठः, दृश्यतां सू० १९८, २२४, २२८ । अत्रेदं बोध्यम्— "फलकवदवतिष्ठते न कातरीभवति" इति १९८ तमस्य सूत्रस्य वृत्तौ, "फलं कर्मक्षयरूपम्, तदेव फलकम्, तेनापदि संसारभ्रमणरूपायाम्, अर्थः प्रयोजनम्, फलकापदर्थः, स विद्यते यस्यासौ फलकापदर्थी, यदिवा फलकवद् वास्यादिभिरुभयतो बाह्यतोऽभ्यन्तरतश्च अवकृष्टः 'फलकावकृष्टः' इत्येवं विगृह्यार्षत्वात् 'फलगावयट्ठी' इत्युक्तम्, यदिवा तक्ष्यमाणोऽपि दुर्वचनवास्यादिभिः कषायाभावतया फलकवदवतिष्ठते तच्छीलश्चेति फलकावस्थायी" इति च २२४ तमस्य सूत्रस्य वृत्तौ शीलाचार्याः । "फलगावयट्ठी जहा उभयतो फलत अवगरिसिज्जमाणं अवगरिसियं च फलगीभवति एवं सो बाहिरब्भंतरेण तवेण,···सत्थेण वा तच्छिज्जमाणे जोत्त-वित्तातिणा वा हम्ममाणो कम्मत्रोडणातो ण णिविज्जति" इति १९८ तमस्य सूत्रस्य चूर्णौ, "फलगावयट्ठी, फलगमिव वासिमातीहि उभयतो अवगरिसियं बाहिरतो अब्भितरो य स भवति फलगावयट्ठी" इति च २२४ तमस्य सूत्रस्य चूर्णौ आचाराङ्गचूर्णिकाराः ॥ १४. णिओज° खं १ ॥ १५. अभिउंजिया खं १ ॥ १६. रुद्दअसाधुकम्मी खं २ । रोद्दअसाधुकम्मी चू० । "रौद्रादीनि कर्माणि असाधूनि येषां ते रोद्दअसाधुकम्मा" चू० । रौद्रकर्मणि···अभियुज्य व्यापार्य, यदिवा···रौद्रं सत्त्वोपघातकार्यम् 'अभियुज्य' स्मारयित्वा असाधूनि···कर्माणि···येषां ते तथा तान्" शी० ॥ १७. हत्थितुल्लं चू० । "हस्तितुल्यं वहन्तीति हस्तिवत् हस्तितुल्यं भारं वहन्तीत्यर्थः हस्तिरूपं वा कृत्वा वाह्यन्ते"

३४२ बाला बला [1]भूंमि अणोक्कमंता, पविज्जलं कंटइलं महंतं ।
विबद्ध तप्पेहिं [2]विवण्णचित्ते, समीरिया [3]कोट्ट बलिं करेंति ॥ १६ ॥

३४३ [4]वेतालिए नाम महब्भितावे, [5]एगायते पव्वतमं[6]तलिक्खे ।
हम्मंति [7]तत्था बहुकूरकम्मा, परं सहस्साण मुहुत्त[8]गाणं ॥ १७ ॥

३४४ [9]संबाहिया दुक्कडिणो थणंति, अहो [10]यं रातो परितप्पमाणा ।
एगंतकूडे [11]नरए महंते, कूडेण तत्था विसमे हता [12]उ ॥ १८ ॥

३४५ [13]भंजंति णं पुव्वमरी सरोसं, समुग्गरे ते मुसले गहेतुं ।
ते भिन्नदेहा रुहिरं [14]वमंता, [15]ओमुद्धगा धरणितले [16]पडंति ॥ १९ ॥

३४६ अ[17]णासिता नाम म[18]हासियाला, [19]पगब्भिणो [20]तत्थ [21]सयायकोवा ।
[22]खज्जंति तत्था बहुकूरकम्मा, [23]अदूरया संकलियाहिं बद्धा ॥ २० ॥

चू०। "हस्तिवाहं (हस्तिवत्–प्र०) वाहयन्ति नरकपालाः'''उपलक्षणार्थत्वादस्य उष्ट्रवाहं वाहयन्तीत्याद्यपि आयोज्यम्" शी० ॥ १८. वदंति खं १ ॥ १९. दुवे चू० ॥ २०. ततो खं २ ॥ २१. आरुब्भ विंधंति किंकागतो से इति चू०सम्मतः पाठो भाति, "आरोह्य किं न वहसीति किंकाणतो सि ति कुकाटिकाए विंधंति" चू० । आरुह्य'''विध्यन्ति'''से तस्य नारकस्य ककाणओ त्ति मर्माणि (मर्मणि–प्र०) विध्यन्तीत्यर्थः" शी० ॥ २२. कंकाणओ खं २ । ककाणतो खं १ ॥
१. भूमिमणुक्क° खं २ पु १, २ । दश्यतां सू० ॥ २. विवण्णचित्ता खं १ । "विषण्णचित्तान्" शी०, एतदनुसारेण विसण्णचित्ते इति पाठो भवेत् ॥ ३. कोट्टबलिं किरेंति खं २ । कट्टु (कुट्ट?) बलिं किरेंति पु २ । कोट्टबलिं चूपा० शीपा० । "कुट्टयित्वा कल्पनीभिः खण्डशः बलिं क्रियन्ते, अधवा कोट्टं णगरं वुच्चति णगरबली वि क्रियन्ते" चू० । "कुट्टयित्वा खण्डशः कृत्वा बलिं कुर्वन्ति (बलिं क(कि?)रिंति ति नगरबलिवत्–प्र०) इतश्चेतश्च क्षिपन्तीत्यर्थः, यदिवा कोट्टबलिं कुर्वन्तीति नगरबलिवत् कुर्वन्ति" शी० ॥ ४. वेतालीए खं १ ॥ ५. एगो खं १ । "महाभितापे महादुःखैककारी एकायत एकशिलाघटितो दीर्घः वेयालिए त्ति वैक्रियः परमाधार्मिकनिष्पादितः पर्वतः" शी० ॥ ६. "अन्तरिक्षः छिन्नमूल इत्यर्थः" चू० । "सम्भाव्यते एतन्नरकेषु यथाऽन्तरिक्षे" शी० ॥ ७. तत्थ खं १ ॥ ८. °माणं खं २ । "परं सहस्साणमिति परं सहस्रेभ्योऽनेकानि सहस्राणीत्यर्थः मुहूर्तस्येति मुहूर्तस्य हन्यन्ते" चू० । "सहस्रसंख्यानां मुहूर्तानां परं प्रकृष्टं कालम्" शी० ॥ ९. सेबा° खं २ । आदीणियं दुक्कडिणो चूपा० ॥ १०. त खं १ ॥ ११. नरते खं २ पु १ । १२. ऊ खं १ । "तुशब्दस्यावधारणार्थत्वात्" शी० ॥ १३. इयं गाथा चूर्णौ न व्याख्याता ॥ १४. वहंता खं १ । "उद्वमन्तः" शी० ॥ १५. उमु° खं १, २ पु २ । उम्मु° ला० ॥ १६. पडंते खं २ ॥ १७. °सिया खं १ विना । "अनशिता बुभुक्षिताः" शी० ॥ १८. °सिताला खं १ । १९. पाग° पु २ । पगब्भिता चू० । "नामशब्दः सम्भावनायाम्, संभाव्यत एतद् नरकेष्विति, प्रगल्भिता अतिधृष्टाः" शी० ॥ २०. जत्थ खं १ ॥ २१. सतायकोवा पु २ विना । "सदेति भक्षयित्वा न तृप्ता भवन्ति, सदा वा अकोप्पा अनिवार्या अप्रतिषेध्या इत्यर्थः, कर्षापणो 'अकोप्पा' इत्यप-

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

३४७ सदाजला नाम नदी [1]भिदुग्गा, [2]पविज्जला लोहविलीणतत्ता।
जंसी भिदुग्गंसि पवज्जमाणा, [3]एगाइयाऽणुक्कमणं करेंति ॥ २१ ॥

३४८ एयाइं फासाइं फुसंति बालं, निरंतरं तत्थ चिरं[4]ट्ठितीयं।
ण[5] हम्ममाणस्स तु[6] होति ताणं, एगो सयं पच्चणुहोति दुक्खं ॥ २२ ॥

३४९ जं जारिसं पु[7]व्वमकासि कम्मं, तहेव आगच्छ[8]ति संपराए।
एगंतदुक्खं भवमज्जिणित्ता, वेदें[10]ति दुक्खी तमणंतदुक्खं ॥ २३ ॥

३५० एताणि सोच्चा णरगाणि धीरे, न हिंसते कंचण सव्वलोए।
एगंतदिट्ठी अपरिग्गहे उ, बुज्झिज्ज लोगस्स वसं न गच्छे ॥ २४ ॥

३५१ एवं तिरिक्खे मणुयामरेसुं, चतुरंतऽणंतं तदणुव्विवागं।
स सव्वमेयं इति वेदयित्ता, कंखेज्ज कालं धुवमाचरंतो ॥ २५ ॥
त्ति बेमि।

॥ नरगविभत्ती सम्मत्ता ॥

दिज्यते, अथवा अकोप्पं ति [न ?] कुप्पितुं इत्युक्तं भवति" चू०। "सदावकोपा नित्यकुपिताः" शी० ॥ २२. खायंति चू० ॥ २३. अदूरए खं १। "अदूरगाः" शी० ॥

१. हिदुग्गा खं १ ॥ २. पविजला चू० शी०। पविज्जला शीपा० ॥ ३. एगाइयाणुक्क° पु २। एगाअताणुक्क° पु १ ला०। एगायताणुक्क° खं १, २। "एकानिका असहाया इत्युक्तम्''' अनुक्रमन्तीति अनुक्रमणम्" चू०। "एगाय(इ)य त्ति एकाकिनोऽत्राणा अनुक्रमणं तस्यां गमनं प्लवनं कुर्वन्तीति" शी० ॥ ४. °ट्ठितीलं खं १। °ट्ठितीया चू० ॥ ५. नो खं १ पु २ ॥ ६. तु अत्थि ताणं चू० ॥ ७. पुव्वकयासि कम्मं तमेव खं २ पु १ ला०। "जारिसाणि'''कम्माणि कताणि तं तथा अणुभवंति" चू०। "यादृशैः यद् बद्धं तत् तादृगेव तीव्रमन्दमध्यमविपाकम् उदयमागच्छतीति" शी० ॥ ८. °च्छती खं १ ॥ ९. °राते खं २ पु १ ला०। °रागे चू० ॥ १०. °मज्जइत्ता पु २। °मज्जणित्ता ला० ॥ ११. वेदंति ला०। वेयंति पु २। वेदेति एगो तमणंतकालं चू० ॥

१. वीरे खं १ ॥ २. णो चू० ॥ ३. °लोते° खं २ पु १ ॥ ४. य चू०। "तुशब्दात्" शी० ॥ ५. °ज्ज उ लो° खं १ ॥ ६. लोभस्स चू० ॥ ७. एवं तिरिक्खेसु वि चातुरंते अणंतकालं तदणुव्विवागं चू० ॥ ८. मणुताम° खं २ पु १ ॥ ९. तयणूवि(व खं २)वागं खं २ पु १ ॥ १०. सव्वमेवं इय वेदइत्ता पु २। सव्वमेवं इध वेदइत्ता चू० ॥ ११. धुयमायरंते खं २ पु १। धुत(य ला०)मायरंति चू० ला०। धुतमाचरंति खं १। "धूयतेऽनेन कर्म इति धुतं चारित्रमित्युक्तम्, आचार इति क्रियायोगे, आचरन् आचरंते वा चरणमिति" चू०। "ध्रुवं संयममाचरन् कालं मृत्युकालमाकाङ्क्षेत्" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

छट्ठं अज्झयणं 'महावीरत्थवो'

३५२ [1]पुच्छिंसु णं समणा माहणा य, अगारिणो [2]यं परतित्थिया य ।
[3]से के इणेगंतहियं धम्ममाहु, अणेलिसं [4]साधुसमिक्ख[5]याए ॥ १ ॥

३५३ कहं [6]च णाणं कह दंसणं से, सीलं कहं नातसुतस्स आसी ।
जाणासि णं भिक्खु [7]जहातहेणं, अहा[8]सुतं बूहि जहा [9]णिसंतं ॥ २ ॥

३५४ [10]खेयण्णए [11]से कुसले आसुपन्ने, अणंतणाणी य अणंतदंसी ।
जसंसिणो चक्खुपहे ठियस्स, जाणाहि धम्मं च [12]धिइं च पेहा ॥ ३ ॥

३५५ [13]उड्ढं [14]अहे य तिरियं दिसासु, [15]तसा य जे थावर जे य पाणा ।
[16]से णिच्चणिच्चेहि समिक्ख पण्णे, दीवे व धम्मं [17]समियं उदाहु ॥ ४ ॥

३५६ से सव्वदंसी अभि[18]भूय णाणी, णिरामगंधे [19]धिइमं ठितप्पा ।
[20]अणुत्तरे सव्व[21]जगंसि विज्जं, [22]गंथातीते अभए अणाऊ ॥ ५ ॥

---

१. पुच्छिस्सु खं २ ॥ २. या खं १ पु १ ला० ॥ ३. से के इमं णितियं धम्ममाहु खं २ पु १ चू० । से के इमं हितगं धम्ममाहु चूपा० । से के तिमं णिहियं धम्ममाह खं १ ॥ ४. साधु समिक्ख दाए खं १ चू० । "साधु प्रशंसायाम्, सम्यग् ईक्षित्वा समीक्ष्य केवलज्ञानेन दाए दरिसति" चू० । "साध्वी चासौ समीक्षा च साधुसमीक्षा यथावस्थिततत्त्वपरिच्छित्तिः, तया" शी० ॥ ५. °यासे खं २ । °याते पु १ ला० ॥ ६. व पु २ चू० ॥ ७. अहातहेणं पु २ । ८. °सुहं ला० ॥ ९. णिसंते खं १ ॥ १०. खेयन्ने खं १, २ पु २ । खेत्तण्णो कु° चू० । "°खेयन्नए से इत्यादि" शी० ॥ ११. से कुसले महेसी अणंत° खं १, २ पु १ ला० शीपा० । कुसले आसुपण्णे महेसी अणंत° चू० ॥ १२. धितिं च पेहे खं १ । धीइं च पेहा खं २ ला० । धिइं च पेह पु २ । "धितिं च पेधं······जारिसो धम्मो वा धिती वा पेहा वा तं तुमं अवितधं जाणाहि" चू० । "जानीहि······धर्मं······तथा······धृतिं······प्रेक्षस्व······यदिवा······ तस्य······धर्मं धृतिं च जानीषे ततोऽस्माकं पेहि त्ति कथय" शी० ॥ १३. उड्ढे खं १ चू० ॥ "उड्ढं अहे य इत्यादि" शी० ॥ १४. अहेयं पु १ । अहे तिरियं ला० ॥ १५. ये स्थावराः ···ये च त्रसाः" चू०, एतदनुसारेण जे थावरा जे य तसा य पाणा इत्यपि चू०सम्मतः पाठो भवेत् ॥ १६. से (स चू०) णिच्च-ऽणिच्चे य स° खं १ पु २ चू० । "स एव प्राज्ञो नित्या-नित्याभ्यां···समीक्ष्य" शी० ॥ १७. समितं खं १ । "तथा अहेति वक्ष्यमाणान्···दीवेण समो दीवसमो, समियाए त्ति सम्यक्" चू०, एतदनुसारेण तहाऽऽह दीवसमो समियाए इति पाठः चू० सम्मतो भाति ॥ १८ °भूत खं २ ला० ॥ १९. धीमं खं २ ला० ॥ २०. अणुत्तरं च० ॥ २१. °जगंमि खं १ । २२. चू०विना – गंथादीए खं १ । गंथाइए पु २ । गंथा अदीते अभते खं २ पु १ । गंथा अतीते अभते ला० । "ग्रन्थातीतो निर्ग्रन्थ इत्यर्थः" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३५७ से भूतिपण्णे [1]अणिएयचारी, ओहंतरे धीरे अणंतचक्खू ।
अणुत्तरं [2]तप्पति [3]सूरिए वा, [4]वइरोयणिंदे व तमं [5]पगासे ॥ ६ ॥

३५८ अणुत्तरं धम्ममिणं जिणाणं, णेता मुणी कासवे आसुपण्णे ।
इंदे व [6]देवाण महाणुभावे, [7]सहस्सनेता [8]दिवि णं विसिट्ठे ॥ ७ ॥

३५९ से [9]पण्णसा [10]अक्खये सागरे वा, महोदधी वा वि अणंतपारे ।
अणाइले वा [11]अकसायि [12]मुक्के, सक्के व देवाहिपती जुतीमं ॥ ८ ॥

३६० से [13]वीरिएणं पडिपुण्णवीरिए, सुदंसणे वा णगसव्वसेट्ठे ।
सुरालए वा वि [14]मुदागरे से, विरायतेऽणेगगुणोववेते ॥ ९ ॥

३६१ सयं सहस्साण उ जोयणाणं, [15]तिगंडे से पंडगवेजयंते ।
से [16]जोयणे [17]णवणवते सहस्से, [18]उड्ढुस्सिते हेट्ठ सहस्समेगं ॥ १० ॥

३६२ पुट्ठे णभे चिट्ठति [19]भूमिए ठिते, [20]जं सूरिया अणुपरियट्टयंति ।
से हेमवण्णे बहुणंदणे [21]थे, जंसी [22]रतिं वेदयंती महिंदा ॥ ११ ॥

३६३ [23]से पव्वते सद्दमहप्पगासे, [24]विरायती कंचणमट्ठवण्णे ।
अणुत्तरे गिरिसु य पव्वदुग्गे, गिरीवरे से जलिते व [25]भोमे ॥ १२ ॥

३६४ [26]महीय मज्झम्मि ठिते णगिंदे, [27]पण्णायते [28]सूरिय [29]सुद्धलेस्से ।
एवं [30]सिरीए उ स भूरिवण्णे, [31]मणोरमे [32]जोयति अच्चिमाली ॥ १३ ॥

---

१. °एतिचारी खं १ । °एतचारी चू० । २. तवति चू० ॥ ३. सूरिते खं १ पु १ ला० ॥ ४. वैरोयणेंदो व चू० । वइरोवणिंदे व तम(तवम खं २)प्पगासे खं २ ला० पु १ ॥ ५. पभासे खं १ ॥ ६. देवाणु खं २ पु १ ला० ॥ ७. सहस्सनेत्ता चू० । सहस्सनेता चूपा० ॥ ८. दिविणं चू० । दिवि भवा दिविनः सर्वेभ्यो दिविभ्यः…विशिष्टः” चू० । “दिवि स्वर्गे, …णं इति वाक्यालङ्कारे” शी० ॥ ९. पण्णया पु १, २ ला० । “से पण्णसा (पण्णया-प्र०) इत्यादि” शी० ॥ १०. अक्खय चू० पु २ विना । (अक्खए ?) ॥ ११. अकसाय खं २ पु १ चू० । अकसादि खं १ पु २ ॥ १२. भिक्खू खं २ पु १ ला० चू० शीपा० ॥ १३. वीरेणं खं १ । वीरियेणं ला० ॥ १४. मुहागरे खं २ ॥ १५. तिकंडि से पं° खं २ पु १ ला० चू० । तिगंड से पं° पु २ । “त्रीणि कण्डान्यस्य सन्तीति त्रिकण्डी” चू० । त्रीणि कण्डान्यस्येति त्रिकण्डः” शी० ॥ १६. जोयणाणं खं १ पु २ ॥ १७. °णउते खं १ पु २ । °णउतिं चू० ॥ १८. उड्ढं सितो खं १ । अद्धुस्सितो ला० । उड्ढं थिरे चूपा० ॥ १९. भूमिते ठिते खं २ पु १ । भूमितिट्ठिते ला० । भूमिए य पु १ ॥ २०. जं सूरिता खं १ । असूरिया खं २ ॥ २१. या खं १ पु १ ॥ २२. रति वेदयंती नहिंदा खं २ ॥ २३. स चू० ॥ २४. °यते चू० ॥ २५. भोम्मे चू० ॥ २६. महीइ खं १ पु २ । “महीइ इत्यादि” शी० ॥ २७. °यती खं २ पु १ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३६५ सुदंसण[1]स्सेस जसो गिरिस्स, [2]पवुच्चती महतो पव्वतस्स ।
एतोवमे समणे [3]णायपुत्ते, जाती-जसो-दंसण-णाणसीले ॥ १४ ॥

३६६ गिरीवरे वा [4]निसहाऽऽयताणं, [5]रुयगे व [6]सेट्ठे वलयायताणं ।
ततोवमे से [7]जगभूतिपण्णे, [8]मुणीण मज्झे तमुदाहु पण्णे ॥ १५ ॥

३६७ अणुत्तरं धम्ममुई[9]रइत्ता, अणुत्तरं [10]झाणवरं [11]झियाई ।
सुसुक्कसुक्कं [12]अपगंडसुक्कं, [13]संखेंदु वेगंतवदातसुक्कं ॥ १६ ॥

३६८ [14]अणुत्तरग्गं परमं महेसी, असेसकम्मं स विसोहइत्ता ।
[15]सिद्धिं गतिं [16]साइमणंत पत्ते, नाणेण सीलेण य दंसणेणं ॥ १७ ॥

३३९ [17]रुक्खेसु णाते जह सामली वा, जंसी [18]रतिं वेतयंती सुवण्णा ।
वणेसु [19]या नंदणमाहु [20]सेट्ठे, णाणेण सीलेण [21]य भूतिपन्ने ॥ १८ ॥

३७० थणियं व सद्दाण अणु[22]त्तरे तु, चंदो व ताराण महाणु[23]भागे ।
गंधेसु [24]या चंदणमाहु [25]सेट्ठे, सेट्ठे मुणीणं अपडिण्ण[26]माहु ॥ १९ ॥

---

२८. सूरिए सु° खं १। सूरियलेस्सभूते चू० ॥ २९. °लेसे पु २ खं १। °लिस्से पु १ ला० ॥ ३०. सिरीते खं २ पु १। सिरिए पु २। एवं सिरीए उ स भूतिवण्णे चू०। "भूतिवर्ण इति प्रभूतवर्ण इत्यर्थः" चू० ॥ ३१. मणोरमे अच्चिसहस्समालिणी(णो ?) चू० ॥ ३२. जूयति पु १। जोयए ला०। "द्योतयति" शी० ॥

१. °स्सेव खं २ पु १, २ ला०। "एतदनन्तरोक्तं यशः कीर्तनं सुदर्शनस्य" शी० ॥ २. पवुच्चती खं १। पवुच्चते चू० ॥ ३. णातपुत्ते चू० ॥ ४. निसढाय° चू० ॥ ५. रुए व खं १ पु २ ॥ ६. सिट्ठे खं २ पु १, २ ला०। सेट्ठे व वलतायताणं खं १ ॥ ७. जगभूतपण्णे चू०। "जगति असावेको भूतप्रज्ञः" चू०। "जगति संसारे भूतिप्रज्ञः प्रभूतज्ञानः" शी० ॥ ८. मुणीणमावेदमुदाहु पण्णे चू०। "आवेदः श्रुतज्ञानमित्यर्थः" चू० ॥ ९. °रयत्ता ला० ॥ १०. झाण चिरं चू० ॥ ११. मितादी खं १। झियाति चू० ॥ १२. अवगं° खं १ पु २ ॥ १३. संखिंदु खं २ पु १, २ ला०। संखेंदुपगंतवदातसुक्कं चू०। संखेंदु वेगंतवदातसुक्कं चूपा० ॥ १४. अणुत्तरग्गं परमं महेसी णाणेण सीलेण य दंसणेणं। असेसकम्मं स विसोधइत्ता सिद्धीगतिं सातियणंत पत्ते चू० ॥ १५. सिद्धिं गत ला० ॥ १६. सातिमणंत खं १। सायमणंत पु २ ॥ १७. रुक्खेसु णाते जह कूडसामली, जंसी खं १। रुक्खेहि णाता मह कूडसामली, जंसी चू०। रुक्खेसु णाता अदु कूडसामली, जंसी चूपा०। "कूडभूताऽसौ शाल्मली च" चू० ॥ १८. रती वे(ते खं २)ययती खं २ पु १। रत वेययती ला० ॥ १९. पु २ चू० विना–आ खं १। वा खं २ पु १ ला० ॥ २०. खं १ विना–सिट्ठे खं २ पु १, २ ला०। सिट्ठं चू० ॥ २१. उ चू० ॥ २२. °त्तरं तु चंदु व्व पु २ ॥ २३. चू० पु २ विना–°भाए खं १। भावे खं २ पु १ ला०। "तारकाणां मध्ये यथा चन्द्रो महानुभागः(वः–प्र०) ······ मनोरमः, गन्धेषु ······ चन्दनं ··· श्रेष्ठमाहुः, एवं मुनीनां ······ अप्रतिज्ञः, तमेवम्भूतं श्रेष्ठमाहुः" शी० ॥ २४. या पु १ ला०।

३७१ जहा सयंभू उदहीण [1]सेट्ठे, णागेसु [2]या [3]धरणिंदमाहु सेट्ठे ।
[4]खोतोदए वा रसवेजयंते, [5]तवोवहाणे मुणिवेजयंते ॥ २० ॥

३७२ हत्थीसु [6]एरावणमाहु णाते, सीहे [7]मियाणं सलिलाण गंगा ।
पक्खीसु [8]या गरुले वेणुदेवे, णिव्वाणवादीणिह [9]णायपुत्ते ॥ २१ ॥

३७३ जोहेसु णाए जह वीससेणे, पुप्फेसु [10]वा जह [11]अरविंदमाहु ।
[12]खत्तीण [13]सेट्ठे जह दंतवक्के, इसीण सेट्ठे तह वद्धमाणे ॥ २२ ॥

३७४ दाणाण सेट्ठं अभयप्पदाणं, सच्चेसु [14]या अणवज्जं [15]वदंति ।
तवेसु [16]या [17]उत्तमबंभचेरं, [18]लोउत्तमे समणे नायपुत्ते ॥ २३ ॥

३७५ ठितीण [19]सेट्ठा लवसत्तमा वा, सभा सुधम्मा व सभाण [20]सेट्ठा ।
[21]निव्वाणसेट्ठा जह सव्वधम्मा, ण णायपुत्ता परमत्थि [22]णाणी ॥ २४ ॥

३७६ पुढोवमे [23]धुणति विगतगेही, न [24]संनिहिं कुव्वति आसुपण्णे ।
तरितुं समुद्दं व महाभवोघं, अभयंकरे वीरे अणंतचक्खू ॥ २५ ॥

ता खं २ ॥ २५. खं १ चू० विना – सिट्ठे, सिट्ठे मु° पु २ । सेट्ठे, एवं मु° खं २ पु १ ला० । दृश्यतां पृ० ६५ टि० २३ ॥ २६. °माहू खं १ । °साहू खं २ ॥

१. सिट्ठे पु २ ॥ २. वा खं २ पु १ ला० चू० ॥ ३. धरणेंद° खं १ । धरणिंदे माहु पु १ ला० । धरणमाहु चू० । "धरणं धरणेन्द्रं (धरणं धरणोरगेन्द्रं–प्र०, धरणेन्द्रं धरणं–प्र०) यथा श्रेष्ठमाहुः" शी०, एतदनुसारेण धरणमाहु इति पाठः शी०सम्मतो भाति ॥ ४. खोदोदए खं १ पु २ । "खोतोदए रसतो वेजयंते, खोतोदगं णाम उच्छुरसोदगस्य समुद्रस्य, अथवा इहापि इक्षुरसो मधुर एव" चू० । खोओदए इति इक्षुरस इवोदकं यस्य स इक्षुरसोदकः" शी० ॥ ५. ततोव° खं २ । "तधोवधाणे मुणि वेजयंते, तथेति तेन प्रकारेण, उपदधातीत्युपधानम्" चू० । "एवं तपउपधानेन विशिष्टतपोविशेषेण" शी० ॥ ६. तेरा° खं २ पु १ ला० ॥ ७. मिताणं खं १ ॥ ८. आ चू० ॥ ९. णायउत्ते पु १ ॥ १०. वा अरविंदं वदंति चू० ॥ ११. °दसाहू खं १ ॥ १२. खंतीण खं २ ला० ॥ १३. सिट्ठे पु २ । एवमग्रेऽपि ॥ १४. आ चू० ॥ १५. वयंती खं १ पु १ ॥ १६. आ चू० । वा पु १ । ता खं २ ला० ॥ १७. उत्तिम खं १ । उत्तमं ला० ॥ १८. "तथा सर्वलोकोत्तमो भगवान्" चू०, एतदनुसारेण चू०संमतः 'लोगुत्तमे भगवं णातपुत्ते' इत्यपि पाठः सम्भवेत् ॥ १९. सिट्ठा खं २ पु १, २ ला० ॥ २०. सिट्ठा पु १, २ ॥ २१. णेव्वा° खं १, २ चू० ॥ २२. णाणं खं १ पु २ । "ण णातपुत्ता परमत्थि णाणी ...... ज्ञातपुत्रान्न परोऽस्ति कश्चित् ज्ञानी" चू० । "ज्ञातपुत्रात् ...... परं प्रधानमन्यद् विज्ञानं नास्ति" शी० ॥ २३. धुणती चू० ॥ २४. संनिही खं २ पु १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३७७ कोहं च माणं च तहेव मायं, लोभं चउत्थं अज्झत्थ[1]दोसा ।
एताणि वंता अरहा महेसी, ण कुव्वं[2]ति पावं ण कारवेती ॥ २६ ॥

३७८ [3]किरियाकिरियं वेणइयाणुवा[4]यं, अण्णाणियाणं प[5]डियच्च ठाणं ।
[6]से सव्ववायं इ[7]ति वेयइत्ता, उवट्ठिते [8]संजम दीहरायं ॥ २७ ॥

३७९ [9]से वारिया इत्थि स[10]राइभत्तं, उवहाणवं दुक्खखयट्ठ[11]याए ।
लोगं विदित्ता आ[12]रं परं च, सव्वं पभू वारिय स[13]व्ववारं ॥ २८ ॥

३८० सोच्चा य धम्मं अरहंतभासियं, समाहितं अट्ठपओवसुद्धं ।
[14]तं सद्दहंता य जणा अ[15]णाऊ, इंदा [16]व देवाहिव आ[17]गमिस्संति ॥ २९ ॥
त्ति बेमि ।

॥ * म[18]हावीरत्थवो सम्मत्तो । षष्ठमध्ययनं समाप्तम् * ॥

---

१. °दोसं खं २ पु १ ला०। "आध्यात्मिका ह्येते दोषाः, बाह्या गृहादयः, एताणि चत्ता अरहा महेसी ······ चत्ता णाम उज्झित्वा" चू०। "एतानध्यात्मदोषांश्चतुरोऽपि ······ वान्त्वा परित्यज्य" शी० ॥ २. कुव्वई खं २ पु १। कुव्वई पाव ण ला० ॥ ३. "किरियं अकिरियं वेणइगाणुवातं, ······ दुवालसंगं गणिपिडगं वादो, सेसाणि तिण्णि तिसट्ठाणि अणुवादो, थोवं वा अणुवादो" चू० ॥ ४. °वातं खं० १ पु १ ला० ॥ ५. परियच्च खं १ ॥ ६. स सव्ववादं चू०। से सव्ववातं खं १ ॥ ७. इती खं १। इय पु २। इध चू० ॥ ८. धम्म स दी° खं १ पु २। संजम दी° पु १। "उवट्ठिते सम्म स दीहरायं, उपस्थितो मोक्षाय सम्यगुपस्थितः" चू०। "उपस्थितः सम्यगुत्थानेन संयमे व्यवस्थितो न तु यथान्ये" शी० ॥ ९. स पु २ चू० ॥ १०. सराय(यि खं १)भत्तं खं १, २ पु १ ॥ ११. °ट्ठताते खं २ पु १ ला० ॥ १२. आरं परं च खं २ विना। अपरं परं च चू०। "आरम् इहलोकाख्यं पा(प–प्र०)रं परलोकाख्यं यदिवा आरं मनुष्यलोकं पारं नारकादिकम्" शी० ॥ १३. सव्ववारी चू०। "सर्ववारणशील इत्यर्थः" शी० ॥ १४. "तं सद्दहंता[ऽऽ?]य ······ श्रद्धापूर्वकमादाय, आदाय नाम गृहीत्वा कृत्वा च" चू० ॥ १५. अणायू यंदा खं १ ॥ १६. वि खं २ ला० ॥ १७. आगमेस त्ति बेमि खं १। आगमिस्सं ति बेमि पु २। "आगमिष्यति(ष्येतेति–प्र०) आगमिस्सेण भवेण सुकुलुप्पत्तीए सिज्झिस्संति" चू०। "देवाधिपा आगमिष्यन्तीति भविष्यन्ति, इति ······ ब्रवीमि" शी० ॥ १८. वीरस्तवाख्यं षष्ठ° पु १। महावीरस्तवाध्ययनं षष्ठम् पु २। **नास्ति खं १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सत्तमं अज्झयणं '*कुसीलपरिभासियं'

३८१ [1]पुढवी य आऊ अगणी य वाऊ, तण-रुक्ख-[2]बीया य तसा य पाणा ।
जे अंडया जे य जराउ पाणा, संसेयया जे [3]रसयाभिधाणा ॥ १ ॥

३८२ एताइं कायाइं पवेदियाइं, एतेसु [4]जाण पडिलेह सायं ।
[5]एतेहिं कायेहि य आयदंडे, [6]एतेसु या विप्परियासु[7]वेंति ॥ २ ॥

३८३ [8]जातीवहं अणुपरियट्टमाणे, तस-थाव[9]रेहिं विणिघायमेति ।
[10]से जाति-जाती बहुकूरकम्मे, जं कुव्वती मि[11]ज्जंति तेण बाले ॥ ३ ॥

---

* "इदानीं कुशीलपरिभासितं ति जत्थ कुसीला सुसीला य परिभासिज्जंति···[पं० ४]···अथ कस्मात् कुसीलपरिभाषितमित्यपदिश्यते [पं० २३]" चू० पृ० १५१। "कुशीलपरिभाषा कृता,···कुशीलाः परिभाष्यंते।···नामनिष्पन्ने कुशीलपरिभाषेति।···कुशीलपरिभाषाख्यस्याध्ययनस्य···। इदमध्ययनं 'कुशीलपरिभाषा' इत्युच्यते" शी०। एवं च चू० अनुसारेण 'कुसील-परिभासियं' इति नाम, एतदध्ययनान्ते प्रतिषु प्राय ईदृश एवोल्लेखः। शी० अनुसारेण तु 'कुसीलपरिभासा' इति अस्याध्ययनस्य नामेति ज्ञेयम्॥ १. पुढवी य आऊ य अ° पु १। पुढवी आउ य अ° खं २। "पुढवी य इत्यादि···चकारः स्वगतभेदसंसूचनार्थः" शी०॥ २. बीता त तसा खं २ पु १। बीता तसा ला०॥ ३. रसताभिधाणा खं १। रसयाभिहाणा खं २ पु १, २ ला०॥ ४. जाणे खं २ पु १, २ ला०। दृश्यतां सू० ३९९। आचाराङ्गे सू० ११२ टि० १६। "जाणं···जानन्निति जानकः प्रत्युपेक्ष्य सातं···पडिलेहित्ता दुःखमेषां न कार्यम्" चू०। "एतेषु ··सातं सुखं जानीहि···ज्ञात्वा प्रत्युपेक्षस्व···पर्यालोचय" शी०। आचाराङ्गसूत्रे "भूतानि असुभृतः, तेषु 'प्रत्युपेक्ष्य' पर्यालोच्य···जानीहि···'सातं' सुखम्" इति ७६ तमस्य सूत्रस्य वृत्तौ, "भूतानि चतुर्दश भूतग्रामाः, तैः सममात्मनः 'सातं' सुखं 'प्रत्युपेक्ष्य' पर्यालोच्य जानीहि" इति च ११२ तमस्य सूत्रस्य वृत्तौ शीलाङ्काचार्या विवृतवन्तः। दृश्यतां सू० ३९९। "भूतेहिं जाण पडिलेह सातं" इति आचाराङ्गे सू० ७६, ११२॥ ५. एतेहि य का° खं २। एतेसु काएसु तु आतदंडे चू०। "एभिः कायैः समारभ्यमाणैः···आत्मदण्डो भवति इत्यर्थः, अथवा एभिरेव कायैर्ये 'आयतदण्डाः' दीर्घदण्डाः···" शी०॥ ६. एतेसु आ वि° पु १। एतेसु आसु वि° खं २। "एतेष्वेव पुनः पुनः विप्परियासुवेति" चू०॥ ७. °सुवेदी खं १। "विप्परियासुवेति" इति आचाराङ्गे सू० ७७, ७९, ८२, ९६, १४८। "विप्परियासुवेति, विपर्यासो नाम जन्म-मरणे, संसारो वा विपर्यासो भवति, अथवा···सुखविपर्यासभूतं दुःखमवाप्नोति" चू०। "विविधमनेकप्रकारं परि समन्ताद् आशु क्षिप्रम् उप सामीप्येन या(य?)न्ति व्रजन्ति, तेष्वेव···भूयो भूयः समुत्पद्यन्त इत्यर्थः, यदिवा विपर्यासो व्यत्ययः,··· दुःखमेवावाप्यते" शी०। "विपर्यासमुपैति" इति आचाराङ्गवृत्तौ शीलाङ्काचार्याः॥ ८. जातीपथं ला०। जाती(ई चू०)वहं खं १ चू०। जातीवधं खं २ शीपा०। "जातिवधौ जन्म-मरणे"

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३८४ अस्सिं च लोगे अदुवा [1]परत्था, सतग्गसो वा तह [2]अन्नहा वा।
संसारमावन्न [3]परं परं ते, बंधंति [4]वेयंति य दुण्णियाइं ॥ ४ ॥

३८५ जे मायरं च पियरं [5]च हेच्चा, [6]समणव्वदे अगणि समारभेज्जा।
[7]अहाहु से [8]लोगे कुसीलधम्मे, भूताइं जे हिंसति आतसाते ॥ ५ ॥

३८६ [9]उज्जालओ [10]पाण तिवातएज्जा, [11]निव्वावओ अगणि [12]तिवातइज्जा।
[13]तम्हा उ मेहावि समिक्ख धम्मं, ण पंडिते अगणि समारभेज्जा ॥ ६ ॥

३८७ पुढवी वि जीवा आऊ वि जीवा, [14]पाणा य संपातिम संपयंति।
[15]संसेदया कट्ठसमस्सिता [16]य, एते दहे अगणि समारभंते ॥ ७ ॥

३८८ हरिताणि भूताणि विलंबगाणि, [17]आहारदेहाइं पुढो सिताइं।
[18]जे छिंदती आतसुहं पडुच्चा, [19]पागब्भि पाणे बहुणं [20]तिवाती ॥ ८ ॥

चू०। "जाईपहमित्यादि, जातीनाम् पन्था जातिपथः, यदिवा…जाति-वधम्" शी० ॥ ९. °वरेसुं विणिग्घातमेति चू० ॥ १०. जातिजाई खं २ पु १। जायजाइं पु २'। जातिंजाति ला०। "से जातिजाती परियट्टमाणे…जातिजातीति वीप्सार्थः" चू०। "सः…जातिं जातिम् उत्पत्तिमुत्पत्तिमवाप्य" शी० ॥ ११. मज्जते चूपा०। "मज्जते वा, निमज्जइ इत्यर्थः" चू० ॥
१. पुरत्था खं २ पु २ ला०। परत्थ चू० ॥ २. अन्नधा खं २ पु १ ला० ॥ ३. परंपरेण बं° चू०। "परंपरेणेति परभवे" चू०। "ते…संसारमापन्नाः…परं परं प्रकृष्टं प्रकृष्टं दुःखमनुभवन्ति" शी० ॥ ४. वेदिंति य दुण्णियाणि खं १ ॥ ५. वा खं २ पु १ ला०। "जे मायरं चेत्यादि" शी० ॥ ६. °व्वए खं १। "श्रमणव्रतिनः श्रमण इति वा वदन्ति" चू०। "श्रमणव्रते" शी० ॥ ७. अहाह ला०। अहाह से लोगे अणज्जधम्मे चू०। "अथ… आहुरिति तीर्थकृद्-गणधरादयः" शी० ॥ ८. लोते खं २ पु १ ॥ ९. उज्जालतो खं २ पु १ ला०। उज्जालिया पाण तिवातयंति णिव्वाविया अगणि निपातएज्जा चू०। "उज्जाल(लि–प्र०)ओ इत्यादि" शी० ॥ १०. पाणे तिवातएज्जा खं २। पाण इवाततेज्जा ला०। पाण इवावतेज्जा पु १। पाण इवायएज्जा पु २। दृश्यतां टि० ९। "प्राणिनोऽति (नो नि–प्र०) पातयेत्, त्रिभ्यो वा……पातयेत्" शी० ॥ ११. °वतो ला० पु १ ॥ १२. प्रतिषु पाठः—निव्वातइज्जा खं २ पु १। निवायइज्जा पु २। निवातइज्जा ला०। तिवायवेज्जा खं १। दृश्यतां टि० ९। "णिव्वाविया अगणिमेव निपातयंति" चू०। "अग्निकायमुदकादिना निर्वापयन् विध्यापयंस्तदाश्रितानन्यांश्च प्राणिनोऽति(नो नि—प्र०)पातयेत् त्रिपातयेद्वा" शी० ॥ १३. तम्हा तु वे वावि खं १ ॥ १४. पाणाति सं° खं २ पु १ ला०। पाणाइ सं° पु २ ॥ "प्राणाश्च" चू०। "तदाश्रिताश्च प्राणाः" शी० ॥ १५. संसेतया खं १ ॥ १६. त खं २ पु १ ला० ॥ १७. °देहाई खं १। "आहारमया हि देहा देहिनाम्, अन्नं वै प्राणाः, आहाराभावे हि वृक्षा हीयन्ते म्लायन्ते शुष्यन्ते च" चू०। "आहारार्थं देहोपचयार्थं वा यच्छिनत्ति" शी० ॥ १८. जो छिंदति आतसातं पडुच्च पागब्भिपण्णो बहुणं निवाती चू० ॥ १९. पगब्भि पु १ ॥ २०. तवादी खं १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३८९ जातिं च वुड्ढिं च विणासयंते, [1]बीयादि अस्सं[2]जय आयदंडे ।
अहाहु से [3]लोए अणज्जधम्मे, [4]बीयाति जे हिंसति आयसाते ॥ ९ ॥

३९० [5]गब्भाइ मिज्जंति *बुया-ऽबुयाणा, [6]णरा परे पंचसिहा कुमारा ।
जुवाणगा [7]मज्झिम थेरगा य, चयंति ते आउ[8]खए पलीणा ॥ १० ॥

३९१ [9]संबुज्झहा जंतवो माणुसत्तं, [10]दट्ठुं भयं बालिसेणं [11]अलंभो ।
एगंतदुक्खे जरिते [12]हु [13]लोए, सकम्मुणा विप्परि[14]यासुवेति ॥ ११ ॥

३९२ [15]इहेगे मूढा पवदंति मोक्खं, [16]आहारसंपज्जणवज्जणेणं ।
एगे य सीतोदगसेवणेणं, हुतेण एगे पवदंति मोक्खं ॥ १२ ॥

३९३ पाओसिणाणादिसु णत्थि मोक्खो, खारस्स लोणस्स [17]अणासएणं ।
ते मज्ज [18]मंसं लसुणं च भोच्चा, अन्नत्थ [19]वासं परिकप्पयंति ॥ १३ ॥

३९४ [20]उदगेण जे सिद्धिमुदाहरंति, सायं च [21]पातं उदगं [22]फुसंता ।
उदगस्स फासेण सिया य [23]सिद्धी, [24]सिज्झिसु पाणा बहवे दगंसि ॥ १४ ॥

---

१. पियाति खं १। बीयाइ पु २। "बीजादीति बीजाङ्कुरादिक्रमो दर्शितः" चू०। "बीजानि च···विनाशयन्" शी०, एतदनुसारेण शी० वृत्तिकृतो 'बीजानि' इति द्वितीयाबहुवचनान्तं पदमत्राभिप्रेतम्। चूर्णिकारस्य तु 'बीजादि' इति द्वितीयैकवचनान्तं पदमत्राभिप्रेतम्। दृश्यतां टि० ४॥ २. °जति यायदंडे खं २ पु १ ला०। °जइ याय° पु २॥ ३. लोते खं २ पु १॥ ४. बीयादि चू०। बीयाति खं १। हरियादि खं २ पु १, ला०। हरियाइ पु २। "बीजादि हिंसति" चू०। "बीजानि, अस्य चोपलक्षणार्थत्वाद् वनस्पतिकायं हिनस्ति" शी०। दृश्यतां टि० १॥ ५. गब्भाति खं १, २। गब्भाओ ला०। गब्भायि चू०॥ * बुताबुयाणा खं १॥ ६. णरा[ऽ] वरे खं २ पु २ ला०॥ ७. मज्झिम पोरिसा° य खं १ शी०। "क्वचित् पाठो मज्झिम पोरुसा य त्ति······पोरुसा य त्ति पुरुषाणां चरमावस्थां प्राप्ताः" शी०॥ ८. °खते खं २ पु १॥ ९. संबुज्झह खं १। बुज्झाहि जंतू! इह माणवेसु, दट्ठुं भयं बालिएणं अलं भे चू०॥ १०. दट्टु खं २। दट्ठं खं १। ११. अलं भे पु २ चू०। दृश्यतां टि० ९॥ १२. हु खं १ विना। "एगंतदुक्खे जरिए हु लोगे त्ति···। जरिते त्ति आलित्ते णं भंते लोए, पलित्ते णं भंते लोए···। अथवा···ज्वरित इव ज्वलितः" चू०। "ज्वरित इव लोकः" शी०॥ १३. लोते खं २ पु १॥ १४. °रितासुवेति खं १॥ १५. इहे ग ला०। इहगिग खं २॥ १६. आहारसपंचयवज्जणेणं चूपा० शीपा०। आहारओ पंचकवज्जणेणं चूपा० शीपा०॥ १७. अणासतेणं खं २ पु १ ला०। "अनशनेन मोक्षो भवति" चू०। "अनशनेन अपरिभोगेन" शी०॥ १८. मंस खं २॥ १९. वासं परिगप्पयंति खं २ पु १, २। वासाइं पकप्पयंति खं १॥ २०. उदएण ला० विना। "उदगे(ए प्र०)णेत्यादि" शी०। २१. पायं खं २ ला० विना॥ २२. पुसंति पु २॥ २३. सिद्धिं खं १॥ २४. सिज्झंसु खं २ पु १, २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३९५ मच्छा य कुम्मा य सिरीसिवा य, [1]मंगू य उद्दा दगरक्खसा य ।
अट्ठाणमेयं [2]कुसला वदंति, उदगेण [3]जे [4]सिद्धिमुदाहरंति ॥ १५ ॥

३९६ उदगं [5]जंती कम्ममलं हरेज्जा, एवं [6]सुहं इच्छामेत्तता वा ।
[7]अंधव्व णेयारमणुस्सरित्ता, पाणाणि चेवं [8]विणिहंति मंदा ॥ १६ ॥

३९७ पावाइं कम्माइं पकुव्वतो हि, [9]सिओदगं तु [10]जइ तं हरेज्जा ।
सिज्झिसु [11]एगे दगसत्तघाती, मुसं [12]वयंते [13]जलसिद्धिमाहु ॥ १७ ॥

३९८ हुतेण [14]जे सिद्धिमुदाहरंति, [15]सायं च पातं अगणिं फुसंता ।
एवं सिया सिद्धि [16]हवेज्ज तम्हा, अगणिं फुसंताण कुकम्मिणं पि ॥ १८ ॥

३९९ [17]अपरिक्ख दिट्ठं ण हु एव सिद्धी, एहिंति ते [18]घातमबुज्झमाणा ।
भूतेहिं [19]जाण पडिलेह सातं, विज्जं [20]गहाय तस-थावरेहिं ॥ १९ ॥

४०० थणंति लुप्पंति तसंति कम्मी, [21]पुढो जगा परिसंखाय भिक्खू ।
तम्हा विदू विरते आयगुत्ते, दट्ठुं तसे [22]य पडिसाहरेज्जा ॥ २० ॥

---

१. मंगू य उद्दा चू० । "मंगू णाम कामज्जेगा, उद्दा णाम मज्जारप्पमाणा महानदीषु दृश्यन्ते उम्मुज्ज-णिमुज्जियं करेमाणा" चू० । "मद्गवः, तथा उष्ट्रा जलचरविशेषाः" शी० ॥ २. कुसलं खं २ ॥ ३. "अस्थानमेतत्—यदुदकेन शुद्धिर्भवति" चू०, एतदनुसारेण "उदगेण जं सुद्धिमुदाहरंति" इत्यपि चू० सम्मतः पाठो भवेत् ॥ ४. सेहिमु° खं १ ॥ ५. जति चू० ॥ ६. खं १ विना–सुहं इच्छामेत्तता वा खं २ ला० । सुहं इच्छामित्तमेयं पु १ । सुहं इच्छामित्तओ वा पु २ । "एवं पुण्यं पि चन्दनकर्दमलिप्तवान्(वत् ?), नो चेत् ततस्ते इच्छामात्रमिदम्" चू० । "एवं शुभमपि पुण्यमपहरेत्, अथ पुण्यं नापहरेत् एवं कर्ममलमपि नापहरेत्, अत इच्छामात्रमेवैतद् यदुच्यते अलं कर्मोपहारीति" शी० ॥ ७. अंधं व ला० । अंधव्व जवंधमणु° खं २ । "अंधं व (अंधव्व ?) णेतारमणुस्सरंतो, अन्धेन तुल्यं अन्धवत्, यथा जात्यन्धो जात्यन्धं णेतारमणुस्सरंतो, अणुस्सरंतो णाम अणुगच्छंतो···क्लेशमृच्छति" चू० । "यथा जात्यन्धा अपरं जात्यन्धमेव नेतारमनुसृत्य गच्छन्तः कुपथश्रि(सृ ?)तयो भवन्ति" शी० ॥ ८. "विहेयं(ढं)ति, हेड विबाधने बाधन्ते इत्यर्थः" चू० ॥ ९. खं १ विना–सीया दगं तू पु २ । सीओदगं तू पु १ ला० । सीयोदगं तू खं २ । "तत् कर्म यदि उदकमपहरेत्, यद्येवं स्यात्" शी० ॥ १०. यति खं १ ॥ ११. एते खं १ ॥ १२. वदंता खं १ ॥ १३. दगसिद्धि° खं २, पु १, २ ला० । "ये जलावगाहनात् सिद्धिमाहुः ते मृषा वदन्ति" शी० ॥ १४. जे मोक्खमुदा° चू० ॥ १५. सातं च पातं खं १ ॥ १६. °ज्ज तेसिं अ° चू० ॥ १७. अपरिच्छ खं २ । "अपरिच्छ दिट्ठिं······,अपरिच्छेति······ अपरीक्ष्य दृष्टिरिति दर्शनम्, अपरीक्षितदर्शनानामित्यर्थः" चू० । "अपरीक्ष्य दृष्टमेतत्" शी० ॥ १८. घंतम° चू० ॥ १९. जाणं खं १ विना । "भूतेहिं जाण पडिलेह सातं···जानीत इति जानकः" चू० । "भूतैः···कथं सातं सुखमवाप्यते इत्येतत् प्रत्युपेक्ष्य जानीहि" शी० । दृश्यतां सू० ३८२ टि०४॥ २०. गहाय खं २ पु १ । गहाए चू० । गहात त्तस° ला० । गहाय त्तस° पु २ ॥ २१. पुढो अगाइं पडिसंखाए भिक्खू चू० । "पृथक् पृथक् 'जगा' इति जन्तव इति एवं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४०१ जे धम्मलद्धं वि[1] णिहाय भुंजे, वियडेण साहट्टु य जो[2] सिणाति ।
जो [3]धावति [4]लूसयती व वत्थं, [5]अहाहु से [6]णागणियस्स दूरे ॥ २१ ॥

४०२ कम्मं परिण्णाय दगंसि धीरे, वियडेण[7] जीवेज्ज य आदिमोक्खं ।
से [8]बीय-कंदाति अभुंजमाणे, विरते सिणाणादिसु [9]इत्थियासु ॥ २२ ॥

४०३ जे [10]मातरं च पियरं च हेच्चा, गारं तहा पुत्त [11]पसुं धणं च ।
◁ [12]कुलाइं जे धावति साउगाइं, अहाऽऽहु से [13]सामणियस्स दूरे ॥ २३ ॥

४०४ [14]कुलाइं जे धावति [15]सादुगाइं, [16]आघाति धम्मं उदराणुगिद्धे ।
अहाहु से [17]आयरियाण सतंसे, जे [18]लावइज्जा असणस्स [19]हेउं ॥ २४ ॥ ▷

४०५ [20]निक्खम्म दीणे परभोयणम्मि, [21]मुहमंगलिओ[22]दरियाणुगिद्धे ।
[23]नीवारगिद्धे व महावराहे, [24]अदूर एवेहति [25]घातमेव ॥ २५ ॥

'परिसङ्ख्याय' ज्ञात्वा" शी० ॥ २२. यप्पडि° पु २ ला० । या पडि° चू० ॥

१. व णिहाय पु १ विना। "जे धम्मलद्धं, व णिधाय,......वा विभासाविकल्पादिसु, असुद्धं वा लद्धं, निधायेति सन्निधिं कृत्वा" चू०। "धर्मलब्धम्......अपि आहारजातं निधाय व्यवस्थाप्य" शी० ॥ २. जे सिणाइ पु १। जे सिणाइं पु २ ला० खं २॥ ३. धोवति खं १। धोवती खं २॥ ४. लीसएज्जा वि वत्थं चू० ॥ ५. अधाहु खं १ चू०। अयाहु खं २ ला० ॥ ६. णंभणियस्स चू० ॥ ७. °ण जे जीवति आतिमोक्खं ते बीजकंदादि अभुंजमाणा विरता सिणाणा मदु इत्थिगातो चू० ॥ ८. बीयकंदाइं खं २ पु १, २ ला०। "बीज-कन्दादीन् अभुञ्जानः" शी० ॥ ९. इत्थिकासु खं १॥ १०. मायरं खं १ विना॥ ११. पसू हणं च खं १। "पसवो हस्त्यश्व-गो-महिष्यादयः" चू०। "पशुं... धनं च त्यक्त्वा" शी० ॥ १२. ◁▷ एतत्स्थाने आघाति धम्मं उदराणुगिद्धो अधाहु से सामणितस्स दूरे॥ कुलाई जे धावति सादुगाइं आखाति अक्खा (आघाति धम्मं?) उदराओ गिद्धो। से आरियाणं गुणाणं सतंसे जे लावए तावऽसणादिहेतु ॥ चू० ॥ १३. सामा° खं २ ॥ १४. कुलाति खं २ पु १ ला० ॥ १५. सातुगाइं खं १ ॥ १६. "अक्खाइयाओ अक्खाति धम्मकधाओ वा जाहिं वा कहाहिं रज्जंते, उदराओ गिद्धो पुणो, अधवा औदरग्रेधिना आख्या ण वट्टइ कातुं" चू०, एतदनुसारेण 'आघाति धम्मं' 'आघाति अक्खा' इति वा चू०संमतः पाठः सम्भाव्यते। दृश्यतां टि० १२ ॥ १७. आरियाण खं १ पु १ शीपा०। "आचार्यगुणानाम् आर्यगुणानां वा शतांशे वर्तते" शी०। दृश्यतां टि० १२॥ १८. लावतेज्जा खं २ पु १ ला०। लावएज्जा खं १। "जे लावए...जो वि ताव असणादिहेतुं अण्णेण केणई लवावेति" चू०, एतदनुसारेण जे लावए तावऽसणादिहेतुं इति चू० सम्मतः पाठो भाति, दृश्यतां टि० १२। "जे लावइज्जा इत्यादि, यो ह्यन्नस्य हेतुं... लापयेत्" शी० ॥ १९. हेऊ खं २ पु २ ला०। हेतू पु १ ॥ २०. णिक्खंमदीणे परभोयणट्ठी चू० ॥ २१. "मुहमंगलियाओ करेति" चू०। "मुखमाङ्गलिको भवति" शी० ॥ २२. "औदरिकम् अन्न-पानमित्यर्थः, भृशं गृद्धः प्रगृद्धः" चू०। "औदर्यं प्रति गृद्धः" शी०। चू० शी० अनुसारेण ओदरियप्पगिद्धे इति पाठः सम्मत इति प्रतीयते ॥ २३. णीवारगिद्धेह

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४०६ अन्नस्स [1]पाणस्सिह[2]लोईयस्स, अणुप्पियं भासति सेवमाणे।
पासत्थयं चेव कुसीलयं च, [3]निस्सारए होति जहा पुलाए ॥ २६ ॥

४०७ अण्णातपिंडे[4]णऽधियासएज्जा, नो[5] पूयणं तवसा [6]आवहेज्जा।
[7]सद्देहिं रूवेहिं असज्जमाणे, सव्वेहिं कामेहिं [8]विणीय [9]गेहिं ॥ २७ ॥

४०८ [10]सव्वाइं संगाइं अइच्च [11]धीरे, सव्वाइं दुक्खाइं तितिक्खमाणे।
अखिले अगिद्धे [12]अणिएयचारी, [13]अभयंकरे भिक्खू [14]अणाविलप्पा ॥ २८ ॥

४०९ भारस्स [15]जाता मुणि [16]भुंजएज्जा, कंखेज्ज पावस्स विवेग भिक्खू।
दुक्खेण [17]पुट्ठे [18]धुयमातिएज्जा, संगामसीसे [19]व परं दमेज्जा ॥ २९ ॥

४१० [20]अवि हम्ममाणे [21]फलगावतट्ठी, समागमं कंखति [22]अंतगस्स।
णिद्धूय कम्मं ण पवंचुवेति, अक्खक्[23]खए वा [24]सगडं ति बेमि ॥ ३० ॥

* [25]॥ कुसीलपरि[26]भासियं सम्मत्तं। सप्तममध्ययनं समाप्तम् ॥ *

महा° चू० ॥ २४. "अदूरतेवेहति खं २ ला०। "अदूरते वा अचिरात् कालस्य प्राप्तजरो वा एषति घातमेव···अदूरए एसति घातमेव" चू०। "अदूर एव शीघ्रमेव घातं (घंतं ति—प्र०) विनाशम् एष्यति प्राप्स्यति एवकारोऽवधारणे" शी० ॥ २५. घंत° खं १, २ ला०। दृश्यतां सू० ३९९ टि० १८। घातमेवा पु १ ॥

१. पाणिस्सि° खं २ ॥ २. °लोययस्स खं १ ॥ ३. °रते होति जहा पुलाते खं २ पु १ ला० ॥ ४. °हियासतेज्जा ला०। °हियासए(इ पु २)ज्जा खं १ पु २ चू० ॥ ५. ण चू० ॥ ६. आवहूज्जा चू०। णिव्वहेज्जा चूपा० ॥ ७. अण्णे य पाणे य अणाणुगिद्धो सव्वेसु कामेसु णियत्तएज्जा चू० ॥ ८. वणीय खं २ ला०। "विनीय अपनीय" शी० ॥ ९. गेहीं खं १ ॥ १०. सव्वाणि संगाणि चू० ॥ ११. धीरे खं २ ला० ॥ १२. "अनियतचारी" शी० ॥ १३. ण सिलोयकामी, परिव्वएज्जा चू०। अणिएयचारी चूर्णौ नास्ति। अतः अखिले अगिद्धे ण सिलोयकामी, परिव्वएज्जा भिक्खू अणाविलप्पा इत्यपि पाठः चू०संमतो भवेत् ॥ १४. अणाइलप्पा खं २ ला० ॥ १५. जत्ता खं २ पु १, २ ला० ॥ १६. भुंजमाणे कंखेज्ज यो पावविवेग भिक्खू चू० ॥ १७. पुट्ठो खं १ ॥ १८. °माइतेज्जा खं २ पु १ ला०। °मा इएज्जा पु २ ॥ १९. वऽवरे दमेइ चू०। "यथा······सङ्ग्रामशिरस्यपरान् दमयति" चू० ॥ २०. अणिहम्ममाणो चूपा० ॥ २१. फलगायतट्ठी चू० विना। "फलकवदवकृष्टः" चू०। "फलकवदपकृष्टः यथा फलकमुभाभ्यामपि पार्श्वाभ्यां तष्टं घट्टितं सत् तनु भवति" शी०। दृश्यतां सू० ३४० टि० १३। "अवि हम्ममाणे फलगावतट्ठी कालोवणीते कंखेज्ज कालं" इति आचाराङ्गसूत्रे सू० १९८ ॥ २२. अंतकस्स खं १ ॥ २३. °क्खते खं २ पु १ ला० ॥ २४. सकडं खं १ ॥ २५. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खं १। * * एतत्स्थाने–कुसीलपरिभाषाख्यं सप्तममध्ययनं ॥ छ ॥ पु २। दृश्यतां पृ० ६८ टि० * ॥ २६. °भासियं सत्तममज्झयणं सम्मत्तं पु १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८

अट्ठमं अज्झयणं 'वीरियं'

४११ दुहा [1]चेयं सुयक्खायं, वीरियं ति [2]पवुच्चति ।
कि नु वीरस्स [3]वीरत्तं, [4]केण वीरो त्ति वुच्चति ॥ १ ॥

४१२ [5]कम्ममेगे पवेदेंति, अकम्मं वा [6]वि सुव्वता ।
[7]एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, जेहिं [8]दिस्संति [9]मच्चिया ॥ २ ॥

४१३ पमायं कम्ममाहंसु, अप्पमायं तहाऽवरं ।
तब्भावादेसतो [10]वा वि, बालं पंडितमेव वा ॥ ३ ॥

४१४ [11]सत्थमेगे सुसिक्खंति, अतिवा[12]याय पाणिणं ।
[13]एगे मंते अहिज्जंति, पाणभूय[14]विहेडिणो ॥ ४ ॥

---

१. वेयं खं १। चेतं समक्खातं चू०। "चः पूरणे, एतदिति यदभिप्रेतम्" चू०। "दुहा चेयं (चेदं–प्र०) सुयक्खायमित्यादि।······चो वाक्यालङ्कारे" शी०॥ २. य वुच्चती खं० १॥ ३. विरितं चू० शीपा०। "किण्णु[वीरस्स]विरितं केण वीरो त्ति वुच्चति······कि तद् वीरस्य वीर्यम् केण वा कारणेण वीर इत्यभिधीयते" चू०। "किं नु वीरस्य सुभटस्य वीरत्वम्? केन वा कारणेनासौ वीर इत्यभिधीयते; नुशब्दो वितर्कवाची, एतद् वितर्कयति—किं तद् वीर्यम्। वीरस्य वा किं तद् वीरत्वमिति" शी०॥ ४. चू० शी० विना—कहं चेयं पवुच्चति खं २ पु १,२ ला०। कहं चेव पमुच्चई खं १॥ ५. कम्ममेते खं १। कम्ममेव शीपा० (?)। "कम्ममेव परिण्णाय(ए?)० सिलोगो। क्रिया कर्म इत्यनर्थान्तरम्। क्रिया हि वीर्यम्, एवं परिण्णाए एवं परिजानीहि।······पठ्यते च—कम्ममेव पभासंति।······अकम्मं वा वि सुव्वता······सुव्रताः तीर्थकराः प्रभाषन्त इति वर्तते" चू०। "कर्म······एके वीर्यमिति प्रवेदयन्ति, यदिवा कर्म अष्टप्रकारम्······तदेव वीर्यमिति प्रवेदयन्ति" शी०॥ ६. चावि शी०। "चशब्दात्······। हे सुव्रता······जानीत······यूयम्" शी०॥ ७. "एते एव द्वे स्थाने तं० कम्मवीरियं च अकम्मवीरियं च।······अथवा द्वाविति बालं पण्डितं च" चू०। एतदनुसारेण एत एव दुवे ठाणा इति चू० सम्मतः पाठो भाति। "संतिमे य (खलु चू०) दुवे ठाणा अक्खाया मरणंतिया" इति उत्तराध्ययनसूत्रे ५।२॥ ८. दिसंति ला०। दीसंति खं १। "दिस्संति ति अपदिश्यन्ते दृश्यन्ते वा" शी०॥ ९. मच्चिता खं १, २ पु १ ला०॥ १०. यावि खं १॥ ११. सत्थ° चू०। सत्थमेगे उ सि° खं २ पु १,२ ला०॥ १२. °वादाय खं २ पु १ ला०। °वायाए खं १॥ १३. केइ मंते चू०॥ १४. °विहेडणे खं १। °विहेडिणे पु १॥

४१५ माइणो कट्टु मायाओ, [1]कामभोगे [2]समारभे ।
हंता छेत्ता [3]पकत्तित्ता, आयसायाणुगामिणो ॥ ५ ॥

४१६ मणसा वयसा चेव, कायसा चेव अंतसो ।
आरतो परतो [4]यावि, दुहा वि य असंजता ॥ ६ ॥

४१७ [5]वेराइं कुव्वती वेरी, [6]ततो वेरेहिं रज्जती ।
पावोवगा य आरंभा, दुक्खफासा य अंतसो ॥ ७ ॥

४१८ [7]संपरागं णियच्छंति, [8]अत्तदुक्कडकारिणो ।
[9]राग-दोसस्सिया बाला, पावं कुव्वंति ते [10]बहुं ॥ ८ ॥

४१९ * [11]एतं सकम्मविरियं, बालाणं तु पवेदितं * ।
[12]एत्तो अकम्मविरियं पंडियाणं सुणेह [13]मे ॥ ९ ॥

४२० [14]दविए [15]बंधणुम्मुक्के, सव्वतो छिण्णबंधणे ।
[16]पणोल्ल पावगं कम्मं, सल्लं [17]कंतति अंतसो ॥ १० ॥

४२१ [18]णेयाउयं सुयक्खातं, उवादाय [19]समीहते ।
भुज्जो भुज्जो दुहावासं, असुभत्तं तहा तहा ॥ ११ ॥

---

१. आरंभाय तिउट्टइ चूपा० शीपा० । "आरम्भात् त्रिभिः काय-वाग् मनोभिः आउट्टतीति तिउट्टति बहवे जीवे" चू० । "पाठान्तरं वा—आरंभाय तिउ(तिव–प्र०)ट्टइ त्रिभिः मनोवाक्कायैरारम्भार्थं वर्तते" शी० ॥ २. शी० पु २ विना—समाइरे खं १, २ पु १ ला० । "समारभन्ते सेवन्ते" शी० ॥ ३. पगब्भित्ता खं० २ पु १ ला० ॥ ४. वा वि खं २ पु १, २ ला० ॥ ५. वेराति खं १ । वेराई खं २ । वेराणि चू० ॥ ६. जेहिं वेरेहिं कज्जति चूपा० ॥ ७. संपराइग(गं पु १) णिय° पु १ ला० । संपरायं निय° पु २ । "संपरागः संसारः,…… निगच्छंति प्राप्नुवन्ति" चू० । "संपरायं णियच्छतीत्यादि,……सम्पराया बादरकषायाः । तेभ्य आगतं साम्परायिकम् तत्……नियच्छंति बध्नन्ति" शी० ॥ ८. अत्ता खं १ चू० । "आर्ता नाम विषय-कषायार्ताः" चू० । "आत्मदुष्कृतकारिणः स्वपापविधायिनः" शी० ॥ ९. रागद्दोस° खं २ ॥ १०. बहू खं १ ॥ ११. **इदं नास्ति खं १ ॥ १२. इत्तो पु २ ॥ १३. मी खं २ ॥ १४. दविते खं २ पु १ ला० ॥ १५. बंधणं मुक्के खं २ पु १ ला० ॥ १६. पणोल्ले चू० शी० विना । "पणोल्ल…प्रणुद्य" चू० । "प्रणुद्य प्रेर्य" शी० ॥ १७. कत्तति खं १ । कत्तति अप्पणो ॥ अंतसो इति वा पाठः–पु २ । कंतइ अप्पणो शीपा० ॥ १८. णेताउयं खं १ । "नेयाउयं इत्यादि, नयनशीलो नेता,…मोक्षं प्रति नेतारम्" शी० ॥ १९. °हते खं २ ॥

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

४२२ ठाणी विविहठाणाणि, चइस्संति न संसओ ।
[1]अणीतिते अयं वासे, [2]णायएहि [3]य सुहीहि [4]य ॥ १२ ॥

४२३ एवमायाय मेहावी, अप्पणो [5]गिद्धिमुद्धरे ।
[6]आरियं उवसंपज्जे [7]सव्वधम्ममकोवियं ॥ १३ ॥

४२४ [8]सहसम्मुइए णच्चा, धम्मसारं [9]सुणेत्तु वा ।
[10]समुवट्ठिते अणगारे, पच्चक्खायपावए ॥ १४ ॥

४२५ [11]जं [12]किंचुवक्कमं जाणे, आउक्खेमस्स अप्पणो ।
तस्सेव अंतरा खिप्पं, सिक्खं सिक्खेज्ज पंडिते ॥ १५ ॥

४२६ जहा कुम्मे [13]सअंगाइं, सए देहे समाहरे ।
एवं [14]पावाइं मेधावी, [15]अज्झप्पेण समाहरे ॥ १६ ॥

४२७ [16]साहरे हत्थ-पादे य, मणं सव्वेंदियाणि य ।
पावगं च परीणामं, भासादोसं च तारिसं ॥ १७ ॥

४२८ * [17]अणु माणं च मायं च, तं परिण्णाय पंडिए । *
सातागारवणिहुते, उवसंतेऽणिहे चरे ॥ १८ ॥[18]

---

१. अणीयए अयं वासे पु १, २ ला० । अणीयए असं वासे खं २। "अणितिए इमे वासे जीवतोऽपि हि अनित्यः संवासो भवति" चू० । "तथा अयं ज्ञातिभिः···सहायैश्च मित्रैः सुहृद्भिर्यः संवासः सोऽनित्योऽशाश्वत इति" शी० ॥ २. नाततेहिं सु° खं २ पु १ ला० । नायएहिं सु° पु २ ॥ ३. "चकारौ धन-धान्य-द्विपद-चतुष्पद-शरीराद्यनित्यत्वभावनार्थौ" शी० ॥ ४. त खं २ ॥ ५. गेहिमु° खं १ ॥ ६. आयरियं खं २ चू० ॥ ७. सव्वधम्ममगोवियं खं १ शीपा० । सव्वधम्ममिकोवियं पु १ । सव्वकम्मम्मि कोवियं ला० । "सर्वे धर्माः कुतीर्थिकानाम् अकोपिता नाम ण केहिं वि कोविज्जंति, कोवितो णाम दूषितः" चू० । "सर्वैः कुतीर्थिकधर्मैः अकोपितः अदूषितः,······यदिवा सर्वैः 'धर्मैः' स्वभावैरनुष्ठानरूपैः अगोपितं···प्रकटमित्यर्थः" शी० ॥ ८. सहसम्मुतियाए चू० । सहसंमइए पु २ । तुलना—आचा० सू० २ ॥ ९. सुणेतु खं १ । सुणेत्त चू० ॥ १०. उवट्ठिते उ अण° खं १ । उवट्ठिते य मेधावी पडिघातपावगे चू० ॥ "समुपस्थितोऽनगारः" शी० ॥ ११. तस्सेव अंतरद्धाए, खिप्पं इति पाठभेदेनाऽऽ श्लोकोऽयमक्षरश आचाराङ्गसूत्रे वर्तते, सू० २३४ ॥ १२. किंनु खं २ किनु° पु १ किंतु° पु २ ला० । किंचि उवक्कमं णच्चा आउक्खेमं च अप्पणो । तस्सेव अंतरद्धा, खिप्पं चू० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १३. सयं° खं १ चू० । सहं° खं २ पु २ ॥ १४. एवं पावेहिं अप्पाणं अज्झ° चू० ॥ १५. अज्झप्पएण खं १ ॥ १६. संहरे हत्थपादे य कायं स° चू० ॥ १७. अतिमाणं चूपा० शीपा० । तुलना सू० ४७२, ५३० । * * एतत्स्थाने "पाठान्तरं वा—सुयं मे इहमेगेसिं एयं वीरस्स वीरियं···, पाठान्तरं वा—आयतट्ठं सुआदाय एयं वीरस्स वीरियं" शी० । अस्य संपूर्णस्य

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४२९ पाणे य[1] णाइवातेज्जा, अदिण्णं पि य णा[2]दिए[3] ।
सा[4]दियं ण मुसं बूया, एस धम्मे वुसीमतो[5] ॥ १९ ॥

४३० अ[6]तिक्कमं ति वायाए, मणसा वि ण पत्थए ।
सव्वतो संवुडे दंते, आयाणं सुसमाहरे ॥ २० ॥

४३१ कडं च कज्जमाणं च, आ[7]गमेस्सं च पावगं ।
सव्वं तं णाणुजाणंति, आतगुत्ता जिइंदिया ॥ २१ ॥

४३२ [8]जे याऽबुद्धा म[9]हानागा, [10]वीरा अ[11]सम्मत्तदंसिणो ।
असुद्धं तेसि परक्कंतं, सफलं होइ सव्वसो ॥ २२ ॥

श्लोकस्य स्थाने—आयतट्ठं सुयादायं एयं वीरस्स विरियं सातागारवणिहुते उवसंते अणिहे चरे ॥—खं १। अणु माणं च मायं च तं परिण्णाय पंडिए। आययट्ठं सुयादाय(या खं २) एवं (एयं पु २) वीरस्स वीरियं॥ सायागारवणिहुते उवसंते[ऽ]णिहे चरे ॥—खं २ पु १, २ ला०। अणिहे चरे ॥ पाठान्तरं—पु २। चूर्णौ तु अणु माणं च मायं च तं परिण्णाय पंडिते। सुतं मे इहमेगेहिं(सिं) एवं(यं) वीरस्स वीरियं॥ ईदृशः श्लोकः। "एकेषाम्, न सर्वेषाम् एतद् वीर्यवतो वीरस्य पंडितवीरियं" चू०। तुलना सू० ४७२, ५३०॥ १८. इतः परम्—उड्ढमधे तिरियं दिसासु जे पाणा तस-थावरा। सव्वत्थ विरतिं कुज्जा संतिणिव्वाणमाहितं॥ इति एकोऽधिकः श्लोकः चूर्णौ दृश्यते। तृतीयेऽध्ययने एकादशेऽपि च श्लोकोऽयं वर्तते, दृश्यतां सू० २४४, ५०७। "उड्ढमहे तिरियं दिसासु (तिरियं वा–प्र०) जे पाणा तसथावरा। सव्वत्थ विरतिं(ती–प्र०) कुज्जा संतिनि(णे–प्र०)व्वाणमाहियं॥' अयं च श्लोको न सूत्रादर्शेषु दृष्टः, टीकायां तु दृष्ट इति कृत्वा लिखितः उत्तानार्थश्चेति" शी०॥

१. स खं २। त पु १ ला०॥ २. णादिवा° खं १॥ ३. नायए खं १ विना। "ण वा अदिण्णादाणं आदिएज्जा" चू०। "नाददीत" शी०॥ ४. सातियं खं २ पु १ ला०। "सादियं णाम माया, सादिना योगः सादियोगः, सह आ(सा–प्र०)तिना सातियं" चू०। "सह 'आदिना' मायया वर्तत इति सादिकं समायम्" शी०॥ ५. °मते खं १, २ ला०। °मओ पु २। "वुसीमउ त्ति छान्दसत्वान्निर्देशा(शोऽ)र्थस्त्वयम्–वस्तू(सू)नि ज्ञानादीनि, तद्वतो ज्ञानादिमत इत्यर्थः यदिवा वुसीमउ त्ति वश्यस्य" शी०॥ ६. अतिकम्मं ति वायाए खं २ ला०। अइक्कमं ति वायाए पु २। "अतिक्कमं तिवायाए……प्राणातिपातमधिकृत्यापदिश्यते—तिपादाए, त्रिभ्यः पातयतीति त्रिपातः, तद् मनसाऽपि न प्रार्थयेत्" चू०। "अतिक्रमं तीत्यादि, प्राणिनामतिक्रमं……इत्येवम्भूतमतिक्रमं वाचा मनसाऽपि च न प्रार्थयेत्" शी०॥ ७. आगमिस्सं खं १ पु २॥ ८. जे अबुद्धा खं १ पु २। जे य बुद्धा पु १। "जे याबुद्धा (अबुद्धा–प्र०) इत्यादि, ये केचन अबुद्धाः" शी०॥ ९. महाभागा पु १, २ ला०। "महान्तश्च ते नागाश्च महानागाः, नागशब्दः, पूजावचनः ततश्च महापूज्या इत्यर्थः" शी०॥ १०. धीरा खं २॥ ११. असमत्त° खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४३३ [1]जे य बुद्धा [2]महानागा, [3]वीरा सम्मत्तदंसिणो ।
[4]सुद्धं तेसिं परक्कंतं, [5]अफलं होति सव्वसो ॥ २३ ॥

४३४ [6]तेसिं पि तवोऽसुद्धो, निक्खंता [7]जे [8]महाकुला ।
जं नेवऽन्ने वियाणंति, न [9]सिलोगं [10]पवेदए ॥ २४ ॥

४३५ अप्पपिंडासि पाणासि, अप्पं भासेज्ज सुव्वते ।
खंतेऽभिनिव्वुडे दंते, [11]वीतगेही सदा जते ॥ २५ ॥

४३६ झाणजोगं समाहट्टु, कायं [12]विउसेज्ज सव्वसो ।
[13]तितिक्खं परमं णच्चा, आमोक्खा[14]ए परिव्वएज्जासि ॥ २६ ॥ त्ति बेमि ।

॥ [15]वीरियं सम्मत्तं । *[16]अट्ठममज्झयणं [17]समत्तम् * ॥

---

१. जे तु चू० । जे उ पु १, २ ला० । "जे य बुद्धा इत्यादि, ये केचन स्वयंबुद्धाः······"शी० ॥ २. महाभागा पु १, २ ला० । "महानागा महापूजाभाजः" शी ॥ ३. धीरा खं २ पु २ ला० ॥ ४. असुद्धं तेसि खं १ ॥ ५. सफलं चूपा० ॥ ६. तेसिं पि तवो सुद्धो पु १, २ ला० । तेसिं तु तवो सुद्धो णिक्खंता जे महाकुला । अवमाणिते परेण तु ण सिलोगं वयंति ते ॥ चू० ॥ ७. जे य म° पु १ ला० ॥ ८. महाजला खं २ ॥ ९. सिलोतं खं १ ॥ १०. पवेयते खं २ पु १ ला ॥ ११. "विगतगेधी णिदाणादिसु गेधिविप्पमुक्के य पडुप्पण्णेसु ण रज्जति ण य कंखामोहं करेति" चू० । "विगता गृद्धिर्विषयेषु यस्य स विगतगृद्धिः······सदा······यतेत" शी० ॥ १२. च उसेज्ज खं २ । विउसिज्ज पु २ । वोसिज्ज चू० ॥ १३. तेतिक्खं २ ॥ १४. °क्खाय चू० । °क्खाते परिव्वतेजासि पु १ ला० खं २ ॥ १५. वीर्याख्यमष्टम[म]-ध्ययनं । छ । पु २ ॥ १६. * * नास्ति खं १ ॥ १७. संपूर्ण ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९

नवमं अज्झयणं 'धम्मे'

४३७ कतरे धम्मे [1]अक्खाते माहणेण मतीमता ।
[2]अंजुं धम्मं [3]अहातच्चं [4]जिणाणं तं सुणेह मे ॥ १ ॥

४३८ माहणा खत्तिया [5]वेस्सा, चंडाला [6]अदु बोक्कसा ।
[7]एसिया वेसिया सुद्दा, जे य आरंभणिस्सिता ॥ २ ॥

४३९ परिग्गहे निविट्ठाणं, [8]वेरं तेसिं पवड्ढई[9] ।
[10]आरंभसंभिया कामा, न ते दुक्खविमोयगा ॥ ३ ॥

४४० [11]आघातकिच्चम[12]ाधातुं [13]नायओ विसएसिणो ।
अन्ने हरंति तं वित्तं, [14]कम्मी कम्मेहिं कच्चति ॥ ४ ॥

४४१ माता पिता [15]ण्हुसा भाया, भज्जा पुत्ता य ओरसा ।
णालं ते [16]तव ताणाए, लुप्पंतस्स सकम्मुणा ॥ ५ ॥

---

१. **अहक्खाते** खं १, २ पु २ ला० । आघाते चू० ॥ २. **अज्जू** खं २ । **अज्जं** ला० । **अंजू धम्मं जहातच्चं** खं १ । **अंजु धम्मे जधा तधा** चू० ॥ ३. "**अहातच्चमिति (जहातच्चं मे** इति–प्र०) यथावस्थितं तं मम कथयतः श्रुणुत" शी० ॥ ४. **जणगा तं सुणेह मे** शीपा० । **जणगा तं सुणेध म्मे(मे)** चूपा० । "जायन्त इति जनाः लोकाः, त एव जनकाः" शी० ॥ ५. **वेसा** खं २ पु १, २ ला० । "**वैश्याः**" चू० शी० ॥ ६. **अदुव बोक्कसा** खं १ ॥ ७. **एसिता** खं २ पु १ ला० । "एषन्तीति **एषिका** मृगलुब्धका हस्तितापसाश्च··· । **वैशिका** वणिज···अथवा वेश्यास्त्रियो वैशिकाः" चू० । "**एषिका** मृगलुब्धका हस्तितापसाश्च···। वैशिका वणिजः···कलोपजीविनः" शी० । "**एसिता** द(व?)णिता, **वेसिता** रंगोवर्जीविणो" आचू०, "**एसिय** त्ति गोष्ठाः" **वैश्या** वणिजः" **आशी०** सू० २३६ ॥ ८. **पावं तेसिं** शी० । **वेरं तेसिं** शीपा० । **तेसिं पावं** चू० ॥ ९. °**ड्ढति** खं १ ॥ १०. **आरंभसंकिया** खं २ । **आरंभसंवुता** चू० । **आरंभसम्मुता** चूपा० । "**हिंसादिआरम्भेन**" संवृताः, **अथवा**······आरम्भ एषां सम्मतः" चू० । "आरम्भैः सम्यग् भृताः सम्भृताः" शी० ॥ ११. **आघातिं** खं २ । **आघातं** पु १ । १२. °**माहेउं** खं १ विना । °**माधेतुं** चू० । "आघातो मरणम्, तस्मै तत्र वा कृत्यम्,······**तदाधातुम्** आधाय कृत्वा" शी० ॥ १३. **नायतो विसतेसिणो** खं २ पु १ ला० ॥ १४. "कर्मी तत् कर्माऽऽदाय······तत्कर्मफलमन्वेषति" चू०, एतदनुसारेण **कम्मी कम्माऽऽय एसति** ईदृशः पाठोऽपि चू० सम्मतो भवेत् ॥ १५. **ण्हुउसा** पु १, २ ॥ १६. **तव ताणाय** पु २ । **मम ताणाय** चू० तथा उत्तराध्ययनसूत्रे । "**णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा**"—**आचा०** सू० ६४, ६६, ६७, ८१ । उत्तराध्ययनसूत्रेऽक्षरशः श्लोकोऽयं विद्यते ६।३ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४४२ एयमट्ठं सपेहाए, परमट्ठाणुगामियं ।
निम्ममो निरहंकारो, चरे भिक्खू जिणाहितं ॥ ६ ॥

४४३ [1]चेच्चा वित्तं च पुत्ते य, णायओ य परिग्गहं ।
[2]चेच्चाण अंतगं सोयं निरवेक्खो परिव्वए ॥ ७ ॥

४४४ [3]पुढवाऽऽऊ अगणि वाऊ तण रुक्ख सबीयगा ।
[4]अंडया [5]पोय-जराऊ-रस-संसेय-उब्भिया ॥ ८ ॥

४४५ एतेहिं छहिं काएहिं, तं विज्जं परिजाणिया ।
मणसा कायवक्केणं, णारंभी ण परिग्गही ॥ ९ ॥

४४६ मुसा[6]वायं बहिद्धं च, उग्गहं च [7]अजाइयं ।
[8]सत्थादाणाइं लोगंसि, तं विज्जं परि[9]जाणिया ॥ १० ॥

४४७ पलिउंचणं च भयणं च, थंडिलुस्सयणाणि य ।
[10]धूणाऽऽदाणाइं [11]लोगंसि, तं विज्जं परिजाणिया ॥ ११ ॥

४४८ [12]धोयणं रयणं चेव, वत्थीकम्म विरेयणं ।
वमणं[13]जण पलिमंथं, तं विज्जं परिजाणिया ॥ १२ ॥

४४९ गंध [14]मल्ल सिणाणं च, दंतपक्खालणं तहा ।
परिग्गहित्थि कम्मं च, तं विज्जं परिजाणिया ॥ १३ ॥

---

१. चेच्चा पुत्ते य मित्ते य, चू० । "चेच्चा इत्यादि······वित्तं······पुत्रांश्च त्यक्त्वा" शी० ॥ २. "चेच्चाण अत्तगं सोतं, त्यक्त्वा चेच्चाण, आत्मनि भवम् आत्मकम्, श्रोतः द्वारमित्यर्थः" चू० । चेच्चा ण शी० । "णकारो वाक्यालङ्कारे, ···अन्तगो दुष्परित्यज इत्यर्थः, अन्तको वा विनाशकारीत्यर्थः, आत्मनि वा गच्छतीत्यात्मगः आन्तर इत्यर्थः, तं तथाभूतं शोकं······श्रोतो वा ······कर्माश्रवद्वारभूतं परित्यज्य" शी० । चेच्चा अणंतगं सोतं चूपा० । "अणंता अण्णाणाऽविरतीमिच्छत्तपज्जवा" चू० । "पाठान्तरं वा—चेच्चा णऽणंतगं सोयं······न अन्तगमनन्तगं श्रोतः शोकं वा परित्यज्य" शी० ॥ ३. पुढवाऽऽतु अगणि वायू चू० ॥ ४. अंडग खं १ । ५. पोयगजराररससंसेय° पु २ । पोययाजराऊरसंतेय° पु १ ॥ ६. °वयं खं २ ॥ ७. अजातितं खं १ । अजाइया खं २ पु १ ला० । मजाइयं चू० ॥ ८. सत्थ° खं २ ॥ ९. °जाणित्ता खं १ ॥ १०. धुत्तादाणाइं खं १ । "धुत्तादाणाणि लोगंसि, धूर्तस्यायतनानि कर्मप्रसूतय इत्यर्थः चू० । "धूनयेति प्रत्येकं क्रिया योजनीया······आदानानि" शी० ॥ ११. लोगंमि खं १ पु १ २ ॥ १२. धायणं खं १ । धावणंरयणं चेव वमणं च विरेयणं । वत्थिकम्मं सिरोवेधे तं विज्जं परिजाणिया चू० ॥ १३. °जाणप° खं २ । °जणपलीमंथ खं १ ॥ १४. मलं खं १ पु १ ला० । "गंध मल्ल इत्यादि" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४५० उद्देसियं [1]कीतगडं, पामिच्चं चेव आहडं।
[2]पूतिं अणेसणिज्जं च, तं विज्जं परिजाणिया ॥ १४ ॥

४५१ [3]आसूणिमक्खिरागं च, [4]गिद्धुवघायकम्मगं।
उच्छोलणं च [5]कक्कं च, तं विज्जं परिजाणिया ॥ १५ ॥

४५२ [6]संपसारी [7]कयकिरिओ, [8]पसिणायतणाणि य।
सागारियपिंडं च, तं विज्जं [9]परिजाणिया ॥ १६ ॥

४५३ अट्ठापदं ण सिक्खेज्जा, वेधादीयं च णो वदे।
हत्थकम्मं विवादं च, तं विज्जं परिजाणिया ॥ १७ ॥

४५४ [10]पाणहाओ [11]य छत्तं च, णालियं [12]वालवीयणं।
परकिरियं अन्नमन्नं च, तं विज्जं [13]परिजाणिया ॥ १८ ॥

४५५ उच्चारं पासवणं, हरितेसु ण करे मुणी।
वियडेण [14]वा वि [15]साहट्टु, [16]णायमेज्ज [17]कयाइ वि ॥ १९ ॥

४५६ परमत्ते [18]अन्नपाणं [19]च, ण भुंजेज्ज कयाइ वि।
[20]परवत्थमचेलो वि, तं विज्जं परिजाणिया ॥ २० ॥

---

१. कीयकडं खं २ पु १। कीयगडं पु २ ला०। कीतकडं चू० ॥ २. पूइयं णेस° खं २ पु १, २ ॥ ३. आसूणियम° चू० ॥ ४. गिद्धुवग्घाय° ला०। गेहुपघायकंमयं खं १। "ग्रेधिः बाह्याभ्यन्तरे वा वस्तुनि, उपोद्घातकर्म णाम परोपघातः" चू०। "गृद्धिं गार्ध्य······उपघातकर्म परापक्रिया" शी० ॥ ५. कक्केण तं चू० (?) ॥ ६. दृश्यतां सू० १३८। संपसारी य कय° पु १ ला०। "संपसारी······संपसारगो णामं असंजताणं असंजमकज्जेसु साम छंदेति उवदेसं वा" चू०। "अपिच–संपसारिय इत्यादि, असंयतैः सार्धं सम्प्रसारणं पर्यालोचनं 'परिहरेत्' इति वाक्यशेषः" शी० ॥ ७. कयकरीओ खं १। कयकिरीते खं २ पु १ ला०। "कतकिरिए······", कयकिरिओ णाम जो हि असंजयाणं किञ्चिदारम्भं कृतं प्रशंसति" चू०। "कयकिरिओ नाम कृता शोभना गृहकरणादिका क्रिया येन स कृतक्रिय इत्येवमसंयमानुष्ठानप्रशंसनम्" शी० ॥ ८. पासणिया° चू०। "पासणिओ णाम यः प्रश्नं छंदति" चू०। "प्रश्नस्य आदर्शप्रश्नादेः आयतनम् आविष्करणं कथनम्, यथाविवक्षितप्रश्ननिर्णयनानि वा प्रश्नायतनानि" शी०। दृश्यतां सू० १३८ ॥ ९, १३. °जाणिता खं १। °याणिया खं २। ला० ॥ १०. पाहणाओ खं १। उवाहणाउ छत्तं च चू० ॥ ११. अ खं २ पु १ ला० ॥ १२. °वीयणी खं १, २ पु १ ला०। "व्यजनकम्" शी० ॥ १४. यावि खं १ ॥ १५. संहट्टु खं २ पु १, २ ला० ॥ १६. नायमेज्ज ला० ॥ १७. कदादि वि खं २ पु १ ला०। कसइ रि पु २ ॥ १८. परपत्ते अण्ण-पाणं तु चू०। १९. च नास्ति खं २ ॥ २०. परमत्थ° खं २ पु २। परवत्थं च अचेले वि चू० ॥

४५७ आसंदी पलियंके[1] य, [2]णिसिज्जं च गिहंतरे ।
[3]संपुच्छणं च, सरणं च तं विज्जं परिजाणिया ॥ २१ ॥

४५८ जसं[4] कित्तिं सिलोगं च, जा य वंदणपूयणा ।
सव्वलोयंसि[5] जे कामा, तं विज्जं परिजाणिया ॥ २२ ॥

४५९ [6]जेणेहं णिव्वहे भिक्खू , अन्न-पाणं तहाविहं ।
अणुप्पदाणमन्नेसिं[7], तं विज्जं परिजाणिया ॥ २३ ॥

४६० एवं उदाहु[8] निग्गंथे, महावीरे महामुणी ।
अणंतणाणदंसी से, धम्मं [9]देसितवं सुतं ॥ २४ ॥

४६१ भासमाणो न भासेज्जा, [10]णेय वंफेज्ज मम्मयं[11] ।
मातिट्ठाणं विवज्जेज्जा, अणुविति[12] [13]वियागरे ॥ २५ ॥

४६२ [14]तत्थिमा ततिया भासा, जं वदित्ता[15]ऽणुतप्पती[16] ।
[17]जं छन्नं तं न वत्तव्वं, एसा[18] आणा नियंठिया ॥ २६ ॥

४६३ होलावायं[19] सहीवायं, [20]गोतावायं च नो वदे ।
तुमं तुमं ति अमणुण्णं[21], सव्वसो तं ण वत्तए[22] ॥ २७ ॥

---

१. पलियंके या खं १ । पलियंकं च चू० ॥ २. णिसेज्जं खं १ । "गिहंतरसेज्जं ण वाहेज्जा" चू० । "गृहस्यान्तर्मध्ये गृहयोर्वा मध्ये निषद्या वाऽऽसनं वा" शी० ॥ ३. प्रतिषु पाठाः— समुच्छणं च सरणं च खं १ । संपुच्छणं सरणं वा खं २ पु १, २ ला० । संपुच्छणं च सरणं वा चू० । "कुशलादिप्रच्छनम् आत्मीयशरीरावयवपुञ्छनं वा, तथा पूर्वक्रीडितस्मरणं चेत्येतत् सर्वं विद्वान् " शी० ॥ ४. जसं कित्ती खं २ पु १, २ । जसकित्तिं चू० ॥ ५. °लोयंमि खं १ । °लोगंमि पु १ ॥ ६. जेणेहि पु १ । जिणेहि खं २ । जेणिह खं १ । जेणिहं चू० ॥ ७. अणुप्पताण° खं १ । चूर्णौ * * एतत्स्थाने सीलमंते असीले वा तेसिं दाणं विवज्जए इति पाठो व्याख्यातो दृश्यते ॥ ८. उयाहु खं १ ॥ ९. देसियं सया खं १ ॥ १०. णेय व्वंपेज्ज खं १ । णे व्वंफेज्ज पु १ । णो य वंफेज्ज चू० ॥ ११. मामयं पु १ ला० शीपा० । मम्मयं । मायाठाणं ण सेवेज्ज, चू० ॥ १२. अणुवीय खं २, पु १, २ ला० ॥ १३. "अनुचिन्त्य वाहरे" चू० । "प्राग् विचिन्त्य वचनमुदाहरेत्" शी०, एतदनुसारेण उदाहरे इत्यपि पाठः शी० सम्मतो भवेत् ॥ १४. "संतिमा तधिया भासा० सिलोगो । सन्तीति विद्यन्ते, तधिका नाम तथ्या सद्भूता इत्यर्थः" चू० । "तत्रेयं सत्यामृषेत्येतदभिधाना तृतीया भाषा" शी० ॥ १५. विदित्ता ला० । च दिन्ना खं १ । चइत्ता पु २ ॥ १६. °णतप्पति पु १ । °णुतप्पति खं २ ॥ १७. जं छणं······छण हिंसायाम्, यद्धि हिंसकं तन्न वक्तव्यम्" चू० । "छन्नं ति क्षणु हिंसायाम् । हिंसाप्रधानम्······, यदि वा छन्नं ति प्रच्छन्नम्" शी० ॥ १८. एस खं १ ॥ १९. °वातं खं १ । °वादं चू० ॥ २०. गोय° खं २ पु १, २ । सोलवादं चू०, गोतावादं चूपा० ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४६४ अकुसीले सया भिक्खू, [1]णो य संसग्गियं [2]भए।
सुहरूवा तत्थुवस्सग्गा [3]पडिबुज्झेज्ज ते विदू ॥ २८ ॥

४६५ [4]णण्णत्थ अंतराएणं, परगेहे ण णिसीयए।
[5]गामकुमारियं किड्डं, नातिवेलं हसे मुणी ॥ २९ ॥

४६६ [6]अणुस्सुओ उरालेसु, जयमाणो [7]परिव्वए।
[8]चरियाए अप्पमत्तो, पुट्ठो तत्थऽहियासते ॥ ३० ॥

४६७ हम्ममाणो न कुप्पेज्जा, वुच्चमाणो न संजले।
सुमणो अहियासेज्जा, ण य कोलाहलं करे ॥ ३१ ॥

४६८ [9]लद्धे कामे ण पत्थेज्जा, विवेगे [10]एवमाहिए।
[11]आरियाइं सिक्खेज्जा, [12]बुद्धाणं अंतिए सया ॥ ३२ ॥

४६९ सुस्सूस[13]माणो उवासेज्जा, सुप्पण्णं सुतवस्सियं।
वीरा जे अत्तपण्णेसी, [14]धितिमंता [15]जितिंदिया ॥ ३३ ॥

४७० गिहे दीव[16]मपस्संता, पुरिसादाणिया नरा।
ते वीरा बंधणुम्मुक्का, नावकंखंति जीवितं ॥ ३४ ॥

"सोलवादो प्रियभाष इव" चू० ॥ २१. अपडिण्णे चू०। "अपडिण्णो णाम साधुरेव" चू० ॥ २२. वत्तते खं १। वए ला०। "ण वत्तए सर्वशस्तत्र ब्रूयात्" चू०। "तत् साधूनां वक्तुं न वर्तत इति" शी० ॥

१. नेव खं २ पु १ ला० ॥ २. भये खं १ चू० ॥ ३. परिबु° खं १ ॥ ४. णण्णत्थंतरातेणं खं २ पु १ ला०। नन्नत्थं अंतराएण पु २ ॥ ५. गामं कु० खं १ ॥ ६. अणिस्सिओ शीपा०। अणिस्सिओ उरालेहिं अपमत्तो परिव्वए। चरियाए अप्पमत्तो पुट्ठो सम्माधियासए॥ चू० ॥ ७. परिव्वते खं १, २ पु १ ला० ॥ ८. चरियाय खं १॥ ९. लद्धीकामे चूपा० शीपा० ॥ १०. तेसमा° खं २ पु १। "एवं भाव विवेगो आख्यातो भवति" चू०, "एवं च कुर्वतो भावविवेक आख्यातः" शी०, एतदनुसारेण 'विवेगे एवमाहिते' इति पाठः चू० शी० सम्मतो भाति॥ ११. आयरियाइं खं २ पु १, २ ला० चू० शीपा०। "आयरियाइं सेवेज्ज (सिक्खेज्जा) आचरणीयाणि आयरियव्वाणि दुविधाए वि सिक्खाए" चू०। "आर्याणि आर्याणां कर्तव्यानि···यदिवा आचर्याणि···आचरणीयानि" शी० ॥ १२. बुद्धाणं अंतियं सदा खं २ पु १ ला०। बुद्धाणं अंतिए सिया खं १। "केसामंतिगे? सुबुद्धाणं, सुट्ठु बुद्धा सुबुद्धा गणधराद्याः, यथा यदाकालमाचार्या भवन्ति" चू०, एतदनुसारेण सुबुद्धाणंतिगे सदा(यथा?) इति पाठः चू० सम्मतो भाति॥ १३. °माणो वासेज्जा खं २ पु १, २। °माणो वासेज्जा सुपन्नं पु २। "सुस्सूसमाणो उवेहेज्ज (उवासेज्ज)० सिलोगो। श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा······तधेव उपासि(सी)त सुपण्णं" चू० ॥ १४. धिती° खं २ पु १ ला० ॥ १५. जितेंदिया ला० ॥ १६. °मपासंता खं १ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४७१ अगिद्धे सद्द-फासेसु, आरंभेसु अणिस्सिते ।
[1]सव्वेतं [2]समयातीतं, जमेतं लवितं बहुं ॥ ३५ ॥

४७२ अतिमाणं च मायं च, तं परिण्णा[3]य पंडिते ।
गारवाणि य सव्वाणि, [4]निव्वाणं संधए मुणि ॥ ३६ ॥ [5]त्ति बेमि ।

॥ धम्मो सम्मत्तो । नवममध्ययनं [6]समाप्तम् ॥

१. सव्वं तं खं २ पु १, २ ला० । "सव्वेतं समयातीयं…यदिदं लवितं बहुं" चू० । "सर्वमेतत्" शी० ॥ २. समयाईयं पु २ । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ३. तुलना सू० ४२८, ५३० ॥ ४. °ण्णात खं १ ॥ ५. नेव्वाणं खं १ । णेव्वाणं चू० ॥ ६. त्ति । छ । णवमं अज्झयणं सम्मत्तं । छ । – खं १ । त्ति बेमि ॥ ३६ । धर्माख्यं नवममध्ययनं । छ ॥ – पु २ । ७. संपूर्ण ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१०

दसमं अज्झयणं 'समाही'

४७३ आघं [1]मइमं अणुवीति धम्मं, [2]अंजू समाहिं तमिणं सुणेह ।
[3]अपडिण्णे भिक्खू [4]तुं समाहिपत्ते, [5]अणियाणभूतेसु परि[6]व्वएज्जा ॥ १ ॥

४७४ उड्ढं [7]अहे य तिरियं दिसासु, तसा [8]य जे थावर जे य पाणा ।
हत्थेहि [9]पाएहि य [10]संजमेत्ता, अदिण्णमन्नेसु [11]य नो गहेज्जा ॥ २ ॥

४७५ [12]सुअक्खातधम्मे वितिगिच्छतिण्णे, लाढे चरे आयतुले [13]पयासु ।
आयं न कुज्जा इह जीवियट्ठी, चयं न कुज्जा सुतवस्सि भिक्खू ॥ ३ ॥

४७६ सव्विंदि[14]येऽभिनिव्वुडे पयासु, चरे मुणी सव्वतो विप्पमुक्के ।
पासाहि पाणे य पुढो [15]वि सत्ते, [16]दुक्खेण अट्टे [17]परिपच्चमाणे ॥ ४ ॥

४७७ [18]एतेसु बाले य पकुव्वमाणे, [19]आवट्टती [20]कम्मसु पावएसु ।
अतिवाततो कीरति पावकम्मं, [21]निउंजमाणे [22]उ करेति कम्मं ॥ ५ ॥

४७८ आदी[23]णभोई वि करेति पावं, मंता [24]तुं एगंतसमाहि[25]माहु ।
बुद्धे [26]समाहीय रते विवेगे, पाणातिपाता विरते [27]ठितप्पा ॥ ६ ॥

---

१. मइ(ति चू०)मं मणुवीयि खं १ चू० । मईमं मणुवीति(वीइ पु २) खं २ पु २ । "आघं मइ(ई-प्र०)ममित्यादि" शी० ॥ २. अंजुं समाहिं तधिकं सु° चू० । "तधिकमिति तथ्यम्" चू० ॥ ३. अपडिन्न खं १, पु २ । अपडिण पु १ ॥ ४. उ पु २ ला० चू० । तु नास्ति खं २ पु १ ॥ ५. अणिदाणि° खं १ । अनियाणभूते सुपरि° शीपा० । अनिदानभूतो [सु]परि° चू० । अणिदाणभूतेसु परि° चूपा० ॥ ६. वएज्जा खं १ ला० ॥ ७. अहे तं खं २ पु १ । अहे त ला० ॥ अधे या चू० । दृश्यतां सू० ५९३ ॥ ८. त खं १ ॥ ९. पातेहि खं २ पु १ ला० ॥ १०. संजमित्ता खं १ पु २ । संजमंतो चू० ॥ ११. अ णो गहात खं १ ॥ १२. सुयक्खायधम्मे खं १ विना । सुयक्खातधम्मे वितिगिंछतिण्णे चू० । "सुयक्खायधम्मे इत्यादि" शी० ॥ १३. पदासु खं १ । पयासुं चू० ॥ १४. °यनिव्वुडे खं १ चू० । "सर्वाणि······इन्द्रियाणि······तैरभिनिर्वृतः" शी० ॥ १५. विसण्णे चूपा० । विसंते चूपा० ॥ १६. दुक्खट्टिता अट्टे (ट्टितऽट्टे?) चूपा० ॥ १७. परितप्पमाणे चू० ॥ १८. एतेसु बाले तु चू० । एवं तु बाले चूपा० शीपा० ॥ १९. आउट्टति चूपा० शीपा० ॥ २०. कम्मर्हि पावएहिं चू० ॥ २१. णिउज्जमाणे खं १ । २२. वि पु २ विना । "तुशब्दाद् मृषावादं च कुर्वन्" शी० ॥ २३. °णभोती खं १ । °णवित्ती शी०, °णभोई शीपा० ॥ २४. उ खं १ विना । हु चू० ॥ २५. °माहू खं १ ॥ २६. समाहीति खं १ । समाहीइ पु १, २ । समाधीय चू० ॥ २७. ठितचा(ची?) चू० । "पाठान्तरं वा—ठियच्चि(च्ची प्र०) त्ति······स्थितार्चिः" शी० ॥

४७९ सव्वं जगं तू[1] समयाणुपेही, पियमप्पियं कस्सइ नो करेज्जा ।
उट्ठाय [2]दीणे तु पुणो विसण्णे, संपूयणं चेव सिलोयकामी ॥ ७ ॥

४८० [3]आहाकडं चेव [4]निकाममीणे, [5]निकामसारी य विसण्णमेसी ।
[6]इत्थीसु [7]सत्ते य पुढो य बाले, परिग्गहं चेव [8]पकुव्वमाणे ॥ ८ ॥

४८१ [9]वेराणुगिद्धे णिचयं करेति, इतो चुते [10]से [11]दुहमट्ठदुग्गं ।
तम्हा तु मेधावि समिक्ख धम्मं, चरे मुणी सव्वतो विप्पमुक्के ॥ ९ ॥

४८२ [12]आयं न कुज्जा [13]इह जीवितट्ठी, असज्जमाणो [14]य परिव्वएज्जा ।
णिसम्मभासी य [15]विणीय गिद्धिं, हिंसण्णितं वा ण कहं करेज्जा ॥ १० ॥

४८३ [16]आहाकडं वा [17]ण णिका[18]मएज्जा, णिकामयंते [19]य ण संथवेज्जा ।
धुणे उरालं [20]अणुवेहमाणे, [21]चेच्चाण [22]सोयं [23]अणपेक्खमाणे ॥ ११ ॥

---

१. तु खं १। "सव्वं जगं तू(तु प्र०) इत्यादि" शी०॥ २. दीणो य पुणो विसण्णो खं २ पु १, २ ला०॥ ३. अहा° खं १। अधा° चू०। "आधाय कडं अधाकडं" चू०। "आहाकडं चेव इत्यादि, साधूनाधाय उद्दिश्य कृतं निष्पादितमाधाकृतमाधाकर्मेत्यर्थः" शी०॥ ४. णियायमीणे चूपा०। "अधिकं कामयते, निकामयते प्रार्थयतीत्यर्थः, अथवा णियायणा णिमंतणा, जो तं णिमंतणं गेण्हति सो णियायमीणे" चू०। "निकाममत्यर्थं यः प्रार्थयते स निकाममीणेत्युच्यते" शी०॥ ५. नियामचारी य वि° खं २ पु २ शीपा०। निकामचारी वि° ला०। "आधाकम्मादीणि णिकामाइं सरति सुमरइ" चू०। "निकाममत्यर्थं······सरति चरति वा" शी०॥ ६. इत्थीहिं चू०॥ ७. सण्णे पु १॥ ८. ममायमाणे चू०॥ ९. आरंभसत्तो णि° खं १ पु २ शीपा०। आरंभसत्ता णिचयं करेंति चू०। "आरंभसत्ता पकरेंति संगं" [सू० ६२] "कामेसु गिद्धा णिचयं करेंति" [सू० ११३] इति आचाराङ्गसूत्रे॥ १०. से नास्ति खं १॥ ११. °मट्ठ° ला०। "दव्वणिचयदोसेणं अट्ठविधकम्मणिचयं करेंति, इहलोक एव च असमाहिदुहट्ठा(ट्टा) भवंति" चू०। "दुःखं नरकादियातनास्थानम् अर्थतः परमार्थतो दुर्गं विषमं दुरुत्तारम्" शी०॥ १२. छंदं ण कुज्जा चू० शीपा०। आयं ण कुज्जा चूपा०॥ १३. "इहजीवितं णाम कामभोग-यशःकीर्तिरित्यादि" चू०। "इह अस्मिन् संसारे असंयमजीवितार्थी" शी०॥ १४. चू० विना य परिव्वदेज्जा खं १। य परिव्वइज्जा पु २। उ परिव्वतेज्जा खं २ पु १ ला। १५. विणीयगिद्धि खं २ पु १ ला। विनीयगिद्धि खं १। विणीतगेधी चू०। "स्वजनादिषु प्रेधी विनीता यस्य स भवति विनीतप्रेधी" चू०। "गृद्धिं······विनीय अपनीय" शी०॥ १६. अहा° पु २॥ १७. च खं १॥ १८. °मतेज्जा खं २ पु १ ला०॥ १९. अ खं २ पु १ ला०॥ २०. अणुवे(वि पु २)-क्खमाणे ला० पु २। अणवे(वि खं २)क्खमाणे पु १ खं २ चू०। "उरालं णाम औदारिक-शरीरं, तत् तपसा धुनीहि अनपेक्षमाण इति नाहं दुर्बल इति कृत्वा तपो न कर्तव्यम्, दुर्बलो वा भविष्यामीति, याचितोपस्करमिव व्यापारयेत्, तन्निर्विशेषा अनपेक्षमाणः।" चू०। "अनुप्रेक्षमाणो धुनीयात्" शी०॥ २१. चेच्चा य चू०॥ २२. सोतं खं २ पु १ चू०। "श्रवतीति श्रोतः, तद्धि गृह-कलत्र-धनादि" चू०। "शोकः स्यात्, तं त्यक्त्वा" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४८४ [1]एगत्तमेव अभिपत्थएज्जा, [2]एवं पमो[3]क्खो ण मुसं ति पास।
एसप्पमोक्खो अमुसे [4]वरे वी अकोहणे सच्चरते तवस्सी ॥ १२ ॥

४८५ इत्थीसु [5]या आरत [6]मेहुणा उ, परि[7]ग्गहं चेव [8]अकुव्वमाणे।
[9]उच्चावएसु विसएसु [10]ताई, [11]णिस्संसयं भिक्खू समाहिपत्ते ॥ १३ ॥

४८६ अरतिं रतिं च अभिभूय भिक्खू, [12]तणाइफासं तह सीतफासं।
[13]उण्हं च दंसं च हिया[14]सएज्जा, [15]सुब्भिं च दुब्भिं च तितिक्ख[16]एज्जा ॥ १४ ॥

४८७ गुत्तो [17]वईए य समाहिपत्ते, [18]लेसं समा[19]हट्टु परिव्वएज्जा।
गिहं न छाए ण वि [20]छावएज्जा, [21]संमिस्सभावं पजहे [22]पयासु ॥ १५ ॥

४८८ जे [23]केइ लोगंसि उ अकिरियाया, अण्णेण पुट्ठा धुत[24]मादिसंति।
आरंभसत्ता गढिता य लोए, धम्मं न याणंति विमोक्खहेउं ॥ १६ ॥

---

२३. **अणुपेहमाणे** खं २ पु १, २। "श्रोतांसि......**अनपेक्षमाणः** धुनीहीति वर्तते" चू०। "याचितीपकरणवदनपेक्ष(नुप्रेक्ष-प्र०)माणः शरीरकं धुनीयादिति सम्बन्धः" शी०। दृश्यतां पृ० ८६ टि० २०॥

१. **एगत्तमेवं** पु १, २ ला०। **एगंतमेवं** खं २। "**एगंत(गत्त)मेवेत्या दि**" शी०॥ २. **एतं** चू०। "**एतं एकत्वम्**" चू०॥ ३. °**क्खे ण** खं १ चू०॥ ४. **ऽवरे** चू०। "अयं चापरः प्रमोक्षक इति" चू०। तथा **वरो**(परो प्र०, ऽवरो-प्र०)ऽपि प्रधानोऽपि अयमेव,......एष एव प्रमोक्षः **अमृषा** सत्यो वरः प्रधानश्च वर्तत इति" शी०॥ ५. **या** खं २ पु १, २ ला० चू०। **आ** खं १। "तिविहाओ इत्थिगाओ न रतः **अरतः**" चू०। "**इत्थीसु** इत्यादि,......स्त्रीषु......यत् मैथुनम्......तस्माद् **आ** समन्ताद्, न रतः **अरतो** निवृत्त इत्यर्थः, तुशब्दात् प्राणातिपातादि-निवृत्तश्च" शी०॥ ६. **मेहुणे उ** खं २ पु २ ला०। **मेहुणाओ** खं १। **मेधुणे या** चू०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ ७. °**ग्गाहे** खं १॥ ८. **अमायमीणे** चू०॥ ९. **उच्चावतेसुं** खं २ पु १, २ ला०॥ **उच्चावएहिं विसएहिं** चू०॥ १०. **ताती** खं १, २ पु १। **ताणी** ला०। "त्रायत इति **त्राता**" चू०। "**त्रायी**" शी०। ११. **ण संसयं** खं १ चू० शीपा०। "**न संश्रयमानः**, असंश्रयमान एव च विषयान्" चू०। "**निःसंशयं**......भिक्षुः......समाधिं प्राप्तो भवति......उच्चावचेषु वा विषयेषु......न संश्रयं याति" शी०॥ १२. **तणातिफासं** खं २ पु १ ला०। **तणादिफासं** चू०॥ १३. **तेउं च** खं १। **तेउं च सद्दं च** चू०॥ १४. °**सतेज्जा** खं २ पु १ ला०॥ १५. **सुहिं च** खं १॥ १६. °**एया** खं २॥ १७. **वतीए** खं १॥ १८. **लिस्सं** खं २ पु १, २ ला०॥ १९. °**हिट्टु** खं १॥ २०. **छावणिज्जा** खं १। **छादएज्जा** चू०॥ २१. **संमिस्सिभावं** खं १ चू० शीपा०॥ २२. **पतासु** खं० १॥ २३. **केति लोगंमि अकि°** खं १। **केइ लोगम्मि तु अकि°** चू०॥ २४. °**मादियंति** चू०। "**धुतं** नाम वैराग्यम्, धुतमादियंति धुतं पसंसेन्ति" चू०। "**धूतं मोक्षसद्भावमादिशन्ति** प्रतिपादयन्ति" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४८९ [1]पुढो य छंदा इह [2]माणवा उ, किरियाकिरीणं च [3]पुढो य वायं ।
[4]जायस्स बालस्स पकुव्व देहं, [5]पवड्ढती वेरमसंजतस्स ॥ १७ ॥

४९० आउक्खयं [6]चेव अबुज्झमाणे, [7]ममाति से साहसकारि मंदे ।
अहो [8]य रातो परितप्पमाणे, [9]अट्टे सुमूढे [10]अजरा[11]मरे व्व ॥ १८ ॥

४९१ [12]जहाहि वित्तं पसवो य सव्वे, जे बांधवा जे य [13]पिता य मित्ता ।
लालप्पती [14]सो वि य एइ मोहं, अन्ने जणा तं सि हरंति [15]वित्तं ॥ १९ ॥

४९२ सीहं जहा [16]खुद्दमिगा चरंता, दूरे चरंती परिसंकमाणा ।
एवं तु मेधावि समिक्ख धम्मं, [17]दूरेण पावं परिवज्जएज्जा ॥ २० ॥

४९३ संबुज्झ[18]माणे तु णरे मतीमं, [19]पावातो अप्पाण [20]निवट्टएज्जा ।
हिंसप्पसू[21]ताइं दुहाइं मंता, [22]वेराणुबंधीणि महब्भयाणि ॥ २१ ॥

४९४ मुसं न बूया मुणि [23]अत्तगामी, णिव्वाणमेयं कसिणं [24]समाहिं ।
सयं न कुज्जा न [25]वि कारवेज्जा, [26]करेंतमन्नं पि य नाणुजाणे ॥ २२ ॥

---

१. तेसिं पुढो छंदा माणवाणं किरिया-ऽकिरियाण व पुढो वातं। चू० ॥ २. माणवातो कि° खं २ पु १ ला०। "तुरवधारणे" शी० ॥ ३. पुढो व वातं खं १॥ ४. जाताण बालस्स पगब्भणाए चूपा०। "जातानामिति गर्भपाकान्निःसृतानाम्, प्रगल्भं नाम धाष्टर्यम्" चू०। "पाठान्तरं वा—जाया[ए-मु०] बालस्स पगब्भणाए, बालस्य······या जाता प्रगल्भता धाष्टर्यं तया प्रगल्भतया वैरमेव प्रवर्धते" शी० ॥ ५. °ड्ढते चू० ॥ ६. चेवम° खं १॥ ७. ममाते साह° खं २। "ममाइ त्ति ममाई······सहस्साइं हिंसादीनि करोति मन्दमिति मन्दः" चू०, एतदनुसारेण ममाई[से] सहस्सकारी मंदे इति चू० सम्मतः पाठो भाति। "ममाइ त्ति ममत्ववान् ······मन्दः अज्ञः साहसं कर्तुं शीलमस्येति साहसकारीति" शी० ॥ ८. त राओ परि° खं १। य रातो य परि° चू० ॥ ९. चू० शी० विना—अट्टे खं १, २ पु १, २॥ १०. अयरा° पु १ खं १। अइरा° खं २॥ ११. पु २ सं० विना—°मरि व्व खं २ पु १ ला०। °मरे वा खं १॥ १२. जधाय वित्तं पसवो य सव्वं चू०। जधाय त्ति त्यक्त्वा" चू० ॥ १३. पिता सि मित्ता खं १॥ १४. से खं १। "ते वि सव्वे लालप्पयंता घंतमुवेंति, घंतः संसारः" चू०, एतदनुसारेण ते वि उवेंति घंतं चू०। "तदर्जनपरश्च मोहमुपैति शी०, एतदनुसारेण सो वि उवेति(?)मोहं इत्यपि भवेत् ॥ १५. रित्थं खं १॥ १६. खुड्डमिया चरंता दूरेण च° चू०। "दूरेण परिहृत्य चरन्ति" शी० ॥ १७. पावाणि दूरेण विवज्जएज्जा चू० ॥ १८. °माणो य चू० ॥ १९. पावा अ° खं १॥ २०. णियट्ट° खं २ पु १ ला० ॥ २१. °ताणि दुहाणि मत्ता चू०। "मत्वा (मन्ता ?) मतिमानात्मानं पापान्नि-वर्तयेदिति" शी० ॥ २२. णेव्वाणभूते व परिव्वएज्जा चू०। "पाठान्तरं वा—निव्वाणभूए व(व-मु०) परिवएज्जा······यथा हि निर्वृतः······एवं साधुरपि······परि··· व्रजेत्" शी० ॥ २३. यत्तगामी नेव्वा° खं १। अत्तकामी चू०। "आत्मनिःश्रेयसकामी" चू०। "आप्तो मोक्षमार्गः, तद्गामी" शी० ॥ २४. समाही खं १। "एवं निर्वाणं समाधिर्भवति कसिण इति संपूर्णः" चू०,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४९५ सुद्धे[1] सिया जाए न दूसएज्जा, अमुच्छिते ण य अज्झोववण्णे।
धितिमं विमुक्के ण य पूयणट्ठी, न सिलोयकामी[2] य परिव्वएज्जा ॥ २३ ॥

४९६ निक्खम्म गेहाउ निरावकंखी, कायं विओसज्ज[3] नियाणछिण्णे।
नो[4] जीवितं नो मरणाभिकंखी, चरेज्ज भिक्खू वलया[5] विमुक्के ॥ २४ ॥
त्ति बेमि।

॥ समाही[6] सम्मत्ता। दशममध्ययनं समाप्तम् ॥

एतदनुसारेण **निव्वाणमेवं कसिणो समाही** इत्यपि चू० सम्मतः पाठः सम्भाव्यते। "**एतदेव ……कृत्स्नं संपूर्णं भावसमाधिं निर्वाणं चाहुः**" शी० ॥ २५. **य** खं २ पु १, २ ला० चू० "**नाप्यपरेण कारयेत्**" शी० ॥ २६. **करंत°** चू० ॥

१. "**सुद्धेसिया जायण तूसएज्जा** °श्रुतम्। सुद्धेसिया जाइओलद्धं एसणिज्जं च, अधवा सुद्धं अलेवकडं एसणिज्जं अहासोहीए हु तूसएज्जा **अमुच्छितो अणज्झोववण्णो**……**धितिमं विप्पमुक्के**" चू०। "**शुद्धे** निर्दोषे **स्यात्** कदाचित् जाते प्राप्ते पिण्डे सति साधू राग-द्वेषाभ्यां **न दूषयेत्**……अमूर्छितः……तथा अनध्युपपन्नः" शी० ॥ २. °**गामी** खं २ पु १, २ ला० शी०। "**सिलोगो ण कामेज्जा**" चू०। "**श्लोकः** श्लाघा कीर्तिः, न तद्गामी न तदभिलाषुकः" शी० ॥ ३. **विओसेज्ज** ला०। **विउसेज्ज** खं १, २ पु १। **विउसिज्ज** पु २। "**विसेसेण उत्सृज्य विओसज्ज**" चू०। "**व्युत्सृज्य**" शी०। तुलना–आचा० सू० ४८२ ॥ ४. तुलना सू० ५५६, ५७९ ॥ ५. **वलयाविमुक्के** चू०। "**वलय** इति **माया**, तया च(वि)मुक्तः" चू०। "**वलयात्** संसारवलयात् कर्मबन्धनाद्वा विप्रमुक्तः" शी०। दृश्यतां सू० ५५६, ५७९ ॥ ६. ** एतत्स्थाने—**समाही दसममज्झयणं** पु १। **समाध्याख्यं दशममध्ययनम्** पु २। **समाही समत्ता** खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगारसमं अज्झयणं 'मग्गे'

४९७ कयरे मग्गे [1]अक्खाते, माहणेण मतीमता ।
जं मग्गं उज्जु पावित्ता, ओहं तरति [2]दुत्तरं ॥ १ ॥

४९८ तं [3]मग्गं अणुत्तरं सुद्धं, सव्वदुक्खविमो[4]क्खणं ।
[5]जाणासि णं जहा भिक्खू, तं [6]णे बूहि महामुणी ॥ २ ॥

४९९ [7]जइ णे केइ पुच्छिज्जा, देवा [8]अदुव माणुसा ।
तेसिं तु कतरं मग्गं, आइक्खेज्ज कहाहि [9]णे ॥ ३ ॥

५०० जइ वो [10]केइ पुच्छिज्जा, देवा अदुव माणुसा ।
[11]तेसिमं पडिसाहेज्जा, मग्गसारं [12]सुणेह मे ॥ ४ ॥

५०१ अणुपुव्वेण महाघोरं, कासवेण पवेदियं ।
जमादाय इओ पुव्वं, समुद्दं [13]वे ववहारिणो ॥ ५ ॥

५०२ अतरिंसु तरंतेगे, तरिस्संति अणागता ।
तं सोच्चा पडिवक्खामि, [14]जंतवो तं सुणेह मे ॥ ६ ॥

५०३ पुढवीजीवा पुढो सत्ता, आउजीवा तहाऽगणी ।
[15]वाउजीवा पुढो सत्ता, तण रुक्ख सबीयगा ॥ ७ ॥

---

१. आघाते चू० ॥ २. दुरुत्तरं खं २ पु १, २ ला० । "तरति अत्यन्तदुस्तरम्, तदुत्तरणसामग्र्या एव दुष्प्रापत्वात्" शी० ॥ ३. मग्ग अणु° पु २ ला० । मग्गऽणुत्तरं सुद्धं खं १। "तं मग्गेत्यादि" शी० ॥ ४. °क्खगं खं २ पु १ २ ला० । "विमोक्षणं विमोचकम्" शी० ॥ ५. जाणासि तं खं १ । जाणेहि णं चू० । "णमिति वाक्यालङ्कारे" शी० ॥ ६. ने खं १, २। मे पु १ ला० । "नः अस्माकम्" शी० ॥ ७. जइ णो पु १ । जइ मे चू० । जति णे केति खं १ ॥ ८. अदुवा खं २ । "देवाश्चतुष्प्रकाराः, एते पृच्छाक्षमा भवन्ति, तिरिया मणुस्सा उत्तरगुणलद्धिं वा पडुच्च तिर्यं(तिरियं ?) अपि कश्चिद् गिरा वत्ति(क्ति ?)" चू०, एतदनुसारेण देवा तिरिय माणुसा इत्यपि चू० संमतः पाठो भवेत् ॥ ९. णो खं २ पु १, २ ला ॥ १०. केति खं १ ॥ ११. तेसिं तु इमं मग्गं आइक्खेज्ज सुणेध मे चू० शीपा० । तेसिं तु पडिसाहेज्ज मग्गसारं सुणेह मे चूपा० ॥ १२. सुणेहि खं २ पु २ ॥ १३. व नास्ति खं २ पु १, २ ला० । दृश्यतां सू० २४२ । "समुद्रेण तुल्यं समुद्रवत्······व्यवहारिणः" चू० । "दृष्टान्तमाह······
······व्यवहारिणः······यथा······ समुद्रं तरन्ति एवं साधवोऽपि······भवौघं तरन्तीति" शी० ॥ १४. जंतुवो खं १ ॥ १५. वाऊ° खं २ पु १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५०४ अहावरा[1] तसा पाणा, एवं छक्काय आहिया ।
इत्ताव[2] ताव [3]जीवकाए, नावरे विज्जती [4]काए ॥ ८ ॥

५०५ सव्वाहिं अणुजुत्तीहिं, मतिमं [5]पडिलेहिया ।
सव्वे [6]अकंतदुक्खा य, अतो सव्वे [7]न हिंसया ॥ ९ ॥

५०६ एयं खु णाणिणो सारं, जं न [8]हिंसति कंचणं ।
अहिंसा समयं चेव, [9]एतावंतं विजाणिया ॥ १० ॥

५०७ [10]उड्ढं अहे तिरियं [11]च, [12]जे केइ तस-थावरा ।
सव्वत्थ [13]विरतिं [14]विज्जा, संति [15]निव्वाणमाहियं ॥ ११ ॥

५०८ पभू दोसे [16]निराकिच्चा, ण विरुज्झेज्ज [17]केणति ।
मणसा वयसा चेव, कायसा चेव अंतसो ॥ १२ ॥

५०९ संवुडे [18]से महापण्णे, [19]धीरे दत्तेसणं चरे ।
एसणासमिए णिच्चं, वज्जयंते अणेसणं ॥ १३ ॥

५१० [20]भूयाइं समारंभ, [21]समुद्दिस्स य जं कडं ।
तारिसं तु ण गेण्हेज्जा, [22]अन्नं पाणं सुसंजते ॥ १४ ॥

---

१. वरे चू० ॥ २. इत्ताव एव जी° खं २ पु २। इत्तावए(ये पु १) जी° पु १ ला ॥ एताव ता जी° चू०। तुलना—आचा० सू० ४४५, ६०८, ६२०, ७७४, ७७७, ७७९, ७८०, ७८३, ७८६। "एतावान् एतद्भेदात्मक एव संक्षेपतो जीवनिकायः" शी० ॥ ३. जीवत्थकाए खं १ ॥ ४. कती खं १, २ ॥ ५. पडिलेहिता खं १ ॥ ६. अकंत° खं १, २ पु २ ला०। सू० ८४। ७. अहिंसगा खं १ चू० ॥ ८. हिंसंति किंचणं खं २ ॥ ९. एतावत खं २। एतावय विजाणिता खं १ ॥ १०. उड्ढमहे ति° खं १। उड्ढमहं ति° चू०। उड्ढं अहे य ति° खं २ ॥ ११. वा ला०। दृश्यतां सू० २४४, ४२८ टि० १८ ॥ १२. ये(जे चू०) केति खं १ चू० ॥ १३. विरइयं खं २ ॥ १४. कुज्जा चू०। दृश्यतां सू० २४४, ४२८ टि० १८ ॥ १५. नेव्वा° खं १ ॥ १६. णिरिक्खेत्ता खं २। णिरे किच्चा चू०। दृश्यतां सू० २२०, २४१ ॥ १७. केणइ चू०। "केनचित्" शी० ॥ १८. स खं १। य चू० ॥ १९. वीरे चू० शी० विना। "धीर्बुद्धिरित्यनर्थान्तरम्" चू०। "धीरः अक्षोभ्यः" शी०। दृश्यतां सू० ५३४ ॥ २०. भूताई स° खं १। भूयाइं च स° पु १। भूताणि स° चू० ॥ २१. समुद्दिस्सा खं १। "साधूनुद्दिश्योपकल्पितम्" चू०, एतदनुसारेण साहू उद्दिस्स इत्यपि चू० संमतः पाठः स्यात्। "तं साधुमुद्दिश्य" शी०, एतदनुसारेण तमुद्दिस्स इति शी० सम्मतः पाठो भाति ॥ २२. अण्णपाणं पु १, २ ला० ॥

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

५११ पूं[1]तिकम्मं ण सेवेज्जा, एस ध[2]म्मे वुसीमतो ।
जं किंचि अ[3]भिकंखेज्जा, सव्वसो तं ण कप्पते ॥ १५ ॥

५१२ ह[4]णंतं नाणुजाणेज्जा, आतगुत्ते जिइंदिए ।
ठाणाइं संति सड्ढीणं, गामेसु णगरेसु वा[5] ॥ १६ ॥

५१३ त[6]हा गिरं समारंभ, अत्थि पुण्णं ति नो वदे ।
अहवा णत्थि पुण्णं ति, एवमेयं महब्भयं ॥ १७ ॥

५१४ [7]दाणट्ठयाए जे पाणा, हम्मंति तस-थावरा ।
तेसिं [8]सारक्खणट्ठाए, त[9]म्हा अ[10]त्थि त्ति णो वए ॥ १८ ॥

५१५ जेसिं तं उवक[11]प्पेंति, अ[12]ण्ण-पाणं तहाविहं ।
तेसिं लाभंतरायं ति, त[13]म्हा णत्थि त्ति णो वदे ॥ १९ ॥

५१६ जे य दाणं पसंसंति, वहमिच्छंति पाणिणं ।
[14]जे य णं प[15]डिसेहंति, वित्ति[16]च्छेयं करेंति ते ॥ २० ॥

५१७ दुहओ वि [17]ते ण भासंति, अत्थि वा नत्थि वा पुणो ।
आयं रयस्स [18]हेच्चाणं, णिव्वाणं पाउणंति ते ॥ २१ ॥

५१८ णि[19]व्वाणं परमं बुद्धा, णक्खत्ता[20]णं व चंदिमा ।
तम्हा सया जते दंते, [21]निव्वाणं संधते मुणी ॥ २२ ॥

---

१. पूती° खं २ पु १।२, ला० ॥ २. धम्मो खं १ ला० ॥ ३. अभिसंकेज्जा चू० ॥ ४. ठाणाइं संति सड्ढीणं गामेसु नगरेसु वा। अत्थि वा णत्थि वा धम्मो (परेण पुच्छितो धम्मं इति वा भवेत् पाठः चू० अनुसारेण) अत्थि धम्मो त्ति णो वते—॥ चू० ॥ ५. य खं १ ॥ ६. अत्थि वा णत्थि वा पुण्णं, अत्थि चू० ॥ ७. °रब्भं खं २ पु १, २ ला० ॥ ८. दाणट्ठयाय खं २ पु १, २ ला०। "दाणट्ठयाए इत्यादि" शी० ॥ ९. संरक्ख° पु १ ॥ १०. अत्थि पुण्णं ति णो वदे चू० शी०। "यस्माद् हन्यन्ते···त्रसाः स्थावराश्च जन्तवः तस्मात् तेषां रक्षणार्थम्······ अस्ति अत्र भवदीयेऽनुष्ठाने पुण्यमित्येवं नो वदेदिति" शी० ॥ ११. °कप्पेति खं १ ॥ १२. अण्णं पाणं पु १ ॥ १३. "यस्मात् तेषां···लाभान्तरायः······तस्मात् कूपखननसत्रादिके कर्मणि नास्ति पुण्यमित्येतदपि नो वदेदिति" शी०। एतदनुसारेण "णत्थि पुण्णं ति णो वदे" इत्यपि पाठः शी० सम्मतो भवेत्। चूर्णौ तु "कण्ठ्यम्" इत्युक्तमत्र, नायं श्लोको व्याख्यातः। दृश्यतां टि० १० ॥ १४. जे उ खं २ ॥ १५. पडिसेहंति पु १, २ ला० ॥ १६. °च्छेतं खं १ ॥ १७. जे चू० ॥ १८. हेच्चा नेव्वाणं खं १ ॥ १९. नेव्वाणं खं १। "णेव्वाणपरमा ······णेव्वाणं परमं जेसिं ते इमे णेव्वाणपरमा" चू०। "अपिच—ने(नि-प्र०)व्वाण-मित्यादि, निर्वृतिर्निर्वाणम्, तत् परमं प्रधानं येषां परलोकार्थिनां बुद्धानां ते तथा,······यथ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५१९ वुज्झमाणाण पाणाणं, कच्चंताण सकम्मुणा ।
[1]आघाति साहु तं[2] दीवं, पतिट्ठेसा पवुच्चती ॥ २३ ॥

५२० आयगुत्ते सया दंते, [3]छिण्णसोए [4]अणासवे ।
जे धम्मं [5]सुद्धमक्खाति, पडिपुण्णमणेलिसं ॥ २४ ॥

५२१ तमेव अविजाणंता, अबुद्धा [6]बुद्धमाणिणो ।
बुद्धा मो त्ति य मण्णंता, [7]अंतए ते [8]समाहिए ॥ २५ ॥

५२२ ते य बीओदगं चेव, तमुद्दिस्सा य जं कडं ।
[9]भोच्चा झाणं झियायंति, [10]अखेतण्णा असमाहिता ॥ २६ ॥

५२३ जहा ढंका य कंका [11]य, कुलला [12]मग्गुका सिही।
मच्छेसणं [13]झियायंति, झाणं ते कलुसाधमं ॥ २७ ॥

५२४ एवं तु समणा [14]एगे, मिच्छद्दिट्ठी अणारिया ।
[15]विसएसणं झियायंति, कंका वा [16]कलुसाहमा ॥ २८ ॥

५२५ * [17]सुद्धं मग्गं विराहित्ता, इहमेगे उ दुम्मती ।
[18]उम्मग्गगता दुक्खं, [19]घंतमेसंति [20]ते [21]तधा ॥ २९ ॥ *

नक्षत्राणां······चन्द्रमाः एवं बुद्धानां मध्ये ये···निर्वाणमेवाभिसन्धाय प्रवृत्तास्त एव प्रधानाः ······यदिवा यथा नक्षत्राणां चन्द्रमाः प्रधानभावमनुभवति एवं लोकस्य निर्वाणं परमं प्रधानमित्येवं बुद्धाः······प्रतिपादयन्ति” शी०, एतदनुसारेण 'निव्वाणपरमा बुद्धा' 'निव्वाणं परमं बुद्धा' इति चोभयविधः पाठः शी० सम्मतो भाति॥ २०. °ण चंदिमा खं १। °ण व चंदमा चू०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ २१. नेव्वा° खं १ चू०॥

१. अघाति खं २। अथाति पु २। अक्खाति चू०॥ २. यं खं १॥ ३. छिन्नस्सोते चू०॥ ४. अणासते खं १॥ णिरासवे चू० शी०॥ ५. सुहुम° खं १॥ ६. बुद्धवादिणो चू०॥ ७. तूरतो ते चू०॥ ८. समाहिते खं १, २ ला०॥ ९. भुच्चा खं २ पु १, २ ला०। झाणं नाम झियायंति चू०॥ १०. अखेतण्णा समा° पु १। अखेयन्ना समा° पु २ खं १ ला०॥ ११. य पिलजा म° चू०॥ १२. मंडका खं १ पु २। मद्दुका खं २। मणुका पु १ ला०। “मग्गुकाः काकमद्गुवत्” चू०॥ १३. °यंते खं २ पु १ ला०॥ १४. येगे पु १॥ १५. विसतेसणं खं २ पु १॥ १६. °हतं खं २॥ १७. सुद्धमग्गं खं २। * * अयं श्लोकश्चूर्णौ न दृश्यते॥ १८. °ग्गाग(म खं २)या पु १, २ ला० खं २॥ १९. घातमेसंति पु १। “घातं चान्तशः ते तथा···एष(ष्य-प्र०)न्ति अन्वेषयन्ति” शी०॥ २०. तं खं २ पु १, २ ला०॥ २१. तहा खं १ पु १, २। तथा ला०॥

५२६ जहा आसा[1]विणिं नावं, जातिअंधे [2]दुरूहिया ।
[3]इच्छती पारमागंतुं, अंतरा य विसीय[4]ती ॥ ३० ॥

५२७ एवं तु समणा एगे, मिच्छ[5]दिट्ठी अणारिया ।
सोयं कसिणमावण्णा, आगंतारो महब्भयं ॥ ३१ ॥

५२८ *[6]इमं च धम्ममा[7]दाय, कासवेण पवेदितं ।
[8]तरे सोयं महाघोरं, अत्तत्ताए परिव्वए[9] ॥ ३२ ॥ *

५२९ [10]विरते गामधम्मेहिं, जे [11]केइ जगती जगा ।
तेसिं [12]अत्तुवमायाए, थामं कुव्वं परि[13]व्वए ॥ ३३ ॥

५३० [14]अतिमाणं च मायं च, तं परिण्णाय पंडिते ।
सव्वमेयं [15]निराकिच्चा, निव्वाणं संधए मुणी ॥ ३४ ॥

५३१ [16]संधते साहुधम्मं च, [17]पावं धम्मं [18]णिराकरे ।
उवधाण[19]वीरिए भिक्खू, [20]कोहं माणं न पत्थए ॥ ३५ ॥

५३२ जे य बुद्धा अतिक्कंता, जे य बुद्धा अणागता ।
संति तेसिं पतिट्ठाणं, भूयाणं जगती जहा ॥ ३६ ॥

---

१. °वाणिं पु २। °विणी णावं खं १ चू० ॥ २. दुरूहिता खं १ ॥ ३. इच्छेज्जा चू०। ४. °यति चू० ॥ ५. °दिट्ठि खं १ ॥ ६. * * अत्र चूर्णौ इमं च धम्ममादाय कासवेण पवेदितं। कुज्जा भिक्खू गिलाणस्स अगिलाए समाहिए ॥ संखाय पेसलं धम्मं दिट्ठिमं परिणिव्वुडे। तरे सोतं महाघोरं अत्तत्ताए परिव्वएज्जासि ॥ इति श्लोकद्वयं वर्तते। दृश्यतां सू० २२३-२२४॥ ७. °मायाए खं १ ॥ ८. "क्वचित् पश्चार्धस्यान्यथा पाठः—कुज्जा भिक्खू गिलाणस्स अगिलाए समाहिए......समाधिना ग्लानस्य वा समाधिमुत्पादयन्" शी०। दृश्यतां सू० २२३ ॥ ९. १३. °व्वते खं १ ॥ १०. केति खं १। केई खं २ पु १ ला० चू० ॥ ११. जगई खं २ पु १, २ ला० ॥ १२. अत्तुवमाणेण चू०। "आत्मोपमया" शी० ॥ १४. तुलना—सू० ४२८, ४७२ ॥ १५. निरे खं १, २ चू०। दृश्यतां सू० २२०, २४१, ५०८ ॥ १६. सद्दहे चूपा० शीपा० ॥ १७. पावधम्मं पु १, २ ला० चू०। पावकम्मं खं २ ॥ १८. निरे करे चू० ॥ १९. °वीरिते खं २ पु १ ला० ॥ २०. कोहमाणं न पत्थए खं १। कोहं माणं च वज्जते खं २ पु १, २ ला०। "क्रोधं मानं च न प्रार्थयेत्, न वर्धयेद्वेति" शी०, शी० अनुसारेण "कोहं माणं न वड्ढए" इत्यपि पाठान्तरं भवेदिति सम्भाव्यते ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५३३ [1]अह णं वतमावण्णं, फासा उच्चावया फुसे ।
[2]ण तेसु विणिहण्णेज्जा, [3]वातेणेव महागिरी ॥ ३७ ॥

५३४ [4]संवुडे से महापण्णे, [5]धीरे दत्तेसणं चरे ।
निव्वुडे कालमाकंखी, [6]एवं केवलिणो मयं ॥ ३८ ॥ ति बेमि ।

॥ [7]मग्गो समत्तो * [8]एकादशमध्ययनम् * ॥ ५

---

१. अह णं वयमा° खं १ पु २ ला०। अधेणं भेदमावण्णं चूपा० ॥ २. ण तेहिं विणिहम्मेज्जा चू० ॥ ३. वातेण व पु १ ला० चू० ॥ ४. तुलना—सू० ५०९ ॥ ५. बुद्धे चू०। वीरे चूपा०। "धीः बुद्धिः, तया राजत इति धीरः, परीषहोपसर्गाक्षोभ्यो वा" शी० ॥ ६. "एतत् यत्...... प्रतिपादितम्" शी०, एतदनुसारेण एयं इति शी०सम्मतः पाठो भाति ॥ ७. मार्गाख्यमेकादशमध्ययनम् पु २ ॥ ८. * * एकादसमज्झयणं पु १। * * नास्ति खं १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१२

बारसमं अज्झयणं 'समोसरणं'

५३५ चत्तारि समोसरणाणिमाणि, पावादुया [1]जाइं पुढो वयंति ।
किरियं[2] अकिरियं [3]विणयं ति तइयं, अण्णाणमाहंसु चउत्थमेव ॥ १ ॥

५३६ अण्णा[4]णिया ता कुसला वि संता, [5]असंथुया णो वितिगिं[6]छतिण्णा ।
[7]अकोविया आहु [8]अकोवियाए, अणाणु[9]वीयीति मुसं वदंति ॥ २ ॥

५३७ [10]सच्चं असच्चं इति चिंतयंता, असाहु साहु त्ति उदा[11]हरंता ।
जेमे जणा वेण[12]इया अणेगे, पुट्ठा वि भावं [13]विणइंसु [14]नाम ॥ ३ ॥

५३८ अणोवसंखा इति ते [15]उदाहु, [16]अट्ठे स ओभासति अम्ह [17]एवं ।
ल[18]वावसंकी य अणागतेहिं, णो किरियमाहंसु अकिरि[19]यआया ॥ ४ ॥

५३९ सम्मिस्सभा[20]वं सगिरा गिहीते, से [21]मुम्मुई होति [22]अणाणुवादी ।
इमं दुपक्खं इममेगपक्खं, आहंसु छलायतणं च कम्मं ॥ ५ ॥

---

१. जाई खं २ ॥ २. °यं च अ° पु १ ॥ ३. विणइ त्ति खं २ पु १, २ ला० ॥ ४. °णिता ता खं २ पु १। °णिया ताव चू० ॥ ५. असंकया पु १ ॥ ६. °गिच्छ° खं २ पु १, २ ला० ॥ ७. अकोविता खं १ चू० ॥ ८. अकोवियाए खं १, अत्र लिप्यनुसारेण अकोवियाय इति पाठोऽपि भवेत्। अकोविएते खं २ पु १, २। अकोविए वि ला०। "त एवं अकोविता ण त सयं (ण नं खयं–प्र०) (एते सयं?) अकोविदा अकोविदानामेव कथयन्ति" चू०। "तदेवं सर्वथा तेऽज्ञानवादिनः अकोविदाः······अकोविदेभ्य एव स्वशिष्येभ्य आहुः कथितवन्तः, छान्दसत्वाच्चैकवचनं सूत्रे कृतमिति" शी०, एतदनुसारेण अकोवियाए(याय) इति पाठः शी० सम्मतः संभाव्यते॥ ९. °वितित्तु मुसं खं १। °वीइत्तु सं ला०। °वीय त्ति मुसं चू० ॥ १०. सच्चं मोसं इति चिंतयंता चू०। सच्चं मुसं ति इति भासयंता चूपा० ॥ ११. °हरंति खं २ पु २ ला०। असाधु साधुं ति उदाहरंति(रंता–प्र०) चू०। चूर्ण्यनुसारेण एतत्पर्यन्तमाज्ञानिकानां मतम्, शी० अनुसारेण तु वैनयिकमतं वर्णितमत्र समग्रेऽपि श्लोके॥ १२. °इता खं २ पु १ ॥ १३. विणयंसु ला० ॥ १४. नामा खं २ चू० ॥ १५. उदाहु खं १ ॥ १६. अट्ठे स नो भासति चूपा०। "नः प्रभासति" चू० ॥ १७. तेवं खं २ ला०। तेवापु १ ॥ १८. °वसकी चू०। "लवात् कर्मबन्धात् अवसक्कामो फिट्टामो अवसरामो" चू०। "लवं कर्म, तस्मादपशङ्कितुं शीलं येषां ते लवापशङ्किनः" शी० ॥ १९. °यवादी खं २ पु १, २ ला०। "अकिरियओ आता जेसिं ते इमे अकिरियाता" चू०। "अक्रिय आत्मा येषाम्" शी० ॥ २०. °भावं वरगिरग्गिहीए खं १ ॥ २१. मुम्मई खं २ ॥ २२. अणाणुवा(वी पु १)ती खं २ पु १ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५४० ते एवमक्खंति [1]अबुज्झमाणा, [2]विरूवरूवाणि [3]अकिरियाता ।
[4]जमादिदित्ता [5]बहवो मणूसा, भमंति संसारमणो[6]वतग्गं ॥ ६ ॥

५४१ [7]णाइच्चो उदेति ण अत्थमेति, ण चंदिमा [8]वड्ढती हायती वा ।
[9]सलिला ण संदंति ण वंति वाया, [10]वंझे णियते कसिणे हु [11]लोए ॥ ७ ॥

५४२ [12]जहा य अंधे सह [13]जोतिणा वि, [14]रूवाइं णो [15]पस्सति हीणनेत्ते ।
[16]संतं पि ते एवमकिरियआता, किरियं ण पस्संति निरुद्धपण्णा ॥ ८ ॥

५४३ संवच्छरं सुविणं लक्खणं च, [17]निमित्तं देहं उप्पाइयं च ।
अट्ठंगमेतं बहवे [18]अहित्ता, [19]लोगंसि जाणंति [20]अणागताइं ॥ ९ ॥

५४४ [21]केई निमित्ता तहिया भवंति, [22]केसिंचि तं विप्पडिएति णाणं ।
ते [23]विज्जभावं अणहिज्ज[24]माणा, आहंसु विज्जापलिमोक्खमेव ॥ १० ॥

---

१. **मबुज्झ**° खं १ ॥ २. °**वाणिह अकि**° खं २ पु १, २। "अबुज्झमाणा इह मिच्छत्तपडलोच्छण्णा······विरूवरूवाणि दरिसणाणि" चू० ॥ ३. चू० विना—**अकिरिताया** खं १। **अकिरियवाई** खं २ पु १, २ ला०। "अकिरिओ आता जेसिं ते होंति **अकिरियात्ता**" चू०। "**अक्रियात्मानो**ऽक्रियावादिन इति" शी० ॥ ४. **जेमायइत्ता** खं २ पु २। **जमादइत्ता** ला०। **जमाइत्ता** पु १। **जमादिवित्ता** चू०। "यद् दर्शनमादाय" शी० ॥ ५. **बहवे** खं २ पु १ ला०। **बहवो मणुस्सा** चू० ॥ ६. °**वयग्गं** पु २। "अणवदग्गं संसारं भमंति" चू० ॥ ७. **उट्टेति** चू० ॥ ८. **वड्डति** खं २। **वड्डइ** पु १ ला०। **वड्डई** पु २ ॥ ९. **सरितो**ऽपि ण **संदंति** चू०। "न सलिलानि स्यन्दन्ते" शी० ॥ १०. **वज्झे हु एते** खं २। **वंझे य नियए** पु २। **वंझो णितिए** खं १ चू०। "**वन्ध्यो** नाम शून्यः······**नितिओ** णाम नित्यकालमेव शून्यः, ······**कसिणो** णाम······सर्वो वन्ध्यः" चू०। "**वन्ध्यः** अर्थशून्यः **नियतो** निश्चितः" शी० ॥ ११. **लोसे** खं २ पु १ ला० ॥ १२. **जहा हि** पु २ ला०। **जहा य अंधे** इत्यादि" शी० ॥ १३. **जोइणा** पु १, २। **जोणिया** खं २ ॥ १४. **रूवाति** खं १। **रूवाणि** चू० ॥ १५. **पासति** खं १ पु २ ॥ १६. **संतं पि ते एव अकिरियवाइ** खं २ पु १, २ ला०। **संतं तु ते एवं अकिरियाता** चू०। "एवं तेऽप्यक्रियावादिनः सदपि······वस्तु······न पश्यन्ति" शी० ॥ १७. **निमित्त देहं च उ**° खं २ पु १, २ ला० ॥ १८. **अधिज्जिता** चू० ॥ १९. **लोगंमि** पु १ चू०। **लोगस्स** खं १ ॥ २०. **तथागताणि** चूपा० ॥ २१. **केयी निमित्ता तधिया भवंति**० वृत्तम्। केचिदिति न सर्वे, अभिन्नदसपुव्विणो हेट्ठेण एतं अट्ठंगं पि महाणिमित्तं अधीतुं गुणितुं वा, अधित एमेव केन्चित् परिणामयंति, ते पडुच्चेति णिमित्ता तधिया भवंति, केलि पुण······अविसुद्धखयोवसमा **विप्पडिएंति** णाणं,······विपर्ययेण एंति **विप्पडिएंति**, कोऽर्थः? विपर्ययज्ञानं भवति" चू०। "केई इत्यादि, प्राकृतत्वात् छान्दसत्वात् प्राकृतशैल्या वा लिङ्गव्यत्ययः, कानिचिद् निमित्तानि तथ्यानि सत्यानि **भवन्ति**, केषाञ्चित्तु तत् निमित्तज्ञानं विपर्यासं व्यत्ययमेति" शी०। "**केयं(केसिं?) णिमित्ता तयि(हि?)या भवंति केसिं च तं विप्पडिएति णाणं**" इति

सू. ७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५४५ ते [1]एवमक्खंति समेच्च लोगं, [2]तहा तहा समणा माहणा य ।
[3]सयंकडं णण्णकडं च दुक्खं, आहंसु विज्जाचरणं पमोक्खं ॥ ११ ॥

५४६ ते चक्खु [4]लोगंसिह [5]णायगा तु, मग्गाऽ[6]णुभासंति हितं [7]पयाणं ।
तहा तहा सासयमाहु [8]लोए, जंसी पया माणव ! संपगाढा ॥ १२ ॥

५४७ जे रक्खसा[9]या जम[10]लोइयाया, जे या[11] सुरा गंधव्वा य काया ।
आगास[12]गामी य पुढोसिया[13] य, पुणो पुणो विप्प[14]रियासुवेंति ॥ १३ ॥

५४८ * जमाहु ओहं सलिलं अपारगं*, [15]जाणाहि णं भवगहणं दुमोक्खं ।
जंसी विसन्ना विसयं[16]गणाहिं, दुहतो वि लोयं अणुसंचरंति ॥ १४ ॥

५४९ ण कम्मुणा कम्म खवेंति बाला, अकम्मुणा [17]उ कम्म खवेंति [18]धीरा ।
मेधाविणो [19]लोभमयावतीता, संतोसिणो णो [20]पकरेंति पावं ॥ १५ ॥

द्वादशारनयचक्रवृत्तौ चतुर्थारे उद्धृतः पाठः पृ० २१८॥ २२. केसिं च पु २। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ २३. विज्जभासं चू०। विज्जाहरिसे चूपा०। “विज्जाहरिसे णाम यथार्थोपलम्भः, विद्यया स्पृश्यते विद्यया प्राप्यते विद्यया गृह्यत इत्यर्थः” चू०॥ २४. °माणा जाणामो लोगंसि वयंति मंदा खं १। °माणा आहंसु विज्जापलिमोक्खमेव। जाणामो(मु पु १, २) लोगंसि वयंति मंदा खं २ पु १, २। “क्वचिच्चरमपादस्य एवं पाठः—जाणामु लोगंसि वयंति मंद त्ति, विद्यामनधीत्यैव स्वयमेव लोकम् अस्मिन् वा लोके भावान् वयं जानीमः, एवं मंदा जडा वदन्ति” शी०, शी० अनुसारेण ‘लोगं सिवयं ति’ ‘लोगंसि वयंति (वयं ति?)’ इति उभयविधः पाठोऽभिप्रेतो भाति॥ १. एवमक्खेंति खं २। एयमक्खंते चू०॥ २. तधागता चू० शी०। तधा तधा चूपा० शीपा०॥ ३. चरणं प्पमोक्खं खं २। चरणप्पमोक्खं खं १। “विद्याचरणो मोक्षः ज्ञान-क्रियासाध्य इत्यर्थः, तमेवंसाध्यं मोक्षं प्रतिपादयन्ति······विद्या ज्ञानं चरणं चारित्रं क्रिया, तत्प्रधानो मोक्षः, तमुक्तवन्तः” शी०॥ ४. लोगस्सिह खं १। लोगस्सिध चू०॥ ५. णातगा तु खं १॥ ६. °णुसासंति खं २ पु १, २ ला०। “मार्गं ज्ञानादिकं मोक्षमार्गम् अनुभासंति (अनुशासति – खं १ विना) कथयन्ति प्रजानाम्” शी०॥ ७. पताणं खं १॥ ८. लोगो चू० शीपा०॥ ९. °सा वा जम° ला०। °सा जे जम° चू०। शी० अनुसारेणेयं पाठयोजना, अन्यथा जे रक्खसा या जमलोइया या इत्यपि पाठो भवेत्। “ये······राक्षसात्मानः······तथा यमलौकिकात्मानः” शी०॥ १०. °लोति(इ पु १)या य खं १ पु १। °लोइया वा ला० चू०॥ ११. आ खं २ पु १। “असुरग्रहणेन भवनवासिनः सूचिताः” चू०। “ये च सुराः सौधर्मादिवैमानिकाः, चशब्दाज्ज्योतिष्काः सूर्यादयः” शी०॥ १२. °सकामी खं २। °सिकामी पु १॥ १३. °सिता त ला०। °सिता ते पु १॥ १४. °रितासु° खं १। “पुनः पुनः विपर्यासमेंति” चू०॥ * * तुलना—आचा० सू० ८७२॥ १५. “भवग्गहणं कडिल्यमित्यर्थः” चू०॥ १६. °गणादी चू०॥ १७. उ नास्ति खं २ पु १, २ ला०॥ १८. वीरा खं १ पु २। “धीराः (वीराः – खं १ विना) महासत्त्वाः” शी०॥ १९. लोभ-भयादतीता खं १ शीपा०॥ २०. पगरेंति खं २ पु १ ला०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५५० ते तीत-उप्पण्ण[1]-मणागताइं, लोगस्स जाणंति तहागताइं[2] ।
णेतारो अण्णेसि[3] अणण्णणेया[4], बुद्धा हु ते अंतकडा भवंति ॥ १६ ॥

५५१ ते णेव कुव्वंति ण कारवेंति, भूताभिसंकाए दुगुंछमाणा ।
सया जता विप्पणमंति धीरा, विण्णत्तिधी(वी)रा[5] य भवंति एगे ॥ १७ ॥

५५२ डहरे य पाणे वुड्ढे य पाणे, ते आततो पासति सव्वलोए ।
उवेहती लोगमिणं महंतं, बुद्धऽप्पमत्तेसु परिव्वएज्जा ॥ १८ ॥

५५३ जे आततो परतो यावि[13] णच्चा, अलमप्पणो होति अलं परेसिं ।
तं जोतिभूतं चं[14] सता(सतता ?)ऽऽवसेज्जा,
[15]जे पादुकुज्जा अणुवीयि[16] धम्मं ॥ १९ ॥

५५४ अत्ताण[17] जो जाणति जो य लोगं, आगइं[18] च जो जाणइ[19]ऽणागइं च ।
जो सासयं जाणइ[20] असासयं च, जाती[21] मरणं च जणोववातं ॥ २० ॥

---

१. °ण्ण-मणा° चू० ॥ २. तधागताणि चू० ॥ ३. मऽण्णेसि चू० ॥ ४. अणण्णणेता खं २ पु १ ला० चू० । "न अन्यः तेषां नेता विद्यते······इत्यतो अणण्णणेता" चू० । "न च ते······अन्येन नीयन्ते तत्त्वावबोधं कार्यन्त इति अनन्यनेयाः,······नान्यस्तेषां नेता विद्यत इति भावः" शी० ॥ ५. विण्णत्तिवीरा य भवंति एगे चूपा० शीपा० । "विदित्तु वीरा विज्ञाय वीरा भवन्ति, ज्ञानादिभिर्वा राजन्तीति वीराः, एके न सर्वे । पठ्यते च–विण्णत्तिवीरा य भवंति एगे विज्ञप्तिमात्रवीरा एवैके भवन्ति, न तु करणवीराः" चू० । चूर्ण्यनुसारेण विदित्तु वीरा [य ? वि ?] भवंति एगे इति पाठः प्रतीयते । "एके केचन हेयोपादेयं विज्ञाय अपिशब्दात् सम्यक् परिज्ञाय वा 'तदेव निःशङ्कं यज्जिनैः प्रवेदितम्' इत्येवं कृतनिश्चयाः······ वीरा भवन्ति, यदिवा परीषहोपसर्गानीकविजयाद् वीरा इति ।" शी०, एतदनुसारेण विण्णाय वीरा वि भवंति एगे इति पाठोऽपि शी०सम्मतो भवेत् । "पाठान्तरं वा–विण्णत्तिवीरा य (प्राचीनयोः प्रत्यन्तरयोः य नास्ति) भवंति एगे, एके······विज्ञप्तिः ज्ञानं, तन्मात्रेणैव वीराः, नानुष्ठानेन" शी० ॥ ६. तेगे खं २ पु १ ला० ॥ ७. जे चू० ॥ ८. आयओ खं १ ॥ ९. पस्सति चू० ॥ १०. उव्वे° खं २ ॥ ११. बुद्धेऽपमत्ते सुपरि° चू० । बुद्धे पमत्तेसु परि° चूपा० शीपा० ॥ १२. °व्वएज्जा खं १ ॥ १३. वावि पु १, २ ला० ॥ १४. च सता खं २ पु १ । च सया पु २ ला० खं १ । अत्र चसता इत्यस्य स्थाने सतता इति सम्यक् संभाव्यते चूर्णि-वृत्त्यनुसारेण । "तं जोतिभूतं······सततं आवसेज्जासि त्ति जावज्जीवाए सेवेज्जा" चू० । "तं सर्वज्ञं······ज्योतिर्भूतं······सततम् अनवरतम् आवसेत् सेवेत" शी० ॥ १५. ये खं १ ॥ १६. °वीइ पु १, २ ला० ॥ १७. आताण जे जाणति जे चू० ॥ १८. गइं च जो जा° खं २ पु १, २ ला० । जे आगतिं जा° चू० । "यश्च जीवानाम् आगतिं······जानाति तथा अनागतिं च" शी० ॥ १९. जाणतऽ° खं १ ॥ २०. जाणयऽ सा° खं १ । जाणअसा° पु १, २ ला० । "जे सासतं जाणइ असासतं च" चू० ॥ २१. "जातिं मरणं च जानीते······

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५५५ अहो वि सत्ताण विउट्टणं च, जो आसवं जाणति संवरं च ।
दुक्खं च जो जाणति निज्जरं च[1],
सो भासितुमरिहति[2] किरियवादं[3] ॥ २१ ॥

५५६ सद्देसु रूवेसु असज्जमाणे[4], गंधेसु रसेसु अदुस्समाणे[5][6] ।
णो जीवियं णो मरणाभिकंखी[7], आदाणगुत्ते वलयाविमुक्के[8] ॥ २२ ॥
त्ति बेमि ।

॥ समोसरणं[9] सम्मत्तं । * द्वादशमध्ययनं[10] समाप्तम्[11] * ॥

बन्धानुलोम्यात् चयणोपवादं, इतरधा तु पूर्वमुपपातो वक्तव्यः, स तु नारकदेवानाम्, चयणं तु जोतिसिय-वेमाणियाणं" चू०, चू० अनुसारेण जातिं मरणं [च?] चयणोववादं इति प्रतीयते। "जातिं······मरणं च······जनाः सत्त्वाः, तेषामुपपातं यो जानाति" शी० ॥

१. वा चू० ॥ २. भाइक्खितुमरिहति सो किरियवादं चू० ॥ ३. °वातं खं १ ॥ ४. असज्जमाणो(णे खं २) रसेसु गंधेसु अ° खं २ पु १, २ ला०। असुच्छमाणो रसेहिं गंधेहि य अ° चू०। "आसङ्गमकुर्वन्······तथा गन्धेषु कुथितकलेवरादिषु रसेषु चान्तप्रान्ताशनादिषु अदुष्यमाणः" शी० ॥ ५. असज्ज° खं २ ॥ ६. °माणो पु १, २ ला० चू० ॥ ७. "मरणं विपत्थए······अणेगविधं पत्थए विपत्थए" चू० ॥ ८. मायाविमुक्के चूपा०(?)। "वलयं कुडिलमित्यर्थः······वलएण विमुक्को वलयादिविमुक्को। पठ्यते च–[मायाविमुक्के?] मायादिविमुक्के इत्यर्थः" चू०। "भाववलयं माया, तया विमुक्तो मायामुक्तः" शी०। दृश्यतां सू० ४९६, ५७९ ॥ ९. समोसरणाख्यं द्वादशमध्ययनम् पु २ ॥ १०. बारसमं अज्झयणं सम्मत्तं पु १। ** नास्ति खं १ ॥ ११. पर्याप्तं ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तेरसमं अज्झयणं 'आहत्तहियं'

५५७ [1]आहत्तहियं तु [2]पवेयइस्सं, नाणप्[3]पकारं [4]पुरिसस्स जातं।
सतो य धम्मं असतो य सीलं, संतिं असंतिं [5]करिस्सामि पाउं ॥ १ ॥

५५८ अहो य रातो य समुट्ठितेहिं, तहागतेहिं पडिलब्भ धम्मं ।
समाहिमाघातम[6]झोसयंता, सत्था[7]रमेव फरुसं वयंति ॥ २ ॥

५५९ विसोहियं [8]ते अणुकाहयंते, [9]जे आतभावेण वियाग[10]रेज्जा ।
अट्ठाणिए होति [11]बहूगुणाणं, जे णाणसंकाए मुसं [12]वदेज्जा ॥ ३ ॥

५६० जे [13]यावि पुट्ठा पलिउंचयंति, [14]आदाणमट्ठं खलु वंचयंति ।
असाहुणो ते इह साधुमाणी, [15]मायण्णि एसिंति अणंतघंतं ॥ ४ ॥

५६१ जे कोहणे होति [16]जगट्ठभासी, विओसियं [17]जे उ उदीरएज्जा ।
[18]अंधे व से दंडपहं गहाय, अविओसिए घासति पावकम्मी ॥ ५ ॥

---

१. आहत्तहीयं पु २ शी० । "आधत्तधिज्जं तु पवेदइस्सं० वृत्तम् । यथातथमिति आधत्तधियं याथातथ्यम्" चू० । "आहत्तहीयं इत्यादि,······यथातथाभावो याथातथ्यम्" शी० ॥ २. पवेयति(इ खं २)स्सं खं १,२ । पवेइयस्सं पु १ । पवेइइस्सं पु २ ला० । दृश्यतां टि० १ ॥ ३. °प्पगारं खं २ पु २ ला० चू० । °प्पयारं पु १ ॥ ४. "पुरुषस्य जन्तोर्यज्जातम् उत्पन्नं तदहं प्रवेदयिष्यामि······नानाप्रकारं वा पुरुषस्य स्वभावम्······प्रवेदयिष्यामि" शी० । एतदनुसारेण 'पुरिसस्स भावं' 'पुरिसस्सभावं' इति वा पाठान्तरमपि शी० सम्मतं भवेत् ॥ ५. करिसामि खं २ पु १,२ ला० चू० । करिस्सामि पातुं खं १ ॥ ६. °मजोस° खं १ पु १ । °मझूस° चू० । "समाधिमाघातमझूसयंता······ 'जुषी प्रीतिसेवनयोः' [पा० धा० १२८८], तं अझूसयंता" चू० । "अजोषयन्तः असेवन्तः" शी० । "समाहिमाघातमझो(जो–प्र०)सयंता सत्थारमेव फरुसं वदंति" इति आचाराङ्गसूत्रे सू० १९०, तत्र "अजोषयन्तः असेवमानाः" शी० ॥ ७. °मेवं खं २ पु १,२ ला० ॥ ८. च खं १ । वा चू० । "ते स्वाग्रहग्रहग्रस्ताः" शी० ॥ ९. जे यातभा° पु १ शी० । जे या[तभावेण विया]गरेज्जा ला० । "ये चैवम्भूताः······आत्मभावेन ······व्यागृणीयुः" शी० ॥ १०. °गरेंति । अट्ठाणिगे चू० ॥ ११. बहूणिविसे चूपा० शीपा० । "बहुः······असदभिनिवेशो यस्य स बहुनिवेशः" शी० ॥ १२. वतेज्जा खं २ पु १ । वदंति चू० । "वदेयुः" शी० ॥ १३. आवि चू० ॥ १४. आताण° खं २ पु १ ॥ १५. माइण्णितेहिं अणंतघंतं खं १ । माइण्णि एसिंति अणंतवंतं खं २ पु २ ला० । मायंणि एसंति अंतघातं पु १ । "मायान्विताः एहिंति······अणंताइं······घातमेहिंति" चू० ॥ १६. जयट्ठ° खं २ पु १, २

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५६२ [1]जे [2]विग्गहीए अन्नायभासी, न से समे होति [3]अझंझपत्ते ।
[4]ओवायकारी य [5]हिरीमणे य, [6]एगंतदिट्ठी य [7]अमाइरूवे ॥ ६ ॥

५६३ से पेसले सुहुमे पुरिसजाते, जच्चण्णिए चेव [8]सुउज्जुयारे ।
बहुं पि अणुसासिते जे [9]तहच्चा, [10]समे हु से होति अझंझपत्ते ॥ ७ ॥

५६४ [11]जे आवि अप्पं वसुमं ति *मंता, संखाय [12]वादं [13]अपरिच्छ कुज्जा ।
तवेण वा हं [14]सहिते त्ति *मंता, अण्णं जणं [15]पस्सति [16]बिंबभूतं ॥ ८ ॥

५६५ एगंतकूडेण [17]तु से [18]पलेति, ण विज्जती मोणपदंसि [19]गोते ।
जे माण[20]ट्ठेण विउक्कसेज्जा, [21]वसुमण्णतरेण[22] अबुज्झमाणे ॥ ९ ॥

ला० चूपा० शीपा० । जगतट्ठभासी चू० । "जगदर्थभाषी······यदिवा जयार्थभाषी" शी० ॥ १७. प्रतिषु पाठाः—जो ड मुदी° खं १ । जे य उदी° खं २ पु १, २ ला० । या पुणो उदी° चू० ॥ १८. "अद्धे व······अध्वउद्देसतो" चू० ॥ १९. "घासति सारीर-माणसेहिं दुक्खेहिं ति" चू० । "घृ(घृ?)ष्यते······पीड्यते" शी० ॥

१. जे कोहणे होतिउं णायभासी एवं समे भवति असंझपपत्ते चूपा० ॥ २. विहीए खं १ । विग्गहिते अन्नाय(अण्णाय पु १, अण्णाण खं २)भासी खं २ पु १ ला० । विग्गहीए अनाय° चू० (?) । "जे विग्गहीए० वृत्तम् ।······विग्गहसीलो विग्रहिकः······नात्याभाषी अस्थानभाषी" चू० । "जे विग्गहीए (विग्गहि–प्र०) इत्यादि······विग्रहो युद्धं स विद्यते यस्यासौ विग्रहिको······अन्यायं भाषितुं शीलमस्य सोऽन्यायभाषी यत्किञ्चनभाषी अस्थानभाषी" शी० ॥ ३. असंझ° खं २ ॥ ४. उवाय° खं १, २ पु २ शीपा० । "ओवातो णाम आचार्यनिर्देशः······अथवा सूत्रोपदेशः उववायः" चू० । "उपपातकारी आचार्यनिर्देशकारी······, यदिवा उपायकारि त्ति सूत्रोपदेशप्रवर्तकः' शी० ॥ ५. "ह्रीमान् संयमवानित्यर्थः" चू० । "ह्रीः लज्जा संयमः,······ह्रीमनाः" शी० ॥ ६. एगंतसड्ढी शीपा० ॥ ७. अमातिरूवे खं १ । अमायरूवी चू० ॥ ८. सुउज्जुगारे खं १ । सुउज्जुचारे शीपा० । स उज्जुकारी चू० ॥ ९. "तथार्चिः" चू० । चू० अनुसारेण तहच्ची इति पाठोऽत्र भाति । "तथैव······अर्चा लेश्या चित्तवृत्तिर्यस्य स भवति तथार्चः" शी० ॥ १०. समेह से पु १ । समे य से ला० ॥ ११. जे यावि खं १, २ पु १ ला० । "जे आवि अप्पं वुसिमं ति णच्चा (मंता?)० वृत्तम् ।······वुसिमं संय[म]मयमात्मानं वुसिमं ति मत्वा······मत्वा नाम ज्ञात्वा" चू० । "जे आवि अप्पं इत्यादि, यश्चापि······आत्मानं, वसु द्रव्यं, तच्च परमार्थचिन्तायां संयमः, तद्वन्तमात्मानं मत्वा" शी० ॥ *मत्ता मु० ॥ १२. ऽवागयं अ° खं १ ॥ १३. अपरिक्ख चू० ॥ १४. सहितं ति खं १ । सविते त्ति पु १ । सहिए त्ति पु २ । सह्वते त्ति खं २ ला० । अहिते त्ति णच्चा चू० ॥ १५. पासति खं १ ॥ १६. चिंधभूतं चूपा० ॥ १७. य खं २ पु १, २ ला० ॥ १८. पलेवि खं १ ॥ १९. चू० विना–णा(गो)ते खं १ । गुत्ते खं २ पु १, २ ला० ॥ २०. °णट्ठे विउ° खं २ ॥ २१. वसु पण्णण्णतरेण चू० ॥ २२. ण बुज्झ° खं १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५६६ जे [1]माहणे जातिए खत्तिए वा, [2]तहे उग्गपुत्ते तह [3]लेच्छती वा।
जे [4]पव्वइते [5]परदत्तभोई, [6]गोत्ते ण जे [7]थब्भति माणबद्धे ॥ १० ॥

५६७ ण तस्स जाती व कुलं व ताणं, णण्णत्थ विज्जा-चरणं सुचिण्णं।
णिक्खम्म जे [8]सेवतिऽगारिकम्मं, [9]ण से पारए होति विमोयणाए ॥ ११ ॥

५६८ [10]णिक्किंचणे भिक्खू सुलूहजीवी, जे गारवं होति [11]सिलोयगामी।
आजीवमेयं तु अबुज्झमाणे, पुणो पुणो [12]विप्परियासुवेति ॥ १२ ॥

५६९ जे भासवं भिक्खु सुसाधुवादी, पडिहाणवं होति [13]विसारए य।
आगाढपण्णे [14]सुविभावितप्पा, अण्णं जणं पण्णसा परिभवेज्जा ॥ १३ ॥

५७० एवं ण से होति समाहिपत्ते, जे [15]पण्णसा भिक्खु [16]विउक्कसेज्जा।
[17]अहवा वि जे [18]लाभमयावलित्ते, अण्णं जणं खिंसति बालपण्णे ॥ १४ ॥

५७१ पण्णामयं चेव तवोमयं च, णिण्णामए गोयमयं च भिक्खू।
आजीवगं चेव चउत्थमाहु, से पंडिते [19]उत्तमपोग्गले से ॥ १५ ॥

५७२ [20]एताइं [21]मदाइं विगिंच [22]धीरे, [23]ण ताणि सेवंति [24]सुधीरधम्मा।
ते [25]सव्वगोत्तावगता महेसी, उच्चं [26]अगोत्तं च गतिं [27]वयंति ॥ १६ ॥

---

१. °णे खत्तिय जाइ(य-खं १)ए वा खं १, २। °णे जातिए वा ला०। "माहण इति साधुरेव, जो वा पूर्वं ब्राह्मणजातिरासीत्, क्षत्रियो राजा तत्कुलीयोऽन्यतरो वा" चू०। "यो हि जात्या ब्राह्मणो भवति क्षत्रियो वा" शी० ॥ २. तहुग्ग° पु २ ॥ ३. लेच्छए खं २ पु १, २ ला०। "लेच्छवी (लेच्छती – प्र०) चू०। "लेच्छइ त्ति क्षत्रियविशेषः" शी० ॥ ४. पव्वतिए खं १ ॥ ५. °भोगी खं १। "परदत्तभोजी" शी० ॥ ६. गोतेण जे चू०। "जो गोतेण जात्यादिना स्तभ्यते" चू०। "यः···गोत्रे उच्चैर्गोत्रे···नैव स्तम्भं गर्वमुपयायादिति, किम्भूते गोत्रे इति? मानबद्धे अभिमानास्पदे" शी० ॥ ७. थंभत्ति ला०। बब्भति पु १ ॥ ८. गारिअंगं शी०। "अगारिणां गृहस्थानामङ्गं कारणं जात्यादिकं मदस्थानम्, पाठान्तरं वा अगारिकम्मं ति" शी० ॥ ९. ण से परे होति खं २। "नासौ पारको भवति धर्म-समाधिमार्गाणां विमोक्षस्य वा" चू० ॥ १०. णिगिणेह वि भिक्खू उ सुलूह° खं १। णिगिणे वि या भिक्खू सुलूह° चू०। "णिक्किंचणे इत्यादि" शी० ॥ ११. °कामी ला० ॥ १२. °तासु° खं १ ॥ १३. °रते खं १ ॥ १४. सुयभा° खं २ पु १ ला० ॥ १५. पण्णवं खं १ ॥ १६. विमुक्क° खं १। विउक्कसेति चू० ॥ १७. अधवा वि जे लाभमदेण मत्ते चू०। अहवा वि जे जातिमदेण मत्ते चूपा० ॥ १८. लोभ° खं २ पु २ ॥ १९. उत्तमे खं १ ॥ २०. एताणि मदाणि चू० ॥ २१. मंदाइं खं २ पु १, २। मयाइं खं १ ॥ २२. "धीः बुद्धिः, तया राजन्त इति धीराः" शी०, एतदनुसारेण धीरा इत्यपि पाठो भवेत् ॥ २३. ण ताणि खं १ ला०। ण ताणि सेवेज्ज चू०। "नैतानि······सेवन्ति" शी० ॥ २४. सुवीर° खं १ ॥ २५. °गोता° चू० ॥ २६. अगोतं चू० ॥ २७. उवेंति खं १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५७३ भिक्खू [1]मुयच्चा [2]तह दिट्ठधम्मे, [3]गामं च(व ?) णगरं च(व ?) अणुप्पविस्सा ।
से एसणं जाणमणेसणं च, [4]अण्णस्स पाणस्स अणाणुगिद्धे ॥ १७ ॥

५७४ अरतिं रतिं च अभिभूय भिक्खू, [5]बहूजणे वा तह एगचारी ।
एगंतमोणेण [6]वियागरेज्जा, एगस्स जंतो गतिरागती [7]य ॥ १८ ॥

५७५ सयं समेच्चा अदुवा वि सोच्चा, [8]भासेज्ज धम्मं हितदं [9]पयाणं ।
जे गरहिया [10]सणियाणप्पओगा, ण ताणि सेवंति सुधीरधम्मा ॥ १९ ॥

५७६ [11]केसिंचि [12]तक्काइ अबुज्झ भावं, [13]खुड्डं पि गच्छेज्ज [14]असद्दहाणे ।
[15]आयुस्स कालातियारं [16]वघातं, लद्धाणु[17]माणे य परेसु अट्ठे ॥ २० ॥

५७७ कम्मं च छंदं च [18]विविंच धीरे, विणएज्ज [19]उ [20]सव्वतो [21]आयभावं ।
रूवेहिं लुप्पंति [22]भयावहेहिं, विज्जं गहाय तसथावरेहिं ॥ २१ ॥

---

१. "भिक्खू मुयच्चा इत्यादि" शी० । "मुतच्चा······मृता इव यस्यार्चा स भवति मृतार्चः······अतो मुतच्चा" चू० ॥ २. कइ दिट्ठ° खं १ चू० । सुयदिट्ठ° खं २ पु २ ला० । "क्वचित् सूत्रे चार्थे च दृष्टधर्मा" चू० । "तथा दृष्टः······धर्मः श्रुत–चारित्राख्यो येन स तथा" शी० ॥ ३. "ग्रामे नगरे वा" चू० । "ग्रामं नगरमन्यद्वा" शी० ॥ ४. जो अण्णपाणे य अणाणुगिद्धे चू० ॥ ५. बहुंजणे वा अहवेग° खं १ ॥ ६. वितागº खं १ ॥ ७. ता खं १ ॥ ८. तासेज्ज खं १ ॥ ९. पदाणं खं १ । "प्रजाः स्थावर-जङ्गमा जन्तवः, तेभ्यो हितम्" शी० ॥ १०. सणिताणप्पतोगा खं १ ॥ ११. केसिंच खं २ चू० । "केसिंच तक्काए अबुज्झभावं० वृत्तम् । केषाञ्चिदिति मिथ्यादृष्टीनां, अबुद्धिभावं अबुज्झभावं अबुध्यमानभावमित्यर्थः, नैनमपरिथच्छन्तं खरफरुसाइं भणेज्जा" चू० । "केसिंचि तक्काइ इत्यादि (केसिं तक्कायेत्यादि–प्र०), केषाञ्चिद् मिथ्यादृष्टीनां······तर्कया······भावम्······ अबुद्ध्वा" शी० ॥ १२. तक्काइयबुज्झ पु २ । तक्काइय अबुज्झ पु १ । तक्काय अबुज्झ ला० । तक्काए अबुज्झ खं १ चू० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १३. खुड्डगं पि खं २ । कुड्डं पि ला० ॥ १४. "अबुध्यमानः क्षौद्रं च गतः" चू०, एतदनुसारेण अबुज्झमाणे इति चू०सम्मतः पाठो भाति ॥ १५. आउस्स खं २ पु १, २ ला० चू० ॥ १६. वघाते चू० शी० विना । "आउस्स कालातिआरं वघातं······आयुःकालस्य अतीचरणा वघातं देज्जा पालक इव खन्दकस्य" चू० । "आयुषो व्याघातरूपं परिक्षयस्वभावं कालातिचारं दीर्घस्थितिकमप्यायुः संवर्तयेत्" शी० ॥ १७. °माणे तु प° चू० । °माणे त प° खं १ ला० । °माणेण प° खं २ पु १ । "लब्धानुमानः परेषु······अर्थान्······ब्रूयात्" शी० ॥ १८. विगिंच चू० । "आसं च छंदं च विगिंच धीरे" आचा० सू० ८३ । "विवेचयेत् जानीयात्" शी० ॥ १९. तो खं १ । तु चू० ॥ २०. सुव्वते खं २ पु १ । "सर्वथा" शी० ॥ २१. पावभावं शी०, आयभावं शीपा० ॥ २२. भयावएहिं खं २ पु २ ला० । भयारएहिं पु १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५७८ न पूयणं चेव सिलोय[1]कामी, [2]पियमप्पियं कस्सति णो क[3]हेज्जा ।
सव्वे अणट्ठे परिवज्जयंते, [4]अणाउले या [5]अकसाइ भिक्खू ॥ २२ ॥

५७९ [6]आहत्तहियं समुपेहमाणे सव्वेहिं पाणेहिं [7]निहाय दंडं ।
नो जीवियं नो मरणाभिकंखी, [8]परिव्वएज्जा वलयाविमुक्के ॥ २३ ॥

॥ [9]आहत्तहितं सम्मत्तं । [10]* त्रयोदशमध्ययनम् * ॥

१. °यगामी खं २ पु १, २ ला० ॥ २. पितमप्पितं खं २ पु १ ला० ॥ ३. करेज्जा खं १ चू०। "न······कुर्यात्" चू०। "न कथयेत्" शी०॥ ४. अनादिले खं १। अणाइले चू०। "अणाइलो णाम अनातुरः" चू०। "अनाकुलः सूत्रार्थादनुत्तरन्" शी०। दृश्यतां सू० ६०० ॥ ५. अकसादि खं १। अकसाय खं २ पु १, २ ला०। "अकषायशीलः अकषायी" चू०। "अकषायी भिक्षुर्भवेदिति" शी०। हस्तलिखितादर्शेषु 'इ'स्थाने 'य'कारो बहुषु स्थानेषु दृश्यते, अतः अकसाइ इति पाठोऽत्र निर्दिष्टोऽस्माभिः। दृश्यतां सू० ६०० ॥ ६. आहत्तहीतं खं १। आधत्तधिज्जं समुपेधमाणे चू०। दृश्यतां सू० ५५७ टि० १॥ ७. णिखिप्प चू० ॥ ८. परिव्वदेज्जा वलयाविप्पमुक्के खं १। "चरेज्ज मेधावी वलयाविमुक्को त्ति वलया माया, ताए विमुक्तः" चू०। "चरेत्······मेधावी······वलयेन······विविधं प्रकर्षेण मुक्तो विप्रमुक्त इति" शी०। चू० शी० अनुसारेण चरेज्ज मेधावी वलयावि[प्प शी०]मुक्के इति पाठः प्रतीयते। दृश्यतां सू० ४९६, ५५६ ॥ ९. अहतहं सम्मत्तं खं २ पु १ ला०। यथातथाख्यं पु २॥ १०. * * नास्ति खं १॥

Jain Education International · For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चउद्दसमं अज्झयणं 'गंथो'

५८० गंथं [1]विहाय इह[2] सिक्खमाणो, [3]उट्ठाय सुबंभचेरं वसेज्जा ।
ओवायकारी विणयं सुसिक्खे, जे [4]छेए विप्पमादं नकुज्जा ॥ १ ॥

५८१ जहा [5]दियापोतमपत्तजातं, [6]सावासगा पविउं मण्णमाणं ।
[7]तमचाइयं [8]तरुणमपत्तजातं, ढंकादि अव्वत्तगमं हरेज्जा ॥ २ ॥

५८२ [9]एवं तु सेहं पि अपुट्ठधम्मं, निस्सारियं वुसिमं मण्णमाणा ।
दियस्स [10]छावं व अपत्तजातं, हरिंसु णं पावधम्मा अणेगे ॥ ३ ॥

५८३ ओसाणमिच्छे मणुए समाहिं, अणोसिते णंतक[11]रे ति णच्चा ।
ओभासमाणो दवियस्स वित्तं, ण णिक्कसे [12]बहिता आसुपण्णे ॥ ४ ॥

५८४ [13]जे [14]ठाणओ या सयणासणे या, परक्कमे यावि सुसाधुजुत्ते ।
समितीसु गुत्तीसु य [15]आयपण्णे, [16]वियागरेंते य पुढो वदेज्जा ॥ ५ ॥

५८५ [17]सद्दाणि सोच्चा अदु भेरवाणि, अणासवे तेसु परिव्वएज्जा ।
[18]निद्दं च भिक्खू न [19]पमाय कुज्जा, कहंकहं [20]पी [21]वितिगिच्छतिण्णे ॥ ६ ॥

५८६ डहरेण वुड्ढेणऽणुसासिते ऊ, रातिणिएणावि समव्व[22]एणं ।
[23]सम्मं तगं थिरतो णाभिगच्छे, णिज्जंतए वा वि [24]अपारए से ॥ ७ ॥

---

१. विहाइ खं २ ॥ २. इति चूपा० ॥ ३. उत्थाय चू० ॥ ४. छेदे खं १ । छेगे चू० ॥ ५. दितापो° खं १ ॥ ६. सवा° चू० ॥ ७. तमचाइउं खं २ ॥ ८. तरु[णम?]पक्खगं चू० ॥ ९. एवं तु सिद्धे(सिक्खे)वि अपुट्ठधम्मे णिस्सारं वुसिमं मण्णमाणो चू० ॥ १०. छायं खं० १ ॥ ११. °करे इ खं २ पु १, २ ला० । °करे त्ति चू० ॥ १२. बहिया खं २ पु १, २ ला० ॥ १३. पञ्चम-षष्ठवृत्ते चूर्णौ व्यत्यासेन वर्तेते ॥ १४. ठाणए चू० ॥ १५. आसुपण्णे खं २ पु १, २ । "आगतप्रज्ञः" चू० शी० ॥ १६. "वियागरेति त्ति स······यदा तान् व्याकरोति धर्मं तदा सुखं प्रज्ञापयति" चू० । "व्याकुर्वन्" शी० ॥ १७. सद्दाइ सोच्चा अदु भेरवाइ० वृत्तम् । ······अनाश्रयो नाम अनाश्रवः तेषु भवेत्, अथवा आश्रय इति स्थानम्, न राग-द्वेषाश्रय इत्यर्थः" चू० । चू० अनुसारेण अणासए इति पाठो भाति ॥ १८. निदं च खं १ ॥ १९. पमादएज्जा खं १ चू० ॥ २०. वी खं २ पु १, २ ला० । "कथं कथमिति" चू०, एतदनुसारेण कहंकहं ति स्यात् ॥ २१. विइगिंछ° खं १ । तिगिंछ° खं २ ॥ २२. °व्वदेणं खं १ ॥ २३. समं तगं खं २ पु १, २ ला० । सम्मं ततं खं १ ॥ २४. अपारते खं २ पु १ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५८७ वि[1]उट्ठितेणं समयाणुस[2]ट्ठे, डहरेण वुड्ढेण व [3]चोतिते तु ।
[4]अब्भुट्ठिताए घडदा[5]सिए वा, अगारिणं वा समयाणुस[6]ट्ठे ॥ ८ ॥

५८८ ण तेसु [7]कुज्झे [8]ण य पव्वहेज्जा, ण यावि [9]किंचि फरुसं [10]वदेज्जा ।
तहा करिस्सं ति पडिस्[11]सुणेज्जा, सेयं खु [12]मेयं ण पमाद कुज्जा ॥ ९ ॥

५८९ वणंसि मूढस्स जहा [13]अमूढा, मग्गाणुसासंति हितं [14]पयाणं ।
[15]तेणावि मज्झं इणमेव सेयं, जं मे बुहा [16]सम्मऽणुसासयंति ॥ १० ॥

५९० [17]अह तेण मूढेण अमूढगस्स, कायव्व [18]पूया सविसेसजुत्ता ।
[19]एतोवमं तत्थ उदाहु [20]वीरे, अणुगम्म [21]अत्थं उवणेति सम्मं ॥ ११ ॥

५९१ [22]णेया जहा अंधकारंसि राओ, मग्गं ण [23]जाणाइ अपस्समाणे ।
से [24]सूरियस्स अब्भुग्गमेणं, मग्गं [25]विजाणाति [26]पगासियंसि ॥ १२ ॥

५९२ एवं तु सेहे वि अपुट्ठधम्मे, धम्मं न [27]जाणाति अबुज्झमाणे ।
से [28]कोविए जिणव[29]यणेण पच्छा, सूरोदए पासति [30]चक्खुणेव ॥ १३ ॥

---

१. °ट्ठिएणं खं १ ॥ २. °सिट्ठे खं २ पु १, २ ला० ॥ ३. चोइतेसु खं २ पु १, २ ला० ॥ ४. अब्भुट्ठि° खं १, २ चू० । "अतीव उत्थिता अब्भुट्ठिता" चू० । "अतीव······ उत्थिता अभ्युत्थिता" शी० ॥ ५. °दासिते खं २ पु १ ला० ॥ ६. °सिट्ठे खं २ पु १, २ ला० ॥ ७. "कोपो नाम मनःप्रद्वेषं पडुच्च" चू०, एतदनुसारेण ण तेसु कुप्पे इत्यपि चू० पाठः स्यात्, शीपा० । "ण तेसु कुज्झे (न य तेसु कुपिज्ज – प्र०) इत्यादि" शी० ॥ ८. ण त प° चू० ॥ ९. किंची खं २ पु १, २ ला० ॥ १०. वहेज्जा खं २ ॥ ११. °स्सुणेत्ता चू० ॥ १२. एयं खं १ ॥ १३. "अमूढः कश्चित् पुमान्" चू० ॥ १४. पदाणं खं १ । पताणं खं २ पु १ ला० ॥ १५. तेणेव मज्झं इण° खं २ पु १, २ ला० । तेणेव मे इण° चू० । "तेनापि असदनुष्ठायिना चोदितेन न कुपितव्यम्" शी० ॥ १६. समणु° चू० शी० विना । "सम्यगनुशासयन्ति" शी० ॥ १७. तेणावि मूढेण अमूढयस्स चू० (?) । दृश्यतां चू० पृ० २३१ टि० ६ ॥ १८. पूता खं १ ॥ १९. चू० विना एवोवमं खं २ पु १, २ ला० शी० । एत्तोवमं खं १ । एवम् एतामुपमाम् उदाहृतवान् शी० ॥ २०. धीरे चू० । "धीरः (वीरः – प्र०) तीर्थंकरोऽन्यो वा गणधरादिकः" शी० ॥ २१. अट्ठं उवणेंति चू० ॥ २२. नेआ ला० । णेतं खं १ । निआ खं २ ॥ २३. जाणासि खं १ । जाणइ खं २ ॥ २४. चू० विना– सूरितस्स(स्सा ला०) खं १, २ पु १ ला० । सूरियस्सा पु २ ॥ २५. वियाणाइ खं २ पु १, २ ला० ॥ २६. पगासियंमि खं १ पु १ । पगासितंमि चू० ॥ २७. याणाइ खं २ पु १, २ ला० ॥ २८. कोविते(तो चू०) खं २ पु १ ला० चू० ॥ २९. °वयणे वि प° खं १ ॥ ३०. चक्खुणा वा खं १ चू० ॥

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

५९३ उड्ढं [१]अहे य तिरियं दिसासु, तसा य जे थावर जे य पाणा ।
[२]सया जते तेसु परिव्वएज्जा, मणप्पदोसं अविकंपमा[३]णे ॥ १४ ॥

५९४ कालेण पुच्छे [४]समियं [५]पयासु, आइक्खमाणो [६]दवियस्स वित्तं ।
तं सोयकारी [७]य पुढो पवेसे, [८]संखा इमं केवलियं समाहिं ॥ १५ ॥

५९५ अस्सिं [९]सुठिच्चा तिविहेण तायी, एतेसु या संति निरोहमाहु ।
ते एवमक्खंति तिलोगदंसी, ण [१०]भुंजमेतं ति पमायसंगं ॥ १६ ॥

५९६ णिसम्म से भिक्खु [११]समीहमट्ठं, पडिभाणवं होति विसा[१२]रते या ।
आयाणमट्ठी वोदाण मोणं, उवेच्च [१३]सुद्धेण उवेति मोक्खं ॥ १७ ॥

५९७ [१४]संखाय धम्मं च वियागरेंति, बुद्धा हु ते अंतकरा भवंति ।
ते पारगा [१५]दोण्ह वि मोयणाए, [१६]संसोधितं पण्हमुदाहरंति ॥ १८ ॥

५९८ [१७]नो छादते नो वि य [१८]लूसएज्जा, माणं ण सेवेज्ज पगासणं च ।
ण यावि पण्णे परिहास कुज्जा, [१९]णं याऽऽसिसावाद [२०]वियागरेज्जा ॥ १९ ॥

१. अहे त खं १ । अधेयं तिरिया दिसासु जे थावरा जे य तसा य पाणा चू० । दृश्यतां सू० ४७४ ॥ २. "सदा जतो······तंसि परक्कमंतो मणप्पयोसं अविकंपमाणो······मणप्पदोसं पदोसेण वा विविधं कप्पयति विकप्पमाणो" चू० ॥ ३. °माणा खं २ पु १,२ ला० । "अवि- कम्पमानः" शी० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ४. समतं खं २ । समितं पु १ ला० । "सम्यगितं······सम्यक् वा समन्ताद् वा" शी० ॥ ५. पदासु खं १ । पतासु खं २ पु १ ला० । "प्रजासु" शी० ॥ ६. दविअस्स चू० । "दविओ णाम दोहि वि राग-दोसेहिं रहितो" चू० ॥ ७. य नास्ति खं २ पु १ ला० । य पुढो पवेस खं १ ॥ ८. "सङ्ख्यायते येन तत् सङ्ख्यानम् । केवलिन इदं कैवलिकम्" चू०, चू०अनुसारेण संखाणिमं इति पाठो भाति । "संख्याय सम्यग् ज्ञात्वा" शी० ॥ ९. सुठित्ता तिविहेण ताती एतेसु वा खं १ ॥ १०. भूय एतं ति चू० । "न पुनर्भूय एतं प्रमादसङ्ग······प्रतिपादितवन्त इति" शी० ॥ ११. "समीहमट्ठं······समीक्ष्य अर्थम्" चू० । "समीहितं चार्थम्" शी०, शी०अनुसारेण समीहियट्ठं इति पाठोऽपि भवेत् ॥ १२. °रए या पु २ । °रते ता खं २ पु १ ला० ॥ १३. सुद्धे- [ण ?] त्ति······शुद्धेन, न प्रतिषेधे, न उवेति त्ति मारं" चू०, चू०अनुसारेण सुद्धे [ण ?] न उवेति मारं इति पाठः । "शुद्धेन······मोक्षमुपैति न उवेइ मारं ति क्वचित् पाठः, ······मारः संसारः, तं······शुद्धेन मार्गेण······नोपैति" शी० ॥ १४. संखाए खं १ ॥ १५. "दोण्ह विमोयणाए······आत्मनः परस्य च दोण्ह वि विमोयणाए" चू० । "द्वयोरपि पराऽऽत्मनोः कर्मपाशविमोचनया" शी० ॥ १६. संसोहियं खं २ पु १,२ ला० । संसोधिगा चू० ॥ १७. णो छादएज्जा ण य लूसिता वा, माणं ण सेवंति पगासए वा चू० ॥ १८. लूसतेजा खं २ पु १ ला० ॥ १९. ण आसिसावाय खं १ । ण यासियावाद खं २ पु २ ला० ॥ २०. "न व्याकरेत्" चू० । "नापि चाशीर्वादं······व्यागृणीयात्" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५९९ भूताभि[1]संकाए दुगुंछमा[2]णो, ण णिव्वहे मंतपदेण [3]गोत्तं।
ण किंचि[4] मिच्छे [5]मणुओ पयासु, असाहुधम्माणि ण [6]संवदेज्जा ॥ २० ॥

६०० हासं [7]पि णो [8]संधये [9]पावधम्मे, [10]ओए [11]तहियं [12]फरुसं वियाणे।
[13]नो तुच्छए [14]नो व विकंथतिज्जा, [15]अणाइले या [16]अकसाइ भिक्खू ॥ २१ ॥

६०१ संकेज्ज या[17]ऽसंकितभाव भिक्खू, विभज्जवादं च [18]वियागरेज्जा।
[19]भासादुगं [20]धम्म समुट्ठितेहिं, वियागरेज्जा [21]समया सुपण्णे ॥ २२ ॥

६०२ अणुगच्छमाणे वितहं भिजाणे, तहा तहा साहु अकक्कसेणं।
ण [22]कत्थती भास विहिंसएज्जा, निरुद्धगं वा वि न [23]दीहएज्जा ॥ २३ ॥

६०३ समालवेज्जा पडिपुण्णभासी, [24]निसामिया समिया अट्ठदंसी।
[25]आणाए [26]सुद्धं वयणं [27]भिउंजे, [28]भिसंधए पावविवेग भिक्खू ॥ २४ ॥

---

१. **संकाइ** खं २ पु १,२ ला० । "**भूताभिसंकाए**(इ – प्र०) इत्यादि" शी० ॥ २. °**माणे** खं २ पु १, २ ला० ॥ ३. **गोए** खं १ । **गुत्तं** खं २ पु १,२ ॥ ४. **मच्छे** खं २ ॥ ५. **मणुते** खं २ पु १, २ ला० ॥ ६. **संवएज्जा** खं २ पु १, २ ला० । **संठवेज्जा** चू०, **संधएज्जा** चूपा० ॥ ७. **च** खं १ ॥ ८. **संधति** खं २ ला० । **संधते** पु १ । **संधए** पु २ चू० । "न सन्धयेत्" शी० ॥ ९. **पावधम्मं** चू० ॥ १०. **ओये** खं १ चू० ला० । **ओए थ** पु २ ॥ ११. **तहंतं** खं १ । **तहिंतं** खं २ पु १ । **तहितं** ला० ॥ १२. "**फरुसं अभिजाणे** त्ति" चू० । चू०अनुसारेण **फरुसंऽभिजाणे** इत्यपि पाठः स्यात् ॥ १३. **ण** खं १ ॥ १४. **णो वि पकंथदेज्जा अणातिले या अकसादि भिक्खू** खं १ । "**प्रकथनो** नाम न······आत्मानं कत्थयति श्लाघयतीत्यर्थः, अपरिच्छंतं वा **नावकंथेति** चमढयतीत्यर्थः······अधवा **न तुच्छेनात्मानं** पदेन **प्रकन्थयति**" चू० । "नो विकत्थयेत्" शी० ॥ १५. "**अनाकुलो** व्याख्यानावसरे धर्मकथावसरे वाऽनाविलो लाभादिनिरपेक्षो भवेत्" शी० । दृश्यतां सू० ५७८ ॥ १६. **अकसाय** पु २ ला० । दृश्यतां सू० ५७८ । **अविरुद्धसेवी** चू० । "**अकषायी** (यः – प्र०) कषायारहितः" शी० ॥ १७. **वा संकितभाव** खं १ । "**वा किंपुण-(संकित)भाव**······शङ्केत शङ्कितभावः, एवं तावद् ज्ञायते, अतः परं जिना जानन्ति" चू० । "अशङ्कितभावोऽपि शङ्केत औद्धत्यं परिहरन्" शी० ॥ १८. **वितागं**° खं २ पु १ ला० ॥ १९. **भासा(सं** खं २)**दुयं** खं २ पु १ ला० ॥ २०. **सम्मसमुट्ठिते हि वियागरेज्जा समयाऽऽसुपण्णे** चू० । "सम्मं समुट्ठिते, ण मिच्छोवट्ठिते,······वाकरेज्जा **समये** त्ति सम्यग्, **आशुप्रज्ञ** उक्तः" चू० । "सम्यक् सत्संयमानुष्ठानेनोत्थिताः समुत्थिताः,······तैः सम्यगुत्थितैः सह विहरन् समतया ······शोभनप्रज्ञो भाषाद्वयोपेतः सम्यग् धर्मं व्यागृणीयादिति" शी० ॥ २१. **समयासुपत्ते** खं १ । **समतासुपण्णे(ण्णे** ला०) खं २ ला० । **समताए पण्णे** पु १ ॥ २२. **कत्थई** पु २ । **कुच्छई** खं २ पु १ ला० । "कुत्रचित्" चू० शी० ॥ २३. **दीहतिज्जा** खं १ । **दीहइज्जा** पु २ ॥ २४. **निसामियं** चू० ॥ २५. **आणाते** खं २ पु १ ला० । **आणाई** पु २ ॥ २६. **सिद्धं** चू० ॥ २७. "विविधं जुंजेज्ज" चू०, एतदनुसारेण **विजुंजे** इति चू० सम्मतः पाठो भवेत् ॥ २८. **संधेज्ज या पाव**° खं १ । **कंखेज्ज या पाव**° चू० । "पापविवेकं काङ्क्षमाणो निर्दोषं वचनमभिसन्धयेदिति" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६०४ [1]अहाबुइयाइं सुसिक्खएज्जा, [2]जएज्ज या णातिवेलं [3]वदेज्जा ।
से दिट्ठिमं दिट्ठि ण [4]लूसएज्जा, से [5]जाणति भासिउं तं समाहिं ॥ २५ ॥

६०५ [6]अलूसए [7]णो पच्छण्णभासी, णो [8]सुत्तमत्थं च करेज्ज [9]ताई ।
सत्थारभत्ती [10]अणुवीति वायं, [11]सुयं च सम्मं [12]पडिवातएज्जा ॥ २६ ॥

६०६ से सुद्धसुत्ते उवहाणवं च, धम्मं च जे विंदति तत्थ [13]तत्थ ।
आदेज्जवक्के [14]कुसले वियत्ते, [15]से अरिहति [16]भासिउं तं [17]समाहिं ॥ २७ ॥
ति बेमि ।

॥ [18]चतुर्दशमध्ययनं [19]समाप्तम् ॥

---

१. अहबु° खं २। अहाउइयाइं पु २। अहाबुतिताइं खं १। अधाबुइताइं चू०। "अहाबुइयाइं इत्यादि, यथोक्तानि" शी० ॥ २. जएज्जसु चू० ॥ ३. वतेज्जा खं २ पु १ ला०। बुएज्जा चू० ॥ ४. लूसतेज्जा खं २ पु १ ला० ॥ ५. जाणई खं २ पु १, २ ला० ॥ ६. °सते खं २ पु १ ला० ॥ ७. ण य पच्छ° चू० ॥ ८. सुत्तमत्थं खं २ पु १ ला० शीपा०। "न सूत्रमन्यत् प्रद्वेषेण करोति अन्यथा वा।......प्रश्नो नाम अर्थः, तमपि नान्यथा कुर्यात्" चू० ॥ एतदनुसारेण णो सुत्त पण्हं च करेज्ज अण्णं इत्यपि चू०सम्मतः पाठो भवेत्। "न च सूत्रमन्यत्......त्रायी कुर्वीत अन्यथा वा सूत्रं तदर्थं वा संसारात् त्रायी......न विदधीत" शी० ॥ ९. ताती खं २ पु १ ला० ॥ १०. यणु° खं १। अणुवीइ पु २ ॥ ११. सोउं इति चू०सम्मतः पाठो भाति, "तच्च श्रुत्वा" चू० ॥ १२. °वायइज्जा पु २। °वाययंति खं १। °वादएज्जा चू०। १३. तत्था खं २ पु १ ला०। तत्थं खं १ पु २ ॥ १४. "कुसले पंडिते, स एव अर्हति भाषितुं समाधिम्" चू० ॥ १५. से रिहति खं १ ॥ १६. भासितु खं १। भासिउ पु २ ॥ १७. समाहि त्ति बेमि पु १, २ ला० ॥ १८. गाथा(गंथो) १४। छ।—खं १। ग्रंथाख्यं चतुर्दशमध्ययनं पु २ ॥ १९. निःशेषितम् ला० ॥

पण्णरसमं अज्झयणं 'जंमतीतं'

६०७ जमतीतं पडुप्पण्णं, आगमिस्सं च [1]णायगो।
[2]सव्वं मण्णति तं ताती, दंसणावरणं[3]तए ॥ १ ॥

६०८ [4]अंतए वितिगिंछाए, [5]से जाणति अणेलि[6]सं।
अणेलिसस्स अक्खाया, ण से होति तहिं तहिं ॥ २ ॥

६०९ तहिं तहिं सु[7]यक्खायं, से य सच्चे [8]सुयाहिए।
[9]सदा सच्चेण संपण्णे, मेत्तिं [10]भूतेहिं कप्पते ॥ ३ ॥

६१० [11]भूतेहिं न विरुज्झेज्जा, एस धम्मे [12]वुसीमओ।
वुसीमं जगं परिण्णा[13]य, अस्सिं जीवितभावणा ॥ ४ ॥

६११ भावणाजोगसुद्धप्पा, जले णावा व आहिया।
णावा व तीर[14]संपत्ता, सव्वदुक्खा [15]तिउट्टति ॥ ५ ॥

---

* "आयाणिज्जज्झयणस्स चत्तारि अणुओगद्दारा।……णामणिप्फण्णो दुविधं णाम आदाणिज्जं ति वा संकलितज्झयणं ति वा……जं पढमस्संतिमए बितियस्स तु तं भवेज्ज आदिम्मि। एतेणाऽऽदाणिज्जं एसो अण्णो वि पज्जाओ ॥ १२६ ॥" चू०। "नामनिष्पन्ने तु निक्षेपे आदानीयमिति नाम, मोक्षार्थिना……यज्ज्ञानादिकमादीयते तदत्र प्रतिपाद्यत इति कृत्वा आदानीयमिति नाम संवृत्तम्।……अथवा आदानीयाभिधानस्यान्यथा वा प्रवृत्तिनिमित्तमाह—यत् पदं प्रथमश्लोकस्य तदर्धस्य च अन्ते पर्यन्ते तदेव पदं शब्दतोऽर्थत उभयतश्च द्वितीयश्लोकस्यादौ तदर्धस्य वादौ भवति एतेन प्रकारेणाद्यन्तपदसदृशत्वेनाऽऽदानीयं भवति……जमतीयं ति अस्याध्ययनस्य नाम, तच्चादानपदेन, आदावादीयत इत्यादानम्……केचित्तु पुनरस्याध्ययनस्यान्ता–ऽऽदिपदयोः संकलनात् संकलिकेति नाम कुर्वते" शी०। "जमईए ति यमकीयं यमकनिबद्धसूत्रम्" इति ['सोलस य गाहासोलसगा पण्णत्ता' इति] समवायाङ्गसूत्रस्य वृत्तौ अभयदेवसूरिपादाः। एवं चास्याध्ययनस्य विविधानि नामानि पूर्वाचार्यैर्विविधरूपेण व्याख्यातानि विलोक्यन्त इति ध्येयम् ॥

१. णातओ खं २ पु १ ला०। नायओ पु २। जाणति चू० ॥ २. सव्वं त म° खं १। सव्वं मण्णति मेधावी, चू० ॥ ३. °तते खं २ पु १ ॥ ४. अंतते ला०। अंतते(ए चू०) विति(दि पु १)गिंछाए खं २ पु १ चू० ॥ ५. स जा° खं १। संजाणति चू० ॥ ६. °लसं खं २ ॥ ७. सुअक्खातं से य सच्चे अणेलिसो चू० ॥ ८. सुआहिए खं १ ॥ ९. सता खं १ ॥ १०. भूतेसु चू०। "भूतेषु जन्तुषु" शी० ॥ ११. भूतेसु चू०। "भूएहिं इत्यादि" शी० ॥ १२. वुसीमते (ए पु २)। वुसिमं खं २ पु १,२ ला० ॥ १३. °ण्णाव खं १ ॥ १४. °संपण्णा खं २ पु १। °संपन्ना पु २ ला०। "सर्वकर्मेभ्यो तिउट्टति" चू०, एतदनुसारेण सव्वकम्मा इति चू० सम्मतः पाठो भाति ॥ १५. तिउट्टति खं २ पु १,२ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६१२ [1]तिउट्टति तु मेधावी, जाणं [2]लोगंसि पावगं ।
[3]तिउट्टंति पावकं[4]म्माणि, नवं कम्ममकुव्वओ ॥ ६ ॥

६१३ अकुव्वतो णवं [5]नत्थि, कम्मं नाम [6]विजाणइ ।
[7]विन्नाय से महावीरे, [8]जेण जाति ण मिज्जती ॥ ७ ॥

६१४ [9]न मिज्जति महावीरे, जस्स नत्थि [10]पुरेकडं ।
[11]वाऊ व जालमच्चेति, पिया लोगंसि [12]इत्थिओ ॥ ८ ॥

६१५ इत्थिओ जे ण [13]सेवंति, आदिमोक्खा हु ते जणा ।
ते जणा [14]बंधणुम्मुक्का, नावकंखंति जीवितं ॥ ९ ॥

६१६ [15]जीवितं पिट्ठतो किच्चा, अंतं पावंति [16]कम्मुणा ।
कम्मुणा [17]संमुहीभूया, जे मग्गमणुसासति ॥ १० ॥

---

१. तिउट्टति(ती खं १) उ मे खं १,२ पु १,२ । "अतिउट्टती त मेधावी० सिलोगो । अतीव त्रुट्यत अइउट्टइ अतीत्य वा वट्टति अतिउट्टती" चू० । "त्रिभ्यो मनोवाक्कायेभ्योऽशुभेभ्यस्त्रुट्यति, यदि वा अतीव सर्वबन्धनेभ्यः [तुट्टति–प्र०] त्रुट्यति मुच्यते अतित्रुट्यति संसारादतिवर्तते" शी० ॥ **२.** लोगस्स चू० ॥ **३.** तुट्टंते पु १ । खिज्जंति चू० ॥ **४.** °कम्माइं खं २ पु १, २ ला० ॥ **५.** णत्थी खं १ ॥ **६.** विजाणतो खं २ पु १, २ ला० चू० । "विजानतो हि······बन्धः स्यात्" चू० ॥ **७.** पत्थाण से खं १ पु १, २ ला० चू० । "विज्ञाय" शी० ॥ **८.** जे ण इत्यपि पदच्छेदश्चिन्तनीयः । जेण जाईं न भिज्जति पु १, २ ला० । जेण जाईं निमज्जति खं २ । "सर्वकर्मक्षये सति न पुनरायाति न वा मज्जते संसारोदधौ" चू०, एतदनुसारेण ण आयाति ण मज्जते इति चू० सम्मतः पाठो भवेत् । "महावीरः······तत् करोति येन कृतेन अस्मिन् संसारोदरे न पुनर्जायते तदभावाच्च नापि म्रियते, यदिवा जात्या नारकोऽयं तिर्यग्योनिकोऽयमित्येवं न मीयते न परिच्छिद्यते" शी० ॥ **९.** न भिज्जति खं २ पु १, २ ला० । ण मज्जते चू० । "ण मिज्जई इत्यादि (ण मिज्ज इत्यादि–प्र०)" शी० । ण भिज्जती शीपा०,(?) "जातिजरामरणरोगशोकैर्वा······न म्रियते न पूर्यते" शी० । "मीयते म्रियते पूर्यते" इति ३८३ तमस्य सूत्रस्य शी० वृत्तौ ॥ **१०.** पुरेरयो चू० ॥ **११.** वाउ व्व जालमच्चेती खं १ । "वायू [व] जालं अंचेति यथा वायुः दीपज्वालां अंचेति कंपेति नोल्लसतीत्यर्थः एवं स भगवान् प्रियः(याः) लोकस्य स्त्रियः अंचेति······न ताभिरञ्चते" चू० । "वायुर्यथा······ अग्निज्वालाम्······ अत्येति······पराभवति······एवं लोके······प्रियाः······अत्येति अतिक्रामति, न ताभिर्जीयते" शी० ॥ **१२.** इत्थितो खं २ पु १, २ ला० ॥ **१३.** सेवेंति आतीमोक्खा खं १ ॥ **१४.** सू० ४२० ॥ **१५.** अतीतं पिच्छतो चू० ॥ **१६.** कम्मुणं चू० शी० अनुसारेण । कम्मुणा शीपा० । "अंतं पावंति सर्वकर्मणाम्" चू० । "कर्मणां ज्ञानावरणादीनाम्······अथवा कर्मणा सदनुष्ठानेन" शी० ॥ **१७.** संमुहऽभूता खं १ । सम्मुहऽभूतो चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६१७ [1]अणुसासणं पुढो पाणे, वसुमं [2]पूयणासते ।
[3]अणासते जते दंते, दढे आरयमेहुणे ॥ ११ ॥

६१८ [4]णीवारे य न लीएज्जा, छिन्न[5]सोते अणाइले ।
[6]अणाइले सया दंते, [7]संधिं पत्ते अणेलिसं ॥ १२ ॥

६१९ अणेलिसस्स [8]खेतण्णे, ण विरुज्झेज्ज [9]केणइ ।
मणसा वयसा चेव, कायसा चेव [10]चक्खुमं ॥ १३ ॥

६२० [11]से हु चक्खू मणुस्साणं, जे [12]कंखाए तु अंतए ।
अंतेण खुरो वहती, चक्कं अंतेण [13]लोट्टति ॥ १४ ॥

६२१ अंताणि धीरा सेवंति, तेण अंतकरा इहं ।
इह माणुस्[14]सए ठाणे, धम्ममाराहिउं णरा ॥ १५ ॥

६२२ णिट्ठितट्ठा व देवा [15]वा, उत्[16]तरीए इमं सुतं ।
सुतं च मे[17]तमेगेसिं, अमणुस्सेसु णो तहा ॥ १६ ॥

६२३ अंतं करेंति दुक्खाणं, इहमेगेसि आहितं ।
आघायं पुणं[18] एगेसिं, दुल्लभेऽयं समुस्[19]सए ॥ १७ ॥

---

१. अणुसासति पुढो पाणे वुसिमं पूयं णाऽऽसंसति चू० । "अणुसासणं (अणुसासइ प्र०) इत्यादि,······अनुशासनं धर्मदेशनया सन्मार्गावतारणं तत् पृथक् पृथक्······प्राणिषु······ भवति ।······वसु······संयमः,······वसुमान् पूजनास्वादकः" शी० ॥ २. पूयणासए खं १ ॥ ३. अणा[सते] सदा दंते चू० । अणासवे चूपा० । अणासए जए ला० । "अनाशयः······ यतः······दान्तः" शी० ॥ ४. णीयारे व ण खं १ । णीयारे व ण लिज्जेज्जा चू० ॥ ५. °सोयमणाविले खं १ । "अनाविलः अकलुषः······अनाकुलो वा······, एवम्भूतश्च अनाविलोऽनाकुलो वा सदा······दान्तो भवति" शी० । शी० अनुसारेण अणाउले इति पाठान्तरं भाति ॥ ६. दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ७. संधिं(धि पु २) पत्ते मणेलिसं खं २ पु २ । संधीपत्तमणेलिसं खं १ ॥ ८. खेयण्णे खं २ पु १,२ ला० । खेयन्ने ला० ॥ ९. केणई पु १,२ ला० । केणयि चू० ॥ १०. अंतए चू० ॥ ११. से हु चक्खु खं २ पु २ । से चक्खु लोगस्सिध जं अंखाय करेंति अंतगं चू० ॥ १२. कंखा उ पु १, २ ला० ॥ १३. पोट्टती खं १ । लोट्टती चू० ॥ १४. °स्सते खं १ ॥ १५. य खं १ ॥ १६. °रिए इमं खं २ । °रीए त्ति मे सुयं पु १ । "उत्तरीयं ति अणुत्तरोववादिया कप्पेसु वा······उत्तरीकेषु स्थानेषूपपद्यन्ते, नाभियोग्या इत्यर्थः । अज्जसुहम्मो जंबुं भणति इति मया सुयं तित्थगरसगासातो" चू० । "एतल्लोकोत्तरीये प्रवचने श्रुतम्" शी० ॥ १७. °मेगेहिं खं २ पु १, २ ला० ॥ १८. °णमेगेसिं खं १ ॥ १९. °स्सते खं २ पु १, २ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६२४ इतो विद्धंसमाणस्स, पुणो संबोहि दुलभा ।
[1]दुलभा उ तहच्चा णं, जे [2]धम्मट्ठ वियागरे ॥ १८ ॥

६२५ जे धम्मं सुद्धमक्खंति, पडिपुण्णमणेलिसं ।
अणेलिसस्स जं ठाणं, तस्स जम्मकहा [3]कुतो ॥ १९ ॥

६२६ [4]कुतो कताइ मेधावी, उप्पज्जंति तहागता ।
तहागता [5]ये [6]अपडिण्णा, चक्खू [7]लोगस्सऽणुत्तरा ॥ २० ॥

६२७ अणुत्तरे य [8]ठाणे से, कासवेण [9]पवेदिते ।
जं किच्चा [10]णिव्वुडा एगे, निट्ठं पावंति [11]पंडिया ॥ २१ ॥

६२८ पंडिए वीरियं लद्धुं, निग्घायाय [12]पवत्तगं ।
धुणे [13]पुव्वकडं कम्मं, नवं [14]चावि न कुव्वति ॥ २२ ॥

६२९ न कुव्वती महावीरे, [15]अणुपुव्वकडं रयं ।
रयसा [16]संमुहीभूते, कम्मं हेच्चाण जं मतं ॥ २३ ॥

---

१. दुल्लभाउ(ओ?) तहच्चातो खं २ पु १, २ ला०। दुलभा य तहच्चा जे धम्मट्ठी विदित-परापरा इति चू०अनुसारेण पाठो भाति। "दुल्लभा य तहच्चा जे, अर्चा लेश्या, तधेति तेन प्रकारेण, तथा अर्चा येषां ते इमे तधच्चा यथा तीर्थंकरा विसुद्धार्चाः, अथवा यथा प्रतिपत्तौ लेश्या तथा चात्यन्तं भवति दुल्लभा,······धर्म एवार्थः, परं शोभनं, तद्यथा मोक्षो मोक्षसाधनानि च, अपरम् अशोभनं मिथ्यादर्शना-ऽविरत्यज्ञानादि, धर्मार्थस्य विदितं परापरं यैस्ते दुर्लभाः धम्मट्ठी विदित-परापराः" चू०। "तथा दुर्लभा दुरापा, तथाभूता सम्यग्दर्शनप्राप्तियोग्या अर्चा लेश्या······ यदिवा अर्चा मनुष्यशरीरं,······जन्तूनां ये धर्मरूपमर्थं धर्मार्थं व्याकुर्वन्ति, ये धर्मप्रतिपत्तियोग्या इत्यर्थः, तेषां तथाभूतार्चा सुदुर्लभा भवतीति" शी०॥ २. धम्मं वि° ला०। धम्मट्ठ (धम्मट्ठि खं २, धम्मेट्ठि पु २) वितागरे पु १, २ खं २। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ ३. कओ खं १॥ ४. कुतो कताइं खं २ पु १, २ ला०। कतो कयाति खं १। कुतो कदायि चू०। "कु(क-प्र०)ओ कयाइ इत्यादि" शी०॥ ५. य नास्ति खं २ पु १, २ ला०॥ ६. अप्प° खं २ पु २॥ ७. अत्तस्स चू० पाठो भाति, "आत्मनश्चक्षुर्भूताः" चू०॥ ८. ठाणे य का° खं २ पु २ ला०। "अनुत्तरं स्थानं, तच्च सत्संयमाख्यम्" शी०॥ ९. पवेइते खं २ पु १, २ ला०॥ १०. णिव्वुता चू०॥ ११. पंडिए चू० पाठः प्रतीयते। "पण्डितः, पापाड्डीनः पण्डितः, अनेके एकादेशः" चू०। "पण्डिताः पापाड्डीनाः" शी०॥ १२. °यात प° खं २। °याय पवत्तए चू०पाठो भाति, "कर्मनिर्घातनाय प्रवर्तते" चू०। "निर्घाताय निर्जरणाय प्रवर्तकं पण्डित-वीर्यम्" शी०॥ १३. कतं चू०॥ १४. वावि खं १, २ पु २। "संयमेन च नवं कुरुते" चू०। "नवं च अभिनवं च······न करोति" शी०॥ १५. °पुव्वं क° खं २॥ १६. सम्मुही-भूता चू०। "अथवा सम्मुहा उद्भूताः उत्तीर्णा इत्यर्थः" चू०, एतदनुसारेण 'संमुहुब्भूता' चूर्णौ पाठान्तरं भाति। दृश्यतां सू० ६१६ टि० १७॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६३० जं[1] मतं सव्वसाहूणं, तं मयं सल्लकत्तणं ।
साहइत्ताण[2] तं तिण्णा, देवा वा अभविंसु ते ॥ २४ ॥

६३१ अभविंसु पुरा वीरा[3], आगमिस्सा वि सुव्वता ।
दुण्णिबोहस्स मग्गस्स, अंतं पादुकरा तिण्ण ॥ २५ ॥ त्ति बेमि[4] ।

॥ जमती[तं] सम्मत्तं पञ्चदशमध्ययनम् ॥

---

१. जं मयं ला० । तं मदं पु १ । तम्मइं खं २ पु २ । जं मतं सल्लगत्तणं खं १ । "यत् सर्वसाधुमतं तदिदमेव······कर्मशल्यं कृन्तति" चू० । "सर्वसाधूनां यद् मतम् अभिप्रेतं तदेतत् सत्संयमस्थानम्" शी० । चू० शी० अनुसारेण तमेतं इत्यपि पाठोऽत्र संभवेत् ॥ २. साहतित्ताण खं १ । साधइत्ताण चू० ॥ ३. धीरा खं २ पु १, २ ला० । "विराजन्त इति वीराः" चू० । "महावीराः कर्मविदारणसहिष्णवः" शी० ॥ ४. बेमि । छ । जमती सम्मत्तं । छ । १५ । छ । -खं १ । बेमि । जमई सम्मत्तं पंचदशमध्ययनं १५ । ग्रंथ ७५० । -पु १ । बेमि । छ । पंचदशमध्ययनं-खं २ । जमईयं सम्मत्तं पंचदशमध्ययनं समाप्तं (पूर्णं ला०) -पु २ ला० ॥

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

सोलसमं अज्झयणं 'गाहा'

६३२ अहाह [1]भगवं—एवं से दंते [2]दविए वोसट्ठ[3]काए ति वच्चे माहणे त्ति[4] वा १ समणे ति वा २, भिक्खू ति वा ३, णिग्गंथे ति वा ४।

६३३ [5]पडिआह—भंते ! [6]कहं दंते दविए वोसट्ठकाए ति[7] वच्चे माहणे [8]ति वा समणे [9]ति वा भिक्खू [10]ति वा णिग्गंथे [11]ति वा ? [12]तं नो बूहि महामुणी !

६३४ [13]इति विरतसव्वपावकम्मे पेज्ज-दोस-कलह-[14]अब्भक्खाण-पेसुन्न-परपरिवाय-अरतिरति-मायामोस-मिच्छादंसण[15]सल्ले विरए समिते सहिते सदा जते णो [16]कुज्झे णो माणी माहणे [17]ति वच्चे।

६३५ एत्थ वि समणे अणिस्सिते अणिदाणे [18]आदाणं च अतिवायं च [19]मुसावायं च बहिद्धं च [20]कोहं च माणं च मायं च लोभं च पेज्जं च दोसं च इच्चेवं [21]जतो जतो आदाणातो अप्पणो पदोस[22]हेतुं [23]ततो तओ आदाणातो [24]पुव्वं [25]पडिविरते ◁ विरते पाणाइवायाओ ▷ दंते दविए वोसट्ठकाए समणे [26]त्ति वच्चे।

---

* अत्रेदं ध्येयम्—अस्य अध्ययनस्य द्विविधं नाम उपलभ्यते गाहा इति गाहासोलसगं इति च। दृश्यतामेतदध्ययनान्ते विस्तृतं टिप्पनम्॥ १. भगवं दंते खं १ पु १, २ ला०। "अहाह भगवं······एवंविधो भवति दंते" चू०। "एवम्······स साधुर्दान्तः" शी०॥ २. दविते खं २ पु १ ला०॥ ३. °काए वुच्चे खं २ पु १, २ ला०। काये त्ति वच्चे चू०। "व्युत्सृष्टकायः, तदेवंभूतः सन्······माहनो ब्राह्मण इति वा वाच्यः" शी०॥ ४. अत्र सूत्रे 'त्ति' स्थाने 'ति' स्थाने च सर्वत्र इ वर्तते खं २ पु १, २ ला०। चू०मध्ये तु सर्वत्र त्ति वर्तते॥ ५. "पडियाहु भंते० सिलोगो (सूत्रम्)। सिस्सो पडिभणति······अथवा आहुः गणधराः" चू०। "प्रत्याह तच्छिष्यः" शी०॥ ६. कहण्ण दंते खं १॥ ७. त्ति वुच्चे खं २ पु १, २ ला०॥ ८–९. त्ति खं २ पु १, २ ला०॥ १०-११. इ खं २ पु १, २ ला०॥ १२. तण्णे खं २ पु १॥ १३. इति विरए सव्वपावकम्मे चू० विना। "इति एवं······विरतो निवृत्तः सर्वेभ्यः पापकर्मभ्यः सावद्यानुष्ठानरूपेभ्यः स तथा" शी०॥ १४. °मब्भ° खं २॥ १५. सल्ले समिते खं १। "°मिच्छादंसणसल्ले।······एवमादीसु पावकम्मेसु जो विरतो सो विरत-सव्वपावकम्मे" चू०। "मिथ्यादर्शन······शल्यम्, तस्मिंस्ततो वा विरत इति" शी०॥ १६. जुज्झे णो माणि खं १। तुलना—सू० ११६॥ १७. त्ति खं २ पु १, २ ला० चू०॥ १८. अदाणं खं १॥ १९. मुसावायं च नास्ति चू०॥ २०. कोहं च लोभं च पु २॥ २१. जातो

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६३६ एत्थ वि भिक्खू अणुन्नए [1]नावणए णामए दंते [2]दविए वोसट्ठकाए संवि[3]धुणीय विरूवरूवे [4]परीसहोवसग्गे अज्झप्प[5]जोगसुद्धादाणे उवट्ठिते ठितप्पा [6]संखाए परदत्तभोई भि[7]क्खु त्ति वच्चे।

६३७ एत्थ वि णिग्गंथे एगे [8]एगविऊ [9]बुद्धे संछिण्णसोते सुसंजते सुसमिते सुसामा[10]इए [11]आयवायपत्ते य विदू दुहतो वि सोयपलिच्छिण्णे णो [12]पूया-सक्कार-लाभट्ठी धम्मट्ठी धम्मविदू [13]णियाग[14]पडिवण्णे समियं चरे दंते [15]दविए वोसट्ठकाए निग्गंथे त्ति [16]वच्चे।

[17]से एवमेव जाणह जमहं भयंतारो त्ति बेमि।

॥ [18]गाथा षोडशमध्ययनं समाप्तम् ॥

॥ पढमो सुयक्खंधो [19]संम्मत्तो ॥

जातो चू० ॥ २२. °सहेउं खं १। "आत्मनः प्रद्वेषहेतून् पश्यति तस्माद्" चू०। "आत्मनोऽपायं पश्यति प्रद्वेषहेतूंश्च" शी० ॥ २३. ततो आदा° खं १। "ततस्ततः······आदानात्" शी० ॥ २४. पुव्व खं १ ॥ २५. पडिविरते विरते पाणाइवायाओ दंते खं २ पु १, २ ला०। पडिविरते दंते खं १। "पुव्वं पडिविरते त्ति पूर्वमादावेव ततो विरतो, भावप्राणातिपातवेरमणमनुवर्तते, एकग्रहणाच्च मृषावादादिविरतोऽपि" चू०। "पूर्वमेव······प्रतिविरतो भवेत्······यश्चैवंभूतो दान्तः शुद्धो द्रव्यभूतो······व्युत्सृष्टकायः स श्रमणो वाच्यः" शी०। अत्र चूर्णिः 'खं २'इत्यादिनिर्दिष्टपाठानुसारिणी प्रतीयते, शी०वृत्तिस्तु 'खं १'निर्दिष्टपाठानुसारिणीति ध्येयम् ॥ २६. त्ति वुच्चे खं २ पु १ ला०। त्ति वच्चे पु २ ॥

१. नावणए नामते खं २। विणीए नामते पु १, २ ला०। विणय नामए खं १। "अणुण्णते णावणते, ण उण्णते अणुण्णते,······अवनतोऽपि शरीरे भजितः, भावे तु दीनमना न स्यात्" चू०। चू०मध्ये नामए नास्ति। "न उन्नतोऽनुन्नतः······विनीतात्मया प्रश्रयवान् यतः, एतदेवाह–विनयालङ्कृतो गुर्वादौ······आत्मानं नामयतीति नामकः······विनयेन वाष्टप्रकारं नामयति" शी०। "अणुण्णए णावणए महेसी" उत्तरा० २१।२०। "अणुन्नए नावणए अप्पहिट्ठे अणाउले" दशवै० ५।१।१३ ॥ २. दविते खं १ ॥ ३. °धुणिय खं १ पु २ ॥ ४. परिस्स° खं १ ॥ ५. °योग° खं १। °जोगा° खं २ ॥ ६. संखाय पु १। संखात खं २ पु २ ला० ॥ ७. भिक्खू खं २ पु १, २ ला० ॥ ८. एगंतिए विदू चूपा०। एगंतविदू शीपा०, "यदिवैकान्तेन······मौनीन्द्रमेव शासनं तथ्यं······वेत्तीति एकान्तवित्" शी० ॥ ९. बुद्धे छिण्णसोते चू० ॥ १०. °इते खं २ पु १, २ ला० ॥ ११. आयप्पवातप्पत्ते अ विदू खं २। आतप्पवात(द चू०)प्पत्ते विदू पु १, २ ला० चू०। "आत्मवादप्राप्तः······, तथा विद्वान्" शी० ॥ १२. पूतणट्ठी ध° खं १। पूअ(य चू०)णट्ठी ध° खं २ चू०। पूयाठी ध° पु १। "नो पूजा-सत्कार-लाभार्थी" शी० ॥ १३. निआग° खं २ ॥ १४. °पडियावण्णे खं १ ॥ १५. दविते वोसट्ठकाते खं १ ॥ १६. विज्जं चू०। "विज्जं ति विद्वान्" चू०। "वाच्यः" शी० ॥ १७. स एवमत्याणह खं १। "सेवमायाणध भयंतारो त्ति······स

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

माहणः······एवं······आयाणध, भए गेण्हधि, भयंतारो भए इहलोगादिभयात् त्रातारो" चू०। "से एवमेव जाणह (स एवमायाण[ह ?]–प्र०) इत्यादि, सुधर्मस्वामी जम्बूस्वामि-प्रभृतीनुद्दिश्येदमाह–से इति तद् यन्मया कथितमेवमेव जानीत यूयम्······यस्मादहं सर्वज्ञाज्ञया ब्रवीमि। न च सर्वज्ञा भगवन्तः परहितैकरता भयात् त्रातारः······अन्यथा ब्रुवते। अतो यत्······कथितं तदेवमेवावगच्छतेति, इतिः परिसमाप्त्यर्थे, ब्रवीमीति [पूर्ववत्" शी० "अस्य चानन्तरसूत्रेण सह सम्बन्धो वाच्यः। स चायम्—से एवमेव जाणह (एवमायाण-[ह ?]–प्र०) जमहं भयंतारो त्ति, तदेतदेवं जानीत भयस्य त्रातारः" इति सूत्रकृताङ्गद्वितीय-श्रुतस्कन्धप्रथमसूत्रस्य वृत्तौ शीलाचार्याः। शी० वृत्तेर्द्विविधादर्शगतप्रतीकानुसारेण 'से एवमेव जाणह' इति 'स एवमायाण[ह]' इत्युभयविधः पाठो मूलरूपेण विवक्षितो भाति॥ १८. प्रतिषु पाठाः—गाहा, सत्तसयाणि, पढमो सुयक्खंधो बीयमागमस्स—ख १। गाथाषोडशमध्ययनं समाप्तं ॥ छ ॥ पढमो सुयक्खंधो सम(म्म पु १, २)त्तो–खं २ पु १, २। षोडशमं गाहानामा-ध्ययनं समाप्तं॥ छ ॥ पढमो सुयक्खंधो सम्मत्तो – सं०। षोडशमध्ययनं संपूर्णं॥ पढमो सुयक्खंधो सम्मत्तो ला०। अत्रेदमवधेयम्–सूत्राकृताङ्गचूर्णिप्रभृतिग्रन्थानुसारेण अस्य अध्ययनस्य अभिधानं गाहा इति स्पष्टं प्रतीयते, सूत्रकृताङ्गनिर्युक्ति–शीलाचार्यविरचितवृत्त्याद्यनुसारेण तु 'गाहासोलसं' 'गाहासोलसगं' इति वा अभिधानं प्रतीयत ध्येयम्' तथाहि–"गाहज्झयणस्स चत्तारि अणुओगदारा······णामणिप्फण्णे एगपदं गाह त्ति······षोडशानामध्ययनानां गाथा सोलसमीति, तेनोच्यते गाथाषोडशानि। णामणिप्फण्णो गतो" चू०। "गाथासोलसणामं अज्झयणमिणं ववदिसंति" इति सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तौ। शीलाचार्यैस्तु सूत्रकृताङ्गवृत्तेः प्रारम्भे 'गाथा' इति नाम निर्दिष्टम्, अस्मिन्नध्ययने तु 'गाथाषोडशं' 'गाथाषोडशकं'वा नाम निर्दिष्टम्, इति उभयथा नामनिर्देशो विहितः, तथाहि—"णिक्खेवो गाहाए चउव्विहो छव्विहो य सोलसस्रु।······॥ २३ ॥ [सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तौ]। णिक्खेवो इत्यादि, इहाद्यश्रुतस्कन्धस्य गाथा-षोडशक इति नाम, गाथाख्यं षोडशमध्ययनं यस्मिन् श्रुतस्कन्धे स तथेति।······भावगाथापि द्विविधा आगमनोआगमभेदात्,······नोआगमतस्त्विदमेव गाथाख्यमध्ययनम्।······। षोडशकस्यापि······षोढा निक्षेपः तत्र······भावषोडशकमिदमेवाध्ययनषोडशकम्" शी०। "नामनिष्पन्ने तु निक्षेपे गाथाषोडशकमिति नाम······गाथाषोडशाध्ययने······अनगारगुणानां ······पिण्डितार्थवचनेन यतो वर्णनाऽभिहिता उक्ताऽतो गाथाषोडशाभिधानमिदमध्ययनं व्यपदिशन्ति" शी०। "समाप्तं च गाथाषोडशाख्यं षोडशमध्ययनम्" शी०। "सोलससु गाथासोलससु सूत्रम्। गाहाए सह सोलस अज्झयणा गाधासोलसगा, तेसु, सूतगडपढम-सुतक्खंधअज्झयणेसु इत्यर्थः, ताणि पुण सोलस एवं–समयो १ वेतालीयं २ उवसग्गपरिण्ण ३ थीपरिण्णा य ४। निरयविभत्ती ५ वीरत्थओ ६ कुसीलाण परिभासा ७ ॥१॥ विरियं ८ धम्म ९ समाही १० मग्ग ११ समोसरण १२ महतधं १३ गंथो १४। जमतीतं १५ तह गाधा १६ सोलसमं होति अज्झयणं ॥२॥" इति आवश्यकचूर्णौ प्रतिक्रमणाध्ययने पृ० १३७। "सोलसहिं गाहासोलसएहिं षोडशभिर्गाथाषोडशैः सूत्रकृताङ्गाद्यश्रुतस्कन्धाध्ययनैरित्यर्थः······समयो······ ॥१॥ वीरिय धम्म······॥२॥" इति आवश्यकसूत्रस्य हारिभद्र्यां वृत्तौ पृ० ६५१। "[1]समयो [2]वेयालीयं [3]उवसग्गपरिण्ण [4]थीपरिण्णा य। [5]निरयविभत्ती [6]वीरत्थओ य [7]कुसीलाण परिहासा ॥१॥ [8]वीरिय [9]धम्म[10]समाही [11]मग्ग [12]समोसरणं [13]अहतहं [14]गंथो। [15]जमईयं तह [16]गाहासोलसमं होइ अज्झयणं॥" इति ज्ञानसागरसूरिरचितायाम् आवश्यकनिर्युक्तेरवचूर्णौ [द्वितीयविभागे] पृ० १२७। "सोलस य गाहासोलसगा पण्णत्ता, तंजहा–समए वेयालिए

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उवसग्गपरिण्णा इत्थिपरिण्णा निरयविभत्ती महावीरथुई कुसीलपरिभासिए वीरिए धम्मे समाही मग्गे समोसरणे अहतहिए गंथे जमईए गाहासोलसमे सोलसगे (सोलसगे इति पदं क्वचित् प्रतौ न विद्यते)" इति समवायाङ्गसूत्रे, अत्रेदृशी अभयदेवसूरिविरचिता वृत्तिः—"सूत्रकृताङ्गस्य प्रथमे श्रुतस्कन्धे षोडशाध्ययनानि, तेषां च गाथाभिधानं षोडशमिति गाथाभिधानमध्ययनं षोडशं येषां तानि गाथाषोडशकानि······अहातहिए त्ति यथा वस्तु तथा प्रतिपाद्यते यत्र तद् यथातथिकं, ग्रन्थाभिधायकं ग्रन्थः, जमईए त्ति यमकीयं यमकनिबद्धसूत्रं, गाहेति प्राक्तन-पञ्चदशाध्ययनार्थस्य गानाद् गाथा गाथा वा तत्प्रतिष्ठाभूतत्वादिति"॥ १९. सम्मत्तो ॥ १६॥ द्वितीयांगसूत्रकृतनाम्नि प्रथमश्रुतस्कंधे षोडशम(शा ?)ध्ययनानि समाप्तानि पु १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

॥ श्री वासुपूज्य स्वामिने नमः ॥

बीओ सुयक्खंधो[1]

१

पढमं अज्झयणं पोंडरीयं

॥ नमः श्रुतदेवतायै ॥

६३८. सुयं मे आउसंतेण[2] भगवता एवमक्खायं—इह[3] खलु पोंडरीए णामं[4] अज्झयणे, तस्स णं अयमट्ठे पण्णत्ते—से जहाणामए[5] पोक्खरणी[6] सिया बहुउदगा[7] बहुसेया[8] बहुपुक्खला[9] लद्धट्ठा पुंडरीगिणी[10] पासादिया[11] दरिसणीया[12] अभिरूवा पडिरूवा ।

तीसे णं पुक्खरणीए[13] तत्थ तत्थ देसे तहिं तहिं बहवे पउमवरपोंडरिया[14] बुइया अणुपुव्वट्ठिया ऊसिया[15] रुइला[16] वण्णमंता गंधमंता रसमंता फासमंता[17] पासादीया दरिसणीया अभिरूवा पडिरूवा ।

तीसे णं पुक्खरणीए[18] बहुमज्झदेसभाए[19] एगे महं पउमवरपोंडरीए[20] बुइए

---

१. "गाहासोलसगाणंतरं महज्झयणा। गाहासोलसगाइं खुड्डलगाइं, महज्झयणाइं इमाइं महत्तराइं" चू०। "प्रथमश्रुतस्कन्धानन्तरं द्वितीयः समारभ्यते।······अस्य श्रुतस्कन्धस्य सम्बन्धीनि सप्त महाध्ययनानि प्रतिपाद्यन्ते" शी० ॥ २. °संतेणं खं१ विना ॥ ३. "इहं खु अस्मिन् प्रवचने" चू०। "खलुशब्दो वाक्यालङ्कारे" शी० ॥ ४. नाममज्झ° पा० खं २। नामज्झ° पु १, २ ला०। "पोंडरीएण उवमा, अतः पुण्डरीकाध्ययनम्, आदाणपदेण वा पोंडरीअं" चू०। "पौण्डरीकाभिधानमध्ययनम्, पौण्डरीकेण सितशतपत्रेणात्रोपमा भविष्यतीति कृत्वा" शी० ॥ ५. °नामते खं २ पु १, २ ला०। °णामते पा० ॥ ६. पुक्खरणी खं १ पु २ चू०। पुक्खरिणी पु १ ला० ॥ ७. बहूदगा चू० ॥ ८. "सीदन्ति तस्मिन्निति स्वे(से?)दः, पङ्क इत्यर्थः" चू०। बहुः प्रचुरः सीयन्ते अवबध्यन्ते यस्मिन्नसौ सेयः कर्दमः, स यस्यां सा बहुसेया प्रचुरकर्दमा, बहुश्वेतपद्मसद्भावात् स्वच्छोदकसंभवाच्च बहुश्वेता वा" शी० ॥ ९. बहुपोक्खला खं २ पा० पु २ ला०। चूर्णावस्य पदस्य व्याख्या न दृश्यते। "बहुपुष्कला बहुसंपूर्णा" शी० ॥ १०. पोंडरिकिणी पा० खं २ पु १, २ ला० ॥ ११. पासातिया खं १। पासादीया शी० ॥ १२. दरिसणिज्जा खं १ चू० ॥ १३. °रिणीते खं २ पा० पु १, २, ला०। °रणीए तत्थ तत्थ देसे २ खं १ ॥ १४. °पोंडरीया मु०। °पुंडरिया बुतिया खं १ ॥ १५. "उस्सिता जलतलाद् दूरमतिक्रम्य उस्सिता" चू० ॥ १६. रुइल्ला खं १। रुइला वण्णा जाव पडिरूवा सं० ॥ १७. फासमंता जाव पडिरूवा खं २ पा० पु १, २ ला०। फासमंता पासादीया द०। अ०। पडिरूवा खं १ ॥ १८. °रणीते खं २। °रिणीते पु १, २ ला० ॥ १९. °भाते एके खं २ पु १। °भाए एके पु २ ला० ॥ २०. पुंडरीए खं १। पोंडरीए ऊसिते रुइले वण्णमंते जाव पडिरूवे खं २ पा० पु १, २ ला० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणुपुव्वुट्ठिए [1]ऊसिते रुइले वण्णमंते गंधमंते रसमंते फासमंते पासादीए दरिसणिए अभिरूवे पडिरूवे ।

[2]सव्वावंति च णं तीसे पुक्खरणीए [3]तत्थ तत्थ देसे तहिं तहिं बहवे पउमवर[4]पुंडरीया बुइया अणुपुव्व[5]ट्ठिता जाव पडिरूवा । [6]सव्वावंति च णं तीसे पुक्ख[7]रणीए बहुमज्झदेसभागे एगे महं पउमवरपोंडरीए बुइते अणुपुव्वट्ठिते जाव पडिरूवे ।

६३९. अह पुरिसे पुरत्थिमातो दिसातो आगम्म तं पुक्ख[8]रणीं तीसे पुक्ख[9]रणीए तीरे ठिच्चा [10]पासति तं [11]महं एगं पउमवरपोंडरीयं अणुपुव्वट्ठितं ऊसियं जाव पडिरूवं ।

[12]तए णं [13]से पुरिसे एवं [14]वदासी—अहमंसि पुरिसे [15]खेत्तण्णे कुसले पंडिते वियत्ते मेधावी अबाले [16]मग्गत्थे मग्गविदू मग्गस्स [17]गतिपरक्कमण्णू, अहमेयं पउमवरपोंडरीयं [18]उन्निक्खेस्सामि त्ति कट्टु इति वच्चा से पुरिसे अभि[19]क्कमे तं

१. उस्सिते रुइल्ले खं १। पृ० १२१ टि० १५, १६, २०॥ २. "सव्वावंति च णं तीसे पोक्खरणीए ते बहवे०। सव्वावंति त्ति सर्वाण्येव मृणाल-नाल-पत्र-केसर-कर्णिका-किञ्जल्कै-रुपेतानि अणुपुव्वेण पत्ताइं जहा जहा अतो तहा [तहा] उस्सिताणि जाव पडिरूवाणि। अहवा सव्वावंति सव्वाणि चेव पउमवरपोण्डरीयाणि अणुपुव्वट्ठिताणि जाव पडिरूवाइं सव्वावंति च णं० एगे[महं]पउमवरपोंडरीए जाव पडिरूवे।" चू०। "सव्वावंति त्ति सर्वस्या अपि तस्याः पुष्करिण्याः सर्वप्रदेशेषु यथोक्तविशेषणविशिष्टानि बहूनि पद्मानि, तथा सर्वस्याश्च तस्या बहुमध्यदेशभागे यथोक्तविशेषणविशिष्टं महदेकं पौण्डरीकं विद्यत इति" शी०॥ ३. तत्थ २ देसे २ तहिं २ खं १॥ ४. हस्तलिखितादर्शेषु पुंड° इति पोंड° इति चोभयथापि पाठ उपलभ्यते, तत्रास्माभिः पोंड° इति पाठो मूले गृहीतः। एवमग्रेऽपि प्रायो ज्ञेयम्॥ ५. °ट्ठिया रुइला वन्ना जाव खं १ विना॥ ६. सव्वावंतिं खं २ पा०॥ ७. °रणीसे खं २ पा०। °रिणीसे पु १, २॥ ८. °रिणीं खं २ पु १, २ ला०। °रिणिं खं २॥ ९. °रिणीए खं २ विना २॥ १०. पासइ पा० खं २ पु १, २॥ ११. महंतं खं २॥ १२. तते खं १॥ १३. से एवं खं २ पा० पु १, २ ला०॥ १४. वदासि अहमंसी खं १॥ १५. खेतण्णे खं २ पा०। खेतण्णे पु १। खेयण्णे पु २। "अहमस्मि पुरुषः देश-कालज्ञः क्षेत्रज्ञः, देशो येन यथाऽवतीर्यते, कालः दिवसो, कुशलो दक्षः…पण्डितः उपायज्ञः…विअत्ते वयसा व्यक्तः" चू०। "अहमस्मि पुरुषः, किम्भूतः? कुशलः…पापाड्डीनः पण्डितः धर्मज्ञो देशकालज्ञः क्षेत्रज्ञः व्यक्तः" शी०॥ १६. "तेसु तेसु कज्जेसु अधिकारित्वाद् मग्गण्णे त्ति। मग्गविदू जेण उत्तरिज्जइ। मग्गस्स गति-आगतिज्ञो…। परक्कमण्णू तरितुं जाणइ" चू०। "मार्गस्थः सद्भिराचीर्णमार्गेव्यवस्थितः। तथा सन्मार्गज्ञः। तथा मार्गस्य या गतिः गमनं वर्तते, तया यत् पराक्रमणं विवक्षितदेशगमनं तज्जानातीति पराक्रमज्ञः" शी०॥ १७. गती° खं १ पा० पु १, २॥ १८. उन्निक्खिस्सामि खं १ विना। "उण्णेक्केस्सं उप्पाडेस्सं इति वच्चा वइत्ता अभिमुहं परक्कमे अभिपराक्रमेत्" चू०। "उत्क्षेप्स्यामीति कृत्वा इह आगतः इति…उक्त्वाऽसौ पुरुषः तां पुष्करिणीमभिमुखं क्रामेत् अभिक्रामेत्" शी०॥ १९. °क्कमेत्ति पु° खं १। °क्कमंतं पु° खं २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुक्ख[1]रणिं, जाव जावं च णं अभि[2]क्कमे ताव तावं च णं महंते [3]उदए, महंते [4]सेए, पहीणे [5]तीरं, अप्पत्ते पउमवर[6]पोंडरीयं, णो हव्वाए णो पा[7]राए, अंतरा [8]पोक्खरणीए सेयंसि [9]विसण्णे पढमे पुरिसज्जाए।

६४०. अहावरे दोच्चे पुरिस[10]ज्जाए। अह पुरिसे दक्खिणातो दिसातो आगम्म तं पुक्खरिणिं तीसे [11]पुक्खरिणीए तीरे ठिच्चा पासति तं [12]महं एगं पउमवरपोंडरीयं अणुपुव्वट्ठितं जाव पडिरूवं, [13]तं च एत्थ एगं पुरिसजातं पासति [14]पहीणं तीरं, [15]अपत्तं पउमवरपोंडरीयं, णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा पोक्खरणीए सेयंसि [16]विसण्णं।

तए णं से [17]पुरिसे तं पुरिसं एवं वदासी—अहो णं [18]इमे पुरिसे अखेयण्णे अकुसले अपंडिते अवियत्ते अमेहावी बाले णो मग्ग[19]त्थे णो मग्गविऊ णो मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू जं णं [20]एस पुरिसे [21]'खेयन्ने कुसले जाव पउमवरपोंडरीयं

---

१. °रणीं खं १ पा०। °रिणिं पु १। °रिणीं पु २ ला०॥ २. °क्कमेइ ताव तावं खं १ विना॥ ३. उदते खं २ सं०॥ ४. सेते चू०। "सेतो पंको" चू०। "सेयः कर्दमः" शी०॥ ५. तीरं अतिक्कंते अप्पत्ते खं १। तीरे अप्पत्ते पा०। तीरं अपत्ते पु २ चू०॥ ६. चूर्ण्यनुसारेण पोंडरीयं णो हव्वाए सऽग्गे, अउत्तरा विसण्णे पढमे पुरिसे इति पाठो भाति, तथाहि—"अपत्ते पउमवरपोंडरीयं णो हव्वाए सऽग्गे, ण तरति पच्चुत्तरिउं परकूलं वा गंतुं···। अउत्तरा उदकतलमतिक्रम्य विसण्णे त्ति सेते खुत्ते पढमे पुरिसे" चू०। "अप्राप्तश्च विवक्षितं पद्मवरपौण्डरीकं तस्याः पुष्करिण्याः तस्यां वा यः सेयः कर्दमस्तस्मिन् निषण्णो निमग्नः...ततस्तीरपद्मयोरन्तराल एवावतिष्ठते, यत एवमतः नो हव्वाए त्ति नार्वाक्तटवर्त्यसौ भवति। नो पाराए त्ति नापि विवक्षितप्रदेशप्राप्त्या पारगमनाय वा समर्थो भवति······अयं प्रथमः पुरुषः, पुरुष एव पुरुषजातः" शी०। एतदनुसारेण °पोंडरीयं तीसे सेयंसि निसण्णे नो हव्वाए नो पाराए पढमे पुरिसजाए इति पाठः शी०सम्मतो भवेत्॥ ७. पाराते खं २ पा०। पारते पु १, २॥ ८. पोक्खरिणीए खं १। पुक्खरिणीए पु १, २। पोक्खरणी, पोक्खरिणी, पुक्खरणी, पुक्खरिणी इति अनेकधा पाठो हस्तलिखितादर्शेषूपलभ्यते, तत्र प्राचीनप्रतिषु प्राचुर्येण दर्शनात् प्रायशः पोक्खरणी इति पुक्खरणी इति वा पाठोऽस्माभिर्मूले गृहीतः॥ ९. चू० अनुसारेणात्र 'विसण्ण' शब्दः, शी० अनुसारेण तु 'निसण्ण'शब्दः, दृश्यतां पृ० १२३ टि० ६। १०. जाते पा० खं २ पु० २॥ ११. °रिणीते खं २ पु २ पा०। °रिणीतीरे खं १॥ १२. महंतं पा० खं २ पु १, २॥ १३. तत्थ एगं खं २ पा० पु २ ला०। "अत्र च अस्मिंश्च तीरे व्यवस्थितः तं च पूर्वव्यवस्थितमेकं पुरुषं पश्यति" शी०॥ १४. पहीणतीरं खं २ पा० पु २॥ १५. अप्पत्तपउम° खं १। अपत्तपउम° पा० पु १॥ १६. पु १ विना—निसण्णं खं १। निसण्णे खं २। विसण्णे पा० सं० पु २ ला०। दृश्यतां पृ० १२३ टि० ९॥ १७. पुरिसे एवं खं १॥ १८. अयं पु° खं २ पा० पु २ ला०॥ १९. °त्थे मग्गस्स गतिपरक्कमण्णे खं १॥ २०. एसे खं २ पा० पु २ ला०॥ २१. खेयसे अहमेयं पउम° खं २ पा० पु २। खेयण्णे कुसले अय(ह)मेयं पउम° ला० सं०। खेयण्णे कुसले जाव पउम° खं १ पु १। "यद् यस्मादेष पुरुषः

उन्निक्खेस्सामि', णो य खलु एतं पउमवरपोंडरीयं एवं [1]उन्निक्खेयव्वं [2]जहा णं एस पुरिसे मन्ने।

[3]अहमंसि पुरिसे [4]खेयण्णे * कुसले पंडिए वियत्ते मेहावी अबाले मग्गत्थे मग्गविऊ मग्गस्स गतिपरक्कम[5]ण्णू, अहमेयं पउमवरपोंडरीयं [6]उन्निक्खिस्सामि त्ति कट्टु इति वच्चा से पुरिसे अभिक्कमे तं पुक्खरणिं, जाव जावं च णं अभिक्कमे ताव तावं च णं महंते उदए महंते सेए, पहीणे तीरं, अप्पत्ते पउमवरपोंडरीयं, णो हव्वाए णो पाराए *, अंतरा [7]सेयंसि [8]विसण्णे दोच्चे पुरिसजाते।

६४१. अहावरे तच्चे पुरिसजाते। अह पुरिसे [9]पच्चत्थिमाओ दिसाओ आगम्म तं पुक्खरणिं तीसे पुक्खरिणीए तीरे ठिच्चा पासति तं महं एगं पउमवरपुंडरीयं अणुपुव्वट्ठियं जाव पडिरूवं, ते तत्थ दोण्णि पुरिसज्जाते पासति पहीणे [10]तीरं, अप्पत्ते पउमवरपोंडरीयं, णो हव्वाए णो पाराए, जाव सेयंसि निसण्णे।

तते णं से पुरिसे एवं वदासी—अहो णं इमे पुरिसा [11]अखेत्तन्ना अकुसला अपंडिया अवियत्ता अमेहावी बाला णो मग्गत्था णो मग्गविऊ णो मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू, [12]जं णं एते पुरिसा एवं मण्णे 'अम्हेतं पउमवरपोंडरीयं उण्णिक्खेस्सामो', णो य खलु एयं पउमवरपोंडरीयं एवं उण्णिक्खेतव्वं जहा णं एए पुरिसा मण्णे।

अहमंसि पुरिसे खेतन्ने कुसले पंडिते वियत्ते मेहावी अबाले मग्गत्थे [13]मग्गविऊ मग्गस्स [14]गतिपरक्कमण्णू, अहमेयं पउमवरपोंडरीयं उण्णिक्खेस्[15]सामि इति वच्चा से पुरिसे अभिक्कमे तं पुक्खरणिं, जाव जावं च णं अभिक्कमे ताव तावं च णं महंते उदए महंते सेए जाव अंतरा सेयंसि निसण्णे तच्चे पुरिसजाए।

---

* "अहं खेदज्ञः कुशल इत्यादि भणित्वा पद्मवरपौण्डरीकमुत्क्षेप्स्यामीत्येवं प्रतिज्ञातवान्" शी०॥ दृश्यतां सू० ६३९ पं० ९॥

१. उक्खियव्वं पु १॥ २. जहा एस खं १॥ ३. अहमंसी खं १ पु १॥ ४. खेतन्ने खं २ पा० ला०। इतः परम् * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने केवलं जाव इति वर्तते पा० खं २ पु २ ला० सं०॥ ५. °मन्ने खं १॥ दृश्यतां पृ० १२३ टि० १९॥ ६. मु० विना—उण्णिक्खेमिस्सामि इती वच्चा खं १। उण्णिक्खिस्सामि त्ति इती वच्चा पु १। अत्र 'त्ति कट्टु' मु० मध्ये एव वर्तते। दृश्यतां पृ० १२२ पं० ११। सू० ६४०–६४२॥ ७. सेतंसि खं १॥ ८. निसन्ने खं १। दृश्यतां पृ० १२३ टि० ९॥ ९. पच्चत्थि एवं चत्तारि णेयव्वा अह भिक्खू खं २ पा० पु २ ला० सं०। एवं च तत्र पच्चत्थि° इत्यतोऽनन्तरं ६४१–६४२ सूत्रेन स्तः॥ १०. तीरे खं १॥ ११. अखेतन्ना खं १॥ १२. जण्णं ते पुरिसा खं १॥ १३. मग्गस्स विऊ खं १ पु १॥ १४. गतिं परक्कमण्णे खं १॥ १५. °मि त्ति कट्टु इति वच्चा मु०। दृश्यतां पृ० १२२ पं० ११, पृ० १२४ टि० ६। सू० ६४०–६४२॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६४२. अहावरे चउत्थे पुरिसजाए। अह पुरिसे उत्तरातो[1] दिसातो आगम्म तं पुक्खरणिं तीसे पुक्खरणीए तीरे ठिच्चा पासति एगं पउमवरपोंडरीयं अणुपुव्वुट्ठितं जाव पडिरूवं। ते तत्थ तिण्णि पुरिसजाते पासति पहीणे तीरं अप्पत्ते जाव सेयंसि निसण्णे।

तते णं से पुरिसे[2] एवं वदासी—अहो णं इमे पुरिसा[3] अखेत्तण्णा जाव णो मग्गस्स गति[4]परक्कमण्णू, जण्णं एते पुरिसा एवं मण्णे—अम्हेतं पउमवरपोंडरीयं उण्णिक्खिस्सामो। णो खलु एयं पउमवरपोंडरीयं एवं उण्णिक्खेयव्वं जहा णं एते पुरिसा मण्णे।

अहमंसि पुरिसे खेयण्णे जाव मग्गस्स गति[5]परक्कमण्णू, अहमेयं पउमवरपोंडरीयं उण्णिक्खिस्सा[6]मि इति वच्चा से पुरिसे अभिक्क[7]मे तं पुक्खरणिं, जाव जावं च णं अभिक्कमे ताव तावं च णं महंते उदए महंते सेते जाव विसण्णे चउत्थे पुरिसजाए।

६४३. अह भिक्खू लूहे तीरट्ठी खेयण्णे[8] कुसले पंडिते वियत्ते मेहावी अबाले मग्गत्थे मग्गविदू मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू अन्नतरीओ [9]दिसाओ अणुदिसाओ वा आगम्म तं पुक्खरणीं[*] [10]तीसे पुक्खरणीए तीरे ठिच्चा पासति [11]तं महं एगं पउमवरपोंडरीयं जाव पडिरूवं, [12]ते य चत्तारि पुरिसजाते पासति पहीणे तीरं अप्पत्ते[13] जाव[14] अंतरा पोक्खरणीए [15]सेयंसि [16]विसण्णे। तते णं से भिक्खू एवं वदासी[17]—अहो णं इमे पुरिसा अखेतण्णा जाव णो मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू जं णं एते पुरिसा एवं मन्ने [18]'अम्हेयं पउमवरपोंडरीयं उन्निक्खिस्सामो[19]', णो य खलु एयं[20] पउमवर-

१. मु० विना—उत्तरातो आगम्म खं १ पु १॥ २. पुरिसजाए एवं खं १॥ ३. °सा खेतण्णा खं १॥ ४, ५. गतिं खं १॥ ६. °मि त्ति कट्टु इति वच्चा मु०। दृश्यतां पृ० १२२ पं० ११, पृ० १२४ टि० ६, पृ० १२४ टि० १५। सू० ६४०-६४३॥ ७. मु० विना—°क्कम्मे खं १ पु १॥ ८. खेत्तण्णे चू०। खेयन्ने (ण्णे पु १) जाव परक्कमण्णू खं १ पु १। "तथा क्षेत्रज्ञः खेदज्ञो वा पूर्वं व्याख्यातान्येव विशेषणानि यावन्मार्गस्य गतिपराक्रमज्ञः, स चान्यतरस्या दिशोऽनुदिशो वाऽऽगत्य तां पुष्करिणीं तस्याश्च तीरे स्थित्वा" शी०॥ ९. दिसाओ वा अणु° खं १ पु १ विनाऽन्यत्र॥ * °रिणिं पा० पु १ ला०॥ १०. तीसे तीरे खं १ पु १ विना॥ ११. तं एगं महं खं २॥ १२. ते तत्थ चत्तारि खं १ पु १। पासति ते चत्तारि पहीणे तीरं० णो हव्वाए० चू०। "तांश्च चतुरः पुरुषान् पश्यति य(त)त्र च व्यवस्थितानिति" शी०। १३. अपत्ते खं १ विना॥ १४. जाव पउमवरपोंडरीयं नो हव्वाए नो पाराए अंतरा खं १ पु १ विनाऽन्यत्र॥ १५. सेतंसि खं १ पु १॥ १६. निसण्णे खं १। दृश्यतां पृ० १२३ टि० ९॥ १७. वदासि खं १ पु १॥ १८. अम्हे पउम° खं १ विना॥ १९. उण्णिस्सामो खं १॥ २०. एवं खं १ विना॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पोंडरीयं[1] एवं उन्निक्खेतव्वं जहा णं एते पुरिसा मन्ने, अहमंसी[2] भिक्खू लूहे तीरट्ठी खेयण्णे जाव मग्गस्स गतिपरक्कमण्णू[3], अहमेयं पउमवरपोंडरीयं उन्निक्खिस्सामि[4] त्ति कट्टु इति वच्चा से भिक्खू णो[5] अभिक्कमे तं पुक्खरणिं[6], तीसे पुंक्खरणीए[7] तीरे ठिच्चा सद्दं कुज्जा—उप्पताहि[8] खलु भो पउमवरपोंडरीया! उप्पताहि[9] खलु भो पउमवरपोंडरीया! अह से उप्पतिते पउमवरपोंडरीए।

६४४. किट्टिते णाते समणाउसो! अट्ठे पुण[10] से जाणितव्वे भवति। भंते[11]! त्ति समणं भगवं महावीरं निग्गंथा य निग्गंथीओ[12] य वंदंति[13] नमंसंति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वंदासी[14]—किट्टिते नाए समणाउसो! अट्ठं पुण से ण जाणामो[15], समणाउसो[16]! त्ति समणे भगवं महावीरे ते[17] य बहवे निग्गंथा य निग्गंथीओ[18] य आमंतित्ता एवं वंदासी[19]—हंता समणाउसो! आइक्खामि[20] विभावेमि[21] किट्टेमि पवेदेमि सअट्ठं सहेउं सनिमित्तं[22] भुज्जो भुज्जो उवदंसेमि।

---

१. °रीयं जाव एवं खं १, २॥ २. अहमंसि खेतण्णे जाव उण्णिक्खेस्सामि इति वच्चा णो अभिक्कमे, तीसे पोक्खरिणीए तीरे ठिच्चा सद्दं कुज्जा चू०॥ ३. °मण्णे खं १॥ ४. °मि इई कट्टु इई वच्चा खं २ पा० पु २ सं०। °मि इई वच्चा ला०। दृश्यतां पृ० १२२ पं० ११, पृ० १२४ टि० ६, पृ० १२४ टि० १५, सू० ६४०–६४३। "उत्क्षेप्स्यामि··· इत्येवमुक्त्वाऽसौ नाभिक्रामेत्" शी०॥ ५. णोऽभिक्कमे पा० खं २॥ ६. पुक्खरणीं खं १॥ पुक्खरिणीं पु २ सं०। पुक्खरिणिं पु १ मु०॥ ७. पुक्खर(रि खं २)णीते पा० खं २॥ ८. उप्पदाहि खलु भो पउमवर! उप्पदाहि खलु भो पउमवर! अह से चू०॥ ९. उप्पताहि अह से उ° खं २ पु १॥ १०. से आयाणितव्वे खं १ पा० पु २ ला० सं० चू०। "किट्टिते —वण्णिते दरिसिते इत्यर्थः। किमर्थः पुष्करिणीदृष्टान्तः कृतः? अर्थोऽस्य आ मर्यादया ज्ञातव्यः। भंते त्ति आमन्त्र्य अन्योन्यं समणा समणे वदन्ति किट्टितं णायं दिट्ठंतो, से किट्टिते भगवता, अम्हे पुण से अणुपसंहारितस्य अट्ठं ण आयाणामो" चू०। "कीर्तिते···मयाऽस्मिन् ज्ञाते उदाहरणे हे श्रमणा आयुष्मन्तोऽर्थः पुनरस्य ज्ञातव्यो भवति भवद्भिः।···एवमुक्ते भगवता ते बहवो निर्ग्रन्था निर्ग्रन्थ्यश्च तं श्रमणं भगवन्तं महावीरं···वन्दन्ते···नमस्यन्ति··· वन्दित्वा नमस्यित्वा चैवं···वदेयुः···कीर्तितं···ज्ञातम्···अर्थं पुनरस्य न सम्यक् जानीमः" शी०॥ ११. भंते त्ति निग्गंथा[पा० ला० सं०] निग्गंथीओ य समणं भगवं महावीरं वं° खं २ पु २ पा० ला० सं०॥ १२. निग्गंथिओ खं १॥ १३. वंदति नमंसति खं २ पा०॥ १४. वदासि खं १ पु १॥ १५. याणामो खं २ पा० पु २ ला०॥ १६. समणाउसो त्ति नास्ति खं १॥ १७. ते बहवे पु १। ते य नास्ति खं २ पा० पु २ ला०॥ १८. सं० विना— निग्गंथिओ पु १। निग्गंथिओ य एवं खं १। निग्गंथीओ आमंतित्ता एवं खं २ पा० पु २ ला०॥ १९. वदासि खं २ पा० पु २ ला०॥ २०. आतिक्खामि खं १ पु १॥ २१. विभयामि चू०। "विभावयामि आविर्भावयामि" शी०। तुलना–"आइक्खे विभए किट्ट वेदवी"–आचा० सू० १९६॥ २२. सकारणं भुज्जो खं १ चू०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६४५. से बेमि—लोयं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! सा पुक्खरणी बुइता[1], कम्मं च खलु मए[2] अप्पाहट्टु समणाउसो ! से उदए बुइते[3], कामभोगा य खलु मए[4] अप्पाहट्टु समणाउसो ! से सेए बुइते, जण[5]-जाणवयं च खलु मए[6] अप्पाहट्टु समणाउसो[7] ! ते बहवे पउमवरपुंडरीया बुइता[8], रायाणं च खलु मए[9] अप्पाहट्टु समणाउसो ! से एगे महं पउमवरपोंडरीए बुइते, अन्नउत्थिया य खलु मए[10] अप्पाहट्टु समणाउसो[11] ! ते चत्तारि पुरिसजाता[12] बुइता, धम्मं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो[13] ! से भिक्खू बुइते, धम्मतित्थं च खलु मए[14] अप्पाहट्टु समणाउसो[15] ! से तीरे बुइए, धम्मकहं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! से सद्दे बुइते, नेव्वाणं च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! से उप्पाते बुइते, एवमेयं[16] च खलु मए अप्पाहट्टु समणाउसो ! से एवमेयं बुइतं।

६४६. इह खलु पाईणं वा पडीणं वा उदीणं वा दाहिणं वा संति[17] एगतिया मणुस्सा भवंति अणुपुव्वेण लोगं[18] तं उववन्ना[19], तंजहा—आरिया[20] वेगे अणारिया[21] वेगे, उच्चागोया[22] वेगे णीयागोया वेगे, कायमंता वेगे हुस्समंता[23] वेगे, सुवण्णा वेगे दुवण्णा वेगे, सुरूवा वेगे दुरूवा वेगे। तेसिं च णं[24] महं एगे राया भवति महाहिमवंतमलयमंदरमहिंदसारे[25] ◁ अच्चंतविसुद्धरायकुलवंसप्पसूते[26][27]

१. बुईता खं २ पा० पु २ ला० सं० ॥ २. मते खं २ पा० पु २ ला० । ३. बुतिए खं १ पु १ ॥ ४. मते सं० विना ॥ ५. जणं जाणवयं खं २ पा० पु २ सं० । "जनं सामान्येन लोकं······ जानपदा विशिष्टार्यदेशोत्पन्ना गृह्यन्ते······तांश्च समाश्रित्य" शी० । "पोंडरीयाणि पौर-जणवता, वइपोंडरीयं राया" चू० ॥ ६. मते खं २ पा० पु २ ला० ॥ ७. °सो बहवे खं २ ॥ ८. बुइत्ता पा० ला० सं० ॥ ९. मते खं २ पा० पु २ ला० ॥ १०. मते खं २ पा० पु २ ला० ॥ ११, १३, १५. समणाउसो नास्ति खं २ पा० पु २ ला० ॥ १२. °सजाया खं १ ॥ १४. मते खं २ पा० पु २ ला० ॥ १६. एवमेवं खं १ पु १। एवं च खलु मए णिव्वाणार्थं बुइतं चू० । "एवम्···एतल्लोकादिकं च खलु आत्मन्याहृत्य" शी० ॥ १७. संतेगतिया खं १ ॥ १८. लोगत्तं उ° पु १, २। लोगतं उ° पा० । लोगं उ° खं २ ॥ १९. उवउत्ता खं २ पा० पु १, २ ला० ॥ २०. आयरिया खं २ पा० पु २ ला० । दृश्यतां सू० ६६७, ६९४ ॥ २१. °या उवेगे खं २ ॥ २२. °गोता वेगे णीतागोता खं २ ॥ २३. हुस्समंता खं २ विना ॥ २४. णं मणुयाणं एगे खं १ विना । "तेषां च···महान्···एकः···राजा भवति" शी० । "तेसिं राया भवति" चू० ॥ २५. महयाहिम° मु० । महयाहिमवंतमहंतमलय° इति औपपातिकसूत्रे । "महंतग्गहणं महाहिमवंते" चू० ॥ २६. ◁ ▷ एतच्चिह्नान्तर्गतराजवर्णकसूत्रपाठस्थाने खं २ पा० पु १, २ ला० सं० मध्ये जाव इत्येव पाठो वर्तते, शी० मध्येऽपि "महाहिमवन्मलय-मन्दरमहेन्द्राणामिव सारः सामर्थ्यं विभवो वा यस्य स तथा इत्येवं राजवर्णको यावदुपशान्त-डिम्बडमरं राज्यं प्रसाधयंस्तिष्ठतीति" इत्येवं व्याख्या दृश्यते । चूर्णिकृता तु राजवर्णकसूत्रपाठोऽपि व्याख्यातः, उपलभ्यते चासौ खं १ प्रतौ मु० मध्ये च ॥ २७. °द्धदीहराय° औप० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]निरंतररायलक्खणवि[2]रातियंगमंगे [3]बहुजणबहुमाणपूतिते सव्वगुणसमिद्धे खत्तिए मुदिए मुद्धाभिसित्ते माउं[4]पिउंसुजाए [5]दयप्पत्ते सीमंकरे सीमंधरे खेमंकरे खेमंधरे मणुस्सिंदे जणवदपि[6]याँ जणवदपुरोहिते सेउकरे [7]केउकरे णरपवरे पुरिसवरे पुरि[8]ससीहे पुरिसआसीविसे पुरिसवरपोंडरीए पुरिसवरगंधहत्थी अड्ढे दित्ते वित्ते [9]वित्थिण्णविउलभवण-सयणा-ऽऽसण-जाण-वाहणाइण्णे [10]बहुधण-बहुजातरूव-र[11]यए आओगपओगसंपउत्ते विच्छड्डियपउरभत्त-पाणे बहुदासी-दास-गो-महिस-गवेलगप्प-भूते पडिपुण्ण[12]कोस-कोट्ठागाराउ[13]हधरे बलवं दुब्बलप[14]च्चामित्ते ओहयकंटकं निहयकंटकं मलियकंटकं उद्धियकंटकं [15]अकंटयं [16]ओहयसत्तू निहयसत्तू [17]मलियसत्तू उद्धियसत्तू [18]निज्जियसत्तू पराइयसत्तू ववगयदुब्भिक्खमारिभयविप्प[19]मुक्कं रायवण्णओ [20]जहा उववाइए जाव ▷ [21]पसंतडिंबडमरं रज्जं पसासेमाणे विहरति ।

६४७. तस्स णं रण्णो परिसा भवति—उग्गा उग्गपुत्ता भोगा भोगपुत्ता इक्खागा इक्खागपुत्ता नाया नायपुत्ता कोरव्वा कोरव्वपुत्ता [22]भट्टा भट्टपुत्ता[23] माहणा

---

१. निरंतरं राय° औप०, २. °राइयंग° मु०। °राइअंग° औप० ॥ ३. °माणपूइए मु०। °माणे पूजिए औप० ॥ ४. मु० विना—माउंपिउंसुयाए खं १। माउपिउसुजाए औप०। "मातुंपितुं-सुजातं जहिच्छिते मणोरहे पूरयति" चू० ॥ ५. चू० विना—दयप्पए खं १। दयप्पिये मु०। "दयालू दाणसीलो वा दयप्पत्तो" चू०। "दयापत्ते त्ति प्राप्तकरुणागुणः"—औप० वृ०। ६. °या जणवयपाले जणवयपुरोहिए औप० ॥ ७. केउकरे नास्ति खं १। "केतुर्नाम ध्वजः, केतुभूतः स्वकुलस्य" चू० ॥ ८. °सीहे पुरिसवग्घे पुरिसासीविसे औप० ॥ "आसीविसो जहा दृष्टमात्रमेव मारयति एवं अवकारिणो रिवूणो अ आशु मारयति। वग्घो अभीस-दढग्गाही य" चू० ॥ ९. विथिण्णे खं १। विच्छिण्ण° मु० औप०। १०. बहुजण° खं १। "बहु प्रभूतं धनं गणि-मादिकं बहुनी च जातरूप-रजते सुवर्ण-रौप्ये यस्य स तथा" औप० वृ० ॥ ११. °रतए मु० ॥ १२. °ण्णकोसट्ठागारा° खं १। °ण्णजंतकोसकोट्ठागारा° औप० ॥ १३. °उहागारे ब° मु० औप०। "पडिपुण्णजंतकोसकोट्ठागाराउधागारे प्रतिपूर्णानि यन्त्राणि च पाषाणक्षेपयन्त्रादीनि कोशो भाण्डागारः कोष्ठागारश्च धान्यगृहम् आयुधागारश्च प्रहरणशाला यस्य स तथा" औप० वृ० ॥ १४. "पच्चमित्ता सामंता" चू० ॥ १५. अकंटयं नास्ति खं १ ॥ १६. ओहयसत्तुं औप०। एवमग्रेऽपि ॥ १७. मलियसत्तू नास्ति खं १ ॥ १८. निज्जियसत्तू नास्ति खं १ ॥ १९. °मुक्कं खेमं सिवं सुभिक्खं पसंतडिंबडमरं औप० ॥ २०. जहा ववाइए खं १ ॥ २१. उवसंतडिंबडमरं रज्जं पसाहेमाणे पा० खं २ पु १, २ ला० शी०। दृश्यतां पृ० १२७ टि० २६ ॥ २२. मु० विना—भट्टा(ट्टा) भ २ पा० पु १, २ ला० सं०। भडा भ २ खं १, २। "भट्टा जोहा, न तावद् भटत्वम-प्राप्तवयस्त्वात् कुर्वन्ति ते भट्टपुत्राः, एवं सर्वत्र।" चू० ॥ २३. इतः परं चूर्ण्यनुसारेण पसत्थारो पसत्थपुत्ता, लेच्छवी लेच्छविपुत्ता माहणा माहणपुत्ता इब्भा इब्भपुत्ता इति पाठोऽत्र भाति। "लेखकाः धर्मपाठका रक्षकाद्याः प्रशस्तानि कुर्वन्तीति प्रशास्तारः। लेच्छवि कुलं लिप्साजीविणो वा वणिजादि। माहणा बंभणा। जेसिं अण्णे वणिया ववहरंति ते इड्ढिमंतवणिया इति इब्भा" चू०। "लिच्छइ त्ति लिप्सुकः स च वणिगादिः, तथा प्रशास्तारो बुद्ध्युपजीविनो मन्त्रिप्रभृतयः" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

माहणपुत्ता [1]लेच्छई लेच्छइपुत्ता [2]पसत्थारो पसत्थपुत्ता सेणावती सेणावतिपुत्ता। तेसिं च णं [3]एगतिए सड्ढी भवति, कामं तं [4]समणा य माहणा य [5]पहारेंसु [6]गमणाए, तत्थऽन्नतरेणं धम्मेणं [7]पण्णत्तारो [8]वयमेतेणं धम्मेणं पण्णवइस्सामो, से एवमायाणह[9] भयंतारो जहा [10]मे एस धम्मे सुयक्खाते सुपण्णत्ते भवति।

६४८. तंजहा—[11]उड्ढं पादतला [12]अहे केसग्गमत्थया तिरियं तयपरियंते जीवे, एस [13]आयपज्जवे कसिणे, एस जीवे जीवति, एस मए णो जीवति, सरीरे [14]चरमाणे [15]चरती, विणट्ठम्मि य णो [16]चरति, [17]एतंतं जीवितं भवति, [18]आदहणाए परेहिं णिज्जति, अगणिझामिते सरीरे कवोतव[19]ण्णाणि अट्ठीणि भवंति, आसंदीपंचमा पुरिसा [20]गामं पच्चागच्छंति। एवं [21]असतो असंविज्जमाणे।

---

१. लिच्छई लि २ खं २ पा० पु १, २ ला०॥ २. अत्रेदं ध्येयम्—इक्खागपुत्ता इत्यत आरभ्य पुत्रान्तद्वितीयपदस्थाने '२' ईदृशोऽङ्कः प्रतिषु दृश्यते, एवं चात्रापि खं १–२ मध्ये पसत्था(त्ता खं २)रो प २ इति, खं १–२ विना पसत्थारो २ इति पाठ उपलभ्यते॥ ३. एगइते खं २ पु १। एगईते पु २ ला०॥ ४. समणा वा माहणा वा खं १ विना। दृश्यतां सू० ६५४, ६५९॥ ५. चू० विना पहारेंसुं खं १। संपधारिंसु अन्यत्र। "समणा पासंडी माहणा गिहत्था पहारेंसु पत्थेंति" चू०। "सम्प्रधारितवन्तः समालोचितवन्तः" शी०। दृश्यतां सू० ६५४, ६५९॥ ६. गमणाते खं २ पु १, २ ला०॥ ७. पण्णत्ता वयं खं १। दृश्यतां सू० ६५४ टि० २१॥ ८. वयं एतेणं खं २। वयं इमेणं मु०। वयं सएणं धम्मेणं खं १। "तत्थऽण्णतरेण नास्मदीयेन। वयमनेन स्वप्रणीतेन धर्मेण पण्णवइस्सामो" चू०। "तत्र चान्यतरेण धर्मेण...प्रज्ञापयितारो वयमित्येवं नाम संप्रधार्य तं राजानं स्वकीयेन धर्मेण प्रज्ञापयिष्याम एवं संप्रधार्य राज्ञोऽन्तिकं गत्वैवमूचुः" शी०। दृश्यतां सू० ६५४॥ ९. °णध भयन्तारो जधा खं १॥ १०. मए एस खं १ मु०। दृश्यतां सू० ६५४, ६५९। "जहा मेसे धम्मे मम एष प्रत्यक्षः, सुट्ठु अक्खाते सुपण्णत्ते" चू०। "मयैष धर्मः स्वाख्यातः सुप्रज्ञप्तो भवतीति" शी०॥ ११. बौद्धग्रन्थैः सहास्य तुलना आचाराङ्गसूत्रस्य पञ्चमे परिशिष्टे [पृ० ४०५] द्रष्टव्या॥ १२. "अधे केसग्गा, तिरियं तया, एतावानेव जीवति (जीवे त्ति)। एस दाविज्जति पज्जवो प्रकारो कसिणं कृत्स्नं शरीरमात्मा। जीवे जीवइ त्ति सरीरे जीवति अन्यत्रे शरीरे जीवति" चू०। "उपरि पादतलादधश्च केशाग्रमस्तकात् तिर्यक् च त्वक्पर्यन्तो जीवः।... एष आत्मा योऽयं कायः, अयमेव च तस्यात्मनः पर्यवः कृत्स्नः संपूर्णः" शी०॥ १३. आया पज्जवे खं १। उपरितनं टिप्पणं द्रष्टव्यम्॥ १४. धर° खं १ विना। "यावदिदं शरीरं... चरति" शी०॥ १५. धरइ खं १ विना॥ १६. धरति खं १ विना॥ १७. एतावंतं चू०॥ १८. आदहणाते खं २ पा० पु १, २ ला०। "आदहणं श्मशानं" चू०। "आ समन्ताद् दहनार्थं श्मशानादौ" शी०॥ १९. °वण्णाई खं २ पा० पु १, २ ला०॥ २०. गामं पच्चेंति चू०॥ २१. असंते मु०। असतो अविज्जमाणे चू०।

"इत्येवं शरीरादूर्द्धमसतः शरीरदाहेऽपि सति छेदे वा न दोषः पारात्मिकोऽस्ति अविद्यमानो जीवः, अहवा शरीरादूर्द्धमविद्यमानः।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६४९. [1]जेसि तं सुयक्खायं भवति—'अन्नो भवति जीवो अन्नं सरीरं' तम्हा ते एवं नो विप्पडिवेदेंति—अयमाउसो! आता दीहे ति वा [2]हूस्से ति वा परिमंडले ति वा वट्टे ति वा तंसे ति वा चउरंसे ति [3]वा छलंसे ति वा अट्ठंसे ति [4]वा आयते ति वा किण्हे ति वा णीले ति वा लोहिते ति वा हालिद्दे ति वा सुक्किले ति वा सुब्भिगंधे ति वा दुब्भिगंधे ति वा तित्ते ति वा कडुए ति वा [5]कसाए ति वा अंबिले ति वा महुरे ति वा कक्खडे ति वा मउए ति वा गरुए ति वा लहुए ति वा सिते ति वा उसिणे ति वा [6]णिद्धे ति वा लुक्खे ति वा। [7]एवमसतो असंविज्जमाणे।

६५०. जेसिं तं सुयक्खायं भवति 'अन्नो जीवो अन्नं सरीरं', तम्हा ते णो एवं उवलभंति—

[१] से जहा[8]णामए केइ पुरिसे [9]कोसीतो [10]असिं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—अयमाउसो! असी, अयं [11]कोसीए, एवमेव णत्थि [12]केइ अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेति—अयमाउसो! आता, [13]अयं सरीरे।

जेसिं तं सुअक्खायं, किमाख्यातम्? यथा अण्णो जीवो अण्णं सरीरं, तस्मादप्येवा (?) सुअक्खातं णो विविधं पवेदिंति" चू०।

"एवम्...असन् अविद्यमानः तत्र तिष्ठन् गच्छंश्च असंवेद्यमानः अननुभूयमानः। येषामयं पक्षस्तेषां तत् स्वाख्यातं भवति।

येषां पुनः 'अन्यो जीवोऽन्यच्छरीरम्' एवम्भूतोऽप्रमाणक एवाभ्युपगमः तस्मात् ते स्वमूर्च्छा प्रवर्तमानाः एवमिति वक्ष्यमाणं ते नैव विप्रतिवेदयन्ति जानन्ति" शी०। दृश्यतां सू० ६४९ टि० ७, सू० ६५० [८] टि० १३॥

१. जेसि यं खं १। जेसि तं असतो असंविज्जमाणे तेसिं तं सुयक्खायं खं १ विना। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ २. हुस्से खं १ चू०। "दीहं वा हुस्सं वा जाव अट्ठंसं वा किण्हे ति वा जाव लुक्खे ति वा" चू०॥ ३. वा आयते ति वा छलंसिए ति वा अट्ठंसे ति वा किण्हे मु०। वा आयते वा छलंसे इ वा किण्हे इ वा जाव सुक्किले खं १ विना। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ ४. वा आयंसे ति वा आयते ति वा खं० १। अत्र आयंसे ति वा इत्यस्यार्थो न ज्ञायते, न च खं १ विना स दृश्यते, अतो मूलेऽस्माभिर्न निवेशितः स पाठः। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ ५. कसाए इ पु २। कसतिए वा खं १। कसाए वा खं १ विना॥ ६. णिद्धे [इ पु १,२] वा जाव लुक्खे इ वा खं १ मु० विना॥ ७. असओ अविज्जमाणे खं १। दृश्यतां पृ० १२९ पं० ९, पृ० १३१ पं० १८। "असकसौ, तथा केनापि प्रकारेणाऽसंवेद्यमानोऽपि। येषां तत् स्वाख्यातं भवति यथा-'अन्यो जीवोऽन्यच्छरीरकम्' इत्ययं पक्षः तस्मात् पृथगविद्यमानत्वात् ते शरीरात् पृथगात्मवादिनो नैव वक्ष्यमाणनीत्या आत्मानमुपलभन्ते" शी०॥ ८. °णामते खं १ विना॥ ९. कोसिओ खं १॥ १०. असी खं १ पु १ मु० विना॥ ११. कोसिए एव° खं १। कोसी एव° पु १ मु०॥ १२. केति उव° खं १। केइ पुरिसे अभिणिव्वट्टेताणं उवदंसेत्तारो अयमा° खं २॥ १३. अयं सरीरं खं १ विना। इयं सरीरं मु०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[२] [1]से जहाणामए केइ पुरिसे मुंजाओ [2]इसीयं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—अयमाउसो ! [3]मुंजो, अयं इसीया, ◁ [4]एवामव नत्थि [5]केति उवदंसेत्तारो अयमाउसो ! आता इदं सरीरं ।

[३] से जहाणामए केति पुरिसे ▷ मंसाओ अट्ठिं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा *—[6]अयमाउसो ! मंसे, अयं अट्ठी, एवामेव नत्थि केति उवदंसेत्तारो —अयमाउसो ! आया, इदं सरीरं ।

[४] से जहानामए केति पुरिसे करतलाओ आमलकं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—अयमाउसो ! करतले, अयं आमलए, एवामेव णत्थि केति उवदंसेत्तारो—अयमाउसो ! आया, इदं सरीरं ।

[५] से जहानामए केइ पुरिसे दहीओ णवणीयं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—अयमाउसो ! नवनीतं, अयं उदसी, एवामेव नत्थि केति उवदंसेत्तारो जाव सरीरं ।

[६] से जहानामए केति पुरिसे तिलेहिंतो तेल्लं अभिनिव्वट्टेत्ताणं उवदंसेज्जा —अयमाउसो ! तेल्ले, अयं पिण्णाए, एवामेव जाव सरीरं ।

[७] से जहानामए केइ पुरिसे [10]उंक्खुतो खोतरसं अभिनिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा—अयमाउसो ! खोतरसे, अयं[11] चोए, एवमेव जाव सरीरं ।

[८] से जहानामए केइ पुरिसे अरणीतो अग्गिं अभिनिव्वट्टेत्ताणं उवदंसेज्जा—अयमाउसो ! अरणी, अयं अग्गी, एवामेव जाव सरीरं । * एवं [12]असतो [13]असंविज्जमाणे ।

---

१. से जहा व केति पुरिसे मंजाओ खं १ ॥ २. इसियं खं १ मु० ॥ ३. मुंजा अयं इसीता खं १ ॥ ४. ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खं १ मु० विना ॥ ५. केइ पुरिसे उव° मु० ॥ ६. सर्वत्र खं १ मु० विना * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने अयमाउसो मंसं अयमाउसो अट्ठी, करतलाओ आमलयं–अयमाउसो करतले अयं आमलए, दहीतो णवणीयं–अयमाउसो णवणीयं अयं उद्दसी, तिलेहिंतो तिल्लं–अयमाउसो तिल्लं अयं पिण्णाते, से जहाणामते केइ पुरिसे उक्खुतो खोतरसं अभिणिव्वट्टित्ताणं उवदंसेज्जा अयमाउसो खोयरसे अयं छोए, एवमेव नत्थि केइ उवदंसेत्तारो अयमाउसो आया अयं सरीरे। से जहाणामते केइ पुरिसे अरणीतो अगिं अभिनिव्वट्टित्ताणं तहेव इति पाठः ॥ ७. अयं नास्ति मु० विना ॥ ८, ९. केइ पुरिसे उव° मु० । दृश्यतां सू० ६५० [१, २] ॥ १०. उक्खुत्तो खं १। इक्खूतो मु० ॥ ११. छोए खं १ विना दृश्यताम् आचा० सू० ४६२ टि० ८,६२० टि० १३ ॥ १२. असओ खं १। असंते मु० ॥ १३. अविज्जमाणे खं १ चू०। दृश्यतां पृ० १२९ पं० ९ टि० २१, पृ० १३० पं० ७ टि० ७। "एवमादिभिर्दृष्टान्तैः शरीरदाहे सति छेदे वा को दोषः पारात्मिकोऽस्ति अविद्यमाने जीवे,

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

जेसिं तं सुयक्खातं भवति [1]तं०—'अन्नो जीवो अन्नं सरीरं' तम्हा तं मिच्छा।

६५१. [3]से हंता हणह खणह छणह दहह पयह आलुंपह विलुंपह सहसक्कारेह विपरामुसह, [4]एत्ताव ताव जीवे, णत्थि परलोए, ते णो एवं [5]विप्पडिवेदेंति, [6]तं० किरिया इ वा अकिरिया इ वा सुकडे [7]ति वा दुक्कडे ति वा कल्लाणे ति वा पावए ति वा साहू ति वा असाहू ति वा [8]सिद्धी ति वा असिद्धी ति वा निरए ति वा अनिरए ति वा। एवं ते विरूवरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं विरूवरूवाइं कामभोगाइं समारंभंति भोयणाए।

६५२. [9]एवं पेगे पागब्भिया निक्खम्म मामगं धम्मं [10]पण्णवेंति तं सद्दहमाणा तं पत्तियमाणा [11]तं [12]रोएमाणा साधु सुयक्खाते समणे ति वा माहणे ति वा कामं खलु आउसो! तुमं [13]पूययामो, तंजहा—असणेण वा पाणेण वा [14]खाइमेण वा साइमेण वा वत्थेण वा पडिग्गहेण वा कंबलेण वा पायपुंछणेण वा, [15]तत्थेगे पूयणाए समाउट्टिंसु, तत्थेगे पूयणाए [16]निगामइंसु।

अथवा शरीरादूर्ध्वमविद्यमानो। जेसिं तं सुअक्खातं, किमाख्यातम्? यथा—अन्यो जीवोऽन्यच्छरीरं तम्हा तं मिच्छा।" चू०। "अतोऽसन्नात्मा शरीरात् पृथगसंवेद्यमानश्चेति।......एवं युक्तिभिः प्रतिपादितेऽपि आत्माभावे येषां पृथगात्मवादिनां स्वदर्शनानुरागादेतत् स्वाख्यातं भवति तद्यथा अन्यो जीवः......अन्यच्च...शरीरम्, एतच्च पृथङ् नोपलभ्यते तस्मात् तद् मिथ्या" शी० ॥

१. दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ २. तं नास्ति खं १ मु० विना। अत्र तं० इत्यस्य तंजहा इति पूर्णः पाठः॥ ३. दृश्यताम् आचा० सू० २०६। से हंता हणध पयध चू०। से हंता तं हणह खं १ मु०। अस्मिन् खं १ मु० पाठे तं० इति संक्षिप्तस्य पदस्य वृत्त्यनुसारेण तंजहा इति पूर्णः पाठः प्रतीयते, तथाहि—"स लोकायतिकः स्वतः हन्ता......, अन्येषामपि...उपदेशं ददाति, तद्यथा...घातयत,...खनत इत्यादि।" शी०॥ ४. एताव ता जीवे खं १ विना॥ ५. "विप्पवेदिंति विविधं प्रवेदयन्ति" चू०। "विप्रतिवेदयन्ति अभ्युपगच्छन्ति" शी०॥ ६. तंजहा इति पूर्णः पाठः॥ ७. इतः परं सर्वत्र तिस्थाने इ खं १ विना॥ ८. सेही ति वा असेही ति खं १॥ ९. एवं पेगे पागब्भि नि° खं १। एवं एगे पागब्भिया नि° खं १ विना। एवं एगे पागब्भी णि° चू०। "एवं वे(पे)ग इत्यादि...। एवमपि...एके...प्रागल्भिकाः" शी०॥ १०. पण्णवयंति चू०॥ ११. "°माणा साधु अक्खाता आख्यातीत्याख्याताः" चू०॥ १२. रोतेमाणा खं १ विना॥ १३. पूययामि खं १॥ १४. खातिमेण वा सातिमेण वा खं १॥ १५. तत्थेगे णिकामतिं(मंति?) पुव्वा° खं १। "तत्थ [एगे] पूजणाए आउट्टिंसु......तत्थ एगे णिकामइंसु, णिकामं णाम पजत्तं, त एवं ताव पुव्वं जेहिं समण-माहणेहिं गाहिता ते ते पूएन्ति" चू०। "तत्रैके...पूजया पूजायां वा समाउट्टिंसु त्ति समावृत्ताः प्रह्वीभूताः ते राजानः पूजां प्रति प्रवृत्ताः, तदुपदेष्टारो वा पूजामभ्युपपन्नाः सन्तः तं राजादिकं...निकाचितवन्तः नियमितवन्तः, तथाहि भवतेदं तज्जीवतच्छरीरमित्यभ्युपगन्तव्यम्" शी०॥ १६. निग्गइंसु पु १। निकाइंसु मु०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६५३. पुव्वामेव तेसिं णायं भवति—[1]समणा भविस्सामो अणगारा अकिंचणा अपुत्ता अपसू परदत्त[2]भोइणो भिक्खुणो पावं कम्मं णो करिस्सामो समुट्ठाए ते अप्पणा [3]अप्पडिविरया भवंति, [4]सयमाइयंति [5]अन्ने वि आदियावेंति अन्नं पि [6]आतियंतं समणुजाणंति, एवामेव ते इत्थिकामभोगेहिं मुच्छिया गिद्धा गढिता अज्झोववन्ना लुद्धा राग[7]दोसत्ता, ते णो अप्पाणं [8]समुच्छेदेंति, नो परं समुच्छेदेंति, नो अण्णाइं [9]पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं [10]समुच्छेदेंति, पहीणा पुव्व[11]संयोगं, [12]आयरियं मग्गं असंपत्ता, इति ते णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा काम[13]भोगेसु विसण्णा, इति पढमे पुरिस[14]ज्जाते तज्जीव-तस्सरीरिए आहिते।

६५४. [15]अहावरे दोच्चे पुरिसज्जाते पंचमहब्भू[16]तिए त्ति आहिज्जति। इह खलु [17]पाईणं वा ४ संते[18]गतीया मणुस्सा भवंति अणुपुव्वेणं ◁ [19]लोयं उववण्णा, तंजहा—आरिया [20]वेगे एवं जाव दुरूवा वेगे। तेसिं च णं महं एगे राया भवती महया० एवं चेव णिरवसेसं जाव सेणावतिपुत्ता। तेसिं च णं एगतीए सड्ढी भवति, कामं तं समणा य माहणा य पहारिंसु गमणाए। तत्थऽण्णयरेणं धम्मेणं [21]पन्नत्तारो वयमिमेणं धम्मेणं पन्न[22]वेइस्सामो, से एवमायाणह भयंतारो! जहा मे एस धम्मे सुअक्खाए ▷ सुपण्णत्ते भवति—

६५५. इह खलु पंच महब्भूता [23]जेहिं नो कज्जति [24]किरिया ति वा

---

१. तुलना—आचा० सू० ६०७, टि० १॥ २. °भोगी भि खं १॥ ३. अपडि° खं १॥ ४. सइमा° खं २ पा०॥ ५. अण्णेहि अ आदियावंति, आदियंते [अण्णे] समणुजाणंति चू०॥ ६. थाइसंतं खं १॥ ७. °दोसवसट्टा खं १ विना। "राग-द्वेषार्त्ता रागद्वेषवशगाः" शी०। "रागद्वेषाभ्यां छादितमनस्त्वादन्धाः" चू०, एतदनुसारेण रागदोसन्धा इति पाठः चू०सम्मतो भाति॥ ८. मु० विना—समुच्छेतंति खं २ पु १, २। समुच्छेतेंति पा०। समुच्छेश्रंति ला०। नो परं समुच्छेदेंति नास्ति खं १॥ ९. पाणाइं जाव सत्ताइं खं १ विना॥ १०. समुच्छेतंति खं २॥ ११. संयोगा खं १। "पूर्वसंयोगात् प्रहीणाः प्रभ्रष्टाः" शी०। "पहीणा पुव्वसंजोगं गृहावासं णातिवासं वा" चू०। दृश्यतां सू० ६६६॥ १२. आरियं पु १। दृश्यतां सू० ६६६॥ १३. °भोगेहिं खं १ विना। °भोगंसि चू०॥ १४. °जाते खं २ पु १, २॥ १५. आ(अ चू०)धावरे खं २ पा० चू०॥ १६. °ब्भूतिते आ खं २ पा०॥ १७. पातीणं खं १॥ १८. °गतिया मु०। °गतिया ऌ (ऌ इति ५ संख्याद्योतकोऽक्षराङ्कः) जाव से एवमायाणह भयंतारो जहा मेसे धम्मे सुअक्खाते" चू०॥ १९. ◁ ▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने खं १ मु० विना जाव इत्येव पाठः। "अत्र च प्रथमपुरुषगमेन इह खलु पाईणं वा इत्यादिको ग्रन्थः सुपण्णत्ते भवति इत्येतत्पर्यवसानोऽवगन्तव्य इति" शी०। दृश्यतां सू० ६४६॥ २०. वेगे अणारिया वेगे मु०॥ २१. पन्नत्ता वय° खं १। दृश्यतां सू० १२९ टि० ७॥ २२. °वतिस्सामो खं १॥ २३. जेहिंतो खं २ पु २ ला० सं०। अयं पाठोऽपि समीचीनः प्रतीयते। जेहिं णो कज्जइ चू०। "यैर्हि...नः अस्माकं क्रिया··· अक्रिया वा···क्रियते" शी०॥ २४. किरिया वा अकिरिया वा जाव निरए वा खं १ मु० विना॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अकिरिया ति वा सुकडे ति वा दुक्कडे ति वा कल्लाणे ति वा पावए ति वा साहू ति वा असाहू ति वा [1]सिद्धी ति वा असिद्धी ति वा णिरए ति वा अणिरए ति वा [2]अंवि यंतसो तणमातमवि।

६५६. तं च [3]पदुद्देसेणं पुढोभूत[4]समवातं जाणेज्जा, तंजहा—पुढवी एगे महब्भूते, आऊ दोच्चे महब्भूते, तेऊ तच्चे महब्भूते, वाऊ चउत्थे महब्भूते, आगासे पंचमे महब्भूते। इच्चेते पंच महब्भूता अणिम्मिता [5]अणिम्मेया अकडा णो [6]कित्तिमा णो [7]कडगा अणादिया अणिधणा अवंझा अपुरोहिता [8]सतंता सासता [9]आयछट्ठा।

६५७. [10]पुंण एगे एवमाहु—सतो णत्थि विणासो, असतो णत्थि संभवो। [11]एताव ताव जीवकाए, [12]एताव ताव अत्थिकाए, एताव ताव सव्वलोए, एतं मुहं लोगस्स [13]करणयाए, [14]अवि यंतसो तणमातमवि। से किणं किणावेमाणे, हणं घातमाणे, पयं पयावेमाणे, अवि अंतसो पुरिसमवि [15]विक्किणित्ता घायइत्ता, [16]एत्थ वि जाणाहि—णत्थि एत्थ दोसो।

---

१. सेहि ति वा असेहि ति खं १॥ २. इति अंतसो खं १ शी०। "अवि यंतसो तृणस्य कुब्जीकरणेऽपि पुरुषोऽनीश्वरः" चू०। "इत्येवम् अन्तशस्तृणमात्रमपि यत् कार्यं तद् भूतैरेव…क्रियते" शी०॥ ३. पिहुद्देसेणं खं १ विना। "तं च पदुद्देसेण पदानामुद्देशः पदैर्वा पञ्चभिरुद्देशात् वाच्यस्य समवायणं समवायः" चू०। "तं च तेषां समवायं पृथग्भूतपदोद्देशेन जानीयात्…पृथग्भूतो यः पदोद्देशः तेन कायाकारतया यस्तेषां समवायः स एकत्वेऽपि लक्ष्यते" शीं०॥ ४. समा° खं १ पु १ मु० विना॥ ५. अणिमेता खं १ विना। अणिम्माविता मु०। "अनिर्मि(मे)या न निर्मि(र्मे)याः" चू०। "अनिर्मापयितव्यानि" शी०॥ ६. कत्तिमा खं २ चू०॥ ७. कयगा अणातीआ खं १॥ ८. "सकतंता नाम सासत त्ति स्वकांतभावः सक्तंतं" चू०। "स्वतन्त्राणि स्वकार्यकर्तृत्वं प्रति अपरनिरपेक्षाणि शाश्वतानि नित्यानि वा" शी०॥ ९. आयच्छट्ठं(ट्ठा?) पुणेगे, उक्तानि भूतानि भूतकारणानि चाव्यक्त-महदहङ्कार-तन्मात्राणि। स्यात्—किमेषां प्रवृत्तिरिति? तदुच्यते—पुरुषार्थः, स एवैषां षष्ठः यदर्थं नातिवर्तते, असावपि सन्नेव, सत्त्वेऽपि प्रधानवत् शाश्वतः, सतश्च नास्ति विनाशः" चू०। "तदेवंभूतानि पञ्च महाभूतानि आत्मषष्ठानि, पुनरेके एवमाहुः……सांख्याभिप्रायेण सतो नास्ति विनाशः" शी०। अत्र चूर्ण्यनुसारेण आयच्छट्ठं(ट्ठा?) पुणेगे। सतो णत्थि विणासो…इत्येवमपि पाठो भवेत्॥ १०. मु० विना—पुण एगे [एव?] माहु पा० पु १, ला० सं०। पुण एगे आहु खं १। पुणगाहु खं २। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ ११. एत्ताव खं १। एताव ताव जीवकाये नास्ति खं २ पु १ १२.॥ एतावं खं २ ला०। एताव ता अत्थि° पु १। एतावथा अत्थिकाए एतावथा सव्वलोए खं १॥ १३. कारणयाए चू० शी० अनुसारेण भाति। "कारणभावः कारणता" चू०। "एतदेव"…मुखं कारणं लोकस्य, एतदेव च कारणतया सर्वकार्येषु व्याप्रियते॥ १४. अवि अंतसो खं १ चू०। दृश्यतां पृ० १३४ टि० २। १५. विकिणित्ता घाइत्ता खं १॥ १६. इत्थं पि जाणीहि णत्थित्थ दोसो खं १ विना। एत्थ वि जाणेध णत्थेत्थ दोसो चू०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६५८. ते णो एतं विप्पडिवेदेंति, तंजहा—किरिया [1]ति वा जाव अणिरए ति वा। [2]एवामेव ते विरूवरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं विरूवरूवाइं कामभोगाइं समारंभंति भोयणाए। एवामेव ते अणारिया विप्पडिवण्णा तं सद्दहमाणा पत्तियमाणा [3]जाव इति ते णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा [4]कामभोगेसु विसण्णा। दोच्चे पुरिसज्जाए पंचमहब्भूतिए ति आहिते।

६५९. [5]अहावरे तच्चे [6]पुरिसज्जाते [7]ईसरकारणिए त्ति आहिज्जइ। इह खलु पादीणं वा [8]◁ ४ संते[9]गतिया मणुस्सा भवंति अणुपुव्वेणं [10]लोयं उववन्ना, तंजहा—आरिया वेगे जाव तेसिं च णं महंते एगे राया भवति जाव सेणावतिपुत्ता। तेसिं च णं एगतीए सड्ढी भवति, कामं तं समणा य माहणा य पहारिंसु गमणाए जाव जहा मे[11] एस धम्मे ▷ सुअक्खाए सुपण्णत्ते भवति।

६६०. इह खलु धम्मा पुरिसा[12]दीया [13]पुरिसोत्तरिया पुरिसप्पणीया[14] पुरिस[15]पज्जोइता पुरिसअभिसमण्णागता पुरिस[16]मेव अभिभूय [17]चिट्ठंति।

[१] से जहा[18]णामए गंडे सिया सरीरे जाते सरीरे वुड्ढे सरीरे अभिसमण्णागते सरीरमेव [19]अभिभूय चिट्ठति *[20]एवामेव धम्मा वि पुरिसादीया जाव पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठंति।

[२] से जहा[21]णामए [22]अरई सिया सरीरे जाया सरीरे अभि[23]संवुड्ढा सरीरे

---

१. इ वा जाव निरए इ वा जाव विसण्णे दोच्चे पुरिसजाते एवं (पंच पु० १) महब्भूतिए खं १ मु० विना॥ २. एवं ते मु०। तुलना सू० ६५३॥ ३. दृश्यतां सू० ६५२–६५३॥ ४. कामभोगसेयंसि विसण्णे दोच्चे पुरिसजाते चू०॥ ५. आहा° खं २ पा०॥ ६. पुरिसजाते खं १ विना। पुरिसे इस्सरकारणे चू०॥ ७. ईसरिका° खं २ पा०। इस्सरकारणिए इति आहिज्जती खं १॥ ८. ◁ ▷ एतत्स्थाने केवलं जाव इत्येव वर्तते खं १ मु० विना॥ दृश्यतां सू० ६४६–६४७॥ ९. °गतिता खं १॥ १०. लोअयं खं १। दृश्यतां सू० ६४६, ६५४॥ ११. मए मु०। दृश्यतां सू० ६४७॥ १२. °दीता पा० पु २ ला० सं०॥ १३. पुरिसुत्तरि(री खं २ पु २ ला०)ता खं २ पा० पु १, २ ला० सं०। पुरिसप्पणीया पुरिसोत्तमीया पुरिसपज्जो° चू०॥ १४. °या पुरिससंभूता पुरिसपज्जो° खं २ पा० पु १ ला० सं०॥ १५. °पज्जोविता पुरिसाअभि° खं १॥ १६. °मेवा खं २। °मेवाभिभूय पु १, २ ला०। °मेव अभिभूत खं १॥ १७. चेट्ठंति खं २ पु १, २ ला०॥ १८. °णामते खं १ विना॥ १९. अभिभूत खं १। अभिभूत चेट्ठइ खं २॥ २०. एवमेव धम्मा वि पु° पु १ ला०। एवामेव धम्मा पु° खं १। "एवामेव धर्मा इस्सराईआ, एवं सेसाइं पि" चू०। * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति पा०॥ २१. °णामते खं २॥ २२. अरए खं २। अरतिए खं १। दृश्यताम् आचा० सू० ७१५ टि० १७॥ २३. °संवुडा खं २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अभिसमण्णागता सरीरमेव अभिभूय[1] चिट्ठति* एवामेव[2] धम्मा पुरिसादीया[3] जाव पुरिसमेव अभिभूय[4] चिट्ठंति।

[३] से जहाणामए वम्मिए [5]सिया पुढवीजाते पुढवीसंवुड्ढे पुढवी-अभिसमण्णागते पुढवीमेव अभिभूय[6] चिट्ठति एवमेव धम्मा वि पुरिसादीया जाव अभिभूय चिट्ठंति।

[४] से जहाणामए रुक्खे सिया पुढवीजाते[7] पुढविसंवुड्ढे पुढविअभिसमण्णागते पुढविमेव अभिभूय चिट्ठति एवामेव[8] धम्मा वि पुरिसाइया जाव[9] अभिभूय चिट्ठंति।

[५] से जहाणामए[10] पुक्खरणी [11]सिया पुढविजाता जाव पुढविमेव अभिभूय[12] चिट्ठति एवामेव[13] धम्मा वि पुरिसादीया[14] जाव पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठंति।

[६] से जहाणामए[15] उदगपोक्खले[16] सिया उदगजाए जाव उदगमेव अभिभूय[17] चिट्ठति एवामेव[18] धम्मा [19]वि जाव पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठंति।

[७] ◁ [20]स जहाणामए उदगबुब्बुए सिया उदगजाए जाव उदगमेव अभिभूय चिट्ठति एवमेव धम्मा वि पुरिसाईया जाव पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठंति। ▷

६६१. [21]जं पि य इमं समणाणं णिग्गंथाणं उद्दिट्ठं[22] वियंजियं दुवालसंगं गणिपिडगं, तंजहा—आयारो[23] जाव दिट्ठिवातो, सव्वमेयं मिच्छा, ण[24] एतं तहितं,

---

१, ४, ६. °भूत खं १॥ २. एवमेव खं १ विना। एवमेव धम्मा वि पु° मु०॥ ३. °साइया खं १ विना॥ ५. सिता खं १॥ ७. पुढवी[जा]ए जाव पुढविमेव खं १ मु० विना॥ ८. एवमेव धम्मा वि जाव खं १॥ ९. मु० विना—जाव अभिभूत चि° खं १। जाव चि° खं १ विनाऽन्यत्र॥ १०. °णामते खं १॥ ११. सिता खं १। सिया जाव ख १ मु० विना॥ १२. °भूत खं १॥ १३. एवमेव ला०॥ १४. पुरिसाइया जाव [अभिभूय पु १] चिट्ठंति खं १ मु० विना॥ १५. °णामते खं २ पा०॥ १६. पुक्खले मु०। पुक्खले सिता जाव खं १ विना॥ १७. °भूत खं १॥ १८. एवमेव खं १ पु १ ला०॥ १९. मु० विना—वि जाव चिट्ठति पा० ला०। वि पुरिसाइय जाव चिट्ठति खं २ पु १,२। वि जाव पुरिसमेव अभिभूय चिट्ठंति खं १॥ २०. ◁ ▷ अस्य सूत्रस्य स्थाने एवं उदगबुब्बुए भाणियव्वे खं १ मु० विना॥ २१. जं पि य इमं दुवालसंगं चू०॥ २२. उद्दिट्ठं पणि(णी मु०)यं विअंजियं खं १ विना। "उद्दिष्टं तदर्थं प्रणीतं व्यञ्जितं तेषामभिव्यक्तीकृतम्" शी०॥ २३. आयारो सूयगडो जाव खं १॥ २४. "अतथीयं अतथ्यमित्यर्थः" चू०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ण[1] एयं [2]आहत्तहितं । इमं सच्चं, इमं तहितं, इमं [3]आहत्तहितं, [4]ते एवं सण्णं कुव्वंति, ते एवं सण्णं [5]संठवेंति, * ते एवं सण्णं [6]सोवट्ठवयंति *, [7]तमेवं ते तज्जातियं दुक्खं णातिउट्टंति सउणी पंजरं जहा ।

६६२. ते णो [[8]एतं] विप्पडिवेदेंति तंजहा—किरिया इ[9] वा जाव ◁ [10]अणिरए ति वा एवामेव ते विरूवरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं विरूवरूवाइं कामभोगाइं समारभित्ता भोयणाए एवामेव ते अणारिया विप्पडिवण्णा, तं सद्दहमाणा जाव इति ते णो हव्वाए णो [11]पाराए, ▷ अंतरा कामभोगेसु [12]विसण्णा । तच्चे पुरिसज्जाते [13]ईस्सरका[14]रणिए त्ति आहिते ।

६६३. [15]अहावरे चउत्थे पुरिसजाते [16]णियतिवातिए [17]ति आहिज्जति । इह खलु पाईणं वा[18] ४ तहेव जाव सेणावतिपुत्ता वा, तेसिं च णं एगतिए सड्ढी भवति, कामं तं समणा य माहणा य संपहारिंसु गमणाए जाव[19] जहा मे एस धम्मे सुअक्खाते सुपण्णत्ते भवति ।

६६४. इह खलु दुवे पुरिसा भवंति—एगे पुरिसे किरियमा[20]इक्खति, एगे पुरिसे णोकिरियमाइक्खति । जे य[21] पुरिसे किरियमाइक्खइ, जे य पुरिसे णोकिरियमाइक्खइ, [22]दो वि ते पुरिसा तुल्ला एगट्ठा कारणमावन्ना ।

---

१. ण तेतं खं २ पा० पु २ ॥ २. आ(अ पा०)हातहियं पा० पु १, २ ला० सं० । आयहियं खं २ । आहत्तधियं चू० ॥ ३. अहातहितं खं १ विना । आधत्तधियं चू० ॥ ४. ते एवं सण्णं कुव्वंति नास्ति खं २ ॥ ५. मु० पु १ विना—संठवंति पा० पु २ ला० सं० । ठवंति खं २ । संठवयंति खं १ । * * एतदन्तर्गतः पाठः खं १ मध्ये नास्ति । "त एवं मोहमोहिताः सण्णं कुर्वन्ति कातुं तत्थेव ठवेंति सुट्ठु ठवेंति···तेसिं एवं रागो···भवति" चू० । "ते···एवम्,··· संज्ञानं संज्ञा, तामेवं कुर्वन्ति, अन्येषां च···संज्ञां संस्थापयन्ति, तथा त एव एवंभूतां संज्ञां सुष्ठु उप सामीप्येन···स्थापयन्ति" शी० ॥ ६. मु० विना—सोवठवयंति पा० पु २ । सोठवयंति खं २ ला० सं० । संठवयंति पु १ । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ७. तमेवं ते तज्जादीयं दुक्खं णादिउट्टंति खं १ । तमेव ते तज्जातीयं दुःखं नातिवर्तन्ते सउणं पंजरं जहा चू० ॥ ८. शी० विना—एतं नास्ति । एवं मु० । "एतद् वक्ष्यमाणं" शी० । दृश्यतां सू० ६५८ ॥ ९. दि वा जाव खं १ ॥ १०. खं २ पु २ पा० मध्ये ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति । दृश्यतां सू० ६५८ ॥ ११. पाराते खं १ ॥ १२. विसण्णे त्ति तच्चे खं १ विना । दृश्यतां सू० ६५८ ॥ १३. ईसर° खं १ विना ॥ १४. °रणी(णि पु १)ए आहिते खं २ । °रणीए विआहिते पा० पु २ । °रणीए त्ति आहिते ला० सं० ॥ १५. आहा° खं २ पा० ॥ १६. नियतिवाए खं १ पु १ विना । णियतिवाइए पु १ । "णितिया जाव जहा मे एस धम्मे सुअक्खाते । कतरे धम्मे? णितियावादे" चू० ॥ १७. त्ति खं १, २ विना ॥ १८. वा पडि(पडिणं) ४ खं १ । वा ४ जाव सुयक्खाते मु० खं १ विना । दृश्यतां सू० ६४६–६४७ ॥ १९. जाव मए एस मु० ॥ २०. °मातिक्खति खं १ ॥ २१. य से पु° खं २ ॥ २२. दो वेए पु° खं १ ॥

बाले पुण एवं विप्पडिवेदेति कारणमावन्ने,[1] तं०[2]—जोऽहमंसी दुक्खामि वा सोयामि वा[3] जूरामि[4] वा तिप्पामि वा [5]पिड्डामि वा [6]परितप्पामि वा [7]अहं तमकासी, परो वा जं [8]दुक्खति वा सोयइ वा जूरइ वा तिप्पइ वा [9]पिड(ड्ड)इ वा परितप्पइ वा परो [10]एतंमकासि, [11]एवं से बाले सका[12]रणं वा परकारणं वा एवं विप्पडिवेदेति कारणमावन्ने।

मेधावी पुण एवं वि[13]प्पडिवेदेति कारणमावन्ने—अहमंसि दुक्खामि वा[14] सोयामि वा जूरामि वा तिप्पामि वा [15]पिडा(ड्डा)मि वा परितप्पामि वा, णो [16]अहमेतमकासि परो वा जं दुक्खति वा जाव परितप्पति वा नो परो [17]एयमकासि। [18]एवं से मेहावी सकारणं वा परकारणं वा एवं विप्पडिवेदेति कारणमावन्ने।

६६५. से बेमि—पाईणं वा ४ जे तसथावरा पाणा ते एवं संघायमावज्जंति, ते [19]एवं परियागमावज्जंति, ते एवं विवेगमावज्जंति, ते एवं विहाणमागच्छंति, ते एवं [20]संगइ यंति, [21]उवेहाए णो एयं विप्पडिवेदेंति, तंजहा—किरिया ति

१. °मावण्णे अहमंसि खं १ विना। "तत्थ पुण बाले एवं पडिवज्जति कारणमावण्णे अहमंसि" चू०। दृश्यतां पृ० १३८ पं० ५॥ २. तंजहा इति पूर्णः पाठः। "तद्यथा—योऽहमस्मि" शी०॥ ३. खं १ मु० चू० विना—वा तिप्पामि वा जूरामि वा खं २ पा० पु २ ला० सं०। वा तिप्पामि वा पीडामि वा परितप्पामि वा जूरामि वा पु १॥ ४. "झूरामि त्रिभिः काय-वाङ्-मनोभिः" चू०॥ ५. पिट्टामि खं २ पा० पु २ ला० सं०। पीडामि पु १। "बाह्यैरभ्यन्तरैश्च दुःखविशेषैः उभयथापि पीड्यामि" चू०। "पिट्टामि त्ति सबाह्याभ्यन्तरया पीडया पीडामनुभवामि" शी०॥ ६. परितप्पामि वा नास्ति खं २ पा०॥ ७. अहमेयमकासि खं १ शी० विना। "एतत् सर्वं दुःखोदयं कर्म अहमकार्षम्" चू०। "यदहं दुःखमनुभवामि तदहमेवाकार्षम्" शी०॥ ८. दुक्खई वा जाव परितप्पई वा मु० खं १ विना। दुक्खति वा सोयति वा जाव परितप्पति वा चू०॥ ९. पीडइ मु०। पिडइ वा परितिप्पइ वा नो परो खं १॥ १०. एवम° खं १ मु०॥ ११. एवं खलु सकारणं परकारणं एवं विप्पवेदेंति कारणमावण्णा चू०॥ १२. °रणं परकारणं च॥ खं १। "बाल एवं विप्रतिवेदयति जानीते स्वकारणं वा परकारणं वा" शी०॥ १३. °डिवेएत्ति खं २ पा० पु २॥ १४. वा जाव पडितप्पामि वा खं १ मु० शी० विना। "मेधावी एवं विप्पडिवेदेइ जं खलु दुक्खामि वा जाव परितप्पामि वा णो एतमहमकासी···परो पि खलु जं दुक्खति वा० णो परो एतमकासी" चू०॥ १५. पीडामि मु०। पिट्टामि शी०॥ १६. अहं एवम° खं १ मु०॥ १७. एवम° खं १ मु०॥ १८. एवं से मेहावी सकारणं परकारणं च खं १ शी०। दृश्यतां पृ० १३८ टि० १२। एवं खलु से सकारणं एवं विप्पडिवेदेंति। इह खलु पाईणं वा चू०। "एवं से ति नियतिवादी मेधावी···स्वकारणं परकारणं च दुःखादिकमनुभवन्··· एवं विप्रतिवेदयति" शी०॥ १९. एवं विप्परियासमावज्जंति खं १ विना। "पर्यायभेदः परिआगः" चू०। "विविधपर्यायं नियतित एवानुभवन्ति" शी०॥ २०. संग यंति खं १। "ते एवं संगतियं उवेंति, नित्यकालसज्ञता हि पुरुषेण नियती" चू०। "ते प्राणिनः······ एवं···संगतिं यान्ति नियतिमापन्ना नानाविधविधानभाजो भवन्ति, त एव वा नियतिवादिनः संगइ यंति" शी०॥ २१. उवेहाए नो एवं पा० पु २ ला० सं०। उवेहाए ते नो एयं पु १।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वा जाव णिरए ति वा ◁ [1]अणिरए ति वा। एवं ते विरूवरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं विरूवरूवाइं कामभोगाइं समारभंति भोयणाए। एवामेव ते अणारिया विप्पडिवण्णा तं सद्दहमाणा जाव इति ते णो हव्वाए णो पाराए, अंतरा कामभोगेसु विसण्णा ▷। चउत्थे पुरिसजाते [2]णियइवाइए त्ति आहिए।

६६६. इच्चेते चत्तारि पुरिसजाता [3]णाणापन्ना णाणाछंदा [4]णाणासीला णाणादिट्ठी णाणारुई णाणारंभा [5]णाणज्झवसाणसंजुत्ता [6]पहीणपुव्वसंजोगा आरियं मग्गं असंपत्ता, इति ते णो [7]हव्वाए णो पाराए, अंतरा कामभोगेसु विसण्णा।

६६७. से बेमि पाईणं वा ४ संतेगतिया [8]मणुस्सा भवंति तं जहा—आरिया वेगे अणारिया वेगे, ◁ [9]उच्चागोया वेगे णीयागोया वेगे, कायमंता वेगे हस्समंता वेगे, सुवण्णा वेगे दुवण्णा वेगे, सुरूवा वेगे ▷ दुरूवा [10]वेगे। तेसिं च णं खेत्त-वत्थूणि परिग्गहियाणि भवंति, तंजहा—अप्पयरा वा भुज्जतरा वा। तेसिं च णं जण-जाणवयाइं परिग्गहियाइं भवंति, तंजहा—अप्प[11]यरा वा भुज्जयरा वा। तह[12]प्पकारेहिं कुलेहिं आगम्म अभिभूय[13] एगे भि[14]क्खायरियाए समुट्ठिता, सतो वा[15] वि एगे णायओ य उवकरणं च विप्पजहाय भिक्खा[16]यरियाए समुट्ठिता, असतो वा वि एगे [17]णायओ य उवकरणं च विप्पजहाय भिक्खायरियाए समुट्ठिता।

उवेहाए ते को विप्पडिवेएति खं २। "उपेक्षणमुपेहा......एवं उपेक्षाहि णियदीवादं...... एवं उवेक्खाहि पश्येत्यर्थः। ते णो विप्पडिवेदंति—किरिया त्ति वा......अकिरिया इ वा जाव अणिरए ति वा......जाव सेयंसि विसण्णा" चू०। "नियतिमाश्रित्य तदुत्प्रेक्षया नियतिवादोत्प्रेक्षया......नो नैव एतद् वक्ष्यमाणं विप्रतिवेदयन्ति" शी० ॥

१. ◁ ▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने जाव इत्येव पाठः खं १ मु० विना। दृश्यतां सू० ६५८ ॥ २. मु० विना—णितियावातिए त्ति विआहिए खं १। नियतिवाते(ति सं०) त्ति आहिते खं १ विना। दृश्यतां पृ० १३७ टि० १६ ॥ ३. णाणावण्णा चूपा० ॥ ४. णाणादिट्ठी णाणासीला। खं १ विना॥ ५. नाणाज्झ° खं १ विना। दृश्यतां सू० ७०८, ७१८। णाणाअज्झ° मु०। णाणाअज्झवसाणा चू० ॥ ६. पहीणपुव्वसंजोगं खं १ विना। पहीणपुव्व[संजो]गं आयरियमग्गं अंतरा चू०। "प्रहीणः परित्यक्तः पूर्वसंयोगो......यैस्ते तथा" शी०। दृश्यतां सू० ६५३, तदनुसारेण पहीणा पुव्वसंजोगं इति पाठोऽत्र शोभनो भाति॥ ७. हव्वाते णो पारए खं २ पा० ॥ ८. मणूसा भवंति तं जहा आयरिया खं २ पा०। "मणुस्सा संति विद्यन्ते तंजहा—आयरिया वेगे जाव दुरूवा वेगे" चू०। दृश्यतां सू० ६४६, ६९४ ॥ ९. ◁ ▷ एतत्स्थाने जाव इत्येव पाठः खं १ मु० शी० विना। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ १०. वेगे त्ति तेसिं खं १ मु० विना॥ ११. °यरो वा भुज्जयरो खं १ मु० विना॥ १२. °प्पगारेहिं खं १ विना। १३. °भूत खं २ पा० ॥ १४. भिक्खातरियाते पा० पु २। भिक्खायरियाते खं २ ला० ॥ १५. वा एगे खं १ मु० विना॥ १६. °यरियाते खं २ पा० ॥ १७. नातओ य खं २ पा० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६६८. जे ते सतो वा असतो वा णायओ य[1] उवकरणं च विप्पजहाय भिक्खायरियाए[2] समुट्ठिता पुव्वामेव[3] तेहिं णातं भवति, तंजहा––इह खलु पुरिसे अण्णमण्णं ममट्ठाए एवं [4]विप्पडिवेदेति, तंजहा––खेत्तं मे, वत्थुं[5] मे, हिरण्णं मे, सुवण्णं मे, धणं मे, धण्णं मे, कंसं मे, दूसं मे, विपुल-धण-कणग-रयण-मणि-मोत्तिय-संख-सिल-प्पवाल-रत्त-रयण-संतसार-सावतेयं[6] मे, सद्दा मे, रूवा मे, गंधा मे, रसा मे, फासा मे, एते खलु[7] मे कामभोगा, अहमवि एतेसिं।

६६९. से मेहावी पुव्वामेव अप्पणा एवं समभिजाणेज्जा, तंजहा[8]—इह खलु मम अण्णयरे दुक्खे [9]रोगायंके समुप्पज्जेज्जा अणिट्ठे अकंते अप्पिए असुभे [10]अमणुण्णे अमणामे दुक्खे णो सुहे, से हंता भयंतारो काम[11]भोगा! इमं मम [12]अण्णतरं दुक्खं रोगायंकं [13]परियाइयह अणिट्ठं [14]अकंतं अप्पियं असुभं अमणुण्णं [15]अमणामं दुक्खं णो सुहं, [16]नाहं दुक्खामि वा सोयामि वा जूरामि वा तिप्पामि वा

१. य अनायओ य उव° खं २ मु० पु १ सं०। "जे ते सती वा असती वा, सति त्ति अत्थि से णातयो जहा भरहस्स, असति त्ति णत्थि से णातयो। अहवा नास्य नाताः सन्ति अणातयो अ, णातगा से णत्थि किन्तु अण्णे मिउपरिचिन्तगा भिच्चा अत्थि, उवकरणं चाणुवकरणं च, उपकरोतीत्युपकरणं घट-पट-शकटादि। नास्य उपकरणं विद्यते अनुपकरणः, अथवा नोपकारं करोतीति अ[नु]पकरणम्, यथा छिद्रबुध्नत्वाद् घटः······यानि यथास्वं कार्यं न साधयन्ति तान्यनुपकारित्वादनुपकरणम्" चू०। एतदनुसारेण जे ते सती वा असती वा णातयो य अणातयो य उवकरणं चानुवकरणं च इति पाठः चू० सम्मतो भाति॥ २. °याते समुट्ठिया से पुव्वमेव खं २ पा० पु २ ला०॥ ३. पुव्वमेव खं १ विना॥ ४. विप्परिवेएति पा० पु २। विप्परियावेति खं २ पु १। "विविधं प्रवेदयन्ति विप्पडिवेदयन्ति" चू०। "प्रवेदयति जानाति" शी०॥ ५. वत्थु खं २॥ ६. सावतेज्जं खं १॥ ७. खलु मम का° खं १॥ ८. °ज्जा इह खलु खं १ मु० विना। "तद्यथा—इह" शी०॥ ९. रोयातंके खं १॥ रोगातंके चू०। १०. मणुण्णे मणामे चू०(?)। "न शुभः अशुभः,······मनसा ज्ञायते मनोज्ञः, मनसोऽमनः मनामः" चू०। "अमनोज्ञः। अवनामयतीति अवनामः पीडाविशेषकारी दुःखरूपः। यदि वा न मनाग् अमनाक्, मे मम, नितरामित्यर्थः दुःखयतीति दुःखम्" शी०। शी० अनुसारेण अमणुण्णे अवणामे इति अमणुण्णे अमणा मे इति वा पाठः। दृश्यतां टि० १५, पृ० १४१ टि० ६॥ ११. °भोगाइं मम खं १ विना। "इमं दुक्खं परिआइयंतु······ प्रत्यापिबन्तु" चू०। "इदं दुक्खं रोगातङ्कं वा परियाइयह त्ति विभागशः परिगृह्णीत" शी०॥ १२. अण्णतर दुक्खरोयातंकं खं १॥ १३. दृश्यतां टि० ११, पृ० १४२ टि० ४॥ १४. अकंतं खं १॥ १५. अमणाइमं खं १। अमणा मे(?) शी०। अवणामं शीपा०। "अमनाग्भूतमवनामकं वा दुःखमेवैतत्" शी०। दृश्यतां टि० १०॥ १६. 'नाहं' स्थाने खं १ मध्ये अहं इति पाठो वर्तते, शी० मध्येऽपि "अहमनेनातीव दुःखामीति" इति व्याख्या दृश्यते, तथापि उत्तरत्र [सू० ६७२, ६७३] 'मा हं' इति 'मा मे' इति च पाठस्य सर्वप्रतिषु दर्शनात् तदनुसारेण नाहं इति पाठोऽत्र मूले स्थापित इति ध्येयम्॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]पिड्डामि वा परितप्पामि वा, इमाओ मे अण्णतरातो दुक्खातो [2]रोगायंकातो [3]पडिमोयह अणिट्ठातो ◁ [4]अकंतातो अप्पियाओ [5]असुहाओ अमणुन्नाओ [6]अमणामाओ दुक्खाओ ▷ णो सुहातो। एवामेव नो लद्ध[7]पुव्वं भवति।

६७०. इह खलु कामभोगा णो ताणाए वा सरणाए वा, पुरिसे वा एगता पुव्विं कामभोगे विप्पजहति, काम[9]भोगा वा एगता पुव्विं पुरिसं विप्पजहंति, [10]अन्ने खलु कामभोगा अन्नो [11]अहमंसि, से किमंग पुण वयं अन्नमन्नेहिं कामभोगेहिं [12]मुच्छामो? इति संखाए णं वयं कामभोगे विप्पजहिस्सामो।

६७१. से मेहावी जाणेज्जा [13]बाहिरगमेतं, इणमेव उवणी[14]ततरागं, तंजहा—[15]माता मे, पिता मे, भाया [16]मे, भज्जा मे, भगिणी मे, पुत्ता [17]मे, धूता मे, नत्ता मे, सुण्हा मे, पेसा मे, सुही मे, सयण-संगंथ-संथुता मे, एते [18]खलु मे णायओ, अहमवि एतेसिं।

६७२. से मेहावी [19]पुव्वामेव अप्पणा एवं समभिजाणेज्जा—इह खलु [20]ममं अण्णतरे दुक्खे रोगातंके समुप्पज्जेज्जा अणिट्ठे जाव दुक्खे नो सुहे, से हंता भयंतारो [21]णायओ [22]इमं ममऽण्णतरं [23]दुक्खं रोगायंकं [24]परिआदियध अणिट्ठं जाव नो सुहं, [25]मा हं

१. पिट्टामि खं १ मु० विना। पीडामि मु०॥ २. रोगातंकाओ खं १॥ ३. पडिमोएंतु(एतुं खं २ पु १) खं १ विना। पडिमोयंतु सं०। "प्रतिमोचयत" शी०॥ ४. ◁ ▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने जाव इत्येव पाठः खं १ मु० विना॥ ५. असुहाओ नास्ति खं १॥ ६. अवणामाओ खं १। दृश्यतां पृ० १४० टि० १०,१५॥ ७. °पुव्वे खं १ चू० विना। "न चायमर्थः···एवमेव यथा प्रार्थितस्तथैव लब्धपूर्वो भवति" शी०। दृश्यतां सू० ६७९॥ ८. "पुरिसो वेगता पुव्विं कामभोगे विप्पजहेज······कामभोगा वा पुरिसं पुव्विं विप्पजहाय" चू०। तुलना–आचा० सू० ६४॥ ९. भोगे खं १॥ १०. अण्णे खलु कामभोगा जाव अण्णमण्णेहिं मुच्छामो चू०॥ ११. अहं सि खं १ पु १ मु० विना॥ १२. मुच्छियामो खं १ पु १ मु० विना॥ १३. बाहिरंग° पु १ चू०। बाहिरिग° ला० सं०॥ १४. °तरगं पु १॥ १५. तुलना—आचा० सू० ६३॥ १६. मे भगिणी मे पुत्ता मे धूता मे सुण्हा मे पिया मे सहा मे सुही मे खं १॥ १७. मे नत्ता मे सुण्हा मे खं २ पा० पु २ ला०। मे नत्ता मे धूआ मे सुण्हा मे सं०। मे नत्ता मे धूया मे पेसा मे सहा मे सुही मे पु १। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ १८. खलु मम नायओ(ओ पु १) खं १ पु १। खलु मे नायत्तो खं २ पा० पु २ ला० सं०॥ १९. पुव्व° खं १॥ २०. ममं खं १ पु १॥ २१. पु १ विना—णायया खं १। नायतो अन्यत्र॥ २२. इमं मे अण्ण° खं १ पु १ विना। "इमं ममान्यतरं दुःखातङ्कमुत्पन्नं परिगृह्णीत" शी०॥ २३. दुक्खरो° खं १॥ २४. परियातिअह खं १ पु १ विना॥ २५. मा दुहं दुक्खामि खं २ पा० पु २ ला०। मा हं दुक्खामी(मि पु १)वा सोतामि वा जाव खं १ पु १। दृश्यतां पृ० १४० टि० १६। "अहमनेनोत्पन्नेन दुःखातङ्केन पीडयिष्यामी(ष्य इ)त्यतोऽमुष्मान्मां परिमोचयत" शी०॥

Jain Education International   For Private & Personal Use Only   www.jainelibrary.org

दुक्खामि वा जाव परितप्पामि वा, इमातो [1]मं अन्नयरातो दुक्खातो रोगायंकातो [2]पडिमोएह अणिट्ठाओ जाव नो सुहा[3]तो। एवामेव णो लद्धपुव्वं भवति।

६७३. तेसिं वा[4] वि भयंताराणं मम [5]णाययाणं अण्णयरे दुक्खे रोगातंके समुप्पज्जेज्जा अणिट्ठे जाव नो सुहे, से हंता अहमेतेसिं भयंताराणं [6]णाययाणं इमं अण्णतरं दुक्खं [7]रोगातंकं [8]परियाइयामि अणिट्ठं जाव णो सुहं, मा मे दुक्खंतु [9]वा जाव परितप्पंतु वा[10], इ[11]माओ णं अण्णतरातो दुक्खातो रोगातंकातो [12]परिमोएमि अणिट्ठातो जाव नो सुहातो। [13]एवामेव णो लद्धपुव्वं भवति।

६७४. अण्णस्स दुक्खं [14]अण्णो नो परियाइयति, अन्नेण [15]कडं कम्मं अन्नो नो पडिसंवेदेति, पत्तेयं [16]जायति, पत्तेयं मरइ, पत्तेयं चयति, पत्तेयं उववज्जति, पत्तेयं झंझा, पत्तेयं सण्णा, [17]पत्तेयं मण्णा, एवं [18]विण्णू, वेदणा, [19]इति खलु णातिसंयोगा णो ताणाए वा णो [20]सरणाए वा, पुरिसो वा[21] एगता पुव्विं णातिसंयोगे विप्पजहति, [22]नातिसंयोगा वा एगता पुव्विं पुरिसं विप्पजहंति, अन्ने खलु णातिसंयोगा अन्नो अहमंसि, से किमंग पुण वयं अन्नमन्नेहिं णातिसंयोगेहिं मुच्छामो ? इति संखाए णं वयं णातिसंजोगे विप्पजहिस्सामो।

६७५. से मेहावी जाणेज्जा [23]बाहिर[24]गमेतं, इणमेव उवणीयतरागं, तंजहा— हत्था मे, पाया मे, [25]बाहा मे, ऊरू मे, [26]सीसं मे, उदरं मे, [27]सीलं मे, आउं मे,

१. मे खं १ विना॥ २. परिमोएध खं १। परिमोएह पु १॥ ३. °तो नो एवमेव खं २॥ ४. वा भयं° खं १। वा मम भयं° चू०॥ ५. नायगाणं खं १ विना॥ ६. नायगाणं खं २ पा०॥ ७. रोगातंकं नास्ति खं १॥ ८. परिताइतामि खं २ पा० ला०॥ ९, १०. वा नास्ति खं १॥ ११. इमाते णं खं २ पा० पु २ ला० सं०॥ १२. परिमोतेमि खं २ पा० पु २ ला० सं०॥ १३. एवमेव खं १॥ १४. अन्नो न पडियावियति खं १ शी०। अन्नो नो पडियादियति पु १। णो अण्णो परिआतियति चू०। "अन्यस्य···दुःखमन्यः···न प्रत्यापिबति" शी०। दृश्यतां पृ० १४० टि० १३॥ १५. कतं पु १। कतं अन्नो खं १॥ कडं णो अण्णो पडिसंवेदयति चू०॥ १६. जाति चू०॥ १७. पत्तेयं मण्णा नास्ति पु २ ला० सं० चू०। "संजानातीति संज्ञा तां (संज्ञानं ?), विज्ञमेव वेद्यते इति वेदना" चू०। "संज्ञानं संज्ञा···, प्रत्येकमेव मन्न त्ति मननं······, तथा प्रत्येकमेव विण्णु त्ति विद्वान्" शी०॥ १८. विण्णा खं १। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ १९. इह खलु खं २ पु २ ला० सं०॥ २०. सरणाते पा०॥ २१. वेगता चू०॥ २२. पुरिसं वा एगता णातिसंयोगा विप्पजहंति चू०॥ २३. बहि° खं १। "बाहिरए ताव एस संजोगे" चू०॥ २४. °गं मे एतं पा० ला० सं०। °गं मेता खं २ पु २॥ २५. बाहा मे······ सीलं मे इत्यस्य पाठस्य व्याख्या चूर्णौ न दृश्यते। "पादावपि पद्मगर्भसुकुमारौ इत्यादि सुगमं यावत् स्पर्शाः स्पर्शनेन्द्रियं, ममाति ममीकरोति" शी०। "एवं हस्तौ मे मनोहरौ, एवं पादौ बाहू ऊरू शीर्षमुदरमायुर्बलं वर्णस्त्वक् छाया श्रोत्रं चक्षुर्घ्राणं जिह्वा स्पर्श इति सर्वं ममाति ममीकरोति" दी०॥ २६. उदरं मे सीसं मे मु०॥ २७. सीलं मे नास्ति खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बलं[1] मे, वण्णो मे, तया मे, छाया मे, सोयं[2] मे, चक्खुं मे, घाणं मे, जिब्भा मे, फासा मे, ममाति। जंसि[3] वयातो परिजूरति तंजहा[4]—आऊओ[5] बलाओ वण्णाओ तताओ[6] छाताओ सोताओ जाव फासाओ, सुसंधीता[7] संधी विसंधी[8] भवति, वलितरंगे[9] गाते भवति, किण्हा केसा पलिता[10] भवंति, तंजहा[11]—जं[12] पि य इमं सरीरगं उराल[13] आहारोवचियं एतं पि[14] य मे अणुपुव्वेणं विप्पजहियव्वं भविस्सति।

६७६. एयं[15] संखाए से[16] भिक्खू भिक्खायरियाए समुट्ठिते दुहतो लोगं जाणेज्जा, तंजहा—जीवा चेव अजीवा चेव, तसा चेव थावरा चेव।

६७७. [१] इह खलु गारत्था सारंभा सपरिग्गहा, संतेगतिया[17] समणे[18]-माहणा सारंभा[19] सपरिग्गहा, जे इमे तस[20]-थावरा पाणा ते सयं[21] समारंभंति, अण्णेण[22] वि समारंभावेंति, अण्णं पि समारंभंतं समणुजाणंति।

[२] इह खलु गारत्था सारंभा सपरिग्गहा, संतेगतिया समणमाहणा वि सारंभा सपरिग्गहा, जे इमे कामभोगा सचित्ता[23] वा अचित्ता वा ते सयं[24] चेव

---

१. वण्णं (वण्णो खं २ पा० विना) मे बलं मे खं १ विना॥ २. सोया मे चक्खू मे घाणा खं १ विना॥ ३. जंसि वयओ खं १। जंसि वयामे(मो पु २) खं १ विना। "जस्सिं··· वये ममाति तस्सिं च वयातो [परि]झूरति" चू०। "यत्किमपि वयसः परिणामात्······ परिजूरइ त्ति परिजीर्यते" शी०॥ ४. तं जहा नास्ति खं १॥ ५. आऊतो वा बलातो वा एवं जाव फासातो वा खं १ मु० विना॥ ६. तयाओ छायाओ मु०॥ ७. सुसंधितो मु०। "सुसंधितः सुबद्धः" शी०॥ ८. विसंधिया खं १ मु० चू० विना। विसंधिया भवंति खं २॥ ९. वलियतरंगे खं २ ला० सं०। वलियंतरंगे पा० पु २॥ १०. पलिया, जं पि इमं सरीरं" चू०॥ ११. तंजहा नास्ति मु० खं १ पु १ शी० विना। यद्यपि खं १ पु १ मध्ये तं जं पि इति वर्तते, तथापि तत्र तं इत्यस्य तंजहा इति पूर्णः पाठः। "एतद् भावयेत्, तद्यथा– यदपीदं शरीरमुदारम्" शी०॥ १२. जं पि इमं खं १ पु १ सं० मु० विना॥ १३. ओरालं खं २ पा०॥ १४. पियं मे खं २ पा० पु २ ला० सं०। पि य अणु° खं १ मु०। "एतदपि मया······विप्रहातव्यं" शी०॥ १५. एवं संखाते खं १ मु० शी० विना। "एवं······ संखाय भिक्खू" चू०। एतत्······संख्याय अवगम्य······स भिक्षुः" शी०॥ १६. से नास्ति खं २ चू० मु०॥ १७. संति एगतिता खं २ पा० पु २ ला०॥ १८. °णा मा° खं २ पा० पु २ ला० सं०॥ १९. °णा वि सा° पु १ मु०॥ २०. तसा था° पा० पु १॥ २१. सतं खं १ पु १। सयं चेव शी० (?)। "स्वयमेव अपरप्रेरिता एव समारम्भन्ते, तदुपमर्दकं व्यापारं स्वत एव कुर्वन्तीत्यर्थः" शी०। दृश्यतां पृ० १४३ टि० २४॥ २२. अण्णेहिं समारंभावेंति अण्णे समारंभंते समणु° चू०। "अन्यांश्च समारम्भयन्ति, समारम्भं कुर्वतश्चान्यान् समनुजानन्ति" शी०॥ २३. सचित्ता खं १॥ २४. सयं परि° पु १ मु० चू०। सयं जे परि° खं १। सयं चेव परि° अन्यत्र। "ते······स्वत एव परिगृह्णन्ति" शी०। दृश्यतां टि० २१॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

परिगिण्हंति, [1]अण्णेण वि [2]परिगिण्हावेंति, अण्णं पि परिगिण्हंतं समणुजाणंति।

[३] इह खलु गारत्था सारंभा सपरिग्गहा, संतेगतिया समणा माहणा वि सारंभा सपरिग्गहा, अहं खलु अणारंभे अपरिग्ग[3]हे। जे खलु गारत्था सारंभा सपरिग्गहा, संतेगतिया [4]समण-माहणा वि सारंभा सपरिग्गहा, [5]एतेसिं चेव निस्साए [6]बंभचेरं चरिस्सामो, कस्स णं तं हेउं? जहा पुव्वं तहा अवरं, जहा अवरं तहा पुव्वं। [7]अंजू चेते [8]अणुवरया अणुवट्ठिता पुणरवि तारिसगा चेव।

६७८. जे खलु गारत्था सारंभा सपरिग्गहा, संतेगतिया समण-माहणा सारंभा सपरिग्गहा, [9]दुहतो [10]पावाइं इति संखाए [11]दोहिं वि अंतेहिं अदिस्समाणे इति भिक्खू [12]रीएज्जा। से बेमि–पा[13]ईणं वा ४। एवं से परिण्णातकम्मे, एवं से [14]विवेयकम्मे, [15]एवं से वियंतकारए भवतीति मक्खातं।

---

१. अण्णेण च परि° खं १ पु १ मु० विना। "अन्येन च परिग्राहयन्ति, अपरं च परिगृह्णन्तं समनुजानत इति" शी०॥ २. परिगिण्हावेंति, परिगिण्हिन्ते य समणुजाणंति चू०॥ ३. °ग्गहे भविस्सामि चू०॥ ४. समणा मा° पु २॥ ५. एते चेव णिस्साते खं १। "ते चेव णिस्साए आहारोवहि-सेज्जादि जायमाणा बंभचेरं वसिस्सामो चारित्रमित्यर्थः" चू०। "एतन्निश्रया तदाश्रयेण ब्रह्मचर्यं श्रामण्यमाचरिष्यामः" शी०॥ ६. बंभचेरवासं वसिस्सामो खं १ विना। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्। अत्र पाठभेदे दीपिकाकृता चरिस्सामो स्थाने वसिस्सामो इति पाठभेद आदृतोऽस्ति॥ ७. अंजू चेते खं १ पा० विना। अंजू एते मु०। "अंजु चेता रिजुभावेण" चू०। "अंजू इति व्यक्तमेतद् एते गृहस्थादयो यदिवा अंजू इति प्रगुणेन न्यायेन" शी०॥ ८. अणवरया पा० ला०। अणवरया अणवट्ठिया खं २॥ ९. दुहतो वि चू० शी०। दृश्यतामधस्तनं टिप्पणम्॥ १०. खं २ विना—पावाइं संखाए खं १। चू० मध्ये पावाइं न दृश्यते। पावाइं कुव्वंति इति संखाए पा० पु १, २ ला० सं०। "दुहतो वि दो वि ते, अथवा पुव्विं पच्छा य, अहवा सयं परेहि य, अहवा रागेण दोसेण य। इति संखाए ज्ञात्वा" चू०। "द्विधाऽपि सारम्भ-सपरिग्रहत्वाभ्यामुभाभ्यामपि पापान्युपाददते, यदिवा राग-द्वेषाभ्यामुभाभ्यामपि······ पापानि कुर्वत इत्येवं संख्याय परिज्ञाय" शी०॥ ११. दोहिं अंतेहिं अदिस्समाणेहिं चू०। "द्वयोरप्यन्तयोः······ आदिश्यमानः" शी०॥ १२. रीतेज्जा खं २ पा० पु २ ला०। रीइज्जा खं १। "भिक्खू रीएज्जा, तत्थ पण्णवगदिसं पडुच्च से बेमि पाईणं वा ४। एवं दुविधाए परिण्णाए परिण्णातकम्मे" चू०। "स पुनरप्यहं······ ब्रवीमि इति, तत्र प्रज्ञापकापेक्षया प्राच्यादिकाया दिशोऽन्यतरस्याः समायातः स भिक्षुः द्वयोरप्यन्तयोरदृश्यमानतया सत्संयमे रीयमाणः सन् एवम्······ परिज्ञातकर्मा भवति" शी०॥ १३. पादीणं खं १॥ १४. विवेगकम्मे खं १ पु १ विना। ववेयकम्मे मु०। "व्यपेतकर्मा अबन्धक इत्यर्थः" चू०। "व्येयतकर्मा भवति अपूर्वस्याबन्धको भवतीत्यर्थः" शी०॥ १५. एवं वियंत° खं २ पु १। एवं से वीयंत° खं १। एवं से विअंत° मु०। "वियंतकारए अंतं करोति एवमाख्यातं भगवता" चू०। "कर्मणो विशेषेणान्तकारको भवतीति...आख्यातम्" शी०। तुलना–"से तत्थ वियंतिकारए" आचा० सू० २१५, २१९, २२४। "व्यन्तिकारकः कर्मक्षयविधायी" इति आचाराङ्गवृत्तौ पृ० २८२॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६७९. [1]तत्थ खलु भगवता छज्जीव[2]णिकाया हेऊ पण्णत्ता, तंजहा—पुढवि[3]कायिया जाव तसकायिया। से [4]जहानामए मम [5]अस्सायं [6]दंडेण वा अट्ठीण वा मुट्ठीण वा [7]लेलूण वा कवालेण वा [8]आउडिज्जमाणस्स वा हम्ममाणस्स वा [9]तज्जिज्जमाणस्स वा [10]ताडिज्जमाणस्स वा परिताविज्जमाणस्स वा [11]किलामिज्जमाणस्स वा उद्दविज्जमाणस्स वा जाव लोमुक्खणणमातमवि [12]हिंसाकरं [13]दुक्खं भयं ◁ [14]पडिसंवेदेमि, [15]इच्चेवं जाण [16]सव्वे पाणा जाव सत्ता दंडेण वा जाव कवालेण वा आउडिज्जमाणा [17]वा हम्ममाणा वा तज्जिज्जमाणा वा ताडिज्जमाणा वा परियाविज्जमाणा वा किलामिज्जमाणा वा उद्दविज्जमाणा वा जाव लोमुक्खणणमातमवि [18]हिंसाकरं दुक्खं भयं ▷ [19]पडिसंवेदेंति। एवं णच्चा सव्वे [20]पाणा जाव सव्वे सत्ता ण हंतव्वा, ण अज्जावेयव्वा, ण परि[21]घेत्तव्वा, न परितावेयव्वा, ण [22]उद्दवेयव्वा।

१. अस्य सूत्रस्य तुलनार्थं दृश्यतां चतुर्थेऽध्ययने सू० ७५३॥ २. °निकाय हेऊ खं १ पु १ सं० मु० विना। तत्थ भगवता छज्जीवणिकाया चू०। "षड् जीवनिकाया हेतुत्वेनोपन्यस्ताः" शी०॥ ३. °काए जाव तसकाए खं १ पु १ मु० शी०॥ ४. जहा(धा चू०)नामते खं २ पा०॥ ५. असातं चू०। असायं खं १ विना। असातं शी०॥ ६. डंडेण अट्ठीण मु० खं १॥ ७. लेलुण खं १ मु० विना। ८. आउट्टिज्ज° मु०। "आउडिज्जइ खीलओ जहा सीसे" चू०। "आकोट्यमानस्य" शी०॥ ९. तज्जिज्ज० ताडिज्ज० ताविज्ज० परितावेज्ज० उद्दवि० किलामि० जाव खं १ मु० विना। "तज्जणं वायाए" चू०॥ १०. ताडिज्जमाणस्स वा नास्ति खं १। तालिज्ज° चू०॥ ११. परिकिलिज्ज° खं १। परिकिलामिज्ज° शी०। मु० खं १ विना उद्दविज्जमाणस्स वा किलामिज्जमाणस्स वा इति पाठोऽस्ति, दृश्यतां टि० ९। "नातिगाढं दुक्खं परितावणा जेण वा मरणसंदेहे ण भवति, किलावणं पुण मुच्छकरणं, जाव लोमुक्खणण" चू०। 'उद्दविज्जमाणस्स वा' इत्यस्य निर्देशश्चूर्णौ न दृश्यते। "परिताप्यमानस्याग्न्यादौ, अन्येन वा प्रकारेण परिक्लाम्यमानस्य, तथा अपद्राव्यमानस्य मार्यमाणस्य" शी०॥ १२. हिंसाकारगं खं १ विना। "हिंसाकरं दुःखं भयं च" शी०॥ १३. दुक्खभयं खं २ पु २॥ १४. ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठः खं १ मध्ये नास्ति॥ १५. चू० शी० मु० विना—जावण(जाणध) सव्वे पु १। जावन सव्वे अन्यत्र। इच्चेवं जाण सव्वे पाणा जाव दुक्खं पडिसंवेदेंति चू०। "इत्येवं जानीहि, तथा सर्वे प्राणा जीवा भूतानि सत्त्वा इत्येते एकार्थिकाः" शी०॥ १६. सव्वे जीवा सव्वे भूता सव्वे पाणा सव्वे सत्ता मु०। दृश्यतामुपरितने टिप्पणे॥ १७. वा जाव किलामिज्जमाणा वा जाव लोमुक्खणण° मु० विना। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ९-११, १४-१५। "आकुट्यमानानां यावल्लोमोत्खननमात्रमपि" शी०॥ १८. हिंसाकारगं खं २ पा० पु १, २ ला० सं० मु०। "हिंसाकरं दुःखं भयं च...प्रतिसंवेदयन्ति" शी०। दृश्यतां टि० १२, १५॥ १९. परिसं खं १॥ २०. पाणा ४ जाव सत्ता खं १। दृश्यतां पृ० १४६ टि० ५॥ २१. °घेत्तेयव्वा न परितापेयव्वा खं १ मु० विना॥ २२. उद्दावे° खं १। दृश्यताम् आचा० सू० १३२ टि० ८॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६८०. [1]से बेमि–[2]जे य [3]अतीता जे य [4]पडुप्पण्णा जे य आगमेस्सा अरहंता भगवंता सव्वे ते एवमाइक्खंति, एवं भासेंति, एवं पण्णवेंति, एवं परूवेंति––सव्वे पाणा [5]जाव सव्वे सत्ता ण हंत[6]व्वा, ण अज्जावेयव्वा, ण परिघेतव्वा, ण [7]परितावेयव्वा, ण उद्दवेयव्वा, एस धम्मे धुवे[8] णितिए सासते, समेच्च लोगं[9] खेतन्नेहिं पवेदिते।

६८१. एवं से भिक्खू विरते पाणातिवातातो जाव [10]विरते परिग्गहातो। णो [11]दंतपक्खालणेणं दंते [12]पक्खालेज्जा, [13]णो अंजणं, णो वमणं, [14]णो धूमं तं (णो धूमणेत्तं) पि आविए।

---

१. तुलना–आचा० सू० १३२॥ २. जे य अ° खं १ चू० शी० विना। शी० वृत्तेर्हस्तलिखितादर्शेषु 'जे अतीए इत्यादि' इति 'जे य अतीये इत्यादि' इति चोभयथा पाठ उपलभ्यते। दृश्यताम् आचा० सू० १३२ टि० १॥ ३. अइया खं २ पा० पु २ ला०॥ ४. पडुपण्णा खं २॥ ५. जाव सत्ता खं १। दृश्यतां पृ० १४५ टि० २०॥ ६. °व्वा जाव न उद्दवेतव्वा मु० खं १ विना॥ ७. परियतवेयव्वा ण उद्दएयव्वा खं १॥ ८. णीए खं १॥ ९. खेयण्णेहिं खं १ विना॥ १०. विरते नास्ति चू०॥ ११. दंतवणेणं दंते धोवेज्जा चू०। "भक्षयेद् दन्तपवनं दन्तमांसान्यबाधयन्। निहन्ति गन्धं वैरस्यं जिह्वादन्तास्यजं मलम् ॥ ७२ ॥" इति चरकसंहितायां पञ्चमेऽध्याये॥ १२. पक्खालणेज्ज खं १॥ १३. "णो वमणविरेयणं वा कुज्जा" चू०। "नो वमन-विरेचनादिकाः क्रियाः कुर्यात्" शी०॥ १४. प्रतिषु पाठः–णो धूमं तं पि आविए खं १। नो धूवणे णो तं परिया(आ–पा० पु २ ला० सं०)दितेज्जा खं २ पा० पु १, ला० सं०। णो धूवणे णो तं परिआविएज्जा मु०। "[णो] धूवणेत्तमवि धूमं पिबति कासादिप्रतिघातार्थम्" चू०। "नो शरीरस्य स्वीयवस्त्राणां वा धूपनं कुर्यात्, नापि कासाद्यपनयनार्थं तं धूमं योगवर्तिनिष्पादितमापिबेदिति" शी०। अत्र च खं १–चूर्ण्यनुसारेण णो धूमणेत्तं पि आविए इति शुद्धः पाठो भाति, 'न धूमनेत्रमपि आपिबेत्' इति च तस्यार्थो भाति। 'खं २' प्रभृतिप्रत्यनुसारेण तु णो धूवणेत्तं परिआदितेज्जा (परिआविएज्जा मु०) इति शुद्धः पाठो भाति, 'नो धूप(म?)नेत्रं पर्याददीत (पर्यापिबेत्—मु०)' इति च तस्यार्थो भाति।

इदं च ध्येयम्—अग्रे चतुर्थाध्ययनप्रान्ते [सू० ७५३] पुनरपि अयं पाठो वर्तते, तत्र च नो धूवणित्तं(°त्तिं प्र०) पि आइते इति पाठः खं २ प्रभृतिप्रतिषु वर्तते, खं १ प्रतौ तु णो धूमणेत्तं पि आविते इति वर्तते। तुलना—"धूवणे त्ति वमणे य वत्थीकम्म विरेयणे।······" दशवै० ३।९। व्याख्या— "धूवणे त्ति नाम आरोग्गपडिकम्मं करेइ, धूमं पि इमाए रोगाइणो न भविस्संति (धूमं पिअइ, मा रोगाइणो भविस्संति?)" इति वृद्धविवरणे पृ० ११५। "धूवणे त्ति व० सिलोगो। धूमं पिबति, 'मा सिररोगातिणो भविस्संति' आरोग(ग्ग)पडिकम्मं। अहवा धूमणेत्ति धूमपाणसलागा। धूवेति वा अप्पाण वत्थाणि वा" इति अगस्त्यसिंहविरचितायां चूर्णौ पृ० ६२। "धूपनमिति आत्म-वस्त्रादेरनाचरितम्, प्राकृतशैल्या अनागतव्याधिनिवृत्तये धूमपानमित्यन्ये व्याचक्षते" इति हारिभद्रयां वृत्तौ पृ० ११८। "मंतं मूलं विविहं वेज्जचिंतं वमण-विरेयण-धूमणेत्त-सिणाणं।"—उत्तरा० १५।८। "धूमणेत्तं"–अंगविज्जा पृ० २३०, "धूमणेत्ते य"—अंगविज्जा पृ० २५४। "शुष्कां निर्गर्भां तां वर्तिं धूमनेत्रार्पितां नरः॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६८२. [1]से भिक्खू अकिरिए [2]अलूसए [3]अकोहे अमाणे अमाए अलोभे उवसंते परिनिव्वुडे। णो [4]आसंसं पुरतो करेज्जा—इमेण [5]मे दिट्ठेण वा सुएण वा [6]मुएण वा विण्णाएण वा इमेण वा [7]सुचरिय तव-नियम-बंभचेरवासेणं इमेण वा [8]जायामातावुत्तिएणं धम्मेणं इतो चुते पेच्चा देवे सिया, [9]कामभोगा [10]वसवत्ती, सिद्धे वा अदुक्खमसुभे, एत्थ वि सिया, एत्थ वि णो [11]सिया।

६८३. से भिक्खू [12]सद्देहिं [13]अमुच्छिए, रूवेहिं अमुच्छिए, गंधेहिं अमुच्छिए, रसेहिं अमुच्छिए, फासेहिं अमुच्छिए, विरए कोहाओ माणाओ मायाओ लोभाओ पेज्जाओ दोसाओ कलहाओ अब्भक्खाणाओ पेसुण्णाओ परपरिवायातो अरती-

---

२१॥ स्नेहाक्तामग्निसंप्लुष्टां पिबेत् प्रायोगिकीं सुखाम् ······ गौरवं शिरसः शूलं पोनसार्धावभेदकौ ॥ २७॥ ······ धूमपानात् प्रशाम्यन्ति बलं भवति चाधिकम् ॥ ३१ ॥ ······ चतुर्विंशतिकं नेत्रं स्वाङ्गुलीभिर्विरेचने। द्वात्रिंशदङ्गुलं स्नेहे प्रयोगेऽध्यर्धमिष्यते। ऋजु त्रिकोषाफलितं कोलास्थ्यग्रप्रमाणितम् ॥५०॥ बस्तिनेत्रसमद्रव्यं धूमनेत्रं प्रशस्यते।" इति चरकसंहितायां पञ्चमेऽध्याये। "नेत्रं नलिका" इति चक्रपाणिदत्तविरचितायां चरकसंहिताटीकायाम्। "अनुजानामि भिक्खवे धूमनेत्तं ति। ······ तेन खो पन समयेन छब्बग्गिया भिक्खू उच्चावचानि धूमनेत्तानि धारेन्ति–सोवण्णमयं रूपियमयं।" इति पालित्रिपिटकान्तर्गते विनयपिटके महावग्गे ६।२।७, पृ० २२३॥

१. दृश्यतां सू० ७५२। "एवं मूलगुणोत्तरगुणेसु सुसंवृतात्मा से भिक्खू" चू०। अत्रेदमवधेयम्—इत आरभ्य ६८८ सूत्रं यावत् से भिक्खू इति पाठश्चूर्ण्यनुसारेण पूर्वतनस्य तत्तत्सूत्रस्यान्ते वर्तते, उत्तराध्ययनसूत्रे पञ्चदशेऽध्ययने दशवैकालिकसूत्रे दशमेऽध्ययनेऽपि च से भिक्खू इति पाठः तत्तत्सूत्रस्यान्ते वर्तते, किन्तु वृत्तिकृद्भिः शीलाचार्यैः से भिक्खू इति शब्दः सर्वत्र उत्तरसूत्रस्यादौ प्रायो व्याख्यातः, क्वचित्तु [६८४–६८६ सूत्रेषु] पूर्वसूत्रस्यान्तेऽपि व्याख्यातः। अस्माभिस्तु वृत्त्यनुसारेण प्रायः सर्वत्र सूत्रादौ स्थापितः॥ २. अलूसते खं १॥ ३. अकोहे जाव अलोभे चू०॥ ४. आसंसं पुरतो कुज्जा खं १। आसंसा पुरतो काउं विहरेज्जा चू०॥ ५. मे नास्ति खं २ पु १, २॥ ६. मुयेण खं १ विना। मएण मु०। "मन ज्ञाने [पा० धा० ११७६], मुतं सयमेव जातिस्मरणादिएहिं। तेहिं चेव दिट्ठ–सुत–मुतेहिं विविधं विसिट्ठं वा णातं विण्णातं" चू०। "मुएण व त्ति, मन ज्ञाने, जातिस्मरणादिना ज्ञातेन" शी०॥ ७. सुचरिएण तव° खं १॥ ८. °मायावुत्तीएणं खं १। "जातामातावुत्तिएण धम्मेण याता–माता यस्य वृत्तिः स भवति याता–मातावृत्तिकः, यात्रा नाम मोक्षयात्रा, मात्राऽल्पपरिमाणा या वृत्तिराहारादि" चू०॥ ९. कामभोगाण वसवत्ती खं १ विना। कामकामी वसवत्ती चू०। "कामकामि त्ति यानीप्सितान् कामान् कामयते तान् लभते, वसवत्ति त्ति वसे इंदियाणि जस्स चिट्ठंति" चू०। "मे वशवर्तिनः कामभोगा भवेयुः" शी०॥ १०. वास° खं १॥ ११. सिता खं २ पा०॥ १२. सद्देसु अमुच्छिते जाव फासेसु अमुच्छिते विरते कोधातो जाव लोभातो पेज्जातो जाव मिच्छादंसणसल्लातो खं १ मु० विना। सद्देहिं अमुच्छितो जाव फासेहिं, विरतो कोधातो जाव मिच्छादंसणसल्लातो चू०॥ १३. °ए गंधेहिं खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

रतीओ मायामोसाओ मिच्छादंसणसल्लाओ, इति से [1]महता आदाणातो उवसंते उवट्ठिते पडिविरते।

६८४. से भिक्खू जे इमे तस-थावरा पाणा भवंति ते णो [2]सयं समारभति, [3]णो वऽण्णेहिं [4]समारभावेति, [5]अण्णे [6]समारभंते वि न समणुजाणइ, इति से [7]महता आदाणातो उवसंते उवट्ठिते पडिविरते।

६८५. से भिक्खू जे इमे कामभोगा [8]सचित्ता वा अचित्ता वा ते णो [9]सयं परिगिण्हति, नेवऽण्णेण परिगिण्हावेति, अण्णं परिगिण्हंतं [10]पि ण समणुजाणइ, इति से [11]महया आदाणातो उवसंते उवट्ठिते पडिविरते।

६८६. से भिक्खू जं पि य इमं [12]संपराइयं कम्मं कज्जइ णो तं सयं करेति, नेवऽन्नेणं कारवेति, अन्नं पि करेंतं [13]णाणुजाणति, इति से [14]महता आदाणातो उवसंते उवट्ठिते पडिविरते।

६८७. [15]से भिक्खू जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ अस्सिंपडियाए[16] एगं साहम्मियं समुद्दिस्स [17]पाणाइं भूयाइं जीवाइं सत्ताइं समारंभ समुद्दिस्स [18]कीतं पामिच्चं [19]अच्छेज्जं अणिसट्ठं अभिहडं आहट्टुद्देसियं[20] चेतियं [21]सिता तं णो [22]सयं भुंजइ, [23]णो

---

१. महतो खं १ चू० शी० विना। दृश्यतां टि० ७, ११, १४। "इति से महता आदाणातो, ...महं ति महंतं एतं कम्मादाणं" चू०। "इति से महया आयाणाओ...यो महतः कर्मोपादानादुपशान्तः" शी०॥ २. सतिं समा० खं १। सयं समारं° मु०॥ ३. णो अन्नेहिं खं १ मु० विना॥ ४, ६. समारं° मु० खं २ पु १॥ ५. अण्णं समारभंतं न समणुजाणाति खं १॥ ७. महतो खं १ विना। दृश्यतां टि० १, ११, १४। "महतः कर्मोपादानाद्" शी०॥ ८. पु १ मु० विना—सचित्ता अचि° खं २ पा० पु२ ला०। सचित्ता वा अचित्ता वा खं १। 'जे इमे सचित्ता अचित्ता मीसा...कामा...भोगा" चू०॥ ९. सतिं परिगिण्हति णो अण्णेण खं १॥ १०. पि समणुजाणाइ खं १॥ ११. महतो खं १ विना। दृश्यतां टि० १, ७, १४॥ १२. संपरादीयं कम्मं कज्जती णो तं सतिं करेति नो वऽण्णेणं कारवेंति अण्णं करेंतं पि णाणुजाणते खं १॥ १३. ण समणुजाणइ मु०॥ १४. महतो खं १ विना। दृश्यतां टि० १, ७, ११॥ १५. चू० शी० विना—भिक्खुं जं जाणेज्जा खं १। से भिक्खू जं जाणेज्जा अन्यत्र। नापि स्वयं करोति १ से भिक्खू जं पुण जाणेज्जा चू०। "से भिक्खू इत्यादि, स भिक्षुर्यत् पुनरेवंभूतमाहारजातं जानीयात्" शी०। दृश्यतां पृ० १४७ टि० १। तुलना–आचा० सू० २३१॥ १६. °याते मु० शी० विना। "अस्सिंपडियाए त्ति एतत्प्रतिज्ञया आहारदानप्रतिज्ञया, यदिवा अस्मिन् पर्याये साधुपर्याये व्यवस्थितम्" शी०। तुलना–आचा० सू० ३३१ टि० १॥ १७. पाणाइ खं २। पाणाति भूताति जीवाति खं १॥ १८. मु० विना—कीत खं १। कियं खं १ विना॥ १९. अच्छेयं खं० १ मु० विना॥ २०. °यं तं चेइतं खं १ विना॥ २१. सिया मु०॥ २२. सतिं खं १। सइं पा० ला० सं०॥ २३. नेवन्नेणं सं०। णो अण्णेणं खं १ पु १ मु०॥

वऽन्नेणं भुंजावेति, अन्नं पि भुंजंतं ण समणुजाणइ[1], इति से महता आदाणातो उवसंते उवट्ठिते पडिविरते से भिक्खू।

६८८. अह पुणेवं जाणेज्जा, [2]तं०—विज्जति तेसिं परक्कमे जस्सट्ठाते चेतितं सिया, तंजहा—अप्पणो [3]से, पुत्ताणं[4], धूयाणं, सुण्हाणं, धाईणं, णाईणं, राईणं[5], दासाणं, दासीणं, कम्मकराणं, कम्मकरीणं, [6]आदेसाए, पुढो पहेणाए, सामासाए[7], पातरासाए[8], सण्णिधिसंणिचए कज्जति इहमेगेसिं माणवाणं भोयणाए[9]। तत्थ भिक्खू परकड-परणिट्ठितं उग्गमुप्पायणेसणासुद्धं[10] सत्थातीतं सत्थपरिणामितं [11]अविहिंसितं एसियं वेसियं सामुदाणियं पण्णमसणं[12] [13]कारणट्ठा पमाणजुत्तं अक्खोवंजण[14]-वणलेवणभूयं संजमजातामातावुत्तियं[15] बिलमिव पन्नगभूतेणं अप्पाणेणं आहारं आहारेज्जा, तंजहा—अन्नं अन्नकाले, पाणं पाणकाले, वत्थं वत्थकाले, लेणं लेणकाले, [16]सयणं सयणकाले।

६८९. से भिक्खू मातण्णे अण्णतरं [17]दिसं वा अणुदिसं वा पडिवण्णे [18]धम्मं आइक्खे विभए[19] किट्टे उवट्ठितेसु[20] वा अणुवट्ठितेसु वा सुस्सूसमाणेसु पवेदए [21]संतिविरतिं उवसमं निव्वाणं सोयवियं[22] अज्जवियं[23] मद्दवियं[24] लाघवियं[25] [26]अणतिवातियं सव्वेसिं पाणाणं सव्वेसिं भूताणं जाव सत्ताणं अणुवीइ [27]किट्टए धम्मं।

---

१. °जाणाति खं० १॥ २. तंजहा इति पूर्णः पाठः। तंजहा नास्ति खं १ शी० विना। "तद्यथा—विद्यते" शी०॥ ३. तुलना आचा० सू० ८७। से नास्ति पा०। "आत्मनः स्वनिमित्तम्" शी०॥ ४. °णं से धुयाणं खं १॥ ५. रातीणं खं १॥ ६. आएसा पुढो खं २ पा० ला० सं०। आएसाणं पुढो पु १, २॥ ७, ८. °साते खं० १ मु० विना॥ ९. °णाते खं १ मु० विना॥ १०. °प्पातणेसणा° खं १ पु १॥ ११. अवहिंसितं चू०॥ १२. पत्त (न्न?)मसणं पु १, २ ला० सं०। पत्तं मसणं पा०। "एतत् प्रज्ञस्यासणं पिण्डकप्पियस्येत्यर्थः, अहवा पण्णगह[णे]णं कुसणं घेप्पेति" चू०। "प्रज्ञस्येदं प्राज्ञं गीतार्थेनोपात्तम्" शी०॥ १३. कारणट्ठं खं १ पु० १ विना॥ १४. मु० विनाऽन्यत्र—°जणंवणलेवण° खं १ विना। °जणवणाणुलेवण° खं १। "अक्षस्योपाञ्जनम् अभ्यङ्गो व्रणस्य च लेपनं प्रलेपः, तदुपमया आहारमाहरेत्" शी०॥ १५. °वत्तियं खं १ पु १ विना। दृश्यतां सू० ६८२ टि० ८। °वत्तियं इत्यतोऽनन्तरं संजमभारवहणट्ठयाए इत्यधिकः पाठः खं १–पु १–मु० विना 'खं २' प्रभृतिप्रतिषु दृश्यते, तथापि चूर्णौ वृत्तौ च तद्व्याख्यानादर्शनात् स मूले न स्थापितोऽस्माभिः॥ १६. सवणं सवणकाले खं २ पा० पु २॥ १७. दिसं वा पडि० खं २। "दिसं वा [अणुदिसं वा?] रीयमाणे आइक्खेज्ज धम्ममाइक्खे जहा धुते" चू०॥ १८. धम्मं नास्ति खं १। तुलना—आचा० सू० १९६॥ १९. विभते खं २ पा० पु २॥ २०. °सु सुस्सू° खं १॥ २१. संतिं सं०, आचा० सू० १९६। "संतिविरइं इत्यादि, शान्तिः उपशमः ······ तत्प्रधाना ······ विरतिः शान्तिविरतिः, यदिवा ······ तस्यै ······ विरतिः शान्तिविरतिः, ताम्" शी०॥ २२–२५. °वितं खं १॥ २६. अणइवाइयं खं १ पु १ मु० विना॥ २७. किट्टिते खं २ पा० पु २ ला०। किट्टइ पु १॥

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

६९०. से भिक्खू धम्मं [1]किट्टमाणे णो अन्नस्स हेउं धम्मं आइक्खेज्जा, णो पाणस्स हेउं [2]धम्मं आइक्खेज्जा, णो वत्थस्स हेउं [3]धम्मं आइक्खेज्जा, णो लेणस्स हेउं धम्मं आइक्खेज्जा, णो सयणस्स हेउं धम्मं आइक्खेज्जा, णो अन्नेसिं विरूवरूवाणं कामभोगाणं हेउं धम्ममाइक्खेज्जा, अगिलाए धम्मम[इ]क्खिज्जा, णण्णत्थ कम्मणिज्जर[4]ट्ठताए धम्मं आइक्खेज्जा।

६९१. इह खलु तस्स भिक्खुस्स [5]अंतियं धम्मं सोच्चा [6]णिसम्म ∝◁ उट्ठाय वीरा अस्सिं धम्मे समुट्ठिता, [7]जे ते तस्स भिक्खुस्स अंतियं धम्मं सोच्चा [8]णिसम्म ▷∝ सम्मं उट्ठाणेणं उट्ठाय वीरा[9] अस्सिं धम्मे समुट्ठिता, ते एवं सव्वोवगता, ते एवं सव्वोवरता, [10]ते एवं सव्वोवसंता, ते एवं स[11]व्वत्ताए परिनिव्वु[12]डे त्ति बेमि।

६९२. एवं से भिक्खू धम्मट्ठी धम्मविदू नियागपडिवण्णे, [13]से जहेयं बुतियं, अदुवा पत्ते पउमवरपोंडरीयं अदुवा अपत्ते पउमवरपोंडरीयं।

६९३. एवं से भिक्खू परिण्णातकम्मे परिण्णायसंगे परिण्णाय[14]गिहवासे उवसंते समिते सहिए सदा जते। [15]सेयं वयणिज्जे तंजहा—समणे ति वा माहणे ति वा खंते ति वा दंते ति वा गुत्ते ति वा मुत्ते ति वा [16]ईसी ति वा मुणी ति वा

१. कहेमाणो चू०॥ २–३. धम्ममातिक्खेज्जा खं १। तुलना–"तथा सूत्रकृतस्य पुण्डरीकेऽध्याये कथितम्–ण कहेज्जा धम्मकहं वत्थपत्तादिहेदुं इति" इति मूलाराधनाया अपराजितसूरिविरचितायां विजयोदयायां वृत्तौ पृ० ६१२॥ ४. °रट्ठयाए खं १ पु १। °रट्ठाए ला० सं०॥ ५. अंतिए खं १ पु १ चू० विना॥ ६. निसम्मा पा०। निसम्मं खं २ ला०। ∝◁ ▷∝ एतदन्तर्गतः पाठः खं १–चू०–शी० मध्ये नास्ति। "धम्मं सोच्चा तं सद्दहमाणा उट्ठाए धीरा अस्सिं धम्मे सुट्ठिता ते एवं सव्वोवगता" चू०॥ ७. जे तस्स पु १ मु० सं०॥ ८. णिसम्मा पा० पु २॥ ९. वीरा सव्वोवगया खं १॥ १०. ते नास्ति खं १। "त एवं सर्वोपशान्ताः" शी०॥ ११. सव्वत्ताते खं १ पु १ मु० विना। "सर्वात्मतया णिव्वुडा परिणिव्वुडा एवं से भिक्खू धम्मट्ठी, से बेमि पाईणं वा ४ [सू० ६००] एत्तो आरंभेऊण जाव परिणिव्वुडे [त्ति] बेमि त्ति" चू०॥ १२. °व्वुडे त्ति पु १। °व्वुडि त्ति खं १। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ १३. से जहेयं बूतियं खं १। से जहा तं बुइयं खं १ पु १ मु० विना। "से जहा से त्तं बुइयं ति, से इति निर्देशः, येन प्रकारेण यथा जं एत्थ अज्झयणे किंचि वुत्तं तं सव्वं बुइतं" चू०। "तद् यथेदं प्राक् प्रदर्शितं तत् सर्वम् उक्तम्" शी०॥ १४. °गिहावासे खं १॥ १५. पु १ विना–से एय वयणिज्ज ता समणे खं १। से एवं वत्तव्वे तं जहा समणे खं १ पु १ विना। "से त्ति णिद्देसे, स एवंगुणजातीयो वक्तव्यः" चू०। "स एवंगुणकलापान्वित एतद् वचनीयः, तद्यथा...श्रमणः" शी०॥ १६. इसी ति वा कती ति वा यती ति वा विदू ति वा मुणी ति वा भिक्खू ति वा इति पाठश्चूर्ण्यनुसारेण प्रतिभाति॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कंती ति वा विदू ति वा भिक्खू ति वा लूहे ति वा तीरट्ठी ति वा चरणकरणपारविदु त्ति बेमि।

॥ बितियसुयक्खंधस्स पोंडरीयं पढमं अज्झयणं सम्मत्तं ॥

---

१. किती खं २ पा० पु० २ ला० सं०। कयी खं १। "करोतीति क्रतुः यज्ञः" चू०। "कृतमस्यास्तीति कृती पुण्यवान् परमार्थपण्डितो वा" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२

बीयं अज्झयणं ‘किरियाठाणं’

६९४. सुतं मे आउसंतेणं भगवता एवमक्खातं—इह खलु किरियाठाणे[1] [2]णाम अज्झयणे[3], तस्स णं अयमट्ठे—इह खलु संजूहेणं दुवे ठाणा एवमाहिज्जंति, तंजहा—धम्मे चेव अधम्मे चेव, उवसंते चेव अणुवसंते चेव। तत्थ णं [4]जे से पढमस्स ठाणस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे तस्स णं अयमट्ठे—इह खलु पाईणं[5] वा ४ संतेगइया[6] मणुस्सा भवंति, तंजहा-आरिया वेगे अणारिया वेगे, उच्चागोता वेगे णीयागोता वेगे, कायमंता वेगे हूस्समंता[7] वेगे, सुवण्णा वेगे दुवण्णा वेगे, सुरूवा वेगे दुरूवा वेगे।

[8]तेसिं च णं इमं एतारूवं दंडसमादाणं [9]संपेहाए, तंजहा-णेरइएसु तिरिक्खजोणिएसु माणुसेसु[10] देवेसु जे यावन्ने तहप्पगारा पाणा[11] विण्णू वेयणं वेदेंति तेसिं[12] पि य णं इमाइं[13] तेरस किरियाठाणाइं भवंतीति[14] अक्खाताइं, [15]तंजहा—

---

१. °यट्ठा° खं १। एवमग्रेऽपि सर्वत्र॥ २. णाममज्झयणे पु १। नामज्झयणे खं २ पा० पु २ ला० सं० मु०॥ ३. °यणे पण्णत्ते तस्स खं १ विना॥ ४. जे ते प° खं २। जे से पढमट्ठाण° खं १। तस्स(त्थ) पढमस्स ट्ठाणस्स चू०॥ ५. पादीणं खं १। तुलना—सू० ६४६, ६६७॥ ६. °गतिता खं १ पु १। °गतिया चू०॥ ७. हुस्स° खं १। हस्स° पा०॥ ८. तेसिं पुण इमेतारूवं चू०॥ ९. संपेहाते खं १ पु १ विना॥ १०. मणूसेसु खं १ पु १ विना। मणुस्सेसु चू० मु०॥ ११. पाणा नास्ति खं २ चू०॥ १२. तेसिं पि याइं तेर चू०॥

१३. इत आरभ्य ७०७ सूत्रं यावत् सर्वोऽपि सूत्रकृताङ्गपाठ आवश्यकचूर्णौ प्रायोऽक्षरश उद्धृतः, अतः प्राचीनपाठ–पाठभेदपरिज्ञानार्थं स सर्वोऽपि पाठ आवश्यकचूर्णितोऽत्र उद्ध्रियते–
“तेरसहिं किरियाठाणेहिं। तत्थ—अट्ठाणट्ठा० [हिंसाऽकम्हा दिट्ठी य मोसऽदिण्णे य। अब्भत्थ माण मेत्ते माया लोहे रियावहिया॥] गाथा।

इमाइं तेरस किरियाठाणाइं भवंतीति मक्खातं, तंजहा—अट्ठाडंडे १ अणट्ठाडंडे २ हिंसाडंडे ३ अकम्हाडंडे ४ दिट्ठीविप्परियासियाडंडे ५ मोसवत्तिए ६ अदिण्णादाणवत्तिए ७ अज्झत्थिए ८ माणवत्तिए ९ मित्तदोसवत्तिए १० मायावत्तिए ११ लोभवत्तिए १२ ईरियावहिए १३।

पढमे डंडसमायाणे अट्ठाडंडवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जधानामए केइ पुरिसे आयहेतुं वा णायहेतुं वा अगारहेतुं वा परिवारहेतुं वा मित्तहेतुं वा नागहेतुं वा भूतहेतुं वा जक्खहेतुं वा तं डंडं तसथावरेहिं पाणेहिं सयमेव णिसिरति अण्णेणं वा णिसिरावेति णिसिरंतं वा अन्नं समणुजाणति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे ति आहिज्जति, पढमे डंडसमायाणे अट्ठाडंडवत्तिए त्ति आहिते १।

अहावरे दोच्चे डंडसमायाणे अणट्ठाडंडवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जधानामए केई पुरिसे जे इमे तसा पाणा भवंति ते णो अच्चाए णो अजिणाए णो मंसाए णो सोणियाए णो हिययाए णो पित्ताए

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णो वसाए णो पिच्छाए णो पुच्छाए णो वालाए णो सिंगाए णो विसाणाए णो दंताए णो दाढाए णो णहाए णो ण्हारुणियाए णो अट्ठीए णो अट्ठिमिंजाते नो हिंसिंसु मे त्ति णो हिंसंति मे त्ति नो हिंसिस्संति मे त्ति, ते णो पुत्तपोसणयाए णो पसुपोसणताए णो अगारपरिवूहणताए णो समणमाहण-वत्तियहेतुं नो तस्स सरीरस्स किंचि वि परितातित्ता भवति, से हंता छेत्ता भेत्ता लुंपतित्ता विलुंपतित्ता उद्दवइत्ता उज्झिउं बाले वेरस्साभागी भवति, अणट्ठाडंडे। से जधानामए केइ पुरिसे जे इमे थावरा पाणा भवंति, तंजथा–इक्कडा इ वा कढिणा ति वा जंतुया ति वा परगा ति वा मोरगा ति वा तणा ति वा कुसा ति वा कुज्जगा ति वा दब्भगा ति वा वव्वगा ति वा पलाला ति वा, ते णो पुत्तपोसणताए णो पसुपोसणयाए णो अगारपोसणताए णो समणमाहणपोसणताए णो तस्स सरीरस्स पोसणताए, से हंता छेत्ता भेत्ता लुंपइत्ता विलुंपतित्ता उद्दवतित्ता उज्झितुं बाले वेरस्साभागी भवति, अणट्ठाडंडे। से जधानामए केइ पुरिसे कच्छंसि वा दहंसि वा दगंसि वा दवियंसि वा वलयंसि वा गहणंसि वा णूमंसि वा वणंसि वा वणविदुग्गंसि वा पव्वयंसि वा पव्वतविदुग्गंसि वा तणाई ऊसविया २ अगिणिकायं णिसिरति अण्णेण वावि अगणिकायं णिसिरावेति अगणिकायं णिसिरंतं पि अण्णं समणुजाणति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, दोच्चे दंडसमादाणे अणत्थादंडवत्तिए त्ति आहिए २।

अहावरे तच्चे दंडसमादाणे हिंसाडंडवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जधानामए केइ पुरिसे ममं वा ममिं वा अण्णं वा अण्णिं वा हिंसिंसु वा हिंसति वा हिंसिस्सति वा तं डंडं तसथावरेहिं पाणेहिं सयमेव णिसिरति अण्णेण वा णिसिरावेति णिसिरंतं पि अण्णं समणुजाणति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, तच्चे दंडसमादाणे हिंसादंडवत्तिए त्ति आहिते ३॥

अहावरे चउत्थे दंडसमादाणे अकम्हादंडवत्तिए त्ति आहिज्जत्ति, से जधानामए केइ पुरिसे कच्छंसि वा दहंसि वा दगंसि वा दवियंसि वा जाव पव्वतविदुग्गंसि वा मियवित्तिए मियसंकप्पे मियपणिहाणे मियवहाए गंता एते मिय त्ति काउं अण्णतरस्स मियस्स वहाए उसुं आयामेत्ताणं णिसिरेज्जा, से मियं विंधिस्सामि त्ति कट्टु तित्तिरं वा वट्टगं वा लावगं वा कवोतं वा कविंजलं वा विंधित्ता भवति, इति खलु से अण्णस्स अट्ठाए अण्णं फुसति अकम्हाडंडे, से जधानामए केइ पुरिसे सालीणि वा वीहीणि वा कोद्दवाणि वा कंगूणि वा वरगाणि वा रालगाणि वा निलिज्ज(लिंज–प्र०)माणे अण्णतरस्स तणस्स वधाए सत्थं निसिरेज्जा से सामगं वा मतणगं वा मुगुंदगं वा वीहिफु (भू–प्र०, तु–प्र०) सियं वा कलेसुयं वा तणं छिंदिस्सामि त्ति कट्टु सालिं वा वीहिं वा कोद्दवं वा कंगुं वा वरगं वा रालगं वा छिंदित्ता भवति, इति खलु से अण्णस्स अट्ठाए अण्णं फुसति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, चउत्थे दंडसमादाणे अकम्हादंडवत्तिए त्ति आहिते ४॥

अहावरे पंचमे दंडसमादाणे दिट्ठीविप्परियासियादंडवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जधानामए केइ पुरिसे मातीहिं वा पीतिहिं वा भातीहिं वा भगिणीहिं वा भज्जाहिं वा पुत्तेहिं वा धूताहिं वा सुण्हाहिं वा सद्धिं संवसमाणे मित्तं अमित्तमिति मण्णमाणे मित्ते हतपुव्वे भवति, दिट्ठीविप्परियासियाडंडे। से जधानामए केई पुरिसे गामघातंसि वा णगरघातंसि वा खेडघातंसि वा कब्बडघातंसि वा मडंबघातंसि वा दोणमुहघातंसि वा पट्टणघातंसि वा आगर० आसम० संबाह० संनिवेस० निगम० रायहाणिघातंसि वा अतेणं तेणमिति मण्णमाणे अतेणे हतपुव्वे भवति, दिट्ठीविप्परियासियाडंडे। एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, पंचमे दंडसमादाणे दिट्ठीविप्परियासियाडंडवत्तिए त्ति आहिते ५॥

अहावरे छट्ठे किरियट्ठाणे मोसवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जधानामए केइ पुरिसे आतहेतुं वा णातहेतुं वा अगारहेतुं वा परिवारहेतुं वा सयमेव मुसं वयति अण्णेण वि मुसं वयावेइ मुसं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वदंतं पि अण्णं समणुजाणति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, छट्ठे किरियट्ठाणे मोसवत्तिए त्ति आहिते ६ ॥

अहावरे सत्तमे किरियाठाणे अदिण्णादाणवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जधानामए केइ पुरिसे आतहेतुं वा णातहेतुं वा अगारहेतुं वा परिवारहेतुं वा सयमेवादिण्णं आदियति अण्णेण वि अदिण्णं आदियावेति अदिण्णं आदियंतं पि अण्णं समणुजाणति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जइ, सत्तमे किरियाठाणे अदिण्णादाणवत्तिए त्ति आहिते ७ ॥

अहावरे अट्ठमे किरियाठाणे अज्झत्थिए त्ति आहिज्जति, से जधानामए केइ पुरिसे, नत्थि णं तस्स [तस्स-नास्ति प्रत्यन्तरे] केति किंचि विसंवादेति, सयमेव हुट्ठे दुम्मणे ओहतमणसंकप्पे चिंतासोगसागरसंपविट्ठे करतलपल्हत्थियमुहे अट्टज्झाणोवगते भूमिगतदिट्ठीए झियाति, तस्स णं अज्झत्थिया संसइया चत्तारि ठाणा एवमाहिज्जंति, तंजधा–कोधे माणे माया लोभे, अज्झत्थमेव कोधमाणमायालोभा, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, अट्ठमे किरियट्ठाणे अज्झत्थिए त्ति आहिते ८ ॥

अहावरे नवमे किरियट्ठाणे माणवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जधानामए केइ पुरिसे जातीमएण वा कुलमदेण वा बलमदेण वा रूवमदेण वा तवमदेण वा सुतमदेण वा लाभमदेण वा इस्सरियमदेण वा पन्नामदेण वा अन्नतरेण वा मदट्ठाणेण मत्ते समाणे परं हीलति णिंदति खिंसति गरहति परिभवति, इत्त(त्ति–प्र०)रिए अयमंसि अत्ताणं समुक्कसे, देहा चुते कम्मबितिए अवसे पयादि, तंजधा–गब्भाओ गब्भं, जम्माओ जम्मं, माराओ मारं, नरगाओ नरगं, चंडे थद्धे चवले माणी यावि भवति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, णवमे किरियट्ठाणे माणवत्तिए त्ति आहिते ९ ॥

अहावरे दसमे किरियट्ठाणे मित्तदोसवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जधानामए केइ पुरिसे मातीहिं वा पितीहिं वा भातीहिं वा भगिणीहिं वा भज्जाहिं वा पुत्तेहिं वा धूताहिं वा सुण्हाहिं वा सद्धिं संवसमाणे तेसिं अण्णतरंसि अहालहुसगंसि अवराहंसि सयमेव गुरुयं दंडं वत्तेति, तंजधा–सीतोदगवियडंसि वा कायं ओबोलेत्ता भवति, उसिणोदगवियडेण वा कायं ओसिंचित्ता भवति, अगणिकाएणं कायं ओडहित्ता भवति, जोत्तेण वा वेत्तेण वा णेत्तेण वा कसेण वा छियाए वा लताए वा पासाइं अवदालेत्ता भवति, दंडेण वा अट्ठीण वा मुट्ठीण वा लेलूण वा कवालेण वा कायं आउडेत्ता भवति, तहप्पगारे पुरिसज्जाते संवसमाणे दुम्मणे भवंति, पवसमाणे सुमणे भवंति, तहप्पगारे पुरिसज्जाते दंडपासी (दंडमासी–प्र०) डंडगुरुए डंडपुरेक्खडे, अहिते अस्सिं लोगंसि, अहिते परंसि लोगंसि, संजलणे कोधणे पट्ठीमंसि(मंसिए–प्र०, मंसी–प्र०) यावि भवति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, दसमे किरियट्ठाणे मित्तदोसवत्तिए त्ति आहिते १० ॥

अहावरे एक्कारसमे किरियट्ठाणे मायवत्तिए त्ति आहिज्जति, जे इमे भवंति गूढायारा तमोकाइया उलुयपत्तलहुया पव्वयगुरुया ते आयरियावि संता अणारियाओ भासाओ विउंजं-(जुज्जं–प्र०)ति, अण्णहा संतं अप्पाणं अण्णथा मण्णंति, अण्णं पुट्ठा अण्णं वागरेंति, अण्णं आइक्खितव्वं अण्णं आइक्खंति, से जधानामए केइ पुरिसे अंतोसल्ले तं सल्लं णो सयं णीहरति णो अण्णेण णीहरावेति णो पडिविद्धंसति, एवामेव निण्हवेति, अविउट्टमाणे अंतो अंतो झियाति, एवामेव माती मायं कट्टु नो आलोएति णो पडिक्कमति णो निंदति नो गरहति नो विउट्टति नो विसोहेति नो अकरणताए अब्भुट्टेति नो अहारिहं पायच्छित्तं तवोकम्मं पडिवज्जति, मायी अस्सिं लोए पच्चायाती, मायी परंसि लोए पच्चायाती, निंदं गहाय पसंसति, णा(णी ?)यरति, ण नियट्टती,

अट्ठादंडे १ अणट्ठादंडे २ हिंसादंडे ३ अकम्हादंडे ४ दिट्ठिविपरियासियादंडे ५ मोसवत्तिए ६ अदिन्नादाणवत्तिए ७ अज्झत्थिए ८ माणवत्तिए ९ मित्तदोसवत्तिए १० मायावत्तिए[1] ११ लोभवत्तिए १२ इरियावहिए १३।

६९५. पढमे दंडसमादाणे अट्ठादंडवत्तिए[2] त्ति आहिज्जति, से जहानामए केइ पुरिसे आतहेउं वा णाइहेउं[3] वा अगारहेउं वा परिवारहेउं[4] वा मित्तहेउं वा णागहेउं वा भूतहेउं वा जक्खहेउं वा तं दंडं तस-थावरेहिं[5] पाणेहिं सयमेव णिसिरति, अण्णेण वि णिसिरावेति, अण्णं पि णिसिरंतं समणुजाणति, एवं खलु

निसिरिय डंडं छाएति, मायी असमाहडलेस्से यावि भवति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, एक्कारसमे किरियट्ठाणे मायावत्तिए त्ति आहिते ११॥

अधावरे बारसमे किरियट्ठाणे लोभवत्तिए त्ति आहिज्जति, जे इमे भवंति आरण्णिया आवसहिया गामणियंतिया कण्हुयीराहस्सिया नो बहुसंजता णो बहुपडिविरता सव्वपाणभूतजीवसत्तेहिं ते अप्पणा सच्चामोसाइं एवं विजुंजंति 'अहं न हंतव्वे अण्णे हंतव्वा, अहं न अज्जावेतव्वो अण्णे अज्जावेतव्वा, अहं न परिघेत्तव्वो अण्णे परिघेतव्वा, अहं न परितावेतव्वो अण्णे परितावेतव्वा, अहं न उद्दवेतव्वो अण्णे उद्दवेतव्वा', एवामेव ते इत्थिकामेहिं मुच्छिता गिद्धा गढिता अज्झोववण्णा भुंजित्ता भोगाइं कालमासे कालं किच्चा अण्णतरेसु आसुरिएसु किब्बिसिएसु ठाणेसु उववत्तारो भवंति, ततो वि विप्पमुच्चमाणा भुज्जो एलमूयत्ताए पच्चायंति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, बारसमे किरियट्ठाणे लोभवत्तिए त्ति आहिते १२। इच्चेताइं बारस किरियट्ठाणाइं दविएणं समणेण वा माहणेण वा सम्मं सुपरिजाणितव्वाइं भवंति॥

अथावरे तेरसमे किरियट्ठाणे ईरियावहिए त्ति आहिज्जत्ति, इह खलु अत्तत्ताए संवुडस्स अणगारस्स इरियासमियस्स भासासमियस्स एसणासमियस्स आयाणभंडमत्तणिक्खेवणासमियस्स उच्चारपासवणखेलसिंघाणजल्लपारिट्ठावणियासमियस्स मणसमियस्स वइसमियस्स कायसमियस्स मणगुत्तस्स वइगुत्तस्स कायगुत्तस्स गुत्तस्स गुत्तिंदियस्स गुत्तबंभचारिस्स आउत्तं गच्छमाणस्स वा चिट्ठमाणस्स वा निसीयमाणस्स वा तुयट्टमाणस्स वा आउत्तं भुंजमाणस्स वा भासमाणस्स वा आउत्तं वत्थं पडिग्गहं कंबलं पादपुंछणं गेण्हमाणस्स वा निक्खिवमाणस्स वा जाव चक्खुपम्हनिवायमवि अत्थि वेमाता सुहुमा किरिया ईरियावहिया कज्जति, सा पढमसमये बद्धपुट्ठा, बितियसमये वेदिता, ततियसमये निज्जिण्णा, सा बद्धपुट्ठा उदिता वेदिता निज्जिण्णा, सेयकाले अकम्मे यावि भवति। एवं खलु तस्स तप्पत्तियं असावज्जे त्ति आहिज्जति, तेरसमे किरियट्ठाणे इरियावहियवत्तिए त्ति आहिते १३॥ से बेमि जे अतीता जे य पडुप्पण्णा जे य आगमेस्सा अरहंता भगवंतो सव्वे ते एताइं चेव तेरस किरियाठाणाइं भासिंसु वा भासंति वा भासिस्संति वा, एवं पण्णविंसु ३, एवं चेव तेरसमं किरियाठाणं सेविंसु ३" इति **आवश्यकचूर्णौ** प्रतिक्रमणाध्ययने पृ० १२७–१३२॥

१४. चू० विना—**भवंति अक्खाताइं** पा० पु २ ला० सं०। **भवंतीति मक्खायं** मु०। **भवंतीति मक्खायाइं** खं १ पु १। **भवंति तंजहा** खं २। "भवन्तीत्येवमाख्यातम्" शी०। तुलना सू० ७१७॥ **१५.** तंजहा नास्ति खं १। **तंजहा अत्थादंडे जाव इरियावहियाए** चू०॥

१. मायव° खं १॥ **२. °ए आहिज्ज से** खं १॥ **३. णातहेतुं** चू०॥ **४. पडियार°** खं १। **परियार°** चू०॥ **५. थावरपाणेहिं** खं १ मु० विना॥

तस्स [1]तप्पत्तियं [2]सावज्जे ति [3]आहिज्जति, पढमे दंडसमादाणे [4]अट्ठादंडवत्तिए त्ति आहिते ।

६९६. [१] अहावरे दोच्चे दंडसमादाणे अणट्ठादंड[5]वत्तिए त्ति आहिज्जति, से जहाना[6]मए केइ पुरिसे [7]जे इमे तसा पाणा भवंति ते [8]णो अच्चाए णो अजिणाए णो मंसाए णो सोणियाए एवं हिययाए पित्ताए वसाए [9]पिच्छाए [10]पुंच्छाए वालाए [11]सिंगाए विसाणाए दंताए दाढाए णहाए [12]ण्हारुणीए अट्ठीए अट्ठिमिं[13]जाए, णो [14]हिंसिंसु मे त्ति, णो हिंसंति मे त्ति, णो [15]हिंसिस्संति मे त्ति, णो पुत्तपो[16]सणयाए णो पसुपोसणयाए णो अगारपरिवूहणताए णो समणमाहण[17]वत्तियहेउं, णो तस्स सरीरगस्स [18]किंचि वि परियादित्ता भवति, से हंता छेत्ता भेत्ता लुंपइत्ता विलुंपइत्ता [19]उद्दवइत्ता उज्झिउं बाले वेरस्स आभागी भवति, अणट्ठादंडे ।

[२] से [20]जहाणामए केइ पुरिसे जे इमे थावरा पाणा भवंति, तंजहा—[21]इक्कडा इ वा [22]कढिणा इ वा जंतुगा इ वा परगा [23]इ वा [24]मोरका इ वा तणा [25]इ वा कुसा [26]इ

१. तप्पत्तितं पा० खं २ पु २ ला० ॥ २. सावज्जं ति खं १ विना। अत्रेदं बोध्यम्-त्रयोदशसु क्रियास्थानेषु सर्वत्र खं १ चू० विना प्रायः सर्वासु प्रतिषु सावज्जं पाठो वर्तते, शी० अनुसारेणापि सावज्जं पाठः। मु० विना द्वितीये क्रियास्थाने सर्वासु प्रतिषु सावज्जे पाठः। चतुर्थक्रियास्थानत आरभ्य पु १ मध्येऽपि सावज्जे पाठः। आवश्यकचूर्णावपि स एव पाठः। अतः सावज्जे इति पाठस्य प्राचीनतां विभाव्य अस्माभिर्मूले स स्थापितः सर्वत्र॥ ३. आहिज्जे खं १ मु० विना॥ ४. अट्ठादंडे त्ति खं १ मु० विना॥ ५. °वत्तिते त्ति खं १ मु० विना॥ ६. °नामते खं २ पा० पु १, २॥ ७. तसथावरा पाणा ते णो चू०॥ ८. नो अच्चाते नो अजिणाते णो मंसाते णो सोणियाते एवं हितताए खं १ मु० विना। तुलना-आचा० सू० ५२॥ ९. पिंछाए खं १ ला०॥ १०. पुच्छाए खं २॥ ११. संगाए खं २ पा० पु२ ला०॥ १२. णहरुणीए खं १। ण्हरुणीए पु १। °नेहाए भणिए खं २ पु २। नहाए भणिए पा० ला०। ण्हारुए सं०॥ १३. °मिंजाए खं १। मिंजाते पा० खं २ पु २ ला०॥ १४. हिंसि(सिं-पा०)सु मे त्ति णो हिंसति मे त्ति नो हिंसिस्सामि त्ति खं १ मु० विना। "नैवाहिंसिषुः, नापि हिंसन्ति, नापि हिंसिष्यन्ति मां मदीयं चेति" शी०॥ १५. मु० विना-हिंसिसि त्ति मे खं १। हिंसिस्सति त्ति चू०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ १६. पोसणाए खं १ विना॥ १७. °वत्तणाहेउं मु०। समणमाहणहेतुं चू०॥ १८. प्रतिषु पाठाः—किंचि परितादित्ता खं १। किंचि परियादित्ता पु १। किंचि वि परिया-दित्ता खं २ पा० ला० सं० मु०। किंचि वप्पतिरियावृत्ता पु २। "नो तस्य शरीरस्य किमपि परित्राणाय तत् प्राणव्यपरोपणं भवति" शी०। दृश्यतां पृ० १५७ पं० ३॥ १९. उवद्द° खं २ पु २। तुलना—आचा० सू० ६६, ९४॥ २०. जहा वा केइ खं १॥ २१. इक्कड त्ति वा खं १। तुलना आचा० सू० ४५५॥ २२. पु २ विना—कढिणा त्ति खं १। कढिणा इ खं १ विना॥ २३, २५, २६. ति वा खं १॥ २४. मेरका ति वा खं १। मोक्खाइ वा मु०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वा [1]कुच्चका इ वा [2]पव्वगा ति वा पलालए इ वा, ते णो पुत्तपो[3]सणयाए णो पसुपोसणयाए णो [4]अगारपोसणयाए णो समणमाहणपोसणयाए, णो तस्स सरीरगस्स [5]किंचि वि परियादित्ता भवति, से हंता छेत्ता भेत्ता लुंपइत्ता विलुंपइत्ता [6]उद्दवइत्ता उज्झिउं बाले वेरस्स आभागी भवति, [7]अणट्ठादंडे।

[२] से [8]जहाणामए केइ पुरिसे [9]कच्छंसि वा [10]दहंसि वा दगंसि वा दवियंसि वा वलयंसि वा णूमंसि वा गहणंसि वा गहणविदुग्गंसि वा वणंसि वा [11]वणविदुग्गंसि वा तणाइं ऊसविय ऊसविय सयमेव अगणि[12]कायं णिसिरति, अण्णेण वि अगणिकायं णिसिरावेति, अण्णं पि अगणि[13]कायं णिसिरंतं समणुजाणति, अणट्ठादंडे, एवं खलु तस्स [14]तप्पत्तियं [15]सावज्जे त्ति आहिज्जति, दोच्चे [16]दंडसमादाणे अणट्ठादंडवत्तिए त्ति आहिते।

६९७. [17]अहावरे तच्चे दंडसमादाणे हिंसादंडवत्तिए त्ति आहिज्जति। से जहाणामए केइ पुरिसे ममं वा ममिं वा अन्नं वा अन्निं [18]वा हिंसिंसु वा [19]हिंसइ वा [20]हिंसिस्सइ वा तं दंडं तस-थावरेहिं पाणेहिं सयमेव णिसिरति, अण्णेण वि णिसिरावेति, अन्नं पि णिसिरंतं समणुजाणति, हिंसादंडे, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं [21]सावज्जे त्ति आहिज्जइ, तच्चे दंडसमादाणे हिंसादंडवत्तिए त्ति आहिते।

६९८. [१] [22]अहावरे चउत्थे दंडसमादाणे [23]अकस्माद् दंडवत्तिए त्ति

---

१. कुच्छगा खं १ विना। कुच्चका वि पव्वका ति वा पलालए ति वा खं १। दृश्यताम् आचा० सू० ४५५॥ २. पप्पगा खं १ विना। (वव्वगा?)॥ ३. °सणए खं १॥ ४. अगारपडिवूहणयाए मु०। तुलना—पृ० १५६ पं० ८॥ ५. किंचि वि परियाइत्ता खं १। किंचि परीयावित्ता पा०। किंचि परियादित्ता खं १ पा० विना। दृश्यतां पृ० १५६ पं० ९॥ ६. उद्दवेउं चू०॥ ७. अणट्ठदंडे चू०॥ ८. जधाणामते चू०। जहा वा केति खं १। दृश्यतां पृ० १५६ टि० २०॥ ९. कच्छंसि वा जाव पव्वतदुग्गंसि वा चू०। "कच्छादिषु दशसु स्थानेषु वनदुर्गपर्यन्तेषु" शी०। तुलना—आचा० सू० ५०५, ६७४। दृश्यतां सू० ६९८। तुलना—भगवतीसूत्रे प्रथमे शतकेऽष्टमे उद्देशके॥ १०. दहंसि वा नास्ति खं १ मु० विना॥ ११. वणविदुग्गंसि वा पव्वयंसि वा पव्वयविदुग्गंसि वा खं १ शी० विना। आवश्यकचूर्णावप्यर्थं पाठः। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ९। दृश्यतां सू० ६९८॥ १२,१३ °कातं खं २ पा०॥ १४. तप्पत्तितं पा० खं २ पु २॥ १५. सावज्जं मु०। "तप्पत्तियं ति सावज्जे त्ति दोच्चे दंडसमादाणे" चू०। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १॥ १६. दंडसमारंभे पा० खं २ पु २॥ १७. आधावरे खं २ पा०। आहावरे खं १॥ १८. हिंसिसु पा० पु १ सं० मु० विना॥ १९. हिंसंति खं १॥ २०. हिंसिस्संति पा० खं १, २ पु १ सं०॥ २१. सावज्जें ति पा०। सावज्जं ति खं १ पा० विना। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १॥ २२. आधावरे पा० खं २ पु २। आहावरे ला०॥ २३. अकसमा दंड° खं १ पु १ विना। अकस्मा वत्तिए त्ति चू०। "इह च 'अकस्मात्' इत्ययं शब्दो मगधदेशे सर्वेणाप्यागोपालाङ्गनादिना संस्कृत एवोच्चार्यत इति तदिहापि तथाभूत एवोच्चरित इति" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आहिज्जति, से जहाणामए केइ पुरिसे कं[1]च्छंसि वा जा[2]व वणविदुग्गंसि वा मियवित्तिए मियसंकप्पे मियपणिहाणे मियव[3]हाए गंता एते मिय त्ति काउं अन्नयरस्स मियस्स वधाए उसुं आ[4]यामेत्ता णं णिसिरेज्जा, से मियं वहिस्सामि त्ति कट्टु तित्तिरं वा व[5]ट्टगं वा च[6]डगं वा लावगं वा कवोतगं वा कविं वा कं[*]विंजलं वा विंधित्ता भवति, [**]इ[7]ति खलु से अण्णस्स अट्ठाए अण्णं फुं[7]सइ, अ[8]कस्माद्दंडे।

[२] से ज[9]हाणामए केइ पुरिसे सालीणि वा वीहीणि वा कोद्दवाणि वा कंगूणि वा प[10]रगाणि वा रालाणि वा [11]णिलिज्जमाणे अन्नयरस्स तणस्स वहाए सत्थं णिसिरेज्जा, से सा[12]मगं मयणगं मुगुंदगं [13]वीहिरूसितं कालेसुतं तणं छिंदिस्सामि त्ति कट्टु सालिं वा वीहिं वा [14]कोद्दवं वा कंगुं वा परगं वा रालयं वा छिंदित्ता भवइ, [15]इति खलु से अन्नस्स अट्ठाए अन्नं फुसति, अ[16]कस्मात् दंडे, एवं खलु तस्स त[17]प्पत्तियं सावज्जे त्ति आहिज्जति, चउत्थे दंडसमादाणे अ[18]कस्मात् दंडवत्तिए त्ति आहिते।

६९९. [१] अ[19]हावरे पंचमे दंडसमादाणे दिट्ठीवि[20]प्परियासियादंडे त्ति आहिज्जति, से जहाणामए [21]केइ पुरिसे माईहिं वा पिईहिं वा भातीहिं वा भगिणीहिं वा भज्जाहिं वा पुत्तेहिं वा धूताहिं वा सुण्हाहिं वा सद्धिं संवसमाणे मित्तं अ[22]मित्तमिति मन्नमाणे मित्ते हयपुव्वे भ[23]वति, दिट्ठीविप्परियासियादंडे।

[२] से ज[24]हा वा केइ पुरिसे गामघायंसि वा[25] णगरघायंसि वा खेड० कब्बड०

---

१. कच्छंसी खं १॥ २. जाव पव्वयविदुग्गंसि खं १ मु० विना। से जहाणामए केइ ता(जा)व पव्वतविदुग्गंसि वा मिगवुत्तीए चू०। तुलना—भगवतीसूत्रे प्रथमे शतकेऽष्टमे उद्देशके। "कच्छे वा यावद् वनदुर्गे वा" शी०। दृश्यतां पृ० १५७ पं० ६॥ ३. वहाते खं १ मु० विना॥ ४. आयमित्ता खं १ पु १ मु० विना। "आयामेत्त त्ति आयामेन समाकृष्य" शी०॥ ५. वट्टगं वा नास्ति पा० खं २ पु २ ला०॥ ६. चडगं वा नास्ति खं १। दृश्यतां सू० ७१०॥ * कविं(वि खं १)जलिं खं १, २॥ ** इइ खलु चू० विना। "एवं खलु" शी०॥ ७. फुसती खं १ पु १॥ ८. अकम्हादंडे खं १ पु १ विना॥ ९. जहा वा केइ खं १। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १२॥ १०. वराणि खं १॥ ११. णितिज्ज° खं २ पा० पु २ ला० सं०। "णितिज्जमाणे णिद्देमाणे" चू०॥ १२. सामगं तणगं मुकुंदगं खं १ पु १। "मदणका सुगंधा तणजाति" चू०॥ १३. वीहिऊसियं कलेसुथं खं १॥ १४. कोद्दवं वा कंगू वा खं २ पा० पु० २ ला० सं०। कोद्दं वा कंगुं वा वरगे वा रालं वा खं १॥ १५. एए खलु खं १॥ १६. अकस्मा दंडे खं १ विना। १७. तप्पत्तितं सावज्जं खं १ पु १ विना। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १॥ १८. अकस्मा दंड° खं १ विना॥ १९. आहा° खं १, २ पा०॥ २०. °विपरि° खं १ पु १। एवमग्रेऽपि॥ २१. केति खं १॥ २२. अमित्तमेव खं १ विना। अमित्तमिति मित्ते वधितपुव्वे चू०॥ २३. भवती खं १॥ २४. जहाणामए केइ मु०॥ २५. वा खेड० कब्बड० नगरघायंसि वा मडंबघायंसि वा खं २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मडंबघातंसि वा दोणमुहघायंसि वा पट्टणघायंसि वा[1] आसमघातंसि वा सन्निवेसघायंसि वा निगमघायंसि वा रायहाणिघायंसि वा अतेणं तेणमिति मन्नमाणे अतेणे हयपुव्वे भवइ, दिट्ठीविपरियासियादंडे, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं[2] सावज्जे त्ति आहिज्जति, पंचमे दंडसमादाणे[3] दिट्ठीविप्परियासियादंडे त्ति आहिते।

७००. अहावरे छट्ठे [4]किरियाठाणे मोसवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जहानामए केइ पुरिसे आयहेउं वा नायहेउं[5] वा अगारहेउं वा परिवारहेउं वा सयमेव मुसं वयति, अण्णेण वि मुसं वदावेति, मुसं वयंतं पि अण्णं समणुजाणति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं[6] सावज्जे[7] त्ति आहिज्जति, छट्ठे किरियाठाणे मोसवत्तिए त्ति आहिते।

७०१. अहावरे सत्तमे किरियाठाणे अदिण्णादाणवत्तिए त्ति आहिज्जति से जहाणामए केइ पुरिसे आयहेउं वा जाव परिवारहेउं वा सयमेव अदिण्णं आदियति, अण्णेण वि अदिण्णं आदियावेति, अदिण्णं आदियंतं अण्णं समणुजाणति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे[8] त्ति आहिज्जति, सत्तमे किरियाठाणे अदिण्णादाणवत्तिए त्ति आहिते।

७०२. अहावरे अट्ठमे किरियाठाणे अज्झत्थिए[9] त्ति आहिज्जति, से जहाणामए केइ पुरिसे, [10]से णत्थि णं [11]केइ किंचि विसंवादेति, सयमेव हीणे दीणे दुट्ठे दुम्मणे ओहयमणसंकप्पे चिंतासोगसागरसंपविट्ठे करतलपल्हत्थमुहे अट्टज्झाणोवगते भूमिगत[12]दिट्ठीए झियाति, तस्स णं अज्झत्थिया[13] असंसइया चत्तारि ठाणा

---

१. वा सन्निवेस° खं १॥ २. तप्पत्तितं सावज्जं ति खं १ पु १ विना। "तस्स तं सावज्जे ति पंचमा किरिया" चू०। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १॥ ३. समाताणे खं २ पा०॥ ४. किरियट्ठाणे खं १। एवमग्रेऽपि सर्वत्र॥ ५. णाइहेउं मु०। "णायहेतुं पुत्तो वा से अण्णो वा से कोइ" चू०॥ ६ तप्पत्तितं खं २॥ ७. सावज्जं खं १ पु १ विना। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १॥ ८. सावज्जं खं १ पु १ विना। सावज्ज त्ति पा०। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १॥ ९. पु १ विना अज्झत्थवत्तिए त्ति मु०। अज्झत्थिए त्ति नास्ति खं १। अज्झत्थवत्तिए आहि° खं १ विना। अज्झत्थिए, से जधा० चू०। "आध्यात्मिकमिति" शी०। अत्र अग्रे च अब्भत्थ° इति पाठोऽपि कासुचित् प्रतिषु दृश्यते॥ १०. से नास्ति खं १ विना। से जधा० केइ पुरिसे णत्थि णं विसंवादेति चू०। "तद्यथा नाम कश्चित् पुरुषः..., तस्य च नास्ति कश्चिद् विसंवादयिता" शी०॥ ११. केति खं १॥ १२. दिट्ठिए खं १॥ १३. °त्थियाऽसं° खं १। °त्थिता असं खं १ विना। °त्थिया असंसतिया पु १। "आध्यात्मिका, अध्यात्मे संश्रिताः अज्झत्थसंसइया, अथवा मुक्तसंशयमेव समानदीर्घत्वे कृते अज्झत्थिया असंसइया, अहवा संशयः अज्ञाने भये च, संशयं कुर्वन्तीति संशयिता" चू०। "आध्यात्मिकानि अन्तःकरणोद्भवानि मनःसंश्रितानि असंशयितानि वा" शी०। चू० शी० अनुसारेण 'अज्झत्थिया संसइया' इति 'अज्झत्थिया असंसइया' इति चोभयविधः पाठोऽत्र भाति। तुलना—आचा० सू० ६९० टि० १, २, सू० ७३० टि० २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवमाहिज्जंति, तं०—कोहे माणे माया[1] लोभे, अज्झत्थमेव कोह-माण-माया-लोहा, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं [2]सावज्जे ति आहिज्जति, अट्ठमे किरियाठाणे [3]अज्झत्थिए त्ति आहिते।

७०३. [4]अहावरे णवमे किरियाठाणे माणवत्तिए त्ति[5] आहिज्जइ, से जहाणामए[6] केइ पुरिसे जातिमदेण वा कुलमदेण वा बलमदेण वा रूवमएण वा तवमएण वा सुयमदेण वा लाभमदेण वा इस्सरियमदेण वा [7]पण्णामदेण वा अन्नतरेण वा मदट्ठाणेणं मत्ते समाणे परं हीलेति [8]निंदति खिंसति गरहति परिभवइ अवमण्णेति, [9]इत्तरिए अयमंसि अप्पाणं समुक्कसे, [10]देहा चुए [11]कम्मबितिए अवसे पयाति, तंजहा—गब्भातो गब्भं, जम्मातो जम्मं, मारातो मारं, णरगाओ णरगं, चंडे [12]थद्धे [13]चवले माणी यावि भवति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं [14]सावज्जे त्ति आहिज्जति, णवमे किरियाठाणे माणवत्तिए त्ति आहिते।

७०४. अहावरे दसमे किरियाठाणे मित्तदोसवत्तिए त्ति आहिज्जति, से जहाणामए[15] केइ पुरिसे [16]मातीहिं वा [17]पितीहिं वा [18]भाईहिं वा भगिणीहिं वा भज्जाहिं वा पुत्तेहिं वा धूयाहिं वा सुण्हाहिं वा सद्धिं संवसमाणे तेसिं [19]अन्नतरंसि अहा[20]लहुगंसि अवराहंसि सयमेव गरुयं [21]दंडं वत्तेति, तंजहा—सीतोदग[22]वियडंसि वा कायं

१. °लोभे खं १ विना॥ २. सावज्जं खं १ पु १ विना। दृश्यतां पृ० १५६ पं १॥ ३. °त्थिय्ते पा० खं २ पु २॥ ४. आहा° खं २ ला०॥ ५. त्ति नास्ति पा० खं २ पु २ सं०॥ ६. केति खं १॥ ७. पण्णाणमदेण खं १॥ ८. निंदेइ खं १ पु १ विना॥ ९. प्रतिषु पाठाः—इत्त(त्ति पु १)रिए अयं, अहमंसि पुण विसिट्ठजाइकुलबलाइगुणोववेए एवं अप्पाणं समुक्कसे पु १ मु० सं०। पु १ मु० सं० विना—इत्तिरिए अयमंसि अप्पाणं समुक्कसे खं १, आवश्यकचूर्णौ च। इत्तरिएइ अहमंसि अप्पाणं समुक्कसे खं २ पा० पु २ ला०। "इत्तरिओ अल्पप्रत्ययः, इत्वरमिति अल्पतरोऽयमस्मात् जात्यादिभिः, अस्मादहं जात्यादिभिर्महत्तर इति अप्पाणं विउक्कसेइ विविधं विशिष्टं वा आत्मानं विउक्कसतीति" चू०। "इतरोऽयं जघन्यो हीनजातिकः······अहं पुनर्विशिष्टजातिकुलबलादिगुणोपेतः, एवमात्मानं समुत्कर्षयेदिति" शी०॥ १०. देहतो चुतो चू०। "देहा चुए इत्यादि" शी०॥ ११. °बितिते खं २ पु २ पा०॥ १२. थंडे खं १। थड्डे पा०॥ १३. चवले थ माणी य वि खं १॥ १४. सावज्जं ति खं १ पु १ विना। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १॥ १५. केवि खं १ पु १॥ १६. मादीहिं खं १ पु १॥ १७. सं० चू० विना—पीतिहिं खं १। पीतीहिं अन्यत्र॥ १८. भादीहिं वा भतिणीहिं खं १॥ १९. °तरेसिं खं २ पु २ पा०। इत आरभ्य अस्य ७०४ सूत्रस्य तुलना दशाश्रुतस्कन्धस्य षष्ठाध्ययनेन सह कर्तव्या। दृश्यतामत्र सू० ७१३ टि० १५॥ २०. "लहुसओ अल्प इत्यर्थः" चू०। दृश्यतां सू० ७१३॥ २१. दंडं णिव्वत्तेति खं १ पु १ विना। दृश्यतां सू० ७१३। "दण्डं दुःखोत्पादकं वर्तयति करोति" शी०॥ २२. प्रतिषु पाठाः—°विगडंसि वा कायं उच्छा(च्छो सं०, च्छो मु०)लेत्ता पा० खं २ पु २ ला० सं०। °वियडंसि उच्छोलित्ता खं १। °वियडेण वा कायं उसिंचित्ता पु १। सीतोदग० वा कायं उवलेत्ता चू०। "शीतोदके विकटे प्रभूते······कायमधो बोलयिता भवति" शी०। तुलना—आचा० सू० ३६० इत्यादि॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ओबोलित्ता भवति, उसिणोदगवियडेणं[1] वा कायं ओसिंचित्ता भवति, अगणि-काएण[2] वा कायं उड्डहित्ता भवति, [3]जोत्तेण वा वेत्तेण वा णेत्तेण वा तया[4] वा कसेण वा [5]छिवाए वा लयाए वा पासाइं[6] उद्दालेत्ता[7] भवति, दंडेण वा अट्ठीण वा *मुट्ठीण वा लेलूण वा कवालेण वा कायं आउट्टित्ता[8] भवति, तहप्पकारे[9] पुरिसजाते [10]संवसमाणे दुम्मणा[11] भवंति, पवसमाणे सुमणा[12] भवंति, तहप्पकारे[13] पुरिसजाते दंडपासी दंडगुरुए दंडपुरक्खडे अहिए इमंसि लोगंसि अहिते परंसि लोगंसि संजलणे कोहणे [14]पिट्ठिमंसि यावि भवति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं सावज्जे[15] त्ति आहिज्जति, दसमे[16] किरियाठाणे मित्तदोसवत्तिए त्ति आहिते।

७०५. अहावरे एक्कारसमे किरियाठाणे मायावत्तिए त्ति आहिज्जति, जे इमे भवंति–गूढायारा[17] तमोकॉसिया[18] उलूगपत्तलहुया[19] पव्वयगुरुया[20], ते आरिया वि संता अणारियाओ[21] भासाओ विउज्जंति, अन्नहा संतं अप्पाणं अन्नहा मन्नंति, अन्नं पुट्ठा

---

१. °णं कायं उसिचित्ता खं १॥ २. चू० विना—°काएणं कायं उवडहित्ता पा० खं २ पु २ ला० सं०। °काएणं कायं उड्डहित्ता भवती खं १ पु १। "अगणिकाएण वा उम्मुएण वा तत्तलोहेण वा कायं उड्डहित्ता भवति" चू०। "अग्निकायेन उल्मुकेन तप्तायसा वा कायमुपदाहयिता भवति" शी०॥ ३. जोतेण वा वेतेण वा खं २ पु २ पा०॥ ४. तयाइ वा मु०। तया वा नास्ति खं १। "त्वचा वा सनादिकया" शी०॥ ५. छियाए खं १ विना। "छिव त्ति सेसओ कसओ" चू०॥ ६. पासायं खं २ पा० पु २ ला०॥ ७. "उद्दालेत्ति त्ति चम्माइं लंबावेत्ति" चू०। उद्दालयितुं ति चर्माणि लम्बयितुं भवति" शी०॥ *मुट्ठिणा वा लेलूणा वा खं २ पु ला० सं०॥ ८. मु० चू० विना—आउडेत्ता खं १, आवश्यकचूर्णौ च। आउरित्ता खं २ पा० पु २ ला० सं०। आउंचित्ता पु १। "कुट्टयतीति आउट्टेति" चू०। "कायमुपताडयिता भवति" शी०॥ ९. °प्पगारे पुरिसजाए खं २ पु २ पा० ला०॥ १०. संवास° खं १॥ ११. दुमण्णे भवति खं १ पु १ विना। दुम्मणा भवति मु०। दुहिता भवंति चू०॥ १२. सुम्मणो पा० खं २ पु २ ला० सं०॥ १३. °प्पगारे खं १ विना॥ १४. पिट्ठी° खं १॥ १५. सावज्जे ति पा० खं १ चू० विना। सावज्जं ति मु०। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १॥ १६. "एवं पुण केयि दोसवत्तियं अट्ठमं किरियट्ठाणं भणितुं पच्छा भणंति परदोसवत्तियं णवमं किरियट्ठाणं, पच्छा माणवत्तियं दसमं किरियट्ठाणं" चू०। "अपरे पुनरष्टमं क्रियास्थानमात्मदोषप्रत्ययिकमाचक्षते, नवमं तु परदोषप्रत्ययिकं, दशमं पुनः प्राण(मान)वृत्तिकं क्रियास्थानमिति" शी०॥ १७. गूढागारा खं २ पु २ पा०। "गूढो आचारो जेसिं" चू०। "गूढ आचारो येषाम्" शी०॥ १८. °कसिया खं १ पु १ विना। °काइया चू०, आवश्यकचूर्णौ च। "तमसि कायां चेष्टां कुर्वन्तीति तमोकाइया" चू०। "तमसि कषितुं शीलं येषां ते तमसि काषिणः, त एव च काषिकाः, पराविज्ञाताः क्रियाः कुर्वन्तीत्यर्थः" शी०॥ १९. उलुग° खं १ पु १। उलगपत्तलहुए पव्वतगरुए चू०॥ २ . °गुरुता खं १ पु १। गुरुवा ते आरिया खं १ पु १ विना॥ २१. °यातो भासातो जुज्जंति खं १ पु १ विना। °याओ भासाओ विपउज्जंति मु०। अणारियाहिं विउंटंति चू०। "अनार्यभाषाः प्रयुञ्जते" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अन्नं वागरेंति, अन्नं आइक्खियव्वं अन्नं आइक्खंति। से जहाणामए [1]केइ पुरिसे अंतोसल्ले तं सल्लं णो [2]सयं णीहरति, णो [3]अन्नेण णीहरावेति, णो [4]पडिविद्धंसेति, [5]एवामेव निण्हवेति, अविउट्टमाणे अंतो अंतो [6]रियाति, [7]एवामेव [8]माई मायं कट्टु णो आलोएति णो पडिक्कमति णो णिंदति णो [9]गरहति णो विउट्टति णो [10]विसोहति णो [11]अकरणयाए अब्भुट्ठेति णो [12]अहारिहं तवोकम्मं पायच्छित्तं पडिवज्जति, मायी अस्सिं लोए पच्चायाइ, मायी परंसि लोए पच्चायाति, [13]निंदं गहाय [14]पसंसते, [15]णिच्चरति, ण नियट्टति, णिसिरिय दंडं छाएति, [16]मायी [17]असमाहडसुहलेसे यावि भवति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं [18]सावज्जे त्ति आहिज्जइ, एक्कारसमे किरियाठाणे मायावत्तिए त्ति आहिते।

७०६. [19]अहावरे बारसमे किरियाठाणे [20]लोभवत्तिए त्ति आहिज्जति, [21]तं-जहा—जे इमे भवंति आरण्णिया आवसहिया [22]गामंतिया [23]कण्हुईराहस्सिया, णो बहुसंजया, णो बहुपडिविरया सव्वपाण-भूत-जीव-सत्तेहिं, ते [24]अप्पणा सच्चामो[25]साइं

---

१. केति पुरिसे खं १। एगे पुरिसे खं १ पु १ मु० विना॥ २. सतिं खं १। सइं पा०॥ ३. यन्नेण खं २॥ ४. पलिवि° चू०। परिवि° खं १॥ ५. एव परिणिण्हावेति खं १। "वेदणाभीतो णत्थि सल्लो त्ति णिण्हाइ" चू०॥ ६. रियइ मु०। झियाति चू०, आवश्यकचूर्णौ च। "रीयते व्रजति" शी०॥ ७. एवामेव खं २ पा० पु २ सं०॥ ८. माती खं १ पु १॥ ९. गरिहइ खं २ पु २ सं०॥ १०. विसोहेइ खं २ मु०॥ ११. अकरणाय खं २। अकरणाए खं १। अकरणताते पु १॥ १२. आधारिहं चू०॥ १३. खं १ [आवश्यकचूर्णि च] विना—निंदइ गहाय (गहाइ ला०) खं २ पा० पु २ ला० सं०। निंदइ गरहाय पु १। निंदइ गरहइ मु०। "मायी च निन्द्यते लोकेन इत्यर्थः, आत्मानं प्रशंसतीति" चू०। परं निन्दति······, परं निन्दयित्वाऽऽत्मानं प्रशंसयति" शी०॥ १४. पसंसिते खं १ विना। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ १५. "अधियं चरतीति णिचरती" चू०। "अधिकं निश्चयेन वा चरति······ निश्चरति" शी०॥ १६. माती खं २ पु २॥ १७. "असमाहडलेस्से, हिट्ठिल्लाओ तिण्णि असमाहडलेस्साओ······उवरिल्लाओ तिण्णि समाहडाओ" चू०। "असमाहृता अनङ्गीकृता शोभना लेश्या येन स तथा" शी०॥ १८. सावज्जे ति पु १। सावज्जं ति खं १ पु १ चू० विना। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १॥ १९. आहा° पा० खं २ पु २ ला०॥ २०. °वत्तिते खं २ पु २ ला० पा०॥ २१. तंजहा अत्र नास्ति खं १ विना। जे इमे भवंति तंजहा खं २ पु १ सं०। "तद्यथा य इमे" शी०॥ २२. गामअंतिकं अब्भासे ग्रामस्य ग्रामयोर्वा ग्रामाणां वा अंतिए वसंतीति गामंतिया (अंतिए व गामणियंतिया–प्र०) ग्राममुपजीवन्तीत्यर्थः" चू०। "ग्रामस्यान्ते समीपे वसन्तीति ग्रामान्तिकाः" शी०। आवश्यकचूर्णौ त्वत्र गामणियंतिया इति पाठः, सू० ७१२-८६१ मध्येऽपि तथैव पाठ इत्यपि ध्येयम्॥ २३. कण्हुयिर° चू०। कण्हुयीरा° खं १। कन्हुतीरा° पु १। "क्वचित्······रहस्यं येषां ते क्वचिद्राहसिकाः" शी०॥ २४. अप्पणो खं १ मु० चू०। "आत्मना स्वतः" शी०। "स्वयमोऽर्थे अप्पणो नवा"–सि० ८।२।२०९॥ २५. °साइं वियुंजंति खं २ पु २ पा० ला० सं०। °साइं पजुंजंति चू०। "एवं वक्ष्यमाणनीत्या विशेषेण युञ्जन्ति" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं विउंजंति–अहं ण हंतव्वो अन्ने हंतव्वा, अहं ण अज्जावेतव्वो अन्ने अज्जावेयव्वा, [1]अहं ण परिघे[2]त्तव्वो अन्ने परिघेत्तव्वा, अहं ण परितावेयव्वो अन्ने परितावेयव्वा, अहं ण उद्दवेयव्वो अन्ने उद्दवेयव्वा, [3]एवामेव [4]ते इत्थिकामेहिं मुच्छिया गिद्धा गढिता गरहिता अज्झोववण्णा जाव वासाइं चउपंचमाइं छद्दसमाइं अप्पयरो वा भुज्जयरो वा भुंजि[5]त्तु भोगभोगाइं कालमासे कालं किच्चा अन्नतरेसु [6]आसुरिएसु कि[7]ब्बिसिएसु ठाणेसु उववत्तारो भवंति, ततो विप्पमुच्चमाणा [*]भुज्जो भुज्जो एलमूयत्ताए [8]तमूयत्ताए [9]जाइमूयत्ताए [10]पच्चायंति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं [11]सावज्जे त्ति आहिज्जति, दुवालसमे किरियाठाणे लोभवत्तिए त्ति आहिते। [12]इच्चेताइं दुवालस किरियाठाणाइं दविएणं समणेणं वा माहणेणं वा [13]सम्मं सुपरिजाणियव्वाइं भवंति।

७०७. अहावरे तेरसमे किरियाठाणे इरिया[14]वहिए त्ति आहिज्जति, इह खलु अत्तत्ताए संवुडस्स अणगारस्स इरियासमियस्स भासासमियस्स एसणासमियस्स आयाणभंडमत्तणिक्खेवणासमियस्स उच्चार-पासव[15]ण-खेल-सिंघाण-जल्लपारिट्ठावणिया-समियस्स मणसमियस्स [16]वइसमियस्स कायसमियस्स मणगुत्तस्स [17]वइगुत्तस्स कायगुत्तस्स [18]गुत्तस्स [19]गुत्तिंदियस्स गुत्तबंभचारिस्स आउत्तं गच्छमाणस्स आउत्तं

---

१. एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खं १, चू० अनुसारेण तु अन्ने परितावेयव्वा इति पाठानन्तरं भाति॥ २. पा० चू० विना–°घित्त° खं २ पु २। °घेत° पु १ ला० सं०॥ ३. "एवामेवेत्यादि" शी०॥ ४. ते नास्ति खं १ पु १ मु० शी० विना। "एमेव इत्थिकामेसु⋯⋯मुच्छिता गिद्धा जाव अज्झोववण्णा चू०। "एवमेव⋯ते⋯स्त्रीप्रधानाः कामाः स्त्रीकामाः, यदिवा स्त्रीषु कामेषु च शब्दादिषु मूर्छिताः गृद्धा ग्रथिता अध्युपपन्नाः" शी०। 'गरहिया' इति पदं चूर्णौ शी० वृत्तौ च न दृश्यते, दृश्यतां सू० ७१३। तुलना–आचा० सू० ३७४, पृ० ४०४ पं० १७॥ ५. °त्तु भोगाइं खं १। दृश्यतां सू० ७१३। "भुक्त्वा भोगभोगान् इति, स्त्रीभोगे सति अवश्यं शब्दादयो भोगा भोगभोगाः, तान् भुक्त्वा" शी०॥ ६. आसू° खं १। "आसुरिएसु⋯⋯जेसु सूरो नत्थि ट्ठाणेसु" चू०। "आसुरिकेषु" शी०॥ ७. °सएसु खं १॥ *भुज्जो २ एल° खं १। भुज्जो एल° खं १ विना॥ ८. तमूयत्ताए जाइमूयत्ताए नास्ति खं १, आवश्यकचूर्णौ च। "तमो-काइयत्ताए त्ति जात्यन्धो भवति बालंधो वा" चू०। "तमूयत्ताए त्ति तमस्त्वेन अत्यन्तान्ध-तमसत्वेन जात्यन्धतया" शी०। दृश्यतां सू० ७१२, ८६१॥ ९. जाइमूयत्ताए नास्ति खं १, २ पु २ चू०॥ १०. ते पच्चायंते खं २॥ ११. सावज्जं ति खं १ पु १ विना। सावज्जे ति पु १॥ १२. इच्चेताणि चू०। इच्चेयाइं खं १, २ पा० पु २ मु०। इच्चेइयाइं ला० सं०॥ १३. सम्मं सुप्प(प पु १)रिजाणियव्वाणि खं १ पु १। सम्मं पडिलेहितव्वाणि चू०॥ १४. °वहिय त्ति पा० खं २ पु २ ला० सं०॥ १५. पा० पु २ मु० विना––खेलसिंघाणगपारि° खं १। खेलजल्ल-सिंघाणपारि° खं २ ला० सं०। खेलजल्लसिंघाणगपारि° पु १ खं १॥ १६. °वतिस° खं १। पु १ चू० विना वयस°॥ १७. वतिगु° खं १॥ १८. गुत्तस्स नास्ति खं १ विना। "पुनः गुप्ति(प्त)-ग्रहणम् एतावान् गुप्तिगोचरः, नातः परं गुप्तिरन्यापि दृश्यते" चू०। "तथा⋯⋯गुप्तस्य,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चिट्ठमाणस्स आउत्तं [1]णिसीयमाणस्स आउत्तं तुयट्टमाणस्स आउत्तं भुंजमाणस्स आउत्तं भासमाणस्स आउत्तं वत्थं पडिग्गहं कंबलं पायपुंछणं गेण्हमाणस्स वा णिक्खिवमाणस्स वा जाव चक्खुपम्हणिवातमवि अत्थि [2]वेमाया सुहुमा किरिया इरियावहिया नामं [3]कज्जति, सा पढम[4]समए बद्धा [5]पुट्ठा, [6]बितीय[7]समए वेदिता, ततिय[8]समए णिज्जिण्णा, सा बद्धा पुट्ठा उदीरिया [9]वेदिया णिज्जिण्णा सेयकाले [10]अकम्मं चावि भवति, एवं खलु तस्स तप्पत्तियं [11]सावज्जे त्ति आहिज्जति, तेरसमे किरियाठाणे इरियावहिए त्ति आहिते।

से बेमि—जे [12]यं अतीता जे य पडुप्पन्ना जे [13]यं आगमिस्सा अरहंता भगवंता सव्वे ते एताइं [14]चेव तेरस किरियाठा[15]णाइं [16]भासिंसु वा भासंति वा भासिस्संति वा [17]पण्णविंसु वा पण्णवेंति वा [18]पण्णविस्संति वा, एवं चेव तेरसमं किरियाठाणं सेविंसु वा सेवंति वा सेविस्संति वा।

पुनर्गुप्तग्रहणमेताभिरेव गुप्तिभिर्गुप्तो भवतीत्यस्यार्थस्याविर्भावनायात्यादरख्यापनार्थं वेति'' शी०। दृश्यतां सू० ७१४॥ १९. गुत्तेंदि° खं १॥

१. निसिय° खं १॥ २. विमाता खं १ पु १। विमाया मु०। ''विषमा मात्रा वेमाता'' चू०। विविधा मात्रा विमात्रा'' शी०॥ ३. कज्जती खं १ पु १॥ ४. °मंते खं २ पा० पु २ ला० सं०॥ ५. पुट्ठा च बि° खं २॥ ६. बितिय° खं १॥ ७. °मते खं १ पु १॥ ८. °मते मु० विना॥ ९. वेतिया पु १॥ १०. अकम्मं वा(चा)वि खं २ पा० पु २ ला० सं०। अकम्मका वि खं १। अकम्म यावि पु १। अकम्मे यावि मु०। ''सेयकाले अकम्मं चावि भवति, सेयकालो त्ति एस्सो कालो, से त्ति णिद्देसे, से इरिवधियाए कम्मे अकालो तस्स दोण्हं समयाणं परेणं, अकम्मं चावि भवति, चशब्दोऽधिकवचनादिषु'' चू०। ''सेयकाले त्ति आगामिनि तृतीयसमये तत्कर्मापेक्षया अकर्मतापि च भवति'' शी०॥ ११. सावज्जं ति खं १ पु १ चू० विना। दृश्यतां पृ० १५६ पं० १। अत्रेदं ध्येयम्—आवश्यकचूर्णावत्र असावज्जे त्ति इति पाठः। दृश्यतां पृ० १५२ टि० १३। सूत्रकृताङ्गचूर्णौ तु यद्यपि सावज्जे त्ति इति पाठो दृश्यते, तथापि चूर्णिगतविवरणानुसारेण तत्रापि असावज्जे त्ति इति शुद्धपाठो भाति, तथाहि—''एवं खलु तस्स० [अ?]सावज्जे त्ति आहिज्जति, एवं ताव वीतरागस्स। जे पुण सरागसंजता तेसिं संपराइया, ते पुण जाइं एताइं इरियावहियवज्जाइं बारस किरियट्ठाणाइं तेसु वट्टंति······तेसिं प्रमाद-कषाय-योगनिमित्तो संपराइयबंधो भवति······। जो पुण कसाय-विरहितेण जोगेण बज्झति सो य इरियावहियो। हिट्ठिल्ला पुण सावज्जा चेव बारस किरियट्ठाणाइं भवंति चउपच्चइओ पंचपच्चइओ वा एवं सरागसंजतस्स बंधो सावज्जो चेव''[प्रत्यन्तरे 'असावज्जो चेव' इति पाठो लभ्यते, तदनुसारेण तु 'बंधो, वीतरागसंजतस्स असावज्जो चेव' इति पाठोऽत्र कल्पनीयः] इति सूत्रकृताङ्गचूर्णौ॥ १२., १३. य नास्ति खं २ पा० पु २ ला० सं०। तुलना सू० ६६०। दृश्यताम् आचा० सू० १३२, ५२२॥ १४. चेव नास्ति खं २ चू०॥ १५. °णातिं खं १॥ १६. भासंसु खं १, २॥ १७. पण्णवेंसु(वेसुं पु १, वेसु पा० ला०) खं १ पा० पु १, २ ला०॥ १८. पण्णवेसंति खं २ पा० पु २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७०८. अदुत्तरं च णं पुरिसविजयविभंगमाइक्खिस्सामि। इह खलु नाणापण्णाणं नाणाछंदाणं नाणासीलाणं नाणादिट्ठीणं नाणा[1]रुईणं नाणारंभाणं [2]णाणाज्झवसाणसंजुत्ताणं नाणाविहं पावसुयज्झयणं एवं भवति, तंजहा[3]—भोम्मं उप्पायं सुविणं अंतलिक्खं [4]अंगं सरलक्खणं वंजणं इत्थिलक्खणं पुरिसलक्खणं हयलक्खणं गयलक्खणं गोणलक्खणं मिंढलक्खणं कुक्कुडलक्खणं तित्तिरलक्खणं वट्टगलक्खणं लावगलक्खणं चक्कलक्खणं छत्तलक्खणं चम्मलक्खणं दंडलक्खणं असिलक्खणं मणिलक्खणं [5]कागिणिलक्खणं [6]सुभगाकरं दुब्भगाकरं [7]गब्भकरं [8]मोहणकरं [9]आहव्वणिं पागसासणिं दव्वहोमं [10]खत्तियविज्जं चंद[11]चरियं सूर[12]चरियं सुक्क[13]चरियं [14]बहस्सइचरियं उक्कापायं [15]दिसीदाहं मियचक्कं वायसपरिमंडलं पंसु[16]वुट्ठिं केसवुट्ठिं मंसवुट्ठिं रुहिरवुट्ठिं वेतालिं अद्धवेतालिं [17]ओसोवणिं तालु[18]ग्घाडणिं सोवागिं सावरिं [19]दामिलिं कालिंगिं गोरिं गंधारिं [20]ओवतणिं उप्पतणिं [21]जंभणिं

---

१. °रुतीणं खं १ मु० विना॥ २. प्रतिषु पाठः—नाणज्झ° खं १। नाणामज्झ° खं २ पा० पु २ ला० सं०। नाणाज्झ° पु १ चू०। दृश्यतां सू० ७१८॥ ३. भोमं खं १ चू० विना॥ ४. अंगसरल° खं २। अंगसरं ल° खं १। "अङ्गे भवमाङ्गम्''', तथा स्वरलक्षणम्' शी०॥ ५. काकणि° खं १॥ ६. सुभगाकारं दुभ(ब्भ पु १)गाकारं खं १ पु १। "सुभगं दूभगं दूभगं सुभगं करेति" चू०। "दुर्भगमपि सुभगमाकरोति सुभगाकरां सुभगमपि दुर्भगमाकरोति दुर्भगाकराम्" शी०॥ ७. गब्भाकरं खं १ पु २ विना। "गर्भकरां गर्भाधानविधायिनीम्" शी०॥ ८. मोहकरं पु २। "मोहं मेहुणे वाजीकरणम्" चू०। "मोहो व्यामोहो वेदोदयो वा, तत्करणशीलाम्" शी०॥ ९. आहव्वणी सं०। आहवणी पा०। आहव्वणी पागसासणी खं २। "आथर्वणीम्" शी०॥ १०. खे(ख)त्तविज्जं खं १। "खत्तियाणं विज्जा खत्तविज्जा" चू०। "क्षत्रियाणां विद्या धनुर्वेदादिका'''ताम्" शी०॥ ११. °चरितं खं १ पु १ चू०। "चंदचरियं इत्यादि,'''चन्द्रचरितमिति" शी०॥ १२. °चरियं पु १ चू० विना। "सूर्यचरितं त्विदम्" शी०॥ १३. "सुक्कचरितं सुक्कचारो" चू०। "शुक्रचारो वीथीत्रयचारादिकः" शी०॥ १४. बुहस्सतिच° खं १। बिहप्फतिचरितं पु १। "बहस्सती संवच्छरट्ठायी एक्केक्कं रासिं कमेण चरति" चू०। "बृहस्पतिचारः" शी०॥ १५. दिसा° खं १ चू० विना॥ १६. °विट्ठिं खं १॥ १७. ओसोयणिं खं १ पु १॥ १८. °ग्घायणिं सोवातिं खं १॥ १९. दामलिं पु १। दामिलं पु २। दमलिं खं १। "दमिली दमिलभासाए" चू०॥ २०. "जाए उप्पतिति सयं अण्णं वा उप्पतावेति सा उप्पादणी, जाए अभिमंतितो णिवडति सयं अण्णं वा णिवडावेति सा णिवडणी" चू०। "अवपतनी उत्पतनी" शी०॥ २१. "जा विजृम्भति जाए कंपावेति पासादं रुक्खं पुरिसं वा सा जंभिणी, जाए थंभिज्जति सा थंभणी''', जाए जंघा ऊरुगा य लेसिज्जंति आसणे वा तत्थेव लाइज्जति सा लेसणी, आमयो णाम वाधी जरमादि महो वा लाएति आमयकरणी, सल्लं पविट्ठं णीहरावेति सा पुण विज्जा ओसधी वा''', अदिस्सो जाए भवति सा अंतद्धाणि अंजणं वा एवमादिआओ विज्जाओ" चू०। "जृम्भणी स्तम्भनी श्लेषणी आमयकरणी विशल्यकरणी प्रक्रामणी अन्तर्धानकरणीत्येवमादिका विद्या अधीयते" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

थंभणिं लेसणिं आमयकरणिं [1]विसल्लकरणिं पक्कमणिं अंतद्धाणिं [2]आयमणिं एवमादिआओ [3]विज्जाओ अन्नस्स [4]हेउं पउंजंति, पाणस्स हेउं पउंजंति, [5]वत्थस्स हेउं पउंजंति, लेणस्स हेउं पउंजंति, सयणस्स हेउं पउंजंति, अन्नेसिं वा विरूवरूवाणं कामभोगाण हेउं [6]पउंजंति, [7]तेरिच्छं ते विज्जं सेवंति, [8]अणारिया विप्पडिवन्ना ते [9]कालमासे कालं किच्चा अण्णतराइं [10]आसुरियाइं किब्बिसियाइं ठाणाइं उववत्तारो भवंति, ततो वि विप्पमुच्चमाणा भुज्जो एलमूयताए[11] तमअंधयाए पच्चायंति।

७०९. से एगतिओ आय[12]हेउं वा णायहेउं वा अगारहेउं वा परिवारहेउं वा नायगं वा सहवासियं वा [13]णिस्साए अदुवा [14]अणुगामिए १, अदुवा उवचरए २, अदुवा [15]पांडिपहिए ३, अदुवा संधिच्छेदए ४, ↑ अदुवा [16]गंठिच्छेदए ५, ↑ अदुवा उरब्भिए ६, अदुवा सोवरिए ७, अदुवा [17]वागुरिए ८, अदुवा साउणिए ९, अदुवा मच्छिए १०, [18]अदुवा गोपालए ११, अदुवा गोघायए १२, अदुवा [19]सोणइए १३, अदुवा [20]सोवणियंतिए १४।

से [21]एगतिओ अणुगामियभावं [22]पडिसंधाय तमेव [23]अणुगमियाणुगमिय हंता

---

१. विसल्लिक° खं २ ॥ २. आयमणिं खं १ चू० शी० मध्ये न दृश्यते ॥ ३. विज्जातो खं १, २ पु २ ला० सं० ॥ ४. हेउं वियुज्जति त्ति पाणहेउं वियुंजंति खं १ ॥ ५. वत्थस्स लेणस्स सयणस्स अन्ने(ण्णे पु १०)सिं खं १ पु १। वत्थस्स हेउं पउंजंति नास्ति खं २ पु २ ॥ ६. विउंजंति पु १ ॥ ७. तिरिच्छं चू० मु०। "तिरश्चिं इत्यादि" शी० ॥ ८. ते अणा° मु० ॥ ९. ते नास्ति मु० ॥ १०. आसुरित्ताइं खं १। आसुरिताइं किब्बिसियठाणाइं पु १ ॥ ११. °मुयताए पा० खं २ ला०। °मुयत्ताए पु २ सं० ॥ १२. °हेउं वा सयणहेउं वा अगार खं २। °हेउं वा णायहेउं वा सयणहेउं वा अगार° मु०। दृश्यतां सू० ६९५। "ज्ञातयः स्वजनाः, तन्निमित्तम्" शी० ॥ १३. निस्साते खं १ पु १ विना ॥ १४. आ(अ सं०)णुगामिते पा० खं २ पु २ सं०। अणुगामिओ चू०। "अनुगामुकः" शी० ॥ १५. पाडिप(व पु १)धिए खं १ पु१। पडिपहिते खं १ पु १ विना। इत आरभ्य तत्तत्पदान्ते °ए स्थाने खं १ पु १ मु० विना °ते इति वर्तते ॥ १६. गंठिभेदते खं १ मु० विना। ↑ ↑ एतदन्तर्गतस्य पाठस्य चूर्णौ शी० वृत्तौ वात्र व्याख्या न दृश्यते। तथापि शी० वृत्तौ अग्रे व्याख्या वर्तते, दृश्यतां पृ० १६७ टि० १२ ॥ १७. साउणिए अदुवा वागुरिए खं १ शी०। "अथवा······शाकुनिकः, अथवा······वागुरिकः" शी० ॥ १८. अदुवा गोघायए ११ अदुवा गोपालए १२ मु०। "अथवा गोपालभावं प्रतिपद्यते, अथवा गोघातकः स्यात्" शी० ॥ १९. से(सो पु २)णयते पा० खं २ पु २ ला०। सेवणयते सं०। सोवणिए मु०। दृश्यतां पृ० १६८ पं० ११ टि० ८। "शौवनिकः शुनां परिपालकः" शी० ॥ २०. सोवणितंतिते खं १ पु १ मु० विना। दृश्यतां पृ० १६८ टि० ११। "सोवणियंतिये त्ति श्वभिः पापर्द्धिं कुर्वन् मृगादीनामन्तं करोतीत्यर्थः" शी० ॥ २१. एगइतो आणु° खं १ पु १ विना। "एगदिए आणु०······अनुगच्छतीत्यानुगामिकः" चू०। "अनुगामुकभावम्" शी० ॥ २२. परिसं° खं १ ॥ २३. अणुगामिया° खं २ मु०। अणुगामिया अणुगमित्त हंता खं १ पु १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

छेत्ता भेत्ता लुंपइत्ता विलुंपइत्ता उद्दवइत्ता आहारं आहारेति, इति से महया पावेहिं कम्मेहिं अत्ताणं उवक्खाइत्ता भ[1]वति १।

[2]से एगतिओ उवच[3]रगभावं पडिसंधाय तमेव [4]उवचरित २ हंता छेत्ता भेत्ता लुंपइत्ता विलुंपइत्ता उद्दवइत्ता आहारं आहारेति, [5]इति से महया [6]पावेहिं कम्मेहिं अत्ताणं उवकखाइत्ता भवति २।

से [7]एगतिओ पाडिपहियभावं पडिसंधाय [8]तमेव पडिपहे ठिच्चा हंता छेत्ता भेत्ता लुंपइत्ता विलुंपइत्ता उद्दवइत्ता आहारं आहारेति, इति से महया पावेहिं कम्मेहिं [9]अत्ताणं उवक्खाइत्ता भवति ३।

[10]से एगतिओ संधिच्छेदगभावं पडिसंधाय तमेव संधिं छेत्ता भेत्ता जाव इति से महता पावेहिं कम्मेहिं अत्ताणं उवक्खाइत्ता भवति ४।

से[11] एगतिओ गंठिच्छे[12]दगभावं पडिसंधाय तमेव गंठिं छेत्ता भेत्ता जाव इति से महया पावेहिं कम्मेहिं [13]अप्पाणं उवक्खाइत्ता भवति ५।

[14]से एगतिओ उरब्भि[15]यभावं पडिसंधाय उरब्भं वा अण्णतरं वा तसं पाणं हंता जाव उवक्खाइत्ता भवति ६। एसो अभिलावो सव्वत्थ।

से एगतिओ [16]सोयरियभावं पडिसंधाय महिसं वा अण्णयरं वा तसं पाणं हंता जाव उवक्खाइत्ता भवति ७।

---

१. भवती खं १॥ २. से तेगयतो खं १ पु १ विना॥ ३. °रयभा° खं १ पु १ विना॥ ४. उवचरियं खं २। उवचरियं २ पा० पु २ ला० सं०। उवचरित २ खं १। उवचरित पु १। यस्थाने तच्छ्रुतेरत्र प्राचुर्येण दर्शनात् उवचरिय उवचरिय इति उवचरित उवचरित इति वा पाठोऽत्र 'अणुगामिय अणुगामिय' इति पूर्वपाठवत् समीचीनः॥ ५. इई खं २ पा० ला० सं०। ६. पावकम्मेहिं खं १ पु १॥ ७. एगयओ खं २ पा० पु २ ला० सं०॥ ८. तमेवं खं १॥ ९. अप्पाणं खं १ मु० विना॥ १०,११ से तेगइओ खं १ मु० विना॥ १२. °दाभावं खं २ पु २ ला० पा०। "अथैकः'''सन्धिच्छेदकभावं खत्रखननत्वं'''अथैकः घुर्घुरादिना ग्रन्थिच्छेदकभावं प्रतिपद्य तमेवानुयाति" शी०॥ १३. अत्ताणं मु०॥ १४. से तेगइओ खं १ मु० विना॥ १५. °ब्भितभावं खं १॥ १६. सोवरिय खं १ पु १ चू० मु० विना। "अत्रान्तरे सौकरिकपदम्, तच्च स्वबुद्ध्या व्याख्येयम्, सौकरिकाः श्वपचाश्चाण्डालाः खट्टिका इत्यर्थः" शी०। अत्रेदं बोध्यम्—चूर्णौ 'वागुरिय-साउणिय-मच्छिग-गोघातग'पदानन्तरं 'सोअरिय'पदं दृश्यते, तदपि च पाठान्तररूपेण—"उरब्भो णाम उरणओ''''''। वागुरिओ त्ति वाहो''''''। सउणा मोर-तित्तिरादि''''''। मच्छगं जालेण गलेण वा''''''। सेगतिओ गोघातगभावं पडिसंधाय गोणं मारेति, तस्यालाभे महिसमेलगं वा। केइ पुण भणंति—सोअरियभावं ति, महिसं, अण्णतरो तव्वतिरित्तो गोणादि" चू०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से एगतिओ वागुरियभावं पडिसंधाय मिगं वा अण्णतरं वा तसं पाणं हंता जाव उवक्खाइत्ता भवति ८।

से[1] एगतिओ साउणियभावं पडिसंधाय सउणिं वा अण्णतरं वा तसं पाणं हंता जाव उवक्खाइत्ता भवति ९।

से एगतिओ मच्छियभावं पडिसंधाय मच्छं वा अण्णयरं वा तसं पाणं हंता जाव उवक्खाइत्ता भवति १०।

से एगतिओ [2]गोघातगभावं पडिसंधाय[3] गोणं वा अण्णतरं वा तसं पाणं हंता जाव उवक्खाइत्ता भवति ११।

[4]से एगतिओ [5]गोपालगभावं पडिसंधाय तमेव गोणं वा [6]परिजविय परिजविय हंता जाव उवक्खाइत्ता भवति १२।

[7]से एगतिओ [8]सोवणियभावं पडिसंधाय[9] सुणगं वा अन्नयरं वा तसं पाणं हंता जाव उवक्खाइत्ता भवति १३।

[10]से एगतिओ [11]सोवणियंतियभावं [12]पडिसंधाय मणुस्सं वा अन्नयरं वा तसं पाणं हंता जाव आहारं आहारेति, इति से महता [13]पावेहिं कम्मेहिं अत्ताणं उवक्खाइत्ता भवति १४।

---

१. से तेगतो पा० खं २ ला०। से तेगइतो सं०। से एगइतो पु १॥ २. अत्रेदं ध्येयम्- पूर्वं [पृ० १६६ पं० ११] 'गोपालक'पदानन्तरं 'गोघातक'पदमुपन्यस्तम्, शी० वृत्तावपि तथैव व्याख्यातं तत्र अत्र च, सूत्रे तु अत्र क्रमविपर्यासो दृश्यते। चूर्णौ तु 'गोपालक'पदस्य व्याख्यैव न दृश्यते, दृश्यतां पृ० १६७ टि० १६। "अथैकः कश्चिद् गोपालकभावं प्रतिपद्य कस्याश्चिद् गोः कुपितः सन् तां गां परिविच्य पृथक् कृत्वा तस्या हन्ता......भवति। अथैकः कश्चित् क्रूरकर्मकारी गोघातकभावं प्रतिपद्य गामन्यतरं वा त्रसं प्राणिनं व्यापदयेत्" शी०॥ ३. °य तमेव गोणं मु०॥ ४, ७, १० से तेगइओ खं १ मु० विना॥ ५. गोवालं वा मु०॥ ६. परिजविय परिजविय खं १॥ ८. "सोणइओ आगासपाणं डंबो य" चू०। दृश्यतां पृ० १६६ पं० ११॥ ९. °य तमेव सु° मु०॥ ११. सोवगणियंतियभावं पु २। "सोवागणियन्तिओ त्ति सुणए पचंती सोवागा, णि आधिक्ये, अंतेसु [गा]मादीणं वसंतीति अंतिआ जधा पच्चंतिआ, एवं सोवागा वि, अधियं ति जो णियंतिओ सो पुण सोवागेहिंतो वि अंतियतरो भवति" चू०। "श्वभिश्चरति शौवनिकः, अन्तोऽस्यास्तीत्यन्तिकः, अन्ते वा चरति आन्तिकः पर्यन्तवासीत्यर्थः......शौवनिकान्तिकः क्रूरसारमेयपरिग्रहः प्रत्यन्तनिवासी च प्रत्यन्तनिवासिभिर्वा श्वभिश्चरतीति" शी०। दृश्यतां पृ० १६६ टि० २०॥ १२. परिसं° खं १॥ १३. पावकम्मेहिं खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७१०. [1]से एगतिओ परिसामज्झातो[2] उट्ठित्ता अहमेयं [3]हंछामि त्ति कट्टु तित्तिरं वा वट्टगं वा लावगं वा कवोयगं वा[4] कविं वा कविंजलं वा अण्णयरं वा तसं पाणं हंता जाव उवक्खाइत्ता भवति।

[5]से एगतिओ [6]केणइ आदाणेणं विरुद्धे समाणे अदुवा खलदाणेणं[7] अदुवा सुराथालएणं[8] गाहावतीणं वा गाहावइपुत्ताण[9] वा सयमेव अगणिकाएणं सस्साइं[10] झामेति, अण्णेण वि अगणिकाएणं सस्साइं[11] झामावेति, अगणिकाएणं सस्साइं[11] झामंतं[12] पि अण्णं समणुजाणति, इति से महता पावेहिं[13] कम्मेहिं अत्ताणं उवक्खाइत्ता भवति।

से एगतिओ [14]केणइ आयाणेणं विरुद्धे समाणे अदुवा खलदाणेणं अदुवा सुराथालएणं[15] गाहावतीण वा गाहावइपुत्ताण[16] वा उट्टाण वा गोणाण वा घोडगाण वा गद्दभाण वा सयमेव घूराओ[17] कप्पेति, अण्णेण वि कप्पावेति, कप्पंतं पि अण्णं समणुजाणति, इति से महया जाव भवति।

से[18] एगतिओ [19]केणइ आदाणेणं विरुद्धे समाणे अदुवा खलदाणेणं अदुवा सुराथालएणं गाहावतीणं वा गाहावतिपुत्ताणं वा उट्टसालाओ वा [20]गोणसालाओ वा घोडगसालाओ वा गद्दभसालाओ वा कंटगबोंदियाए[21] पडिपेहित्ता सयमेव अगणिकाएणं झामेति, अण्णेण वि झामावेति, झामंतं पि अन्नं समणुजाणइ[22], इति से महया जाव भवति।

---

१. से तेगइत्तो खं १ मु० विना॥ २. °मज्झगओ उट्ठित्ता तं अह° खं १॥ ३. आहणामि खं १ चू० विना॥ ४. वा कविंजलं खं १ विना। दृश्यतां सू० ६९८॥ ५. से तेगइओ खं १ मु० विना॥ ६. केणति खं १, २ पु १॥ ७. खलु° खं १ पु १ मु० विना। "खलके दाणं खलभिक्खं, तदूणं दिण्णं ण दिण्णं वा, तेण विरुद्धो" चू०। "खलस्य कुथितादिविशिष्टस्य दानं खलके वाऽल्पधान्यादेर्दानं खलदानम्, तेन कुपितः" शी०॥ ८. °वाल° खं १। "सुराथालगं ति थालगेण सुरा पिज्जति, तत्थ परिवाडीए आवेट्ठस्स वारो ण दिण्णो उट्ठावितो वा, तेण विरुद्धो" चू०। "सुरायाः स्थालकं कोशकादि, तेन विवक्षितलाभाभावात् कुपितः" शी०॥ ९. °वतीपु° खं १ पु १॥ १०. सस्सातिं खं १॥ ११. सासातिं खं १। सासाइयं खं २। सस्सामाइयं ला०। सासमाइयं पु २॥ १२. झामंतं सम° खं १। "झामिताइं अणुजाणति 'सुट्ठु तुमे झामिताइं' ति" चू०॥ १३. पावकम्मेहिं खं १ मु०॥ १४. केणति खं १॥ १५. °वाल° खं १॥ १६. °वतीपु° खं १॥ १७. सूराओ खं १। "घूरीयाओ त्ति जङ्घा (हूंका-प्र०) खलुका वा" शी०॥ १८. से तेगइओ पु १, २ पा०॥ १९. केणति खं १॥ २०. 'गोणसालाओ वा' नास्ति खं २ पा० पु २ ला०॥ २१. °बोंदिताहिं पडि° खं १। "कंटकबोंदियाए त्ति कण्टकशाखाभिः" शी०॥ २२. °जाणाति खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से[1] एगतिओ [2]केणइ आयाणेणं विरुद्धे समाणे अदुवा खलदाणेणं अदुवा सुराथालएणं गाहावतीणं वा गाहावइपुत्ताणं वा कुंडलं वा गुणं वा मणिं वा मोत्तियं वा सयमेव अवहरति, अन्नेण वि अवहरावेति, अवहरंतं पि अन्नं समणुजाणति, इति से महया जाव भवति।

से एगइओ [3]केणइ आदाणेणं विरुद्धे समाणे अदुवा खलदाणेणं अदुवा सुराथालएणं समणाण वा माहणाण वा छत्तगं वा दंडगं वा भंडगं वा मत्तगं वा [4]लेंट्ठिगं वा भिसिगं वा [5]चेलगं वा चिलिमिलिगं वा [6]चम्मगं वा चम्मच्छेदणगं वा [7]चम्मकोसं वा सयमेव अवहरति जाव समणुजाणति इति से महया जाव उवक्खाइत्ता भवति ।

से एगतिओ णो वितिगिंछइ, [8]तं०—गाहावतीण वा गाहावतिपुत्ताण वा सयमेव अगणिकाएणं ओसहीओ झामेति जाव अण्णं पि झामेंतं समणुजाणति इति से महया [9]जाव भवति।

से एगतिओ णो वितिगिं[10]छंति, तं०—गाहावतीण वा गाहावतिपुत्ताण वा उट्टाण वा गोणाण वा घोडगाण वा गद्दभाण वा सयमेव [11]धूंराओ कप्पेति, अण्णेण वि कप्पावेति, अण्णं पि कप्पेंतं समणुजाणति ।

से एगतिओ णो वितिगिं[12]छंति, तं०—गाहावतीण वा गाहावतिपुत्ताण वा उट्टसालाओ वा जाव गद्दभसालाओ वा कंट[13]कबोंदियाए पडिपेहित्ता सयमेव अगणिकाएणं झामेति जाव समणुजाणति ।

---

१. से तेगइओ खं १ मु० विना॥ २. केणति खं १॥ ३. केणति खं १॥ ४. लट्ठगं खं १। लट्ठिं मु०। दृश्यताम् आचा० सू० ४४४ पृ० १६२ टि० १॥ ५. चेलं वा चिलिमिलियं वा खं १ मु० विना॥ ६. चम्मगं वा नास्ति खं १॥ ७. चम्मकोसि(स)यं वा खं १ विना। "दंडगं वा भंडगं वा जाव परिच्छेदणगं वा सयमेव अवहरति" चू०॥ ८. 'तंजहा' खं १ मु० विना नास्ति। एवमग्रेऽपि सर्वत्र ज्ञेयम्। चूर्णौ न दृश्यते, शी० वृत्तौ तु विद्यते। "एवं ताव विरा(रो?)धिया गता, इमे अण्णे अवि(व–प्र०)राहिता वुचंति—सो एगतिओ [णो] वितिगिच्छदि, नेति प्रतिषेधे ······ न मीमंसेइ त्ति इह परलोके वा दोषोऽस्ति नास्तीति वा। गाधावतीण वा०" चू०। "एवं तावद् विरोधिता(धिनः–प्र०) अभिहिताः, साम्प्रतमितरेऽभिधीयन्ते—से एगइओ इत्यादि ······ नो वितिगिच्छ(गिंछ–प्र०)इ त्ति न विमर्षति ······ तद्यथा गृहपत्यादेः निर्निमित्तमेव ······" शी०॥ ९. जाव उवक्खाइत्ता भ° मु०॥ १०. °गिच्छइ पु १॥ ११. थूराओ खं १॥ १२. °गिच्छति खं १॥ १३. °गबोंदियाए खं १ मु० विना। °कबोंदियाहिं मु०। "कंटकबोंदियाए(याहि–प्र०) त्ति कण्टकशाखाभिः" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से एगतिओ णो [1]वितिगिंछति, [2][तं०–] गाहावतीण वा गाहावतिपुत्ताण वा [3]कोण्डलं वा जाव मोत्तियं वा सयमेव अवहरति जाव समणुजाणति।

से एगतिओ णो [4]वितिगिंछति, [[5]तं०–] समणाण वा माहणाण वा[6] दंडगं वा[7] जाव चम्मच्छेदणगं वा सयमेव अवहरति जाव समणुजाणति, इति से महता जाव उवक्खाइत्ता भवति।

[8]से एगतिओ समणं वा माहणं वा [9]दिस्सा णाणाविधेहिं पावकम्मेहिं अत्ताणं उवक्खाइत्ता भवति, अदुवा णं अच्छराए[10] अप्फालेत्ता[11] भवति, अदुवा णं फरुसं वदित्ता भवति, कालेण [12]वि से अणुपविट्ठस्स असणं वा[13] पाणं वा जाव णो दवावेत्ता भवति, जे इमे भवंति [14]वोण्णमंता भारोक्कंता[15] अलसगा वसलगा[16] किमणगा समणगा[17] पव्वयंती[18] ते इणमेव जीवितं [19]धिज्जीवितं संपडिबूहंति, नाइं[20] ते पारलोइ[य]स्स अट्ठस्स किंचि वि [21]सिलिस्संति, ते दुक्खंति ते [22]सोयंति ते जूरंति ते तिप्पंति ते [23]पिट्टं(ड्डं)ति ते परितप्पंति ते दुक्खण[24]-सोयण-जूरण-तिप्पण[25]-पिट्ट(ड्ड)ण-परित[26]-प्पण-वह-बंधणपरिकिलेसातो अपडिविरता भवंति, ते महता आरंभेणं ते महया

१, ४. वितिकिंछति खं १॥ २. तं० नास्ति मु० विना॥ ३. कोण्डलं वा नास्ति खं १ विना॥ ५. तं० नास्ति मु० विना॥ ६. वा छत्तगं वा दंडगं मु०। दृश्यतां पृ० १७० पं० ६॥ ७. जाव छेदणं वा खं १ मु० विना॥ ८. से तेगइओ खं १ मु० विना॥ ९. दिस्स खं १॥ १०. °राते खं १ मु० विना। "अदुवा णं अच्छराए मज्झियारे रोसेण वा जाव भणति, अच्छरा णाम चप्पुडिया,…अप्फोडेति त्ति भिगुडी कुंचितनिडाला फिट्ट फिट्ट भणंति" चू०। "अप्सरायाः चप्पुटिकाया आस्फालयिता भवति" शी०॥ ११. अफालेत्ता पु १ विना। आफालित्ता मु०॥ १२. वि य से खं १ मु० विना॥ १३. वा ४ जाव खं १ पु १॥ १४. "धुण्णमंत त्ति धूयतेऽनेनेति धुण्णं कम्मं तण-कट्ठहारगादिकर्महता, अशुभैर्वा प्रागुपचितैः पापकर्मभिर्हता पव्वयंति" चू०। "वोण्णं ति तृण-काष्ठहारादिकमधमकर्म, तद् विद्यते येषां ते तद्वन्तः" शी०। दृश्यतां पृ० १७२ पं० १४, टि० २७॥ १५. "भरोक्कंत त्ति कुटुम्बभरेण अक्कंता ण तरंति कुडुंबाति पोसेतुं तो पव्वइता आलस्सिया" चू०। "भारेण कुटुम्बभारेण…… आक्रान्ताः" शी०॥ १६. "वसल त्ति वृषलाः" चू०। "वसलग त्ति वृषलाः" शी०॥ १७. समणगा नास्ति खं १ मु० विना। चू० मध्येऽप्यस्य व्याख्या न दृश्यते। "कृपणाः क्लीबा अकिञ्चित्कराः श्रमणा भवन्ति प्रव्रज्यां गृह्णन्तीति" शी०॥ १८. °यंति मु०॥ १९. धीजीवितं खं १ मु० विना। इणमेव धिज्जीवितं चू०॥ २०. नाइं (नाइ मु०) ते परलोगस्स अट्ठाए खं १ मु०। नाइत्ते पारलोइ(लोय–पु १)स्स अट्ठस्स खं १ विना। "न परलौकिकं किंचि वि अत्थं, श्लिष आलिङ्गने, न श्लिष्यन्ति, न साधयन्तीत्यर्थः" चू०। "नापि च ते पारलौकिकस्यार्थस्य साधनमनुष्ठानं किञ्चिदपि स्वल्पमपि श्लिष्यन्ति समाश्रयन्ति" शी०॥ २१. सिलीसंति खं १ मु०॥ २२. सोतंति खं १ मु० विना॥ २३. पिडंति खं १। "स्वतः पीड्यन्ते" शी०॥ २४. जूरणसोयणति° खं १ विना॥ २५. °पिंडण° खं १॥ २६. °तिप्पण° खं १ विना॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

समारंभेणं ते महता आरंभसमारंभेणं विरूवरूवेहिं [2]पावकम्मकिच्चेहिं उरालाइं माणुस्सगाइं भोगभोगाइं भुंजितारो भवंति, तंजहा—[3]अन्नं अन्नकाले, पाणं पाणकाले, वत्थं वत्थकाले, लेणं लेणकाले, सयणं सयणकाले, सपुव्वावरं च णं ण्हाते कतबलिकम्मे कयकोउयमंगलपायच्छित्ते सिरसा ण्हाते कंठेमालकडे आविद्धमणिसुवण्णे कप्पितमालामउली पडिबद्धसरीरे वग्घारिय[4]सोणिसुत्तगमलदामकलावे अहतवत्थपरिहिते [5]चंदणोक्खित्तगायसरीरे महति [6]महालियाए कूडागारसालाए महतिमहा[7]लयंसि सीहासणंसि [8]इत्थीगुम्मसंपरिवुडे सव्वरातिएणं जोइणा झियायमाणेणं [9]महताहतनट्ट-गीत[10]-वाइय[11]-तंती-तल-ताल-[12]तुडिय-घण-मुइंगपडुप्पवाइत[13]रवेणं उरालाइं माणुस्सगाइं भोगभोगाइं भुंजमाणे विहरति, तस्स णं एगमवि आणवेमाणस्स जाव चत्तारि पंच जणा अवुत्ता चेव [14]अब्भुट्ठेंति, [15]भण [16]देवाणुप्पिया! किं करेमो? किं [17]आहरेमो? किं उवणेमो? किं [18]आवि ट्ठवेमो! किं भे [19]हियइच्छितं? किं भे आसगस्स [20]सदइ? [21]तमेव पासित्ता [22]अणारिया एवं वदंति—[23]देवे खलु अयं पुरिसे, देवसिणाए खलु अयं पुरिसे, [24]उवजीवणिज्जे खलु अयं पुरिसे, [25]अण्णे वि णं उवजीवंति, [26]तमेव पासित्ता आरिया वदंति—अभिक्कंतकूरकम्मे खलु अयं पुरिसे अति[27]धुन्ने अतिआतरक्खे

---

१. °रंभेणं महता विरूव° खं १॥ २. पावकिच्चेहिं चू०॥ ३. अण्णं वा अण्ण° खं १ पु १ मु० विना॥ ४. °सोणियसुत्तमल्ल° खं १। °सोणितसुत्तगमल्ल° पु १। "सोणिसुत्तगं कडिसुत्तकं" चू०॥ ५. चंदणोक्खिण्णगा° खं २ पु १॥ ६. °लिताए खं १॥ ७. °लियंसि खं १ पु १ मु० विना। °लगंसि खं १॥ ८. इत्थि° खं १॥ ९. "महता अक्खतं णाम अक्खाणबद्धं गिज्जति, जह णाडगं पवंचो(पबंधो) वा। तलणं तालः। घणं लत्तमादीणि रत्तं वा, घणा वा मेहा, मेहारवेत्यर्थः" चू०। "महता बृहत्तरेण प्रहतनाट्य-गीत-वादित्र-तन्त्र्यादिरवेण" शी०। दृश्यताम् आचा० सू० ६८२, पृ० २४६, ४१०-४११॥ १०. °वातिय° खं १॥ ११. °तंति° खं १ मु० विना॥ १२. तुडितघ° खं १॥ १३. °रवेणं त उरा° खं १॥ १४. अब्भुट्ठावेंति खं १ मु० विना॥ १५. भणह मु०। "भण आज्ञापय" शी०॥ १६. °प्पिता खं १॥ १७. आहरामो खं १। आहारेमो खं २ पु २ ला०॥ १८. प्रतिषु पाठाः—उत(व?)ट्ठामो खं १। आचिट्ठामो मु०। आवि(चि?)ट्ठवेमो खं २ पा० पु १, २। आविट्ठाविमो ला० सं०॥ १९. हियं इच्छियं खं १। "हृदयेप्सितम्" शी०॥ २०. सयइ खं १ विना। "स्वदते स्वादु प्रतिभाति, यदि वा...... आस्यस्य स्रवति निर्गच्छति" शी०॥ २१. जं पासित्ता खं १। "तमेव क्रीडन्तं" चू०। "तमेवेत्यादि तमेव राजानं तथा क्रीडमानं दृष्ट्वा" शी०॥ २२. °रिता मु० चू० विना॥ २३. देवोयं पुरिसो चू०॥ २४. देवजीव° खं १ विना। "तदर्थिभिः उवजीवणिज्जो" चू०। "देवस्नातको देवश्रेष्ठः, बहूनामुपजीव्यः" शी०॥ २५. अण्णे वि य णं मु०। अण्णे वि व णं खं १ विना। अण्णो वि णं उवजीवति खं १। "अण्णे वि णं बहोश्रये ह्याश्रिता अपरिभूता भवन्ति" चू०॥ २६. तमेवारिया खं १॥ २७. °धुत्ते खं १, २ पा० पु १ ला०। दृश्यतां पृ० १७१ टि० १४। "अतिधुण्णे, धूयतेऽनेन तासु गतिसु "धुण्णं कम्मं" चू०।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दाहिणगा[1]मिए नेरइए कण्हपक्खिए आगमिस्साणं दुल्लभ[2]बोहिए यावि भविस्सइ।

इच्चेयस्स ठाणस्स [3]उट्ठिता वेगे अभिगिज्झंति, अणुट्ठिता [4]वेगे अभिगिज्झंति, अभिझंझाउरा अभिगिज्झंति, एस ठाणे अणारिए अकेवले अप्पडिपुण्णे [5]अणेआउए असंसुद्धे असल्लगत्तणे असिद्धिमग्गे अमुत्तिमग्गे अनिव्वाणमग्गे [6]अणिज्जाणमग्गे असव्वदुक्खपहीणमग्गे एगंतमिच्छे असाहू। एस खलु पढमस्स ठाणस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते।

७११. अहावरे दोच्चस्स ठाणस्स धम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिज्जति–इह खलु [7]पाईणं वा पडीणं वा उदीणं वा दाहिणं वा संते[8]गतिया [9]मणुस्सा भवंति, तं-जहा–[10]आरिया वेगे अणारिया वेगे, उच्चागोया वेगे णीयागोया वेगे, कायमंता वेगे [11]हस्समंता वेगे, सुवण्णा वेगे दुवण्णा वेगे, सुरूवा वेगे दुरूवा वेगे, तेसिं च णं खेत्तवत्थूणि परिग्गहि[12]याणि भवंति, एसो आलावगो [13]तहा णेतव्वो जहा पोंडरीए [14]जाव सव्वोवसंता [15]सव्वताए परिनिव्वुड[16] त्ति बेमि। एस ठाणे आरिए केवले जाव

"धूयते......भ्राम्यते येन तद् धूनं कर्म, औणादिको नक् प्रत्ययः, अतीव प्रभूतं धूनं...यस्य सोऽतिधूनः" शी०। "इणसिञ्जिदीङुष्यविभ्यो नक्" इति उणादिसूत्रे २८९॥

१. °मिते नेरतिए कण्हपक्खिते आगमेस्सेण दुल्लभं खं १॥ २. °बोहियाए खं २ पा० पु २ ला० सं०। °बोहिते तावि भवति खं १। "आगमिस्साणं(मेस्सणं–प्र०) तित्थगराणं तित्थे... माणुस्सं लभंति तत्थ वि दुल्लभबोधिए यावि भवति" चू०। "आगामिनि काले नरकादुद्वृत्तो दुर्लभबोधिकश्चायं बाहुल्येन भविष्यति" शी०। दृश्यतां सू० ७५३॥ ३. उट्ठिता णाम पव्वज्जासमुट्ठाणेण समुट्ठिया परे पासंडा तम्हा अभिज्झा लोभो प्रार्थनेत्यनर्थान्तरम्। अणुट्ठिता गिहं एव" चू०। "एके...पाषण्डिकोत्थानेन उत्थिताः...अभिगिज्झंति त्ति लोभवशगा भवन्तीत्यर्थः, तथा एके...अनुपस्थिता गृहस्था एव सन्तः अभिझिज्झति (अभिज्झंझाति—प्रत्यन्तरे) (अभिगिज्झंति?) त्ति, झञ्झा तृष्णा, तदातुराः सन्तोऽर्थेषु अत्यन्तं लुभ्यन्ते" शी०॥ ४. वेगे झंझाउरा अभिगिज्झंति खं १। अयं पाठः शी० सम्मतो भाति, दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ ५. अणेयाउए मु०। असंबुद्धे अणेआउए असल्ल° खं १ मु० विना। 'असंसुद्धे' इति 'असंबुद्धे' इति पदस्य वा व्याख्या चूर्णौ शी० वृत्तौ च न दृश्यते॥ ६. अणिज्जाणमग्गे नास्ति खं २ पु १॥ ७. पादीणं खं १॥ ८. °गइया खं १ चू० विना॥ ९. मणुया खं १॥ १०. आयरिया पा० खं २ पु २ ला० सं० चू०॥ ११. हुस्स खं १॥ १२. °याइं भ° खं १ मु०॥ १३. खं १ विना—तहा णेतव्वो जहा पोंडरीए इति पाठस्थाने जहा पुंडरीए तहा नेयव्वो तेणेव अभिलावेण इति सर्वत्र पाठः। दृश्यतां सू० ६७२–६९१॥ १४. खं १ मु० विना—जाव सव्वताओ पु २। जाव सव्वओ सव्वताओ पा० ला० सं०। वण्णओ सव्वओ सव्वताओ पु १। सव्वओ सव्वताओ खं २। "यथा पौण्डरीकाध्ययने तथेहापि सर्वं निरवयवं भणितव्यम् यावत् ते एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण सर्वेभ्यः पापस्थानेभ्य उपशान्ताः, तथा अत एव सर्वात्मतया परिनिर्वृताः" शी०॥ १५. सव्वत्ताए मु०। दृश्यतां सू० ६९१। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्। जाव सव्वदुक्खाए परिणिव्वुडे चू०॥ १६. °डि त्ति खं १। °डे त्ति मु० चू०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सव्वदुक्खप्[1]हीणमग्गे एगंतसम्मे सा[2]हू, दोच्चस्स ठाणस्स धम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते।

७१२. अहावरे तच्चस्स ठाणस्स [3]मिस्सगस्स विभंगे एवमाहिज्जति–जे इमे भवंति आरण्णि[4]या [5]गामणियंति[6]या [7]कण्हुइराहस्सिता [8]जाव ततो विप्पमुच्चमाणा भुज्जो एलमूयत्ताए[9] तमूयत्ताए पच्चायंति, एस ठाणे अणा[10]रिए अकेवले जाव असव्वदुक्खपहीणमग्गे [11]एगंतमिच्छे असाहू, एस खलु तच्चस्स ठाणस्स [12]मिस्सगस्स विभंगे एवमाहिते।

७१३. अहावरे पढमस्स ठाणस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिज्जति–इह खलु पा[13]ईणं वा ४ संते[14]गतिया मणुस्सा भवंति [15]महिच्छा महारंभा

---

१. °हीणे एगंत° खं १ मु० विना॥ २. साहू नास्ति खं १॥ ३. मीसगस्स खं २ पु १, २ ला० सं० चू०॥ ४. °ण्णिता खं १ मु० विना॥ ५. णमणियंतिया गामणियंतिया खं १। दृश्यतां सू० ७०६ टि० २२॥ ६ °तिता खं १ मु० विना॥ ७ कण्हुइं राह° खं २ पु १, २। कण्हसि राह° खं १। कण्हुईरह° मु०। दृश्यतां सू० ७०६ टि० २३॥ ८. जाव ते ततो खं १ पु २ विना। दृश्यतां सू० ७०६॥ ९. °ए मूयत्ताए खं २ पा० ला० सं०। °ए पच्चायंति पु १, २। दृश्यतां पृ० १६३ टि० ८॥ १०. रिते खं १॥ ११. एगंतिमिच्छे खं १॥ १२. मिस° खं १। मीस° चू०। दृश्यतां टि० ३॥ १३. पादीणं खं १॥ १४. गइया खं १ मु० विना॥ १५. गिह(हि पु २)त्था महिच्छा पा० पु २ ला० सं० मु०। "तत्र च पाषण्डमिश्रा अधर्मिका उक्ताः, इह ये गृहस्था येव प्रायेणोच्यन्ते" चू०। "एते च प्रायो गृहस्था एव भवन्तीत्याह—महेच्छा इत्यादि।" शी०।

इत आरभ्य समग्रमपीदं ७१३ सूत्रं दशाश्रुतस्कन्धे भूयसांशेन समानप्रायं वर्तते, यद्यपि मुद्रिते दशाश्रुतस्कन्धे क्वचित् क्वचिदशुद्धः पाठो मुद्रितस्तथापि मुद्रितग्रन्थे यथोपलभ्यते प्रायस्तथैवात्रोपन्यस्यते [अस्य विशेषतः शुद्धिरर्थपरिज्ञानं च दशाश्रुतस्कन्धचूर्ण्यनुसारेण जिज्ञासुभिः कर्तव्यम्]—

"अकिरियावादी यावि भवति······से एवंवादी एवंपण्णे एवंदिट्ठी एवंछंद–रागमभिणिविट्ठे आवि भवति, से य भवति महिच्छे महारम्भे महापरिग्गही अहम्मिए अहम्माणुए अहम्मसेवी अहम्मिट्ठे अधम्मक्खाई अहम्मरागी अधम्मपलोई अधम्मजीवी अधम्मपलज्जणे अधम्मसीलसमुदाचारे अधम्मेणं चेव वित्तिं कप्पेमाणे विहरइ। हण छिंद भिन्द वेकत्तए लोहियपाणी चंडे रुद्दे खुद्दे साहस्सियो उक्कंचण–वंचण–माया–निअडी–कूड–साति[सय?]संपयोगबहुले दुस्सीले दुपरिचए दुरणुणेए दुव्वए दुप्पडियानंदे निस्सीले निग्गुणे निम्मेरे निपच्चक्खाणपोसहोववासे असाहू। सव्वातो पाणाइवायातो अप्पडिविरता जावज्जीवाए, एवं जाव सव्वाओ कोहाओ सव्वातो माणातो सव्वातो मातातो सव्वातो लोभातो सव्वातो पेज्जातो दोसातो कलहातो अब्भक्खाणातो पेसुण्ण–परपरिवादातो अरतिरति–मायामोसातो मिच्छादंसणसल्लातो अपडिविरता जावज्जीवाए, सव्वातो कसाय-दंतकट्ठ-ण्हाणुम्मद्दण–[ऽब्भंगण-वण्णय–?] विलेवण-सद्द-फरिस-रस-रूव-गंध-मल्लालंकारातो अपडिविरता जावज्जीवाए, सव्वातो सगड–रह–जाण–जुग–गिल्लि–थिल्लि–सीया-संदमाणिय–सयणा–ऽऽसण

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जाण-वाहण-भोयणपवित्थरविधीतो अपडिविरता जावज्जीवाए, असमिक्खियकारी, सव्वातो आस-हत्थि-गो-महिस-गवेलय-दासी-दास-कम्मकरपोरुसातो अपडिविरया जावज्जीवाए, सव्वातो कय-विक्कय-मास-ऽद्धमास-रूवगसंववहारातो अपडिविरया जावज्जीवाए, हिरण्ण-सुवण्ण-धण-धन्न-मणि-मोत्तिय-संख-सिलप्पवालाओ अपडिविरया जावज्जीवाए, सव्वाओ कूडतुल-कूडमाणाओ अप्पडिविरिया, सव्वाओ आरंभसमारंभाओ अप्पडिविरया, सव्वाओ करण-कारावणाओ अप्पडिविरया, सव्वातो पयण-पयावणाओ अप्पडिविरया, सव्वातो कोट्टण-पिट्टणातो तज्जण-तालण-बंध-वहपरिकिलेसातो अपडिविरता जावज्जीवाए, जे यावन्ने तहप्पगारा सावज्जा अबोधिआ कम्मंता कज्जंति परपाणपरिआवणकडा कज्जंति ततो वि अ णं अपडिविरता जावज्जीवाए, से जहानामए केइ पुरिसे कल-मसूर-तिल-मुग्ग-मास-निप्फाव-चण-[चण-नास्ति ग्रन्थान्तरे] कुलत्थ-आलिसंद-पलिमंथ-जव एमाइएहिं अजते कूरे मिच्छादंडं पउंजइ, एवामेव तहप्पगारे पुरिसज्जाते तित्तिरि-वट्टग-लावय-कपोत-कपिंजल-मिय-महिस-वराह-गाह-गोध-कुम्म-सिरीसवादिएहिं अजते कूरे मिच्छादंडं पउंजइ, जा वि य से बाहिरिया परिसा भवति, तं० दासे ति वा पेसे ति वा भत्तए ति वा भाइल्ले ति वा कम्मारए (कम्मकरे-प्र०) ति वा भोगपुरिसे ति वा, तेसिं पि य णं अण्णयरगंसि अधालघुसगंसि अवराधंसि सयमेव गरुयं दंडं वत्तेति, तंजहा-इमं दंडेह, इमं मुंडेह, इम्मं तज्जेध, इमं तालेध, इमं अंदुबंधणं करेह, इमं नियलबंधणं करेह, इमं हडिबंधणं करेह, इमं चारगबंधणं करेह, इमं नियलजुयलसंकोडियमोडितं करेह, इमं हत्थछिन्नयं करेह, इमं पादछिन्नयं करेह, इमं कन्न० इमं नक्क० इमं उट्ठ० इमं सीसच्छिन्नयं करेह, इमं मुख० इमं वेय० इमं हितओपाडियं (हियउप्पाडियं-प्र०) करेह, एवं नयण-दसण-वयण-जिब्भउप्पाडियं करेह, इमं ओलंबितं करेह, इमं घंसिययं इमं घोलितयं, सूलाइतयं, इमं सूलाभिन्नं, इमं खारवत्तियं करेह, इमं दब्भवत्तियं इमं सीहपुच्छतियं, इमं वसभपुच्छतियं, इमं कडग्गिदड्ढयं, इमं काकिणिमंसखावितयं, इमं भत्तपाणनिरुद्धयं, इमं जावज्जीवबंधणं करेह, इमं अन्नतरेणं असुभेण कुमारेणं मारेह, जा वि य से अब्भितरिया परिसा भवति तंजहा—माता ति वा पिता ति वा भाया इ वा भगिणी त्ति वा भज्जा ति वा धूया ति वा सुण्हा ति वा तेसिं पि य णं अण्णयरंसि अहालहुसगंसि अवराहंसि सयमेव गरुयं डंडं वत्तेति, तंजहा-सीतोदगंसि कायं तो(ओ)बोलित्ता भवति, उसिणोदगवियडेण कायं ओसिंचित्ता भवति, अगणिकायेण कायं ओडहित्ता भवति, जोत्तेण वा वेत्तेण वा नेत्तेण वा कसेण वा छिवाडीए वा लताए वा पासाइं उद्दालित्ता भवति, डंडेण वा अट्ठीण वा मुट्ठीण वा लेलूएण वा कवालेण वा कायं आउडिता (आउट्टित्ता-प्र०) भवति, तहप्पगारे पुरिसजाते संवसमाणे दुमणा भवंति, तहप्पगारे पुरिसज्जाए विप्पवसमाणे सुमणा भवंति, तहप्पगारे पुरिसजाए दंडमासी दंडगरुए दंडपुरक्खडे अहिए अस्सिं लोयंसि अहिए परंसि लोयंसि, [संजलणे कोहणे पिट्ठीमंसिते यावि भवति-चूर्ण्यनुसारेण] ते दुक्खेन्ति ते सोयंति एवं जूरेंति तप्पेंति पिट्टेंति परितप्पंति। ते दुक्खणसोयणजूरणतिप्पणपिट्टणपरितप्पणवहबंधपरिकिलेसाओ अप्पडिविरया भवन्ति, एवामेव ते इत्थिकामभोगेहिं मुच्छिता गिद्धा गढिया अज्झोववन्ना जाव वासाइं चउपंचमाइं छद्दसमाणि वा अप्पतरो वा भुज्जतरो वा कालं भुंजित्ता भोगभोगाइं पसवित्ता वेरायतणाइं संचिणित्ता बहूइं पावाइं कम्माइं उसन्नं संभारकडेण कम्मुणा से जहा-नामए अयगोले ति वा सिलागोले इ वा उदयंसि पक्खित्ते समाणे उदगतलमतिवतित्ता अहे धरणितलपतिट्ठाणे भवति, एवामेव तहप्पगारे पुरिसजाए वज्जबहुले धुण्णबहुले पंकबहुले वेरबहुले दंभ-नियडि-अयसबहुले अप्पत्तियबहुले उस्सण्णं तसपाणघाती कालमासे कालं किच्चा धरणितलमतिवतित्ता अधे णरगतलपतिट्ठाणे भवति। ते णं नरगा अंतो वट्टा बाहिं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

महापरिग्गहा अधम्मिया अधम्मा[1]णुया अधम्मिट्ठा अधम्मक्खाई अध[2]म्मपायजीविणो अधम्मपलोइणो अधम्मलज्जणा अधम्मसीलस[3]मुदायारा अधम्मेण चेव वित्तिं कप्पेमाणा विहरंति । हण [4]छिंद भिंद विगत्तगा लोहितपाणी चंडा रुद्दा खुद्दा सा[5]हसिया उ[6]क्कंचण–वंचण–माया–णियडि–कूड–कवड–सातिसंप[7]ओगबहुला दुस्सीला दुव्वता दुप्पडियाणंदा असाधू सव्वातो पाणातिवायाओ [8]अप्पडिविरया जावज्जीवाए जाव सव्वातो परिग्गहातो अप्पडिविरया जावज्जीवाए, सव्वातो कोहातो जाव मिच्छादंसणसल्लातो अप्पडिविरया, सव्वातो ण्हाणुम्मद्दण-

---

चउरंसा अहे खुरप्पसंठाणसंठिया निच्चंधकारतमसा ववगयगहचन्दसूरनक्खत्तजोइसपहा मेदवसामंसरुहिरपूयपडलचिक्खिल्ललित्ताणुलेवणतला असुई वीसा परमदुब्भिगंधा काऊअगणिवण्णाभा कक्खडफासा दुरहियासा, असुभा नरगा, असुभा नरएसु वेदणा, नो चेव णं नरएसु नेरईया निद्दायंति वा पयलायंति वा सुतिं वा रतिं वा धितिं वा मतिं वा उवलभंति। ते णं तत्थ उज्जलं विउलं पगाढं कक्कसं कडुयं चंडं रुक्खं (दुक्खं—प्र०) दुग्गं तिव्वं दुरहियासं नरएसु नेरइया निरयवेयणं पच्चणुभवमाणा विहरंति, से जहानामते रुक्खे सिया पव्वयग्गे जाते मूलच्छिन्ने अग्गे गुरुए जतो निन्नं जतो दुग्गं जतो विसमं ततो पवडति, एवामेव तहप्पगारे पुरिसज्जाते गब्भातो गब्भं जम्मातो जम्मं मारातो मारं दुक्खातो दुक्खं दाहिणगामिए नेरइये किण्हपक्खिते आगमेस्साणं दुल्लभबोधिते यावि भवति, से तं अकिरियावादी भवति।” इति दशाश्रुतस्कन्धे षष्ठेऽध्ययने प्रथमाया उपासकप्रतिमाया वर्णनस्य प्रसङ्गे ॥

१. °णुण्णा खं १ शी०। दृश्यतां सू० ७१४। “अधर्मे कर्तव्ये अनुज्ञा अनुमोदनं येषां ते भवन्त्यधर्मानुज्ञाः” शी०। इत आरभ्य स्तोकस्य पाठस्य औपपातिकसूत्रेणापि [सू० ४१] सह तुलना कर्तव्या॥ २. “**अधम्मपायजीविणो अधम्मपलोई अधम्मपलज्जणा** मु०। **अहम्मजीवी अहम्मपलोई अहम्मलज्जत्ता** खं १। “अधर्मिकाणि प्रलोकयन्तीत्यतः **अधम्मपलोइणो**, रलयोरैक्यमिति तत्रैव च [अ]धर्मिकेषु रज्यन्त इति **अधर्मपलज्जना**” चू०। “**एवमधर्मप्रायजीविनः**··· ···**अधर्मप्रविलोकिनः**······**अधर्मप्ररक्ताः**, रलयोरैक्यमिति रस्य स्थाने लकारोऽत्र कृतः” शी०। शी० अनुसारेण **अधम्मपविलोइणो अधम्मपलत्ता** इति पाठोऽप्यत्र सम्भवेत्॥ ३. °**मुयाचारा** खं १ मु० विना। °**मुदायारा य धम्मेण** खं १। “**अधर्मसमुदाचारा अधर्मवित्ति** त्ति कण्ठ्यम्” चू०॥ ४. **भिंद छिंद** खं १ मु० विना। “**हण छिंद [भिंद विकंतगा]**, हणंति कसलतादीहिं, छिंदंति कण्ण-नासोट्ठ-सीसादीणि, [भिंदंति] सीसपोट्टाइं, [वि]कंतंति वब्भे” चू०। “**हण छिंद भिंदे**त्यादि,······अपरेषामप्येवमात्मकमुपदेशं ददति······, विकर्तकाः प्राणिनामजिनापनेतारः” शी०॥ ५. **साहस्सिया** पा० ला० सं० मु० चू०॥ ६. **उक्कुंचण**° मु०। “**उकंच० कुच** कुंच कौटिल्ये, उद् उद्भावोर्ध्वभावेषुछेदकेषु (उद्भवोर्ध्वभावेषच्छेदनेषु), ईषत् कुंचनं तोकुंचनं, जधा कोई किंचि मू(सू?)लाइतगं······तो उक्कंचेऊण अच्छति जाव सो वोलइ” चू०। “उत्क(त्कु—प्र०) ञ्चनवञ्चन······ऊर्ध्वं कुञ्चनं शूलाद्यारोपणार्थमुत्कुञ्चनम्” शी०। “**उक्कंचणयाए वंचणयाए** त्ति उत्कञ्चनता मुग्धवञ्चनप्रवृत्तस्य समीपवर्तिविदग्धचित्तरक्षार्थं क्षणमव्यापारतयाऽवस्थानम्” इति **औपपातिकसूत्रवृत्तौ** पृ० ८१॥ ७. **पतोग**° खं १॥ ८. **अपडि**° पु २ विना। एवमग्रेऽपि **अपडि**° इति कासुचित् प्रतिषु दृश्यते ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]वण्णग-विलेवण-सद्द-फरिस-रस-रूव-गंध-मल्लालंकारातो अप्पडिविरता जावज्जीवा[2]ए, सव्वातो सगड-रह-जाण-जु[3]ग्ग-गिल्लि-थिल्लि-[4]सीय-संदमाणिया-सयणा-ऽऽसण-जाण-वाहण-भोग-भोयणपवित्थरविहीतो अप्पडिविरया जावज्जीवाए, सव्वातो कय-विक्कय-मास-ऽद्धमास-[5]रूवगसंववहाराओ अप्पडिविरता जावज्जी[6]वाए, सव्वातो हिरण्ण-[7]सुवण्ण-धण-धण्ण-मणि-मोत्तिय-संख-सिल-प्पवालाओ अप्पडिविरया[8], सव्वातो कूडतुल-कूडमाणाओ [9]अप्पडिविरया[10], सव्वातो आरंभसमारंभातो अप्पडिविरया[11] सव्वातो करण-[12]कारावणातो अप्पडिविरया जावज्जीवाए[13], सव्वातो पयण-पयावणातो अप्पडिविरया[14], सव्वातो [15]कुट्टण-पिट्टण-तज्जण-[16]तालण-वह-बंधपरिकिलेसातो अप्पडिविरता जावज्जी[17]वाए, जे[18] यावऽण्णे तहप्पगारा सावज्जा [19]अबोहिया कम्मंता परपाणपरितावणकरा जे अणारिएहिं कज्जंति ततो वि अप्पडिविरता जाव[20]ज्जीवाए।

से जहाणामए [21]केइ पुरिसे [22]कलम-मसूर-तिल-मुग्ग-मास-णिप्फाव-कुलत्थ-[23]आलिसंदग-पलिमंथगमादिएहिं अयते कूरे मिच्छादंडं [24]पउंजति, एवमेव तहप्प-

---

१. वण्णगंधविले° खं १ विना। वण्णगगंधविले° मु०। "°वर्णक-विलेपन-शब्द-स्पर्श-रूप-रस-गन्ध°" शी० ॥ २. °वाते स° खं २ ॥ ३. °जुग° खं १ ॥ ४. °सियासं° मु०। °सीयसंद-माणियसयणा° खं १। "थिल्लि त्ति······यानविशेषः, संदमाणिय त्ति शिबिकाविशेष एव" शी० ॥ ५. रूवगसव्वव° खं १। °रूवसंवव° खं २ पु २ ला० पा०। "माषका-ऽर्धमाषक-रूपक-कार्षापणादिभिः······संव्यवहारः" शी० ॥ ६, १३. °वाते स° खं १ ॥ ७. °सुवण्णकोडीयातो अप्पडिविरया खं १ मु० विना। "सर्वस्माद्धिरण्यसुवर्णादेः प्रधानपरिग्रहादविरताः" शी० ॥ ८, १०, ११, १४. °या जावज्जीवाए स° मु० ॥ ९. अप्पडिविरया नास्ति खं १। "कूटतुलकूट-मानादेरविरताः" शी० ॥ १२. °कारणातो खं १ मु० विना। "सव्वातो करण-कारण०, करणं सयं······कारावणमण्णेहिं" चू०। "स्वतः करणम्, अन्येन च यत् किञ्चित् कारयति, तस्मादविरताः" शी० ॥ १५. "कण्डन-कुट्टन-पिट्टन-तर्जन-ताडन-वध-बन्धादिना यः परिक्लेशः" शी० ॥ १६. °ताडण° मु०। तालण-बंध-वहपरि° खं १ मु० विना। "तालेति तलपहारा खील-पण्हिमादिएहिं। एस वधो, मारेंति वा। बंधंति वा ण(णि)गलादीहिं" चू०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १७. °वाते खं २ पु २ ला० ॥ १८. जे आवण्णे मु० चू०। जे तावण्णे तहप्पकारा खं १। "ये चान्ये" शी० ॥ १९. अबोहिता खं १। "अबोधिकरा कम्मजोगा कम्मंता······परेषां प्राणा परितावेंति, दृष्टान्तः क्रियते निर्दयत्वे तेषाम्—से जहाणामए केयि पुरिसे कलम-मसूर०" चू०। "अबोधिका······परप्राणपरितापनकराः······येऽनार्यैः क्रूर-कर्मभिः क्रियन्ते ततोऽप्रतिविरता यावज्जीवयेति। पुनरन्यथा······प्रतिपिपादयिषुराह—तद्यथा······ये कलम-मसूर०" शी० ॥ २०. °वाते खं १ विना ॥ २१. केति खं १ ॥ २२. कवलमसूर° खं २ ॥ २३. प्रतिषु पाठाः—°संवगपलिमित्थगमादी° खं २। °सद्दगपलि-(ल-ला० सं०)मित्थगमादी° पा० पु १, २ ला० सं०। °संदापलिमित्थमादि° खं १। °संदगपलिमंथगमादि° मु०। तुलना—"कल-मसूर···आलिसंदग-सतीण-पलिमंथगाणं" इति

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

गारे पुरिसजाते तित्तिर-वट्टग-लावग-कवोत-कविंजल-मिय-महिस-वराह-गाह-गोह-कुम्म-सिरीसिवमादिएहिं अयते कूरे मिच्छादंडं पउंजति[1]।

जा वि य से बाहिरिया परिसा भवति[2], तंजहा—दासे[3] ति वा पेसे ति वा भयए ति वा भाइल्ले ति वा कम्मकरए[4] ति वा भोगपुरिसे ति वा तेसिं पि य णं अन्नयरंसि अहालहुसगंसि[5] अवराहंसि सयमेव गरुयं[6] दंडं[7] निव्वत्तेइ, तंजहा—इमं दंडेह[8], इमं मुंडेह, इमं तज्जेह, इमं तालेह, इमं अंदुयबंधणं[9] करेह, इमं नियलबंधणं करेह, इमं[10] हडिबंधणं करेह, इमं चारगबंधणं करेह, इमं नियलजुयलसंकोडियमोडियं[11] करेह, इमं हत्थच्छिण्णयं[12] करेह, इमं पायच्छिण्णयं करेह, ◁ इमं[13] कण्णच्छिण्णयं करेह, सीस-मुहच्छिण्णयं करेह, इमं नक्क-उट्ठच्छिण्णयं करेह, वेगच्छ[14][च्छिण्णयं

स्थानाङ्गसूत्रे पञ्चमेऽध्ययने तृतीय उद्देशके। अस्य अभयदेवसूरिकृता व्याख्या—"कला वट्टचणगा, मसूरा चणईयाओ,···आलिसिंदया चवलया, सईणा तुवरी, पलिमन्थाः कालचणगा इति" पृ० ३४४॥ २४. पउंजंति खं १ मु० सं०। उंजंति ला०। दृश्यतामग्रेतनं वक्ष्यमाणं टिप्पणम्॥

१. पउं(युं—पा०)जंति खं १ मु० पु २ सं० पा०। पयुजंति पु १। "एवामेव तहप्पगारं तित्तिरादीएसु णिरवेक्खो णिद्दयो मिच्छादंडे पउंजंति" चू०। "सम्भाव्यते···केचन एवम्भूताः पुरुषाः ये कलम-मसूर-तिल-मुद्गादिषु···मिथ्यादण्डं प्रयुञ्जन्ति···, एवमेव···तित्तिर-वर्तक-लावकादिषु···मिथ्यादण्डं प्रयुञ्जन्ति" शी०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ २. हवंति खं १॥ ३. खं १ विना ति स्थाने सर्वत्र इ वर्तते। एवमग्रेऽपि॥ ४. °कारे ति खं १। "कम्मकारगा जे लोगं उवजीवंति" चू०। "कर्मकरः प्रतीतः" शी०॥ ५. °लहुगंसि खं १ विना। "लहुओ लहुसओ" चू०। दृश्यतां पृ० १६० टि० २०॥ ६. गरुयदंडं खं १ मु० विना॥ ७. डंडं वत्तेति खं १। अत्र डंडं वत्तेति इति पाठः पूर्वानुसारेण शोभनः प्रतीयते, दृश्यतां पृ० १६० पं० १४॥ ८. दंभेध चू०॥ ९. अट्टय° खं १। अदुय मु०। "अंडुबद्धग त्ति अण्डूनि अन्दुकानि काष्ठमयानि लोहमयानि वा हस्तयोः पादयोर्वा बन्धन-विशेषाः" इति औपपातिकसूत्रस्य वृत्तौ पृ० ८७॥ १०. इमं चारगबंधणं करेह इमं हडिबंधणं करेह खं २॥ ११. °मोडियथं खं१। "संकोडितमोडितो णाम जो हत्थेसु अ पादेसु अ गलए बज्झति चारए अण्णत्थ वा सो जमलणिगलसंकोडितमोडितो" चू०॥ १२. °च्छिण्णं चू०॥ १३. एवं कण्ण° पा० पु २ ला० सं०। इमं कण्णच्छिण्णयं करेह नास्ति खं २। ◁ ▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने खं १ मध्ये एवं कण्ण-नक्क-उट्ठ-सीस-मुख-वेगच्छ-हितयुप्पाडिययं करेह इति पाठः। दृश्यतामग्रेतनं टिप्पणम्॥ १४. वेगच्छहिअंगच्छहियपुप्पाडिययं खं २ पु २ पा० सं०। वेगच्छहियंआगच्छ-[हि ला०]ययुप्पाडिययं पु १ ला०। वेगच्छहियं अंगच्छहियं पप्फोडिअयं सं०। वेगच्छहियं अंगछहियं पक्खाफोडियं मु०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्। "कण्ण-णक्क-ओट्ठ चारितदूताणं विरुद्धसंचारिणं च छिज्जंति, इत्थीणं च सीसं, अहिमराचरियाणं मुखो मज्झे छिज्जंति असिमादीहिं, वेगच्छओ खंधे आहंतूण बंभसुत्तएण छिज्जति, जीवंतस्सेव हियए उप्पाडेंति पुरोहितादि जाव जिब्भा" चू०। तुलना—"कण्णच्छिण्णका णक्कच्छिण्णका उट्ठच्छिन्नका जिब्भच्छिन्नका सीस-च्छिन्नका मुखच्छिन्नका मज्झच्छिन्नका वेकच्छच्छिन्नका हियउप्पाडियगा णयणुप्पाडियगा······" इति औपपातिकसूत्रे सू० ३८। अस्य अभयदेवसूरिविरचिता व्याख्या—"मुखच्छिन्नग

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

करेह,] हिययुप्पाडिययं करेह ▷°, इमं णयणुप्पाडिययं करेह, [इमं] दसणुप्पाडिययं करेह, इमं वसणुप्पाडिययं करेह, जिब्भुप्पाडिययं करेह, ओलंबितयं करेह, उलंबिययं करेह, घंसियं करेह, घोलियं करेह, सूलाइअयं करेह, सूलाभिण्णयं करेह, खारवत्तियं करेह, वज्झवत्तियं करेह, दब्भवत्तियं करेह, सीहपुच्छियगं करेह, वसहपुच्छियगं कडग्गिदड्ढयं कागणिमंसखावितयं

त्ति मुरजो गलघण्टिका, मज्झच्छिन्नग त्ति मध्य उदरदेशः, बइकच्छच्छिन्नग त्ति उत्तरासङ्गन्यायेन विदारिताः, हियउप्पाडियग त्ति उत्पाटितहृदया आकृष्टकालेयकमांसा इत्यर्थः" पृ० ८७॥

१. करेह णयणुप्पाडिययं वसणुप्पाडिययं वसणु० जिब्भुप्पाडिययं ओलबितयं उल्लंबिययं घोसिययं सूलाइअयं सूलाभिण्णयं खारवण्णि(त्ति)यं वज्झवत्तियं सीहपुच्छिगतं वसभपुच्छियगं ववत्ति(ग्गि)दड्ढगं कागणिमंसखावितगं भत्तपाणिणिरुद्धगं खं १। करेह इमं नयणुप्पाडियं करेह दसणुप्पाडियं करेह इमं वसणुप्पाडियं करेह जिब्भुप्पाडियं करेह ओलंबियं करेह घंसियं करेह घोलियं करेह सूलाइयं करेह भिण्णयं करेह खारपत्तियं करेह वज्झपत्तियं करेह दब्भपत्तियं करेह सीहपुच्छियगं करेह वसहपुच्छियगं [करेह पु१] कडग्गिदड्ढयं कागणिमंसखावितयं भत्तपाणनिरुद्धयं खं १ विना। "ओलं(ल–प्र०)बिज्जंति कूवे पव्वत–णदि–तडिमादीसु वा। उल्लंबिज्जंति रुक्खे जीवेन्तो मारेतुं [वा–प्र०]। सूलाइतओ सूलाए पोइज्जति अवाणे सूलं छोढूण मुहेण णिक्कालिज्जति। सूलभिण्णो मज्झे सूलाए भिज्जति। सत्थेणं कप्पेतुं लोण-खारादीहिं सिंचंति। वज्झा अवकप्पिज्जंति। पारदारिया सीहपुच्छिज्जंति, सीहो सीहीए समं ताव लग्गओ अच्छति जाव त्थामिगाणं दोण्ह वि कड्ढंताणं छिण्णणोत्ता भवंति (°णेत्तो भवति–दशा० चू०), एवं कस्सइ पुत्तगा छेत्तुं अप्पणए मुहे छुब्भंति। कडएण वेढितुं पलीविज्जंति कडग्गिदड्ढओ। कागणिमंसं कागणिमेत्ताइं से साइं मंसाइं खाविज्जति" चू०। "णयणुप्पाडियगा दसणुप्पाडियगा वसणुप्पाडियगा······कागणिमंसक्खाइयया ओलंबिया लंबिया घंसिअया घोलिअया······सूलाइ-अया सूलभिण्णका खारवत्तिया वज्झवत्तिया सीहपुच्छियया दवग्गिदड्ढगा" इति औपपातिकसूत्रे सू० ३८। अस्य अभयदेवसूरिविरचिता व्याख्या—"वसणुप्पाडियग त्ति उत्पाटितवृषणाः······। कागणिमंसखाइय त्ति काकणीमांसानि तद्देहोद्धृतश्लक्ष्णमांसखण्डानि, तानि खादिताः। उल्लं(ओलं?)-बियग त्ति अवलम्बितकाः रज्ज्वा बद्धा(द्ध्वा) गर्तादाववतारिताः······। लंबियग त्ति तरुशाखायां बाहौ बद्धाः। घंसियग त्ति घर्षिताश्चन्दनमिव दृषदि। घोलियय त्ति घोलितका दधिघट इव पट इव वा।······सूलाइय त्ति शूलाचितकाः शूलिकाप्रोताः। सूलभिन्नग त्ति मस्तकोपरि निर्गतशूलिकाः। खारवत्तिय त्ति क्षारेण क्षारे वा···वर्तिताः वृत्तिं कारिताः, तत्र क्षिप्ता इत्यर्थः, क्षारपात्रं वा कृताः क्षारपात्रिताः, तं भोजिताः तस्य वाऽऽधारतां नीता इत्यर्थः। वज्झवत्तिय त्ति वर्ध्रेण सह वृत्तिं कारिताः वर्धपात्रिता वा, तेन बद्धा इत्यर्थः, उत्पाटितबद्धा वा। सीहपुच्छियय त्ति इह पुच्छशब्देन मेहनं विवक्षितम् उपचारात्, ततः सीहपुच्छं कृतं संजातं वा येषां ते सिंहपुच्छिताः, त एव सिंहपुच्छितकाः, सिंहस्य हि मैथुनान्निवृत्तस्यात्याकर्षणात् कदाचिद् मेहनं त्रुटयति, एवं ये क्वचिदपराधे राजपुरुषैस्त्रुटितमेहनाः क्रियन्ते ते सिंहपुच्छितका व्यपदिश्यन्त इति, अथवा कृकाटिकातः पुतप्रदेशं यावद् येषां वर्ध्रे उत्कर्त्य सिंहपुच्छाकारः क्रियते ते तथोच्यन्त इति। दवग्गिदड्ढग त्ति दवाग्निः–दावानलः, तेन ये दग्धास्ते तथोक्ताः" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ पृ० ८६–८७॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भत्तपाणनिरुद्धयं [करेह,] इमं जावज्जीवं वहबंधणं करेह, इमं अण्णतरेणं असुभेणं कुमारेणं मारेह।

जा वि य से अब्भिंतरिया परिसा भवति, तंजहा-[1]माता ती वा पिता ती वा भाया ती वा भगिणी ति वा भज्जा ति वा [2]पुत्ता इ वा धूता इ वा सुण्हा [3]ति वा, तेसिं पि य णं अन्नयरंसि अहालहु[4]सगंसि अवराहंसि सयमेव [5]गरुयं गंडं [6]वत्तेति, सीओदगवियडंसि [7]ओबोलेत्ता भवति जहा [8]मित्तदोसवत्तिए जाव अहिते परंसि लोगंसि, ते दुक्खंति सोयंति जूरंति तिप्पंति [9]पिट्टंति परितप्पंति ते दुक्खण-सोयण-जूरण-तिप्पण-पिट्ट(ड्ड)ण-परितप्पण-वह-बंधणपरिकिलेसातो अपडिविरया भवंति।

[10]एवामेव ते इत्थिकामेहिं मुच्छिया [11]गिद्धा गढिता अज्झोववन्ना जाव वासाइं चउपंचमाइं छद्द[12]समाइं वा अप्पतरो वा भुज्जतरो वा कालं [13]भुंजित्तु भोगभोगाइं [14]पसवित्ता वेरायतणाइं संचिणित्ता [15]बहूणि कूराणि कम्माइं उस्सण्णं संभारकडेण कम्मुणा से जहाणामए अयगोले ति वा सेलगोले ति वा उदगंसि पक्खित्ते समाणे उदगतल[16]मतिवतित्ता अहे धरणितलपइट्ठाणे भवति, [17]एवामेव तहप्पगारे पुरिसजाते वज्जबहुले [18]धुन्नबहुले पंकबहुले वेरब[19]हुले अप्पत्तियबहुले दंभबहुले [20]णियडिबहुले

---

१. प्रतिषु पाठाः—माता ती वा पिता ती वा भाया ती वा भगिणी ति वा खं १। माया वा पिया वा भाया वा भगिणी वा खं १ विना। माया इ वा पिया इ वा भाया इ वा भगिणी इ वा मु०। माता ति वा० चू० ॥ २ पुत्ता दि वा धूता दि वा खं १ ॥ ३. इ वा खं १ विना ॥ ४. °हुगंसि खं १ मु०। दृश्यतां पृ० १६० टि० २०, पृ० १७८ टि० ५ ॥ ५. गरुतं खं १ ॥ ६. णिवत्तेति खं १ मु०। दृश्यतां पृ० १६० टि० २१, पृ० १७८ टि० ७ ॥ ७. उब्बोलित्ता खं १ विना। उच्छोलित्ता मु०। दृश्यतां पृ० १६० टि०२२ ॥ ८. दृश्यतां सू० ७०४ ॥ ९. पिट्टंति खं १ विना। दृश्यतां पृ० १७१ पं० १२ टि०२३ ॥ १०. एवमेव खं १ पु १ मु०। तुलना पृ० १६३ पं० ३। एवामेव ते इत्थीकामभोगेसु मुच्छिता जाव वासाइं चू० ॥ ११. गिद्धा गरहिया अज्झो° खं १ मु० विना। दृश्यतां पृ० १६३ पं० ४, टि० ४ ॥ १२. °समाणि खं १ ॥ १३. सं० मु० विना भुंजित्तु भोगाइं खं १। दृश्यतां पृ० १६३ पं० ५ टि० ५। भुंजित्तु भोगाइं २ खं २ पु १, २ ला०। भुंजितुं भोगाइं चू० ॥ १४. पविसुइत्ता खं १ चू० पु१ विना। पसुइत्ता पु १। पसवित्तुं (पविसित्तुं—प्र०) चू०। "अनुप्रसूय उत्पाद्य" शी०। "बहुं पसवई पावं" दशवै० ५। २। ३५ ॥ १५. बहूइं पावाइं कम्माइं ओस(उस्स–मु०)ण्णाइं संभा° खं १ विना। "बहूणि······उसण्णं ति अणेकसो" चू०। "संचित्य···बहूनि···क्रूराणि···कर्माणि अष्टप्रकाराणि बद्ध–स्पृष्ट–निधत्त–निकाचनावस्थानि विधाय" शी० ॥ १६. "अतिवर्त्य अतिलङ्घ्य" शी० ॥ १७. एवमेव खं १ शी०। "एवामेव तधप्पगारं वज्जबहुले, पावे वज्जे वेरे० गाथा" चू० ॥ १८. धुण्ण° पु १। धन्न° खं १। धूत° मु०। दृश्यतां पृ० १७१ टि० १४, पृ० १७२ पं० १४ टि० २७। "धूयत इति धूनं प्राग्बद्धं कर्म" शी०। पंकबहुले धुन्नबहुले पा० पु २ ला० सं०। पंकबहुले नास्ति खं २ पु १ ॥ १९. °बहुले आयसबहुले

साइबहुले अयसबहुले [1]उस्सण्णं तसपाणघाती कालमासे कालं किच्चा धरणितल-मतिवं[2]तित्ता अहे णरगतलपतिट्ठाणे भवति।

[3]ते णं णरगा अंतो वट्टा [4]बाहिं चउरंसा अहे [5]खुरप्पसंठाणसंठिता [6]णिच्चंधकारतमसा ववगयगह-चंद-सूर-नक्खत्त-जोतिसपहा मेद-वसा-मंस-रुहिर-पूयपडल[7]चिक्खल-लित्ताणुलेवणतला [8]असुई [9]वीसा परमदुब्भिगंधा [10]काऊअगणिवण्णाभा कक्खडफासा

अप्पत्तियदंभनियडिमादिबहुले खं १॥ २०. नियइब° खं २ पा० पु २ ला० सं०॥

१. उस्सण्णतस° खं १ विना। उस्सण्णं तसाती कालमासे खं १॥ २. वंदित्ता खं १॥
३. इत आरभ्य 'णरएसु वेदणाओ' इतिपर्यन्तः पाठः प्रज्ञापनासूत्रेऽपि द्वितीये पदे वर्तते, तस्य तत्र व्याख्या—"ते णं नरकावासा' इत्यादि, ते नरकावासाश्चतुरशीतिलक्षप्रमाणाः सर्वेऽपि प्रत्येकमन्तः—मध्यभागे [वृत्ताः] वृत्ताकाराः, बहिर्भागे चतुरस्राः—चतुरस्राकाराः, इदं च पीठोपरिवर्तिनं मध्यभागमधिकृत्य प्रोच्यते, सकलपीठाद्यपेक्षया त्वावलिकाप्रविष्टा वृत्त-त्र्यस्र-चतुरस्र-संस्थानाः, पुष्पावकीर्णास्तु नानासंस्थानाः प्रतिपत्तव्याः, 'अहे खुरप्पसंठाणसंठिया' इति अधो-भूमितले क्षुरप्रस्येव···प्रहरणविशेषस्य यत् संस्थानम्—आकारविशेषस्तीक्ष्णतालक्षणस्तेन संस्थिताः, तथाहि—तेषु नरकावासेषु भूमितले मसृणत्वाभावतः शर्करिले पादेषु न्यस्यमानेषु शर्करा-मात्रसंस्पर्शेऽपि क्षुरप्रेणेव पादाः कृत्यन्ते, 'निच्चंधयारतमसा' इति तमसा नित्यान्धकाराः, उद्द्योता-भावतो यत्तमः तदिह तम उच्यते, तेन तमसा नित्यं सर्वकालमन्धकाराः, तत्रापवरकादिष्वपि तमोऽन्धकारोऽस्ति केवलं बहिः सूर्यप्रकाशे मन्दतमो भवति, नरकेषु तु तीर्थंकरजन्मदीक्षादिकाल-व्यतिरेकेणान्यदा सर्वकालमप्युद्द्योतलेशस्याप्यभावतो जात्यन्धस्येव मेघच्छन्नकालार्धरात्र इवातीव बहलतरो वर्तते तत उक्तं तमसा नित्यान्धकाराः, तमश्च तत्र सदाऽवस्थितं, उद्द्योतकारिणाम-संभवात्, तथा चाह—'ववगयगहचंदसूरनक्खत्तजोइसियपहा', व्यपगतः—परिभ्रष्टो ग्रह-चन्द्र-सूर्य-नक्षत्ररूपाणाम्, उपलक्षणमेतत् ताराद्याणां च, ज्योतिष्काणां पन्था—मार्गो येभ्यस्ते व्यपगतग्रहचन्द्रसूर्यनक्षत्रज्योतिष्कपथाः, तथा 'मेयवसापूयरुहिरमांसचिक्खिल्ललित्ताणुलेवणतला' इति स्वभावसंपन्नैर्मेदोवसापूतिरुधिरमांसैर्यश्चिक्खिल्लः—कर्दमः तेन लिप्तम्—उपदिग्धमनुलेपनेन —सकृद् लिप्तस्य पुनः पुनरुपलेपनेन तलं—भूमिका येषां ते मेदोवसापूतिरुधिरमांसचिक्खिल्ल-लिप्तानुलेपनतलाः, अत एवाशुचयः—अपवित्रा बीभत्साः दर्शनेऽप्यतिजुगुप्सोत्पत्तेः, क्वचिद् 'वीसा' इति पाठः, तत्र विस्रा—आमगन्धिकाः परमदुरभिगन्धा मृतगवादिकडेवरेभ्योऽप्यतीवा-निष्टदुरभिगन्धाः। 'काउयअगणिवण्णाभा' इति लोहे धम्यमाने यादृक् कपोतो बहुकृष्णरूपोऽ-ग्नेर्वर्णः, किमुक्तं भवति—यादृशी बहुकृष्णवर्णभूता अग्निज्वाला विनिर्गच्छतीति तादृश्याभा—आकारो येषां ते कपोताग्निवर्णाभाः धम्यमानलोहाग्निज्वालाकल्पा इति भावः, नारकोत्पत्तिस्थान-व्यतिरेकेणान्यत्र सर्वत्राप्युष्णरूपत्वात्। एतच्च षष्ठ-सप्तमपृथ्वीवर्जमवसेयम्, तथाच वक्ष्यति—'नवरं छट्ठ-सत्तमीसु णं काउअगणिवण्णाभा न भवंति'। तथा कर्कशः अतिदुःसहोऽसिपत्रस्येव स्पर्शो येषु ते कर्कशस्पर्शाः, अत एव दुरहियासा इति दुःखेनाध्यास्यन्ते सह्यन्ते दुरध्यासाः, अशुभा दर्शनतो नरकाः, तथा गन्ध-रस-स्पर्शशब्दैरशुभा अतीवासातरूपा नरकेषु वेदनाः" इति प्रज्ञापना-सूत्रस्य मलयगिरिविरचितायां वृत्तौ पृ० ८०॥ ४. बहिं खं १॥ ५. खुरुप्प° खं २ पु २। खुरुप्पसंथाणसंठिता खं १॥ ६. "णिच्चंधकारा...तमसा" चू०। "नित्यान्धतमसाः, क्वचित् पाठो नित्यान्धकारतमसाः" शी०॥ ७. °चिक्खक° खं २। °चिक्खिल्ल° पु १ मु०॥

[1]दुरहियासा असुभा णरगा, असुभा णरएसु वेदणाओ, नो चेव णं नरएसु [2]नेरइया णिद्दायंति वा पयलायंति वा [3]सायं वा रतिं वा धितिं वा मतिं वा उवलभंति, ते णं [4]तत्थ उज्जलं [5]विपुलं पगाढं कडुयं कक्कसं चंडं दुक्खं [6]दुग्गं तिव्वं दुरहियासं [7]णिरयवेदणं पच्चणुभवमाणा विहरंति।

से जहा[8]णामते रुक्खे सिया पव्वतग्गे जाते मूले छिन्ने अग्गे गरुए जतो निन्नं जतो विसमं जतो दुग्गं ततो पवडति, एवामेव तह[9]प्पगारे पुरिसजाते गब्भातो गब्भं, जम्मातो जम्मं, माराओ मारं, णरगातो णरगं, दुक्खातो दुक्खं, दाहिणगामिए णेरइए कण्ह[10]पक्खि[11]ए आगमिस्साणं दुल्ल[12]भबोहिए यावि [13]भवति, एस ठाणे अणारिए अकेवले जाव असव्वदुक्खप्पहीणमग्गे एगंतमिच्छे असाहू। पढमस्स ठाणस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते।

७१४. अहावरे दोच्चस्स ठाणस्स धम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिज्जइ–इह खलु पाईणं वा ४ संते[14]गतिया मणुस्सा भवंति, तंजहा–अणारंभा अपरिग्गहा धम्मिया [15]धम्माणुगा धम्मिट्ठा जाव धम्मेणं चेव वित्तिं कप्पेमाणा विहरंति, [16]सुसीला सुव्वता सुप्पडियाणं[17]दा सुसाहू [18]सव्वातो पाणातिवायातो पडिविरता जावज्जीवाए जाव जे

---

८. असुती खं १ मु० विना॥ ९. विस्सा खं १॥ १०. प्रतिषु पाठः – काऊअग° खं १। कण्हा अग° खं १ विना। "काउ किण्ह अगणि० लोहे धम्ममाणे कालिया अगणिजाला णिंति तारिसो तेहिं वण्णो" चू०। "कृष्णाग्निवर्णाभा रूपतः" शी०। प्रज्ञापनासूत्रे दशाश्रुतस्कन्धे च काउअग° इति पाठः॥

१. °हितासा खं १॥ २. नेरतिया णिद्दवंति पयलोयंति वा खं १॥ ३. पा० विना—रतिं सोयं वा रत्तिं वा खं १। सोय वा रत्तिं वा पु १। सोयं वा रत्तिं वा पु २। सयं वा रतिं वा खं २ ला० सं०। सुइं वा रतिं वा मु०। दशाश्रुतस्कन्धेऽपि सुतिं वा रतिं वा इति पाठः॥ ४. तत्था खं १॥ ५. विउलं खं १ विना॥ ६. दुग्गं नास्ति खं १॥ ७. णेरइय वेयणं पा० खं २ ला० सं०। णेरइया वेयणं पु १ मु०। 'नरएसु नेरइया निरयवेयणं' इति दशाश्रुतस्कन्धे पाठः॥ ८. °णामए मु०॥ ९. °प्पकारे खं १॥ १०. °ए तेन ए कण्ह° खं १॥ ११. °क्खिते पा० खं २ पु २ ला० सं०॥ १२. °बोहि यावि भ° खं १। °बोहियाए वि भ° खं २ सं०। °बोहियाए यावि भ° पु १। जाव दुल्लभबोधिए चू०। दृश्यतां सू० ७१० पृ० १७३ पं० १ टि० २॥ १३. भवती खं १॥ १४. चू० मु० विना—°गतिआ खं १, २। °गइया खं १ विना॥ १५. धम्माणुया खं १ मु०। दृश्यतां सू० ७१३ पृ० १७६ पं० १ टि० १॥ १६. सुस्सीला खं १॥ १७. खं १ विना—°दा सुस्साहू खं २ पा० पु २ ला०। °दा साहू पु १ मु०। "सुसाधवः" शी०। दृश्यतां पृ० १७६ पं० ५, पृ० १८७ पं० ७॥ १८. सव्वतो खं १। सव्वातो पाणातिवातातो पडिविरता जावज्जीवाए जे भावऽण्णे तहप्पगारा चू०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

यावऽण्णे तहप्पगारा सावज्जा [1]अबोहिया कम्मंता परपाणपरितावणकरा [2]कज्जंति [3]ततो वि पडिविरता जावज्जीवाए।

से जहानामए अणगारा भग[4]वंतो इरियासमिता भासासमिता एसणासमिता आयाण-भंडमत्तणिक्खेवणासमिता उच्चार-पासवण-खेल-सिंघाण-जल्लपा[5]रिट्ठावणियासमिता मणसमिता [6]वइसमिता कायसमिता मणगुत्ता [7]वइगुत्ता कायगुत्ता गुत्ता [8]गुत्तिंदिया गुत्तबंभचारी अकोहा अमाणा अमाया अलोभा संता पसंता उवसंता परिणिव्वुडा अणासवा अगंथा [9]छिन्नसोता निरुवलेवा कंसपा[10]ईई व मुक्कतोया, संखो इव [11]णिरंगणा, [12]जीवो इव अप्पडिहयगती, गगणतलं पि व निरालंबणा, [13]वायुरिव अपडिबद्धा, सारदसलिलं व सुद्धहियया, पुक्खरपत्तं व निरुवलेवा, कुम्मो इव [14]गुत्तिंदिया, विहग इव विप्पमुक्का, [15]खग्गविसाणं व एगजाया, [16]भारंडपक्खी [17]व अप्पमत्ता, कुं[18]जरो इव सोंडीरा, वसभो इव [19]जातत्थामा, सीहो इव दुद्धरिसा, मंदरो इव अप्पकंपा, सागरो इव गंभीरा, चंदो इव सोम[20]लेसा, सूरो इव दित्ततेया, जच्च[21]कणगं व जातरूवा, वसुंधरा इव सव्वफासविसहा, [22]सुहुतहुयासणो विव तेयसा जलंता।

---

१. अबोहिता खं १। तुलना—पृ० १७७ पं० ९॥ २. विज्जंति खं १॥ ३. ततो पडि° खं २॥ ४. °वंतो रिया° खं १। इत आरभ्य औपपातिकसूत्रेऽपि [सू० १७] समानप्रायोऽयं पाठो व्याख्यया सह तत्र द्रष्टव्यः॥ ५. °परिट्ठावणितासमिता खं १। तुलना सू० ७०७। "अनगारा भगवन्तो भवन्तीति, ते पञ्चभिः समितिभिः समिताः, एवमित्युपप्रदर्शने, औपपातिकम् आचाराङ्गसम्बन्धि प्रथममुपाङ्गम्, तत्र साधुगुणाः प्रबन्धेन व्यावर्ण्यन्ते, तदिहापि तेनैव क्रमेण द्रष्टव्यमित्यतिदेशः यावद् धूतमपनीतं केश-श्मश्रु-लोम-नखादिकं यैस्ते तथा" शी०। एवं च शी० अनुसारेण इतः परं मणसमिता इत्यादिपाठस्थाने एवं जहोववाइए जाव धुतकेसमंसुरोमनहा इति पाठः शी० सम्मतो भाति। औपपातिकसूत्रे [सू० १९] पाठोऽयं द्रष्टव्यः। "धुयकेसमंसुलोम त्ति क्वचिद् दृश्यते, तत्र धुतानि निष्प्रतिकर्मतया त्यक्तानि केश-श्मश्रु-रोमाणि…येन स तथा" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ पृ० ४०॥ ६. वइयस° खं २। वयस° पा० पु १, २, ला० सं० मु०। वतिस° खं १॥ ७. वतिगुत्ता खं १। वयगुत्ता मु०॥ ८. गुत्तेंदिया खं १। "गुत्ता सर्वथा गुप्तत्वात्, गुत्तिंदिय त्ति शब्दादिषु रागादिरहिता इत्यर्थः, अथवा गुत्तागुत्तिंदय त्ति गुप्तानि शब्दादिषु रागादिनिरोधाद् अगुप्तानि च आगमश्रवणेर्यासमित्यादिषु अनिरोधादिन्द्रियाणि येषां ते" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ पृ० ३५। दृश्यतां पृ० १६३ टि० १८॥ ९. छिण्णसोगा खं १ मु० विना। दृश्यताम् आचा० पृ० २७४ टि० ७॥ १०. °पाती तिव खं १॥ ११. णिरंजणा खं १ विना॥ १२. जीव इव खं १ विना॥ १३. वाउ इव पु १॥ १४. गुत्तेंदिया खं १॥ १५. खग्गवि° मु०। "खङ्ग आटव्यो जीवः, तस्य विषाणं शृङ्गं तदेकमेव भवति, तद्वदेकजाता एकभूतो रागादिसहायवैकल्यात्" इति स्थानाङ्गसूत्रवृत्तौ पृ० ४६४॥ १६. भारुंडपक्खी पा० खं २ पु १ सं०। स्थानाङ्गवृत्तावपि भारुण्डशब्दः॥ १७. विव पा० खं २ पु २॥ १८. जातथामा खं १ मु० विना॥ १९. °रो तिव खं १॥ २०. लेस्सा खं १॥ २१. °कंचणगं खं २ पु १॥ २२. सुहुहुयहुया° खं २॥

णत्थि णं तेसिं भगवंताणं कत्थइ[1] पडिबंधे भवति, से य पडिबंधे चउव्विहे पण्णत्ते, तंजहा–अंडए ति वा पोयए इ वा उग्गहे[2](हि)ए ति वा पग्गह(हि)ए ति वा, जण्णं जण्णं दिसं इच्छंति तण्णं तण्णं दिसं अप्पडिबद्धा सुइब्भूया[3] लहुब्भूया अणुप्पग्गंथा[4] संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरंति।

तेसिं णं भगवंताणं इमा एतारूवा जायामायावित्ती[5] होत्था, तंजहा–चउत्थे[6] भत्ते, छट्ठे भत्ते, अट्ठमे भत्ते, दसमे भत्ते, दुवालसमे भत्ते, चोद्दसमे भत्ते, अद्धमासिए भत्ते, मासिए[7] भत्ते[8], दोमासिए भत्ते[9], तेमासिए भत्ते, चउम्मासिए भत्ते, पंचमासिए भत्ते, छम्मासिए[10] भत्ते, अदुत्तरं च णं उक्खित्तचरगा[11] णिक्खित्तचरगा[12] उक्खित्त-णिक्खित्तचरगा अंतचरगा पंतचरगा लूहचरगा समुदाणचरगा संसट्ठचरगा[13] असंसट्ठचरगा[14] तज्जातसंसट्ठचरगा दिट्ठलाभिया[15] अदिट्ठलाभिया पुट्ठलाभिया

---

१. कत्थति खं १। कत्थवि मु०॥ २. प्रतिषु पाठाः-उग्गहए ति वा पग्गहए ति वा जण्णं खं २ सं०। उग्गाहेए ति वा पग्गहेए त्ति वा जण्णं पा०। उग्गहे ति प[रि खं १]ग्गहे त्ति वा जण्णं पु १ मु० खं १। उग्गहे ए त्ति वा जण्णं ला०। उग्गहे ए नि वा जण्णं पु २। "अण्डए इ व त्ति अण्डजो हंसादिः···अथवा अण्डकं मयूर्यादीनाम्···अथवा अण्डजं पटसूत्रजमिति वा, पोतजो हस्त्यादिरयम्···। अथवा पोतको बालक इति वा अथवा पोतकं वस्त्रमिति वा प्रतिबन्धः स्यात्। आहारेऽपि च विशुद्धे सरागसंयमवतः प्रतिबन्धः स्यादिति दर्शयति—उग्गहिए व त्ति अवगृहीतं परिवेषणार्थमुत्पाटितं प्रगृहीतं भोजनार्थमुत्पाटितमिति, अथवा अवग्रहिकमिति अवग्रहोऽस्यास्तीति वसतिपीठफलकादि, औपग्रहिकं वा दण्डादिकमुपधिजातम्, तथा प्रकर्षेण ग्रहोऽस्येति प्रग्रहिकम् औधिकमुपकरणं पात्रादीनि(ति)। अथवा अण्डजे पोतजे वा इत्यादि व्याख्येयम्, इकारस्त्वागमिक इति। जण्णं ति यां यां दिशं, णमिति वाक्यालंकारे,···इच्छति···तां तां दिशं स विहरिष्यति" इति स्थानाङ्गवृत्तौ पृ० ४६५। औपपातिकसूत्रवृत्तावपि वाचना-न्तररूपेण व्याख्यातोऽयं पाठः पृ० ३६–३७॥ ३. सुतिभूता लहुभूता खं १। सुइभूया लहुभूया मु०॥ ४. अणप्प° खं १। अप्प° मु०। "अणुप्पगंथे त्ति अनुरूपतया औचित्येन विरतेः, न तु अपुण्योदयात्, अणुरपि वा सूक्ष्मोऽपि अल्पोऽपि प्रगतो ग्रन्थो धनादिर्यस्य यस्माद्वाऽसावनुप्रग्रन्थः अपेर्वृत्त्यन्तर्भूतत्वादणुप्रग्रन्थो वा, अनर्घ्यः अनर्पणीयः अढौकनीयः परेषामाध्यात्मिकत्वात् ग्रन्थवत्–द्रव्यवत् ग्रन्थो ज्ञानादिर्यस्य सोऽनर्घ्यग्रन्थ इति" इति स्थानाङ्ग-वृत्तौ पृ० ४६५। "शुचिभूता···श्रुतिभूता वा प्राप्तसिद्धान्ताः···लघुभूता अणप्पगंथा अनल्पग्रन्था बह्वागमाः, अविद्यमानो वा आत्मनः सम्बन्धी ग्रन्थो हिरण्यादिर्येषां ते तथा, अनर्घ्यग्रन्था वा भावधनयुक्ता इत्यर्थः" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ पृ० ३६॥ ५. आतामा° खं १॥ ६. तुलना–औपपातिकसूत्रे सू० १८॥ ७. मासिते चउमासिते पंचमासिते छम्मासिते अदुत्तरं खं १॥ ८. सं० मु० विनेदं भत्ते नास्ति॥ ९. पु १ विना इदं भत्ते नास्ति॥ १०. °सिते सं० मु० विना॥ ११. तुलना—औपपातिकसूत्रे सू० १९। अमीषां पदानां व्याख्यापि तत्र विलोकनीया॥ १२. °गा अंतचरगा खं १॥ १३, १४. °सट्ठं च° खं १॥ १५. °लाभिता खं२ पु २ पा०। °लाहिता खं १। प्रायः एवमग्रेऽपि सर्वत्र॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अपुट्ठलाभिया [1]भिक्खलाभिया अभिक्खलाभिया [2]अण्णातचरगा [3]अन्न-गिलातचरगा [4]ओवणिहिता संखादत्तिया परिमितपिंड[5]वातिया सुद्धेसणिया अंताहारा [6]पंताहारा अरसाहारा विरसाहारा लूहाहारा तुच्छाहारा अंतजीवी पंतजीवी [7]पुरिमड्ढिया आयंबिलिया [8]निव्विगतिया अमज्ज-मंसासिणो [9]णो णियाम-[10]रसभोई [11]ठाणादीता [12]पडिमट्ठादी णेसज्जिया वीरा[13]सणिया दंडा[14]यतिया लगंडसा[15]ईणो [16]आयावगा अवाउडा अकंडुया अणिट्ठुहा धुतके[17]स-मंसु-रोम-नहा [18]सव्वगायपडिकम्म-विप्पमुक्का चिट्ठंति।

[19]ते णं एतेणं विहारेणं विहरमाणा बहूइं वासाइं सामण्णपरियागं पाउणंति, [20]बहूइं वासाइं सामण्णपरियागं पाउणित्ता आबाहंसि उप्पण्णंसि वा अणुप्पण्णंसि वा बहूइं भत्ताइं [21]पच्चक्खाइंति, [बहूइं भत्ताइं] पच्चक्खित्ता बहूइं भत्ताइं अणसणाए छेदेंति, बहूणि [भत्ताइं] अणसणाए छेदेत्ता जस्सट्ठाए कीरति नग्गभावे मुंडभावे [22]अण्हाणगे [23]अदंतवणगे अछत्तए अणोवाहणए भूमिसेज्जा [24]फलगसेज्जा कट्ठसेज्जा

१. भिक्खु° खं १ मु० विना। "भिक्खालाभिए त्ति भिक्षेव भिक्षा, तुच्छमविज्ञातं वा, तल्लाभो ग्राह्यतया यस्यास्ति स भिक्षालाभिकः, अभिक्खलाभिए त्ति उक्तविपर्ययात्" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ पृ० ३९॥ २. अण्णातरचरगा खं १॥ ३. अण्णाइलोगचरगा खं २ पु २ ला० सं०। अण्णायलायचरगा पु १। दृश्यताम्—आचा० सू० ३१२ टि० ६। "अण्णगिलायए त्ति अन्नं भोजनं विना ग्लायति अन्नग्लायकः स चाभिग्रहविशेषात् प्रातरेव दोषान्नभुगिति" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ पृ० ३९॥ ४. उव° ला० विना। "ओवणिहिए त्ति उपनिहितं यथा कथञ्चित् प्रत्यासन्नीभूतं, तेन चरति यः स औपनिहितिकः, उपनिधिना वा चरतीत्यौपनिधिकः" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ पृ० ३९॥ ५. °वाइया खं १ विना। 'परिमितपिण्डपातः'''यस्यास्ति स तथा" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ पृ० ३९॥ ६. °रा विरसाहारा आयंबिलिया णिव्विइया खं १॥ ७. आयंबिलिया पुरिमड्ढिया पु १, २ ला० सं०॥ ८. निव्वितिता ला० सं०॥ ९. नातितामरस° खं २। नो नितामरस° पा० पु २ ला० सं०। न नितामरस° पु १॥ १०. °रसहोती णेसज्जिता खं १॥ ११. ठाणाइया पडिमाठाणाइया उक्कुडुआसणिया णेसज्जिया मु०। "ठाणाइए त्ति स्थानं कायोत्सर्गः, तमतिगच्छति करोतीति स्थानातिगः······पडिमट्ठाइ त्ति प्रतिमा मासिक्यादयः" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ पृ० ४०॥ १२. पडियट्ठादी इति प्रतिषु पाठः, दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्॥ १३. °णिता खं २ पा०॥ १४. °तिता खं १ मु० विना॥ १५. °सातिणो खं १॥ १६. अवाउडा अगत्तया अकं° खं १ विना॥ १७. °मंस° खं १ मु० विना॥ १८. सव्व[गा]तपडि° खं १॥ १९. एतेणं एतेणं खं १ पु १ मु० विना॥ २०. बहू २ आबा° पु १, २ ला० सं० पा०। बहू २ त्ता आबा° खं १॥ २१. पच्चक्खन्ति पच्चक्खाइत्ता मु०। हस्तलिखितप्रतिषु पाठः—पच्चक्खाइंति त्ता बहूइं भत्ताइं अणसणाइं छेदेंति छेए २ जस्सट्ठाए खं १। पच्चक्खित्ता बहूइं वासाइं अणसणाए छेदं(दें—सं०)ति बहूणि अणसणाए छेदेत्ता जस्सट्ठाए खं १ विना। दृश्यतां सू० ७१५॥ २२. तुलना औपपातिकसूत्रे सू० ४०, स्थानाङ्गसूत्रे नवमे स्थाने॥ २३. अदुन्तमणगे खं १॥ २४. फलहसेज्जा खं १॥

केसलोए बंभचेरवासे परघरपवेसे [1]लद्धावलद्ध-माणावमाणणाओ हीलणाओ [2]निंदणाओ खिंसणाओ गरहणाओ [3]तज्जणाओ तालणाओ उच्चावया गामकंटगा बावीसं परीसहोवसग्गा [4]अहियासिज्जंति तमट्ठं आराहेंति, तमट्ठं आराहित्ता [5]चरमेहिं उस्सासनिस्सासेहिं अणंतं अणुत्तरं निव्वाघातं निरावरणं [6]कसिणं पडिपुण्णं केवलवरणाण-दंसणं [7]समुप्पाडेंति, समुप्पाडित्ता ततो पच्छा सिज्झंति बुज्झंति मुच्चंति परिनिव्वायंति सव्वदुक्खाणं अंतं करेंति, [8]एगच्चा पुण एगे गंतारो भवंति, अवरे पुण पुव्वकम्मावसेसेणं कालमासे कालं किच्चा अण्णतरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवंति, [9]तंजहा—[10]महिड्ढीएसु महज्जुतिएसु[11] महापरक्कमेसु महाजसेसु महब्बलेसु महाणुभावेसु महासोक्खेसु, ते णं तत्थ देवा भवंति [12]महिड्ढिया महज्जुतिया जाव [13]महासुक्खा हारविराइतवच्छा कडगतुडितथंभितभुया [14]सं(अं?)गय-

---

१. लट्ठावट्ठ खं १। लद्धावलद्धे मु०। लद्धावलद्धं इति मुद्रिते औपपातिकसूत्रे सू० ४०। "लद्धावलद्धी त्ति लब्धं च लाभोऽपलब्धिश्च अलाभोऽपरिपूर्णलाभो वा लब्धापलब्धिः" इति अभयदेवसूरिविरचितायां भगवतीसूत्रवृत्तौ प्रथमे शतके नवम उद्देशके पृ० १०१। "लद्धावलद्धवित्तीओ" इति स्थानाङ्गे नवमे स्थाने, अस्य वृत्तिः—"लब्धानि च सन्मानादिना अपलब्धानि च न्यक्कारपूर्वकतया यानि भक्तादीनि तैर्वृत्तयो निर्वाहा लब्धापलब्धवृत्तयः" पृ० ४६६॥ २. णिंदणाओ नास्ति खं १॥ ३. °णातो तालणातो खं १ पु १ मु० विना॥ ४. अहितासि° खं १॥ ५. चरिमेहिं खं १॥ ६. कसिणं नास्ति खं १॥ ७. उप्पाडेंति २ त्ता खं १। औपपातिकेऽपि [सू० ४१] 'उप्पाडिंति' इति पाठः॥ ८. खं १ विना-एगच्चाए पुण एगे भयंतारो, अवरे पा० खं २ पु १, २ला० सं०। एगच्चाए पुण एगे भयंतारो भवंति, अवरे मु०। "अर्चयन्ति" तामित्यर्चा शरीरम्, एक्का जेसिं गज्झा सरीरता" चू०। "एके पुनरेकयाऽर्चया शरीरेण एकस्माद्वा भवात् सिद्धिगतिं गन्तारो भवन्ति, अपरे पुनः···देवेषूत्पद्यन्ते" शी०, एतदनुसारेण एगच्चाए पुण एगे गंतारो भवंति इति शी० सम्मतः पाठः। "एगच्चा पुण एगे भयंतारो पुव्वकम्मावसेसेणं कालमासे कालं किच्चा उक्कोसेणं सवट्ठसिद्धे महाविमाणे देवत्ताए उववत्तारो भवंति" इति औपपातिकसूत्रे पाठः सू० ४१। अस्य वृत्तिः—"एगच्चा पुण एगे भयंतारो त्ति एका असाधारणगुणत्वाद् अद्वितीया मनुजभवभाविनी वा अर्चा बोन्दिः तनुर्येषां ते एकार्चाः, पुनः···एके केवलज्ञानभाजनेभ्योऽपरे भयंतारो···पुव्वकम्मावसेसेण···देवतया उत्पत्तारो भवन्ति" पृ० १०७॥ ९. तंजहा नास्ति खं॥ १०. महड्ढि° पा० मु०। महिड्ढि° पु १॥ ११. °सु महापरिक्क° खं २ पा० पु २ ला०। °सु महासोक्खेसु महाजसेसु महब्बलेसु महाणुभावेसु महेसक्खेसु ते णं खं १। औपपातिकसूत्रे [सू० २२] 'महिड्ढिआ महज्जुतिआ महाबला महायसा महासोक्खा महाणुभागा' इति क्रमः। स्थानाङ्गवृत्तौ तु [द्वितीये स्थाने] 'महिड्ढिया महज्जुइया महाणुभागा महायसा महाबला महासोक्खा (महेसक्खा—प्र०)' इति क्रमः, पृ० ६८॥ १२. महिड्ढीता महज्जुतिता जाव पा० खं २ पु २ ला० सं०। महिड्ढिया जाव पु १। महिड्ढीया जाव खं १॥ १३. महेसक्खा खं १। महासुक्खा खं २ पा०॥ १४. मु० मध्ये, स्थानाङ्गसूत्रेऽष्टमे स्थाने, औपपातिकसूत्रे [सू० २२] च अंगय° इति पाठो वर्तते॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कुंडलमट्ठगंडतलकण्णपीढधारी [1]विचित्तहत्थाभरणा [2]विचित्तमालामउलिमउडा कल्लाणगपवरवत्थपरिहिता कल्लाणगपवरमल्लाणुलेवणधरा भासरबोंदी पलंबवणमालाधरा दिव्वेणं रूवेणं दिव्वेणं वण्णेणं दिव्वेणं गंधेणं दिव्वेणं फासेणं दिव्वेणं संघाएणं [4]दिव्वेणं संठाणेणं दिव्वाए इड्ढीए दिव्वाए जुतीए दिव्वाए पभाए दिव्वाए[6] छायाए दिव्वाए अच्चीए दिव्वेणं तेएणं दिव्वाए लेसाए दस [8]दिसाओ उज्जोवेमाणा पभासेमाणा गतिकल्लाणा ठितिकल्लाणा आगमेस्सभद्दया वि भवंति, एस ठाणे आरिए जाव सव्वदुक्खप्पहीणमग्गे एगंतसम्मे साधू। दोच्चस्स ठाणस्स धम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते।

७१५ अहावरे तच्चस्स ठाणस्स मीसगस्स विभंगे एवमाहिज्जति—[13]इह खलु पाईणं वा ४ संतेगतिया मणुस्सा भवंति, [14]तंजहा—अप्पिच्छा अप्पारंभा अप्पपरिग्गहा [15]धम्मिया धम्माणुया जाव धम्मेणं चेव वित्तिं कप्पेमाणा विहरंति सुसीला सुव्वया सुप्पडियाणंदा साहू, एगच्चातो पाणातिवायातो पडिविरता जावज्जीवाए एगच्चातो अप्पडिविरता, जाव जे यावऽण्णे तहप्पकारा सावज्जा [16]अबोहिया कम्मंता परपाणपरितावणकरा कज्जंति ततो वि एगच्चातो [17]पडिविरता एगच्चातो [18]अप्पडिविरता।

से जहाणामए समणोवासगा भवंति [19]अभिगयजीवा-ऽजीवा [20]उवलद्धपुण्ण-पावा आसव-संवर-[21]वेयण-णिज्जर-किरिया-ऽहिकरण-[22]बंध-मोक्खकुसला [23]असहिज्जदेवा-

---

१, २. विहत्त° खं १॥ ३. °णगंधपव° खं १ विना॥ ४. दिव्वेणं ठाणेणं खं १ मु० विना॥ ५. जुतीए खं १ पु १॥ ६. दिव्वाते छायाते खं २॥ ७. अच्चीते खं १॥ ८. दिसा उज्जो° खं १ मु० विना॥ ९. आगमेसिभद्दया यावि मु०। "आगमेसिभद्द त्ति आगमेसभवग्गहणे सिज्झंति" चू०॥ १०. आयरिए खं १ मु०॥ ११. °सम्मे खं २ पु २ ला० पा०॥ १२. सुसाहू मु०। "सुसाधु" शी०। दृश्यतां पृ० १८२ पं० १४ टि० १७॥ १३. इह खलु पादीणं खं १ मु० विना। तुलना सू० ७१४, पृ० १८२॥ १४. तंजहा नास्ति खं १॥ १५. धम्मिता मु० विना। धम्मिता धम्माणुता खं १॥ १६. अबोहिता खं १॥ १७. पडिविरता एकच्चातो नास्ति खं १ विना॥ १८. अपडि° खं १॥ १९. इतः परं तुलना—भगवतीसूत्रे द्वितीये शतके पञ्चम उद्देशके, औपपातिकसूत्रे [सू० ४१]॥ २०. इतः परं बहूनां पदानां शी० मध्ये विवरणं न दृश्यते। "उपलब्धपुण्यपापाः। इह च प्रायः सूत्रादर्शेषु नानाविधानि सूत्राणि दृश्यन्ते, न च टीकासंवादी एकोऽप्यस्माभिरादर्शः समुपलब्धः, अत एकमादर्शमङ्गीकृत्यास्माभिर्विवरणं क्रियते, इत्येतदवगम्य सूत्रविसंवाददर्शनाच्चित्तव्यामोहो न विधेय इति...जाव ऊसियफलिहा इत्यादि" शी०॥ २१. °वेतणज्झिर° खं १। °वेयणनिज्झिर° खं २। °वेयणाणिज्जरा° मु०। २२. बंधप्पमोक्ख° खं १। "बन्धकुशलाः। जेण बंधो मोक्खिज्जति सो बंधमोक्खो" चू०॥ २३. असहज्ज° खं १। असहिज्ज° खं १ विना। असहेज्ज° मु०। "असंहृजा असंहरणिज्जा जधा वातेहिं मेरु, न तु जधा वातपडागाणि सक्कंति विप्परिणावेतुं देवेहि वि, किं पुण माणुसेहिं?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ऽसुर-नाग-सुवण्ण-जक्ख-रक्खस-किन्नर-किंपुरिस-गरुल-गंधव्व-महोरगादीएहिं[1] देवगणेहिं निग्गंथातो पावयणातो अणतिक्कमणिज्जा इणमो[2] निग्गंथे[3] पावयणे निस्संकिता निक्कंखिता निव्वितिगिंछा[4] लद्धट्ठा गहियट्ठा पुच्छियट्ठा विणिच्छियट्ठा अभिगतट्ठा अट्ठिमिंजपेम्माणुरागरत्ता[5] 'अयमाउसो! निग्गंथे पावयणे अट्ठे, अयं[6] परमट्ठे, सेसे अणट्ठे[7]' ऊसितफलिहा अवंगुतदुवारा अचियत्तंतेउरघरपवेसा[8] चाउद्द-[9]

अणतिक्कमणिज्ज त्ति जधा कस्सइ सुसीलस्स गुरू अणतिक्कमणिज्जे एवं तेसिं अरहंता साधुणो सीलाइं वा अणतिक्कमणिज्जाइं णिस्संकिताइं।" चू०। असहेज्जाओ देव° इति मुद्रिते औपपातिकसूत्रे, व्याख्या तु न कृता तत्र। भगवतीसूत्रे असहेज्जदेव° इति पाठः, तस्य च अभयदेवसूरिकृता ईदृशी व्याख्या—"असहेज्जेत्यादि, अविद्यमानं साहाय्यं परसाहायकम् अत्यन्तसमर्थत्वाद् येषां तेऽसाहाय्याः, ते च ते देवादयश्चेति कर्मधारयः। अथवा व्यस्तमेवेदम्, तेन असाहाय्या आपद्यपि देवादिसाहायकानपेक्षाः, स्वयं कृतं कर्म स्वयमेव भोक्तव्यमित्यदीनमनोवृत्तय इत्यर्थः। अथवा पाषण्डिभिः प्रारब्धाः सम्यक्त्वाविचलनं प्रति न परसाहाय्यमपेक्षन्ते" इति भगवतीसूत्रवृत्तौ पञ्चमे शतके द्वितीये उद्देशके पृ० १३५। "असहेज्ज त्ति अविद्यमानसाहाय्यः" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ सू० ४० पृ० ९९॥

१. °दीतेहिं खं १॥ २. इणमेव मु० पु १। तुलना—औपपातिकसूत्रवृत्तौ सू० ४०, पृ० १००॥ ३. निग्गंथिए पा० खं २ पु २ ला० सं०॥ ४. °गिच्छा पु १ मु०॥ ५. °मिंजपेमा° ला०। °मेज्जापेमा° खं १॥ ६. अयं परमट्ठे नास्ति खं २ पा० विना। औपपातिकसूत्रे तद्वृत्तौ [सू० ४१, सू० ४० पृ० १००] भगवतीसूत्रे च पाठो वर्तते। किन्तु चूर्णौ वृत्तौ च अयं परमट्ठे इत्यस्य व्याख्या अत्र न वर्तते॥ ७. अणट्ठे चाउद्दसट्ठमुद्दिट्ठपुण्णमासिणीसु पडिपुण्णं पोसहं अणुपालेमाणा ऊसितफलिहा अवगुंतदुवारा अचियत्तंतेउरघरपवेसा समणे निग्गंथे फासुतेस° खं १॥ ८. खं १ विना—अचियत्तंतेपरघरप्प° ला०। अचियत्तंतेउपघरप्प° पु १। अचियत्तंतेउपरघरप्प° पा०। अचियत्तंतेउरपरघरप्प° खं २ पु २ सं०। "चियत्तघरंतेउर० घरे अणिड्ढिमंताणं जइ वि इत्थियाओ अच्छंति तत्थ ण चरेति जाव रसोति त्ति तत्थेसणं सोधेति, कस्सइ महिड्ढियस्स अंतेपुरं भवति तं पि तेण अणुण्णाता पविसितुं भावेंति" चू०। "अचियत्तः अनभिमतोऽन्तःपुरप्रवेशवत् परगृहद्वारप्रवेशोऽन्यतीर्थिकप्रवेशो येषां ते तथा" शी०, एतदनुसारेण °त्तंतेउरपरघरदारप्पवेसा इति पाठः शी०सम्मतो भाति। "चियत्तंतेउरघरदारप्पवेसी त्ति चियत्तो त्ति लोकानां प्रीतिकर एव अन्तःपुरे वा गृहे वा द्वारे वा प्रवेशो यस्य स तथा, इन्प्रत्ययश्चात्र समासान्तः, अतिधार्मिकतया सर्वत्राऽनाशङ्कनीयोऽसाविति भावः,······क्वचिदेवं दृश्यते—चियत्तघरंतेउरपवेसी ति चियत्तेति प्रीतिकारिण्येव गृहे वाऽन्तःपुरे वा प्रविशतीत्येवंशीलो यः स तथा, त्यक्तो वा गृहान्तःपुरयोरकस्मात् प्रवेशो येन स तथा" इति औपपातिकसूत्रवृत्तौ सू० ४०, पृ० १००। चियत्तंतेउरपरघरदारप्पवेसा इति औपपातिकसूत्रे सू० ४१। "चियत्तंतेउरघरप्पवेसा, चियत्तो त्ति लोकानां प्रीतिकर एवान्तःपुरे वा गृहे वा प्रवेशो येषां ते तथा······, अथवा चियत्तो ति त्यक्तोऽन्तपुर-गृहयोः परकीययोः यथाकथञ्चित् प्रवेशो यैस्ते तथा" इति भगवतीसूत्रवृत्तौ द्वितीये शतके पञ्चम उद्देशके पृ० १३५-१३६॥ दृश्यतां सू० ८४३ टि०॥ ९. °द्दसुद्दिट्ठ° खं २ पा० ला०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सट्ठमुद्दिट्ठपुण्णमासिणीसु पडिपुण्णं पोसहं [1]सम्मं अणुपालेमाणा समणे निग्गंथे फासुए[2]सणिज्जेणं असण-पाणखाइमसाइमेणं वत्थ-पडिग्गह-कंबल-पायपुंछणेणं ओसह-भेसज्जेणं पीढ-फलग-[3]सेज्जासंथारएणं पडिलाभेमाणा [4]बहूहिं सीलव्वत-गुण-वेरमण-पच्चक्खाण-पोसहोववासेहिं अहापरिग्गहितेहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेमाणा विहरंति।

ते णं एयारूवेणं विहारेणं विहरमाणा बहूइं वासाइं समणोवासगपरियागं पाउणंति, पाउणित्ता आबाधंसि उप्पण्णंसि वा अणुप्पण्णंसि वा बहूइं भत्ताइं [5]पच्चक्खाइंति, बहूइं भत्ताइं पच्चक्खाइत्ता बहूइं भत्ताइं अणसणाए [6]छेदेंति, बहूइं भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता आलोइयपडिक्कंता समाहिपत्ता कालमासे कालं किच्चा अण्णयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवंति, तंजहा—महिड्ढिएसु महज्जुतिएसु जाव [7]महासुक्खेसु, सेसं तहेव जाव एस ठाणे आरिए जाव एगंत[8]सम्मे साहू। तच्चस्स ठाणस्स मीसगस्स विभंगे एवमाहिए।

७१६. [9]अविरतिं पडुच्च बाले आहिज्जति, विरतिं [10]पडुच्च पंडिते आहिज्जति, विरताविरतिं पडुच्च बालपंडिते अहिज्जइ, तत्थ णं जा सा सव्वतो अविरती एस ठाणे आरंभ[11]ट्ठाणे अणारिए जाव असव्वदुक्खप्पहीणमग्गे एगंतमिच्छे असाहू, तत्थ तत्थ णं जा सा सव्वतो विरती [12]एस ठाणे अणारंभट्ठाणे, एस ठाणे [13]आरिए जाव

१. सम्मं नास्ति खं १, औपपातिकवृत्तौ च [सू० ४०] पृ० १००। औपपातिकसूत्रे [सू० ४१, पृ० १०५], भगवतीसूत्रे [पृ० १३४] च सम्मं इति पाठो यद्यपि दृश्यते तथापि वृत्तौ तस्य व्याख्या कृता नास्ति॥ २. "°णिज्जं असणं ४ पडि० वासारत्ते य पीढफलगे य पडिलाभेमाणा विहरंति" चू०॥ ३. °सज्जासंथारेणं खं १। "शय्यासंस्तारादिना" शी०॥ ४. "बहुसीलव्वत० सीलाइं सत्त सिक्खावयाइं। [वताइं] अणुव्वताइं। विहरं (विरमं?) वेरमणं विसयेसु······, अथवा वति त्ति वेरमणं ति वा एगट्ठं" चू०। एतदनुसारेण °गुण° इति पदं चूर्णिसंमतपाठे नास्तीति प्रतीयते। "शीलव्रत-गुणव्रत-प्रत्याख्यान-पोषधोपवासैः" शी०। "शीलव्रतानि अणुव्रतानि, गुणा गुणव्रतानि, विरमणानि" इति औपपातिकवृत्तौ [पृ० १०१] भगवतीसूत्रवृत्तौ [पृ० १३६] च॥ ५. प्रतिषु पाठः—पच्चक्खाइं २ त्ता पु १ सं०। पच्चक्खाइ पच्चक्खाइत्ता खं २ पु २ पा०। पच्चक्खाइ २ त्ता खं १ ला० सं०। पच्चक्खायंति मु०। दृश्यतां पृ० १८४ पं० १०॥ ६. प्रतिषु पाठः—छेदेंति २ त्ता पु १। छेदेंत्ति त्ता त्ता खं १। छेदं(दें ला० सं० पा०)ति बहूइं वासाइं अणसणाए छेएत्ता पु १ खं १ विना। दृश्यतां पृ० १८५ टि० २१॥ ७. सं० मु० विना—महेसु(स?)क्खेसु खं १। दृश्यतां पृ० १८६ पं० ९ टि० ११। महसुक्खेसु पा० खं २ पु २ ला०॥ ८. °समे सं० मु० विना॥ ९. अविरई पडुच्चा खं १ मु० सं० विना। अविरतिं पडुच्च बाले या विरतिं पडुच्च पंडिते या विरताविरतिं पडुच्च बालपंडिते या। तत्थ जा चू०॥ १०. पडुच्चा सं० मु० चू० विना। पडुच्च नास्ति खं १॥ ११. ट्ठाणे जाव सव्व° खं १॥ १२. "एतत् स्थानमनारम्भस्थानम्······। तथाच एतत् स्थानमार्यस्थानम्" शी०॥ १३. आयरिए खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सव्वदुक्खप्पहीणमग्गे एगंतसम्मे साहू, तत्थ णं जा सा सव्वतो विरताविरती एस ठाणे आरंभाणारंभट्ठाणे, एस ठाणे [1]आरिए जाव सव्वदुक्खप्पहीणमग्गे एगंतसम्मे साहू।

७१७. [2]एवामेव समणुगम्म[3]माणा समणुगाहिज्जमाणा इमेहिं चेव दोहिं ठाणेहिं समोयरंति, तंजहा—[4]धम्मे [5]चेव अधम्मे चे[6]व, उवसंते [7]चेव अणुवसंते [8]चेव। तत्थ णं जे से [9]पढमस्स ठाणस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमा[10]हिते, [11]तस्स णं इमाइं तिण्णि तेवट्ठाइं [12]पावाइयसताइं भवंतीति [13]अक्खाताइं, तंजहा—किरिया[14]वादीणं अकिरिया[15]वादीणं अण्णाणियवादीणं वेणइय[16]वादीणं, ते वि निव्वाणमाहंसु, ते वि [17]पलिमोक्खमाहंसु, ते वि लवंति [18]सावगा, ते वि [19]लवंति सावइत्तारो।

७१८ ते सव्वे पा[20]वाइया आदिकरा धम्माणं नाणापण्णा नाणाछंदा नाणासीला नाणादिट्ठी नाणा[21]रुई नाणारंभा [22]नाणाज्झवसाणसंजुत्ता एगं महं [23]मंडलिबंधं किच्चा सव्वे [24]एगओ चिट्ठंति, पुरिसे य सागणियाणं इंगालाणं [25]पातिं बहुपडिपुण्णं [26]अयोमएणं संडासएणं गहाय ते सव्वे [27]पावाइए [28]आइगरे धम्माणं नाणापण्णे जाव

१. आयरिए खं १ पु १॥ २. एवमेव पा० सं० मु०। एवामेवा खं २ पु २ ला०। "एवमेवेत्यादि" शी०॥ ३. °माणा इमेहिं खं १ विना॥ ४. धम्मो चेव अधम्मो पा० खं १ मु० विना॥ ५–८. चूर्णौ 'चेव' स्थाने 'च' पाठः॥ ९. पढमट्ठाणस्स खं १। पढमस्स अधम्म° चू०॥ १०. °माहिज्जति खं १ मु० चू० विना॥ ११. तत्थ णं मु०। "तस्य च प्रादेशकानि कारणानि इमाइं तिण्णि तिसट्ठाइं" चू०। "तत्र अमूनि" शी०॥ १२. पावाडय° खं १ विना। "पावातिया शास्तार इत्यर्थः, तद्धि शास्तुं भृशं वदन्तीति प्रावादुकाः" चू०। "प्रावादुकशतानि" शी०॥ १३. मक्खाताइं खं १ मु०। दृश्यतां पृ० ११५ टि० १४॥ १४–१६. °वातीणं खं १॥ १७. पलियमो° खं १॥ १८. सावगा ते वि लवंति नास्ति खं १, २। "किं खलु लोगो ते सरणं पवज्जति? उच्चते—मिच्छत्ताणुभाव त्ति, ते वि लवंति सावगा कूटपण्यग्राहवत्, ते वि सावइत्तारो, आस्रवतं आश्रुवाणमित्यर्थः, यः शुश्रूषन् श्रावयति स श्रावइतरो भवति, एवं ताव आदितीर्थकराः कपिलादयः सावए लवंति तच्छिष्याश्च पारम्पर्येण···सावइतारो यावदद्यापि" चू०। "तेऽपि तीर्थिका लपन्ति···धर्मदेशना विदधति, शृण्वन्तीति श्रावकाः, हे श्रावकाः। एवं गृहीत यूयं यथाहं देशयामि, तथा तेऽपि धर्मश्रावयितारः सन्त एवं लपन्ति भाषन्ते यथाऽनेनोपायेन स्वर्गमोक्षावाप्तिरिति" शी०॥ १९. भवंति पु २॥ २०. पावतिया खं १। "पावादिया प्रवदनशीलाः" चू०॥ २१. °रुती खं १॥ २२, २९. णाणज्झ° खं १। दृश्यतां पृ० १६५ पं० ३, पृ० १९१ पं० ८–१०॥ २३. मंडल° खं २। "मंडलबंधं कातुं ठाध······वट्टं मंडलं ति वुच्चति" चू०। "मण्डलिबन्धम्" शी०॥ २४. एगयओ खं १॥ २५. पायं खं १ विना॥ २६. चू० मु० विना—अतोमदेणं खं १। अतोमतेणं खं १ विना। अओमएणं मु०। दृश्यतां पृ० १९१ पं० ७॥ २७. पावाइते पा० खं २ पु २ ला० सं०। पावाडए पु १ मु०॥ २८. आतियरे खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णाणाज्झवसाणसंजुत्ते एवं वदासी[1]–हं भो पावाइया[2] आदियरा धम्माणं णाणापण्णा जाव[3]ऽज्झवसाणसंजुत्ता ! इमं तो[4] तुब्भे सागणियाणं इंगालाणं पातिं बहुपडिपुण्णं गहाय मुहुत्तगं मुहुत्तगं पाणिणा धरेह, णो य[5] हु संडासगं संसारियं कुज्जा, णो य हु अग्गिथंभणियं कुज्जा, णो य हु साहम्मिय[6]वेयावडियं कुज्जा, णो य हु परधम्मिय-वेयावडियं कुज्जा, उज्जुया[7] णियागपडिवन्ना अमायं कुव्वमाणा पाणिं पसारेह, इति वच्चा से पुरिसे तेसिं पावादियाणं तं सागणियाणं इंगालाणं पातिं बहुपडिपुण्णं अओमतेणं[8] संडासतेणं गहाय पाणिंसु णिसिरति, तते णं ते पावादिया आदिगरा धम्माणं[9] णाणापन्ना जाव णाणाज्झवसाणसंजुत्ता पाणिं पडिसाहरेंति, तते णं से पुरिसे ते सव्वे पावादिए आदिगरे धम्माणं जाव णाणा[10]ज्झवसाणसंजुत्ते एवं वदासी–हं भो पावादिया आदियरा धम्माणं जाव णाणाज्झवसाणसंजुत्ता ! कम्हा णं तुब्भे पाणिं पडिसाहरह ?, पाणी[11] नो डज्झेज्जा, दड्ढे किं भविस्सइ ?, दुक्खं, दुक्खं ति मण्णमाणा पडिसाहरह, एस तुला, एस पमाणे, एस समोसरणे, पत्तेयं तुला, पत्तेयं पमाणे[12], पत्तेयं समोसरणे।

७१९. तत्थ[13] णं जे ते समणा माहणा एवमाइक्खंति[14] जाव[15]वं परूवेंति–'सव्वे

---

१. चू० विना—वदासि खं १। वयासी खं १ विना। "वदासी—हं भो पावातिया आदिकरा धम्माणं इमं सावगणिं(सागणिं ?) पातिं मुहुत्तं मुहुत्तं······धरेह, णो संडासएण घेत्तुं अण्णस्स हत्थे दातव्वा पविट्ठिता, णो अग्गिथंभणविज्जाए आदिच्चमंतेहिं अग्गी थंभिज्जइ" चू० ॥ २. पावातिया आतियरा खं १॥ ३. जाव अज्झ° खं २ पु १। जावज्झ° खं १॥ ४. ताव पा० पु १, २ ला० सं० चू०॥ ५. य हु स्थाने खं १ विना सर्वत्र बहु इति पाठः। "न चेदं संदंशकं सांसारिकं नापि चाग्निस्तम्भनं विदध्युः" शी०॥ ६. °म्मितवेयावडितं खं १। "नापि च साधर्मिकान्यधार्मिकाणामग्निदाहोपशमादिना उपकारं कुर्युः" शी०। "साधम्मियवेदावडियं, पासंडियस्स थंभेति, परपासंडितस्स वि परिचएण थंभेइ" चू०॥ ७. उज्जूया पा० खं २ पु २ ला० सं०। "उज्जुकडा······अमायं कुव्वमाणा······णिकायपडिवण्णा सवहसाविता इत्यर्थः" चू०॥ ८. अतोमदेणं खं १। अओमएणं संडासएणं मु०। दृश्यतां पृ० १९० पं० १२। "इति वच्चा एवं णिकाएतुं तेसिं पावातियाणं तं पातिं सइंगालं संडासेण निसिरति। नागार्जुनीयास्तु—अयोमएण संडासएण गहाय इंगालेऽवणिसरति।" चू०॥ ९. "धम्माणं, मा डज्झीहामो त्ति कातुं पाणिं पडिसाहरंति। तते णं से पुरिसे ते पावातिए एवं वदासी—हं भो पावादिया आदिकरा कम्हा पाणिं णो पसारेध" चू०॥ १०. नाणज्झ° खं १। दृश्यतां पृ० १९० टि० २२॥ ११. पाणीं खं १। "ते भणंति–पाणी णो डज्झेज्ज। सो भणति······–पाणिम्मि डड्ढे किं भवति ? ते भीता भणंति—दुक्खं भवति। सो पडिभणइ······जति अ दुक्खं मण्णमाणा पाणी ण पसारेध णणु अत्ताणुमाणेण चेव एस तुल त्ति समभारा······,पमाणमिति···साक्षिण इत्यर्थः··· सव्वेसिं जीवाणं एत्थ सुह-दुक्खतुले सम्यगवसरणमिति तुल्योऽर्थः" चू०॥ १२. पमाण खं १॥ १३. तत्थ जे ते चू०॥ १४. °मातिक्खंति खं १॥ १५. खं १ विना—जावेवं परूवेंति नास्ति पा० खं २ पु १, २ ला० सं०। "अनेन······प्रकारेण······प्ररूपयन्ति" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पाणा जाव[1] सत्ता हंतव्वा अज्जावेतव्वा[2] परिघेत्तव्वा[3] परितावेयव्वा[4] किलामेतव्वा उद्दवेतव्वा,' ते आगंतु छेयाए[5], ते आगंतुं[6] भेयाए, ते आगंतुं जाति-जरा-मरण-जोणिजम्मण-संसार-पुणब्भव-गब्भवास-भवपवंचकलंकली[7]भागिणो भविस्संति, ते बहूणं दंडणाणं बहूणं मुंडणाणं तज्जणाणं तालणाणं[8] अंदुबंधणाणं[9] जाव घोलणाणं माइमरणाणं पितिमरणाणं भाइमरणाणं[10] भगिणीमरणाणं भज्जामरणाणं पुत्तमरणाणं[11] धूयमरणाणं सुण्हामरणाणं दारिद्दाणं दोहग्गाणं अप्पियसंवासाणं पियविप्पओगाणं बहूणं दुक्खदोमणसाणं[12] आभागिणो भविस्संति, अणादियं[13] च णं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंतसंसारकंतारं[14] भुज्जो भुज्जो अणुपरियट्टिस्संति, ते नो सिज्झिस्संति नो बुज्झिस्संति जाव नो सव्वदुक्खाणं अंतं करिस्संति, एस तुला, एस पमाणे, एस समोसरणे, पत्तेयं तुला, पत्तेयं[15] पमाणे, पत्तेयं समोसरणे।

७२० तत्थ णं जे ते समण-माहणा एवं आइक्खंति जाव परूवेंति–सव्वे पाणा[16] सव्वे भूया सव्वे जीवा सव्वे सत्ता ण हंतव्वा ण अज्जावेयव्वा ण परिघेत्तव्वा ण उद्दवेयव्वा, ते णो आगंतुं[17] छेयाए, ते णो आगंतुं[18] भेयाए, ते णो आगंतुं जाइ-जरा-मरण-जोणिजम्मण[19]-संसार-पुणब्भव-गब्भवास-भवपवंचकलंकलीभागिणो भविस्संति, ते[20] णो बहूणं दंडणाणं जाव णो बहूणं दुक्खदोमणसाणं आभागिणो

१. जाव हंत° खं १। जाव सव्वे सत्ता हंत° मु०। सव्वे पाणा ४ हंतव्वा० उद्दवेतव्वा चू०। "सर्वे प्राणा इत्यादि यावद्धन्तव्या दण्डादिभिः, परितापयितव्याः ······परिग्राह्याः······अपद्रावयितव्याः" शी०। दृश्यतां पृ० १९२ पं० १२। तुलना—आचा० सू० १३२॥ २. अज्जावेतव्वा नास्ति खं १ शी०॥ ३. परिघेतव्वा नास्ति खं २ । शी० मध्ये क्रमभेदेन वर्तते, दृश्यतां टि० ६॥ ४. परितावेयव्वा नास्ति पु १ ला० सं०॥ ५. छेदाते खं १ मु० विना "आगच्छन्ति छेदाए, यथा ग्रामाय गच्छति एवं आगन्तवः" चू०॥ ६. आगंतु भेयाए खं १। आगंतु(तुं—पा०) भेयाते जाव से आगंतु पा० खं २ पु २ ला० सं०। आगंतुं भेयात्ते जाव से आगंतु पु १। दृश्यतां सू० ७२०॥ ७. °कलंकलिभावभागिणो चू०॥ ८. तालणाणं नास्ति खं १ मु० विना॥ ९. अदुबं° खं २ पु १। अद्दबं° खं १। दृश्यतां पृ० १७८ पं० ६ टि० ९॥ १०. भायमरणाणं भगिणिभज्जपुत्तधूअसुण्हामरणाणं खं १॥ ११. पुत्ताम° खं २ पु २ ला० पा०॥ १२. °दुमणसाणं खं १ मु० विना। दोम्मणस्साणं मु०॥ १३. अणाईयं खं १॥ १४. संसरंतं संसारकंतारं खं १॥ १५. पत्तेयं पमाणे नास्ति खं १ मु० विना॥ १६. पाणा जाव सव्वे सत्ता ण हंतव्वा जाव ण उद्दवेयव्वा खं १॥ १७. आगंतुं छेयाए नास्ति खं १, २। "ते णो आगंतु च्छेदाए तं चेव पडिलोमं जाव सव्वदुक्खाण अंतं करेस्संति" चू०॥ १८. आगंतुं भेताए खं १। आगंतु भेयाए जाव जरामरण° खं १ विना॥ १९. जोणी° खं १॥ २०. प्रतिषु पाठः—ते णो बहूणं दंडणाणं ते णो बहूणं मुंडणाणं जाव बहूणं दुक्खदुम्मणसाणं णो आभागिणो खं १ विना। ते णो बहूणं डंडणाणं णो बहूणं दुक्खंदोमणसाणं आभागिणो खं १। ते णो बहूणं दंडणाणं जाव णो बहूणं मुंडणाणं जाव बहूणं दुक्खदोम्मणस्साणं णो भागिणो मु०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भविस्संति, [1]अणातियं च णं [2]अणवयग्गं दीहमद्धं चाउरंतं संसारकंतारं ◁[3]भुज्जो भुज्जो णो अणुपरियट्टिस्संति, ▷ ते सिज्झिस्संति जाव सव्वदुक्खाणं अंतं करिस्संति।

७२१ इच्चेतेहिं बारसहिं [4]किरियाठाणेहिं वट्टमाणा जीवा [5]नो सिज्झिंसु [नो] बुज्झिंसु जाव नो सव्वदुक्खाणं अंतं करेंसु वा करेंति वा करिस्संति वा। एतम्मि चेव [6]तेरसमे किरियाठाणे वट्टमाणा जीवा सिज्झिंसु बुज्झिंसु मुच्चिंसु परिणिव्वाइंसु सव्वदुक्खाणं अंतं करिंसु वा करेंति वा करिस्संति वा। [7]एवं से भिक्खू [8]आतट्ठी आतहिते [9]आतगुत्ते आयजोगी आतपरक्कमे [10]आयरक्खिते आयाणुकंपए आयनिप्फेडए [11]आयाणमेव पडिसाहरेज्जासि त्ति बेमि।

॥ [12]किरियाठाणं बितियं अज्झयणं सम्मत्तं ॥

---

१. अणातीयं खं १। अणादियं मु०॥ २. अणवतग्गं खं १ मु० विना॥ ३. भुज्जो भुज्जो णो अणुपरियट्टिस्संति इति पाठस्य स्थाने खं १ मध्ये वितिवतिस्संति इति पाठः। "पूर्वोक्तं दण्डनादिकं सप्रतिषेधं भणनीयं यावत् संसारकान्तारमचिरेणैव ते व्यतिक्रमिष्यन्तीति" शी०॥ ४. किरितठाणेहिं खं १॥ ५. नो सिज्झिंसु नो मुच्चिंसु जाव खं १ विना॥ ६. तेरसे खं १ मु० विना। तेरसमे किरियट्ठाणे खं १॥ ७. एवं नास्ति खं १॥ ८. आयतट्ठी खं १॥ ९. आयगुत्ते जोगी परक्कमे खं १। "अप्पगुत्ता ण परपच्चएण......। आत्मनैव संजमजोए जुंजति। सयमेव परक्कमंति।" चू०। "आत्मा गुप्तो यस्य स तथा, एतदुक्तं भवति स्वयमेव ......पराक्रमते, तथा आत्मयोगी" शी०॥ १०. आयरक्खतो चू०। आताणुरक्खितो चूपा०॥ ११. अत्ताणमेव चू०॥ १२. किरियट्ठाणं सम्मत्तं खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तइयं अज्झयणं 'आहारपरिण्णा'

७२२ सुयं मे आउसंतेणं भगवता एवमक्खातं–इह खलु आहारपरिण्णा णाम अज्झयणे, तस्स णं अयमट्ठे–इह खलु [1]पाईणं वा ४ [2]सव्वातो स[3]व्वावंति लोगंसि चत्तारि बीयकाया एवमाहिज्जंति, तंजहा–अग्ग[4]बीया मूल[5]बीया पोर[6]बीया [7]खंधबीया।

७२३ [१] तेसिं च णं अहाबीएणं अहावगासेणं इह एगतिया सत्ता पुढविजोणिया पुढविसंभवा [8]पुढविवक्कमा [9]तज्जोणिया तस्संभवा [10]तव्वक्कमा कम्मोवगा कम्मणियाणेणं [11]तत्थवकम्म(वक्कमा) णाणाविहजोणियासु पुढवीसु रुक्खत्ताए विउट्टंति।

---

१. पातीणं ४ खं १। पादीणं (पाईणं पा०, पाचीणं पु १ ला०) वा पडीणं वा ४ पा० खं २ पु १, २ ला० सं०॥ २. सव्वतो खं १ पु १ मु० विना॥ ३. °वंति च णं लोगंसि खं १ विना॥ ४, ५, ६ °बीता खं २॥ ७. "खंधबीजा सल्लइमादी। भदन्तनागार्जुनीयास्तु—वणस्सतिकाइयाणं पंचविधा बीजाए वक्कंती एवमाहिज्जति तंजधा—अग्ग० मूल० पेल्य० पोरु० क्खंध० बीजरुहा, छट्ठा वि एगतिया सम्मुच्छिमा अबीजा जायंते जधा डड्ढावणे वुट्ठे समाणे णाणाविधाणि हरिताणि सम्मुच्छंति, पउमिणीओ वा नवए तलाए सम्मुच्छंति" चू०। "स्कन्धबीजाः सल्लक्यादयः, नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—वणस्सइकाइयाण पंचविहा बीजवक्कंती एवमाहिज्जइ, तंजहा—अग्ग-मूल-पोरु-क्खंध-बीयरुहा, छट्ठा वि एगेंदिया (एगतिया?) संमुच्छिमा बीया जायंते यथा दग्धघनस्थलीषु नानाविधानि हरितान्युद्भवन्ति पद्मिन्यो वाऽभिनवतडागादाविति" शी०॥ ८. प्रतिषु पाठः—पुढवीवुक्कमा खं १ मु०। पुढविविक्कमा खं २ पा०। पुढविक्कमा ला० सं०। पुढविवक्कमा पु १, २। "पुढविवक्कम त्ति, केसिंचि आलावगो चेव एस णत्थि, जेसिं पि अत्थि तेसिं पि उक्कायं एव,······विसेसो वुच्चति······कोइ······तम्मि चेव देसे······विउट्टति,······अण्णो पुण देसंतरातो······आगम्म रुक्खताए वक्कमति" चू०। "पृथिव्यामेव विविधम् उत् प्राबल्येन क्रमः क्रमणं येषां ते पृथिवीव्युत्क्रमाः" शी०। "वक्कंती ऊसासो सन्ना जोणी य चरिमाइं॥"—पण्णवणा० १।६। "°गब्भवक्कंतिय°"—सम० २। "गर्भावक्रान्ति······व्याख्यास्यामः। ······शुक्र-शोणितसंसर्गमन्तर्गर्भाशयगतं जीवोऽवक्रामति।······अस्ति च खलु सत्त्वमौपपादुकमिति होवाच भगवानात्रेयः।······न चास्ति सत्त्वमौपपादुकमिति [होवाच भरद्वाजः]। नेति भगवानात्रेयः, सर्वेभ्य एभ्यो भावेभ्यः समुदितेभ्यो गर्भोऽभिनिवर्तते।······अस्ति खलु सत्त्वमौपपादुकम्" इति चरकसंहितायां चतुर्थे शारीरस्थाने। "गर्भावक्रान्तिर्मेलक उत्पत्तिरिति यावत्" इति चक्रपाणिविरचितायां टीकायाम्। अत्रेदं ध्येयम्—चूर्णौ 'वक्कम'शब्दः सर्वत्र दृश्यते, बहुषु आगमादिग्रन्थेष्वपि स एवोपलभ्यते। अतः शी० वृत्त्यनुसारेण 'वुक्कम' इति पाठो यद्यपि भवति तथापि 'वक्कम' इति पाठोऽस्माभिर्मूले गृहीतः॥ ९. °मा य तज्जो° खं १॥ १०. चू० विना—तवुक्कमा खं १। तदुवक्कमा(म्म पा०) खं १ विना। तव्वक्कमा चू०॥ ११. तत्था(त्थ पा०)वक्कम्मा खं १ मु० विना। "यथा न निर्निदानो व्याधिः एवं कर्मनिदान-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ते जीवा तासिं[1] णाणाविहजोणियाणं पुढवीणं सिणेहमाहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं[2] आउसरीरं तेउसरीरं वाउसरीरं वणस्सतिसरीरं[3] णाणाविहाणं[4] तस-थावराणं पाणाणं[5] सरीरं अचित्तं कुव्वंति, परिविद्धत्थं तं सरीरगं[6] पुव्वाहारियं तयाहारियं[7] विपरिणयं[8] सारूविकडं[9] संतं ◁ सव्वप्पणताए आहारे(रें ?)ति ▷। अवरे वि य णं [10]तेसिं पुढविजोणियाणं रुक्खाणं सरीरा णाणावण्णा णाणागंधा णाणारसा णाणाफासा णाणासंठाणसंठिया णाणाविहसरीरपोग्गलविउव्विता ते जीवा कम्मोववण्णगा भवंतीति मक्खायं।

[२] अहावरं[11] पुरक्खातं[12]—इहेगतिया[13] सत्ता रुक्खजोणिया रुक्खसंभवा रुक्खवक्कमा[14] तज्जोणिया तस्संभवा तव्वक्कमा[15] कम्मोवगा कम्मनिदाणेणं तत्थवक्कमा[16]

मन्तरेण न शरीरोत्पत्तिः भवतीत्यत उच्यते—कम्मणिदाणेण तत्थवक्कमा" चू०। अस्मिन्नध्ययने पाठोऽयं पुनः पुनः समायाति, 'तत्थवक्कमा' इति 'तत्थवक्कम्मा' इति 'तत्थवक्कम्म' इति वा पाठस्तत्र तत्र दृश्यते खं १ मु० विना, खं १ मध्ये प्रायः 'तत्थ वुक्कमा' इति क्वचिच्च 'तत्थ वुक्कम्म' [सू० ७२४ [३]] इति पाठो दृश्यते। अत्र शी० वृत्तिकृता "तत्र······व्युत्क्रमाः समागताः सन्तः" इति व्याख्या कृता, अग्रे तु [सू० ७३८ मध्ये] "तत्रोत्पत्तिस्थान उपक्रम्य आगत्य" इति, [सू० ७३९ मध्ये तु] "तत्र तस्मिन् वातयोनिकेऽप्काये व्युत्क्रम्य आगत्य" इति व्याख्या कृता॥

१. तेसिं चू० शी० विना। "तासिं सिणेहं······सिणेहो णाम सरीरसारो, तं आपिबंति" चू०। "तासां पृथिवीनां स्नेहं स्निग्धभावमाददते" शी०। दृश्यतां सू० ७४५, तत्र 'तेसिं······पुढवीणं' इति पाठोऽस्ति॥ २. "पुढविसरीरं जाव सरीरसन्निकृष्टं आउक्कायं पि······तेउ······वाउ······वणस्सति" चू०॥ ३. वणप्फइस° खं १॥ ४. "नागार्जुनीयास्तु—अवरं च णं असंबद्धं पुढविसरीरं जाव णाणाविधाणं तसथावराणं अचित्तं कुव्वंति" चू०॥ ५. पाणाणं नास्ति खं १ मु० विना॥ ६. सरीरं खं १ विना। "परिविद्धत्थं ति प्राक्तनेन जीवेन मुक्तम्, पुव्वाहारियं ति तं सरीरगं······तयाहारियं······विपरिणतं" चू०॥ ७. तताहा° खं १ मु० विना॥ ८. विप्परि° खं १॥ ९. सारूवियकडं खं २ मु०॥ ◁ ▷० एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति चू० विना। "सारूविकडं ति समानरूवकडं सारूविकडं, वृक्षत्वेन परिणामितमित्यर्थः, सव्वप्पणताए आहारेति। नागार्जुनीयास्तु एवं सम्प्रतिपन्नाः—अवरं च णं, कतरं? संबद्धमसंबद्धं वा, जो पुढविकाइयसरीरेहिं तस्यापि निर्भोगसंश्लेष इत्यर्थः, तेसिं तप्पढमताए सिणेहमाहारयति, असंबद्धं पुण जं पासतो पुढविसरीरं वा, ते पुण पण्णत्ती आलावगा वि भणंति तेसिं पुराणवण्ण-गुणे गंधरसे" चू०। "स्वरूपतां नीतं सत् तन्मयतां प्रतिपद्यते" शी०। दृश्यतां पृ० १९६ पं० ५॥ १०. तेसिं णाणाविहजोणियाणं खं १ मु० विना॥ ११. आहा° खं २ पु १॥ १२. पुव्वक्खायं ला० पु २ पा०। पच्चक्खायं खं २। पुरक्खातं चूपा० शीपा०॥ १३. °गइत्ता खं १ मु० विना॥ १४. रुक्खवुक्कमा खं १ मु०॥ १५, प्रतिषु पाठाः—तवुक्कमा खं १। तवक्कमा खं २। तव्वक्कमा पु २। तदुवक्कमा सं० मु०। तवक्कमा नास्ति पा० पु १ ला०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ५॥ १६. प्रतिषु पाठाः—तत्थ वुक्कमा खं १ मु०। तत्थ विकम्म खं २। तत्थ वकम्म पा० पु १, २ ला०। तत्थ विक्कमा सं०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥

Jain Education International　　For Private & Personal Use Only　　www.jainelibrary.org

पुढवि[1]जोणिएहिं[2] रुक्खेहिं[3] रुक्खत्ताए विउट्टंति ते जीवा तेसिं पुढविजोणियाणं रुक्खाणं सिणेहमाहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढवीसरीरं[4] आउसरीरं[5] तेउसरीरं वाउसरीरं वणस्सइसरीरं, णाणाविहाणं तस-थावराणं पाणाणं सरीरं अचित्तं[6] कुव्वंति, परिविद्धत्थं तं[7] सरीरगं पुव्वाहारियं[8] तयाहारियं विपरिणयं सारूविकडं संतं ◁ सव्वप्पणाए[9] आहारं आहारेंति ▷। अवरे वि य णं तेसिं रुक्खजोणियाणं रुक्खाणं सरीरा नाणावण्णा नाणागंधा[10] नाणारसा नाणाफासा नाणासंठाणसंठिया नाणाविहसरीरपोग्गलविउव्विता, ते जीवा कम्मोववन्ना भवंतीति[11] मक्खायं।

[३] अहावरं पुरक्खायं इहेगतिया सत्ता रुक्खजोणिया रुक्खसंभवा रुक्खवक्कमा[12] तज्जोणिया तस्संभवा तव्वक्कम्मा[13](मा) कम्मोवगा कम्मनिदाणेणं तत्थवक्कमा[14] रुक्खजोणिएसु[15] रुक्खेसु रुक्खत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं रुक्खजोणियाणं रुक्खाणं सिणेहमाहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं आउ० तेउ०[16] वाउ० वणस्सतिसरीरं, णाणाविहाणं[17] तस-थावराणं पाणाणं सरीरं अचित्तं[18] कुव्वंति परिविद्धत्थं तं सरीरगं पुव्वाहारितं[19] तयाहारियं विपरिणयं सारूविकडं संतं[20]। अवरे वि य णं तेसिं रुक्खजोणियाणं रुक्खाणं सरीरा णाणावण्णा जाव ते जीवा कम्मोववण्णगा भवंतीति मक्खायं।

---

१. °वीजो° खं १ मु० विना॥ २. °एसु रुक्खेसु चू०॥ ३. रुक्खेहिं नास्ति पु १ ला०॥ ४. पुढवीसरीरं नास्ति खं १ मु० विना॥ ५. आउतेउवाउवणप्फति(स्सइ मु०)सरीरं खं १ मु०॥ ६. अच्चित्तं खं १॥ ७. तं नास्ति खं १ मु० विना॥ ८. °हारियं विप्परिणयं खं १॥ ९. सव्वप्पाणाए खं १। सव्वपाणाए पा० पु २ ला० सं०। खं २ पु १ मध्ये नास्त्ययं◁ ▷पाठः। दृश्यतां सू० ७२३ पृ० १९५ पं० ४॥ १०. °धा नाणारत्री नाणारूवी नाणारसा खं १॥ ११. "भव(वं?)ति त्ति मक्खातं।...एस ताव रुक्खो अविसिट्ठो वुत्तो। पढमो पुढविजोणिओ रुक्खो, बितिओ पुढविजोणियरुक्खजोणिओ रुक्खो तन्निश्रयोत्पद्यते, ततिओ रुक्खजोणिओ रुक्खो, यदुक्तं भवति—योऽसावाद्यनिश्रयोत्पन्नः तस्यैव निश्रयोत्पन्नः तस्यैव निश्रया जातः। अत्र च अनवस्था न नोदनीया, तृतीय एव वृक्षप्रकारे सर्वेषामन्तर्भावात्। एते तिण्णि सुत्तदंडगा। चतुर्थस्तु तृतीयवृक्षमूलादिनिवेशप्रतिपादकः। एवमव्याकुलेन चेतसा पर्यालोच्य सूत्रदण्डकाः अन्यत्रापि नेतव्याः। एवमनयैव भङ्ग्या अज्झोरुहेण चत्तारि दंडगा। साधारणानामेक एव दण्डकः, तेषु येऽन्ये उत्पद्यन्ते तेषां विभाषा[ऽ]भावः" चू०॥ १२. °वोक्कमा खं १। °वुक्कमा मु०। °वक्कम्मा पा०॥ १३. तत्थ(व्वु)क्कमा खं १। तदुवक्कमा मु०॥ १४. प्रतिषु पाठाः—तत्थ वुक्कमा खं १ मु०। तत्थ वक्कम्मा खं २ पु १। तत्थ कम्मा पु २ ला०। तत्थ वकम्मा पा० सं०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ १५. रुक्खा रुक्खजोणिएसु खं १ मु० विना॥ १६. °तेउवणस्स° खं १॥ १७. णाणाविहाणं नास्ति खं १ विना॥ १८. अचित्तं खं १॥ १९. °हारितं विप्परि° खं १॥ २०. दृश्यतां पृ० १९५ पं० ४, पृ० १९६ पं० ४॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[४] अहावरं पुरक्खायं—इहेगतिया सत्ता रुक्खजोणिया रुक्खसंभवा [1]रुक्खवक्कमा तज्जोणिया तस्संभवा [2]तव्वक्कमा कम्मोवगा कम्मनिदाणेणं [3]तत्थवक्कम्मा(मा) रुक्खजोणिएसु रुक्खेसु [4]मूलत्ताए कंदत्ताए खंधत्ताए तयत्ताए सालत्ताए पवालत्ताए पत्तत्ताए पुप्फत्ताए फलत्ताए बीयत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं रुक्खजोणियाणं रुक्खाणं सिणेह[5]माहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं आउ० [6]तेउ० वाउ० [7]वणस्सति०, नाणाविहाणं तस-थावराणं पाणाणं सरीरं अचित्तं कुव्वंति, परिविद्धत्थं तं सरीरगं जाव सारूविकडं [8]संतं, अवरे वि य णं तेसिं रुक्खजोणियाणं मूलाणं कंदाणं खंधाणं तयाणं सालाणं पवालाणं जाव बीयाणं सरीरा नाणावण्णा नाणागंधा जाव [9]नाणाविहसरीरपोग्गलविउव्विया, ते जीवा कम्मोव[10]वण्णगा भवंतीति मक्खायं।

७२४ [१] अहावरं पुरक्खायं—इहेगइया सत्ता रुक्खजोणिया रुक्खसंभवा रुक्खव[11]क्कमा तज्जोणिया तस्संभवा [12]तव्वक्कमा कम्मोवगा कम्मनिदाणेणं [13]तत्थवक्कमा रुक्खजोणिएहिं [14]रुक्खेहिं [15]अज्झोरुहित्ताते विउट्टंति, ते जीवा तेसिं रुक्खजोणियाणं रुक्खाणं सिणेहमाहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं जाव सारूवि-

---

१. प्रतिषु पाठः—रुक्खवुक्कमा खं १ मु०। रुक्खुवकमा(क्कमा पु १ ला०सं०, कम्मा पा०) खं २ पा० पु १, २ ला० सं०॥ २. तवुक्कमा खं १। तदुवक्कमा मु०। तवकम्मा पा०॥ ३. पु १ विना—तत्थ वक्क(क पा० पु २ ला०)म्मा खं २ पा० पु २ ला०। तत्थ विकम्मा सं०। तत्थ वुक्कमा खं १ मु०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ ४. "रुक्खे त्ति अविशिष्टो वक्कमो वुत्तो, सो पुण विसेसिज्जइ—मूलत्ताए" चू०॥ ५. खं १ मु० विना—°रेंति पुढविसरीरं आउ° पा० खं २ पु १, २ ला० सं०॥ ६. तेउवणस्सति खं १। दृश्यतां पृ० १९६ टि० १६॥ ७. वणप्फइ खं २ पा०॥ ८. दृश्यतां पृ० १९५ पं० ४, पृ० १९६ पं० ४॥ ९. मु० विना प्रतिषु पाठः—नाणाविहसरीरपोग्गला विउट्टित्ता खं १। नाणाविहं सरीरं विउट्टित्ता खं १ विना॥ १०. °वण्णा खं १ पा०॥ ११. °वोक्कमा खं १। °वकम्मा पा०॥ १२. तवुक्कमा खं १। तवकम्मा पा०॥ १३. पु १ विना-तत्थ वुक्कमा खं १। तत्थ वकम्मा पा० पु २ सं०। तत्थवक्कम्मा खं २। तत्थ कम्मा ला०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ १४. रुक्खेहिं नास्ति खं १ पु २ पा०॥ १५. प्रतिषु पाठः—अज्झारुहत्ताए खं १ मु०। अज्झोरुहित्ताते खं १ मु० विना। दृश्यतां पृ० १९८ पं० ४, ९। "एवमनयैव भंग्या अज्झोरुहेण चत्तारि दंडगा।......रुक्खजोणिएसु रुक्खेसु अज्झारुहत्ताए, रुहं जन्मनि, अहियं आरुहंति त्ति अज्झारोहा, रुक्खस्स उवरिं अन्नो रुक्खो" चू०। "वृक्षेषु... उपर्युपरि अध्यारोहन्तीत्यध्यारुहाः, वृक्षोपरि जाता वृक्षा इत्यभिधीयन्ते" शी०। "हरिया अणेगविहा पन्नत्ता, तंजहा—अज्झोरुह वोडाणे..."–पण्णवणा० १। अत्रेदं बोध्यम्—खं १ मु० शी० विना सर्वत्र अज्झो° इति पाठः, क्वचित् खं १ मध्येऽपि [सू० ७२९] तथा पाठः। खं १ मु० मध्ये प्रायः सर्वत्र अज्झा° इति पाठः। अस्माभिः अज्झो° इति पाठः सर्वत्र मूले निवेशितः॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कडं [1]संतं, अवरे वि य [2]णं तेसिं रुक्खजोणियाणं [3]अज्झोरुहाणं सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खायं।

[२] अहावरं पुरक्खायं—इहेगतिया सत्ता [4]अज्झोरुह[5]जोणिया [6]अज्झोरुहसंभवा जाव कम्मनिदाणेणं तत्थ[7]वक्कमा रुक्खजोणिएसु [8]अज्झोरुहेसु अज्झोरुहत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं रुक्खजोणियाणं [9]अज्झोरुहाणं सिणेहमाहारेंति[10], ते जीवा आहारेंति [11]पुढविसरीरं जाव सारूविकडं संतं, अवरे वि य णं तेसिं [12]अज्झोरुह-जोणियाणं अज्झोरुहाणं सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खायं

[३] अहावरं पुरक्खायं—इहेगतिया सत्ता [13]अज्झोरुहजोणिया अज्झोरुहसंभवा जाव कम्मनिदाणेणं तत्थ[14]वक्कमा [15]अज्झोरुहजोणिएसु अज्झोरुहेसु अज्झोरुहित्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं [16]अज्झोरुहजोणियाणं अज्झोरुहाणं सिणेहमाहारेंति, [[17]ते जीवा आहारेंति] पुढवि[18]सरीरं जाव सारूविकडं [19]संतं, अवरे वि य णं तेसिं [20]अज्झोरुहजोणियाणं [अज्झोरुहाणं] सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खायं।

[४] [21]अहावरं पुरक्खायं—इहेगइया सत्ता [22]अज्झोरुहजोणिया अज्झोरुहसंभवा जाव कम्मनिदाणेणं तत्थ[23]वक्कमा [24]अज्झोरुहजोणिएसु [25]अज्झोरुहेसु मूलत्ताए जाव बीयत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं [26]अज्झोरुहजोणियाणं [27]अज्झोरुहाणं सिणेह-माहारेंति जाव अवरे वि य णं तेसिं [28]अज्झोरुहजोणियाणं मूलाणं जाव बीयाणं सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खायं।

---

१. दृश्यतां पृ० १९५ पं० ४, पृ० १९६ पं० ४॥ २. णं नास्ति खं १ मु० विना॥ ३. अज्झारोहणं खं १। अज्झारुहाणं मु०॥ ४. पु १ विना—अज्झोरोह° खं १ मु०। अज्झारोह° खं १ मु० विना॥ ५. °जोणिता खं १॥ ६. पु १ विना—अज्झोरोह° खं १ मु०॥ अज्झारोह° खं १ मु० विना॥ ७. पु १ विना—वुक्कमा खं १। वकम्मा खं २ पा० पु २ ला० सं०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ ८. अज्झारोहेसु अज्झारोहत्ताए खं १ मु०॥ ९. अज्झारोहाणं खं १ मु०॥ १०. ते जीवा आहारेंति नास्ति खं १ मु० विना॥ ११. पुढवी° खं १ मु०॥ १२. अज्झारोहजोणियाणं अज्झारोहाणं खं १ मु॥ १३. अज्झारोहजोणिया अज्झारोह° मु०॥ १४. खं २ विना—°वुक्कम्म खं १। °वकम्मा पा० पु २ ला० सं०। °वकम्मा पु १। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ १५. अज्झारोहजोणिएसु अज्झारोहेसु अज्झारोहत्ताए खं १ मु०॥ १६. अज्झारोहजोणियाणं अज्झारोहाणं खं १ मु०॥ १७. [ ] एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति मु० विना॥ १८. °रीरं आउसरीरं जाव मु०॥ १९. दृश्यतां पृ० १९५ पं० ४, पृ० १९६ पं० ४॥ २०. अज्झारोह° खं १। अज्झारोहजोणियाणं अज्झारोहाणं सरीरा मु०॥ २१. अघा° खं २ पा०॥ २२. अज्झारुहजोणिया अज्झारुह° मु०॥ २३. तत्थवकम्मा पा० पु २ सं०। तत्थकम्मा ला०। तत्थवुक्कमा खं १ मु०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ २४. अज्झारुह° मु०॥ २५–२८. अज्झारो° खं १ मु०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७२५ [१] अहावरं पुरक्खातं इहेगतिया सत्ता पुढविजोणिया पुढविसंभवा जाव णाणाविहं[1]जोणियासु पुढवीसु तणत्ताए [2]विउट्टंति, ते जीवा तेसिं णाणाविह-जोणियाणं पुढवीणं[3] सिणेहमाहारेंति जाँव[4]◁ते जीवा कम्मोववन्ना भवंतीति मक्खायं।

[२] एवं पुढविजोणिएसु तणेसु तणत्ताए विउट्टंति जाव मक्खायं।

[३] एवं तणजोणिएसु तणेसु तणत्ताए विउट्टंति जाव मक्खायं।

[४] एवं तणजोणिएसु तणेसु मूलत्ताए जाव बीयत्ताए विउट्टंति, [5]ते जीवा जाव एवमक्खायं।

७२६. एवं ओसहीण वि चत्तारि आलावगा [४]।

७२७. [6]एवं हरियाण वि चत्तारि आलावगा [४]।

७२८. अहावरं पुरक्खायं—इहेगतिया सत्ता पुढविजोणिया पुढविसंभवा जाव कम्मनियाणेणं तत्थ[7]वक्कमा नाणाविहजोणियासु पुढवीसु आयत्ताए वायत्ताए [8]कायत्ताए कुहणत्ताए [9]कंदुकत्ताए [10]उव्वेहलियत्ताए [11]निव्वेहलियत्ताए सछत्ताए सज्झत्ताए छत्तगत्ताए वासाणियत्ताए कूरत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं नाणाविहजोणियाणं पुढवीणं सिणेहमाहारेंति, ▷ ते जीवा [12]आहारेंति पुढविसरीरं जाव संतं, अवरे वि य णं [13]तेसिं पुढविजोणियाणं आयाणं जाव कुराणं सरीरा नाणावण्णा जाव मक्खातं, [14]एक्को चेव आलावगो [१], सेसा तिण्णि नत्थि।

७२९. अहावरं पुरक्खातं—इहेगतिया[15] सत्ता उदगजोणिया उदगसंभवा जाव कम्मनियाणेणं तत्थवक्कमा णाणाविहजोणिएसु उदएसु रुक्खत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं णाणाविहजोणियाणं उदगाणं सिणेहमाहारेंति, [16]ते जीवा आहारेंति

---

१. °जोणिएसु खं १ मु० विना॥ २. तिउ° खं २ पा० पु २ ला०॥ ३. पुढवीसिणेह° खं १ मु० विना॥ ४. ◁▷ एतदन्तर्गतः पाठः खं १ मध्ये नास्ति॥ ५. ते नास्ति खं २॥ ६. हरियाण वि एवं च° खं २॥ ७. पु १ विना—°वकम्मा खं २ पा० पु २ ला० सं०॥ °वुक्कमा मु०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ ८. कायत्ताए नास्ति पु २॥ ९. कंडुकत्ताए खं २। "से किं तं कुहणा? कुहणा अणेगविहा पन्नत्ता, तं०—आए काए कुहणे कुणक्के दव्वहलिया सप्फाए सज्झाए छत्तोए वंसी णहिता कुरए, जे यावन्ने तहप्पगारा से त्तं कुहणा।......सप्फाए सज्झाए उव्वेहलिया य कुहण कंदुक्के। एए अणंतजीवा कंदुक्के होइ भयणा उ॥" इति प्रज्ञापनासूत्रे प्रथमपदे॥ १०. उव्वेहणियत्ताए णिव्वेहणियत्ताए मु०॥ ११. निव्वेहलियत्ताए नास्ति खं २ ला० सं०॥ १२. आधारेंति मु० विना॥ १३. तेसिं उदगजोणियाणं जाव कूराणं खं १ मु० विना॥ १४. एगो चेव खं १ मु०॥ १५. °या णं सत्ता खं १ मु० विना॥ १६. ते जीवा आहारेंति नास्ति खं १ मु० विना॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुढविसरीरं जाव संतं, अवरे वि य णं तेसिं उदगजोणियाणं रुक्खाणं सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खायं, जहा पुढविजोणियाणं रुक्खाणं चत्तारि गमा[४] [1]अज्झोरुहाण वि तहेव[४], [2]तणाणं ओसहीणं हरियाणं चत्तारि आलावगा [3]भाणियव्वा [4]एक्केक्के [४, ४, ४]।

७३० अहावरं पुरक्खायं—इहेगतिया सत्ता उदगजोणिया उदगसंभवा जाव [5]कम्मणियाणेणं तत्थ[6]वक्कमा णाणाविहजोणिएसु [7]उदएसु उदगत्ताए [8]अवगत्ताए पणगत्ताए सेवालत्ताए कलंबुगत्ताए [9]हढत्ताए [10]कसेरुयत्ताए [11]कच्छ०भाणियत्ताए उप्पलत्ताए [12]पउमत्ताए कुमुदत्ताए नलिणत्ताए [13]सुभग०सोगंधियत्ताए [14]पोंडरिय०-महापोंडरिय०[15]सयपत्त०सहस्सपत्त०एवं [16]कल्हार०कोकण[17]त० अरविंदत्ताए तामरसत्ताए [18]भिस०भिसमुणाल०पुक्खलत्ताए पुक्ख[19]लत्थिभगत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं नाणाविहजोणियाणं उदगाणं सिणेहमाहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं जाव [20]संतं, अवरे वि य णं तेसिं उदगजोणियाणं उद[21]गाणं जाव पुक्ख[22]लत्थिभगाणं सरीरा नाणावण्णा जाव मक्खायं, [23]एक्को चेव आलावगो [१]।

---

१. अज्झारु° मु०। दृश्यतां पृ० १९७ टि० १५॥ २. तणाण वि ओ° खं १ मु० विना॥ ३. भणि° खं २ पा० पु २ ला०॥ ४. एक्केका खं १॥ ५. °णिताणेणं खं १॥ ६. वुक्कमा खं १ मु०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ ७. उदएसु नास्ति खं १ मु० विना॥ ८. अवकत्ताए पणकत्ताए खं १। "जलरुहा अणेगविहा पन्नत्ता, तंजहा—उदए अवए पणए सेवाले कलंबुया हढे कसेरुया कच्छ भाणी उप्पले पउमे कुमुए णलिणे सुभए सोगंधिए पोण्डरीयए महापोण्डरीयए सयपत्ते सहस्सपत्ते कल्हारे कोकणदे अरविंदे तामरसे भिसे भिसमुणाले पोक्खले पोक्खलत्थिभए, जे यावन्ने तहप्पगारा से त्तं जलरुहा।······कंदा य कंदमूला य रुक्खमूला इ यावरे। गुच्छा य गुम्मा वल्ली य वेणुयाणि तणाणि य॥ १॥ पउमुप्पल संघाडे हढे य सेवाल किण्हए पणए। अवए य कच्छ भाणी कंदुक्के गूणवीसइमे॥ २॥" इति प्रज्ञापनासूत्रे प्रथमपदे॥ ९. हढगत्ताए खं १। हडत्ताए मु०॥ १०. °रुगत्ताए खं १ मु०॥ ११. प्रतिषु ० ईदृशो बिन्दुर्नास्ति, अस्माभिस्तु पदभेदज्ञापनार्थं बिन्दुरुपन्यस्तोऽत्र, एवमग्रेऽपि ज्ञेयम्। एवं च 'कच्छभाणियत्ताए' इति 'कच्छत्ताए भाणियत्ताए' इति वा पाठोऽर्थश्चात्र भवेत्॥ १२. पउमत्ताए नास्ति खं १॥ १३. सुभगसोणियत्ताए खं १ विना। सुभगत्ताए सोगंधियत्ताए मु०॥ १४. °रीयमहापोंडरीयसयवत्तसहस्सवत्त एवं कल्हार कोकणयत्ताए खं १ मु० विना॥ १५. °यत्ताए सयपत्तत्ताए सहस्सपत्तत्ताए मु०॥ १६. कण्हार खं १॥ १७. °णयत्ताए ताम° खं १ विना। °णयत्ताए अरविंदत्ताए ताम° मु०॥ १८. मु० विना—भिसभिभिसमुणाल° खं १। भिसिभिसमुणाल° खं १ विना॥ १९. °लच्छिभ° खं २। °लत्तिभ° पा० पु १, २ ला०॥ २०. संति अ° पु १। संते वि अ खं २ पा० पु २ ला०। संतं ते वि अ° सं०॥ २१. °गाणं अवगाणं जाव पोक्ख° खं १॥ २२. °लच्छिभ° खं २॥ २३. दृश्यतां पृ० १९६ टि० ११। "कुहणेषु त्वेक एवालापको द्रष्टव्यः, तद्योनिकानामपरेषामभावादिति भावः" शी०॥

७३१ [१] अहावरं पुरक्खायं—इहेगतिया सत्ता [1]तेहिं चेव पुढविजोणिएहिं रुक्खेहिं, रुक्खजोणिएहिं रुक्खेहिं, रुक्खजोणिएहिं [2]मूलेहिं जाव बीएहिं [३], रुक्खजोणिएहिं [3]अंज्झोरुहेहिं, [4]अंज्झोरुहजोणिएहिं [5]अंज्झोरुहेहिं, [6]अंज्झोरुहजोणिएहिं [7]मूलेहिं जाव बीएहिं [३], पुढविजोणिएहिं तणेहिं, तणजोणिएहिं [8]तणेहिं, तणजोणिएहिं मूलेहिं जाव बीएहिं [३], एवं [9]ओसहीहिं तिण्णि आलावगा [३], एवं हरिएहिं वि तिण्णि आलावगा [३], पुढविजोणिएहिं आएहिं काएहिं जाव [10]कुरेहिं [१], उदगजोणिएहिं [11]रुक्खेहिं, रुक्खजोणिएहिं रुक्खेहिं, रुक्खजोणिएहिं मूलेहिं जाव बीएहिं [३], एवं [12]अंज्झोरुहेहिं वि तिण्णि [३], तणेहिं वि तिण्णि आलावगा [३], [13]ओसहीहिं वि तिण्णि [३], [14]हरितेहिं वि तिण्णि [३], उदगजोणिएहिं उदएहिं [15]अंबएहिं जाव पुक्खल[16]त्थिभएहिं [१] तसपाणत्ताए विउट्टंति।

[२] ते [17]जीवा तेसिं पुढविजोणियाणं उदगजोणियाणं रुक्खजोणियाणं [18]अंज्झोरुहजोणियाणं तणजोणियाणं ओसहिजोणियाणं हियजोणियाणं रुक्खाणं [19]अंज्झोरुहाणं तणाणं ओसहीणं हरियाणं मूलाणं जाव बीयाणं आयाणं कायाणं जाव [20]कुराणं [21]उदगाणं अवगाणं जाव पुक्खलत्थिभगाणं सिणेहमाहारेंति। ते जीवा

---

१. तेसिं चेव खं १ मु०। "रुक्खेहिं रुक्खजोणिए[हिं] मूलेहिं जाव हरितेहिं वि तिण्णि। अत्र द्वितीय-तृतीयावेकमेवेति चतुर्थसूत्रदण्डकाभावः" चू०। "साम्प्रतमन्येन प्रकारेण वनस्पत्याश्रयमालापकत्रयं दर्शयितुमाह—तद्यथा—पृथिवीयोनिकैर्वृक्षैर्वृक्षयोनिकैर्वृक्षैस्तथा वृक्षयोनिकैर्मूलादिभिरिति, एवं वृक्षयोनिकैरध्यारुहैस्तथाऽध्यारुहयोनिकैरध्यारुहैस्तथाऽध्यारुहयोनिकैर्मूलादिभिरिति। एवमन्येऽपि तृणादयो द्रष्टव्याः। एवमुदकयोनिकेष्वपि वृक्षेषु योजनीयम्" शी० ॥ २ मूल जाव खं १ ॥ ३-४. अज्झारो° खं १ मु० ॥ ५. अज्झारो° खं १। अज्झारु° मु०। अज्झोरुहेहिं अज्झोरुहजोणिएहिं नास्ति खं २ पु १ ला० सं० ॥ ६. अज्झारु° खं १ ॥ अज्झारो° मु० ॥ ७. मूलेहिं नास्ति खं १ मु० विना ॥ ८. तणेहिं तणजोणिएहिं नास्ति खं १ ॥ ९. ओसहीण वि तिण्णि खं १। ओसहीहि वि तिन्नि मु० ॥ १०. कुरुएहिं खं १ ॥ ११. रुक्खेहिं रुक्खजोणिएहिं रुक्खेहिं नास्ति खं १ मु० विना ॥ १२. अज्झारु° खं १ मु० ॥ १३. ओसहीण वि खं १। दृश्यतां टि० ९ ॥ १४. हरितेहिं वि तिण्णि नास्ति खं १ ॥ १५. अवलेहिं खं १ ॥ १६. °लच्छिभ° खं २ ॥ १७. "तदेवं पृथिवीयोनिकवनस्पतेरुदकयोनिकवनस्पतेश्च भेदानुपदर्श्याधुना तदनुवादेनोपसंजिघृक्षुराह—'ते जीवा' इत्यादि, ते वनस्पतिषूत्पन्ना जीवाः पृथिवीयोनिकानां तथोदकवृक्षाध्यारुहतृणौषधिहरितयोनिकानां वृक्षाणां यावत् स्नेहमाहारयन्तीत्येतदाख्यातमिति। तथा त्रसानां प्राणिनां शरीरमाहारयन्त्येतदवसाने द्रष्टव्यमिति।" शी० ॥ १८. अज्झारो° खं १ मु० ॥ १९. अज्झारो° खं १। अज्झोरु° मु० ॥ २०. कुरवाणं खं १ विना। दृश्यतां पृ० १९९ पं० ३ ॥ २१. उदगाणं जाव खं १ मु० विना ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आहारेंति पुढविसरीरं [1]जाव संतं, [2]अवरे वि य णं तेसिं [3]रुक्खजोणियाणं [4]अज्झोरुहजोणियाणं तणजोणियाणं ओसहिजोणियाणं हरियजोणियाणं मूलजोणियाणं [5]कंदजोणियाणं जाव बीयजोणियाणं आयजोणियाणं कायजोणियाणं [6]जाव कूरजोणियाणं उदगजोणियाणं अवगजोणियाणं जाव [7]पुंक्खलत्थिभगजोणियाणं [8]तसपाणाणं सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खायं ।

७३२ अहावरं पुरक्खायं—णाणाविहाणं मणुस्साणं, तंजहा—कम्मभूमगाणं अकम्मभूमगाणं अंतरदीवगाणं [9]आरियाणं [10]मिलक्खूणं, तेसिं च णं [11]अहाबीएणं अहावकासेणं इत्थीए पुरिसस्स य कम्मकडाए [12]जोणीए एत्थ णं [13]मेहुणवत्तिए नामं संयोगे समुप्पज्जति, ते दुहतो[14] वि सिणेहं [15]संचिणंति, संचिणित्ता तत्थ णं जीवा इत्थित्ताए पुरिसत्ताए णपुंसगत्ताए विउट्टंति, ते जीवा [16]मातुओयं [17]पितुसुक्कं तं तदुभयं संसट्ठं कलुसं किब्बिसं [18]तप्पढमयाए आहारमाहारेंति, ततो पच्छा जं से माता णाणाविहाओ [19]रसविहीओ(विगईओ) [20]आहारमाहारेति ततो एगदेसेणं

१. दृश्यतां पृ० १९५ पं० २॥ २. इतः परं **तसपाणाणं सरीरमाहारेंति** इति पाठः शी० अनुसारेण कल्पनीयो न वेति सुधीभिर्विचारणीयम्। दृश्यतां पृ० २०१ टि० १७॥ ३. अत्र [पृ० २०२ पं० १२] पूर्ववत् [**पुढविजोणियाणं उदगजोणियाणं**] इति पाठः पूरणीयो न वेति सन्देहः, सुधीभिः सम्यग् विचारणीयम्॥ ४. **अज्झारो**° खं १ मु०॥ ५. **कंदजोणियाणं** जाव नास्ति खं १ मु० विना। दृश्यतां पृ० १९७ पं० ३॥ ६. मु० विना जाव जरा जो° खं १। जाव **कूरजोणियाणं** नास्ति खं १ मु० विना॥ ७. **पोक्ख**° खं १। **पुक्खलच्छिभ**° खं २॥ ८. °**पाणसरीरा** खं १॥ ९. **आयरियाणं** खं १॥ १०. **मिलक्खुयाणं** खं १ विना॥ ११. **अहावीतेणं** पा० पु १, २ ला० सं०॥ १२. **जोणिए** खं १ विना॥ १३. °**वत्तिए नाम** खं १॥ °**वत्तियाए नामं** खं १ विना॥ १४. **वि** नास्ति खं १॥ १५. **संचिणति संचिणित्ता** खं २। **संचिणंति** २ खं २ विना। "**ते दुहतो वि सिणेहं, सिणेहो** नाम अन्योन्यगात्रसंस्पर्शः,······यदा पुरुषस्नेहः शुक्रान्तः नार्योदरमनुप्रविश्य नार्योजसा सह संयुज्यते तदा **सो सिणेहो** क्षीरोदकवत् अण्णमण्णं **संचिणति** गृह्णातीत्यर्थः" चू०। "तत्संयोगे च······जन्तवः······उत्पद्यन्ते, ते च प्रथममुभयोरपि स्नेहमाचिन्वन्ति······तत्र च जीवा उभयोरपि स्नेहमाहार्थ······विउट्टति त्ति वर्तन्ते समुत्पद्यन्त इति यावत्" शी०॥ १६. **मातुओ ओयं** पा० पु १, २ ला०। "**मातुं ओयं** सोणियं **पितुः** शुक्रम्" चू०॥ १७. **पिउं सुक्कं तदु**° पा० पु २। **पियं सुक्कं तदु**° खं २ ला०। **पिउसुक्कं तदु**° पु १ सं० मु०। **पितुसुक्कतं तदु**° खं १। दृश्यतां **नयचक्रवृत्तिः** पृ० २५९ पं० १९ टि० ६, **तन्दुलवैचारिकप्रकीर्णकः**, **भगवतीसूत्रम्** १।७।६१॥ १८. °**मत्ताए** खं १ मु०। १९. °**वित्तीतो** खं १। °**विहीओ** खं १ विना। "**रसविगइ** थीखीरादिआओ **णव** विगईओ" चू०। "जं से माया नाणाविहाओ रसविगइओ आहारमाहारेइ" इति भगवतीसूत्रे १।७।६१॥ २०. °**हारेंति** मु० विना॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ओयमाहारेंति, [1]अणुपुव्वेणं वुड्ढा पलिपाग[2]मणुचिन्ना ततो कायातो अभिनि[3]व्वट्टमाणा इत्थिं [4]पेगता जणयंति पुरिसं [5]वेगता जणयंति णपुंसगं [6]पेगता जणयंति, ते जीवा [7]डहरा समाणा मातुं [8]खीरं सप्पिं आहारेंति, अणुपुव्वेणं वुड्ढा ओयणं कुम्मासं तस-[9]थावरे य पाणे, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं [10]जाव सारूविकडं संतं, अवरे वि य[11] णं तेसिं णाणाविहाणं मणुस्साणं कम्मभूमगाणं अकम्मभूमगाणं अंतरदीवगाणं [12]आरियाणं मिलक्खूणं सरीरा णाणा[13]वण्णा जाव मक्खायं।

७३३ अहावरं पुरक्खायं—णाणाविहाणं [14]जलचरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं, तंजहा—मच्छाणं जाव सुंसुमाराणं, तेसिं च णं [15]अहाबीएणं अहावगासेणं इत्थीए पुरिसस्स य [16]कम्म० तहेव [17]जाव ततो एगदेसेणं ओयमाहारेंति, अणुपुव्वेणं वुड्ढा [18]पलिपागमणुचिण्णा ततो कायातो अभिनि[19]व्वट्टमाणा अंडं [20]पेगता जणयंति, [21]पोयं [22]वेगता जणयंति, [23]से अंडे उब्भिज्जमाणे इत्थिं पेगया [24]जणयंति पुरिसं पेगया जणयंति नपुंसगं पेगया जणयंति, ते जीवा डहरा समाणा आउसिणेहमाहारेंति अणुपुव्वेणं वुड्ढा वणस्सतिकायं तस-[25]थावरे य पाणे, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं

१. आणु° मु०। एवमग्रेऽपि॥ २. °मणुचिन्ता खं १। °मुणुचिन्ना खं १ विना। दृश्यतां सू० ७३३। °मणुपवन्ना मु०, एवमग्रेऽपि। "गर्भपरिपाकं पुण अणुचरित्तं प्राप्येत्यर्थः" चू०। "गर्भपरिपाकं गर्भनिष्पत्तिमनुप्रपन्नाः" शी०॥ ३. °निवट्ट° खं १ मु० शी०। °निव्वट्ट° खं १ मु० शी० विना। "ततो कायातो अभिणिव्वट्टमाणा इत्थिं पेगता जनयन्ति" चू०। "मातुः कायादभिनिवर्तमानाः पृथग्भवन्तः सन्तः" शी०॥ ४. वेगया मु०। वेगइया खं १ मु० विना। "एकदा नाम कदापि स्त्रियं कदाचित् पुरुषं" चू०। "स्त्रीभावमप्येकदा जनयन्ति··· केचन पुंभावं नपुंसकभावं च" शी०॥ ५. वेगइया खं १ मु० विना॥ ६. पगता खं १। वेगया मु०। वेगइया खं १ मु० विना॥ ७. डहर खं १॥ ८. °खीरसप्पिं खं १ मु० सं० विना॥ ९. °वर य खं १। °वरे य पाणा खं २ पु १, २ ला०॥ १०. जाव सरूवि° खं १। दृश्यतां पृ० १९५ पं० २॥ ११. णं सं तेसि खं १ मु० विना॥ १२. आयरियाणं खं १, २ मु०॥ १३. °वण्णा भवंतीति जाव खं १ मु० विना। दृश्यतां पृ० १९६ पं० ६॥ १४. जलचराणं पं° खं १ मु० विना। "जलरपंचिंदियतियरिक्खजोणिया पंचविहा पन्नत्ता तं-जहा—मच्छा कच्छभा गाहा मगरा सुंसुमारा" इति प्रज्ञापनासूत्रे प्रथमे पदे॥ १५. अहावीतेणं खं १ मु० विना॥ १६. कम्मकडा त° मु०॥ १७. जाव त एग° खं १। दृश्यतां पृ० २०२ पं० १२॥ १८. पलिभाग° खं १ मु० विना॥ १९. °वट्ट° ला० सं० मु०। दृश्यतां पृ० २०३ पं० १॥ २०, २२. वेगइया खं १ मु० विना॥ २१. पोयगं खं १॥ २३. जे अंडे उब्भे-(ब्भि खं २ पु १)ओइमाणे पा० खं २ पु १, २ ला०। जे अंडे उब्भेज्जमाणा सं०। सो अंडे उब्भिज्जमाणा खं १॥ २४. जणयति खं १॥ २५. मु० विना—°थावर य पाणा खं १। °थावरपाणे खं १ मु० विना॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जाव संतं, [1]अवरे वि य णं तेसिं णाणाविहाणं जलचर[2]पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं मच्छाणं जाव सुंसुमाराणं सरीरा नाणावण्णा जाव मक्खायं।

७३४. अहावरं पुरक्खातं—नाणाविहाणं चउ[3]प्पयथलचरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं, तंजहा–एगखुराणं दुखुराणं गंडीपदाणं सणप्फयाणं, तेसिं च णं अहाबीएणं अहावगासेणं इत्थीए पुरिसस्स य कम्म० जाव मेहु[4]णपत्तिए नामं संजोगे समुप्पज्जति, ते दुहतो [5]सिणेहं [संचिणंति, संचिणित्ता] तत्थ णं जीवा इत्थित्ताए पुरि[6]सत्ताए जाव विउट्टंति, ते जीवा माउं ओयं पिउं सुक्कं एवं जहा मणुस्साणं जाव इत्थिं [7]पेगता जणयंति पुरिसं पि नपुंसगं पि, ते जीवा डहरा समाणा मातुं [8]खीरं सप्पिं आहारेंति अणुपुव्वेणं वुड्ढा वणस्स[9]तिकायं तसथावरे य पाणे, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं [10]जाव संतं, अवरेवि य णं तेसिं णाणाविहाणं चउप्पयथलचरपंचिंदियतिरिक्ख[11]जोणियाणं एगखुराणं जाव सणप्फ[12]याणं सरीरा नाणावण्णा जावमक्खायं।

७३५. अहावरं पुरक्खायं—नाणाविहाणं उरपरिसप्पथल[13]चरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं, तंजहा–अहीणं अयगराणं आसालियाणं महोरगाणं, तेसिं च णं अही[14]बीएणं अहावगासेणं इत्थीए पुरिस० जाव एत्थ णं [15]मेहुण० एतं चेव, नाणत्तं अंडं पे[16]गता जणयंति, पोयं पेगता जणयंति, से अंडे उब्भिज्जमाणे इत्थिं [17]पेगता जणयंति [18]पुरिसं पि नपुंसगं पि, ते जीवा डहरा समाणा वाउ[19]कायमाहारेंति अणुपुव्वेणं वुड्ढा वणस्सतिकायं तस-थावरे य पाणे, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं [20]जाव संतं, अवरेवि य णं तेसिं णाणाविहाणं उरपरिसप्पथलच[21]रतिरिक्खपंचिंदिय० अहीणं जाव महोरगाणं सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खातं।

७३६. अहावरं पुरक्खायं—नाणाविहाणं भुयपरिसप्पथलचरपंचिंदियतिरिक्ख-

१. अवरे वि य णं तेसिं नास्ति खं १ मु० विना। दृश्यतां पृ० १९५ पं० ४॥ २. °पंचें° खं १। एवमग्रेऽपि खं १ मध्ये क्वचित् क्वचित्॥ ३. °प्पतथ° खं १॥ ४. °णवत्तिए मु०॥ ५. सिणेहं २ तत्थ खं १। सिणेहं संचिणंति तत्थ मु०। सिणेहं तत्थ खं १ मु० विना॥ ६. °स जाव खं १॥ ७. वेगइया खं १ मु० विना॥ ८. खीरसप्पिं खं १ मु० विना॥ ९. °स्सतीकायं खं १॥ १०. दृश्यतां पृ० १९५ पं० २॥ ११. °जोणियाणं नास्ति सं० मु० विना॥ १२. °प्फगाणं खं १ मु० विना॥ १३. °चर तंजहा खं १॥ १४. °बीदेणं खं १॥ १५. मेहुण एवं तं चेव खं १ विना॥ १६. पेगता जणयंति से अंडे खं १। वेगया (वेगइया खं २ विना) जणयंति पोयं वेगइया जणयंति से अंडे खं १ विना॥ ७. पेगइया खं १ विना। वेगइया मु०॥ १८. पुरिसं वे नपुं° खं १ मु० विना॥ १९. °काय° खं १॥ २०. दृश्यतां पृ० १९५ पं० २॥ २१. °रपंचिंदियतिरिक्ख° मु०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जोणियाणं, तंजहा–[1]गोहाणं नउलाणं सेहाणं सरडाणं सल्लाणं [2]सरथाणं [3]खोराणं [4]घरकोइलियाणं विस्संभराणं मूसगाणं [5]मंगुसाणं पयलाइयाणं [6]विरालियाणं जोहाणं चाउप्पाइयाणं, तेसिं च णं अहाबीएणं अहावगासेणं इत्थीए पुरिसस्स य जहा उरपरिसप्पाणं तहा भाणियव्वं जाव सारूविकडं संतं, अवरे [7]वि य णं तेसिं णाणाविहाणं भुयपरिसप्पपंचिंदियथलयरतिरिक्खाणं तं० गोहाणं जाव मक्खातं।

७३७. अहावरं पुरक्खातं—णाणाविहाणं खहचरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं, तंजहा–चम्मपक्खीणं लोमपक्खीणं समुग्गपक्खीणं [8]विततपक्खीणं, तेसिं च णं [9]अहाबीएणं अहावगासेणं [10]इत्थीए जहा उरपरिसप्पाणं, नाणत्तं ते जीवा [11]डहरगा समाणा [12]माउं गाउसिणं आहारेंति अणुपुव्वेणं वुड्ढा वणस्सतिकायं तस-थावरे य पाणे, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं [13]जाव संतं, अवरे [14]वि य णं तेसिं नाणाविहाणं खहचरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं चम्मपक्खीणं जाव मक्खातं।

७३८ अहावरं पुरक्खातं—इहेगतिया सत्ता नाणाविहजोणिया नाणाविह-संभवा नाणाविह[15]वक्कमा तज्जोणिया तस्संभवा [16]तव्वक्कमा कम्मोवगा कम्मनिदाणेणं [17]तत्थवक्कमा नाणाविहाण तस-थाव[18]राणं पाणाणं सरीरेसु [19]सचित्तेसु वा अचित्तेसु वा [20]अणुसूयत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं नाणाविहाणं तसथावराणं [21]पाणाणं

---

१. "भुयपरिसप्पा अणेगविहा पन्नत्ता, तंजहा—नउला सेहा सरडा सल्ला सरंठा सारा खोरा घरोइला विस्संभरा मूसा मंगुसा पयलाइया छीरविरालिया जाहा चउप्पाइया, जे यावन्ने तहप्पगारा" इति प्रज्ञापनासूत्रे प्रथमपदे॥ २. सरवा(ठा?)णं खं १ विना॥ ३. खाराणं खं २ पा० पु २॥ ४. °कोइल्लियाणं पा० पु २ ला० सं०। °कोल्लियाणं खं २॥ ५. मुगुं(मुंगु)साणं पयलातियाणं जोहाणं चाउ° खं १॥ ६. बिरा° मु०॥ ७. वि त णं खं १॥ ८. वितय° पु १ सं०। वितिय° खं २। विततपक्खीणं नास्ति पा० पु २ ला०॥ ९. अहावीतेणं खं १ मु० विना॥ १०. इत्थीए पुरिसा(स०?)जहा खं १ मु० विना॥ ११. डहरा मु०॥ १२. मातुगाते सिणेहमाहारेंति खं १ विना। मातुगासिणेहमाहारेंति पा०। माउगात्तसिणे-हमाहारेंति मु०। "सा पक्खिणी ताणि अंडगाणि सएण काएण पेल्लिऊण अच्छति, एवं गातुम्हाए फुसंति, सरीरं च णिव्वत्तेति" चू०। "सा पक्षिणी तदण्डकं स्वपक्षाभ्यामावृत्य तावत् तिष्ठति यावत् तदण्डकं तदुष्मणाहारितेन वृद्धिमुपगतं सत् कललावस्थां परित्यज्य चञ्च्वादिकानवयवान् परिसमाप्य भेदमुपयाति" शी०॥ १३. दृश्यतां पृ० १९५ पं० २॥ १४. वि त णं खं १॥ १५. °वुक्कमा खं १ मु०॥ १६. तव्वुक्कमा खं १। तदुवक्कमा मु०। १७. तत्थावक्कम्म खं २ पा० ला० सं०। तत्थात्रक्कमा पु २। तत्थावक्कम्म पु १। तत्थोवक्कम्मा खं १। तत्थवुक्कमा मु०। "तत्र उत्पत्तिस्थाने उपक्रम्य आगत्य" शी०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ १८. °राणं पोग्गलाणं सरीरेसु खं १ विना॥ १९. सच्चित्तेसु वा अच्चित्तेसु खं १॥ २०. अणुब्भगत्ताए खं १ मु० विना। "अणुसूयंता णाम शरीरमनुसृत्य जायन्ते" चू०। "अणुसूयत्ताए त्ति अपरशरीराश्रिततया……अनुस्यूतत्वेन" शी०॥ २१. पाणाणं नास्ति खं १॥

सिणेहमाहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं जाव संतं, अवरे वि य णं तेसिं तस-थावर[1]जोणियाणं [2]अणुसूयाणं सरीरा णाणावण्णा जावमक्खातं।

[3]एवं दुरूवसंभवत्ताए। एवं [4]खुरुदुगत्ताए। ◁ [5]अहावरं पुरक्खायं—इहेगइया सत्ता णाणाविह० जाव [6]कम्म० खुरुदुगत्ताए वक्कमंति ▷।

७३९. अहावरं पुरक्खातं—इहेगतिया सत्ता णाणाविहजोणिया जाव कम्मनिदाणेणं तत्थ[7]वक्कमा णाणाविहाणं तस-थावराणं पाणाणं सरीरेसु [8]सचित्तेसु वा [9]अचित्तेसु वा, तं सरीरगं [10]वातसंसिद्धं वातसंगहितं वा [11]वातपरिगतं उड्ढं वातेसु [12]उड्ढभागी [13]भवइ अहे वातेसु अहेभागी [14]भवइ तिरियं वाएसु तिरियभागी [15]भवइ, तंजहा—[16]ओसा [17]हिमए महिया करए हरतणुए सुद्धोदए। ते जीवा तेसिं णाणाविहाणं तस-थावराणं पाणाणं सिणेहमाहारेंति, [[18]ते जीवा आहारेंति] पुढविसरीरं जाव संतं, अवरे वि य णं तेसिं तस-थावर[19]जोणियाणं ओसाणं जाव सुद्धोदगाणं सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खातं।

---

१. °राणं जोणियाणं खं १ मु० विना॥ २. अण्णूसुगाणं खं १॥ ३. "दुरूतत्ताए विउट्टंति, दुरूतं णाम मुत्तपुरीसादी सरीरावयवा, तत्थ सचित्तेसु मणुस्साण ताव पोट्टेसु समिगा गंडोलगा कोट्ठाओ अ संभवंति संजायन्ते···भणिता दुरूतसंभवा। इदाणिं खुरगा वुच्चंति—अधावरं इधेगतिया णाणाविध जाव कम्म० खुरुडुगत्ताए वक्कमंति, खुरुडुगा णाम जीवंताण चेव गोमहिसादीणं चम्मस्स अंतो सम्मुच्छंति" चू०। चू० अनुसारेण अत्र सम्पूर्णमालापकद्वयमासीदिति भाति। "एवमिति...दुष्टं विरूपं रूपं येषां कृम्यादीनां ते दुरूपाः, तत्संभवत्वेन तद्भावेनोत्पद्यन्ते...।...एवं खुरुदुगत्ताए इत्यादि,···खुरुदुगत्ताए त्ति चर्मकीटतया समुत्पद्यन्ते" शी०॥ ४. खुरदुगत्ताए खं २। खुरदुयत्ताए खं १॥ ५. ◁ ▷ एतदन्तर्गतः सूत्रपाठः खं १ मु० विना सर्वेषु हस्तलिखितादर्शेषु वर्तते, चूर्णिकृतापि आदृतोऽयं सूत्रांशः, वृत्तिकृता तु न निर्दिष्टः। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ३॥ ६. कम्मं खुरुदुगत्ताए वमक्खंति चू० विना॥ ७. ला० चू० विना—°वकम्मा खं २ पा० पु २ सं०। °वक्कम्मा पु १। °वुक्कम्म खं १। °वुक्कमा मु०। दृश्यतां पृ० १६४ पं० ७। "तत्र वातयोनिकेऽप्काये व्युत्क्रम्य आगत्य" शी०॥ ८–९. च्चित्तेसु खं १॥ १०. "वातसंसिद्धं ति वाउजोणिओ आउक्काइओ" चू०। "वातयोनिकत्वादप्कायस्य वायुनोपादानकारणभूतेन सम्यक् संसिद्धं निष्पादितम्, तथा वातेनैव सम्यग् गृहीतम्,···वातेन···परिगतम्, तथा ऊर्ध्वं गतेषु वातेषु ऊर्ध्वभागी भवत्यप्कायः" शी०॥ ११. वायपरिग्गहियं मु०। हस्तलिखितादर्शेषु नास्तीदृशः पाठः॥ १२. उड्ढंभागी खं १ मु० विना। "ऊर्ध्वं भजति ऊर्ध्वभागी" चू०॥ १३–१५. भवती खं १। भवति मु०॥ १६. उस्सा खं १। "ओसो हिमं जाव सुद्धोदए" चू०॥ १७. हिमते खं १ विना॥ १८. ते जीवा आहारेंति नास्ति मु० विना। दृश्यतां पृ० १९५ पं० १॥ १९. °जोणियाणं ◁ उदगाणं सरीरा जाव मक्खातं अहावरं पुरक्खातं त(अ)हेगतिया सत्ता उदगजोणियाणं उदगाणं सिणेहमाहारेंति ▷ उस्साणं खं १ सं०। ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठः खं १ सं० मध्येऽधिकः प्रतीयते॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७४० [1]अहावरं पुरक्खातं—इहेगतिया सत्ता उदगजोणिया[2] जाव कम्म-नियाणेणं तत्थ[3]वक्कमा तस-थावरजोणिएसु उदएसु उदगत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं तस-थावरजोणियाणं उदगाणं सिणेहमाहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं जाव संतं, अवरे वि य णं तेसिं तस-थावरजोणियाणं उदगाणं सरीरा नाणावण्णा जाव मक्खायं।

७४१ अहावरं पुरक्खातं—इहेगतिया सत्ता[4] उदगजोणियाणं ◁[5] जाव कम्मनिदाणेणं तत्थ[6]वक्कमा उदगजोणिएसु उदएसु[7] उदगत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं उदगजोणियाणं ▷ उदगाणं सिणेहमाहारेंति, ते[8] जीवा आहारेंति पुढविसरीरं जाव संतं, अवरे[9] वि य णं तेसिं उदगजोणियाणं उदगाणं सरीरा नाणावण्णा जाव मक्खातं।

७४२. अहावरं पुरक्खातं—इहेगतिया सत्ता उदगजोणिया जाव कम्म-निदाणेणं तत्थ[10]वक्कमा उदगजोणिएसु उदगेसु तसपाणत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं उदगजोणियाणं उदगाणं सिणेहमाहारेंति, [11]ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं जाव संतं, अवरे वि य णं तेसिं उदगजोणियाणं तसपाणाणं सरीरा नाणावण्णा जाव मक्खातं।

७४३. अहावरं पुरक्खातं—इहेगतिया सत्ता नाणाविहजोणिया जाव कम्मनियाणेणं तत्थ[12]वक्कमा णाणाविहाणं तस-थावराणं पाणाणं सरीरेसु स[13]चित्तेसु वा अचित्तेसु वा अगणिकायत्ताए विउट्टंति, ते जीवा तेसिं णाणाविहाणं तस-था[14]वराणं पाणाणं सिणेहमाहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं जाव संतं, अवरे वि य[15] णं तेसिं तस-थावरजोणियाणं अगणीणं सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खातं। सेसा तिण्णि आलावगा जहा उदगाणं।

७४४. अहावरं पुरक्खायं—इहेगतिया सत्ता नाणाविहजोणिया जाव कम्म-

---

१. ७४० सूत्रं खं १ मध्ये नास्ति॥ २. °या उदगसंभवा जाव मु०॥ ३. पु १ ला० सं० विना—°वक्कमा खं २। °वुक्कम्मा पा० पु २। °वुक्कमा मु०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ ४. अत्र सत्ता[जाव]उदगजोणियाणं उदगाणं सिणेहमाहारेंति इति पाठश्चेत् कल्प्यते तदा खं १ प्रतिपाठः समीचीनः। यदि तु खं २ प्रभृतिपाठोऽनुस्रियते तदा सत्ता उदगजोणिया जाव कम्मनिदाणेणं ईदृश एव पाठः शोभनः॥ ५. ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठः खं १ मध्ये नास्ति॥ ६. °वुक्कमा मु०॥ ७. उदओतेसु तसपाणत्ताए विउट्टंति मु० विना॥ ८. ते जीवा आहारेंति नास्ति खं १ मु० विना॥ ९. आहावरे वि त णं खं १॥ १०. वुक्कम्म खं १। °वुक्कमा मु०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ ११. ते जीवा आहारेंति नास्ति खं १ मु० विना॥ १२. °वुक्कम्म खं १। °वुक्कमा मु०॥ १३. सचि° खं १॥ १४. °वरपाणाणं खं १ मु० विना॥ १५. त णं खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णिदाणेणं तत्थ[1]वक्कमा णाणाविहाणं तस-थावराणं पाणाणं सरीरेसु सचित्तेसु वा अचित्तेसु वा वाउक्कायत्ताए विउट्टंति, जहा अगणीणं तहा भाणियव्वा[2] चत्तारि गमा।

७४५. अहावरं पुरक्खातं–इहेगतिया सत्ता णाणाविहजोणिया जाव कम्मनिदाणेणं तत्थ[3]वक्कमा णाणाविहाणं तस-थावराणं पाणाणं सरीरेसु स[4]चित्तेसु वा अचित्तेसु वा पुढवित्ताए सक्करत्ताए वालुयत्ताए[5], इमाओ गाहाओ अणुगंतव्वाओ—

पुढवी[6] य सक्करा वालुगा य उवले सिला य लोणूसे।
अय तंउय तंब सीसग रुप्प सुवण्णे य वइरे य॥ १॥

---

१. पु० १ विना–तत्थकम्मा खं २ पा० पु २ ला० सं०। तत्थबुक्कम्म खं १। तत्थवुक्कमा मु०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ २. °यव्वं चत्तारि गमगा खं १॥ ३. °वकम्मा पा० पु २। °वुक्कम्म खं १। °वुक्कमा मु०। दृश्यतां पृ० १९४ पं० ६॥ ४. सच्चि° खं १॥ ५. वालुयत्ताए नास्ति खं १॥ ६. "पुढवी य १ सक्करा २ वालुगा य ३ उवले ४ सिला य ५ लोणूसे ६–७। अय ८ तंब ९ तउअ १० सीसग ११ रुप्प १२ सुवण्णे य १३ वइरे य १४॥ ७३॥ हरियाले १५ हिंगुलए १६ मणोसिला १७ सासगंजण १८–१९ पवाले २०। अब्भपडल २१ ऽब्भवालुय २२ बायरकाए मणिविहाणा॥ ७४॥ गोमेज्जए य २३ रुयगे २४ अंके २५ फलिहे य २६ लोहियक्खे य २७। चंदण २८ गेरुय २९ हंसगब्भ ३० भुयमोय ३१ मसारगल्ले य ३२॥ ७५॥ चंदप्पभ ३३ वेरुलिए ३४ जलकंते चेव ३५ सूरकंते य ३६। एए खरपुढवीए नामा छत्तीसइं होंति॥ ७६॥" इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ। आद्यु आद्यं गाथाद्वयं प्रज्ञापनासूत्रेऽपि तथैव वर्तते, अन्त्यं तु गाथाद्वयमित्थमस्ति—"गोमेज्जए य २३ रुयए २४ अंके २५ फलिहे य २६ लोहियक्खे य २७। मरगय २८ मसारगल्ले २९ भुयमोयग ३० इंदनीले य ३१॥ चंदण ३२ गेरुय ३३ हंसगब्भ ३४ पुलए ३५ सोगंधिए य ३६ बोद्धव्वे। चंदप्पभ ३७ वेरुलिए ३८ जलकंते ३९ सूरकंते य ४०॥" इति प्रज्ञापनासूत्रे प्रथमपदे। अस्य मलयगिरिसूरिविरचिता व्याख्या—"'पुढवी य' इत्यादि गाथाचतुष्टयं, पृथिवीति 'भामा'सत्यभामावत् शुद्धपृथिवी च नदीतटभित्त्यादिरूपा १, चशब्द उत्तरभेदापेक्षया समुच्चये, शर्करा—लघूपलशकलरूपा २, वालुका—सिकता ३, उपलः—टङ्काद्युपकरणपरिकर्मणायोग्यः पाषाणः ४, शिला—घटनयोग्या देवकुलपीठाद्युपयोगी महान् पाषाणविशेषः ५, लवणं—सामुद्रादि ६, ऊषो—यद्वशादूषरं क्षेत्रम् ७, अयस्ताम्रत्रपुसीसकरूप्यसुवर्णानि प्रतीतानि १३, वज्रो—हीरकः १४, हरितालहिङ्गुलकमनःशिलाः प्रतीताः १७, सासगं—पारदः १८, अञ्जनं सौवीराञ्जनादि १९, प्रवालं—विद्रुमः २०, अभ्रपटलं—प्रसिद्धम् २१, अभ्रवालुका—अभ्रपटलमिश्रा वालुका २२, 'बायरकाये' इति बादरपृथिवीकायेऽमी भेदा इति शेषः, 'मणिविहाणा' इति चशब्दस्य गम्यमानत्वान्मणिविधानानि च–मणिभेदाश्च बादरपृथिवीकायभेदत्वेन ज्ञातव्याः। तान्येव मणिविधानानि दर्शयति—'गोमिज्जए' इत्यादि, गोमेज्जकः २३, चः समुच्चये, रूचकः २४, अङ्कः २५, स्फटिकः २६, चः पूर्ववत्, लोहिताक्षः २७, मरकतः २८, मसारगल्लः २९, भुजमोचकः ३०, इन्द्रनीलश्च ३१, चन्दनः ३२, गैरिकः ३३, हंसगर्भः ३४, पुलकः ३५, सौगन्धिकश्च ३६, चन्द्रप्रभः ३७, वैडूर्यः ३८, जलकान्तः ३९, सूर्यकान्तश्च ४०, तदेवमाद्यगाथया पृथिव्यादयश्चतुर्दश भेदा उक्ताः, द्वितीयगाथयाऽष्टौ हरितालादयः, तृतीयगाथया गोमेज्जकादयो नव, तुर्यया गाथया नवेति सर्वसङ्ख्यया चत्वारिंशत् ४०" पृ० २७।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

हरियाले [1]हिंगुलए मणोसिला सा[2]सगंजण पवाले।
अब्भपडलऽब्भवा[3]लुय बा[4]दरकाए मणिविहाणा ॥ २ ॥
[5]गोमेज्जए य रुयए अंके फलिहे य लोहियक्खे य।
मरगय मसारगल्ले भु[6]यमोयग इंदणीले य ॥ ३ ॥
चंदण गेरुय हंसगब्भ पुलए सोगंधिए य बोधव्वे।
चंदप्पभ वेरुलिए जलकंते सूरकंते य ॥ ४ ॥

[7]एताओ एतेसु भाणियव्वाओ गा[8]हासु (गाहाओ) जाव सूरकंतत्ताए विउ[9]ट्टंति, ते जीवा तेसिं णाणाविधाणं तस-थावराणं पाणाणं सिणेहमाहारेंति, ते जीवा आहारेंति पुढविसरीरं जा[10]व संतं, अवरे वि य णं [11]तेसिं तस-थावरजोणियाणं पुढवीणं जाव सूरकंताणं सरीरा णाणावण्णा जाव मक्खातं, सेसा तिण्णि आलावगा जहा उदगाणं।

७४६. अहावरं पुरक्खातं—सव्वे पाणा सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता नाणाविहजोणिया नाणाविहसंभवा नाणाविह[12]वक्कमा सरीरजोणिया सरीरसंभवा सरीर[13]वक्कमा सरीराहारा कम्मोवगा कम्मनिदाणा कम्म[14]गतिया कम्मठितिया कम्मुणा चेव विप्परिया[15]सुवेंति।

७४७. [16]सेवमायाणह, सेवमायाणित्ता आहारगुत्ते स[17]मिते सहिते सदा ज[18]ए त्ति बेमि।

॥ आहारपरि[19]ण्णा ततियं अज्झयणं समत्तं ॥

उत्तराध्ययनसूत्रे षट्त्रिंशत्तमेऽध्ययनेऽपि ७३–७६ गाथा द्रष्टव्याः॥ ७. सिया खं १॥ ८. लेणूसे खं १ मु० विना॥ ९. तंब तउय सी° पु १॥

१. हिंगुलुए पा० खं २ पु २॥ २. पु १ मु० विना—सासमंजण° खं १। सासअंजण खं १ विना॥ ३. °वालुया खं १ पु १ मु० विना॥ ४. बायरकाते खं १ पु १ मु० विना॥ ५. गोमेज्जए खं १। गोमेज्जते य रूयते खं २ पा०॥ ६. मु० विना–भुयमोदग खं १ विना। हुयमोयग खं १॥ ७. एयाउ प(ए?)देसु भाणियव्वा उण गाहासु जाव सूरकंताए खं १॥ ८. गाहासु मु० विना। गाहाओ मु०। गाहासु इत्यस्य स्थाने यदि गाहाउ इति पाठः कल्प्यते तदा गाहाओ इति पाठो लभ्यते॥ ९. °ट्टंति त्ति जीवा खं १॥ १०. दृश्यतां पृ० १९५ पं० २॥ ११. दृश्यतां पृ० १९५ टि० १॥ १२, १३. वुक्कमा खं १ मु०॥ १४. °गतीया कम्मठिइ(ई–खं २ पु १)या खं १ विना॥ १५. °यासमुवेंति खं १ विना। दृश्यतां सू० ३८२॥ १६. से एवमायाणध खं १॥ १७. सहिए समिए खं १ मु०। "समितिभिः समितः...यदिवा सम्यग्...इतो गतः समितः, तथा...सहितः" शी०॥ १८. जइत्ते त्ति खं १ मु० विना॥ १९. °ण्णा सम्मत्ता खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४

चउत्थं अज्झयणं 'पं[1]चक्खाणकिरिया'

७४७ सुयं मे आउसं[2]तेणं भगवता एवमक्खातं-इह खलु पच्चक्खा[3]णकिरिया ना[4]मज्झयणे, तस्स णं अयमट्ठे[5]—आया अपच्चक्खाणी यावि भवति, आया अकिरियाकुसले यावि भवति, आया मिच्छासंठिए यावि भवति, आया एगंतदंडे यावि भवति, आया एगंतबाले यावि भवति, आया एगंतसुत्ते यावि भवति, आया अवियारमण-व[6]यस-काय-वक्के यावि भवति, आया अ[7]प्पडिहय-अपच्चक्खायपावकम्मे यावि भवति, एस खलु भगवता अक्खाते असंजते अविरते अ[8]प्पडिहयपच्चक्खायपावकम्मे सकिरिए असंवुडे एगंतदंडे एगंतबाले एगंतसुत्ते, से बाले अवियारमण-व[9]यस-काय-वक्के सुविणमवि ण पस्सति, पावे से कम्मे कज्जति।

७४८. तत्थ चोदए पण्णवगं एवं व[10]दासि—असंतएणं मणेणं पा[11]वएणं असंतियाए व[12]तीए पावियाए असंतएणं काएणं पावएणं अहणंतस्स अमणक्खस्स अवियारमण-वयस-काय-वक्कस्स सुविणमवि अ[13]पस्सतो पावे क[14]म्मे नो कज्जति।

कस्स णं तं हेउं? [15]चोदग एवं ब्र[16]वीति—अण्णयरेणं मणेणं पावएणं मणवत्तिए पावे कम्मे कज्जति, अण्णयरीए व[17]तीए पावियाए वइवत्तिए पा[18]वे कम्मे कज्जति, अण्णयरेणं काएणं पा[19]वएणं कायवत्तिए पावे कम्मे कज्जइ। हणंतस्स समणक्खस्स सवियारमण-वयस-काय-वक्कस्स सुविणमवि पा[20]सओ एवंगुण-

---

१. "मूलगुणाः प्राणातिपातविरमणादयः, तेषु 'प्रकृतम्' अधिकारः, प्राणातिपातादेः प्रत्याख्यानं कर्तव्यमिति यावत्, इह प्रत्याख्यानक्रियाध्ययनेऽर्थाधिकारः" शी० ॥ २. °संतेण खं १। "सुयं मे आउसंतेण इत्यादि" शी० ॥ ३. °क्खायकि° खं १ ॥ ४. नाममज्झ° पु १ ॥ ५. °मट्ठे पण्णत्ते खं १ मु० ॥ ६. °वयणका° खं १ चू० विना ॥ ७, ८. अपडि° खं १ मु० विना ॥ ९. °वयणका° खं १ मु०। मु० मध्ये एवमग्रेऽपि सर्वत्र ॥ १०. वयासी खं १ मु० विना ॥ ११. पावतेणं खं १ मु० विना ॥ १२. वइते खं १ मु० विना ॥ १३. अप्प° खं २ चू० मु० विना ॥ १४. कम्मे कज्जति खं १। "पावे कम्मे णो कज्जति ·····बन्धो न युक्तः। कस्स णं तं हेतुं? कस्माद्धेतोरित्यर्थः। अथ कस्माद्धेतोः कर्म न बध्यते? उच्यते अयोगित्वात्" चू०। "पापं कर्म न क्रियत इति यावत्। कस्य हेतोः? केन हेतुना केन कारणेन तत् पापं कर्म बध्यते?······चोदक एव······ आह—अन्नयरेणमित्यादि" शी० ॥ १५. चोयए खं १ विना ॥ १६. बवीति खं १ मु० ॥ १७. वइए खं १ मु० विना ॥ १८. पावकम्मे खं १ मु० विना ॥ १९. पावतेणं खं १ ॥ २०. पासति खं १ मु० विना।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जातीयस्स पावे कम्मे कज्जति। पुणरवि [1]चोदग एवं [2]ब्रवीति—तत्थ णं जे ते एवमाहंसु 'असंतएणं [3]मणेणं पावएणं असंतियाए [4]वतीए पावियाए असंतएणं काएणं [5]पावएणं अहणंतस्स अमणक्खस्स अवियारमण–वयस–काय–वक्कस्स सुविणमवि [6]अपस्सतो पावे कम्मे [7]कज्जति', जे ते एव[8]माहंसु मिच्छा ते एवमाहंसु।

७४९. ><[9]तत्थ पण्णवगे चोदगं एवं वदासी—[10]जं मए पुव्वुत्तं 'असंतएणं मणेणं [11]पावएणं असंतियाए वतीए पावियाए असंतएणं काएणं पावएणं अहणंतस्स अमणक्खस्स अवियारमण-वयस-काय-वक्कस्स सुविण[12]मवि अपस्सतो पावे कम्मे कज्जति' तं सम्मं।▷ कस्स णं तं [13]हेउं? आचार्य आह—तत्थ खलु भगवता छज्जीवनि[14]काया हेऊ पण्णत्ता, तंजहा—पुढविकाइया जाव तसकाइया। इच्चेतेहिं छहिं जीवनि[15]काएहिं आया [16]अप्पडिहयपच्चक्खायपावकम्मे निच्चं पसढ[17]विओवातचित्तदंडे, तंजहा—[18]पाणाइवाए जाव परिग्गहे, कोहे जाव मिच्छादंसणसल्ले। आचार्य आह—तत्थ [19]खलु भगवता वहए दिट्ठंते पण्णत्ते, से जहानामए वहए सिया [20]गाहावतिस्स वा गाहावतिपुत्तस्स वा रण्णो वा रायपुरिसस्स वा खणं [21]निदाए पविसिस्सामि [22]खणं लद्धूण वहेस्सामि पहारेमाणे, से किं नु हु [23]नाम से वहए तस्स वा गाहावतिस्स तस्स वा गाहावतिपुत्तस्स तस्स

---

१. चोयक खं १ विना। चोयए मु०॥ २. बवीति खं १ मु०॥ ३. पावएणं मणेणं पावएणं खं १ मु० विना॥ ४. वइए खं १॥ ५. पावतेणं खं १ मु० विना॥ ६. अप्प° खं १ मु० विना॥ ७. कज्जइ तत्थ णं जे ते खं १ विना॥ ८. °माहिंसु खं १। °माहंसु मिच्छं ते खं १ मु० विना॥ ९. तत्थ पण्णवते खं १। ><◁ ▷< एतदन्तर्गतपाठस्थाने खं १ मु० विना 'तत्थ पन्नवगे एवं बवीइ—असंतएणं कज्जइ तं सम्मं' इति पाठः। "एवं वदंतं चोदगं पण्णवगे एवं वदासी—जं मया पुव्वुत्तं स्यात्, किमुक्तं? असंतएण मणेण पावएणं जाव पावे कम्मे कज्जति तत् सम्यग्, न मिथ्येत्यर्थः" चू०। "तत्थ पण्णवए इत्यादि, तत्राचार्यः स्वमतमनूद्य तत् सोपपत्तिकं साधयितुमाह—तं सम्ममित्यादि" शी०॥ १०. तं सम्मं जं मए पुव्वं वुत्तं मु०॥ ११. पावदेणं खं १॥ १२. °मवि यपस्सतो पावकम्मे खं १॥ १३. हेऊ खं १॥ १४. °काय हेऊ खं १ मु०। °काया हेउं सं०। °काया हेतुं चू०॥ १५. °काइएहिं खं १॥ १६. अपडि° खं १ मु० विना॥ ७. "विविधो अतिपातः, अतिशब्दस्य लोपं कृत्वा वियोपाते इति भवति, तेन व्यापातचित्तदंडे" चू०। "व्यतिपाते······चित्तं यस्य स व्यतिपातचित्तः" शी०॥ १८. पाणादिवाए खं १॥ १९. खलु वधए चू०॥ २०. गाहावइस्स वा नास्ति खं २ पु २ ला०॥ २१. निदाए खं १ विना। निदाय मु०। "वधखणं णिदाए त्ति अप्पणो खणं मत्वा" चू०। खणं निद्दाय (निंदाय–प्र०, निदाय–प्र०) इत्यादि, क्षणमवसरं णिद्दाय(निंदाय–प्र०) त्ति प्राप्य लब्ध्वा" शी०॥ २२. खणं दट्ठूण पाहा° खं १ मु० विना॥ २३. नामं खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वा रण्णो तस्स वा रा[1]यपुरिसस्स खणं [2]निदाए पविसिस्सामि खणं लद्धूण [3]वहेस्सामि [4]पहारेमाणे दिया वा राओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा अमित्तभूते मिच्छासंठिते निच्चं पसढविओवातचित्तदंडे भवति ? एवं वियागरेमाणे समियाए वियागरे [5]चोयए–हंता भवति। आचार्य आह–जहा से वहए तस्स वा गाहावतिस्स तस्स वा गाहावतिपुत्तस्स तस्स वा रण्णो तस्स वा रायपुरिसस्स खणं [6]णिदाए पविसिस्सामि खणं लद्धूण [7]वहेस्सा[8]मीति पहारेमाणे दिया वा राओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा अमित्तभूते मिच्छासंठिते निच्चं पसढ[9]विओवातचित्तदंडे, [10]एवामेव बाले वि सव्वेसिं पाणाणं जाव सत्ताणं दिया वा रातो वा सुत्ते वा जागरमाणे वा अमित्तभूते मिच्छासंठिते निच्चं पसढ[11]विओवातचित्तदंडे, तं० पाणाइवाते जाव मिच्छादंसणसल्ले, एवं खलु भगवता अक्खाए [12]अस्संजते अविरते अप्पडिहयपच्चक्खायपावकम्मे [13]सकिरिए असंवुडे एगंतदंडे एगंतबाले एगंतसुत्ते यावि भवति, से बाले अवियारमण-वयस-काय-वक्के सुविणमवि ण पस्सति, पावे य से कम्मे कज्जति। जहा से [14]वहए तस्स वा गाहावतिस्स जाव तस्स वा रायपुरिसस्स [15]पत्तेयं पत्तेयं चित्त समादाए दिया वा राओ वा सुत्ते वा जागरमाणे वा अमित्तभूते मिच्छासंठिते निच्चं पसढविओवातचि[16]त्तदंडे भवति, एवामेव बाले सव्वेसिं पाणाणं जाव सव्वेसिं सत्ताणं [17]पत्तेयं पत्तेयं चित्त समादाए दिया वा रातो वा सुत्ते वा जागरमाणे वा अमित्तभूते मिच्छासंठिते जाव चित्तदंडे [18]भवइ।

७५०. णो [19]इणट्ठे समट्ठे—[20]चोदकः। इह खलु बहवे पाणा जे इमेणं

---

१. रन्नो पुरि° खं १॥ २. निदाय मु०॥ ३. वहि° खं १ पु १ विना॥ ४. पाहा° खं १ मु० विना। "नागार्जुनीयाः—अप्पणो अक्खणताए तस्स वा पुरिसस्स वा छिद्दं अलभमाणे णो वहेति तं, जया मे खणो भविस्सति तस्स वा पुरिसस्स छिद्दं लभिस्सामि तदा मे स पुरिसे अवस्स वधेतव्वे भविस्सति एवं मणं पहारेमाणे त्ति" चू०। "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—अप्पणो···पहारेमाणे त्ति सूत्रम्" शी०॥ ५. चोतए खं १॥ ६. निदाए खं १। निदाय मु०। नियाए खं २॥ ७. वहि° खं १ पु १ विना॥ ८. °मीत्ति खं १। °मि त्ति मु०। °मीति पाहा° खं १ मु० विना॥ ९. °वितिवायचि° खं १ मु० विना॥ १०. एवामेवा बाले वि सव्वेसिं सत्ताणं खं १॥ ११. °वितोवात° खं १ मु० विना॥ १२. अस्संजते अविरते अपडि° खं १॥ १३. सकिरिते खं १॥ १४. वहते खं १ मु० विना॥ १५. पत्तेयं चित्त खं १, २ पु १। "पत्तेयं पत्तेयं वीप्सा······तद्वधकचित्तं मनसा समादाय गृहीत्वेत्यर्थः" चू०। "एकमेकं······ घातकचित्तं समादाय" शी०॥ १६. दंडे यावि भवइ खं १ विना॥ १७. पत्तेयं चित्त खं १ मु० विना। "पत्तेयं पत्तेयं चित्तं समादाय,······वधकचित्तमित्यर्थः" चू०। "प्रत्येकं वध्येषु घातकचित्तं समादाय" शी०॥ १८. भवइ नास्ति खं १॥ १९. तिणट्ठे खं २॥ २०. नोयक खं १ विना॥

सरीरसमुस्सएणं[1] णो दिट्ठा वा[2] नो सुया वा नाभिमता वा विण्णाया वा जेसिं णो [3]पत्तेयं पत्तेयं चित्त समादाए दिया वा रातो वा सुत्ते वा जागरमाणे वा अमित्तभूते मिच्छासंठिते निच्चं पसढविओवातचित्तदंडे, तं०—पाणातिवाए जाव मिच्छादंसणसल्ले।

७५१. [4]आचार्य आह—तत्थ खलु भगवता दुवे दिट्ठंता पण्णत्ता, तं०—सन्निदिट्ठंते य[5] असण्णिदिट्ठंते य।

[१] से किं [6]तं सण्णि[7]दिट्ठंते? सण्णिदिट्ठंते जे इमे सण्णिपंचिंदिया पज्जत्तगा एतेसिं णं छज्जीवनिकाए पडुच्च तं०— पुढविकायं जाव तसकायं, [8]से एगतिओ पुढविकाएण किच्चं करेति वि कारवेति वि, तस्स णं [9]एवं भवति–एवं खलु अहं पुढविकाएणं किच्चं करेमि [10]वि कारवेमि वि, णो चेव णं से एवं भवति इमेण वा इमेण वा, से य तेणं पुढविकाएणं किच्चं [11]करेइ वा कारवेइ वा, से य तातो पुढवि[12]कायातो असंजयअविरयअपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे यावि भवति, एवं जाव तस[13]कायातो त्ति भाणियव्वं, से एगतिओ [14]छहिं जीवनिकाएहिं किचं करेति वि कारवेति वि, तस्स णं एवं भवति–एवं खलु छहिं जीवनिकाएहिं किच्चं करेमि वि कारवेमि वि, [15]णो चेव णं से एवं भवति–इमेहिं वा इमेहिं वा, से य तेहिं [16]छहिं जीवनिकाएहिं जाव कारवेति वि, [17]से य तेहिं छहिं जीवनिकाएहिं [18]असंजयअविरयअपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे, तं०- पाणातिवाते जाव मिच्छादंसणसल्ले, एस खलु भगवता अक्खाते [19]असंजते

१. °स्सतेण खं १ विना॥ २. वा सुया खं १ विना। "त्रिभिः चक्षुःश्रोत्रमनोभिर्यथाविषयं दृष्ट-श्रुत–मतैरपि विज्ञाता न भवन्ति जम्हा य ते तेण ण दिट्ठा वा सुता वा विण्णाता वा" चू०। "न दृष्टाः'''न श्रुताः'''नाभिमताः''''''न च विज्ञाताः" शी०॥ ३. पत्तेयं चित्त खं १ विना॥ ४. आचार्य आह नास्ति खं १॥ ५. य नास्ति चू० मु० विना॥ ६. ते असण्णि° खं २ पा० पु २ ला०। ते सन्नि° पु १। तं असन्नि° सं०॥ ७. °दिट्ठंते २ जे इमे इति प्रतिषु पाठः॥ ८. से तेगइओ खं १० मु विना॥ ९. एवं नास्ति खं १॥ १०. वि नास्ति खं १॥ ११. करेमि (करेइ—मु०) वि कारवेति वि से खं १ मु०॥ १२. °कायातो असं° खं १॥ १३. प्रतिषु पाठः—°काए'त्ति खं १ मु०। °कायातो त्ति पु १। °कातो त्ति भाणियव्वं से तेगइओ खं १ मु० विना। "स एवं तो पुढविकायातो सव्वातो चेव अपडिहतपच्चक्खातपावकम्मे यावि भवति। से एग० आउण्हाण-पियण-सेअण-भंडोवगरणधुवणादी''''' तसकाएणं बि-तिंदियादि समाणा-ऽसमाणे विभासा" चू०। चू० अनुसारेण पृथिवीकायवत् अप्कायादीनामपि पृथक् पृथक् सूत्रालापका आसन्निति भाति। "स तस्मात् पृथिवीकायादनिवृत्तः''''''एवमप्तेजोवायुवनस्पतिष्वपि वाच्यम्।''''''एवं विकलेन्द्रिय-पञ्चेन्द्रियेष्वपि आयोज्यमिति" शी०॥ १४. छज्जीव° खं १ विना॥ १५. ण पुणाइं से एवं भवति चू०॥ १६. छहिं जाव खं १॥ १७. से य तेहिं असंजत जाव कम्मे चू०॥ १८, १९. अस्सं° खं १, २॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अविरते अपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे सुविणमवि अपस्सतो पावे[1] य कम्मे से कज्जति, [2]से त्तं स[3]ण्णिदिट्ठंतेणं।

[२] से किं तं [4]असण्णिदिट्ठंते? असण्णिदिट्ठंते जे इमे [5]असण्णिणो पाणा, तं०–पुढविकाइया जाव वणस्सतिकाइया छट्ठा वेगतिया तसा पाणा, [6]जेसिं णो तक्का ति वा सण्णा ति वा पण्णा इ वा म[7]णो ति वा व[8]ई ति वा सयं वा करणाए अण्णेहिं वा कारवेत्तए करेंतं वा समणुजाणित्तए ते वि णं बा[9]ला सव्वेसिं पाणाणं जाव सव्वेसिं सत्ताणं दिया वा रातो वा सु[10]त्ते वा जागरमाणे वा [11]अमित्तभूता मिच्छासंठिता निच्चं पसढ[12]विओवातचित्तदंडा, तं०–पाणातिवाते जाव मिच्छादंसणसल्ले, [13]इच्चेवं जाण, णो चेव मणो णो चेव वई पाणाणं जाव सत्ताणं दुक्खण[14]ताए सोय[15]णताए जूर[16]णताए तिप्प[17]णताए पिट्ट[18]णताए [19]परितप्पणताए ते दुक्खण-सोयण जाव परितप्पण-व[20]ह-बंधणपरिकिलेसाओ अप्पडिविरता भवंति। इति ख[21]लु ते [22]असण्णिणो [23]वि संता [24]अहोनिसं पाणातिवाते उवक्[25]खाइज्जंति जाव अहोनिसं परिग्गहे उवक्[26]खाइज्जंति जाव मिच्छादंसणसल्ले उवक्खाइज्जंति।

७५२. सव्वजोणिया वि खलु सत्ता सण्णिणो होच्चा असण्णिणो होंति, असण्णिणो होच्चा सण्णिणो होंति, [27]होज्ज सण्णी अदुवा असण्णी, तत्थ से [28]अविविंचिया [29]अविधूणिया [30]असमुच्छिया अणणुता[31]विया स[32]ण्णिकायाओ सण्णिकायं

१. पावे य कम्मे क° खं १। पावे य से कम्मे क° मु०। पावे कम्मे क° पु १॥ २. से तं खं १, २ विना॥ ३. सन्निदिट्ठंते मु०॥ ४. 'असण्णिदिट्ठंते २ जे' इति प्रतिषु पाठः॥ ५. अस्सण्णिणो खं १॥ ६. जेसिं णत्थि तक्क चू०॥ ७. मणे खं १ विना॥ ८. वई वा खं १॥ ९. बाला ४ खं २ पु १। बाले खं १ मु०॥ १०. "सुत्ता वा जाग्रदवस्था वा" शी०॥ ११. अमेत्त° खं १ मु० विना। अमित्तहुया खं १॥ १२. °वितोवात° खं १ मु० विना॥ १३. जाव णो खं १ विना। "इच्चेवं जाण णो च्चेव मणो णो च्चेव वयी पापं कर्तुं कारयितुं वा सव्वेसिं पाणाणं ४ कतरेसिं सत्ताणं? असण्णीणं" चू०॥ १४–१८. °णयाते खं १ मु० विना॥ १९. परिया-वणयाते खं १ मु० विना। "त्रिभिस्तापयन्ति···परितापयन्ति च" चू०। "तथा तथाविध-परितापनतया बहिरन्तश्च पीडया" शी०॥ २०. °बंधपरि° खं १ मु० विना। "दुक्खण जाव परितावणातो अपडिविरता, वधः ताडणं मारणं वा···वध-बंधणादीहिं परिकिलेसेंति" चू०॥ २१. खलु से अ° खं २ पा० पु २ ला० सं०॥ २२. अस्स° खं २ पु १॥ २३. विस्संता खं २। वि सन्ता खं १। वि सत्ता मु०॥ २४. अहण्णिसं चू०॥ २५. °क्खातिज्जंति खं १। °क्खाविज्जंति चू०॥ २६. क्खातिज्जंति खं १॥ २७. होच्चा चू० विना॥ २८. अविविंचिया पा०। अविविंचिया (चया ला० सं०) पु १ ला० सं०। अविविंचिता(चित्ता मु०) खं १। "अविवि(विं?)चिया जाव अणणुताविया" चू०। "अवि[विं?]चिया 'विचिर् पृथग्भावे' [पा० धा० १४४३] अविविच्य" चू०। "अविविच्य अपृथक्कृत्य" शी०॥ २९. चू० विना–अविधूणिता खं १। अवहूणिया खं १ विना॥ ३०. चू० शी० विना—असंमुच्छिया खं १ विना। असंमुच्छिता(त्ता मु०)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संकमंति १, सण्णिकायाओ[1] वा असण्णिकायं [2]संकमंति २, असण्णिकायाओ वा सण्णिकायं संकमंति ३, असण्णिकायाओ वा असण्णिकायं संकमंति ४।

[3]जे एते सण्णी वा असण्णी वा सव्वे ते मिच्छायारा निच्चं पसढविओवातचित्तदंडा, तं०–पाणातिवाते जाव मिच्छादंसणसल्ले। एवं खलु भगवता अक्खाते [4]असंजए अविर[5]ए अप्पडिहयपच्चक्खायपावकम्मे स[6]किरिए असंवुडे एगंतदंडे एगंतबाले एगंतसुत्ते, से बाले अवियारमण-वयस-काय-वक्के, सुविणमवि [7]ण पासओ पावे य से कम्मे कज्जति।

७५३. चोदकः–से किं कुव्वं किं [8]कारवं कहं संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे भवति?। आचार्य आह–तत्थ खलु भगवता छज्जीवणि[9]काया हेऊ पण्णत्ता, तंजहा–पुढविकाइया जाव तस[10]काइया, से जहा[11]नामए मम अस्सातं डंडेण वा अट्ठीण वा मुट्ठीण वा लेलूण वा कवालेण वा आतोडिज्जमाणस्स वा जाव उद्दविज्जमाणस्स वा जाव लोमुक्[12]खणणमातमवि विहिंसक्कारं दुक्खं [13]भयं पडिसंवेदेमि, इच्चेवं जाण [14]सव्वे पाणा जाव सव्वे सत्ता दंडेण वा जाव कवालेण वा [15]आतोडिज्जमाणा वा [16]हम्ममाणा वा तज्जिज्जमाणा वा तालिज्जमाणा वा जाव उद्दविज्ज-

---

खं १ मु०। "असमुच्छिय त्ति "छिदिर् द्वैधीकरणे" [पा० धा० १४४१] असमुच्छिन्नरिणवत्" चू०। "असमुच्छिद्य" शी०॥ ३१. °ताविता(त्ता मु०) खं १ मु०॥ ३२. खं १ मध्ये चू० मध्ये चेत्थं चतुर्भङ्गी निरूपिता। अन्यत्र तु—असन्निकायाओ एगंतदंडे एगंतबाले सन्निकायं संकमंति, सन्निकायातो वा असन्निकायं संकमंति, सन्निकायाओ वा सन्निकायं (नास्तीदं पदं पु २, असन्निकायं पु १), असन्निकायातो वा असन्निकायं संकमंति पा० पु १, २ ला० सं०। असण्णिकायाओ एगंतदंडे एगंतबाले सण्णि[का]यं संकमंति असण्णिकायाओ वा सण्णिकायं असण्णिकायातो वा असण्णिकायं संकमंति खं २। मु० मध्येऽपि 'असन्निकायाओ वा सन्निकाए संकमंति······' इत्येवमेव चतुर्भङ्गी वर्णितास्ति, शी० मध्येऽपि तथैव। "असंज्ञिकायात् संज्ञिकायं संक्रामन्ति, तथा संज्ञिकायादसंज्ञिकायमिति, संज्ञिकायात् संज्ञिकायम्, असंज्ञिकायादसंज्ञिकायम्" शी०। "सण्णिकायातो वा······सण्णिकायं संकमंति ४ भंगा" चू०॥

१. अयं द्वितीयो भङ्गो नास्ति खं २॥ २. संकमंति नास्ति खं १ मु० विना॥ ३. जे ते खं २। जे एए सिणं सन्नी वा सव्वे खं १। "जे एते सिणं वा (जे एते सण्णी वा–प्रत्यन्तरे) इत्यादि" शी०॥ ४. असंजए नास्ति सं० मु० विना॥ ५. °रए पडिहय° खं १ मु० विना॥ ६. सकिरिते खं २ पा० पु २ ला०॥ ७. ण पासउ खं १। ण पासइ मु०। दृश्यतां पृ० २१४ पं० १॥ ८. कारं कहं खं १॥ ९. °काय पा० पु १। दृश्यतां सू० ६७९॥ १०. °काया खं १ मु० पु १ विना॥ ११. °नामते खं १ मु० विना। १२. °क्खणणमायामवि खं १। °क्खणमातमवि पा० पु १, २ ला० सं०॥ १३. भं(भ)तं खं १॥ १४. सव्वे सत्ता खं १॥ १५. आउडिज्ज° खं २ पु १। आउट्टिज्ज° पा० ला० पु २ सं०॥ १६. हम्मं तज्जिज्ज खं १ मु० विना। हंम तज्जिज्ज तालेज्ज° खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मा[1]णा वा जाव लोमुक्खणण[2]मातमवि विहिंसक्कारं दुक्खं भयं पडिसंवेदेंति, एवं णच्चा सव्वे पाणा जाव सव्वे सत्ता ण हंतव्वा जाव ण उद्दवेयव्वा, ए[3]स धम्मे धुवे [4]णितिए सासते समेच्च लोगं [5]खेत्तण्णेहिं पवेदिते। एवं से भिक्खू विरते पाणातिवा[6]तातो जाव मिच्छादंसणसल्लातो। से [7]भिक्खू णो दंतपक्खालणेणं [8]दंते पक्खालेज्जा, नो अंजणं, णो वमणं, णो धू[9]वणित्तिं पि आइते। से भिक्खू अकिरिए [10]अलूसए अकोहे [11]अमाणे जाव अलोभे उवसंते परिनिव्वुडे। ए[12]स खलु भगवता अक्खाते संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे अकिरिए संवुडे एगंतपंडिते यावि भवति त्ति बेमि।

॥ [13]पच्चक्खाणकिरिया णाम चउत्थमज्झयणं समत्तं ॥

१. °माणा उ जाव खं १॥ २. °णामायमवि हिंस° खं १॥ ३. दृश्यतां सू० ६८०॥ ४. नितिते खं १ मु० विना॥ ५. खेयण्णूहिं खं १॥ ६. °वातातो जाव सल्लातो चू०। अस्य सूत्रस्य तुलनार्थं दृश्यतां सू० ६९१॥ ७. भिक्खु पु १ मु० विना॥ ८. दंता खं १॥ ९. प्रतिषु पाठः—धूवणिसिं खं २। धूवणित्तं पा० पु १, २ ला० सं० मु०। धूमणमेत्तं पि आदिते खं १। दृश्यतां सू० ६८१॥ १०. अलूसते खं १ मु० विना। तुलना सू० ६८२॥ ११. अमाणे नास्ति खं १ मु०॥ १२. एवं खलु चू०॥ १३. पच्चक्खाणकिरिया सम्मत्ता चउत्थमज्झयणं॥ खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५

पंचमं अज्झयणं '[1]अणायारसुतं'

७५४. [2]आदाय [3]बंभचेरं च, आसु[4]पण्णे इमं [5]वीरियं।
अस्सिं धम्मे अणायारं, नायरेज्ज कयाइ वि ॥ १ ॥

७५५. अणादीयं परि[6]ण्णाय, अणवदग्गे ति वा पुणो।
सासतमसासते [7]यावि, इति दिट्ठिं न धारए ॥ २ ॥

७५६. एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, ववहारो ण विज्जती। ५
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, [8]अणायारं तु जाणए ॥ ३ ॥

७५७. [9]समुच्छिज्जिहिंति सत्थारो, सव्वे पाणा अणेलिसा।
[10]गंठीगा व भविस्संति, [11]सासयं ति च णो वदे ॥ ४ ॥

---

१. "आयारसुतं भणियं, वज्जेतव्वा सदा अणायारा। अबहुस्सुतस्स होज्जा विराहणा एत्थ जतियव्वं ॥ १८२ ॥ एतस्स उ पडिसेहो इहमज्झयणम्मि होति णायव्वो। तो अणयारसुयं ति य होई णामं तु एतस्स ॥ १८३ ॥" इति सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तौ। अस्य व्याख्या—"एवं पडिहयपच्चक्खायपावकम्मस्स आयारो भवति, एतेन आयारसुतं(सुत्तं–प्र०) अज्झयणं, पडिवक्खेणं अणायारसुत्तं।... आयारसुतं भणियं० गाहा। आचारो यत्र वर्ण्यते तदिदं आचारश्रुतम्,…न आचारश्रुतं अनाचारश्रुतं, अनाचार इह वर्ण्यते इत्यतो अनाचारश्रुतम्।…ते तु अनाचारे अबहुस्सुतो ण जाणति, तेण कारणेण आचारसुतं(सुत्तं–प्र०) भण(ण्ण)ति।…एतस्स उ पडिसेधे०…तेण अणाचारसुतं णामेण होति अज्झयणं" चू०। "तदनन्तरमाचारश्रुताध्ययनमभिधीयते। यदिवाऽनाचारपरिवर्जनेन सम्यक् प्रत्याख्यानमस्खलितं भवतीत्यतोऽनाचारश्रुताध्ययनमभिधीयते। यदिवा…प्रत्याख्यानक्रियानन्तरमाचारश्रुताध्ययनं तत्प्रतिपक्षभूतमनाचारश्रुताध्ययनं वा प्रतिपाद्यते।…एतस्य अनाचारस्य…प्रतिषेधः…इह अध्ययने ज्ञातव्यः,…ततः केषांचिन् मतेन एतस्याध्ययनस्य अनगारश्रुतमित्येतन्नाम भवति" शी० ॥ २. आताय खं १ मु० विना ॥ ३. च नास्ति खं १ ॥ ४. °पत्ते(न्ने) खं १ विना ॥ ५. चू० विना—वति° खं १। वयं खं १ विना ॥ ६. मु० विना—°ण्णाते खं १। °ण्णायं खं १ विना। "परिज्ञाय" शी० ॥ ७. या इति दिट्ठी खं १ ॥ ८. अणाचारं विजाणाहि चू०। "अनाचारं विजानीयात्" शी० ॥ ९. संमुच्छिजिहिंति खं १। समुच्छिहिंति खं २ पु १ ला० सं०। वोच्छिजिस्संति चू०। "संमुच्छिजिहिंतीत्यादि" शी० ॥ १०. प्रतिषु पाठाः—गंठीगा च भ° पा० पु २ ला०। गंठि(ठी—सं०)गा वा भ° मु० सं०। गंठीगा वि भ° खं १। गंठी(ठि-चू०)गा भविस्संति खं २ पु १ चू० ॥ ११. प्रतिषु पाठाः—सासय त्ति वि खं १। सासयं ति च खं २ पु १ सं० मु०। सासयं च पा० पु २ ला०। "सासयं ति णो वदे……एवं च सासति त्ति असासति त्ति णो वदे" चू०। "शाश्वता इति……नो वदेत्" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७५८. एएहिं दोहिं ठाणेहिं, ववहारो ण विज्जई।
एएहिं दोहिं ठाणेहिं, अणा[1]यारं तु जाणई ॥ ५ ॥

७५९. जे केति खु[2]ड्डगा पाणा, अदुवा संति महालया।
सरिसं [3]तेहिं वेरं ति, असरिसं [4]ति य णो वदे ॥ ६ ॥

७६०. एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, ववहारो ण विज्जती।
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, अणायारं तु जा[5]णए ॥ ७ ॥

७६१. [6]अहाकडाइं भुंजंति, अण्णम[7]ण्णे सकम्मुणा।
उवलित्ते ति जाणेज्जा, अणुवलित्ते ति वा पुणो ॥ ८ ॥

७६२. एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, ववहारो ण विज्जती।
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, [8]अणायारं तु जाणए ॥ ९ ॥

७६३. जमिदं उरालमाहारं, कम्मगं च [9]तमेव य।
सव्वत्थ वीरियं अत्थि, णत्थि सव्वत्थ वीरियं ॥ १० ॥

७६४. एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, ववहारो ण विज्जती।
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं, अणायारं तु जाणए ॥ ११ ॥

७६५. णत्थि लोए अलोए वा, [10]णेवं सण्णं निवे[11]सए।
अत्थि लोए अलोए वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ १२ ॥

७६६. [12]णत्थि जीवा अजीवा वा, [13]णेवं सण्णं निवेसए।
[14]अत्थि जीवा अजीवा वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ १३ ॥

---

१. °यारं विजाणाहि चू० ॥ २. खुड्डगा खं १ चू० विना॥ ३. तेसिं वेरं चू०। "तेषां च व्यापादने सदृशं वैरम्" शी० ॥ ४. ती खं १विना॥ ५. जाणते खं १ ॥ ६. अहाकम्माणि मु०। "अधाकम्मं च०। आधाय कर्म मनस्याधाय प्रकरणमित्यर्थः" चू०। "अहाकडाणीत्यादि, साधुम्······आधाय आश्रित्य कर्माणि आधाकर्माणि" शी० ॥ ७. °मण्णे य कम्मुणा खं १। "अन्योन्य इति वीप्सा, अन्य इति असंयतः, तस्मादन्यः संयत इति, असंयतः (संयतः?) तस्यान्यस्य आधाय कर्मकर्तुः कर्मलेपेन किं लिप्यते नो लिप्यत इति प्रश्नः" चू०। "अन्योन्यं परस्परं तान् स्वकीयेन कर्मणोपलिप्तान् विजानीयात्" शी० ॥ ८. "अनाचारं विजानीयात्" शी० ॥ ९. "तदभिप्रायमाह—तदेव तत्" शी०। शी० अनुसारेण तमेव तं इति पाठः स्यात् ॥ १०. णेवं सण्णं ति नि° खं १। एवं सण्णं नि° खं २ ला० ॥ ११. °सते खं १, २ ला०। एवमग्रेऽपि खं १ मध्ये प्रायः बहुषु स्थानेषु ॥ १२, १४. "नास्ति जीवा-ऽजीवाः, नारकाद्या जीवाः, अजीवा धर्मा[धर्मा]काशपुद्गलाः,·········। अवधारणेनोच्यते अत्थि जीवो अजीवो

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७६७. णत्थि धम्मे अधम्मे वा, [1]णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि धम्मे अधम्मे वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ १४ ॥

७६८. णत्थि बंधे व मोक्खे वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि बंधे व मोक्खे वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ १५ ॥

७६९. णत्थि पुण्णे व पावे वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि पुण्णे व पावे वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ १६ ॥

७७०. [2]णत्थि आसवे संवरे वा, णेवं सण्णं निवेसए।
[3]अत्थि आसवे संवरे वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ १७ ॥

७७१. [4]णत्थि वेयणा निज्जरा वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि वेयणा निज्जरा वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ १८ ॥

७७२. नत्थि किरिया अकिरिया वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि किरिया अकिरिया वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ १९ ॥

७७३. नत्थि कोहे व माणे वा णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि कोहे व माणे वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ २० ॥

७७४. नत्थि माया व लोभे वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि माया व लोभे वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ २१ ॥

७७५. णत्थि पेज्जे व दोसे वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि पेज्जे व दोसे वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ २२ ॥[5]

७७६. णत्थि चाउरंते संसारे, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि चाउरंते संसारे, एवं सण्णं निवेसए ॥ २३ ॥

वा०।" चू०। "णत्थि जीवा अजीवा वेत्यादि......नो एवं संज्ञां निवेशयेत्। किन्तु अस्ति जीवः......अहंप्रत्ययग्राह्यः तथा तद्व्यतिरिक्ताः धर्माधर्माकाशपुद्गलादयश्च विद्यन्ते" शी० ॥
१३. णो एवं सण्णिवेसए खं २ ला० ॥

१. नो एवं खं १ मु० विना। एवमग्रेऽपि सर्वत्र प्रायो ज्ञेयम् ॥ २. नत्थासवे खं १ मु० विना। अत्थि आसवे खं १ ॥ ३. अत्थासवे खं १ मु० विना ॥ ४. अस्य श्लोकस्य चूर्णौ निर्देशो न दृश्यते ॥ ५. इतः परं 'नत्थि रागे व दोसे वा नेवं सण्णं निवेसए। अत्थि रागे व दोसे वा एवं सण्णं निवेसए ॥' इत्यधिकः श्लोकः खं १ मध्ये वर्तते ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७७७. ∝◁ णत्थि देवो व देवी वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि देवो व देवी वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ २४ ॥ ▷∝

७७८. न[2]त्थि सिद्धी असिद्धी वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अ[3]त्थि [4]सिद्धी असिद्धी वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ २५ ॥

७७९. नत्थि [5]सिद्धी नियं ठाणं, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि [6]सिद्धी नियं ठाणं, एवं सण्णं निवेसए ॥ २६ ॥

७८०. नत्थि साहू असाहू वा, णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि साहू असाहू वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ २७ ॥

७८१. नत्थि [7]कल्लाणे पावे वा[8], णेवं सण्णं निवेसए।
अत्थि [9]कल्लाणे पावे वा, एवं सण्णं निवेसए ॥ २८ ॥

७८२. कल्लाणे पा[10]वए वा वि, ववहारो ण विज्जई।
जं वेरं तं न जाणंति, समणा बालपंडिया ॥ २९ ॥

७८३. असेसं अक्खयं वा वि, सव्व[11]दुक्खे त्ति वा पुणो।
वज्झा पाणा [12]न वज्झ त्ति, इति वायं न [13]नीसरे ॥ ३० ॥

---

१. ∝◁ ▷० एतदन्तर्गतः श्लोकः खं १, २ मध्ये नास्ति। "णत्थि चाउरंतो संसारो० चत्तारि अंता जस्स स भवति चाउरंतः। तत्थ तिरिक्खजोणिय–मणुस्सा पच्चक्ख त्ति काउं ण पुच्छति णत्थियमणुयो रइय(इयर)जुवलयं जधा सेसाणं णेरइयपज्जंताणं, णेरइयपज्जंता अणुमाणगेज्झा, तेण वुच्चंति णत्थि देवो व देवी वा०। अत्थि देवो व देवी वा० ॥ देवाणंतरं सिद्धा–णत्थि सिद्धा व सिद्धी वा०" चू० ॥ २, ३. चू० अनुसारेण 'णत्थि सिद्धा व सिद्धी वा······ अत्थि सिद्धा व सिद्धी वा' इति पाठः, दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्। "णत्थि सिद्धीत्यादि, सिद्धिः अशेषकर्मच्युतिलक्षणा तद्विपर्यस्ता चासिद्धिर्नास्तीत्येवं नो संज्ञां निवेशयेत्······अस्ति सिद्धिरसिद्धिर्वेत्येवं संज्ञां निवेशयेत्" शी० ॥ ४. सिद्धी व सिद्धी वा एवं पा०। सिद्धी व सिद्धी एवं खं २। सिद्धी व सिद्धा एवं पु १ ॥ ५. सेही खं १। "णत्थि सेहे(ही)त्यादि" शी० ॥ ६. सोही खं १ ॥ ७. कल्लाण खं २ मु०। "णत्थि कल्लाणे त्ति" चू०। णत्थि कल्लाण(णे–प्र०) पावे वेत्यादि" शी० ॥ ८. वा नास्ति पा० पु १, २ ॥ ९. कल्लाण पावे वा एवं खं १ मु०। कल्लाण पावे एवं खं २। कल्लाणए पावे एवं पा० पु १, २ ला०। "वयं तु अत्थि कल्लाणे पावे वा" चू० ॥ १०. पावते खं २ पा० पु २ ला० सं०। "पावउ त्ति" चू० ॥ ११. °दुक्खेहिं(हि पु २) वा खं १ ख० विना ॥ १२. अवज्झं ति खं १ मु० विना ॥ १३. निस्सिरे पा० पु २ ला० सं०। निस्सरे पु १। सिस्सिरे खं २। निसिरे चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७८४. [1]दीसंति समियाचारा, भिक्खुणो साहुजीविणो।
[2]एए मिच्छोवजीवि त्ति, इति दिट्ठिं न [3]धारए ॥ ३१ ॥

७८५. [4]दक्खिणाए पडिलंभो, [5]अत्थि नत्थि त्ति वा पुणो।
ण वियागरेज्ज मेहावी, संतिमग्गं च वूहए ॥ ३२ ॥

७८६. इच्चेतेहिं ठाणेहिं, जिणदिट्ठेहिं संजए।
धारयंते उ अप्पाणं, आमोक्खाए परि[6]व्वएज्जासि ॥ ३३ ॥
त्ति बेमि ॥

॥ [7]अणायारसुयं सम्मत्तं । पञ्चमाध्ययनं समाप्तम् ॥

१. दिस्संति णिहुअप्पाणा०······निभृतात्मानः" चू० ॥ २. ते वि मिच्छोवजीवंति खं १ विना। "ते मिच्छा पडिवज्जंति एवं दिट्ठिं ण धारेज्ज······ण एवं भणेज्जा—एते······मिच्छा करेंति" चू०। "तानेवंभूतानवधार्यापि······एते मिथ्योपजीविन इत्येवं दृष्टिं न धारयेत्" शी० ॥ ३. धारसे खं १ ॥ ४. दक्खिणाए पतिलंभो चू०। दक्खिणाए व पडिलंभो मु० सं० विना ॥ ५. अत्थि वा णत्थि वा खं १ मु० ॥ ६. °व्वते° खं १ विना। °व्वएज्जासे खं १ ॥ ७. अणायारसुत्तं पंचममज्झयणं संमत्तं खं १ ॥

छट्ठं अज्झयणं 'अद्दइज्जं'[1]

७८७. पुराकडं[2] अद्द ! इमं सुणेह, एगंतचारी समणे पुरासी ।
से[3] भिक्खुणो उवणेत्ता अणेगे, आइक्खतेण्हं[4] पुढो वित्थरेणं ॥ १ ॥

७८८. साऽऽजीविया पट्ठविया[5]ऽथिरेणं, सभागतो गणतो[6] भिक्खुमज्झे ।
आइक्खमाणो बहुजण्णमत्थं, न संधयाती अवरेण पुव्वं ॥ २ ॥

७८९. एगंतमेव[7] अदुवा वि इण्हिं[8], दो वऽण्णमण्णं न समेंति[9] जम्हा ।
पुव्विं[10] च इण्हिं च अणागतं वा, एगंतमेव[11] पडिसंधयाति[12] ॥ ३ ॥

७९०. समेच्च लोगं तस-थावराणं, खेमंकरे समणे माहणे वा ।
आइक्खमाणो वि सहस्समज्झे, एगंतयं सारयंति[13] तहच्चे ॥ ४ ॥

७९१. धम्मं कहेंतस्स उ णत्थि दोसो, खंतस्स दंतस्स [14]जितेंदियस्स ।
[15]भासाय दोसे य विवज्जगस्स, गुणे य भासाय णिसेवगस्स ॥ ५ ॥

७९२. महव्वते पंच अणुव्वते य, तहेव पंचासव संवरे य ।
विरतिं इह स्सामणियम्मि पण्णे[16], लवावसक्की[17] समणे त्ति बेमि ॥ ६ ॥

---

१. "अद्दपुरे अद्दसुतो णामेणं अद्दओ त्ति अणगारो। तत्तो समुट्ठियमिणं अज्झयणं अद्दइज्जं ति ॥ १८७ ॥" इति सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तौ ॥ २. पुरेकडं अद्द इमं सुणेहि चू० । इत आरभ्य सू० ७८९ पूर्वार्धपर्यन्तं गोशालकस्य वचनम् ॥ ३. चू० मु० विना-भिक्खवो खं १। भिक्खुवो खं १ विना ॥ ४. °क्खेतिण्हि खं १। "एण्हिं साम्प्रतं आइक्खइ" चू० ॥ ५. °विता अथिरेणं खं १॥ ६. गाणतो पा० खं २ पु २ ला० । गणगणतो खं १॥ "गणओ त्ति गणशः बहुशोऽनेकश इति यावत्" शी० ॥ ७. खं १ विना-°मेगं खं २। °मेवं पा० पु १, २ ला० सं० ॥ ८. एण्ही नो वण्ण° खं १॥ ९. समेति चू० विना ॥ १०. पुव्वं व इन्हिं व खं १। पुव्विं वा पच्छा वा चू०। इत आरभ्य सू० ७९२ पर्यन्तमार्द्रकस्य प्रतिवचनम् ॥ ११. चू० विना °मेवा खं १। °मेवं खं १ विना। "एगंतमेव पडिसंधा[य]तीति वक्तव्ये ग्रन्थानुलोम्यात् ''प[डि]संधयाति" चू० । "एकत्वमेवानुपचरितं भगवानशेषजनहितं धर्मं कथयन् प्रतिसंदधाति।" शी० ॥ १२. °याती खं १ मु० विना॥ १३. °यई खं १ विना॥ १४. जिइंदि° खं १ विना॥ १५. भासादोसे खं १॥ १६. पुण्णे शी०, पण्णे शीपा०। "पूर्णे कृत्स्ने संयमे विधातव्ये, प्राज्ञ इति वा क्वचित् पाठः" शी० ॥ १७. °वसप्पी चू० मु० विना। "लवं कर्म, ततोऽवसक्कति लवावसक्की" चू०। "लवं कर्म, तस्माद् अवसक्कइ त्ति अवसर्पणशीलोऽवसर्पी" शी०। दृश्यतां सू० १३० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७९३. *सीओदगं सेवउ बीयकायं, [1]आहाय कम्मं तह इत्थियाओ।
एगंतचारिस्सिह अम्ह धम्मे, तवस्सिणो [2]णोऽहिसमेति पावं ॥ ७ ॥

७९४. [3]सीतोदगं वा तह बीयकायं, [4]आहाय कम्मं तह इत्थियाओ।
एयाइं जाणं पडिसेव[5]माणा, अगारिणो अस्समणा भवंति ॥ ८ ॥

७९५. [6]सिया य बीओदग इत्थियाओ, पडिसेवमाणा समणा [7]भवंति।
अगारिणो [8]वि समणा भवंतु, सेवंति जं ते वि तहप्पगारं ॥ ९ ॥

७९६. जे यावि [9]बीओदगभोति भिक्खू भिक्खं विहं जायति जीवियट्ठी।
[10]ते णातिसंजोगमवि प्पहाय, काओवगाऽणंतकरा भवंति ॥ १० ॥

७९७. [11]इमं वयं तु तुम [12]पाउकुव्वं, पावाइणो गरहसि सव्व [13]एवं।
[14]पावाइणो उ पुढो किट्टयंता, सयं सयं [15]दिट्ठि करेंति पाउं ॥ ११ ॥

---

*आर्द्रकं प्रति गोशालकस्य वचनम् ॥ १. मु० विना–अहाय खं १। आ(अ पु १)हाइ खं १ विना। "आत्मन्याधाय कृतं आधाकर्म" चू० ॥ दृश्यतां टि० ४॥ २. णाइस° खं १ विना। णाभिस° मु०। "नाभिसमेति" शी० ॥ ३. सीतोदगं च खं १। इतः सू० ७९६ पर्यन्तं गोशालकं प्रति आर्द्रकस्य प्रतिवचनम् ॥ ४. अहाय पु २ मु० विना। "सीतोदगं बीजकायं अधातकम्मं इत्थियाओ या सेवमाणा" चू० ॥ ५. °माणो खं १॥ ६. भवंतु खं १ विना॥ ७. वा पु १। बी खं १ पु १ विना॥ ८. सेवंति उ ते शी०। "सेवंति उ, तुरवधारणे सेवन्त्येव तेऽपि" शी० ॥ ९. बीओदगभोति खं १॥ "जे यावि सीतोदगमेव भिक्खू०...सीदोदगभोजी नाम भिक्खू, भिक्षां च इह तावके सिद्धान्ते जीवताध्वानिमित्तं जीवितट्ठता।" चू० ॥ १०. ते णाविसंजोगवियप्पहाय खं १। "णातिसंजोगो पूर्वापरसम्बन्धादि, अपि पदार्थादि, णातिसंजोगमि(म)तिदुप्पजहणिज्जं मुमुक्षवोऽपि सन्तः कायं सरीरं कायोपका एवं भवंति······ अनन्तकराः कर्मणाम्" चू०। "ज्ञातिसंयोगं स्वजनसम्बन्धं विप्रहाय त्यक्त्वा···कायोपगाः तदुपमर्दकारम्भप्रवृत्तत्वात् संसारस्यानन्तकरा भवन्तीति" शी० ॥ ११. एवं (यं ?)वाई [तु] तुमं०। एवां एतत्प्रकारां, प्रादुः प्रकाशने, प्रकाशं कुर्वन्ती(न्ति)त्यर्थः।······ एवं वाचः प्रादुःकुर्वन् प्रवदनशीला प्रावादुकाः तान् गरहसि" चू०। इमं वइं तु इत्यादि" शी०। आर्द्रकं प्रति गोशालकस्य वचनमिदम् ॥ १२. पायुकुव्वं खं १॥ १३. एवा खं १॥ १४. °णो वि पुढो इति चू० अनुसारेण भाति। °णो पुढो खं १ विना। "आर्द्रक आह—ननु पावादिनोऽपि पुढो ते वि हि पावादिया पुढो त्ति आत्मीयं पक्षं कीर्तयन्तो वर्णयन्तः स्वां स्वां दृष्टिं कुर्वन्ति करेंति प्रादुः प्रकाशयन्ति" चू०। "ते तु प्रावादुकाः पृथक् पृथक् स्वीयां स्वीयां दृष्टिं प्रत्येकं स्वदर्शनं कीर्तयन्तः प्रादुष्कुर्वन्ति······। यदिवा श्लोकपश्चार्धमार्द्रककुमार आह—सर्वेऽपि प्रावादुका यथावस्थितं स्वदर्शनं प्रादुष्कुर्वन्ति" शी० ॥ १५. दिट्ठिं खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७९८. ते अण्णमण्णस्स [1]वि गरहमाणा, अक्खंति उ समणा माहणा य।
सतो य अत्थी असतो य णत्थी, गरहामो [2]दिट्ठिं ण गरहामो किंचि ॥ १२ ॥

७९९. ण किंचि रूवेणं[3]ऽभिधारयामो, [4]सं दिट्ठिमग्गं तु करेमो पाउं।
मग्गे [5]इमे किट्टिते आरिएहिं, अणुत्तरे [6]सप्पुरिसेहिं अंजू ॥ १३ ॥

८००. उड्ढं [7]अहे य तिरियं दिसासु, तसा य जे थावर जे य पाणा।
भूया[8]भिसंकाए [9]दुगुंछमाणा, णो [10]गरहति वुसिमं किंचि लोए ॥ १४ ॥

८०१. [11]आगंतागारे आरामागारे, समणे उ भीते ण उवेति वासं।
दक्खा हु संती बहवे मणूसा, ऊणातिरित्ता य [12]लवालवा य ॥ १५ ॥

८०२. मेहाविणो सिक्खिय बुद्धिमंता, सुत्तेहि अत्थेहि [13]य निच्छयण्णू।
पुच्छिसु मा णे [14]अणगार एगे, इति संकमाणो ण उवेति तत्थ ॥ १६ ॥

८०३. [15]नाकामकिच्चा ण य [16]बालकिच्चा, राया[17]भिओगेण कुतो भएणं।
[18]वियागरेज्जा पसिणं न वावि, सकामकिच्चेणिह आरियाणं ॥ १७ ॥

---

१. "ते अण्णमण्णस्स तु०। ते······अण्णमण्णस्स विविधं विशिष्टं वा गरहमाणाः कुदृष्टिमाचरन्ति" चू०। "······अन्योन्यस्य परस्परेण तु······परदर्शनं गर्हमाणाः" शी०॥ २. दिट्ठी खं १ मु० विना॥ ३. सं० मु० विना––°ण हिधा° खं १। °णमभि° खं १ विना। "अभिमुखं धारयामः अभिधारयामः वाचं ब्रेमीत्यर्थः" चू०। "ण किंचि रूवेणेत्यादि, न कञ्चन······ अभिधारयामः गर्हणाबुद्धया उद्घट्टयामः" शी०॥ ४ स दि° मु०। "स्वां दृष्टिं सं दिट्ठिं करेमो कुर्मः प्रादुः" चू०। "स्वदृष्टिमार्गे तदभ्युपगतं दर्शनं प्रादुष्कुर्मः" शी० ॥ ५. तिमे किट्टिते चू० मु० विना। इ किट्टिए खं १ ॥ ६. सपु° खं १ मु० विना ॥ ७. अहे यं मु०। अहे उ खं १ मु० विना। "उड्ढं अधेयं० पण्णवगदिसाओ गहिताओ" चू०। "उड्ढं अहे य इत्यादि" शी०। दृश्यतां सु० ४७४, ५९३ ५०७॥ ८. °याभिसंकाय खं १ मु० विना। °याहि संकाए खं १। भूताभिसंकाये चू०। दृश्यतां सू० ५५१, ५९९ ॥ ९. "जुगुप्समानो नैवापरलोकं कञ्चन गर्हति" शी० ॥ १०. गरहती खं १ मु० ॥ ११. आगंतगारे पा० पु २ ला० सं०। आगंतारे चू०। आगंतगारे आरामागारे खं २ पु १ मु०। "आगंतागारे इत्यादि" शी०। इतः सू० ८०२ पर्यन्तमार्द्रकं प्रति गोशालकस्य वचनम् ॥ १२. "रप लप व्यक्तायां वाचि' [पा० धा० ४०१, ४०२], लपालप इति वीप्सा, भृशं लपा लवालवा" चू०। "लपा वाचालाः······अलपा मौनव्रतिकाः" शी०॥ १३. य निच्छियण्णू खं १ मु० विना। विणिच्छयण्णू चू० (?)। "विनिश्चयज्ञाः" चू०। य निच्छियण्णा पु २॥ १४. अणयार खं २ पा० पु २ ला० सं०। अणगारे अण्णे इति खं १। "अणगार [एगे] शाक्याजीवकाद्याः" चू०। "मा प्रश्नं कार्षुरन्येऽनगारा एके केचन" शी०॥ १५. नोकामकिच्चा सं० मु०।

८०४. गंता व तत्था अदुवा अगंता, वियागरेज्जा समियाऽऽसुपण्णे ।
अणारिया दंसणतो परित्ता, इति [1]संकमाणो ण उवेति [2]तत्थ ॥ १८ ॥

८०५. पण्णं जहा वणिए [3]उदयट्ठी, आयस्स हेउं [4]पगरेति संगं ।
[5]तउवमे समणे नायपुत्ते, इच्चेव मे होति मती वियक्का ॥ १९ ॥

८०६. नवं न कुज्जा विहुणे पुराणं, चिच्चाऽमइं [6]तायति साह एवं ।
एत्तावया [7]बंभवति त्ति वुत्ते, [8]तस्सोदयट्ठी समणे त्ति बेमि ॥ २० ॥

८०७. समारभंते [9]वणिया भूयगामं, परिग्गहं चेव ममाय[10]माणा ।
ते णातिसंजोग[11]मविप्पहाय, आयस्स हेउं [12]पकरेंति संगं ॥ २१ ॥

८०८. वित्तेसिणो मेहुणसंपगाढा, ते भोयणट्ठा वणिया वयंति ।
वयं तु [13]कामेसु अज्झोववन्ना, अणारिया पेमरसेसु गिद्धा ॥ २२ ॥

८०९. आरंभयं चेव परिग्गहं च, [15]अविउस्सिया [16]णिस्सिय आयदंडा ।
तेसिं च [17]से उदए जं वयासी, चउरंतणंत[18]ाय दुहाय [19]णेह ॥ २३ ॥

ण(णा?)कामइच्चा खं १। "णाकामइच्चा (नोकामकिच्चा—सं०)इत्यादि" शी०। १६. "न बलात्कारात्...बलकिचेति वक्तव्ये बकारस्य दीर्घत्वे कृते बालकिच्चा भवति" चू०। "न चासौ बालवदनालोचितकारी" शी०॥ इत आरभ्य सू० ८११ पर्यन्तं गोशालकं प्रति आर्द्रकस्य प्रतिवचनम्॥ १७. °भितोगेण खं १ मु० विना॥ १८. वियाकरेति चू०॥

१. संकमणो ण उवेति खं १॥ २. तत्था खं १, २ मु० विना॥ ३. उदयट्ठा (?) चू०। "उदओ लाभओ, उदयस्स अट्ठाए" चू०। "उदयार्थी लाभार्थी" शी०। दृश्यतां टि० ८॥ ४. पगरेंति खं १, २ पु १॥ ५. ततोवमे खं २ पा० पु १,२ ला० सं० चू०। "तदुपमोऽयमपि" शी०॥ ६. तायचि खं २। तानि हि सं०। ताइय मु०। खं १ मध्ये त्वत्र 'चेच्चा इमं (ऽमइं?) तायइ आह एवं' इति पाठः। "चेच्चा छड्डेतुं असोभणमतिं अमतिं······तीर्णो वि परान् त्रायतीति त्रायी" चू०। "त्यक्त्वा अमतिं विमतिं त्रायी भगवान्······, तायी वा मोक्षं प्रति "अय वय मय पय चय णय गतौ" [पा० धा० ४७४–४८०] इत्यस्य रूपम्, स एव भगवान् एवमाह यथा विमतिपरित्यागेन मोक्षगमनशीलो भवति इति" शी०॥ ७. बंभचते त्ति खं १। "एतावता बंभचेरं, एतदेव तद् ब्रह्मणः पदं वा ब्रह्मव्रतं वा" चू०॥ ८. उदइअट्ठी (?) चू०। "उदइओ लाभओ संजमस्स तवस्स वा······, उदएण जस्स अट्ठो स भवति" चू०। "तस्योदयार्थी लाभार्थी" शी०। दृश्यतां टि० ३॥ ९. वणि भूतगामे खं १॥ १०. °माणा मु०॥ ११. °गमभिग्गहाय चू०। "णातिसंजोगो, तं अभिग्गहाय, तेसिं अप्पणो य अट्ठाए" चू०। "ज्ञातिभिः स्वजनैः सह यः संयोगः तम् अविप्रहाय अपरित्यज्य" शी०॥ १२. पगरेंति खं १॥ १३. कामेहिं खं १॥ १४. आरंभतं चू०। "आरंभगं चेव इत्यादि" शी०॥ १५. अविउस्सिया खं १ विना। "अवियोसिया णाम अवोसिरिउं" चू०। "अव्युत्सृज्य अपरित्यज्य" शी०॥ १६. "णिस्सिता तम्मि आरंभे परिग्गहे वा" चू०। "निश्चयेन श्रिता अवबद्धाः निःश्रिताः" शी०॥ १७. से नास्ति खं २ पु १। "तेसिं च से उदए, तेसिं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८१०. [1]णेगंत णच्चंतिय उदये से, वयंति ते [2]दो विगुणो[3]दयंमि ।
[4]से उदए सातिमणंतपत्ते [5]तमुदयं साहति [6]ताइ णाती ॥ २४ ॥

८११. अहिंसयं सव्व[7]पयाणुकंपी, धम्मे ठितं [8]कम्मविवेगहेउं ।
तमायदंडेहिं [9]समायरंता, [10]अबोहिए ते पडिरूवमेयं ॥ २५ ॥

८१२. *पिण्णागपिंडीमवि [11]विद्धु सूले, केई पएज्जा पुरिसे इमे त्ति ।
[12]अलाउयं वावि [13]कुमारए त्ति, स लिप्पती [14]पाणवहेण अम्हं ॥ २६ ॥

८१३. अहवा वि [15]विद्धूण मिलक्खु सूले, पिन्नागबुद्धीए णरं पएज्जा ।
कुमारगं वा वि [16]अलाउए त्ति, न [17]लिप्पती पाणवहेण अम्हं ॥ २७ ॥

८१४. पुरिसं व [18]वेद्धूण [19]कुमारकं वा, सूलंमि केई [20]पए जाततेए ।
[21]पिण्णायपिंडी [22]सतिमारुहेत्ता, [23]बुद्धाण तं कप्पति पारणाए ॥ २८ ॥

वणियाणं सो उदइओ त्ति लाभओ चाउरंतमणंतसंसाराय भवति" चू० ॥ १८. °ताए दुहाए खं १ ॥ १९. णेधा खं १ मु० विना । णेध खं २ ॥

१. णिच्चंतिस उदए सा खं १ मु० विना । "णेगंत णच्चंतिय० । स तेसि वणियाण उदओ ण एगंतिओ होइ" चू० । "णेगंत णच्चंतिए इत्यादि" शी० । दृश्यतां पृ० २२५ टि० ३, ८, १७ ॥ २. दो वि अणुदयम्मि (?) चू० । "दो वि पगारा अणुदए चेव, न लाभ इत्यर्थः" चू० । "तौ च द्वावपि भावौ विगतगुणोदयौ भवतः" शी० ॥ ३. °दयंमी खं १ मु० विना ॥ ४. से उदए से णिज्जरा लाभः" चू० । "से तस्य दिव्यज्ञानप्राप्तिलक्षणः उदयो लाभः, यो वा······ निर्जरालक्षणः" शी० ॥ ५. तमुदयं खं १ मु० । दृश्यतां पृ० २२५ टि० ३, ८, १७, पृ० २२६ टि० १, २, ४ । "तं उदयं लाभक इत्यर्थः, साहति आख्याति सिलाहति वा प्रसंसतीत्यर्थः । णातीति ज्ञातिकुलीयः । त्रायतीति त्राती" चू० । "तमेवंभूतमुदयं प्राप्तो भगवान्······तायी··· त्रायी वा,······तथा ज्ञाती" शी० ॥ ६. ताति खं १ ॥ ७. °पदाणुकंपि खं १ । "अहिंसकं० । अहिंसको भगवान्, ते हिंसकाः । सव्वसत्ताणुकंपी च भगवं, ते णिरणुकंपा" चू० । "प्रजायन्त इति प्रजाः जन्तवः, तदनुकम्पी" शी० ॥ ८. कम्मविमोक्खणट्ठा चू० ॥ ९. समाणयंता (?) चूपा० । "समाचरंते ति समं आचरंता······तुल्यं कुर्वन्त इत्यर्थः । समानयंतो वा, समानं कुर्वन्ता इत्यर्थः" चू० ॥ १०. अबोहिते खं १ । अबोहीए मु० ॥ * इत आरभ्य सू० ८१५ पर्यन्तं बौद्धभिक्षूणामार्द्रकं प्रति वचनम् ॥ ११. विद्ध सूले केई पइज्जा खं १ विना ॥ १२. आला° खं १ ॥ १३. कुमारए त्थी खं १ । कुमारयं ती खं १ विना । कुमारओ त्ति चू० । "कुमार-कोऽयमिति" शी० ॥ १४. पाणिव° मु० । "स···लिप्पति पाणित्रधेण···अम्हं" चू० । "स···प्राणिवधजनितेन पातकेन लिप्यते" शी० ॥ १५. वेद्धूण मिलक्ख सूले चू० ॥ १६. आ(अ पु १)लाउयं ति खं २ पा० ला० सं० पु १, २ । आलावुयं ति मु० ॥ १७. लिप्पइ पाणि° मु० । ण लिप्पति पाणवधेण अम्हं चू० ॥ १८. विद्धूण खं १ ॥ १९. कुमारगं खं १ विना ॥ २०. पय खं १ मु० विना ॥ २१. पिण्णागपिंडं सइमा° खं १ विना । पिन्नायपिंडं सतिमा° मु० । "जाततेये पइतुं पिंडीयमिति पउलितं(लिडं–प्र०) सुगंधं सुहं खाइस्सं ति सती

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८१५. सिणायगाणं तु दुवे सहस्से, जे भोयए [1]णितिए भिक्खुगाणं ।
ते पुण्णखंधं [2]सुमहऽज्जिणित्ता, भवंति आरोप्प महंतसत्ता ॥ २९ ॥

८१६. * अजोगरूवं इह संजयाणं, पावं तु पाणाण पसज्झ काउं ।
अबोहिए दोण्ह वि तं [3]असाहु, वयंति जे यावि पडिस्सुणंति ॥ ३० ॥

८१७. उड्ढं [4]अहे य तिरियं दिसासु, विण्णाय लिंगं तस-थावराणं ।
[5]भूयाभिसंकाए दुगुंछमाणे, वदे करेज्जा [6]व कुओ विहऽत्थी ॥ ३१ ॥

८१८. पुरिसे त्ति [7]विण्णत्ति ण एवमत्थि, अणारिए से पुरिसे [8]तहा हु ।
को संभवो ? [9]पिन्नगपिंडियाए, वाया वि एसा बुइया असच्चा ॥ ३२ ॥

८१९. वायाभिओगेण [10]जया वहेज्जा, [11]णो तारिसं वायमुदाहरेज्जा ।
अट्ठाणमेयं वयणं गुणाणं, [12]जे दिक्खिते [13]बूय मुरालमेतं ॥ ३३ ॥

(मती ?)" बुद्धी चू० । "जाततेजसि अभावारुह्य खलपिण्डीयमिति मत्वा सतीं शोभनाम्" शी० ॥ २२. (मति° ?) । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ २३. तुट्ठाण खं १ ॥

१. णियए मु० । "निजे शाक्यपुत्रीये धर्मे" शी० । दृश्यतां सू० ८२२ ॥ २. सुमहज्जणित्ता खं १ विना । सुमहं जिणित्ता मु० ॥ * इत आरभ्य सू० ८२८ पर्यन्तं बौद्धभिक्षून् प्रति आर्द्रकस्य प्रतिवचनम् ॥ ३. असाहू मु० विना । "असाधु अशोभनम्" चू० ॥ ४. अहे यं सं० मु० । दृश्यतां सू० ४७४, ५९३, ५०७ ॥ ५. भूयाहिसं° खं १ ॥ ६. वि खं १ । "वदेज्ज···करेज्ज वा···कुत एतद् द्वयं च कुब्ब कुब्बा वा इह प्रवचनेऽस्ति" चू० । "वदेत् कुर्यादपि, अतः कुतोऽस्तीह··· दोषः" शी० ॥ ७. पिण्णत्ति खं १ मु० विना । विण्णत्ति ण तीए अत्थि खं १ । पुरिसे त्ति विण्णु त्ति···विज्ञानो विण्णु ति" चू० । "विज्ञप्तिरेव नास्ति" शी० ॥ ८. तधा हु पा० पु १, २ ला० सं० । तहा बहू खं १ ॥ ९. पिण्णागट्ठयाए खं १ चू० । "कः संभवः पिण्याकपिण्ड्यां पुरुषबुद्धेः" शी० । "को संभवो पिण्णागट्ठताए ? संभवणं संभूतं वा संभवः, कः पुरुषे सचेतने पिण्णागबुद्धिमुत्पादयिष्यति" चू० ॥ १०. जमाव° मु० शी० (?) । "वाया-भियोगेण ।...हवेज्ज ति हवति संयम (वहेज्ज त्ति वहति संयमं) इति वाक्यशेषकः, पिण्डार्थः— सवर्णो यदा वाचाभियोगेण यदा हवति (वहति) संयमं, जधा भणध 'मारेंतो अदोसो' त्ति ण तारिसं वायमुदाहरेज्जा सद्रोहमित्यर्थः" चू० । "वायाभिजोएण इत्यादि, वाचाभियोगो वागभियोगः, तेनापि यद् यस्माद् आवहेत् पापं कर्म, अतो···न तादृशीं भाषामुदाहरेत् नाभिदध्यात्" शी० ॥ ११. न तारिसं भास उदा° खं १ ॥ १२. णो दिक्खिते···मु(सु?)-राल° खं १ । नो दिक्खिते बूयमुराल° पु १ । दृश्यतां टि० १३ । "अट्ठाणमेतं···वयणं ···अहिंसकादीनां गुणानामस्थानं अनवका[श]भाजनमिति जे वित्थरेण दिक्खितो मोक्खत्थं गृद्धिं निसृत्य शिरस्तुण्डमुण्डनं कृत्वा ब्रूयात् उरालमिति ओरालं एतत् स्थूलं हिंसकत्वात्" चू० । "अस्थानमेतद् वचनं गुणानाम्, न हि प्रव्रजितो यथावस्थितार्थाभिधायी एतद् उदारं सुष्ठु परिस्थूरं निःसारं निरुपपत्तिकं वचनं ब्रूयात्" शी० ॥ १३. बूय तु(उ ?)राल° ला० । बूय सुराल° सं० मु० शी० । भूय सुराल° खं २ । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८२०. लद्धे[1] अहट्ठे अहो एव तुब्भे[2], जीवाणुभागे सुविचिंतिए य[3]।
पुव्वं समुद्दं अवरं च[4] पुट्ठे, ओलोइए पाणितले ठिते वा ॥३४॥

८२१. जीवाणुभागं सुविचिंतयंता, आहारिया[5] अण्णविहीए सोही।
न[6] वियागरे छन्नपओपजीवी[7], एसो[8]ऽणुधम्मो इह संजयाणं ॥ ३५ ॥

८२२. सिणायगाणं तु दुवे सहस्से, जे[9] भोयए [10]नितिए भिक्खुयाणं।
असंजए[11] लोहियपाणि से ऊ, [12]णिगच्छती गरहमिहेव लोए ॥ ३६ ॥

८२३. थूलं[13] उरब्भं इह मारियाणं, उद्दिट्ठभत्तं च पकप्पइत्ता[14]।
तं लोणतेल्लेण उवक्खडेत्ता, सपिप्पलीयं पकरेंति[15] मंसं ॥ ३७ ॥

८२४. तं [16]भुंजमाणा पिसितं पभूतं[17], न उवलिप्पामो वयं[18] रएणं।
इच्चेवमाहंसु अणज्जधम्मा[19], अणारिया बाल रसेसु गिद्धा ॥ ३८ ॥

---

१. तधट्ठे चू०। "अहो युष्माभिः अथानन्तरं(न्तर्ये-प्र०) एवंभूताभ्युपगमे सति लब्धोऽर्थो विज्ञातं यथावस्थितं तत्त्वमिति" शी० ॥ २. तुब्भं खं १ ॥ ३. या खं १ ॥ ४. व खं १ ॥ ५. अ(आ-शी०)हारिया अण्णविहीय सोहिं खं १ शी०। "अधा[ऽऽ]रीया अण्णविधीए सोधी, मोक्ष इत्यर्थः। स्यात्-कतरोऽन्यो विधिः, येनाऽऽर्यो शोधिमिच्छति? तत उच्यते—...... अप्रमत्तः शुद्ध्यत इत्यर्थः, एवं शोधिराहुराचार्याः" चू०। "अन्नविधौ शुद्धिमाहृतवन्तः स्वीकृतवन्तः" शी० ॥ ६. "ण वियागरे ण वाकरेति,......छन्नं अप्रकाशं......, पदं चेष्टितम्, छन्नपदेन उपजीवितधर्मा छन्नपदोपजीवी, कधं? अजाणस्स बंधो णत्थि, तधा ण विआगरे छण्णपदोपजीवी। पठ्यते च—ण विजागरे छण्णपदोपजीवी, "छण हिंसायाम्" [ ], छणणमेव पदं, छणणपदं, ततो ण वागरेज्ज, जधा अजाणंतस्स कम्मबंधो णत्थि ते, एवं श्रोतॄणां निर्दयादयो दोषाः।......अयं इदानीं आर्षोऽर्थः—जीवाणुभागं अणुचिन्तयंतो वियागरेऽछण्णपदोपजीवी, एकारात् परस्य [अकारस्य] लोपे कृते छन्नपदोपजीवी भवति।......एसाऽणुधम्मो, अनु पश्चाद्भावे, अनुधर्मस्तीर्थकराचीर्णोऽयम्" चू०। "छन्नपदोपजीवी मातृस्थानोपजीवी सन् न व्यागृणीयात्, एषः......अनुधर्मः" शी० ॥ ७. छण्णपओवजीवी खं १ विना ॥ ८. एसाणुधम्मे खं १। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ६, पृ० २२९ टि० ८ ॥ ९. जो खं १ विना ॥ १०. णिति भि° खं १। णियए भि° मु०। "णितिए त्ति णिच्चं दिणे दिणे" चू०। "नित्यं यः सहस्रद्वयं भोजयेत्' इत्युक्तं प्राक् तद्दूषयति" शी०। दृश्यतां सू० ८१५ ॥ ११. अस्सं° खं २ १२. णिगच्छती(ति -मु०) खं १ मु०। "निश्चयेन गच्छति" शी० ॥ १३. "थूरं उरब्भं०। थूलो त्ति महाकायो उपचितमांसश्च" चू० ॥ १४. पगप्पएत्ता खं १ मु० ॥ १५. पगरेंति खं १ ॥ १६. भुञ्जमाणो खं १ मु० विना ॥ १७. बहूयं नो उ° खं १। "प्रभूतं आकण्ठाय बहुप्रकारं वा...णोवलिप्पामो वयं" चू० ॥ १८. रयं वएणं खं १ मु० पु १ विना ॥ १९. मु० विना। अणेज्ज° खं १। यणज्ज° खं १ विना। अणज्ज बुद्धा (?) चू०। "इच्चेवं अस्माकं आहंसु बुद्धाः,...इच्चेवमाहंसु अणज्ज बुद्धो वा अण्णे व जे केइ एवमाख्यातवन्तः" चू०। "अनार्याणामिव धर्मः स्वभावो येषां ते" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८२५. जे यावि भुंजंति तहप्पगारं, सेवंति ते पाव[1]मंजाणमाणा।
[2]मणं न एयं कुसला [3]करेंति, वाया वि एसा [4]बुइता [5]तु मिच्छा॥ ३९॥

८२६. सव्वेसि जीवाण दयट्ठयाए, सावज्जदोसं परिवज्जयंता।
तस्संकिणो इसिणो नायपुत्ता, उद्दिट्ठ[6]भत्तं परिवज्जयंति॥ ४०॥

८२७. भूताभि[7]संकाए दुगुंछमाणा, सव्वेसि पाणाणमिहायदंडं।
तम्हा ण भुंजंति तहप्पकारं, [8]एसोऽणुधम्मो इह संजयाणं॥ ४१॥

८२८. [9]निग्गंथधम्मम्मि [10]इमा समाही, अस्सिं सुठिच्चा अणिहे चरेज्जा।
बुद्धे मुणी सीलगुणोववेते [11]इत्थत्थतं पाउणती सिलोगं॥ ४२॥

८२९. [12]सिणायगाणं तु दुवे[13] सहस्से, जे भोयए [14]णितिए माहणाणं।
ते पुण्णखंधं [15]सुमहऽज्जिणित्ता, भवंति देवा इति [16]वेयवाओ॥ ४३॥

८३०. सिणायगाणं तु दुवे सहस्से, जे भोयए [17]णितिए कुला[18]लयाणं।
से [19]गच्छति [20]लोलुवसंपगाढे, [21]तिव्वाभितावी णरगा[22]भिसेवी॥ ४४॥

---

१. °मयाण° खं १ मु० विना॥ २. "मंसखाणेणं पावं बज्झति···तेण खाणं ण एवं कुसला वदंति···ण एवं तत्थ मणो कुव्वंति, भुक्तिमित्यर्थः। मांसभक्षणे वा अथवा मणं ण एतं सुद्धं, कुशला जाणका, मन ज्ञाने [पा० धा० ११७६], मणं पि कुव्वंति ज्ञातपुत्रीयाः। वती वि एसा 'मंसमदोसं' ति बुइता असच्चा" चू०। "एतदेवंभूतं मांसादनाभिलाषरूपं मनः···कुशलाः··· न कुर्वन्ति" शी०।···वागप्येषा···उक्ता मिथ्या, तुशब्दान्मनोऽपि" शी०॥ ३. करेंति खं १ मु०॥ ४. बुइता पा०। बूइता खं २। बुइया खं १॥ ५. उ खं १, २ पु १ सं०॥ ६. °भुत्तं खं १॥ ७. °संकाति खं २ पु १। °संकाति पा० पु २ ला० सं०॥ ८. एसा-णुधम्मे(म्मो चू०) खं १ चू०। दृश्यतां पृ० २२८ टि० ८॥ ९. णिग्गंथधम्माण चू०॥ १०. इमं समाहिं खं १ मु० शी०। "णिग्गंथधम्माण०।......इमा इति प्रत्यक्षीकरणे, समा आधिः समाधिः मनःसमाधानमित्यर्थः" चू०। "णिग्गंथधम्ममित्यादि,......निर्ग्रन्थधर्मः... सर्वज्ञोक्तः, तस्मिन्नेवंभूते धर्मे व्यवस्थितः इमं पूर्वोक्तं समाधिमनुप्राप्तः, अस्मिंश्च...सुष्ठु... स्थित्वा···अनिहः... चरेत्" शी०। दृश्यतां सू० ८४१॥ ११. अच्च° मु०। "इतेरर्थैः इत्यर्थेता श्लोकं च प्राप्नोति" चू०। "इत्येवंगुणकलितो(ते? तोऽ?)त्यर्थतां सर्वगुणाति-शायिनीं सर्वद्वन्द्वोपरमरूपां संतोषात्मिकां श्लाघां प्रशंसां लोके लोकोत्तरे वा(चा)वाप्नोति" शी०॥ १२. इत आरभ्य आर्द्रकं प्रति ब्राह्मणानां वचनं सू० ८३० पर्यन्तम्॥ १३. सहस्सा खं १ मु० विना॥ १४, १७. णियए मु०। दृश्यतां पृ० २२७ टि० १। णितिए भिक्खुयाणं खं २ पा० पु २ ला०। "धिग्जातिभिः परिवार्यापदिश्यते—......सिणातगाणं त दुवे सहस्से" चू०। "साम्प्रतं द्विजातयः प्रोचुः—,...... सिणायगाणं तु इत्यादि, तुशब्दो विशेषणार्थः" शी०॥ १५. सुमहि° खं १॥ १६. वेदवातो खं १ मु० विना। वेदवादो चू०॥ १८. °लगाणं खं १ मु० विना। "कुत्सितं रौति लीयते वा [कुलालः] मार्जारः" चू०। "कुलाटाः मार्जाराः,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८३१. *दयावरं धम्म दुगुंछमाणे, वहावहं धम्म पसंसमाणे।
एगं पि जे भोययती असीलं, णिवो(णिधो) णिसं जाति कतो[ऽ]-
सुरेहिं ? ॥ ४५ ॥

कुलाटा इव कुलाटा ब्राह्मणाः, यदिवा कुलानि क्षत्रियादिगृहाणि, तानि नित्यपिण्डपातान्वेषिणाम् ...आलयो येषां ते कुलालयाः'' शी० ॥ १९. गच्छए खं १ मु० विना ॥ २०. लोलुय सं० खं १। ''से गच्छति लोलुअ संधगाढे, एवं हि स पापो लोलुकः दुःखैः ...लोलुप्यन्ते लोलाविज्जंते वा भृशं गाढं सम्प्रगाढं तीव्रम्'' चू०। ''स...गच्छति...बहुवेदनासु गतिषु। किंभूतः सन् ? लोलुपैः आमिषगृद्धैः···सम्प्रगाढो व्याप्त, यदिवा किंभूते नरके याति ? लोलुपैः आमिषगृद्धैः लोलुपैः आमिषगृध्नुभिरसुमद्भिर्व्याप्तो यो नरकस्तस्मिन्निति'' शी० ॥ २१. ''एवं शीताद्याः स्वाभाविकाः परकृता वा तीव्रानुभावा येषु...दुःखमनुभवन्तीत्यनुभावः णरकः उक्तः। पठ्यते च तीव्राभितावा(वी–प्र०)...तिव्वाभितावा णरका, तीव्रमित्येकोऽर्थः। सेवि त्ति जधा सो कुललभोजी णरगं गच्छति एवं जण्णिका ते'' चू०। ''तीव्रः असह्यो योऽभितापः...स विद्यते यस्यासौ स तीव्राभितापी...नरकाधिवासी भवतीति'' शी० ॥ २२. °गाहिसेवी खं १ ॥

* ब्राह्मणान् प्रति आर्द्रकस्य प्रतिवचनम् ॥ १. दुगंछमाणे खं १। दुगंछमाणा वहावहं धम्म पसंसमाणा मु०। ''दयावरं धम्मं दूसेमाणा०। दया परा जस्स सो भवति दयापरः,······ दया वा वरा जस्स स भवति दयावरः, तं दुगुंछति।······वधा वरो धम्मो, वधा परः, वधादिति पञ्चमी; वधाद्धि परो धर्मः, कथम्? आह हि—'हत्वा स्वर्गे महीयते' [ ]। ······ तमेवं वधावधं पसंसमाणा एगं पि जो भोजयति कुसीलं, प्र[ति?]ग्राहकस्य ग्रहणं कृतं भवति। यत्रायं पाठः—दयावरं धम्मं दुगुछमाणा(णो—प्र०) वधावधं पसंसमाणा एगं पि। अथवा दाता परिगृह्यते—द(दा–प्र०)यावरं धम्मं दुगुंछमाणा वधावधं धम्मं पसंसमाणा एवंप्रकारो दाता एगं पि एगं पि भोज(जो?) भोजयति कुसीलं······कुत्सितशीलः कुशीलः।'' चू०। ''दयावरमित्यादि, दया प्राणिषु कृपा, तथा वरः,·······तमेवंभूतं धर्मं जुगुप्समानो निन्दन्, तथा वधं प्राण्युपमर्दमावहतीति वधावहः, तं तथाभूतं धर्मं प्रशंसन् स्तुवन्नेकमपि अशीलं यो भोजयेत्'' शी० ॥ २. एगं च खं १ ॥ ३. णिवो णिसं खं १ मु०। णिव्वो(णिव्वा खं २) णिसं खं १ मु० विना। ''अणिधो णिधं णाम अधः ओसिसं अंधिकारं, दुरुत्तरं नरकमिति वाक्यशेषः। अंतकाल इति मरणकालः।'' चू०। चू० अनुसारेण 'णिधो णिधं [गच्छति?] अंतकाले' इति पाठो भाति। ''नृपो राजन्यो वा यः कश्चित्...... स वराको निशेव नित्यान्धकारत्वाद् निशा नरकभूमिः, तां याति, कुतस्तस्य असुरेष्वपि अधमदेवेष्वपि प्राप्तिः'' शी०। णिवो णिसं इत्यस्य स्थाने सू० ३०४ अनुसारेण णिधो णिसं इति पाठोऽत्र समीचीनः प्रतीयते, 'णिहो णिसं गच्छति अंतकाले' इति हि तत्र सूत्रपाठः, ईदृशी च तत्र चूर्णिः—''अंतकाले, निधो गतिः—अधो गतिः, अधो भवद्भिः शिरोभिः—न्यग् भवद्भिः शिरोभिः, ओनतं अप्रकाशं अधो गच्छदधःकारमित्यर्थः. अन्तकालो नाम जीवितान्तकालः'' चू०। ''अन्तकाले मरणकाले, निहो त्ति अधस्तात्, णिसं ति अन्धकारम्, अधोऽन्धकारं गच्छतीत्यर्थः'' शी०। एवं च, अर्धमागध्यां हकारस्थाने धकारस्य प्राचुर्येण प्रयोगदर्शनादत्र णिधो णिसं इति पाठः सम्यक् प्रतीयते॥ ४. कओ असुरेहिं खं १। कतो सुरेहिं खं १ विना ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८३२. *दुहतो वि धम्मम्मि समुट्ठिया मो, [1]अस्सिं सुठिच्चा तह [2]एसकालं।
[3]आयारसीले वुइए[ऽ]ह नाणे, ण [4]संपरायंसि विसेसमत्थि ॥ ४६ ॥

८३३. अव्वत्तरूवं पुरिसं महंतं, सणातणं [5]अक्खयमव्वयं [6]च।
[7]सव्वेसु भूतेसु वि सव्वतो सो, चंदो [8]व्व ताराहिं समत्तरूवो ॥ ४७ ॥

८३४. एवं न मिज्जंति न [9]संसरंति, न माहणा खत्तिय [10]वेस पेस्सा।
कीडा य पक्खी य सिरीसिवा य, नरा य [11]सव्वे तह देवलोगा ॥ ४८ ॥

८३५. लोयं [12]अजाणित्तिह केवलेणं, कहेंति जे धम्म[13]मजाणमाणा।
नासेंति अप्पाण परं च णट्ठा, संसार घोरम्मि अणोरपारे ॥ ४९ ॥

८३६. लोयं विजाणंति[14]हं केवलेणं, [15]पुण्णेण णाणेण समाहिजुत्ता।
धम्मं समत्तं च कहेंति [16]जे उ, तारेंति अप्पाण परं च तिण्णा ॥ ५० ॥

---

* सू० ८३४ पर्यन्तं ब्राह्मणानामार्द्रकं प्रति वचनम् ॥ १. असिं खं १ ॥ २. एसकाले खं १ मु० विना। "एस्सकालं ति जावज्जीवाए" चू०। "सुष्ठु स्थिताः पूर्वस्मिन् काले वर्तमाने एष्ये च" शी० ॥ ३. "आचारशीलं २...बुइतं बुत्तं, ज्ञानमुपदेशः......, अथवा ज्ञानमिति भवतामपि चैतन्याद् ज्ञानमिष्टं द्वादशाङ्गं गणिपिटकं केवलं च, इहापि षष्टितन्त्रं केवलज्ञानं च 'अविपर्ययाद्विशुद्धं केवलमुत्पद्यते ज्ञानम्' [सांख्यकारिका]।" चू०। "आचारप्रधानं शीलमुक्तम्......। अथानन्तरं ज्ञानं च मोक्षाङ्गतयाऽभिहितम्" शी० ॥ ४. संपरागंमि विसेसो अत्थी खं १ मु० विना। "ण संपराए [य] विसेसमत्थि चशब्दः समुच्चयार्थः" चू०। "संपरायः संसारः, तस्मिंश्चावयोर्न विशेषोऽस्ति" शी० ॥ ५. अक्खतमव्वतं खं १। "अक्षयोऽपि......अक्षयोऽव्ययश्च" चू०। "अक्षयं (अक्षतं-प्र०) केनचित् प्रदेशानां खण्डशः कर्तुमशक्यत्वात्, तथा अव्ययम्" शी० ॥ ६. वा खं २ ॥ ७. सव्वेसु भूतेसु तु स° खं १। "सर्वेष्वपि भूतेषु" शी०। "से सव्वपाणेसु, स सर्वगतोऽसौ, सर्वप्राणाः करणात्मानः, अथवा आयुरिन्द्रिय-शरीर-बुद्धि प्राणाः, से इति तस्यात्मनो निर्देशः, सर्वत इति सर्वासु दिक्षु सर्वकालं च नित्य इत्यर्थः।......सांख्यप्रक्रियावादः। अथवा वैदिकानामयं सिद्धान्तः—अव्वत्तरूवं......सव्वेसु पाणेसु" चू० ॥ ८. व खं १ मु० ॥ ९. °रंती खं १ मु० ॥ १०. वेस्स पिस्सा खं २ पु १। वेस पेस्स खं १। ण बंभणे खत्तिय वेस पेसा चू० ॥ ११. सप्पे (?) चू०। "सर्पन्तीति सर्पाः नराः, अथवा देवलोकेषु भवा देवलौकिका अमरा इत्यर्थः" चू०। "नराश्च सर्वेऽपि देवलोकाश्च" शी० ॥ * सू० ८३८ पर्यन्तमार्द्रककुमारस्य प्रतिवचनम् ॥ १२. अयाणि° खं १ विना ॥ १३. °मयाण° खं १ विना ॥ १४. °हि के° खं १ ॥ १५. पण्णेण(?) शी०। पुण्णेण(?) शीपा०। 'प्रकर्षेण जानाति प्रज्ञः, पुण्यहेतुत्वाद्वा पुण्यम्, तेन......ज्ञानेन" शी० ॥ १६. जे ऊ खं १ मु० विना। जे ति चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८३७. जे गरहितं ठाणमिहाव[1]संति, जे यावि लोए चरणोव[2]वेया ।
उदाहडं तं तु समं [3]मतीए, अहाउसो विप्परिया[4]समेव ॥ ५१ ॥

८३८. *संवच्छरेणावि य एगमेगं, [5]बाणेण मारेउ महागयं तु ।
सेसाण जीवाण दयट्ठयाए, वासं [6]वयं वित्ति पकप्पयामो ॥ ५२ ॥

८३९. *संवच्छरेणावि य एगमेगं, पाणं हणंता अणियत्तदोसा ।
सेसाण जीवाण [7]वहे ण लग्गा, सिया य थोवं गिहिणो वि तम्हा ॥ ५३ ॥

८४०. संवच्छरेणावि य एगमेगं, [8]पाणं हणंते समणव्व[9]तेसु ।
आया[10]हिते से पुरिसे अणज्जे, न [11]तारिसा केवलिणो भवंति ॥ ५४ ॥

८४१. बुद्धस्स [12]आणाए [13]इमं समाहिं, अस्सिं [14]सुठिच्चा तिविहेण [15]ताती ।
[16]तरिउं समुद्दं व महाभवोघं [17]आयाणवं धम्ममुदाहरेज्जासि ॥ ५५ ॥
त्ति बेमि ।

॥ अद्दइज्जं समत्तं ॥

---

१. °वसंती खं १ मु० विना ।। २. °वचेए खं १ । "चरणेणं उववेंति" चू० । "चरणेन······ उपपेताः" शी० ॥ ३. "सतीए त्ति बुद्धीए······सतीए त्ति वा मतीए त्ति वा एगट्ठं" चू० । "स्वमत्या स्वाभिप्रायेण" शी० ॥ ४. °यासुमेव खं १ मु० विना । "अधाउसे विप्परियासमेव, अथ इत्यानन्तर्ये,······आउसे त्ति हे आयुष्मन्तः! वि वियोगे, विपरीतो आसो विपर्यासः" चू० । "अथवाऽऽयुष्मन्!······विपर्यासमेव विपर्ययमेवोदाहरेत्" शी० ॥ * हस्तितापसानामार्द्रकं प्रति वचनम् ॥ ५. पाणेण मु० विना । "बाणेण सरेण विसलित्तेण वा मम्मं घंति मारेतुं महागजं" चू० । "बाणप्रहारेण व्यापाद्य" शी० ॥ ६. वदं वित्तिं खं १ ॥ * इत आरभ्य आर्द्रककुमारस्य प्रतिवचनम् ॥ ७. वहेण(?) चू० । "सो हत्थी विद्धो····· जाव पंचिंदिए पेल्लति,····· एवं सेसाण जीवाण लग्गध पाणातिवाते । सिया य थोवं······सर्वमेतं थोवमुच्यते । गिहिणो वि ते बहुजीवे जे ण मारेंति······सो वि नाम धार्मिकः" चू० । "गृहस्था अपि······शेषाणां च जन्तूनां ······वधे न प्रवृत्ताः । यत एवं तस्मात् स्यादेवम् स्तोकमिति स्वल्पं यस्माद् घ्नन्ति ततस्तेऽपि दोषरहिता इति" शी० ॥ ८. पाणे हणंते खं १ विना । पाणं हणंता मु० । "संवच्छरे । प्राणं हस्तिनम् । श्रमणव्रतानि······अस्य···सन्तीति श्रमणव्रती । तुर्विशेषणे······। आताहिते आत्मनः अहितो......सो णट्ठो अण्णं पि णासेति...... । अणारिओ...... । ण तारिसं धम्मं हिंसकं केवलिणो भणंति करेंति वा......तदुच्यते—ण तारिसा केवलिणो भवंति करेंति वा ।" चू० । "संवच्छरेणेत्यादि, श्रमणानां यतीनां व्रतानि श्रमणव्रतानि, तेष्वपि व्यवस्थिताः सन्त एकैकं संवत्सरेणापि ये घ्नन्ति......ते ऽनार्याः आत्मनः परेषां चाहितास्ते पुरुषा [अ]-बहुवचनमार्षत्वात्, न तादृशाः केवलिनो भवन्ति" शी० ॥ ९. °व्वते तु खं १ सं० मु० विना । °व्वती तु चू०, दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १०. °हिते ते पु° खं १ ॥ ११. तारिसो खं २ । तारिसे

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मु० ॥ १२. आणाइ खं १ मु० विना ॥ १३. इमा समाही खं १। दृश्यतां सू० ८२८। "बुद्धस्स आणाए इमं समाधिं० ...... इच्चेवमेसा भगवतो पुव्वतित्थगराणं च समाधी वुत्तो......। अस्सिं समाधौ त्रिविधेऽपि सुष्ठु स्थित्वा" चू०। "बुद्धः......वीरवर्धमानस्वामी, तस्याज्ञया तदागमेन इमं समाधिं सद्धर्मावाप्तिलक्षणम् अवाप्य, अस्मिंश्च समाधौ सुष्ठु स्थित्वा" शी० ॥ १४. सुअति तिविहेण खं १ ॥ १५. ताई मु०। "त्रायी त्राणशीलः, तायी वा गमनशीलो मोक्षं प्रति" शी० ॥ १६. तरितं समुद्दं च खं १ विना ॥ १७. मु० विना–आयाणधम्ममुदाहरेज्जा खं १। आयाणवंधंमसुदाहरंति खं १ विना। "आदाणवं ति, आदीयते इत्यादानम्, एतान्येव ज्ञान-दर्शन-चारित्राणि आदानं मुमुक्षोः क(ध?)म्मं उदा [ह] रेज्जा कथयेदित्यादि······इति ब्रवीमि त्ति अज्जसुधम्मो जंबुसामी भणति–इति उदाहरेज्जासि त्ति" चू०। "सूत्रस्यापि सूत्रेण–आदाणवं धम्म उदाहरेज्जा" इति सप्तमाध्ययनप्रारम्भे चूर्णौ। "आदानं सम्यग्दर्शन-ज्ञान-चारित्ररूपम्, तद्विद्यते यस्यासावादानवान् साधुः······धर्ममुदाहरेद् व्यागृणीयात्······इतिः परिसमाप्त्यर्थे ब्रवीमीति पूर्ववत्" शी० ॥ १८. °ज्जा ॥ ५५ ॥ त्ति बेमि मु०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सत्तमं अज्झयणं '[1]णालंदइज्जं'

८४२. तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे [2]नामं नगरे होत्था, [3]रिद्धित्थिमितस[4]मिद्धे जाव [5]पडिरूवे । तस्स णं रायगिहस्स नगरस्स [6]बहिया उत्तरपुर[7]त्थिमे दिसीभाए, [8]एत्थ णं नालंदा नामं बाहिरिया होत्था अणेगभवणसयसन्निविट्ठा [9]जाव पडिरूवा ।

८४३. तत्थ णं नालंदाए बाहिरियाए [10]लेए नामं गाहावती होत्था, अड्ढे

---

१. "णालंदाए समीवे मणोरहे भासि इंदभूइणा। अज्झयणं उदगस्स तु तेणं नालंदइज्जं ति ॥२०४॥" इति सूत्रकृताङ्गनिर्युक्तौ। "नालन्दायाः समीपे मनोरथाख्ये उद्याने इन्द्रभूतिना गणधरेण उदकाख्यनिर्ग्रन्थपृष्टेन...तस्यैव भाषितमिदमध्ययनं नालन्दायां भवं नालन्दीयम्, नालन्दासमीपोद्यानकथनेन वा निर्वृत्तं नालन्दीयम्" शी० ॥ २. नाम खं १, २ ॥ ३. रिद्धित्थमि° खं १ ॥ ४. °समिद्धे वण्णतो जाव खं १ मु०। अत्र 'जाव' शब्दग्राह्यः पाठ औपपातिकसूत्रादवगन्तव्यः। इत्थं हि तत्र पाठः—"तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा नाम नयरी होत्था रिद्धत्थिमियसमिद्धा पमुइयजणजाणवया आइण्णजणमणुस्सा हलसयसहस्ससंकिट्ठविकिट्ठलट्ठपण्णत्तसेउसीमा कुक्कुडसंडेअगामपउरा उच्छुजवसालिकलिया गोमहिसगवेलगप्पभूता आयारवंतचेइयजुवइविविहसण्णिविट्ठबहुला उक्कोडियगायगंठिभेयभडतक्करखंडरक्खरहिया खेमा णिरुवद्दवा सुभिक्खा वीसत्थसुहावासा अणेगकोडिकुडुंबियाइण्णणिव्वुयसुहा णडणट्टगजल्लमल्लमुट्ठियवेलंबयकहगपवगलासगआइक्खगलंखमंखतूणइल्लतुंबवीणियअणेगतालायराणुचरिया आरामुज्जाणअगडतलागदीहियवप्पिणिगुणोववेया नंदणवणसन्निभप्पगासा उव्विद्धविउलगंभीरखायफलिहा चक्कगयमुसुंढिओरोहसयग्घिजमलकवाडघणदुप्पवेसा धणुकुडिलवंकपागारपरिक्खित्ता कविसीसयवट्टरइयसंठियविरायमाणा अट्टालयचरियदारगोपुरतोरणउण्णयसुविभत्तरायमग्गा छेयायरियरइयदढफलिहइंदकीला विवणिवणिच्छेत्तसिप्पियाइण्णणिव्वुयसुहा सिंघाडगतिगचउक्कचच्चरपणियावणविविहवत्थुपरिमंडिया सुरम्मा नरवइपविइण्णमहिवइपहा अणेगवरतुरगमत्तकुंजररहपहकरसीयसंदमाणीयाइण्णजाणजुग्गा विमउलणवणलिणिसोभियजला पंडुरवरभवणसण्णिमहिया उत्ताणणयणपेच्छणिज्जा पासादीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा॥" इति औपपातिकसूत्रे १॥ ५. "राज्ञो गृहं राजगृहम्, पासादीयं०।" चू०। "राजगृहमेव विशिनष्टि—प्रासादाः सञ्जाता यस्मिंस्तत् प्रासादितमाभोगवद्वा, अत एव दर्शनीयं······अभिरूपं तथाऽप्रतिरूपमनन्यसदृशं प्रतिरूपं वा प्रतिबिम्बं वा स्वर्गनिवेशस्य" शी०। चू० शी० अनुसारेण पासादी(दि—शी०)ए दरिसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे इति पाठोऽत्र भाति। तुलना—"तेणं कालेणं तेणं समएणं आमलकप्पा नामं नयरी होत्था रिद्धत्थिमियसमिद्धा जाव पासादीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा" इति रायपसेणइयसूत्रे १॥ ६. बहिता खं १ ॥ ७. °रच्छिमे मु० ॥ ८. एत्थ णं नास्ति खं १ मु० विना॥ ९. दृश्यतां सू० ८४४ टि० ५॥ १०. लेयो खं १। लेवे मु०। "लेए णाम संज्ञा" चू०। "लेपो नाम" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]दित्ते वित्ते वित्थिण्णविपुलभवणसयणासणजाणवाहणाइण्णे बहुधण-बहुजातरूव-रजते आओगपओगसंपउत्ते [2]विच्छड्डितपउरभत्तपाणे बहुदासी-दास-गो-महिस-गवेलगप्पभूते बहुजणस्स अपरिभूते यावि होत्था। [3]से णं लेए गाहावती समणो[4]वासए यावि होत्था अभिगतजीवा-ऽजीवे [5]जाव विहरति।

---

१. दित्ते जाव अपरिभूते खं १ मु० विना॥ २. विच्छडित° खं १। "विच्छड्डितं दीयमानं भुज्यमानं वा भुक्तशेषं च" चू०। ३. से [णं ले ?]ए गाहा° खं १। से णं लेए समणोवासए होत्था चू०॥ ४. °वासते खं १॥ ५. जाव भावेमाणे विहरति खं १ मु०। दृश्यतां सू० ७१५। हस्तलिखितादर्शेषु एतावानेव संक्षिप्तः पाठो लभ्यते, शी० वृत्तौ तु अत्र विस्तरेण एवं च णं विहरति इतिपर्यन्तः पाठो व्याख्यातः, अतो शी० वृत्तिकृतां समक्षं सम्पूर्णः सूत्रपाठ आसीदिति भाति। "एतदेव दर्शयति—अभिगतजीवाजीवेत्यादिना ग्रन्थेन यावदसहायोऽपि देवसुरादिभिर्देवगणैरनतिक्रमणीयः अनतिलङ्घनीयो धर्मादप्रच्यावनीय इति यावत्।······निग्गंथे इत्यादि, निर्ग्रन्थे आर्हते प्रवचने निःशङ्कः······निराकाङ्क्षः, ······निर्विचिकित्सः······लब्धार्थो ज्ञाततत्त्व इत्यर्थः, ······गृहीतार्थः ······पृष्टार्थः ······विनिश्चितार्थः ······अभिगतार्थः ······तथा अस्थिमिञ्जा अस्थिमध्यं यावत् स धर्मे प्रेमानुरागेण रक्तः,······अयमाउसो इत्यादि, केनचिद् धर्मसर्वस्वं पृष्टः सन्नेतदाचष्टे, तद्यथा—भो आयुष्मन्! इदं नैर्ग्रन्थं मौनीन्द्रप्रवचनमर्थः सद्भूतार्थः······अयमेव परमार्थः, शेषस्तु सर्वोऽपि······अनर्थः। ······उस्सिय इत्यादि, उच्छ्रितं प्रख्यातं स्फटिकवद् निर्मलं यशो यस्यासावुच्छ्रितस्फटिकः,······अप्रावृतद्वारः ······गृहं प्रविश्य परतीर्थिकोऽपि यद्यत् कथयति तदसौ कथयतु, न तस्य परिजनोऽपि अन्यथा भावयितुं······शक्यते इति यावत्। तथा राज्ञां वल्लभान्तःपुरद्वारेषु प्रवेष्टुं शीलं यस्य स तथा,······प्रख्यातश्रावकाख्यगुणत्वेनास्खलितप्रवेशः। तथा चतुर्दश्यष्टम्यादिषु तिथिषु उपदिष्टासु महाकल्याणकसम्बन्धितया पुण्यतिथित्वेन प्रख्यातासु तथा पौर्णमासीषु च तिसृष्वपि चतुर्मासकतिथिष्वित्यर्थः, एवम्भूतेषु धर्मदिवसेषु सुष्ठु अतिशयेन प्रतिपूर्णो यः पौषधः······तं······ अनुपालयन्······समणे निग्गंथे इत्यादि सुगमं यावत् पडिलाभेमाणे त्ति······बहूहिमित्यादि, बहुभिः शीलव्रतगुणविरमणप्रत्याख्यानपौषधोपवासैस्तथा यथापरिगृहीतैश्च तपःकर्मभिरात्मानं भावयन् एवं चानन्तरोक्तया नीत्या विहरति धर्ममाचरंस्तिष्ठति, चः समुच्चये, णमिति वाक्यालङ्कारे" शी०। शी० अनुसारेणात्र 'अभिगतजीवाजीवे उवलद्धपुण्णपावे आसव-संवर-वेयण-णिज्जर-किरिय-अहिगरण-बंध-मोक्खकुसले असहेज्ज देवा-ऽसुर-णाग-सुवण्ण-जक्ख-रक्खस-किन्नर-किंपुरिस-गरुल-गंधव्व-महोरगाइएहिं देवगणेहिं निग्गंथाओ पावयणाओ अणतिक्कमणिज्जे णिग्गंथे पावयणे णिस्संकिए णिक्कंखिए णिव्वितिगिच्छे लद्धट्ठे गहियट्ठे पुच्छियट्ठे विणिच्छियट्ठे अभिगतट्ठे अट्ठिमिंजपेमाणुरागरत्ते, अयमाउसो णिग्गंथे पावयणे अट्ठे अयं परमट्ठे सेसे अणट्ठे, उस्सियफलिहे अपाउयदुवारे चियत्तंतेउरदारप्पवेसे चाउद्दसट्ठमुद्दिट्ठपुण्णमासिणीसु पडिपुण्णं पोसहं सम्ममणुपालेमाणे समणे णिग्गंथे तहाविहेणं एसणिज्जेणं असण-पाण-खाइम-साइमेणं वत्थ-पडिग्गह-कंबल-पायपुंछणेणं ओसह-भेसज्जेणं पीढ-फलग-सेज्जासंथारएणं पडिलाभेमाणे बहूहिं सीलव्वयगुणवेरमणपच्चक्खाणपोसहोववासेहिं अहापरिग्गहिएहिं तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेमाणे एवं च णं विहरति' ईदृशः पाठः शी० वृत्तिकृतां समक्षमासीदिति भाति। दृश्यतां सू० ७१५॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८४४. तस्स णं [1]लेयस्स गाहावतिस्स नालंदाए बाहिरियाए [2]बहिया उत्तरपुरत्थिमे [3]दिसीभाए एत्थ णं [4]सेसदविया नाम उदगसाला होत्था अणेगखंभसयसन्नि[5]विट्ठा पासादीया जाव पडिरूवा। तीसे णं [6]सेसदवियाए उदगसालाए उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए, एत्थ णं [7]हत्थिजामे नामं वणसंडे होत्था [8]किण्हे, वण्णओ वणसंडस्स।

---

१. लेभस्स खं १। लेवस्स मु०॥ २. बहिया नास्ति खं १॥ ३. दिसाभाए खं १। चूर्णावयं पाठ इत्थं वर्तते—दिसीभागे एत्थ णं लेयस्स गाहावतिस्स हत्थिणायामे णामं वणसंडे होत्था—किण्हे किण्हच्छाये······पासादीया। तस्स णं बहुमज्झदेसभाए लेवस्स (लेहस्स–प्र०) गाहावतिस्स सेसदविया णाम उदकसाला होत्था। तंसि च णं गिहपदेसंसि भगवं गोतमे विहरति। चू०॥ ४. सेसेद° खं १। "शेषद्रव्याभिधाना, गृहोपयुक्तशेषद्रव्येण कृता शेषद्रव्या इत्येतदेवाभिधानमस्याः" शी०॥ ५. °विट्ठा जाव पडि° खं १ विना। "अनेकस्तम्भशतसन्निविष्टा प्रासादीया दर्शनीया अभिरूपा प्रतिरूपेति" शी०॥ ६. सेदवि° खं १॥ ७. हत्थीजामे खं १। हत्थिणायामे चू०। दृश्यतां टि० ३॥ ८. कण्हे वण्णतो खं १। "कृष्णः कृष्णावभास इत्यादिवर्णकः" शी०। वर्णकोऽयम् औपपातिकसूत्रे विस्तरेण वर्णितः। तत्रस्थानां कतिपयपदानां चू० मध्ये व्याख्यादर्शनाच्चूर्णिकृतां समक्षं विस्तृतः पाठ आसीदिति भाति। "किण्हे किण्हच्छाये (च्छाया प्र०), प्रायेण हि वृक्षाणां मध्यमे वयसि पत्ताणि किण्हाणि भवन्ति, तेसिं किण्हाणं छाया किण्हच्छाया, फलितत्तणेण य आदित्यरश्मिवारणात् कृष्णो भवति, बाल्यादतिक्रान्तानि पर्णानि शीतलानि भवन्ति, यौवने तान्येव किसलयमतिक्रान्तानि रक्तता च ईषद्धरितालाभानि पाण्डूनि हरितानीत्यपदिश्यन्ते, हरितानां छाया हरितच्छाया, तत एव कृष्ण–नील–हरिता वर्णा यथास्वं स्वे स्वे वर्णे अत्यर्थमुत्कटा भवन्ति स्निग्धाश्च, तेण णिद्धो। घणकडितडिच्छाए त्ति अन्योन्यशाखाप्रशाखानुप्रवेशा घणकडितडिच्छाए। रम्मे महामेघ० इति जलभारणामे प्रावृड्मेघः, [निकुरम्बः] समूहः संघात इत्यनर्थान्तरम्। मूलान्येषां बहूनि दूरावगाढानि च सन्तीति मूलवन्तः, एवं शेषाण्यपि। णिद्धुखुर० यद्यपि पाण्डुरं जीर्णत्वादचाक्षुष्यं तथाप्यच्छेद्यत्वाद् निरुपभोगत्वाच्च वृक्षाणां कालेनैव पाण्डुरा भवन्तीति प्रशंसा, एवं जाव पासादीया" चू०। औपपातिकसूत्रेऽयं वनखण्डवर्णक इत्थं वर्तते—"से णं वणसंडे किण्हे किण्होभासे नीले नीलोभासे हरिए हरिओभासे सीए सीओभासे णिद्धे णिद्धोभासे तिव्वे तिव्वोभासे किण्हे किण्हच्छाए नीले नीलच्छाए हरिए हरियच्छाए सीए सीयच्छाए णिद्धे णिद्धच्छाए तिव्वे तिव्वच्छाए घणकडिअकडिच्छाए रम्मे महामेहणिकुरंबभूए। ते णं पायवा मूलमंतो कंदमंतो खंधमंतो तयामंतो सालमंतो पवालमंतो पत्तमंतो पुप्फमंतो फलमंतो बीयमंतो अणुपुव्वसुजायरुइलवट्टभावपरिणया एक्कखंधा अणेगसाला अणेगसाहप्पसाहविडिमा अणेगनरवामसुप्पसारिअअग्गेज्झघणविउलबद्धखंधा अच्छिद्दपत्ता अविरलपत्ता अवाईणपत्ता अणईअपत्ता निद्धूयजरढपंडुपत्ता णवहरियभिसंतपत्तभारंधकारगंभीरदरिसणिज्जा उवणिग्गयणवतरुणपत्तपल्लवकोमलउज्जलचलंतकिसलयसुकुमालपवालसोहियवरंकुरग्गसिहरा णिच्चं कुसुमिया णिच्चं माइया णिच्चं लवइया णिच्चं थवइया णिच्चं गुलइया णिच्चं गोच्छिया णिच्चं जमलिया णिच्चं जुवलिया णिच्चं विणमिया णिच्चं पणमिया णिच्चं कुसुमियमाइयलवइयथवइयगुलइयगोच्छियजमलियजुवलियविणमियपणमियसुविभत्तपिंडमंजरिवडिंसयधरा सुयबरहीणमयणसालकोइलकोहंगकभिंगारककोंडलकजीवंजीवकणंदीमुहकविलपिंगलक्खकारंडचक्कवायकलहंस-

८४५. तस्सिं च णं गिहपदेसंसि भगवं गोतमे विहरति, भगवं च णं अहे आरामंसि। [1]अहे णं उदए पेढालपुत्ते[2] पासावच्चिज्जे नियंठे [3]मेतज्जे गोत्तेणं [4]जेणेव भगवं गोतमे तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता भगवं गोतमं एवं वदासी—[5]आउसंतो गोयमा! अत्थि खलु [6]मे केइ पदेसे पुच्छियव्वे, तं च मे आउसो! [7]अहादरिसियमेव वियागरेहि[8]। [9]सवायं भगवं गोतमे उदयं पेढालपुत्तं एवं वदासी—अवियाइं आउसो! सोच्चा [10]निसम्म जाणिस्सामो।

८४६. [१] [11]सवायं उदए पेढालपुत्ते[12] भगवं गोयमं एवं वदासी—[13]आउसंतो गोतमा! अत्थि खलु [14]कुमारपुत्तिया नाम समणा निग्गंथा [15]तुम्भागं पवयणं पवयमाणा गाहावतिं समणोवासगं[16] [17]एवं पच्चक्खावेंति—नन्नत्थ [18]अभिजोएणं

सारसअणेगसउणगणमिहुणविरइयसद्दुण्णइयमहुरसरणाइए सुरम्मे संपिंडियदरियभमरमहुकरिपहकरपरिलिन्तमत्तछप्पयकुसुमासवलोलमहुरगुमगुमंतगुंजंतदेसभागे अब्भंतरपुप्फफले बाहिरपत्तोच्छण्णे पत्तेहि य पुप्फेहि य उच्छण्णपडिवलिच्छण्णे साउफले निरोयए अकंटए णाणाविहगुच्छगुम्ममंडवगरम्मसोहिए विचित्तसुहकेउभूए वावीपुक्खरिणीदीहियासु य सुनिवेसियरम्मजालहरए। पिंडिमणीहारिमसुगंधिसुहसुरभिमणहरं च महया गंधद्धणिं मुयंता णाणाविहगुच्छगुम्ममंडवकघरकसुहसेउकेउबहुला अणेगरहजाणजुग्गसिवियपविमोयणा सुरम्मा पासादीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा" इति औपपातिकसूत्रे ३॥

१. अहे णं नास्ति खं १। अह उदए पेढालपुत्ते पासावच्चिज्जे निग्गंथे चू०॥ २. °पुत्ते भगवं पासा° खं १ चू० विना॥ ३. मेयज्जे मु०। "मेदार्यो गोत्रेण" शी०॥ ४. जेणामेव खं १॥ ५. "अत्थि खलु मे आउसो० प्रदिश्यते इति प्रदेशः" चू०॥ ६. से केइ खं १ मु० विना। "मम विद्यते कश्चित्" शी०॥ ७. अहासुयं अहादरिसियं मे विया° मु०। "यथा श्रुतं भवता यथा च भगवता संदर्शितं तथैव" शी०॥ ८. °गरेहिं खं १ विना॥ ९. सचायं खं १ शी०, सवायं शीपा०॥ "सवायं शोभनवाक् सवाया" चू०। "एवं पृष्टः स चायं भगवान्, यदिवा सह वादेन सवाद पृष्टः, सद्वाचं वा शोभनभारतीकं वा प्रश्नं पृष्टः" शी०॥ १०. णिसम्मा खं १। "ब्रूहि, यदि श्रुत्वा ज्ञास्यामस्ततो वक्ष्यामः, न चेद् ज्ञास्यामो भगवन्तं पृच्छामहे इत्यर्थः" चू०। "श्रुत्वा···निशम्य च अवधार्य च···ज्ञास्ये" शी०॥ ११. सचायं उदय पे° खं १॥ १२. °पुत्ते एवं वदासी अत्थि खलु गोतमा कम्मारउत्तिया णाम समणोवासगा तुब्भागं पवयणं इति पाठश्चूर्णौ दृश्यते॥ १३. आउसे खं १। आउसो मु०॥ १४. °रवुत्तिया खं १। दृश्यतां टि० १२। "कम्मारउत्तिया णाम कर्म करोतीति कर्मकारः संज्ञैषा शिल्पी वा, कर्मकारस्य पुत्राः कर्मकारपुत्राः, कर्मकारपुत्राणामपत्यानि कर्मकारीयपुत्राः, समणे उवासन्तीति समणोवासगा तुब्भागं ति युष्माकं प्रवचनं सत्वोदितो वा वचनं प्रवचनम् गाथावति समणोवासए एवं पच्चक्खावेंति" चू०। "सन्ति विद्यन्ते कुमारपुत्रा नाम निर्ग्रन्था युष्मदीयं प्रवचनं प्रवदन्तः, तद्यथा गृहपतिं श्रमणोपासकमुपसम्पन्नं नियमायोत्थितमेवं प्रत्याख्यापयन्ति" शी०॥ १५. तुम्हागं खं १। तुम्हाणं मु०। "तुब्भागं ति युष्माकं" चू०॥ १६. °सगं उवसंपन्नं एवं मु०। वृत्तिकृतां शीलाचार्याणामपि पाठोऽयमभीष्टः स्यादिति भाति, दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् १३॥ १७. एगं पच्चक्खावेंती खं १॥ १८. आभितोगेणं खं १ मु० विना॥

[1]गाहावतीचोरग्गहणविमोक्खणयाए तसेहिं पाणेहिं [2]णिहाय दंडं। [3]एवण्हं पच्चक्खंताणं [4]दुपच्चक्खायं भवति, ∘◁ [5]एवण्हं पच्चक्खावेमाणाणं दुपच्चक्खावियं भवइ ▷∘ एवं ते परं पच्चक्खावेमाणा अतियरंति सयं पइण्णं, कस्स णं तं हेउं? संसारिया खलु पाणा, थावरा वि पाणा तसत्ताए पच्चायंति, तसावि पाणा थावरत्ताए पच्चायंति, थावरकायातो विप्पमुच्चमाणा तसकायंसि [6]उववज्जंति, तसकायातो विप्पमुच्चमाणा थावरकायंसि [7]उववज्जंति, तेसिं च णं थावरकायंसि उववण्णाणं ठाणमेयं [8]घत्तं।

[२] एवण्हं पच्चक्खंताणं सुपच्च[9]क्खातं भवति, एवण्हं पच्चक्खावेमाणाणं सुपच्च[10]क्खावियं भवति, एवं ते [11]परं पच्चक्खावेमाणा [12]णातियरंति सयं पतिण्णं, [13]णण्णत्थ अभिओगेणं [14]गाहावतीचोरग्गहणविमोक्खण[15]ताए तसभूतेहिं [16]पाणेहिं णिहाय दंडं। [17]एवमेव सति भासापरक्कमे विज्जमाणे जे ते कोहा वा लोभा वा परं पच्चक्खावेंति, अयं पि [18]णो देसे किं णो णेआउए भवति, [19]अवियाइं आउसो गोयमा! तुब्भं पि [20]एवं एतं रोयति?

---

१. "गाहावईत्यादि" शी०। गाहावती° चू० मध्ये नास्ति। "चोरविमोक्खणताए त्ति, उदाहरणं......। एवं साधू वि सावगं भणति छसु जीवणिकाएसु णिक्खिव दंडं, सो णेच्छति, इत्यतः चोरग्गहविमोक्खणट्ठताए साधुणा सेसा काया अणुण्णाता ण भवंति" चू०। चूर्णिकृन्मतेन गाहावती चोर° इति पृथक् पदे किंवा गाहावतीचोर° इति एकं पदमिति विचारणीयं सुधीभिः, दृश्यतां पृ० २३८ टि० १४॥ २. "णिधय त्ति धकारस्य ह्रस्वे कृते निधाय भवति" चू०॥ ३. एवं ण्हं मु०, एवमग्रेऽपि। "एवं तेसिं साधूणं पच्चक्खंताणं......दुप्पच्चक्खातं भवति" चू०। "एवण्हमित्यादि, ण्हमिति वाक्यालङ्कारे, अवधारणे वा, एवमेव......प्रत्याख्यानं गृह्णतां श्रावकाणां दुष्प्रत्याख्यातं भवति" शी०॥ ४. दुप्प° मु०॥ ५. ∘◁ ▷∘ एतदन्तर्गतः पाठः खं १ चू० मध्ये नास्ति। "एवमेव प्रत्याख्यापयतामपि साधूनां दुष्टं प्रत्याख्यानदानं भवति" शी०॥ ६. ७. उववज्जेज्ज चू०॥ ८. "घातनीयं घात्यं वा घण्णं" चू०। "घात्यं स्थानं भवति॥" शी०॥ ९. °क्खाणयं खं १ मु० विना॥ १०. °क्खातं भवति खं १। "तेसिं साधूणं पच्चक्खायंताणं एवं पच्चक्खावेमाणाणं सुपच्चक्खातं होज्जा, सावगाण वि तेहिं साधूहिं पच्चक्खावेंताणं एवं सुपच्चक्खातं होज्जा" चू०। "एवमेव च प्रत्याख्यापयतां सुप्रत्याख्यापितं भवति" शी०॥ ११. परं नास्ति खं १॥ १२. णायरंति खं १॥ १३. मु० विना—°त्थ[ऽ]भि[जो]एणं खं १। °त्थ अभितोएण खं १ मु० विना॥ १४. गाहावति° खं १। "गाहावति त्ति यावन्न व्रतानि तावद् गृहपतीत्युच्यते, गृहीतानुव्रतस्तु श्रावक उपासको वा" चू०। दृश्यतां पृ० २३८ टि० १। "गृहपतिचौरग्रहणविमोक्षणतयेति" शी०॥ १५. °णयाते खं १ विना॥ १६. पाणेहिं भेयं णिहाय खं १॥ १७. एवामेवसति खं १। एवं सति चू०॥ १८. प्रतिषु पाठः—णो देसे णो णेअआए खं १। दृश्यतां पृ० २४० पं० ५। णोवदेसे किं नो णेआउत्ते खं १ विना। णो उवदेसे किं णो णेआउए मु०। "देशो णाम उपदेशः दृष्टिर्वा उपदेशः, अपि:

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८४७. संवायं[१] भगवं गोयमे उदयं पेढालपुत्तं एवं वदासी[२]–नो खलु आउसो उदगा! अम्हं एयं[३] एवं रोयति, जे ते समणा[४] वा माहणा वा एवमाइक्खंति[५] जाव परूवेंति[६] नो खलु ते[७] समणा वा निग्गंथा वा भासं भासंति, अणुतावियं[८] खलु ते भासं भासंति, अब्भाइक्खंति खलु ते[९] समणे समणोवासए[१०], जेहिं वि अन्नेहिं पाणेहिं[११] भूएहिं जीवेहिं सत्तेहिं संजमयंति ताणि वि ते अब्भाइंक्खति, कस्स[१२] णं तं हेतुं? संसारिया खलु पाणा[१३], तसा वि पाणा थावरत्ताए पच्चायंति, थावरा वि पाणा तसत्ताए पच्चायंति, तसकायाओ विप्पमुच्चमाणा थावरकायंसि[१४] उववज्जंति, थावरकायाओ विप्पमुच्चमाणा तसकायंसि उववज्जंति, तेसिं च णं तसकायंसि उववन्नाणं ठाणमेयं अघत्तं[१५]।

८४८. संवायं[१६] उदए पेढालपुत्ते भगवं गोयमं एवं वदासी–कयरे खलु आउसंतो गोतमा! तुब्भे वयह तसपाणा[१७] तसा आउमण्णहा[१८]? संवायं[१९] भगवं गोतमे उदयं पेढालपुत्तं एवं वदासी-आउसंतो उदगा! जे तुब्भे वयह[२०] तसभूता पाणा तसभूता

पदार्थादिषु,''''''मोक्खं णयणसीलो णेयाउओ'' 'चू०। ''अयमपि नः अस्मदीयोपदेशा-(शोऽ?)भ्युपगमः''''''किं भवतां नो नैव नैयायिको भवति'' शी०॥ १९. °याउं खं १॥ २०. एवं एतं एवं रो° खं १ पा० पु १ ला० सं०। ''अवियाई जाव रोचइ चू०। ''अपि चैतदायुष्मन् गौतम! तुभ्यमपि रोचते एवमेतद् यथा मया व्याख्यातम्'' शी०॥

१. सचायं खं. १ मु० विना॥ २. °सी आउसंतो उदगा नो खलु अम्हं खं १। ''गोतमो भगवानाह—णो खलु आउसो°। पेढालस्यैतत् कथं न रोचते? उन्मार्गवर्जनवत्'' चू०। ''नो खलु आयुष्मन्नुदक अस्मभ्यम् एतदेवं यद् यथा त्वयोच्यते तद्रोचत इति'' शी०॥ ३. एयं रो° खं १ शी० विना॥ ४. समणमाहणा (?) चू०। ''समणा चेव माहणा, तत्पुरुषः समासः'' चू०॥ ५. °मातिक्खंती खं १॥ ६. पण्णवेंति चू०। ७. ते नास्ति खं १ चू०॥ ८. ''अणुगामियं खलु जाए अणुगच्छन्ति संसारं सा अणुगामिया भवति'' चू०। ''अनुतापयतीत्यनुतापिका, ताम्'' शी०। ९. ते समणोवासए जेहिं अ° खं १। ''अभूतोद्भावनं अभ्याख्यानं भवति,... जे ण पच्चक्खाणविधिं जाणंति 'अम्हे पच्चक्खाणविधिजाणगा' ते समण त्ति ते आयरिया सिस्साणं समणाणं उवदिसंति जधा सावगाणं एवं पच्चक्खावेज्जाह। जेहिं वि अण्णेहिं पाणेहिं जाव सत्तेहिं सजमंति ते वि'' चू०। ''ते हि सविशेषणप्रत्याख्यानवादिनो यथावस्थितं प्रत्याख्यानं ददतः साधून् गृह्णतश्च श्रमणोपासकानभ्याख्यान्ति'' शी०॥ १०. °सए वा जेहिं मु०॥ ११. जीवेहिं पाणेहिं भूतेहिं सत्तेहिं खं १ विना॥ १२. चू० मु० विना—कस्स णं हेउं खं १। कस्स णं ते हेतू खं १ विना॥ १३. पाणा नास्ति खं १। ''सांसारिकाः खलु प्राणाः परस्परजातिसंक्रमणभाजो यतस्ततस्त्रसाः प्राणिनः स्थावरत्वेन प्रत्यायान्ति'' शी०॥ १४. °कायंसि पच्चायंति, तेसिं च खं २ पा० पु २ सं०॥ १५. ''अवघणं अघातनीयमित्यर्थः'' चू०। ''अघात्यमघातार्हम्'' शी०॥ १६. सवादं खं १। सचायं खं १ विना॥ १७. तसपाणा २ सचायं खं १॥ १८. आउ अण्णहा मु०। ''उत अन्यथा'' शी०॥ १९. सचायं चू० मु० विना॥ २०. वतह खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]पाणा ते वयं वयामो तसा पाणा तसा पाणा, जे वयं वयामो तसा पाणा तसा पाणा ते तुब्भे वयह तसभूता पाणा [2]तसभूता पाणा, [3]एते संति दुवे ठाणा तुल्ला एगट्ठा, किमाउसो ! [4]इमे भे सुप्पणीयतराए भवति [5]तसभूता पाणा तसभूता पाणा, इमे भे [6]दुप्पणीयतराए [7]भवति–*तसा पाणा तसा पाणा ? [8]भो एगमाउसो ! [9]पडिकोसह, एक्कं अभिणंदह, [10]अयं पि भे देसे णो [11]णेयाउए भवति ।*

८४९. भगवं च णं [12]उदाहु–संतेगतिया [13]मणुस्सा भवंति, तेसिं च णं एवं वुत्तपुव्वं भवति–नो खलु वयं संचाएमो [14]मुंडा भवित्ता अगारातो अणगारियं पव्वइत्तए, [15]वयं णं अणुपुव्वेणं [16]गुत्तस्स लिसिस्सामो, ते [17]एवं संखं सावेंति, ते एवं संखं ठवयंति, ते एवं संखं [18]सोवट्ठावयंति–नन्नत्थ [19]अभिजोएणं गाहा[20]वंतीचोरग्गहण-विमोक्खण[21]याए तसेहिं पाणेहिं निहाय दंडं, तं पि तेसिं [22]कुसलमेव भवति ।

८५०. तसा वि वुच्चंति तसा तससंभारकडेण कम्मुणा, [23]णामं च णं

---

१. °पाणा तसा २ ते वयं खं १ चू० विना॥ २. तसब्भूया खं २ पा० पु १, २॥ ३. एते सिंलि खं १, २॥ ४. इमे सूवणीततराए खं १। "सूपनीततरा ऽप्येवं, उपनीततरा 'तसा पाणा'। अथवा अर्थमुपनयतीत्युपनीतं भवति, किं? सुखतरं तसभूताभिधानेन अत्थो वण्णिज्जति?... तसाभिधानेन सुखतरं उवणिज्जति" चू०। "सुष्ठु प्रणीततरो युक्तियुक्तः" शी०॥ ५. तसब्भूया पाणा इमे खं १ विना। तसभूता पाणा २ इमे खं १॥ ६. मु० विना—दुवणीततराए खं १। दुव्वणीयतराले खं १ विना। "दुष्प्रणीततरः" शी०॥ ७. भवति नास्ति खं १॥ ८. भो नास्ति खं १ विना। "भवतां कोऽयं व्यामोहः...एकं पक्षमाक्रोशथ द्वितीयं त्वभिनन्दथ" शी०॥ ९. पडिक्को° मु०। पडिकोसह नास्ति खं १॥ १०. अयं भे दे° खं १ विना। "नयनशीलो नेयाउओ मोक्षं नयतीत्यर्थः। अभिमुखं नंदध प्रशंसत इत्यर्थः। अयंपि भे देसे दर्शनं दृष्टिर्वा देश उपदेशो मार्गः स्वसिद्धान्तख्यापनार्थमित्यर्थः" चू०। "अयमपि...एष दोषा(देशो ऽ?)भ्युपगमो भवतां नो नैयायिकः न न्यायोपपन्नः" शी०। दृश्यतां पृ० २३८ पं० १२॥ ११. णेआउते खं १ विना॥ १२. चू० मु० विना—उआहु खं १। उदाह खं १ विना॥ १३. पुरिसा भवंति चू०॥ १४. मुंडे खं १ मु० विना॥ १५. वयण्हं खं १ विना। वयं ण्हं मु०॥ १६. गोतस्स खं १॥ १७. "नागार्जुनीयास्तु–एवं अप्पाणं संकसावेंति, "कष(स?) गतौ [पा० धा० ८६०], तस्मिन्नेव गृहिधर्मे सम्यग् आत्मानं कसावेंति संकसावेंति, न प्रव्रज(जं)तीत्यर्थः" चू०॥ १८. सोयठा° खं १ विना। दृश्यतां पृ० १३७ टि० ६॥ १९. अभितोएवं खं १ मु० विना॥ २०. °वति° खं १। दृश्यतां पृ० २३८ पं० १, १०, पृ० २३८ टि० १, १४॥ २१. मु० विना—°णत्ताए खं १। °णयाते खं १ विना॥ २२. "णण्णत्थ अभिजोएणं जाव अयाकुसलमेव। जधा साधूणं सव्वतो विरती एवं तेसिं पि। जधा इत्युपमाने, यकारस्य व्यञ्जनलोपे कृते अकारेऽवशिष्टे भवति अहाकुसल-मेव भवति।" चू०। "तदपि च त्रसप्राणातिपातविरमणव्रतं तेषां...कुशलमेव भवति" शी०॥ २३. "तसा चेव अब्भुवगतं ति, लोगे लोगुत्तरे च तसा चेव अभ्युपगम्यन्ते, न तु तसभूता, उदग आह—केच्चिरं तसा वुच्चंति? जाव तआउअं अपलिक्खीणं, उक्कोसेणं जाव तेत्तीसं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अब्भुवगतं भवति, [1]तसाउयं च णं पलिक्खीणं भवति, तसकायट्ठितीया ते ततो [2]आउयं [[3]विप्पजहंति, ते तओ आउयं] विप्पजहित्ता थावरत्ताए पच्चायंति। थावरा वि वुच्चंति थावरा थावरसंभारकडेणं कम्मुणा, [4]णामं च णं अब्भुवगतं भवति, [5]थावराउं च णं पलिक्खीणं भवति, थावरका[6]यट्ठितीया ते ततो [7]आउगं विप्पजहंति, ते[8] ततो आउगं विप्पजहित्ता भुज्जो [9]परलोइयत्ताए पच्चायंति, ते पाणा वि वुच्चंति, ते[10] तसा वि वुच्चंति, ते [11]महाकाया, ते चिरट्ठितीया।

८५१. [12]सवायं उदए पेढालपुत्ते भगवं गोयमं एवं वदासी—आउसंतो गोतमा! नत्थि णं से[13] केइ परियाए जण्णं समणोवासगस्स एगपाणातिवायविरए वि दंडे [14]निक्खित्ते, कस्स णं तं[15] हेतुं? संसारिया खलु पाणा, थावरा वि पाणा तसत्ताए पच्चायंति, तसा वि पाणा थावरत्ताए पच्चायंति, थावरकायातो विप्पमुच्चमाणा सव्वे तसका[16]यंसि उववज्जंति, तसकायातो विप्पमुच्चमाणा सव्वे थावरका[17]यंसि उववज्जंति, तेसिं च णं थावरकायंसि उववन्नाणं ठाणमेयं [18]घत्तं।

८५२. सवायं भगवं गोयमे उदगं पेढालपुत्तं एवं वदासी—णो खलु आउसो! अस्माकं वत्तव्वएणं, तुब्भं चेव अणु[19]प्पवादेणं अत्थि णं से परि[20]याए जंमि समणोवासगस्स सव्वपाणेहिं सव्वभूतेहिं सव्वजीवेहिं सव्वसत्तेहिं दंडे निक्खित्ते, कस्स

सागरोवमाणि। नागार्जुनीयास्तु—आउअं च णं पलिक्खीणं भवति" चू०। दृश्यतां पृ० २४१ टि० ४। "त्रसनाम प्रत्येकनाम इत्यादिकं नामकर्माभ्युपगतं भवति...यदा च तदायुः परिक्षीणं भवति, णमिति वाक्यालङ्कारे" शी०॥

१. तसादिआउं च पलियक्खीणं भवती खं १। दृश्यतां टि० ५॥ २. आउं वि° खं १ ३. [ ] एतदन्तर्गतः पाठो मु० विना नास्ति। दृश्यतां पं० ४॥ ४. "णामं च णं तधेव अप्पलिखीणे खीणे दो आदेसा" चू०॥ ५. थावरादिआउं खं १। दृश्यतां टि० १॥ ६. °ट्ठितीया जे जतो खं १। °ट्ठिइ से ततो खं १ विना॥ ७. आउं वि° खं १ विना। आउगं विप्पजहति खं १॥ ८. १०. ते नास्ति खं १ विना॥ ९. परलोगत्ताए खं १। "पारलौकिकत्वेन" शी०॥ ११. महकाया खं १॥ १२. सवातं खं १। सचायं खं २। स (से पु १ ला० सं०) सचायं पा० पु १, २ ला० सं०॥ १३. "से केयि जाव सव्वपाणेहिं से दंडे [अ]णिक्खित्ते" चू०। वक्ष्यमाणचूर्ण्यनुसारेण णत्थि णं से केइ परियाए जेण समणोवासगस्स एगपाणाए वि दंडे णिक्खित्ते, सव्वपाणेहिं से दंडे अणिक्खित्ते इति संपूर्णः पाठोऽत्र भाति, दृश्यतां पृ० २४५ टि० ८, पृ० २४५ टि० १५, पृ० २४२ पं० ८॥ १४. निक्खित्तंपुव्व खं १। निक्खित्तपुव्वे शी०। "निक्षिप्तपूर्वः परित्यक्तपूर्वः" शी०। १५. तस्स हेउं खं १॥ १६. कायं[सि पच्चायं?]ति तस °खं १ मु० विना॥ १७. °यंसि पच्चायंति तेसिं खं १ मु० विना॥ १८. घण्णं चू०॥ १९. °वातेणं खं १ मु० विना॥ २०. °याते जे णं खं १ विना॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णं तं हेतुं ? संसारिया खलु पाणा, तसा वि पाणा थावरत्ताए पच्चायंति, थावरा वि पाणा तसत्ताए पच्चायंति, तसकायातो विप्पमुच्चमाणा सव्वे थावरकायंसि उववज्जंति, थावरकायाओ विप्पमुच्चमाणा सव्वे तसकायंसि उववज्जंति, तेसिं च णं तसकायंसि उववन्नाणं ठाणमेयं [1]अघत्तं, ते पाणा वि वुच्चंति, ते तसा वि [2]वुच्चंति, ते महाकाया, [3]ते चिरट्ठिइया, ते बहुतरगा पाणा जेहिं समणोवासगस्स [4]सुपच्चक्खायं भवति, ते अप्पतरागा पाणा जेहिं समणोवासगस्स अपच्चक्खायं भवति, इति से महया तसकायाओ उवसंतस्स उवट्ठियस्स पडिविरयस्स जण्णं तुब्भे वा [5]अन्नो वा एवं वदह—णत्थि [6]णं से केइ परियाए जम्मि समणोवासगस्स एगपाँणाए वि दंडे णिक्खित्ते, अयं पि भे देसे णो णेयाउए भवति।

८५३. भगवं च णं [8]उदाहु—नियंठा खलु पुच्छियव्वा, आउसंतो नियंठा! इह खलु संतेगतिया मणुस्सा भवंति, तेसिं च णं एवं [9]वुत्तपुव्वं भवति—जे इमे मुंडा भवित्ता अगारातो अणगारियं [10]पव्वइया एसिं च णं आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते, जे इमे अगारमावसंति एतेसि णं आमरणंताए दंडे णो णिक्खित्ते, [11]केई च णं समणा जाव वासाइं चउपंचमाइं [12]छद्दसमाइं अप्पतरो वा भुज्जतरो वा देसं दूतिज्जित्ता [13]अगारं वएज्जा ? [14]हंता वएज्जा। तस्स णं [15]तं गारत्थं वहमाणस्स से पच्चक्खाणे [16]भंगे भवति ? [17]णेति। एवामेव समणोवासगस्स वि तसेहिं पाणेहिं दंडे णिक्खित्ते, थावरेहिं पाणेहिं [18]दंडे नो णिक्खित्ते, तस्स णं [19]तं थावरकायं

---

१. अवण्णं चू० ॥ २. वुच्चंति खं १ मु० विना ॥ ३. ते नास्ति खं १ ॥ ४. सुप्प° खं १। "ते प्राणिनस्त्रसा बहुतमा भूयिष्ठा यैः श्रमणोपासकस्य सुप्रत्याख्यातं भवति, त्रसानुद्दिश्य तेन प्रत्याख्यानस्य ग्रहणात् त्वदभ्युपगमेन सर्वस्थावराणां त्रसत्वेनोत्पत्तेः, अतस्तेऽल्पतरकाः प्राणिनो यैः करणभूतैः श्रावकस्याप्रत्याख्यातं भवति, इदमुक्तं भवति—अल्पशब्दस्याभाववाचित्वान्न सन्त्येव ते येष्वप्रत्याख्यातमिति से तस्य श्रमणोपासकस्य महतस्त्रसकायादुपशान्तस्य उपरतस्य प्रतिविरतस्य सतः सुप्रत्याख्यातं भवतीति सम्बन्धः" शी० ॥ ५. अण्णं खं १ ॥ ६. मु० विना—णं केइ खं १ विना। णं से परियाए खं १॥ ७. °पाणा वि खं १ मु० विना। दृश्यतां २४१ पं० ८ ॥ ८. उयाहु खं १ ॥ ९. वुत्तं भ° खं २ ॥ १०. °इत्ता एएसिं खं १। °इया तेएसिं (एतेसिं) खं २ पु १, २ ला० सं०। °इया तेसिं पा० ॥ ११. केसिं च णं समणे खं १ मु० विना ॥ १२. छद्दसमाणि खं १। दृश्यतां पृ० २४४ पं० ६ ॥ १३. आगारं वएज्जा खं २ पा०। अगारमावसेज्जा खं १ मु० शी०। "केइ पव्वइत्ता...कदाइ ते उप्पव्वएज्जा" चू०। "अगारं गृहमावसेयुः" शी० ॥ १४. हंत वसेज्जा खं १। हंता वसेज्जा मु० ॥ १५. तमगारत्थं खं १ ॥ १६. भंगो पु १ मु० ॥ १७. णेति नास्ति खं १। 'णेति'स्थाने णो तिणट्ठे समट्ठे मु० ॥ १८. दंडे अणिक्खित्ते पु १ ला० सं०। दंडे णिक्खित्ते खं २। थावरेसु पाणेसु दंडे [णो] णिक्खित्ते चू० ॥ १९. तं नास्ति खं १ मु० विना ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वहेमाणस्स से पच्चक्खाणे णो भग्गे भवति, से एवमायाणह णियंठा !, [1]सेवमायाणियव्वं ।

८५४. भगवं च णं उदाहु नियंठा खलु पुच्छियव्वा—आउसंतो नियंठा ! इह खलु गाहावती[2] वा गाहावतिपुत्तो वा तहप्पगारेहिं कुलेहिं आगम्म धम्म[3]सवणवत्तियं उवसंकमेज्जा ?, [4]हंता, उवसंकमेज्जा । तेसिं च णं तहप्पगाराणं धम्मे [5]आइक्खियव्वे ?, [6]हंता आइक्खियव्वे, किं ते तहप्पगारं धम्मं सोच्चा [7]निसम्म एवं वदेज्जा—इणमेव निग्गंथं पावयणं सच्चं अणुत्तरं केवलियं पडिपुण्णं [8]णेयाउयं [सं]सुद्धं सल्लकत्तणं सिद्धिमग्गं मुत्तिमग्गं निज्जाणमग्गं [9]निव्वाणमग्गं [10]अवितहमविसंधि सव्वदुक्खप्पहीणमग्गं, एत्थं ठिया जीवा [11]सिज्झंति बुज्झंति मुच्चंति [12]परिणिव्वायंति सव्वदुक्खाणं अंतं करेंति, तमाणाए तहा गच्छामो तहा चिट्ठामो तहा निसीयामो[13] [14]तहा तुयट्टामो [15]तहा भुंजामो तहा भासामो [16]तहऽब्भुट्ठामो तहा उट्ठाए उट्ठेइत्ता पाणाणं जाव सत्ताणं संजमेणं संजमामो त्ति वदेज्जा ? हंता वदेज्जा । किं ते तहप्पगारा कप्पंति

---

१. प्रतिषु पाठः—सेवमाताणितव्वं खं १। एवमायाणियव्वं खं १ विना। से एवमायाणियव्वं शी० ॥ २. मु० विना °वतिणो वा गाहा° खं १। °वती गाहा° खं १ विना। चूर्ण्यनुसारेण सू० ६६७–६६८–६६९ प्रभृतिसूत्रगतो विस्तृतः सूत्रपाठश्चूर्णिकृतां समक्षमासीदिति प्रतिभाति। अत्रेदृशी चूर्णिः—"इध खलु गाधावति० तधप्पगारेहिं कुलेहिं आरिएहिं भोजिएहिं पव्वावणारिया, शेषं कण्ठ्यम्, असुभो व्याधिः, कुष्ठादिस्तु विशेषतः, मनसा ज्ञायते, मनोऽमनः, दुक्खे णो सुहे, जदि वि अहं तेण रोगातंकेण अभिभूतो बंधवे (कामभोगे) भणेज्जा हन्त सम्प्रेषणे भयात् त्रायन्तीति त्रातारो इमं दुक्खं परि० एतं मम अर्जन–रक्खणादिसमुत्थं भवन्निमित्तमेव दुक्खमुत्थितं मां बाधते तद् भवन्त एव प्रत्यापिय(ब)न्तु। स्यात्—अचेतनत्वात् कामभोगानामामन्त्रणं [न विद्यते, तत उच्यते—शुक-शारिका-मयूरा-ऽश्वादीनामामन्त्रणमिष्टम्]" चू०। दृश्यतां पृ० १३९–१४०। "इह खलु गाहावती वा गाहावतिपुत्तो वा धम्मसवणवत्तियाए पज्जुवासेज्जा जाव सच्चेव से जीवे जस्स पुव्विं दंडे णिक्खित्ते इयाणिं अणिक्खित्ते" इति [पासावच्चिज्जो······॥ २०५] निर्युक्तिगाथायाश्चूर्णौ॥ ३. धम्मं स° खं १ विना॥ ४. हंता उवसंकमेज्जा नास्ति खं १ विना॥ ५. आयक्ख° खं १ मु० विना॥ ६. हंता आइक्खियव्वे नास्ति खं २॥ ७. णिसम्मा खं १॥ ८. णेयाउयं सुद्धं सल्लगत्तणं खं १ मु० विना। संसुद्धं णेत्ताउयं सल्लकत्तणं खं १ मु० । "णेआउगं ति नैयायिकम्······संसुद्धं······अवितथं तथ्यम्, एवं अविसंधि अव्यवच्छिन्नम्·········परिनिव्वायंति परिनिव्वुया भवंति" इति आवश्यकचूर्णौ प्रतिक्रमणाध्ययने पृ० २४२ ॥ ९. णेव्वाण° खं १ ॥ १०. अवितह अविसंदि सव्व° खं १। अवितहमसंदिद्धं सव्व° खं १ विना। अत्र 'अवितहमविसंधि' इति सम्यक् पाठः, दृश्यतां टि० ८॥ ११. सिज्झंति जाव सव्वदुक्खाणं अंतं करेंति खं १ मु० विना॥ १२. परिणेव्वंति खं १॥ १३. णिसियामो खं १॥ १४. तह खं २ पा० पु २ ला०॥ १५. तह पु १ विना॥ १६. तह अब्भुट्ठेमो तहा उट्ठाए उट्ठिए पाणाणं भूताणं जाव सत्ताणं खं १ ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पव्वावित्तए? हंता कप्पंति। किं ते तहप्पगारा कप्पंति मुंडावेत्तए? हंता कप्पंति। ◁[1] किं ते तहप्पगारा कप्पंति सिक्खावेत्तए? हंता कप्पंति। किं ते तहप्पगारा कप्पंति उवट्ठावेत्तए? हंता कप्पंति। किं ते तहप्पगारा कप्पंति सिक्खावेत्तए? हंता कप्पंति। किं ते तहप्पगारा कप्पंति उवट्ठावेत्तए? ▷ हंता कप्पंति। तेसिं च णं तहप्पगाराणं सव्वपाणेहिं जाव[2] सव्वसत्तेहिं दंडे णिक्खित्ते? हंता णिक्खित्ते। से णं एतारूवेणं विहारेणं विहरमाणा[3] जाव वासाइं चउप्पंचमाइं[4] छद्दसमाणि वा अप्पतरो वा भुज्जतरो वा देसं दूइज्जित्ता अगारं वएज्जा[5]? [6]हंता वएज्जा[7]। तस्स णं सव्वपाणेहिं जाव[8] सव्वसत्तेहिं दंडे णिक्खित्ते? [9]णेति। [10]सेज्जेसे जीवे जस्स [11]परेणं सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं दंडे णो णिक्खित्ते, [12]सेज्जेसे जीवे जस्स आरेणं सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं दंडे णिक्खित्ते, [13]सेज्जेसे जीवे जस्स [14]इदाणिं सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं दंडे णो णिक्खित्ते भवति, परेणं अस्संजए आरेणं संजते, इयाणिं अस्संजते, अस्संजयस्स णं सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं दंडे णो णिक्खित्ते भवति, [15]से एवमायाणह णियंठा!, से एवमायाणितव्वं।

८५५. भगवं च णं उदाहु णियंठा खलु पुच्छितव्वा—आउसंतो णियंठा! इह खलु परिव्वाया वा परिव्वाइयाओ[16] वा अन्नयरेहिंतो [17]तित्थाययणेहिंतो [18]आगम्म धम्मसवणवत्तियं उवसंकमेज्जा? ◁[19]हंता उवसंकमेज्जा। किं तेसिं तहप्पगाराणं धम्मे आइक्खियव्वे? हंता [20]आइक्खियव्वे। तं चेव ◁ जाव उवट्ठावेत्तए[21]। किं [22]ते तहप्पगारा कप्पंति [23]संभुज्जित्तए? हंता कप्पंति। ते णं एयारूवेणं विहारेणं विहरमाणा [24]तहेव जाव वएज्जा। ते णं तहप्पगारा कप्पंति संभुज्जित्तए?

---

१. ◁▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने एवं सिक्खावेत्तए उवट्ठावेत्तए इति पाठः खं १ मु० विना॥ २. जाव सत्तेहिं खं १॥ ३. °माणे खं १॥ ४. °माइं मु०। दृश्यतां पृ० २४२ पं० १४॥ ५, ७ वदेज्जा खं १। दृश्यतां पृ० २४२ पं० १५॥ ६. हंता वएज्जा नास्ति खं १ मु० विना॥ ८. जाव सत्तेहिं खं २॥ ९. 'णेति'स्थाने मु० मध्ये णो तिणट्ठे समट्ठे इति पाठः॥ १०. दृश्यतां पृ० २४३ टि० २॥ ११. आरेणं खं १॥ १२, १३. सेजेसे खं १ विना॥ १४. इदाणीं खं १ मु० विना॥ १५. सेवमा° खं १॥ सेवमा° खं १ मु० विना॥ १६. °यातो खं १ मु० विना। "इह खलु परियागा चरगादयः, परियाइयाओ तेसिं चेव··· स्त्रियः" चू०॥ १७. तित्थाश्रणे° खं १। "अण्णतराइं तित्थायतणाइं ते चेव पासंडिया चरगादयः" चू०॥ १८. आगम्मा खं १॥ १९. ◁▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने तहेव इति पाठः खं १ विना॥ २०. अतिक्खि° खं १॥ २१. °वित्तते खं १ विना॥ २२. तेसिं खं १ मु० विना॥ २३. संभुंजि° खं १ मु०। एवमग्रेऽपि सर्वत्र॥ २४. तहेव जाव वतेज्जा तेणं खं १ विना। तं चेव जाव अगारं वदेज्जा ते णं खं १। दृश्यतां पृ० २४४ पं० ६॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]नो तिणट्ठे समट्ठे, सेज्जेसे जीवे जे ↑ परेणं नो [2]कप्पति [3]संभुज्जित्तए, सेजे(ज्जे)से जीवे जे आरेणं कप्पति संभुज्जित्तए, सेजे(ज्जे)से जीवे [4]जे ↑ इदाणिं णो कप्पति संभुज्जित्तए, परेणं [5]अस्समणे, आरेणं [6]समणे, इदाणिं अस्समणे, अस्समणेणं सार्द्धं णो कप्पति समणाणं णिग्गंथाणं संभुज्जित्तए, सेवमायाणह णियंठा !, [7]से एवमायाणितव्वं ।

८५६. भगवं च णं उदाहु—संतेगतिया समणोवासगा भवंति, तेसिं च णं एवं वुत्तपुव्वं भवति–णो खलु वयं संचाएमो मुंडा भवित्ता अगारातो अणगारियं पव्वइत्तए, वयं णं चाउद्दसट्ठमुद्दिट्ठपुण्णमासिणीसु पडिपुण्णं [9]पोसधं सम्मं अणुपालेमाणा विहरिस्सामो, थूलगं पाणातिवायं पच्चाइक्खिस्सामो, [10]एवं थूलगं मुसावादं थूलगं [11]अदिण्णादाणं थूलगं मेहुणं थूलगं परिग्गहं [12]पच्चाइक्खिस्सामो, इच्छापरिमाणं करिस्सामो, दुविहं तिविहेणं, मा खलु [13]मम अट्ठाए किंचि वि करेह वा कारावेह वा, तत्थ वि पच्चाइक्खिस्सामो, [14] ते[15] अभोच्चा अपेच्चा असिणाइत्ता

---

१. णो इणट्ठे सेज्जेसे जीवे जे इदाणिं खं १ ॥ **एतदन्तर्गतः पाठः खं १ मध्ये नास्ति॥ २. कप्पंति खं २ ॥ ३. संभुंजि° खं २ पा० पु २ ॥ ४. जे नास्ति मु० विना ॥ ५. असमणे खं १ मु० विना ॥ ६. समणे तेण सद्धिं खं १ मु० विना ॥ ७. सेवमा° खं १ ॥ ८. °समुद्दि° खं १। "इदाणि जं वुत्तं 'णत्थि णं से केइ परियाए जेण समणोवासगस्स एगपाणाए वि दंडे णिक्खित्ते, सव्वपाणेहिं से दंडे अणिक्खित्ते' [सू० ८५१] तत्थ वुच्चति — ते दुविधा सावगा साभिग्गहा [निरभिग्गहा य], साभिग्गहे पडुच्च वुच्चति—भगवं च णं०। भगवं तित्थगरो, चशब्देन शिष्याः ये चान्ये तीर्थकराः, संतेगतिया समणोवासगा० तेसिं च णं० णो खलु वयं० पव्वइत्तए, वयं च णं चाउद्दसट्ठमुद्दिट्ठ० पडिपुण्णं ति चतुर्विधम्, थूलगं पाणातिपातं पच्चक्खाइस्सामो जाव थूलगं परिग्गहं" चू० ॥ ९. पोसहं अणु° खं १ विना। "पौषधं सम्यगनुपालयन्तः" शी० ॥ १०. एवं मुसावायं अदिण्णादाणं मेहुणं परिग्गहं खं १ मु० विना ॥ ११. अदिण्णं खं १। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १२. पच्चाइक्खिस्सामो नास्ति खं १ ॥ १३. ममट्ठाए किंचि करेह वा कारवेह वा खं १ विना। दृश्यतां पृ० २४७ पं० २। "मा खलु मम अट्ठाए (ममट्ठाए–प्र०) किंचि रंधण-पयण-ण्हाणुम्मद्दण-विलेवणादिं करेध, महेलियं अण्णं वा भणति। कारवेहि त्ति, इस्सरमहिला दासीण महाणसियाण वा संदेसगं देति, तत्थ वि पविस्सामो त्ति एवंपगारे संदेसए दातव्वे, अधवा यदन्यत् सामाइयकडेण(णा?)कर्तव्यं तत्थ वि पच्चक्खाणं करिस्सामो" चू०। "मदर्थं पचन-पाचनादिकं पौषधस्थस्य मम कृते मा कार्ष्ट, तथा परेण मा कारयत, तत्रापि अनुमतावपि सर्वथा यदसम्भवि तत् प्रत्याख्यास्यामः" शी० ॥ १४. पच्चक्खाइस्सामो खं १ मु० ॥ १५. तेणं अभोच्चा अपिच्चा खं १ विना। "ते अभोच्च त्ति अपेच्च त्ति आहारपोसधो गहितो, असिणाइत्त त्ति सरीरसक्कारपोसधो, आसन्द-पलियंक-दब्भसंथारगतो सक्कारपोसहो चेव, सातासोक्खाणुबंधो य झुसिरं च। जे पुण ते तधा पोसधिया चेव कालं करेज्ज आसुक्कारगेलण्णेण सूलादिणा अहिडक्का य, णणु पोसधकरणेण चेव दंडणिक्खेवो। एवं सव्वपोसधे विज्जणीवातादिएण वा वग्घादीण वा कुड्डपडणेण वा ते किं ति वत्तव्वा? सम्मं कालगता, न बालमरणेनेत्यर्थः। नागार्जुनीयास्तु सामाइयकडे त्ति कातुं सव्वं पाणातिवतं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]आसंदिपेढियाओ पच्चोरुभित्ता, ते तहा काल[2]गता किं वत्तव्वं सिया? सम्मं कालगतं[3] ति वत्तव्वं सिया। ◁[4]ते पाणा वि वुच्चंति, ते तसा वि वुच्चंति, ते महाकाया, ते चिरट्ठिइया, ते बहुतरगा पाणा जेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खायं भवति, ते अप्पयरागा पाणा जेहिं समणोवासगस्स अपच्चक्खायं भवति, इति से महयाओ० जण्णं तुब्भे [5]वयह तं चेव जाव अयं पि भे देसे णो णेयाउए भवति। ▷

८५७. [6]भगवं च णं उदाहु—संतेगतिया समणोवासगा भवंति, तेसिं च णं एवं [7]वुत्तपुव्वं भवति, णो खलु वयं संचा[8]एमो मुंडा भवित्ता [9]अगाराओ जाव पव्वइत्तए, णो खलु वयं संचाएमो चाउद्द[10]सट्ठमुद्दिट्ठपुण्णमासिणीसु जाव अणुपालेमाणा विहरित्तए, वयं णं अपच्छिममारणंतियसंलेहणा[11]झूसणाझूसिया भत्तपा[12]ण-पडियाइक्खिया कालं अणवकंखमाणा विहरिस्सामो, सव्वं पाणातिवायं

पच्चाइक्खिस्सामो तद्दिवसं। उक्तं हि—'सामाइयम्मि उ कते' [आवश्यकनिर्युक्तौ] यतश्चैवं तेण जं भणितं 'णत्थि णं से के यि परियाए जेण समणोवासगस्स एगपाणाए वि दंडे णिक्खित्ते' [सू० ८५१], णणु पोसधकरणेण चेव दंडणिक्खेवो" चू०। "ते एवंभूतकृतप्रतिज्ञाः सन्तः श्रावका अभुक्त्वाऽपीत्वाऽस्नात्वा च पौषधोपेतत्वादासन्दीपीठिकातः प्रत्यारुह्य अवतीर्य सम्यक् पौषधं गृहीत्वा कालं कृतवन्तः ते तथा प्रकारेण कृतकालाः सन्तः किं सम्यक् कृतकाला उताऽसम्यगिति? कथं वक्तव्यं स्यादिति? एवं पृष्टैर्निर्ग्रन्थैरवश्यमेवं वक्तव्यं स्यात् सम्यक् कालगता इति। एवं च कालगतानामवश्यंभावी तेषां देवलोकेषूत्पादः, तदुत्पन्नाश्च ते त्रसा एव, ततश्च कथं निर्विषयता प्रत्याख्यानस्योपासकस्येति" शी० ॥

१. आसंदीपीढि° खं १ ॥ २. °गता वि किं खं १ ॥ ३. °गत त्ति मु०। °गइ त्ति खं १ विना। °गता दि वत्तव्वं सिता खं १ ॥ ४. ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खं १ मु० विना। दृश्यतां पृ० २४२ पं० ४–९। दृश्यतां सू० ८५२ ॥ ५. वदह खं १। दृश्यतां सू० ८५२ ॥ ६. उदाहु णियंठा खलु पुच्छियव्वा आउसंतो नियंठा इह खलु संतेगतिया खं १ मु० विना। दृश्यतां सू० ८५३। "भगवं च णं उदाहु संतेगतिया समणोवासगा भवंति तेसिं च णं एवं० णो खलु० मुंडा भवित्ता० णो खलु वयं अणुव्वताइं मूलगुणे अणुपालेत्तए, णो खलु उत्तरगुणे० चाउद्दसट्ठमीसु पोसधं अणु० वयण्णं समद्दंसणसारा अपच्छिममारणंतिय० अणवकंखेमाणा त्ति मा य हु चिंतेज्जासि जीवामि वरं, सव्वं पाणातिवातं पच्चक्खातिस्सामि।" चू०। "भगवं च णमित्यादि। गौतमस्वाम्येवाह, तद्यथा—सन्ति विद्यन्ते एके केचन श्रमणोपासकाः तेषां चैतदुक्तपूर्वं भवति" शी० ॥ ७. वुत्तं खं १ ॥ ८. °एमो जाव पव्वइत्तए खं १ मु० विना। "खलु न शक्नुमो वयं प्रव्रज्यां ग्रहीतुम्" शी० ॥ ९. मु० विना अगार जाव खं १। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १०. °द्दसपुण्णमासिणीसु जाव अणु° खं १ ॥ ११. °झूसणा-झूसिया खं १ विना। °झोसणाझुसिए जाव कालं खं १। "संलेखनक्षपणया क्षपितकाया अथवा संलेखनाजोषणया सेवनया जोषिताः सेविताः" शी० ॥ १२. °पाणं मु०। "भक्तपानं प्रत्याख्याय" शी० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]पच्चाइक्खिस्सामो [2]◁ [3]जाव सव्वं परिग्गहं पच्चाइक्खिस्सामो तिविहं तिविहेणं, मा खलु मम अट्ठाए किंचि वि [4]जाव आसंदिपेढियाओ पच्चोरुहित्ता ते तहा काल[5]गया किं वत्तव्वं सिया? [6]समणा कालगता इति वत्तव्वं सिया। ▷ ते पाणा वि वुच्चंति जाव अयं पि भे देसे नो नेयाउए भवति।

८५८. भगवं च णं उदाहु–संतेगतिया मणुस्सा भवंति महिच्छा [7]महारंभा महापरिग्गहा अहम्मिया जाव दुप्पडियाणंदा जाव सव्वातो परिग्गहातो अप्पडिविरता जावज्जीवाए, जेहिं समणोवासगस्स [8]आदाणसो आमरणंताए दंडे [9]णिक्खित्ते; ते ततो आउगं विप्पजहंति, ते चइत्ता भुज्जो सगमादाए दुग्गइगामिणो भवंति, [10]ते पाणा वि वुच्चंति, ते तसा वि वुच्चंति, ते महाकाया, ते चिरट्ठिइया, ते बहुतरगा पाणा जेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खायं भवति, ते अप्पयरगा पाणा जेहिं समणोवासगस्स अपच्चक्खायं भवति, आदाणसो इती से महताउ० जं णं तुब्भे वयह जाव अयं पि भे देसे णो णेयाउए भवति।

---

१. पच्चाइक्खातिस्सामो खं १॥ २. ◁▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने एवं जाव परिग्गहं मा खलु ममट्ठाते किंचि करेह वा कारावेह वा जाव ते तहा कालगया किं वत्तव्वं सिया? सम इ वत्तव्वं सिया खं १ मु० विना॥ ३. मु० विना तिविहेणं तिविहं खं १॥ ४. दृश्यतां पृ० २४५ पं० १०॥ ५. °गए त्ति किं खं १। दृश्यतां पृ० २४६ पं० १॥ ६. "सन्मनसः शोभनमनसस्ते कालगता इति" शी०॥ ७. महारंभा जाव सव्वातो खं १ मु० विना। महारंभा महापरिग्गहा अधम्मिया० सव्वातो पाणातिवातातो अपडिविरता जाव परिग्गहातो चू०। "महारम्भा महापरिग्रहा इत्यादि सुगमम्" शी०। दृश्यतां सू० ७१३॥ ८. "आदाणसो त्ति कम्माणमादाणं जाव कर्मादानप्रकारा हिंसाद्या तेसु आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते" चू०। "यैर्येषु वा श्रमणोपासकस्य आदीयत इत्यादानं प्रथमव्रतग्रहणं तत आरभ्य आमरणान्ताद् दण्डो निक्षिप्तः परित्यक्तो भवति" शी०॥ ९. प्रतिषु पाठाः—निक्खित्ते [ते पु१, २ ला०] ततो आउयं विप्पजहिंसि ते ततो आउयं विप्पजहंति ते चइत्ता भुज्जो समायाए दुग्गइगामिणो खं २ पा० पु१, २ ला०। निक्खित्ते ते ततो आउयं विप्पजहंति, ते ततो आउयं विप्पजहित्ता भुज्जो समायाता दुग्गइगामिणो सं०। णिक्खित्ते ते ततो आउगं विप्पजहत्ति(न्ति), ते ततो भुज्जो सगमादाए दोग्गतीगामिणो खं१। "सगमाताए स्वकर्म आदाय दुग्गतिगामिणो त्ति निरयदुर्गतिं गच्छंति" चू०। "त्यक्त्वा च स्वं जीवितं ते भूयः स्वकर्म स्वकृतं किल्बिषमादाय गृहीत्वा दुर्गतिगामिनो भवन्ति" शी०॥ १०. पाठोऽयं पृ० २४२ पं० ४ पृ० २४६ पं० २ अनुसारेण, खं १ मु० अनुसारेण च परिपूर्य अत्रोपन्यस्तः। अत्र प्रतिष्वीदृशाः पाठाः—ते पाणा वि वुच्चंति ते तसा० ते महा० ते चिर० ए(ते) बहुतरगा आयाणसो इती से महताउ जं णं तुब्भे० णो णेयाउए भवति जाव। भगवं च णं उयाहु संतेगतिया खं१। ते पाणा वि वुच्चंति, ते तसा वि वुच्चंति, ते महाकाया ते चिरट्ठिइया ते बहुयरगा आयाणसो इति से महयाओ णं जण्णं तुब्भे वयह तं चेव अयं पि भे देसे णो णेयाउए भवति। भगवं च णं उदाहु संतेगइया मु०। ते पाणावि जाव नो नेयाउए। भगवं च णं जाव संतेगइया खं १ मु० विना। "ते पाणा वि वुच्चंति,

Jain Education International　For Private & Personal Use Only　www.jainelibrary.org

८५९. भगवं च णं उयाहु—संतेगतिया मणुस्सा भवंति अणारंभा अपरिग्गहा धम्मिया धम्माणुआ जाव सव्वाओ परिग्गहातो पडिविरया जावज्जीवाए जेहिं समणोवासगस्स आदाणसो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते, ते ततो आउगं विप्पजहंति, ते ततो भुज्जो सगमादाए सोग्गतिगामिणो भवंति, ते पाणा वि वुच्चंति जाव णो णेयाउए भवति।

८६०. भगवं च णं उदाहु—संतेगतिया मणुस्सा भवंति, तंजहा—अप्पिच्छा अप्पारंभा अप्पपरिग्गहा धम्मिया धम्माणुया जाव एगच्चातो परिग्गहातो अप्पडिविरया जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते, ते ततो आउं विप्पजहंति, विप्पजहित्ता भुज्जो सगमादाए सोग्गतिगामिणो भवंति, ते पाणा वि वुच्चंति जाव णो णेयाउए भवति।

ते तसा वि वुच्चंति जाव णेयाउए। जति सव्वे तसे मरिउं थावरे उववज्जेज्ज तो वि तुब्भच्चयं वयणं ण गेज्झं होज्ज, जेण पुण केइ तसा तसेसु चेव उववज्जंति तेण अणेगंतो, अणेगंतिया चाप्रमाणम्। भगवं च णं उदाहु संतेगतिया मणुस्सा अपरिग्गधा अधम्मिया जाव सगमालाए सोग्गतिगामिणो" चू०। "ते च सामान्यसंज्ञया प्राणिनः, विशेषसंज्ञया त्रसा महाकायाः चिरस्थितिका इत्यादि पूर्ववद् यावत् णो णेयाउए त्ति। पुनरप्यन्येन प्रकारेण…आह—भगवं च णं उदाहु इत्यादि" शी०॥

१. अपरिग्गहा जाव सव्वातो पाणाइवायातो जेहिं समणोवासगस्स आदाणसो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते, [ते] ततो आउयं जाव विप्पजहित्ता भुज्जो समागत्ताए (समागया भुज्जो ते खं २) सुगइगामिणो भवंति ते पाणा इ वि वुच्चंति जाव णो णेआउं भगवं च णं जाव संतेगइया मणुस्सा भवंति अणारंभा अपरिग्गहा जाव सव्वातो पाणाइवायातो परिग्गहातो जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो आमरणंताते दंडे निक्खित्ते ते तओ आउयं विप्पजहित्ता भुज्जो समागयाते सुगइगामिणो भवंति, ते पाणा वि जाव णो णेयाउए खं १ मु० विना०। कथञ्चिद् द्विर्भूतोऽयं पाठः। "महारम्भमहापरिग्रहवदादिभ्यो विपर्यस्ताः सुशीलाः सुव्रताः सुप्रत्यानन्दाः साधव इत्यादि सुगमं यावत् णो णेयाउए भवइ त्ति" शी०। दृश्यतां सू० ७१४॥ २. आउ वि° खं १॥ ३. सोगति° खं १॥ ४. भवति नास्ति खं १ मु० विना। भवति जाव खं १॥ ५. णं जाव संतेगइया मणुस्सा जाव अपिच्छा जाव एगच्चातो खं १ मु० विना॥ ६. उयाहु खं १॥ ७. अपडि° खं १ पु १ मु० विना॥ ८. °गस्स जाव भुज्जो समागयाए सोगइगामिणो खं १ मु० विना॥ ९. भवति नास्ति खं १ मु० विना। भवति जाव खं १। दृश्यतां सू० ८५९। "भगवं च णं० संतेगतिया मणुस्सा अप्पारंभा अप्पपरिग्गहा जाव एगच्चातो पाणातिवाताओ पडिविरता एगच्चाओ अप्पडिविरता ते उ सावगा जेहिं समणोवासगस्स आदाणसो दंडे णिक्खित्ते ते ततो आउसं सगमादाए सोग्गतिगामिणो देवेषूपपद्यन्ते उक्कोसं जाव अच्चुतो कप्पो ते पाणा वि वुच्चंति" चू०। "भगवं च णं उदाहु इत्यादि सुगमं यावत् णो णेयाउए भवति त्ति" शी०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

८६१. [1]भगवं च णं [2]उदाहु—संतेगतिया मणुस्सा भवंति, तं०—आरण्णिया आवसहिया [3]गामणियंतिया [4]कण्हुइरहस्सिया जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते, णो [5]बहुसंजया [6]णो बहुपडिविरता पाण-भूत-जीव-सत्तेहिं, [7]ते अप्पणा सच्चामो[8]साइं [9]एवं विप्पडिवेदेंति—अहं ण हंतव्वे अण्णे हंतव्वा [10]जाव कालमासे कालं किच्चा अण्णयराइं आ[11]सुरियाइं किब्बिसाइं जाव उववत्तारो हवंति, ततो विप्पमुच्चमाणा भुज्जो [12]एलमूयत्ताए तमोरूवत्ताए पच्चायंति, ते पाणा वि [13]वुच्चंति जाव णो णेयाउए भवति।

८६२. भगवं च [14]णं उदाहु—संतेगतिया पाणा दीहाउया जेहिं समणोवासगस्स [15]आयाणसो [16]जाव णिक्खित्ते, ◁ [17]ते पच्छामेव कालं

१. भगवं च णं जाव संते° खं १ मु० विना। दृश्यतां सू० ७०६। भगवं च णं० संतेगइया० चू०। "भगवं च णं उदाहु इत्यादि गौतमस्वाम्येव प्रत्याख्यानस्य विषयं दर्शयितुमाह" शी०॥ २. उदाहू खं १॥ ३. गामंतिया खं १ विना। दृश्यतां सू० ७०६। "ग्रामनिमन्त्रिकाः" शी०॥ ४. कण्हुतिराहस्सिया खं १। दृश्यतां सू० ७०६। "कण्हुइ-रहस्सिय त्ति क्वचित् कार्ये रहस्यि(स्य–प्र०)काः क्वचिद्रहस्यि(स्य–प्र०)काः" शी०॥ ५. बहुंसंजय खं १॥ ६. णो बहुपडिविरता नास्ति खं १ मु० विना॥ ७. तो अप्पणा खं १। दृश्यतां सू० ७०६। सअत्तणा खं १ विना। "स्वतोऽविरता आत्मना" शी०॥ ८. °सार्ति खं १॥ ९. एवं विउंजंति शी०, दृश्यतां सू० ७०६। एवं विप्पडिवेदेंति शीपा०। "एवमिति वक्ष्यमाणनीत्या वियुञ्जन्ति, एवं विप्पडिवेदेंति क्वचित् पाठः, अस्यायमर्थः—एवंविधप्रकारेण परेषां प्रतिवेदयन्ति ज्ञापयन्ति" शी०॥ १०. जावशब्दग्राह्यः पाठः ७०६ सूत्रे द्रष्टव्यः। शी० मध्येऽत्र सम्पूर्णः पाठो व्याख्यातः। "अहं नाज्ञापयितव्यः, अन्ये पुनराज्ञा-पयितव्याः' इत्यादीन्युपदेशवाक्यानि ददति, ते चैवमेव स्त्रीकामेषु मूर्च्छिता गृद्धा अध्युपपन्ना यावद् वर्षाणि चतुःपञ्चमानि वा षड्दशमानि वा अतोऽप्यल्पतरं वा प्रभूततरं वा कालं भुक्त्वा उत्कटा भोगा भोगभोगास्तान् ते......कालमासे कालं कृत्वा अन्यतरेषु आसुरीयेषु स्थानेषु किल्बिषेषु......उपपत्तारो भवन्ति......यदिवा असूर्येषु नित्यान्धकारेषु किल्बिषप्रधानेषु ते समुत्पद्यन्ते,......ततोऽपि......एडमूकतया समुत्पद्यन्ते, तथा तमोरूवत्ताए त्ति अन्धबधिरतया प्रत्यायान्ति" शी०॥ ११. °रिताइं खं १॥ १२. एलगभू° खं १ मु० विना॥ १३. मु० विना–पाणि वुच्चंति जाव खं १। पाणा वि जाव खं १ विना॥ १४. णं संतेगतिया खं १। "भगवं च णं उदाहु इत्यादि" शी०॥ १५. आयाणसो नास्ति खं १ मु० विना। आयाणसो आमरणंताए दंडो जाव णिक्खित्ते भवइ मु०॥ १६. जाव णिक्खित्ते नास्ति खं १। दृश्यतां पृ० २४७ पं० ७॥ १७. ◁ ▷० एतदन्तर्गतपाठस्थाने से पुव्वामेव कालं करें(रे?)ति। ते पाणा वि वुच्चंति ते महाकाया ते चिरट्ठितीया ते दीहाउया ते तओ आउयं विप्पजहंति, ते बहुत्ता भुज्जो पारलोइयत्ताए पच्चायंति, ते बहुतरा पाणा जेहिं समणो-वासगस्स दु(सु?)प्पच्चक्खायं इति ते णो णेआउयं इति खं १ विना पाठः। मु० मध्ये तु 'ते पुव्वामेव कालं करेंति, करित्ता पारलोइयत्ताए पच्चायंति ते पाणा वि वुच्चंति, ते तसा वि वुच्चंति, ते महाकाया ते चिरट्ठिइया ते दीहाउया ते बहुयरगा जेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खायं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

करेंति, करेत्ता पारलोइयत्ताए पच्चायंति, ते पाणा वि वुच्चंति, [ते] तसा वि [वुच्चंति], ते महाकाया, ते चिरट्ठितीया, ते दीहाउया, ते बहुतरगा [पाणा] जेहिं समणोवासगस्स आयाण[सो] जाव णो णेयाउए भवति ▷ ।

८६३. भगवं च णं [उदाहु—] संतेगतिया पाणा समाउआ जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो [जाव णिक्खित्ते], ते सममेव कालं करेंति, करेत्ता पारलोइयत्ताए पच्चायंति, ते पाणा वि [वुच्चंति], ते तसा [वि वुच्चंति], ते महाकाया, ते समाउया, ते बहुतर[गा] जाव णो णेयाउए भवति ।

८६४. भगवं च णं [उदाहु—] संतेगतिआ पाणा अप्पाउया जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो आमरणंताए डंडे [जाव णिक्खित्ते], ते पुव्वामेव कालं करेंति, करेत्ता पारलोइयत्ताए पच्चायंति, ते पाणा [वि वुच्चंति], ते तसा [वि वुच्चंति], ते महा[काया], ते अप्पाउया, ते बहुतरगा पाणा जेहिं समणोवासगस्स पच्चक्खायं भवति, ते अप्पा जेहिं समणोवासगस्स अपच्चक्खायं भवति, इती से महया जाव णो णेआउए [भवति] ।

८६५. भगवं च [12]णं उदाहु—संतेगतिया समणोवासगा भवंति, तेसिं च णं एवं वुत्तपुव्वं भवति—णो खलु वयं [13]संचाएमो मुंडा भवित्ता जाव पव्वइत्तए, णो खलु वयं संचाएमो चाउद्दसट्ठमुद्दिट्ठपुण्णमासिणीसु पडिपुण्णं पोसधं अणुपाले-

---

भवति जाव णो णेयाउए भवति' इति पाठः। "तेहिं दीहाउएहिं सावओ पुव्वामेव कालं करेति ते य दीहाउया तसत्तं णो विप्पजहंति, तेसु सावगस्स सुपच्चक्खातं भवति" चू० ॥

१. करेंति २ त्ता खं १ ॥ २. दृश्यतां पृ० २४२ पं० ५, पृ० २४७ पं० १० ॥ ३. खं १ विना—भगवं च णं अहा संतेगइया पाणा समाउया ते सममेव कालं करेंति ते पाणा० तसा० महा० ते समाउया जाव ते णो णेयाउए भवंति खं १ विना। मुद्रिते त्विदं सूत्रमित्थं वर्तते—भगवं च णं उदाहु संतेगइया पाणा समाउया जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो आमरणंताए जाव दंडे णिक्खित्ते भवइ ते सममेव कालं करेंति, करित्ता पारलोइयत्ताए पच्चायंति ते पाणावि वुच्चंति तसा वि वुच्चंति ते महाकाया ते समाउया ते बहुतरगा जेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खायं भवइ जाव णो णेयाउए भवइ मु० ॥ ४. दृश्यतां पृ० २४७ पं० ७ ॥ ५. समणमेव कालं करेंति २ त्ता खं १ ॥ ६. दृश्यतां पृ० २४२ पं० ५, पृ० २४७ पं० ९ ॥ ७. भवति नास्ति खं १ ॥ ८. सूत्रमिदं खं १ मु० विना नास्ति। "अल्पायुष्कसूत्रमप्यतिस्पष्टत्वात् सूत्रसिद्धमेव" शी० ॥ ९. जाव दंडे णिक्खित्ते भवइ मु० ॥ १०. करेंति २ त्ता खं १ ॥ ११. दृश्यतां पृ० २४२ पं० ७, पृ० २४६ पं० ५ ॥ १२. मु० चू० विना—णं संते° खं १। णं जाव संते° खं १ मु० विना। भगवं च उदाहु० चू० ॥ १३. संचाएमो चाउद्दसि जाव पोसहं अणुपालियत्तए खं १ मु० विना। णो खलु वयं संचाएमो मुंडा भवित्ता णो खलु चाउद्द० णो खलु० अपच्छिम० वयं चू० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तए णो खलु वयं संचाएमो [1]अपच्छिम जाव विहरित्तए, वयं णं सामाइयं देसा-[2]वकासियं [3]पुरत्था [4]पाईणं पडीणं दाहिणं उदीणं [5]एत्ताव ताव सव्वपाणेहिं जाव सव्वसत्तेहिं दंडे णिक्खित्ते सव्वपाण-भूय-जीव-सत्तेहिं खेमंकरे अहमंसि।

[१] तत्थ आरेणं जे तसा पाणा जेहिं समणोवासगस्स[6] आयाणसो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते ते ततो आउं विप्पज[7]हंति, विप्पजहित्ता तत्थ आरेणं चेव जे [8]तसा पाणा जेहिं समणोवासगस्स [9]आयाणसो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते तेसु पच्चायंति, तेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खायं भवइ, ते [10]पाणा वि वुच्चंति, ते तसा वि वुच्चंती, ते महाकाया, ते चिरट्ठितीया जाव अयं पि भे देसे [11]णो णेयाउए भवति।

[२] [12*]तत्थ आरेणं जे तसा पाणा* जेहिं समणोवासगस्स आयाण[13]सो जाव दंडे णिक्खित्ते ते ततो आउं विप्पज[14]हंति, विप्पजहित्ता तत्थ आरेणं चेव जे [15]थावरा पाणा जेहिं समणोवासगस्स ◁ अट्ठाए दंडे अणिक्खित्ते अणट्ठाए [16]दंडे णिक्खित्ते तेसु पच्चायंति, तेहिं समणोवासगस्स अट्ठाए दंडे अणिक्खित्ते अणट्ठाए दंडे णिक्खित्ते, ते पाणा वि वुच्चंति, ते [17]तसा वि वुच्चंति, ते चिरट्ठिइया जाव अयं पि भे देसे णो णेयाउए भवति। ▷

---

१. चू० विना—अपच्छिमो खं १। अपच्छिमं खं १ विना। दृश्यतां पृ० २४६ पं० १०॥ २. °वगासियं खं १ मु० चू०॥ ३. "पुरओ काउं पुरस्कृत्वा पाईणं०" चू०। "पुरत्था पाथीणमित्यादि, पुरत्थि त्ति प्रातरेव, ... प्राचीनं पूर्वाभिमुखम्" शी०॥ ४. पातीणं खं १। पाईणं पडिणं खं १ विना। पाईणं वा पडिणं वा दाहिणं वा उदीणं वा मु०॥ ५. एतावता जाव सव्वपाणेहिं जाव दंडे खं १ विना॥ ६. °गस्स जाव णिक्खित्ते ततो खं १ विना॥ ७. जहंति २ तत्थ खं १। °जहंति तत्थ खं १ विना॥ ८. तसपाणा खं १॥ ९. आ० तेसु खं १। आयाण तेसु खं १ विना। आयाणसो जाव तेसु मु०॥ १०. पाणा वि जाव अयं पि भे देसे०॥ खं १ मु०। ते पाणा वि वुच्चंति ते तस० महा० ते चिर० जाव अयं भे देसे णो० खं १ मु० विना॥ ११. शी० अनुसारेण पूरितोऽयं पाठः। "यावत् णो णेयाउए भवति त्ति" शी०। षष्ठ-सप्तम दण्डकयोः खं १ विना इतः परं प्रायः सर्वत्र णो णेयाउए भवति इति पाठः प्रतिषु लिखितो नास्ति॥ १२. * * एतत्स्थाने जे ते आरेणं तसपाणा खं १ मु० विना॥ १३. °सो जाव दंडे निक्खित्ते खं १ विना। °सो आमरणन्ते जाव णिक्खित्ते खं १। °सो आमरणंताए जाव दंडे णिक्खित्ते मु०। दृश्यतां पृ० २४७ पं० ७॥ १४. °जहंति २ तत्थारेणं खं १ विना। °जहंति ते तओ २ तत्थ आरेणं खं १॥ १५. थावर पाणा खं १ मु० विना॥ १६. ◁ ▷ एतदन्तर्गतपाठस्थाने खं १ मु० विना आयाणसो तेसु पच्चायंति तेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खायं हवइ अयं भे देसे णो इति पाठः॥ ६. दंडे णि° खं १॥ ७. तेसिं खं १। तेहिं मु० मध्ये एव वर्तते॥ १७. तसा ते चिर जाव अयं पि भे देसे० २ खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[३] तत्थ [1]जे ते आरेणं [2]तसा पाणा जेहिं समणोवासगस्स आयाण[3]सो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते ते ततो आउं विप्पजहंति, विप्पजहित्ता तत्थ परेणं जे तस-थावरपाणा जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो आमरणंताए [दंडे णिक्खित्ते] तेसु पच्चायंति, तेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खातं भवति, ते [4]पाणा वि जाव अयं पि मे देसे णो णेयाउए भवति।

[४] तथ्य [5]जे ते आरेणं थावरा पाणा जेहिं समणोवासगस्स अ[6]ट्ठाए दंडे अणिक्खित्ते अणट्ठाए [7]णिक्खित्ते ते ततो आउं विप्पजहंति, विप्पजहित्ता [8]◁ तत्थ आरेणं जे तसा पाणा जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते ▷ तेसु [9]पच्चायंति, [10]तेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खातं [11]भवति, ते पाणा वि जाव अयं पि मे देसे णो णेयाउए भवति।

[५] तत्थ जे ते आरेणं थावरा पाणा [12]जेहिं समणोवासगस्स अ[13]ट्ठाए दंडे अणिक्खित्ते अण[14]ट्ठाए णिक्खित्ते, ते ततो आउं विप्प[15]जहंति, विप्पजहित्ता तत्थ आरेणं चेव जे थावरा पाणा [16]जेहिं समणोवासगस्स अट्ठाए दंडे अणिक्खित्ते अणट्ठाए णिक्खित्ते [17]तेसु पच्चायंति, तेहिं समणोवासगस्स[18] सुपच्चक्खायं भवति ते [19]पाणा वि जाव अयं पि मे देसे णो णेयाउए भवति।

[[20]६] तत्थ जे ते आरेणं थावरा पाणा जेहिं समणोवासगस्स अट्ठाए दंडे

---

१. जे आरेणं खं १॥ २. तसपाणा खं १ मु० विना॥ ३. °णसो ते तओ खं १। °णसो आमरणंताए व दंडे णिक्खित्ते ततो विप्प° खं १ मु० विना॥ ४. पाणा जाव अयं पि मेदे णो २ खं १ मु० विना। पाणा वि जाव अयं पि मे ३ खं १॥ ५. जे आरेणं खं १ मु०॥ ६. अट्ठादंडे अणट्ठाए ते तओ खं १ मु० विना॥ ७. णि० ततो खं १॥ ८. ◁ ▷ एतत्स्थाने खं १ मु० विना—ते तत्थ आरेणं चेव जे थावरा पाणा जेहिं अणट्ठाए दंडे णिक्खित्ते ते तओ आउं विप्पजहंति तत्थ आरेणं जे तसा पाणा खं २। तत्थ आरेणं जे तसा पाणा पा० पु १, २ ला० सं०॥ ९. पच्चाक्खायंति खं १॥ १०. जेहिं पा० ला० सं०। तेसु खं १ मु०॥ ११. भवति० ४ खं १। भवइ ते पाणा जाव अयं पि मे नो० खं १ विना॥ १२. जेसिं खं १॥ १३. अट्ठाए अणट्ठा दंडे ते ततो खं १ मु० विना॥ १४. °ट्ठा णि° खं १॥ १५. मु० विना—°जहंति ते ततो तत्थ खं १। °जहंति ते तत्थ खं १ विना। °जहंति तत्थ खं २। खं १ अनुसारेण °जहंति ते ततो [आउं विप्पजहित्ता] तत्थ इत्यपि पूर्णः पाठोऽत्र भवेत्॥ १६. जेहिं अणट्ठाए दंडे णिक्खित्ते अट्ठाए दंडे [अ]णिक्खित्ते तेसु खं १ मु० विना॥ १७. तेसु य प खं १॥ १८. °स्स अट्ठाए अणि० यट्ठा(अणट्ठा)ए णि० ते पाणा खं १॥ १९. पाणे जाव खं १ मु० विना॥ २०. खं १ मु० विना ईदृशं [६] षष्ठदण्डकसूत्रं नास्ति। किन्त्वीदृशं वर्तते—तत्थ जे ते परेणं तस-थावरा पाणा जेहिं समणोवासगस्स अट्ठाए [दंडे अणिक्खित्ते अणट्ठाए दंडे णिक्खित्ते ते] ततो आउं विप्पजहंति, २ [=विप्पजहित्ता] तत्थ आरेणं जे तस-थावरपाणा जेहिं समणोवासगस्स

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणिक्खित्ते [1]अणट्ठाए णिक्खित्ते ते ततो आउं विप्पजहंति[2], विप्पजहित्ता तत्थ परेणं चेव जे तस-थावरा पाणा [3]जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो आमरणंताए[4] दंडे णिक्खित्ते तेसु पच्चायंति [5]तेसु समणोवासगस्स सुपच्चक्खातं भवति, ते पाणा वि जाव अयं पि भे देसे णो णेयाउए भवति।

[[6]७] तत्थ जे ते परेणं तस-थावरा पाणा [7]जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो [आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते] ते ततो आउं विप्पजहंति, [8]विप्पजहित्ता तत्थ आरेणं जे तसा पाणा [9]जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो [आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते] तेसु पच्चायंति, [10]तेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खायं भवति, ते पाणा वि जाव अयं पि भे देसे णो णेयाउए भवति।

[८] तत्थ जे ते परेणं तस-थावरा पाणा जेहिं समणोवा[11]सगस्स आयाणसो [आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते] ते ततो आउं विप्प[12]जहंति, विप्पजहित्ता तत्थ आरेणं जे थावरा पाणा [13]जेहिं समणोवासगस्स अट्ठाए[14] दंडे अणिक्खित्ते अणट्ठाए[15]

आयाणसो [आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते] तेसु पच्चायंति तेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खायं भवति ते पाणा जाव अयं भे ६ खं २ पा० पु १, २। ला० सं० मध्येऽप्ययमेव पाठः, किन्तु 'आयाणसो'पर्यन्तम्, तदनन्तरं तु ते ततो विप्पजहंति २ इत्येतावानेव तत्र पाठः। अत्रेदं ध्येयम्—चूर्णौ वृत्तौ च षष्ठो दण्डक इत्थं वर्णितः—"पञ्चयोजना[भ्यन्तर]वर्ती स्थावरः पञ्चभ्यो योजनेभ्यो ये परेण वर्तन्ते त्रस–स्थावरास्तेषूत्पद्यन्ते, तृतीयः [आदितः षष्ठः]······ अयं भावार्थ :—पञ्चयोजनाभ्यन्तरवर्तिषु त्रसेषु सूत्रदण्ड[क]त्रयम्, एवं पञ्चयोजनाभ्यन्तरवर्तिषु स्थावरेषु सूत्रदण्डकत्रयम्, तथा च पञ्चयोजनबहिर्वार्तिनो ये त्रस-स्थावरास्तेषु सूत्रदण्डकत्रयम्" चू०। "षष्ठं सूत्रं तु परदेशवार्तिनो ये स्थावरास्ते गृहीतपरिमाणस्थेषु त्रसस्थावरेषूत्पद्यन्ते" शी०। चूर्णिकृद्भिः खं १ मु० पाठोऽनुसृतः। शी० वृत्तिकृद्भिस्तु खं २ प्रभृतिस्थे पाठे सूत्रादौ 'तत्थ जे ते परेणं तस-थावरा पाणा······' इत्यस्य स्थाने तत्थ जे ते परेणं थावरा पाणा······इति पाठमादृत्य खं २ प्रभृतिपाठ एव अनुसृत इति ध्येयम्॥

१. अणिट्ठा ते ततो खं १॥ २. जहंति २ तत्थ खं १॥ ३. जेसिं खं १॥ ४. आ० तेसु खं १॥ ५. तेहिं मु०॥ ६. सप्तमदण्डकसूत्रमिदं खं १ मु० विना 'तत्थ जे ते परेण तस-थावरा पाणा जेहिं समणोवासगस्स आयाणसो [आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते] ते ततो [आउं] विप्पजहंति, २ [= विप्पजहित्ता] तत्थ जे ते परेण तसथावरा पाणा जेहिं समणोवा[सगस्स] आता[णसो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते] ते ततो [आउं] विप्पजहंति, २ [=विप्पजहित्ता] तत्थ आरेण जे तसा पाणा जेहिं समणोवा [सगस्स] तेसु पच्चक्खायं भवति ते पाणा वि जाव अयं पि भे देसे ७' ईदृशं वर्तते॥ ७. जेसिं खं १॥ ८. वि २ त्ता त (ते?) तत्थ खं १॥ ९. जेसिं खं १॥ १०. तेसिं खं १॥ ११. वा० [सग पु १] आता० ते ततो खं २ पु १। °वासगस्स अट्ठाते ते ततो पा० पु २ ला० सं०॥ १२. °जहंति २ तत्थ मु० विना। जहंति तत्थ खं १॥ १३. जेसिं खं १॥ १४. °ट्ठाते खं १ मु० विना॥ १५. °ट्ठाते खं १ मु० विना। °ट्ठाए णि° खं १ मु०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दंडे णिक्खित्ते तेसु पच्चायंति, तेहिं समणो[1]वासगस्स [सुपच्चक्खायं भवति], ते पाणा वि जाव अयं पि [2]भे देसे णो णेयाउए भवति।

[९] तत्थ जे ते परेणं तसथावरा पाणा [3]जेहिं समणोवास[4]गस्स आयाणसो [आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते] ते ततो आउं वि[5]प्पजहंति, विप्पजहित्ता ते तत्थ परेणं चेव जे तस-थावरा पाणा जेहिं समणोवासगस्स [6]आयाणसो आमरणं[7]ताए [दंडे णिक्खित्ते] तेसु पच्चायंति, [8]तेहिं समणोवासगस्स सुपच्चक्खायं भवति, ते पाणा वि जाव अयं पि मे देसे णो [9]णेयाउए भवति।

८६६. भगवं च णं [10]उदाहु—ण एतं भूयं ण एतं भव्वं ण एतं भविस्सं जण्णं तसा पाणा [11]वोच्छिज्जिस्संति थावरा पाणा भविस्संति, थावरा पाणा [12]वोच्छिज्जिस्संति तसा पाणा भविस्संति, अव्वोच्छिण्णेहिं तस-थावरेहिं पाणेहिं जण्णं तुब्भे वा अण्णो वा एवं व[13]देह—णत्थि णं से केइ [14]परियाए [15]जाव णो णेयाउए भवति।

८६७. भगवं च णं [16]उदाहु–आउसंतो उदगा! जे खलु समणं वा माहणं

---

१. °वासगस्स अट्ठाए णि० ते पाणा वि जाव खं १। °वासगस्स अट्ठाए अणिक्खित्ते अणट्ठाए णिक्खित्ते जाव ते पाणा वि जाव मु०। °वा सुपच्च(च्चा पा०) ते पाणा जाव खं १ मु० विना॥ २. भेदे ८ इति प्रतिषु पाठः॥ ३. जेसिं खं १॥ ४. °गस्स अट्ठाते [दंडे णिक्खित्ते] अणट्ठाते [दंडे अणिक्खित्ते ते] ततो आउं खं १ मु० विना॥ ५. विप्पजहंति २ त्ता ते खं १। विप्पहयंति २ ते खं १ मु० विना॥ ६. आता[णसो आमरणंताए दंडे णिक्खित्ते] तेसु खं १॥ ७. °ताते मु० विना॥ ८. तेसु खं १॥ ९. णेयाउते ९ खं २ पा० पु १, २ ला० सं०॥ १०. उदाहु एयं हूय खं १। "भगवं च णं० ण एतं भूतं वा भव्वं" चू०॥ ११. वोच्छिज्जिहिंति खं १ विना॥ १२. वोच्छिज्जंति खं १ विना। वोच्छिज्जिहिंति मु०॥ १३. वदध खं १॥ १४. से परिताए खं १॥ १५. जाव णो णेयाउते खं १ विना। दृश्यतां पृ० २४२ पं० ९॥ १६. उदाहु खं १। "एवं सो उदओ अणगारो जाधे भगवता गोतमेण बहूहिं हेतूहिं णिरुत्तो कतो ताधे अंतो हितएणं 'एवमेतं' ति पडिवज्जमाणो बाहिरं चेट्ठं ण पयुंजति जधा 'एवमेतं, तधमेतं जं तुब्भे०', वीरत्तेण दोण्हिक्को अच्छति, ततो णं भगवं गोतमे उदगं एवं वदासि आउसो उदगा जे णं समणं वा माहणं वा सम्मं पण्णवेमाणं स णं परिभासति मे त्ति परिभवति मण्णति एवं बुद्धया गृह्णाति मिथ्याध्यवसायेन, अथवा परि समन्ता मे मम परिभाषते, कथं नाम एस एतं अट्ठं गेण्हेज्जा एवं मन्यसे, स च तस्मै आयहिताय णाण-दंसण-चरित्तजुत्तं मग्गं परिभाषते, से य तं परिभासिज्जमाणं आगमेत्ता ज्ञात्वेत्यर्थः णाणं सुतणाणं प्राप्य वा, आगमेत्ता दंसणं सम्यग्दर्शनं प्राप्य, आगमेत्ता चरित्तं लब्ध्वा प्राप्य इत्यर्थः पावाणि हिंसादीनि अथवा अट्ठ कम्मपगडीओ गहिताओ, से खलु एवंकर्मा परलोअं दव्व-भावे, पलिमंथो विग्घो वक्खोडो, मोक्खं ण गच्छति। नागार्जुनीयास्तु—जो खलु समणं वा० हीलमाणो परिपा(भा?)सति, ह्री लज्जायाम् [पा० धा०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वा परिभासति[1] मे[2] त्ति मण्णति आगमेत्ता णाणं आगमेत्ता दंसणं आगमेत्ता चरित्तं पावाणं कम्माणं अकरणयाए[3] से खलु परलोगपलिमंथत्ताए[4] चिट्ठइ, जे खलु समणं वा माहणं वा णो परिभासति[5] मे त्ति मण्णति आगमेत्ता णाणं[6] आगमेत्ता दंसणं आगमेत्ता चरितं पावाणं कम्माणं अकरणयाए से खलु परलोगविसुद्धीए चिट्ठति।

८६८. तते णं से उदगे पेढालपुत्ते भगवं गोयमं अणाढायमीणे जामेव[7] दिसं[8] पाउब्भूते तामेव[9] दिसं संपहारेत्थ गमणाए।

८६९. भगवं च णं उदाहु[10]–आउसंतो[11] उदगा! जे खलु तहाभूतस्स[12] समणस्स वा माहणस्स वा[13] अंतिए एगमवि आरियं धम्मियं सुवयणं सोच्चा[14] निसम्म अप्पणो चेव सुहुमाए[15] पडिलेहाए अणुत्तरं[16] जोयक्खेमपयं

१०८५], हेड्यमाणः परिभासति मनसा वि, तत्र वयसा तरिसं स ब्रूते, अट्ठे भासिज्जमाणे यदि 'सत्यमेतद्' मनसा गृह्णाति तथावि बाहिरकरणेणं वायाए ण पसंसति यथा 'साधु साधु' इति, कायेण वि नाङ्गुलिस्फोटनादिभिः प्रशंसति, मनसा नास्य नेत्र-वक्त्रप्रसादो भवति, अथवा वायाए हेलयति विन्धतीति, तदा(हा) कायेण हस्ते विक्षिपति, मनसा नेत्र–वक्त्र-प्रसादो न भवति। आगमेत्ता णाणं भावाणं जाणत्ताए आगमेत्ता दंसणं भावाणं दंसणत्ताए, आगमेत्ता चरित्तं णायाणं पावाणं अकरणता, से खलु परलोए अपलिमंथत्ताए (?) चिट्ठति" चू०। "भगवं च णं उदाहु इत्यादि, गौतमस्वाम्याह—आयुष्मन्नुदक! यः खलु श्रमणं वा···माहनं वा··· परिभाषते निन्दति मैत्रीं मन्यमानोऽपि तथा सम्यग् ज्ञानमागम्य तथा दर्शनं चारित्रं च पापानां कर्मणामकरणाय समुत्थितः, स खलु लघुप्रकृतिः पण्डितंमन्यः परलोकस्य सुगतिलक्षणस्य तत्कारणस्य वा सत्संयमस्य पलिमन्थाय तद्विलोडनाय तद्विघाताय तिष्ठति" शी० ॥

१. परिहासति खं १ ॥ २. चू० पु १ विना—मित्ति मण्णइ खं २। मित्ति अण्णइ पा० पु २ ला०। मित्तिं मण्णति खं १ सं० शी०। मित्ति मन्नंति मु०। दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ३. °णताए खं १ मु० विना ॥ ४. परिसंथत्ताए खं १ ॥ ५. चू० विना—°भासति मित्तिं मण्णति खं १ शी०। °भासेति मे त्ति मण्णंति खं १ विना। °भासइ मित्तिं मन्नंति मु०। "प्रशस्तमिदानीम्—नो खलु समणो वा माहणो वा परिभासति परिभासेति मे त्ति मण्णति······परलोगविसुद्धि त्ति मोक्खं" चू०। "यस्तु पुनर्महासत्त्वो रत्नाकरवद् गम्भीरो न श्रमणादीन् परिभाषते तेषु च परमां मैत्रीं मन्यते सम्यग्दर्शन-ज्ञान-चारित्राण्यनुगम्य तथा पापानां कर्मणामकरणायोत्थितः स खलु परलोकविशुद्धयाऽवतिष्ठते" शी०। पृ० २५४ टि० १६ ॥ ६. णाणं जाव आगमेत्ता पावाणं खं १ ॥ ७. पुसे जामेव दिसं खं १ मु० विना। "किं कारणं अणाढायमीणो प्रस्थितो? जतो ण जाणामि किं भगवं गोतमे णं भणिहिति" चू० ॥ ८. दिसा खं २। दिसिं मु० ॥ ९. दिसं पहारेत्थ खं १ विना। "तामेव दिशं गमनाय सम्प्रधारितवान्" शी० ॥ १०. उदाहू खं १ ॥ ११. आउसंतोदगा खं १ मु० विना। आउसो उदगा चू० ॥ १२. तधारूवस्स चू० ॥ १३. अभिए एगमवि आरितं धम्मितं खं १ ॥ १४. णिसम्म खं १ ॥ १५. सुहुमाते खं १ मु० विना ॥ १६. जोइक्खेम° खं १ मु० विना। जोगक्खेम° मु० ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

[1]लंभिते समाणे सो वि ताव तं आढाति परिजाणति [2]वंदति नमंसति सक्कारेइ सम्माणेइ कल्लाणं मंगलं देवयं चेतियं पज्जुवा[3]सति।

८७०. तते णं से उदए पेढालपुत्ते भगवं गोयमं एवं [4]वदासी—एतेसि णं भंते! पदाणं पुव्विं [5]अण्णाणयाए [6]असवणयाए [7]अबोहीए अणभिगमेणं [8]अदिट्ठाणं [9]असुयाणं अमुयाणं अविण्णायाणं [10]अणिगूढाणं [11]अव्वोगडाणं अव्वोच्छिण्णाणं

---

१. "लभित्ता प्रापिता। अधवा सूक्ष्मा पडिलेह त्ति किं एसो जाणति छिण्णसंशयः सो वि ताव तं वंदति जाव पज्जुवासति अर्थतोऽयमादिश्यते" चू०। "सूक्ष्मया कुशाग्रीयया बुद्धया प्रत्युपेक्ष्य पर्यालोच्य…लम्भितः प्रापितः सन् असावपि…तम्…आद्रियते पूज्योऽयमित्येवं जानाति तथा कल्याणं मङ्गलं देवतामिव स्तौति पर्युपास्ते च" शी०॥ २. वंदंति नमंसंति जाव कल्लाणं खं १॥ ३. °वासंति चू० मु० शी० विना॥ ४. वयासि खं १ मु० विना। तुलना—"एत्थ णं से कालासवेसियपुत्ते अणगारे संबुद्धे…एवं वयासी—एएसि णं भंते। पयाणं पुव्विं अण्णाणयाए असवणयाए अबोहियाए अणभिगमेणं अदिट्ठाणं अस्सुयाणं असुयाणं अविण्णायाणं अव्वोगडाणं अव्वोच्छिन्नाणं अणिज्जूढाणं अणुवधारियाणं एयमट्ठं णो सद्दहिए णो पत्तिइए णो रोइए, इयाणिं भंते! एतेसिं पयाणं जाणणयाए सवणयाए बोहीए अभिगमेणं दिट्ठाणं सुयाणं मुयाणं विण्णायाणं वोगडाणं वोच्छिन्नाणं णिज्जूढाणं उवधारियाणं एयमट्ठं सद्दहामि पत्तियामि रोएमि, एवमेयं से जहेयं तुब्भे वदह" इति भगवतीसूत्रे प्रथमे शतके नवम उद्देशके, अस्य अभयदेवसूरिविरचिता वृत्तिः—"कथमदृष्टानामित्याह–अन्नाणयाए त्ति, अज्ञानो निर्ज्ञानः, तस्य भावोऽज्ञानता, तया अज्ञानतया, स्वरूपेणानुपलम्भादित्यर्थः। एतदेव कथमित्याह–असवणयाए त्ति, अश्रवणः श्रुतिवर्जितः, तद्भावस्तत्ता, तया। अबोहीए त्ति अबोधिः जिनधर्मानवाप्तिः, इह तु प्रक्रमाद् महावीरजिनधर्मानवाप्तिः, तया, अथवा औत्पत्तिक्यादिबुद्ध्यभावेन। अणभिगमेणं ति विस्तरबोधाभावेन हेतुना। अदृष्टानां साक्षात् स्वयमनुपलब्धानाम्, अश्रुतानाम् अन्यतोऽनाकर्णितानाम्, अस्सुयाणं ति अस्मृतानां दर्शनाकर्णनाभावेन अननुध्यातानाम्, अत एव अविज्ञातानां विशिष्टबोधाविषयीकृतानाम्, एतदेव कुत इत्याह–अव्वोकडाणं ति अव्याकृतानां विशेषतो गुरुभिरनाख्यातानाम्, अव्वोच्छिण्णाणं ति विपक्षादव्यच्छेदितानाम्, अनिज्जूढाणं ति महतो ग्रन्थात् सुखावबोधाय संक्षेपनिमित्तमनुग्रहपरगुरुभिरनुद्धृतानाम्, अत एवास्माभिरनुपधारितानाम् अनवधारितानाम्, एयमट्ठे त्ति एवंप्रकारोऽर्थः अथवा अयमर्थः नो सद्दहिए त्ति न श्रद्धितः, नो पत्तिए त्ति नो नैव पत्तियं ति प्रीतिरुच्यते, तद्योगात् पत्तिए त्ति प्रीत प्रीतिविषयीकृतः, अथवा न प्रीतितः न प्रत्ययितो वा हेतुभिः, नो रोइए त्ति न चिकीर्षितः एवमेयं से जहेयं तुब्भे वयह त्ति अथ यथैतद् वस्तु यूयं वदथ एवमेतद्वस्तु इति भावः" पृ० १००–१०१॥ ५. अन्नाणयाते पा० पु १, २ ला० सं०। अन्नायणाते खं २॥ ६. असवणयाए नास्ति खं १॥ ७. अबोहिए खं १ विना॥ ८. अदिट्ठाणं खं १॥ ९. अस्सुआणं खं १। असुयाणं अदि(वि)ण्णायाणं खं २ पु १ ला० सं०। अमुयाणं अदि(वि)न्नायाण पा० पु २। अमुयाणं इति पदं खं १ मध्येऽप्यस्ति वा नास्ति वेति सन्देहः। दृश्यतां पृ० २५६ टि० ४॥ १०. अणिगूढाणं नास्ति खं १। अव्वोगडाणं अणिगूढाणं मु०॥ ११. अव्वोयडाणं खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अणिसट्ठाणं[1] अणिजूढाणं अणुवधारियाणं एयमट्ठं[2] णो सद्दहितं णो पत्तियं[3] णो रोइयं[4], एतेसि णं भंते! पदाणं एण्हिं जाणयाए[5] सवणयाए बोहीए जाव उवधारियाणं एयमट्ठं सद्दहामि पत्तियामि रोएमि एवमेयं[6] जहा णं तुब्भे वँदह[7]।

८७१. तते णं भगवं[8] गोयमे उदयं पेढालपुत्तं एवं वदासी[9]—सद्दहाहि णं[10] अज्जो!, पत्तियाहि णं[11] अज्जो!, रोएहि णं[12] अज्जो!, एवमेयं[13] जहा णं अम्हे वदामो।

८७२. तते णं से उदए पेढालपुत्ते भगवं गोयमं एवं वदासी—इच्छामि णं भंते! तुब्भं [15]अंतिए चाउज्जामातो धम्मातो पंचमहव्वतियं सपडिक्कमणं धम्मं उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए।

८७३. तए णं भगवं गोतमे उदयं पेढालपुत्तं गहाय जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छति[16], उवागच्छित्ता तए णं से उदए पेढालपुत्ते समणं भगवं महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेति, तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेत्ता वंदति नमंसति, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वदासी[20]—इच्छामि णं भंते! तुब्भं[21] अंतियं चाउज्जामातो धम्मातो पंचमहव्वतियं सपडिक्कमणं धम्मं उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए।

अहासुहं[23] देवाणुप्पिया! मा पडिबंधं करेहि।

तते णं से उदए पेढालपुत्ते समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए चाउज्जामातो धम्मातो पंचमहव्वतियं[24] सपडिक्कमणं धम्मं उवसंपज्जित्ताणं [25]विहरति त्ति बेमि।

---

१. अणिसिट्ठाणं अणिवूढाणं खं १ विना॥ २. एवमट्ठं खं १ मु० विना॥ ३. पत्तीयं खं १॥ ४. रोइयं, इयाई(इयाणिं?) भंते एतेसिं पदाणं जाणयाए खं १। एतेसि णं इदाणिं जाणणताए एवमट्ठं सद्दहामि चू०॥ ५. जाणयाए जाव उवहारणयाए एय° खं १ विना॥ ६. एवमेव से जहेयं तुब्भे खं १ विना। दृश्यतां पृ० २५६ टि० ४॥ ७. वदध खं १॥ ८. भगवंते गो° खं २ पा० पु २॥ ९. वयासि खं १ मु० विना॥ १०–१२. णं नास्ति खं १॥ १३. एवमेवं खं १॥ १४. से नास्ति खं १ मु० विना॥ १५. अंतियं खं १॥ १६. °गच्छति २ त्ता तए णं खं १। °गच्छइ २ त्ता तेणं उदए खं १ मु० विना॥ १७. वयासि खं १ मु० विना॥ १८. अंतिए मु०॥ १९. °ज्जामातो पंच° खं १॥ २०. तए णं समणे भगवं महावीरे उदयं एवं वयासी—अहासुहं मु०॥ २१. मु० विना °व्वतियं सपडिक्कमणधम्मं खं १। °व्वतियं धम्मं खं १ विना॥ २२. विहरइ बेमि खं १॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

॥ [1]नालंदइज्जं सम्मत्तं ॥
॥ [2]सम्मत्तो[3] महज्झयणा ॥
॥ समत्तो [4]सूयगडं[5]बीयसुयखंधो ॥
॥ [6]समत्तं [7]बीयं [8]सूयगं[9]डंगं ॥

---

१. नालंदियअज्जं (नालंदइज्जं) पा० पु २ ला०। नालंदियंअज्जं खं २ सं०। नालंदियज्जं सत्तममज्झयणं सम्मत्तं पु १॥ २. सम्म° खं २ विना। एवमग्रेऽपि॥ ३. दृश्यतां पृ० १२१ टि० १। °त्ताणि महज्झयणाणि चोद्दस सयाणि ॥ छ॥ छ॥ समस्तं सूयगडं सूत्रं गाहाए एक्कवीससयाणि ॥ छ॥ सर्वजातसूत्रे श्लोकाः २६२५॥ सर्वसंख्याजातश्लोकाः ६६००। छ। छ॥ सं० १३२७ वर्षे भाद्रपदवदि ५ रवावद्येह बीजापुरे खं १॥ ४. सुय° पा० पुर ला० सं०॥ ५. बीयउ पु १॥ ६. बीयं सुयगडंगं सम्मत्तं॥ संवत् १७१४ वर्षे श्रीनवानगरे अंचलगच्छे वा० श्रीविवेकशेखर गणि शिष्य वा० श्री भावशेखरगणिलिखितं माहशुदि ६ दिने। साधवी विमलां सष्यणी साधवी कपूरां सष्यणी साधवी देमां सष्यणी साध्वी पद्मलक्ष्मीवाचनाय श्रीशांतिनाथप्रसादात् वाच्यमानो चिरं॥ श्रीग्रंथाग्र २१००८ (२१००)॥ श्रीः श्री हालारदेशे॥ श्रीकल्याणसागरसूरीश्वरविजयराजे॥ श्रीरस्तु॥ श्रीगुरुभ्यो नमः॥ श्री जैन भारते(त्यै) नमः॥ श्रीः॥—पु १॥ ७. बीय खं २ पु २॥ ८. सुय° खं १, २ विना॥ ९. °डंगं॥ शुभं भवतु लेषकपाठकयोः॥—खं २। °डंगं। पद्मोपमं पत्रपरम्परान्वितं वर्णोज्ज्वलं सूक्तमरंदसुंदरम्। मुमुक्षुभृङ्गप्रकरस्य वल्लभं जीयाच्चिरं सूत्रकृदङ्गपुस्तकम्॥—पा० पु २ ला०॥ शुभं भवतु॥ छ॥ छ॥ श्रीः॥—पा०। शुभं भवतु छ॥ छ॥—पु २॥ शिवमस्तु सत्त्वानां श्रीसूत्रकृदंगात्। ग्रंथाग्रं २१००—ला०। °डंगं। सूत्रगं० २२५०॥ छ॥—सं०॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प्रथमं परिशिष्टम्——विशिष्टशब्दसूचिः

[१] सूत्रकृताङ्गसूत्र[सूयगडंगसुत्त]प्रथमश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः।

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अइच्च	४०८
अइतुट्ट	४९
अओकवल्ल	३१४
अकक्कस	६०२
अकट्ठा	३३७
अकम्म	४१२
अकम्मविरिय	४१९
अकम्मुणा	५४९
अकम्मंस	३९
अकसायि(इ)	३५९, ५७८, ६००
अकामग	१८८
अकारओ	१३
अकासी(सि)	६७, ११४, ११८, ३४९
अकिरिया	४८८, ५३५
अकिरियाता(अकिरियआया)	५३८, ५४०, ५४२
अकुव्वओ(तो)	६१२, ६१३
अकुव्वमाण	४८५
अकुसील	४६४
अकोविया	३८, ४५, ४९, ६१, २०८, ५३६
अकोहण	४८४
अक्कोस	२२१
अक्कं(कं)तदुक्खा	८४, ५०५
अक्ख	१३३
अक्खक्खय	४१०
अक्खय	३५९
अक्खाय(त)	१४५, २९६, ४३७, ४९७, ६०८
अक्खायारो	७२
अक्खिराग	४५१
अक्खंति	५४०, ५४५, ५९५, ६२५
अखिल	४०८
अखेतण्ण	५२२
अगणी	३१०, ३१२, ३३७, ३८१, ३८५-३८७, ३९८, ४४४, ५०३
अगार	११, १२०, १९०, १९९, २७७
अगारबंधण	२१०
अगारि	३५२, ५८७
अगारिकम्म	५६७
अगिद्ध	७९, ४०८, ४७१
अगिलाए	२२३, २४५
अगुरू	२८५
अगोत्तं	५७२
अग्ग	१४५, २१८
अचयंता	२०१, २०२, २२०
अचाइय	१७६, ५८१
अचायंता	१७१
अचित्त	२
अचेल	४५६
अच्चिमाली	३६४
अच्चुट्ठिताए	९८७
अच्चेति	६१४
अच्चेहि	१४९
अजरामर	४९०
अजाइयं	४४६
अजाणग	१७५
अजाणतो(ओ)	३००, ३११
अज्ज	१४८
अजिजणित्ता	३४९
अज्झत्थदोसा	३७७
अज्झत्थविशुद्ध	२९९
अज्झप्प	४२६
अज्झप्पओगसुद्धादाण	६३६
अज्झप्पसंवुड	१२२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अज्झोववन्न(ण्ण)	१४६, २०३, २३७, ४९५
अज्झोसयंता	५५८
अज्झोसिया	१४४
अझंझपत्ते	५६२, ५६३
अट्ट	४७६, ४९०
अट्टतरं	३२४
अट्टस्सरं	३२४
अट्ठ	३९, १२९, ४४२, ५३८, ५६०, ५७६, ५९६
अट्ठदुग्ग	३०१, ४८१
अट्ठदंसी	६०३
अट्ठपओवसुद्ध	३८०
अट्ठवण्ण	३६३
अट्ठाण	३९५
अट्ठाणिए	५५९
अट्ठापद	४५३
अट्ठंग	५४३
अणगार	१०४, २५४, २५९, २७३, २७६, २९८, ४२४
अणगं	१८९
अणज्जधम्म	३८९
अणज्जा	३२६
अणट्ठे	५७८
अणण्णणेया	५५०
अणन्नो	१७
अणपेक्खमाण	४८३
अणवज्ज	५६, ३७४
अणहिज्जमाण	५४४
अणाइल	३५९, ६००, ६१८
अणाउट्टी	५२
अणाउल	१२४, ५७८
अणाऊ	३५६, ३८०
अणागइ	५५४
आणागत(य)	११५, १६३, २०६, २३८, ५०२, ५३२, ५३८, ५४३
अणाणुगिद्ध	५७१
अणाणुवादी	५३९
अणाणुवीयी	५३६
अणादीय	७५
अणायग	११३
अणारिय	३७, ४०, ५९, १७८, २३३, २३७, ५२४, ५२७
अणारंभ	७८
अणाविल	११७
अणाविलप्पा	४०८
अणासणादि	१०२
अणासय(त)	३९३, ६१७
अणासव	५२०, ५८५
अणासिता	३४६
अणिएयचारि	३५७ ४०८
अणियाय	३१
आणिया(दा)ण	१६३, ६३५
अणियाणभूत	४७३
अणिव्वुड	३०४
अणिस्सित	११७, ४७१, ६३५
अणिह	१०१, १४०, ४२८
अणीतित	४२२
अणु	४२८
अणुकाहयंते	५५९
अणुक्कमण	३४७
अणुक्कस	७७
अणुगच्छमाण	६०२
अणुगम्म	५९०
अणुगामि	४५
अणुगिद्ध	२५८
अणुजाण—	२, ३, ४३१, ४९४, ५१२
अणुजाणिय	५३
अणुजुत्ति	२२०, ५०५
अणुतप्प	२५६, ४६२
अणुत्तर	१३४, १३८, १९४, ३५६—३५८, ३६३, ३६७, ३७०, ४९८, ६२६, ६२७
अणुत्तरग्गं	३६८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अणुत्तरदंसी	१६४
अणुत्तरनाणदंसणधर	१६४
अणुत्तरनाणी	१६४
अणुधम्म	१०२
अणुधम्मचारि	१३५, १६२
अणुन्नए	६३६
अणुपरियट्टमाण	३८३
अणुपरियट्टंति	३६२
अणुपरियट्टंति	५९
अणुपस्सिय	११५
अणुपाणा	९९
अणुपुव्व	१५५, ५०१
अणुपुव्वकड	६२९
अणुप्पदाण	४५९
अणुप्पविस्सा	५७३
अणुप्पिय	४०६
अणुभव	२६
अणुभास	४२, ५४६
अणुवज्जे	२४९
अणुविति(वीति,वीयि)	४६१,४७३,५५३,६०५
अणुवेदयंता	३१५
अणुवेहमाण	४८३
अणुव्वसा	२१३
अणुसट्ठ	२१७
अणुसास	४४, १४९, ५८९, ६१६
अणुसासण	९९, ६१७
अणुसासिते	५६३, ५८६
अणुसंचरति	५४८
अणुस्सरित्ता	३९६
अणुस्सुओ	४६६
अणुस्सुत	१३५, १४१, २२८
अणेगगुणोववेत	३६०
अणेगे	५८२
अणेलिस	३५२, ५२०, ६०८, ६१८, ६१९, ६२५
अणेसणं	५०९, ५७३
अणेसणिज्ज	४५०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अणोक्कमंता	३०६, ३३०, ३३१, ३४२
अणोवतग्ग	५४०
अणोवसंखा	५३८
अणोसिते	५८३
अणंत	२७, ४०, ६३, ८१, ३५१
अणंतग	१६३
अणंतघंतं	५६०
अणंतचक्खू	३५७, ३७६
अणंतणाणदंसी	४६०
अणंतणाणी	३५४
अणंतदुक्ख	३४९
अणंतदंसी	३५४
अणंतपार	३५२
अणंतसो	९७
अण्ण(न्न)	२, ३, १७, २९, ३० इत्यादि
अण्णण्णवुतिताणुयं	८०
अण्णपाण(अन्नपाण)	२८३, ४५६, ४५९, ५१५
अण्णयर(अण्ण(व)तर)	११४, २५८, ५६५
अण्णाण	४४, ६४, ५३५
अण्णाणभयसंविग्ग	३४
अण्णाणिय	४३, ४४, ३७८
अण्णातपिंड	४०७
अतट्ट	५६
अतारिमा	१९३
अतिक्कंडइत्तं	२१६
अतिक्कमं	४३०
अतिक्कंता	५३२
अतिदुक्खधम्मं	३११, ३२०, ३३९
अतिपास	८१, ८२
अतिमाणं	४७२, ५३०
अतियट्टे	३११
अतिवट्ट	२७९
अतिवहति	१४७
अतिवात	४७७
अतिवाय	४१४, ६३५
अत्तगामी	४९४
अत्तत्ताए	२१०, ५२८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अत्तदुक्कडकारि	४१८
अत्तपण्णेसी	४६९
अत्तसमाहिय	२२२
अत्तुवमायाए	५२९
अत्थ	५९०, ६०५
अत्थमिय	१२४
अत्थमेति	५४१
अदत्तहारी	३०३
अदिण्णादाणाइ	२४३
अदिण्णं	४२९, ४७४
अदिन्नादाण	२३२
अदुवा	३, २८, ४६, ४७, ८३ इत्यादि
अदुस्समाण	५५६
अदूर	४०५
अदूरगा(या)	१९२, ३४६
अद्दक्खुदंसण	१५३
अद्दक्खुव	१५३
अद्दक्खू	१४४
अद्धाण	४६
अधम्म	४७
अधि(हि)पास	१०१, १५४, १६१
अधि(हि)यास	१०१, १२४–१२५, १३२, ४६६–४६७
अन्नत्थ	२८०, ३९३
अन्नमन्न	४, २१२, २१३, ४५४
अन्नहा	७३, ३८४
अन्नायभासी	५६२
अन्नोन्नं	१३६
अपडिण्ण	१३०, २१७, ३७०, ४७३, ६२६
अपत्तजात	५८१, ५८२
अपराजिए	१३३
अपरिक्ख	३९९
अपरिग्गह	७८, ३५०
अपरिच्छ	५६४
अपरिमाण	८२
अपस्समाण	५९१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अपस्संता	२३८, ४७०
अपारगा	२१३, ५४८, ५८६
अपावय	७०, ७१
अपुट्ठधम्मं	५८२, ५९२
अपुट्ठवं	९२
अप्पगं	१४९, २०६, २९७
अप्पगंऽसुक्कं	३६७
अप्पणो(णा)	३, ४४, ४८, १७५, ४२३, ४२५, ५५३, ६३५
अप्पत्तिय	३९
अप्पथाम	१४७
अप्पपिंडासि	४३५
अप्पभाव	६२
अप्पमत्त	४६६, ५५२
अप्पमायं	४१३
अप्पलीण	७७
अप्पा	१३, १२७, १६५–१६७, २५१, ३२५, ४९३
अप्पियं	२६०, ४७९, ५७८
अप्पुट्ठे	१६७
अप्पोदए	१६९
अप्पं	२३१, ४३५
अबल	१४७, २०६
अबुज्झ	५७६
अबुज्झमाण	३९९, ४९०, ५४०, ५६५, ५६८, ५९२
अबुद्धा	४३२, ५२१
अबुद्धिया	३१
अबुद्ध	५२, १९५
अबोहिय	४३, १४३
अब्भक्खाण	६३४
अब्भुग्गमेणं	५९१
अभय	३५६
अभयप्पदाण	३७४
अभयंकर	३७६, ४०८
अभिकम्म	५३
अभि(हि)कंख	१२६, १३७, १९४, ५११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अभिक्खणं	२४९	अया(जा)णंता	६, ३१, ६७, ६९
अभिगच्छ—	५४, ५८६	अयोघण	३४०
अभिगजाणंति	४०	अयोमुह	३३५
अभिजुंजिया	३४१	अयं	३३०, ३३४
अभितत्त	२७३	अरति	४८६, ५७४
अभितप्पमाण	३१२	अरतिरति	६३४
अभितावेंति	३१२	अरविंद	३७३
अभितवणाइं	२६७	अरहं	१८८
अभितावयंति	३२०	अरहस्सरा	३०६, ३३७
अभितावा	३००	अरहा	१६४
अभिदुग्ग	३०७, ३१६, ३३१	अरहिताभितावा	३१६
अभिद्रुत	१६०, २२१	अरहंतभासियं	३८०
अभिनिव्वुड	१००, १०९, ४३५, ४७६	अरिहंति	५५५, ६०६
अभिनूमकड	९५	अरुयस्स	२१६
अभिपत्थएज्जा	४८४	अरोग	७४
अभिपातिणी	३३२	अलद्ध	१४८
अभिभूय	३५६, ४८६, ५७४	अलूसए	११६, ६०५
अभियावन्ना	२९५	अलंकार	१९८, २८४
अभियागम	६१	अलंभो	३९१
अभिहड	२१५, २१८	अवकप्प	२०६
अभुंजमाण	४०२	अवकर	२६९
अभुंजिया	२२६	अवकंख	१०६, २३९
अब्भत्थ	१२६	अवचिज्जइ	१४३
अब्भागमित	१५९	अवजाणई	२७५
अमणुण्ण	४६३	अवणीयमच्छर	१५६
अमणुण्णसमुप्पाद	६९	अवमज्झंता	२३१
अमणुस्स	६२२	अवर	६५, ७०, ४१३, ५०४
अमतीमता	२४०	अवरज्झती	२१६
अमाइरूवे	५६२	अवरज्झति	७०
अमिलक्खू	४२	अवस	१८१
अमुच्छित	४९५	अवसप्प—	१९५, २०५
अमुसे	४८४	अवहट्टु	२६३
अमूढ	५८९	अवहाय	१३४
अमूढग	५९०	अविओसिए	५६१
अमोक्खाए	२३१	अविकंपमाण	५९३
अयमंजू	४८	अविजाणंता	६१, ५२१
अयहारि	२३१	अवितिण्ण	९६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अवियत्ता	३८
अवियत्तं	५२
अविहिंसा	१०२
अवंगुणे	१२३
अव्वत्त	१६०
अव्वत्तगम	५८१
अव्ववी	३०१
असचं	५३७
असज्जमाण	४०७, ४८२, ५५६
असण	१३०, ४०४
असद्दहाणे	५७६
असमण	१८८
असमाहिय(त)	१७४, २१६, ५२२
असमाही	१२८, १९१
असमिक्खा	२१७
असम्मत्तदंसिणो	४३२
असासत(य)	६६, ५५४
असाहु	१२८, १४९, ५३७, ५६०
असाहुकम्मा	३०८, ३१३, ३३२, ३३८, ३४१
असाहुधम्म	५९९
असित	८८
असुभत्तं	४२१
असुद्धं	४३२, ४३४
असुर	९३
असूरियं	३१०
असेयकरी	१११
असेसकम्मं	३६८
असेहिय	२९
असो	६७
असं	१६
असंकिणो	३३, ३४, ३७
असंकितभाव	६०१
असंकिय(त)	३३, ३७
असंजय(त)	५५, २३२, ४१६, ४८९
असंति	५९७
असंथुया	५३६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
असंवुड	७५, ९८, १०८
अस्संजय	५६, ३७४, ३८९
अस्सिं	३८४, ५९५, ६१०
अहगं	२७२
अहातच्चं	४३७
अहाबुइयाइं	६०४
अहावरं	५१, ३२७, ५०४
अहासुतं	३५३
अहाहु	३८५, ३८९, ४०१, ४०३, ४०४
अहिगरण	१२९
अहिगरणकड	१२९
अहिजंति	४१४
अहिट्ठय	१५७
अहित्ता	५४३
अहियपण्णाण	३६
अहियप्पा	३६
अहियं	१४९
अहिंसासमय	८५, ५०६
अहिंसिया	८४
अहे	३५, २४४, २४९, ३०८, ३१०, ३५५, ४७४, ५०७, ५९३
अहेउय	१७
अहो	७३, ३०४, ३३४, ३४४, ४९०, ५५८
आइक्ख	२७१, ४९९, ५९४
आइच्चो	५४१
आइट्ठो	२६५
आउ	२३८
आउख(क्ख)य	९०, ९४, ३९०, ४९०
आउक्खेम	४२५
आउजीवा	५०३
आउसो	१९८, २९०
आऊ	७, १८, ३८१, ३८७, ४४४
आएस	१६२
आगइ	५५४
आगच्छ	१८८, २७७, ३४९
आगता(ते)	१६, ११०, १५२, १७३
आगती	१५९, ५७४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आगमिस्स	६०७, ६३१
आगमिस्संति	३८०
आगमेस्सं	४३१
आगाढपण्णे	५६९
आगास	७
आगासगामी	५४७
आगंता	९७
आगंतारो	५२७
आगंतुं	५८, ६०, २७७, ५२६
आघातकिच्चं	४४०
आघाति	२५७, ४०८, ५१९
आघं	४७३
आजीव	५६८
आजीवगं	५७१
आडहंति	३२९
आण	२८८
आणप्पा	२९२
आणवय	२५३
आणा	४६२
आणीलं	२८६
आणुपुव्वी	२५५
आणुभागं	३१५
आततो	५५२, ५५३
आतदंडसमायारा	१७८
आत(य)भाव	५५९, ५७७
आतसा	२५२
आत(य)सात	३८५, ३८९
आतहित	२६२
आतिएज्जा	४०९
आदाण	४४७, ५६०, ६३५
आदाणगुत्त	५५६
आदाय	२२३
आदिए	४२९
आदिदित्ता	५४०
आदिमोक्खं	४०२, ६१५
आदिस	४८८
आदीणभोई	४७८
आदीणियं	३०१
आदेज्जवक्क	६०६
आदंसग	२८८
आधातुं	४४०
आमंतिय	२५२
आमलगाइं	२८७
आमिसत्थ	६२
आमोक्खाए	८८, २२४, २४६, २९९, ४३६
आयगतं	२७६
आय(त)गुत्त	४००, ४३१, ५१२, ५२०
आयछट्ठा	१५
आयताण	३६६
आयतुलं	१५४, ४७५
आयदंड	१५१, ३८२, ३८९
आयपण्णे	५८४
आयपरं	१५७
आयमेज्ज	४५५
आयरिय	४०४
आयवायपत्ते	६३७
आयसायाणुगामिणो	४१५
आय(त)सुहं	३०३, ३८८
आयहियं(तं)	१४०, १६३
आया	११, १५, ७०, ८६, ४३०, ५१७, ५९६
आयाए	२५६
आयाणा	५३, ५४
आयाय	४२३
आयु	५७६
आयं	४७५, ४८२
आर	९६
आरण्णा	१९
आरत मेहुणा	४८५
आरत(य)मेहुणं	२४७, ६१७
आरतो	४१६
आरा	३४०
आरहिउं	६२१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आरिय	२३०, ४२३, ४६८
आरुस्स	३२९
आरं	३७९
आरंभ	३८, ९१, ११०, ११९, २१०, ४१७, ४७१
आरंभणि(नि)स्सिया(ता)	१०, १४, १५१, ४३८
आरंभसत्ता	४८८
आरंभसंभिया	४३९
आरंभी	४४५
आव	१२६
आवकहा	११४
आवज्ज	४६, ४७
आवट्ट	१९५
आवट्टति	३३८, ४७७
आवन्ना(ण्णा)	१९, १७८, २२५, ५२७
आवन्नं	२७९, ३८४, ५३३
आवरे	६४
आवस	१२०, १५५, ३२६, ५५३
आवसहं	२९१
आवसंत	१९, १९९
आवह	४०७
आसण	१२२, १२७, २५०
आसव	५५५
आसाविणि	५८, ५२६
आसिले	२२७
आसिसावाद	५९८
आसु	२७३
आसुपण्ण(न्न)	३०१, ३५४, ३५८, ३७६, ५८३
आसुर	७५
आसुरिय	१५१
आसुणि	४५१
आसंदियं	२९२
आसंदी	४५७
आह	१, ६७, १६१
आहडं	४५०
आहत्तहियं	५५७
आहर–	१५६, २८१, २८३
आहाकडं	४८०, ४८३
आहारट्ठ	५५
आहारदेहाइं	३८८
आहारसंपज्जणवज्जण	३९२
आहिया(ता) (आहितं)	७, ८, १५, २०, ७०, ७४, १३५, १३६, १३७, १३९, १४१, १४२, १४५, १४६, १६१, २२८
आहु	१२७, १३०, १३१, १५७, १६२, २९९, ३५२, ३६९, ३७०, ३७२, ३७३,
आहंसु	१८, १७०, २२५, २७४, २७६, ४१३, ५३९, ५४४, ५४५
इंखिणी	१११, ११२
इंगालरासि	३०६
इंति	६२
इंद	३५८, ३८०
इंदिय	१४०
इक्ख	१०९
इच्छ	५८, २७७, ५२६
इट्ठ	३२६
इणं	६४
इत्तरवास	१५०
इत्ताव ताव	५०४
इ(ए)त्तावंत	८५, ५०६
इत्थिपोस	२६६
इत्थिवेदखेतण्णा	२६६
इत्थी	१८०, १९८, २०३, २०७, २४७, २५०, २५४, २२७, २५८, २७०, २७३, २८०, २९१, ३७९, ४०२, ४४९, ४८०, ४८५, ६१४, ६१५
इत्थीदोससंकिणो	२६१
इत्थीवस	२३३
इत्थीवेद	२६९
इसी	३७३
इहलोइय	४०६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
इहलोग	१२०
इहं	७
ईसर	६५
ईहियं	६०
उईरइत्ता	३६७
उंछ	१५६, २५८
उकस	८७
उक्कास	१३९
उक्कंते	२६७
उग्गपुत्ते	५६६
उग्गहं	४४६
उच्च	५७२
उच्चार	४५५
उच्चावयं	२७, ४८५, ५३३
उच्छोलण	४५१
उज्जया	२१६
उज्जला	१७४
उज्जाणं	२०१, २०२
उज्जाल	३८६
उज्जु	४९७
उट्ठा	२९३, ३२५
उट्ठाय	४७९, ५८०
उट्ठिय(त)	९६, १०४, १३६, २९४
उट्ठे	३२१
उड्ढकाय	३३३
उड्ढुस्सित	३६१
उड्ढं	१४४, २४४, ३१०, ३५५, ४७४, ५०७, ५९३
उण्ह	४८६
उत्तम	१३४, १६४
उत्तमपोग्गल	५७१
उत्तमबंभचेर	३७४
उत्तर	१३५, १८६
उत्तरीए	६२२
उदग	६१, ६२, २०७, २२५, २२६, ३०९, ३९४, ३९५, ३९६
उदर	३२८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
उदराणुगिद्ध	४०४
उदहि	३७१
उदाहर	११६, १२३, ३९४, ३९५, ३९८
उदाहरंता	५३७
उदाहु	१६४, ३५५, ३६६, ४६०, ५३८, ५९०
उदिण्णकम्मा	३१७
उदीरएज्जा	५६१
उदेति	५४१
उद्देसादि	२१५
उद्देसिय	४५०
उद्धट्टु	२४९, २७९
उद्धर	३२८, ४२३
उपयाति	२७३
उप्पज्ज—	१६, ६२६
उप्पतंति	३३३
उप्पध	४६
उप्पाइयं	५४३
उब्भिया	४४४
उम्मग्गगता	५२५
उम्मद्द	२८२
उम्मुक्क	२३९, ४२०, ४७०
उराल	८४, ४६६, ४८३
उवकप्प	५१५
उवकसंति	२६६
उवक्कम	१५६, ४२५
उवक्कमिय	१५९
उवगसित्ताणं	२५३
उवगूढ	२७३
उवजोतिपत्ता	३१२
उवज्जोती	२७२
उववज्जंति	७५
उवट्ठाण	७३
उवट्ठित	११३, ११८, १६६, ३७८, ६३६
उवणमंति	८९
उवणीततर	१२७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
उवणेति	५९०
उवधा(हा)णवीरिय	१२२, १४०, १५७, ५३१
उवयंति	२७३
उवलद्ध	२८१
उवलिप्प	५५
उववन्न	२८
उवसग्ग	१२५, २२४, २४६, ४६४
उवसंत	४२८
उवसंपज्ज	४२३
उवहाण	२०२
उवहाणव	३७९, ६०६
उवहि	१३७
उवागत	३६
उवादाय	४२१
उवायं	२४८
उवास	४६९
उविंति	३८२, ३०८ टि०
उवेंते	३०८
उवेच	५९६
उवेति	३०४, ३९१, ४१०, ५६८, ५९६
उवेह	२०५, २०९, ५५२
उवेहिया	११८
उवेंति	१२६, ३००, ५४७
उसिणोदगतत्तभोइ	१२८
उसिया	२६६
उसीर	२८५
उसुचोदिता	३०७, ३३०, ३४१
एगचरं	२५४
एगचारी	५७४
एगता	२५०, २६०
एगतियं	२५४
एगत्त	४८४
एगपक्ख	५३९
एगविऊ	६३६
एगाइया	३४७
एगायते	३४३
एगो	३४८
एगं	३४१, ३६१
एगंतकूड	३४४, ५६५
एगंतदिट्ठी	३५०, ५६२
एगंतदुक्खं	३३६, ३४९, ३९१
एगंतमोणेण	५७४
एगंतलूसगा	१५१
एगंतसमाहिं	४७८
एगंतहिय	३५२
एताणुवीति	७२
एति(ई)	३८३, ४९१
एतोवम	३६५, ५९०
एयाई	३४८
एरावण	३७२
एरिसा	२१८
एवजीविणो	१७३
एवं	५०४, ५३८
एसण	१०४, ५७३
एसणासमिय	५०९
एसिया	४३८
एसिंति	५६०
एसेज्जा	७९
एस्संत	२७, ४०, ६३
एहति	४०५
एहि	१८७
एहिंति	३९९
ओए	२५७, ६००
ओघ	२४२
ओज	२७८
ओदरियाणुगिद्ध	४०५
ओभासति	५३८
ओभासमाणो	५८३
ओमाण	७९
ओमुद्धगा	३४५
ओरम	९८
ओरस	४४१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
ओवायकारी	५६२, ५८०
ओसवियं	२५२
ओसाणमिच्छे	५८३
ओह	५४८
ओहंतरा	२०, ३५७
अंकेसाइणी	२७४
अंजणसलागं	२८७
अंजणि	२८४
अंजू(जु)	४८, ८३, ४३७, ४७३
अंडकड	६७, ५५०
अंडया	३८१, ४४४
अंत	६१६, ६२०, ६२१, ६२३, ६३१
अंतए	११९, २११, ५२१, ६०८, ६२०
अंतकरा	५९७, ६२१
अंतकाल	३०४
अंतग	४१०, ४४३
अंतरा	५८, ४२५, ५२६
अंतराय	४६५
अंतलिक्ख	३४३
अंतवं	८१
अंतसो	८६, ९७, ४१६, ४१७, ४२०, ५०८
अंतिए	४६८
अंदू	३२०
अंध	४६, ३९६, ५४२, ५६१
अंधकार	५९१
अंधतमं	३१०
कओ(तो)	२९, ९६
कक्काण	३४१
कक्क	४५१
कक्कुहयं	२४८
कक्ख	२४९
कचंताण	५१९
कचंती	२४२, ४४०
कज्जमाण	४३१
कट्ठ	२१०, ३०४, ३३४, ४१५
कट्ठसमस्सिता	३८७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कड	२९, ३०, ६५, ६६, ६८, ७९, ९२, १३३, १३४, १५३, २१५, २७५, ३२५, ४३१, ५१०
कण्ण	३२१
कण्णणासियाछेज्जं	२६८
कत्थ	६०२
कन्हुइ	१४८
कप्प	२५६, ५११, ६०९
कप्पकाल	७५
कम्म	५, ५५, ९२, ९६, १०३, १५३, १८७, २६९, २७०, २७४, ३०२, ३२५, ३२७, ३४९, ३९७, ४१०, ४१२, ४१३, ४२०, ४४०, ४४९, ४७७, ५४९, ५७७, ६१२, ६१३, ६२८
कम्मचिंतापणट्ठ	५१
कम्मत्ता	१७०
कम्ममलं	३९६
कम्मवियाल	१६४
कम्मसह	९४
कम्मी	४००, ४४०
कम्मुणा	५४९, ६१६
कम्मोवगता	३१९
कम्मोवगा	३२६
कयकिरिए	१३८
कयकिरिओ	४५२
कयपुव्व	२९५
कयाइ	६८, ४५५, ४५६
कर	१२९, १३९, १५६, २६४, २७४, २७५, ३०२, ३०८, ३३१, ३४२, ३४७ ४५५, ४६७, ४७७, ४७८, ४७९, ४८१, ४८२, ५१६, ५८८, ६०५, ६२३
करगं	२९०
करिसिता	२१८
करेंत	४४९
कलह	६३४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कलुणविणीय	२५३
कलुणं	३०६, ३११, ३३०, ३३४, ३३६, ३३८
कलुसाधम	५२३
कलुसाहमा	५२४
कलुसं	३२६
कलंबुयावालुय	३०९
कस	१०२
कसायवयण	१७९
कसिण	९, ११, १८१, ३२०, ३२६, ३३९, ४९४, ५२७, ५४१
कह	४९९
कहं	४८२
कहंकहं	५८५
काम	६, ९४, १४४, १४६, १४८, १५० २०३, २३७, २६०, २७९, २९६, ४०२, ४०७, ४३९, ४५८, ४६८
कामभोग	४१५
काममुच्छिय	९८
कामी	१४८
कामेसण	१४८
काय	५२, ११०, २४९, २९८, ३८२, ४४५, ४९६, ५०४, ५०८, ५४७, ६१९
कायवक्क	४४५
कारित	१५२
कारवेज्जा	४९४
कारवेती	३७७
कारवं	१३
काल	९४, ११४, २३९, ३५१, ५९४,
कालमाकंखी	५३४
कालातियारं	५५६
कालुणिया	१०५, १९०
कासव	११७, १३५, १६२, १९५, २२३, २४५, ३०१, ३५८, ५०१, ५२८, ६२७
कासवगं	२८३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कासिय	१०५
कासी	२६५
काहिं	२६८
काहित	१३८
किंचण	४१, ८५
किच्चती	९५, ९६
किच्चा	१०, ६१६, ६२७
किच्चोवदेसग	७६
किट्टं	४६५
किती	२१७
कित्ति	४५८
किब्बिसिय	७५
किमी	३१९
किरियवाद	५५५
किरियाकिरियं(रीणं)	३७८, ४८९
किरियावाइदरिसणं	५१
किरियं	५३५, ५३८, ५४२
किवण	१४६
किसामवि	२
किसे	९७
किह	६९
कीडापदोस	७०
कीतगडं	४५०
कीरति	५३, ५४
कीव	१८१, १९३
कीस	१९३
कुओ(तो)	१४, ४४, २३४, २३६, ६२६
कुंभी	३२३
कुकम्मि	३९८
कुजए	१३३
कुज्जा	२२२, २२३, २४४, २४५, २५९, ४७५, ४८२, ४९४, ५८५, ५८८
कुज्झ	११६, ५८८, ६३४
कुट्टं	२८५
कुणिम	२५४, ३२६
कुद्धगामिणी	१८०
कुप्प	२६१, ४६७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कुमारभूताए	२९१
कुमारा	३९०
कुमारी	२५९
कुम्म	३९५, ४२६
कुल	४, २५७, ४०३, ४०४, ५६७
कुलला	५२३
कुलिय	१०२
कुव्व—	२६२, २७४, ३७६, ३७७, ३८३, ४१७, ४१८, ६२८, ६२९
कुव्वं	१३, ५२९
कुसल	१३३, ३५४, ३९५, ५३६, ६०६
कुसील	२५८, २६३
कुसीलधम्म	३८५
कुसीलयं	४०६
कुहाडहत्था	३१३
कूड	३४४
कूरकम्मा	३१२
केयण	१७७
केली	१३३
केवलिय	३००, ५९४
केवली	५३४
केस	२८०
केसलोय	१७७
केसिंच(चि)	३०९, ५४४
केसिय	२८०
कोट्ट	३४२
कोल	३०८
कोलाहल	४६७
कोविय	५९२
कोस	२८९
कोहणे	५६१
कोहाकातरियादिपीसणा	१००
कोहं	३७७, ५३१, ६३५
कंक	६२, ५२३, ५२४
कंख	३०५, ३५१, ४०९, ४१०
कंख	६२०
कंचण	३५०, ३६३, ५०६
कंटइलं	३४२
कंटग	२५७
कंठच्छेदणं	२६८
कंडूविणट्ठंगा	१७४
कंत	३२६
कंतति	४२०
कंदू	३३३
खज्ज	३३३, ३३५, ३४६
खण	२९०
खणजोगिणो	१७
खणं	१६१
खत्तिय	१६८, १९६, ४३८, ५६६
खत्तीण	३७३
खय	१०३, ५४९
खवितरया	१६४
खार	३९३
खारगलणं	२८९
खारपदिद्धितंगा	३२२
खारसिंचणाइं	२६७
खिप्पं	४२५
खिंसति	५७०
खुड्ड	५७६
खुड्डग	२८६
खुड्डमिगा	४९२
खुड्डिय	१८४
खुर	३०७, ३२१, ६२०
खुरासिय	३२८
खेयन्न(खेतण्ण)	३५४, ६१९
खोतोदयं	३७१
खंत	४३५
खंध	१७
गच्छ	४६, १५५, ३०४, ३५०, ५७६
गच्छन्ता	२७
गडिता	४८८
गढिय	७४
गता	१८१
गतिं	५७२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
गती(ति)	१५९, १६४, १६८, ५७४
गद्दभा	२२९
गब्भ	२२, २७
गब्भत्था	९०
गब्भाइ	३९०
गमे	१८६
गय	२०३
गरहिया	५७५
गरुल	३७२
गल	३२२
गले	३०९
गवं	१४७
गहण	२०४
गहाय	१३३, ५६१, ५७७
गहेज्जा	४७४
गहेतुं	३४५
गाढोवणीयं	३११, ३२०, ३३९
गाडं	३१६
गामकुमारियं	४६५
गाम	१७१, ५१२, ५७३
गामधम्म	१३५, ५२९
गार	१५५, ४०३
गारव	४७२, ५६८
गाहती	९२
गाहिय	१०८
गिण्ह	१३४
गिद्ध	९४, २०३, २६०
गिद्धनदा	१५०
गिद्धि	४२३, ४८२
गिद्धुवघायकम्मग	४५१
गिम्हाभिताव	१६९
गिर	५१३
गिरि	३६३, ३६५
गिरीवर	३६६
गिलाइ	२६५
गिलाण	२१२, २१५, २२२, २४५, ३३६
गिरि	२१८
गिहिमत्तं	१३०
गिहीते	५३९
गिहं	१८१, १८७, २०३, २६३, ४३०, ४८७
गिहंतर	४५७
गुण	१८२
गुत्त	१५७, ४८७
गुत्ती	५८४
गुलिय	२८४
गुरु	१४२
गुहा	३११
गेण्ह	२९३
गेण्हेत्तु	३२८
गेण्हेज्जा	५१०
गेह	४९६
गेहि	४०७
गोतण्णतरं	१११
गोते	५६२
गोतावायं	४६३
गोत्ते	५६६, ५९९
गोथमयं	५७१
गोरहगं	२९०
गंगा	३७२
गंड	२३४
गंता	१५१
गंतुं	१८८
गंथ	६, ५८०
गंथातीत	३५६
गंध	२८३, ३७०, ४४९, ५५६
गंधव्व	९३, ५४७
घडदासिए	५८७
घडिगं	२९१
घम्मठाणं	३११, ३२०, ३३९
घर	१०६, १८७
घाय(त)	३६, ४०, ६२, ६३, ३०४, ३९९, ४०५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
घायए	३
घास	७९
घासति	५६१
घिंसु	२८७
घोररूव	३०२
घंतमेसंति	५२५
चउत्थं	३७७, ५७१
चक्कं	६२०
चक्खु(क्खू)	२५१, ५४६, ५९२, ६२०, ६२६
चक्खुपह	३५४
चक्खुमं	६१९
चतुरंत	३५१
चत्तारि	१८, ३१२
चय—	९०, ९३, १८२, १८३, १८४, २९६, ३९०, ४२२
चयं	४७५
चर	७९, ९७, ११०, ११३, १२२, १३६, २४३, २४७, २७१, २८०, ४२८, ४४२, ४७५, ४७६, ४८१, ४९२, ४९६, ५०९, ५३४, ६३७
चरग	१२४
चरिया	४६६
चरिया-ऽऽसण-सेज्जा	८६
चारि	१७९
चिंत	२७०
चिंतयंता	५३७
चिट्ठंत(ती)(ति)	८३, ३१२, ३१९, ३२५, ३३७, ३६२
चिण्ण	१९९
चित्तमंतं	२
चित्तलंकारवत्थगाणि	२७१
चिंता	३३८
चित्तं	५६
चिरट्ठितीया	३०६, ३२२, ३३५, ३३७, ३४८
चिररायं	१५१
चिरं	२००
चुए(ते)	३९, ४८१
चेच्चा	११०, ४४३
चेच्चाण	४४३, ४८३
चेलगोलं	२९१
चोइज्जंत	२०३, २०७, २६५
चोतिते	५८७
चोदित	२०१
चोरो	१७९
चंडाल	४३८
चंद	३७०
चंदण	३७०
चंदालगं	२९०
चंदिमा	५१८
छक्काय	५०४
छण्णं(न्नं)	१३९, ४६२
छत्तोवाहणं	२८६
छत्तं	४५४
छन्नपद	२४८
छलायतण	५३९
छद्दि	४४५
छाए	४८७
छादते	५९८
छावएज्जा	४८७
छावं	५८२
छिंद	३०५
छिण्ण(न्न)सोए(ते)	५२०, ६१८
छिन्न(ण्ण)बंधण	४२०
छुब्भ	३३८
छेए	५८०
छेत्ता	४१५
छंद	१३२, ४८९, ५७७
छंदाणुवत्तग	१४२
जए	११६, १५७
जएज्ज	६०४
जग(गा)	६७, ८४, ९२, ४००, ४७९, ५२९, ६१०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
जगद्भासी	५६१
जगती	९२, ५२९, ५३२
जगभूतिपण्ण	३६६
जगसव्वदंसि	१४१
जच्चणीए	५६३
जणा	२०, २५, ५७, १०४, ११२, १४२, १७०, १८६, ३८०, ४९९, ६१५
जणोववात	५५४
जत	४३५, ५१८, ५५१, ५९३, ३१७, ६३४
जती	३९६
जतुकुंभ	२७२, २७३
जमतीतं	६०७
जमलोइयाया	५४७
जम्म	२३
जम्मकाइ	६२५
जयमाण	४६६
जययं	९९
जरग्गव	२०२
जराउ	३८१
जराऊ	४४४
जरित	३९१
जल	३३७
जलण	८७, ३११
जलसिद्धि	३९७
जलियं(तं)(ते)	३०६, ३३०, ३६३
जलं	३३७, ६११
जविण	३३
जविताए	१८२, २०१, २२०
जसो	३६५
जसं	४५८
जसंसि	३५४
जस्सिं	४
जहातच्चेणं	३१८, ३२७, ३५३
जहाति	१११
जहाहि	२९३, ४९१
जाए	४९५
जाण	१३७, १४६, २०४, २०७, २४८, २५०, २५२, २६४, २८६, २८९, २९१, ३८२, ३९९, ४२५, ४९८, ५४३, ५४८, ५९१, ५९२, ६०४, ६३७
जाणगा(या)	१८, २१७
जाणासि	३५३
जाणाहि	३५४
जाणिय	१२१
जाणं	१, ५९, ३००, ६१२
जात(य)	७१, १९१, २९३, ४८९
जाता	२९०, ४०९
जातिअंध	५८, ५२६
जाति(ती)	३८९, ५५४, ५६६, ५६७, ६१३
जाति-जरा-मरण	१६०
जाति-जाती	३८३
जाती-जसो-दंसण-णाण-सील	३६५
जातीवहं	३८३
जामु	१८७
जामो	१८७
जायणा	१७०
जारिसं	३४९
जाल	६१४
जावते	७७
जिइं(तिं)दिय	४३१, ४६९, ५१२
जिण	१६१, ३५८, ४३७
जिणवयण	५९२
जिणवर	१६४
जिणसासणपरम्मुहा	२३३
जिणाहितं	४४२
जिणोत्तम	२७
जित	७६
जिब्भं	३२१
जिया	२८, ३०
जीव	३८७
जीवकाय	५०४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
जीवाजीवसमाउत्त	६५
जीवित ावणा	६१०
जीविय (त)ट्ठी	३०२, ४७५, ४८२
जीवियं(त)	५, ८९, ९८, १०६, १२६, १३१, १५०, १५२, १९४, २३९, ४७०, ४९६, ५५६, ५७९, ६१५, ६१६
जीवेज्ज	४०२
जीवंत	३१२
जुंजंति	१७४
जुज्झंत	१६५
जुतीमं	३५९
जुत्त	१५७, ३२९, ३३०
जुवती	२७१
जुवाणगा	३९०
जूरहा	२३१
जेतं	१६५, १६६
जेहिं	४
जोग	२५०
जोगवं	९९
जोति	२७३, ५४२
जोतिभूतं	५५३
जोतिमज्झ	३३८
जोय	८४
जोयति	३६४
जोयण	३६१
जोव्वणं	२३८
जोह	३७३
जंति	१४, ९८, १०८, १७५, २२१
जंतू(तु)	४५, ४६, ९४, ३९१, ५०२, ५७४
जं ता	३१
जंपंति	१०
जंसी(सि)	१३५, ३३१, ३३५, ३३७, ३४७, ३६२, ३६९
झाण	५२२, ५२३
झाणजोग	४३६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
झाणवरं	३६७
झियाति(ई)	३१०, ३६७
झियायंति	५२२, ५२४
झीण	२३८
झुंझिय	१७२
टंकण	२२१
ठाण	२८, ७५, ८७, ९३, १२२, ३३७, ३७८, ४२२, ५१२, ५८४, ६२१, ६२५, ६२७
ठाणट्ठित	१०४
ठाणी	४२२
ठित (य)	११९, २४१, ३५४, ३६२, ३६४
ठितप्पा	३५६, ४७८, ६३६
ठिति	३७५
डज्झ-	३०६, ३११, ३३०
डहर	९०, १०४, ५५२, ५८६, ५८७
ढंक	६२, ५२३
ढंकादि	५८१
णक्खत्त	५१८
णगसव्वसेट्ठ	३६०
णगिंद	३६४
णच्चा	२०, २५, १३८, १५७, २५७, २७०, ४२४, ४३६, ५५३
णण्णकडं	५४५
णण्णत्थ	४६५, ४६७
णत्थ	२६१
णभ	३६२
णमी	२२६
णय	१३७
ण(न)र	४, ७४, ९३, ९८, १०८, ११७, १४६, १५५, ३९०, ४७०, ४९३, ६२१
णरगा	३००, ३५०
ण(न)व	१८६, ६१२, ६१३, ६२८
णवणवति	३६१
णाइवातेज्जा	४२९
णाएण	१४१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
णाग	३७१
णागणिय	४०१
णाणसंका	५५९
णाणाविह	२६
णाणी	८५, २९८, ३५६, ३७५, ५०६,
णाणुजाणंति	४३१
णाणं (नाणं)	४१, ४३, ३५३, ३६८, ३६९, ५४४
णातयो(ओ)	१५८, १९१
णाती(ति)णं	१८०, २६०
णाते	३६९, ३७२, ३७३
णादिए	४२९
णाभिगच्छे	५८६
णामए	६३६
णायएहि	४२२
णायपुत्त	१६४, ३७२, ३७५
णा(ना)यओ(गो)	११०, १८३, ४४०, ४४३, ६०७
णायगा	५४६
णायमेज्ज	४५५
णारंभी	४४५
णालिय	४५४
णालं	४४, ४४१
णावऽवंगुणे	१२३
णावा(नावा)	५८, ३०८, ५२६, ६११
णास	२७३
णाहिसि	९६
णिंतो	४६
णिकामएज्जा	४८३
णिकामयंते	४८३
णिक्कसे	५८३
णिक्किंचणे	५६८
णिक्खम्म	५६७
णि(नि)गिण	९७, १७४
णि(नि)ग्गंथ	२५७, ४६०, ६३२, ६३३, ६३७
णिचय	४८१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
णिच्चणिच्चेहि	३५५
णिच्चं	५०९
णिच्छवत्थ	४३
णिज्जंतय	५८६
णिण्णामए	५७१
णितिय	८१
णि–दुधूय	४१०
णिब्भयं	२५४
णिय	११९
णियते(ए)	२१७, ५४१
णियय	३१, २७०
णियागपडिवण्णे	६३७
णियोजयंति	३४०
णिराकरे	५३१
णि(नि)राकिच्चा	२२०, २४१, ५०८, ५३०
णिलिज्जेज्जा	२९७
णिव्वहे	४५९, ५९९
णिव्वाणवादी	३७२
णिसम्म	५९६
णिसम्मभासी	४८२
णिसिज्जं	४५७
णिसं	३०४
णिसंतं	३५३
णिस्संसय	४८५
णिहाय	४०१
णिहोणिसं	३०४
णीवार	२७७, ६१८
णूण	१४१
णू(नू)म	३९, ८७, २०४
णे	१०७, २७१, ४९९
णेग	२५३
णेज्जाहि	१०६
णेतारो	५५०
णेता(या)	३५८, ५९१
णेमि	२५५
णेय	४६१
णेयाउयं	१०९, ४२१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
णेयारं	३९६
णेरइए	३१४
णे(ने)व्वाण	५४, २४४
णंतकरे	५८३
ण्हुसा	४४१
तइ	३२४
तओ	५३, ५४
तक	४९, ५७६
तगरु	२८५
तगं	५८६
तच्छ	३१३
तच्छिय	२६७
तज्जातिय	२९६
तज्जित	२०२
तणफास	१७६
तणाइफास	४८६
तणं	१२३, ३८१, ४४४, ५०३
तण्हाइता	३२४
ततिया	४६२
ततोवमं	३०६, ३३०, ३६६
तत्त	६७, ६८, २१७, ३३०, ३३१, ३४०
तत्तजुग	३३०
तत्तबोधण	२२५
तत्थं	११८
तदणुव्विवागं	३५१
तप्प	३४२, ३५७
तब्भावादेश	४१३
तम	१४, १७५, ३५७
तय	१११
तयो	३४१
तर	२४२, ३०७, ४९७, ५०२, ५२८
तरितुं	३७६
तरुण	१५०, २३७, ५८१
तलसंपुड	३२२
तव	३७४, ४०७, ४३४, ५६४
तवस्सि(स्सी)	१०३, १०४, ४८४
तवेंति	३१६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तवोमयं	५७१
तवोवहाण	३७१
तस	८३, २४४, ३०३, ३५५, ३८१, ३८३, ३९९, ४००, ४७४, ५०४, ५०७, ५९३
तसथावरा	५०७, ५१४, ५७७
तहच्चा	५६३, ६२४
तहागय(त)	१२८, ५५०, ५५८, ६२६
तहाभूत	२८१
तहावेदा	२६४
तहिया	५४४, ६००
ताइ(ई)(यी)	१२७, १३४, ४८५, ५९९, ६०५
ताओ	२४८
ताण	७८, १५८, ३४८, ४४१, ५६७
ताणए	५
तात(य)	१८३–१८९
ताति(ती)	२७६, ६०७
तारा	३७०
तारागण	२२६
तारिसं	२०५, ४२७
ताल	९४
तिउट्ट	१, ५, ६११, ६१२
तिक्ख	३२१, ३३६
तिक्खसोता	३०७
तिगंड	३६१
तिण्ण	१४२, ६३०, ६३१
तितिक्ख	२६८, ४०८, ४८६
तितिक्खं-	४३६
तिप्पमाणा	३२२
तिमिसंधयार	३०२
तिरिक्ख	३५१
तिरिया	१२५
तिरियं	२१०, २४४, ३१०, ३५५, ४७४, ५०७, ५९३
तिवातइज्जा	३८६
तिलगकरणिमू	२८७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तिलोगदंसी	५९५
तिवातयंति	३२१
तिवाती	३०४, ३८८
तिवायए	३
तिविह	१२५, १६३, ५९५
तिव्वभिवेदणा	३१५
तिव्वाभिताव	२१६, ३०२
तिव्वं	१०, ४५, ९५, ३०३
तिसूलिया	३०८
तिहिं	८७
तीत	११५
तीत-उप्पण्ण-मणागताइं	५५०
तीरसंपत्ता	६११
तुच्छए	६००
तुट्ट	९०, ९४, १५०, ३९९
तुट्ठ	३२९
तेऊ	७, १८
तेजपुट्ठा	१७२
तेब्भो	८
तेय	१३३, २६७
तेल्लं	२८५
तंबतत्तं	३२४
तंबोल	२८९
थणती	१४९, ३०६
थणियं	३७०
थणंति	३२२, ३३०, ३३४, ३३६, ३४४, ४००
थब्भति	५६६
थाम	५२९
थावर	८३, २४४, ३०३, ३५५, ३८३, ३९९, ४७४, ५०७, ५९३
थिमित	२३५, २३६
थिर	३२८, ५८६
थूलं	३२९
थेरओ	१८४
थेरगा	३९०
थंडिल्लुस्सयण	४४७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
दक्खुवाहित	१५३
दग	२२७, २३५, २३६, ३९४
दगरक्खस	३९५
दगसत्तघाती	३९७
दगाहरणं	२८७
दगंसि	४०२
दट्ठुं(ट्ठु)	१५२, २६०, २६१, ३९१, ४००
दढधम्म	१६५
दढे	६१७
दत्तेसणा	७९, १७०, ५०९, ५३४
दमेज्जा	४०९
दरिसण	१९
दलाह	२१२
दवि	१०९
दविओवहाणवं	१०३
दविय	१०५, ११४, २५६, ४२०, ५८३, ५९४, ६३२, ६३३, ६३५–६३७
दसति	१७२
दह	३०५, ३८७
दाण	३७४, ५१६
दाणट्ठाए	५१४
दाणिं	२००
दार	१२३
दारगं	२९४
दारुण	१२९
दारूणि	२८२
दावरं	१३३
दास	२९२, २९५
दासामु	१८९
दासी	२५९, २६१
दिट्ठधम्मे	५७३
दिट्ठिमं	२२४, २४६, ६०४
दिट्ठी(ट्ठि)	५७, २१९, ६०४
दिट्ठे(ट्ठं)	१७६, ३९९
दियस्स	५८२
दियापोत	५८१
दिवि	३५८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
दिव्वगा	१२५
दिव्वयं	१३३
दिसा	१५१, ३०५, ३१०, ३५५, ४७४, ५९३
दिस्स(स्सा)	१८३, २०६
दिस्संति	४१२
दीण	४०५, ४७९
दीव	३५५, ४७०, ५१९
दीवायण	२२७
दीसइ	९
दीहएज्जा	६०२
दीहरायं	३७८
दीहा	३०८
दुक्कडकम्मकारी	३२७
दुक्कडिणो	३४४
दुक्कडियं	३०१
दुक्कडं	२६४, २६५, ३१५
दुक्ख	३१५
दुक्खखयट्ठयाए	३७९
दुक्खफासा	४१७
दुक्खविमोक्खया	३२
दुक्खविमोयगा	४३९
दुक्खि(क्खी)	९३, १५४, ३३५, ३४९
दुक्खं	२, १०, २४, २६, २८, २९, ४९, ६९, १४३, १७०, ३४८, ४०८, ४०९, ४७६, ५२५, ५४५, ६२३
दुगुंछमाणा	५५१, ५९९
दुगुणं	२७५
दुग्गं	३०४
दुण्णिबोह	६३१
दुण्णियाइं	३८४
दुत्तरा	२४०
दुत्तरं	४९७
दुपक्ख	६०, २१४, ५३९
दुपणोल्लिया	१७०
दुप्पतरं	३१०
दुब्बल	२०१
दुब्भगा	१७०
दुब्भि	४८६
दुब्भिगंध	३२६
दुमोक्खं	५४८
दुम्मति	४८, ५२५
दुरहियासया	१८१
दुरुत्तर	९९, १८२
दुरुद्धर	१२१
दुरुहितु	३४१
दुरूवस्स	३१९
दुरुवभक्खी	३१९
दुरुहिया	५८, ५२६
दुल्लभ	६२३, ६२४
दुल्लभा	८९
दुवे(ए)	३२१, ३४१
दुहओ(तो)	१६, ४५, ३३६, ५१७, ५४८, ६३७
दुहा	४११, ४१६
दुहावह	१२०
दुहावास	४२१
दुही	६२
दुहेंति	३१७
दुहोवणीताण	३१७
दुहं	१२०, १४०, १५९, १६०, ३०१, ४८१, ४९३
दूइज्जमाण	२००
दूरे	४०१, ४०३, ४९२
दूरं	४६, ११५
दूवणत	१३७
दूसएज्जा	४९५
देव	९३, १५५, ३५८, ३८०, ४९९, ५००, ६२२, ६३०
देवउत्त	६४
देवाहिपती	३५९
देविले	२२७
देसितवं	४६०
देह	१०२, ३२०, ३२८, ४८९, ५४३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
देहती	३५
देहि	८, १२, ९१
दो	४१२
दोण्ह	५९७
दोस	२००, २३४, २३६, ५०८, ६३४, ६३५
दंड	१८०, ३१८, ३३१, ३३९, ५७९
दंडपहं	५६१
दंतपक्खालणं	२८८, ४४९
दंतवक्क	३७३
दंसए	१२७
दंसणावरणंतए	६०७
दंसणं	३५३, ३६८
दंसमसय	१७६
दंसेंति	२५९
दंसं	४८६
धणं	४०३
धम्म	११५, ११६, ११७, ११९, १३४, १३६, १३८, १४२, १९४, २२३, २२४, २४५, २४६, २७१, ३५२, ३५४, ३५५, ३५८, ३६७, ३८०, ३८६, ४०४, ४२९, ४३७, ४६०, ४७३, ४८१, ४८८
धम्मट्ठ	६२४
धम्मट्ठि(ट्ठी)	१२८, १४०, १५७, ६३७
धम्मपण्णवणा	३८, २१९
धम्ममाराहग	४७
धम्मलद्ध	४०१
धम्मविऊ(दू)	२०, २५, ६३७
धम्मसार	४२४
धम्माऽधम्म	४९
धम्मिय	९५
धरणिंद	३७१
धरणितल	३४५
धाउ	१८
धाती	२५९, २९४
धार	१४५
धावति	४०१, ४०३, ४०४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
धिइ	३५४
धिइ(ति)मं	६३५, ४९५
धितिमंता	४६९
धीर	८१, ८२, २३९, ३५०, ३५७, ४०२, ४०८, ५०९, ५३४, ५४९, ५७७, ६२१
धुण–	३७६, ४८३, ६२८
धुणित्तए	१३७
धुणिय	१०२
धुत	४८८
धुयं	१३९, ४०९
धुवमग्ग	२६३
धुवं	९६, १०९, ३५१
धूण	४४७
धूतरय	२९९
धूयराहिं	२५९
धूयमोह	२९९
धोयणं	४४८
धंसयति	१०३
नक्कं	३२१
न(ण)गर	१७१, ५१२, ५७३
नगरवहे	३१७
नत्ताण	२०६
नट्ठसप्पहसब्भाव	२१३
नदी	२४०, ३४७
नमयंति	२५५
न(ण)रय	३०२, ३१९, ३४४
नक्खगह	१९२
नवसुत्तं	२९२
नाणप्पकारं	५५७
नाणा	९
नात(ता)	१३६, २०९
नालबद्ध	३५३
ना(णा)तिवेलं	४६५, ६०४
ना(णा)तिसंग	१९०, १९२, १९३
नाम	२३५, ३०५, ३१०, ३१३, ३३२, ३३४, ३३५, ३४३, ३४६, ३४७, ६१३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
नायपुत्त	२७, ३६५, ३७४
नारग	३०५, ३१३
ना(णा)री	२४०, २४१, २६६
नावकंख	४७०, ६१५
नावणए	६३६
नाहिंति	६९
निउंजमाण	४७७
निकामममीण	४८०
निकामसारी	४८०
निक्खम्म	४०५, ४९६
निक्खंता	४३४
निज्झाय	६२८
निज्जरं	५५५
निट्ठितट्ठा	६२२
निट्ठं	६२७
निद्दं	५८५
निमित्त	५४३, ५४४
निमंतयंति(तेंति)	१९६, २००, २५०, २५२
नि(णि)मंतण	२०३, २७६
निम्ममो	४४२
नियच्छइ	१०
नि(णि)यच्छति	३६, ४४, ४५, ४१८
नियतिभाव	१६
नियम	१९९
नियाणछिन्न	४९६
नियामित्ता	२२४, २४६
नियायट्ठी	४७
नियंठिया	४६२
निरवेक्खो	४४३
निरहंकारो	४४२
निरामगंध	३५६
निरावकंखी	४९६
निरुंभित्ता	२९७
निरुद्धगं	६०२
निरुद्धपण्णा	५४२
निरंतरं	३४८
निवट्टएज्जा	४९३
निविद्धाण	४३९
नि(णि)व्वाण	४७२, ४९४, ५०७, ५१७, ५१८, ५३०
निव्वाणसेट्ठ	३७५
निव्वावओ	३८६
निव्विंद	१५४
नि(णि)व्वुड	५३४, ६२७
निसद्द	३६६
निसामिया	६०३
निसामेज्जा	८०
निसितो	३०७
नि(णि)सीय-	२४९, ४६५
निस्सारए	४०६
निस्सारियं	५८२
निहाय	५७९
निहं	३३७
नीरय	७१
नीवार	२००
नीवारगिद्ध	४०५
नंदण	३६९
नंदीचुण्णगाई	२८६
पडस्स	५६
पकत्तित्ता	४१५
पकतंति	३२९
पकत्थती	२६५
पकप्पित(य)	२०७, २१९
पकरेंति	५४९
पकुव्व-	४७७, ४८०, ४८९
पकुव्वतो	३९७
पक्कम	९९
पक्खिप्प	३२०, ३२४, ३३३
पक्खी	३७२
पखज्जमाण	३३३
पगब्भती	१३१, १५२
पगब्भिणो	३४६
पगब्भिया(ता)	१३, १०८, १४६, २२०
पगास	१३९, ३५७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पगासणं	५९८
पगासियंसि	५९१
पचोइअ	१४७
पच्चक्खायपावए	४२४
पच्चणुहोति	३४८
पच्चुप्पन्न	१५२
पच्चुप्पन्नगवेसगा	२३८
पच्चंति	३०९
पच्छ	१४९
पच्छण्णभासी	६०५
पच्छा	७१, २३८, २३९, २५६, २७९
पजहे	४८७
पजहेज्ज	१२१
पज्जिज्जमाण	३२४
पज्जुवासिया	४८
पज्जोओ	२८२
पज्जोविता	३२२
पट्ठ	३२९
पट्ठि	२८२, ३४०
पड	३०२, ३१९, ३४५
पडिआह	६३३
पडिग्गाहे	२७६
पडिपुण्ण	५२०, ६२५
पडिपुण्णभासी	६०३
पडिपुण्णवीरिय	३६०
पडिमुज्झ	४६४
पडिबंध	१९१
पडिभाणवं	५९६
पडिभास	१७३
पडियच्च	३७८
पडियारग	१७३
पडिलेह	२०८, २८३, ३८२, ३९९, ५०५
पडिलेहिणो	२०८
पडिवक्ख	५०२
पडिवातएज्जा	६०५
पडिविरत	६३५
पडिसाहेज्जा	५००
पडिसाहरेज्जा	४००
पडिसुणेज्जा	५८८
पडिसेहंति	५१६
पडिहाणवं	५६९
पडुच्चा	३०३, ३८८
पडुप्पण्णं	६०७
पणया	१०९, १३९
पणामए	१३७
पणोल्ल	४२०
पण्णवेंति	२३३
पण्णसमत्त	११६
पणासमण्णित	२६६
पण्णसा	३५९, ५६९, ५७०
पण्णामयं	५७१
पण्णायते	३६४
पण्णे	३५५, ३६६, ५९८
पण्ह	५९७
पतिट्ठा	५१९
पतिट्ठाणं	५३२
पतितं	३३८
पत्ते	३६८, ६१८
पत्तेय	११, ११८
पत्थए	१०४, ४३०, ५३१
पत्थुता	२६३
पत्थेज्जा	४६८
पदाण	३१७
पदोसहेतु	६३५
पधावति	१९०
पपयंति	३२४
पब्भट्ठा	२६२
पभास	२१४
पभू	३७९, ५०८
पमाय(द)	४१३, ५८५, ५८८
पमायसंगं	५९५
पमोक्खो	४८४, ५४५
पयच्छ	२८४, २८८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पयपास	३५, ३६
पयहेज्ज	१४८
पया	१३२, ३३५, ४७५, ४७६, ४८७, ५४६, ५७५, ५८९, ५९४, ५९९
पयाता	१३६
पयंति	३१८, ३३३
परकिरिया	२९८, ४५४
परक्कम्म	१८८, २४८, ५८४
परक्कंतं	२३९, ४३२, ४३३
परगेह	४६५
परतित्थिय	३५२
परतो	४१६, ५५३
परत्था	३८४
परदत्तभोइ	६३३
परदारभोइ	५६६
परधम्मियाण	३०५
परपरिवाय	६३४
परभोयण	४०५
परम	१४५, २३०, ३६८, ४३६, ५१८
परमट्ठाणुगामिय	४४२
परमत्त	४५६
परमत्थि	३७५
परमायथट्ठिए	१५७
परलोग	१२०, १५२
परवत्थ	४५६
पराजयं	२०४
पराजिय	२०५
परिकप्प	३९३
परिगिज्झ	२
परिग्गह	११९, २३२, ४३९, ४४३, ४४९, ४८०, ४८५
परिग्गही	४४५
परिजाणिया	१, ४४५, ४५४, ४५६, ४५९
परिणाम	४२७
परिण्णय	७७, १९४, २४३, ४०२, ४२८, ४७२, ५३०, ६१०
परितप्प	२३८, २३९, ३४४, ४९०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परिताण	३३
परिताणियाणि	३४
परिदेव	१४९
परिनिव्वुडे	२२४, २४६
परिपच्चमाण	४७६
परिपीलेज्ज	२३४
परिभव—	११२, ५६९
परिभास	२११, २१४
परियत्तती	११२
परियत्तयंता	३१४
परियाय	६८, ८३
परिवज्जए	७९
परिवज्जएज्जा	४९२
परिवज्जयंते	५७८
परिवारिय	१८३
परिविच्छ	१६६
परिव्वएज्जा	४७३, ४८२, ४८७, ४९५, ५५२, ५७९, ५८५, ५९३
परिव्वएज्जासि	८८, २२४, २४६, २९९, ४३६
परिव्वते(ए)	७८, ११४, २१०, ४४३, ४६६, ५२८, ५२९
परिसप्पंति	१९२, २२९
परिसा	२६४
परिसंकमाणा	४९२
परिसंखाय	४००
परिहायती	१२९
परिहास	५९८
परिहिंति	२४९
परिहेत्ता	२७१
परीसहोवसग्गे	६३६
परे(परेणं)	१७६, ३२३, ३९०
परं	१२, ४४, ५०, ५२, ९६, १०७, ११२, १७६, २०९, ३४३, ३७९, ३८४, ४०९
पलिउंचण	४४७
पलिउंचयंति	५६०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पलिगोव	१२१
पलिभिंदियाण	२७९
पलिमंथ	४४८
पलियंक	४५७
पलियंत	९८, १७९
पलीणा	३९०
पलेंति	८४
पलेति	१३२, ५६५
पवक्ख–	२०७, ३१८, ३२७
पवज्जमाणा	३३१, ३३२, ३४७
पवड्ढई(ती)	४३९, ४८९
पवत्तगं	६२८
पवदंति	२६३, ३९२
पवाद	२७२
पविउं	५८१
पविज्जलं	३३१, ३४२, ३४७
पविट्ठ	१७७
पवुच्चती(ति)	३६५, ४११, ५१९
पवेज्ज	३५
पवेदइस्सं	३०१
पवेदए	४३४
पवेदित(य)	९९, १०२, १९५, २२३, २४५, ४१९, ५०१, ५२८, ५५७, ६२७
पवेदियाई	३८२
पवेदेंति	४१२
पवेस–	२८८, ५९४
पवंच	४१०
पव्वइते	५६६
पव्वए	१०२
पव्वगा	१९
पव्वत(य)	२२१, ३४३, ३६३, ३६५
पव्वदुग्ग	३६३
पव्वहेज्जा	५८८
पसज्झ	१२९
पसिणायतणा	४५२
पसु	१५८, २९७, ४०३, ४९१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पसुभूत	२९५
पसंस	५०, १३९, ५१६
पस्सति	१६५, ५४२, ५६४
पह	४६
पहगंति	२७९
पहराहि	२८६
पहाणाति	६५
पाउ (प्रादुः)	५५७
पाउडा	१३२, १७५
पाउणंति	५१७
पाउल्लाई	२९२
पाएसु	२१५
पाओसिणाणादि	३९३
पागब्भि	३०४, ३८८
पाडिपंथिय	१७३
पाण	२, ४१, ८३, १००, ११८, १५४, १५५, २४२, ३०४, ३१८, ३५५, ३८१, ३८६, ३८७, ३८८, ३९४, ३९६, ४०६, ४२९, ४७४, ४७६, ५०४, ५१९, ५७९, ५९३, ६१७
पाणगं	२७६
पाणभूयविहेडिणो	४१४
पाणहाओ	४५४
पाणाइवाय	२३२, ६३५
पाणातिपात	४७८
पाणासि	४३५
पाणि	९२, १०१, १६०, १६३,१७२, ३०३, ४१४, ५१६
पाणं (पान)	५१०
पात(=पात्र)	२७६, २८२
पाताल	१९३
पातं(=प्रातः)	३९४, ३९८
पाद (य)	२७९, ३१३, ३२८, ३३९, ४२७, ४७४
पादुकरा	६३१
पादुकुज्जा	५५३
पादुरकासि	११७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पामिच	४५०
पायसं	२५६
पार	५८, ५२६
पारए	५६७
पारगा	२२, २५, ११९, ५९७
पारासर	२२७
पावएसु	४७७
पावकम्म	९८, ४७७, ६१२
पावकम्मी	५६१
पावगं	५३, ५४, ५७, २७४, ४२०, ४२७, ४३१, ६१२
पावचेता	३३५
पावधम्मा	५८२, ६००
पावलोग	१५१
पावविवेग	६०३
पावसंतत्ता	२६८
पावाउया	७२
पावादुया	५३५
पाविय	११२
पावोवगा	४१७
पावंति	६१६, ६२७
पास	९६, १०७, १८७, २४९, २५०, २५४, २५५, ४७६, ४८४, ५९२
पासणित	१३८
पासत्थयं	४०६
पासत्था	३२, २३३, २३७
पासबद्धा	४०
पासवण	४५५
पासह	९०, १४४, १५०
पासित	३४
पिउमातरं	१८५
पिंडवाय	२१२
पिट्ठ	१९२, २०४, २०९, २२९, २४१, ३२८
पिंडोलगाहमा	१७४
पिट्ठतो	६१६
पित(य)रं	१८५, २४७, ३८५, ४०३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पिता(या)	९१, १०७, १८४, ४४१, ४९१
पिय	४७९, ५७८, ६१४
पिलाग	२३४
पीढसप्पी	२२९
पीहे	१२३
पुच्छ	३००, ३५२, ४९९, ५००, ५९४
पुट्ठ	५२, ११५, १२३, १४३, १६९, १७६, १८३, २७४, ३०१, ३६२, ४०९, ४६६, ४८८, ५३७, ५६०
पुढवी	७, १८, ३८१, ३८७, ४४४
पुढवीजीवा	५०३
पुढवीथूभ	९
पुढो	२८, ३०, ७२, ९२, ११८, १५०, ३८८, ४००, ४१६, ४८०, ४८९, ५०३, ५९४, ६१७
पुढोवमे	३७६
पुढोसिया	५४७
पुण(पुणो)	२६, २८, ७०, ७५, १०८, १५४, १८८, २५५, २६८, २७७, २७८, ३११, ३१४, ३१७, ३२०, ३३३, ३३९, ४७९, ५१७, ५४७, ६२३, ६२४
पुणरावि	८९
पुणेगाऽऽहु	१५
पुण्ण	१२, ३१९, ५१३
पुत्त	५५, १६६, १८६, ४०३, ४४१, ४४३
पुत्तकारणा	१०५
पुत्तदोहलट्ठाए	२९२
पुत्तपोसिणो	२९३
पुप्फ	३७३
पुरक्खायं	५१
पुरत्था	३००, ३०१
पुरा	१३७, १४१, १६२, ३३१, ६३१
पुराकएहिं	३१८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पुराकाउं	७४
पुरिस	९८, २६६
पुरिसजातं	५६३
पुरिसादाणिया	४५०
पुरेकड	३२७, ६१४
पुलाए	४०६
पुव्व	३२५, ५०१
पुव्वकडं	६२८
पुव्वट्ठिता	३२
पुव्वमरी	३४५
पुव्वसंजो(यो)ग	७६, २४७
पुव्वं	२१९, २२८, ३४९, ६३५
पुव्विं	२२५
पूजयासु	१९७, १९८
पूति	४५०
पूतिकड	६०
पूतिकम्म	५११
पूयणकामए	२७५
पूयणट्ठी	४९५
पूयणपत्थय	१२६
पूय(त)णा	१२१, १५४, २३७, २४१
पूयणासते	६१७
पूयणं	४०७, ५७८
पूयफलं	२८९
पूया	५९०, ६३७
पेच्च	८९, ९१
पेच्चा	११
पेज्जं	६३४, ६३५
पेस	२८१, ३३१
पेसगपेसय	११३
पेसलं	२२४, २४६, ५६३
पेसाय	५३
पेसुन्न	६३४
पेस्स	२९५
पेह	१३७, २०४
पेहा	३५४
पेहाहिं	२८१
पोय	४४४
पोस(से)	१०७, १८३, १८५
पोसवत्थ	२४९
पंच	७, १५, १७
पंचम	७
पंचसिहा	३९०
पंचसंवर संवुड	८८
पंजर	४९
पंडगवेजयंत	३६१
पंडित(य)	११, १०९, ११४, ११८, १२९, १३४, १४३, ३८६, ४१३, ४१९, ४२५, ४२८, ४७२, ५३०, ५७१, ६२७, ६२८
पंडियमाणिणो	३१, ७६
पंथाणुगामी	४६
पंसुगुंडिय	१०३
फणिह	२८८
फरुस	११५, १८१, ५५८, ५८८, ६००
फल	१८०, २९३
फलग	३१३
फलगावतट्ठा(ट्ठी)	३४०, ४१०
फास	१८१, ३२६, ३४८, ३९४, ५३३
फुरंते	३१४
फुस	३४८, ५३३
फुसंता	३९४, ३९८
फुसंताण	३९८
फंद	२५५
बद्ध	३६, २५५, २७०, ३४६
बला	३३१, ३४२
बलि	३४२
बहित्तो	५८३
बहिद्धं	४४६, ६३५
बहु(हू)	११८, १२९, १४२, १४९, २३१, २६३, २९५, ३०४, ३८८, ३९४, ४१८, ४७१, ५४०
बहुकूरकम्मा	३२५, ३३७, ३४३, ३४६, ३८३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
बहुगुणप्पगप्पाइं	२२२
बहुजणणमण	११७
बहुणंदण	३६२
बहुमाया	१३२, २७०
बहुस्सुय	९५
बहुगुणाणं	५५९
बहूजणे	५७४
बांधव	४९१
बाल	४, ११, १७, ३१, ७६, १३१, १५८, १७९, १८०, २३३, २६५, २७५, ३००, ३०२, ३०४, ३१२, ४१३, ४१८, ४१९ ४७७, ४८०, ४८९
बालजण	१३१, १५२
बालपण्णे	५७०
बालागणीतेयगुणा	३२३
बालिस	३९१
बाहु(हु)	२२६, २४९, ३२९
बिंबभूतं	५६४
बितियं	२७५
बीओदगं	२११, २२८, ५२२
बीयकंदाति	४०२
बीयं	१८७, २२७, ३८१
बीयाति	३८९
बीयादि	३८९
बुइए	१३४
बुज्झ	८९, १५०, २७७
बुज्झिज्ज	१, ३५०
बुद्ध	१९५, ४३३, ४६८, ४७८, ५१८, ५२१, ५९१
बुद्धमाणि	५२१
बुयाऽबुयाणा	३९०
बुहा	५८९
बूया	६८, २७१, ४२९, ४९४
बूहि	३००, ४९८
बेंति	२६८
बोक्कसा	४३८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
बोलेंति	३०९
बोहि	१६१
बंध	१७९, २५४, ३८४
बंधणं	१, २३९, ४२०, ४७०
बंधणच्चुत	९४
बंधणुम्मुक्का	२३९, ४२०, ४७०, ६१५
बंधिउं	१०६
बंधित्तु	३०९
बंधिऊणं	३१३, ३२८, ३३९
बंभउत्त	६४
बंभचेरे	७२
बंभचेरपराजिय	१७७
भगवाणुसासणं	१५६
भगवं	१६४, ६३२
भज्जा	४४१
भत्तपाण	८६
भत्तं	२९१
भम	७५
भय	९१, १२७, २०६, २९७, ३९१, ४६४
भयणं	४४७
भयभिन्नसण्णा	३०५
भयमाण	१२७
भयाउल	१६०
भयावह	५७७
भयंतारो	२७१, ६३७
भव	३४९
भव-	१४९, १६२, ५९७
(भविंसु—अभविंसु)	१६२, ६३०, ६३१
भवगहणं	५४८
भवाहमे	३२५
भविंसु	१६२
भविस्सइ(ती)	१८५, २८२
भवंत	१५९
भाया	४४१
भार	३२५, ४०९
भारवहा	२९३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भारिया	१०७, १८६
भाव	१६, ५३७, ५७६
भावणाजोगसुद्धप्पा	६११
भावविसोहि	५४
भास	९६, २३०, २५३, ४०६, ४३५ ४६१, ५१७, ५७५, ६०२,
भासवं	५६९
भासादुग्गं	६०१
भासादोस	४२७
भासिउं	६०४, ६०६
भासिय	४२
भिउंजे	६०३
भिंद	३०५, ३४०
भिक्खाचरिया·अकोविय	१६७
भिक्खुचज्जा	२०१
भिक्खुभाव	१९९
भिक्खू	७७, ७८, ८८, ९५, १०५, १२२, १२६, १२९, १४३, १५६, १६२, १७२, १७९, १८२, १९४, १९६, २१०, २११, २१४, २१८, २२३ इत्यादि
भिजाणे	६०२
भितावयंति	३३६
भिदुग्गा	३४७
भिदुग्गं	३०७, ३४७
भिन्नकहा	२५३
भिन्नदेहा	३४०, ३४५
भिन्नुत्तमंग	३१४
भिलिंजाए	२८५
भिसं	२४९
भिसंधए	६०३
भीरु	१७१, २०४,२०५
भुज-	६०, ९१, १३०, १९१, १९८, २१५, २३५, २३६, २७८
भुंजमाणा	५५
भुंजितुं	२१८
भुंजिया	२२६
भुज्ज	५९५
भुज्जो	३२, ७१, २२०, २६५, २७५, ४२१
भूत	३८५,३८८, ३९९, ६०९, ६१०
भूताभिसंका	५५१, ५९९
भूतिपण्ण(न्न)	३५७, ३६९
भूमि	३०६, ३३०, ३३१, ३४२, ३६२
भूमिचर	९३
भूय	५१०, ५३२
भूरिवण्ण	३६४
भेद	२७९
भेरव	१२४, १२६, ५८५
भोग	१९६, १९७, १९८, २७८
भोगकामी	२७८
भोगत्थाए	२९५
भोच्चा	२१५, २२६, २२७, २२८, २५६, ३९३, ५२२
भोम	३६३
भोयणं	२६१
भंज	३४०, ३४५
भंते	६३३
मइमं	४७३, ४९३, ५०५
मए	२८०
मग्ग	२१७, २३०, ४९७, ४९८, ४९९, ५२५, ५४६, ५९१, ६१६, ६३१
मग्गसार	५००
मग्गाणुसासंति	५८९
मग्गुका	५२३
मग्गू	३९५
मच्चिया	४१२
मच्छ	६१, ६३, १६९, १७७, ३१२, ३९५
मच्छेसणं	५२३
मज्ज	१११, ११२, १३१, ३९३
मज्झत्थ	८७
मज्झिम	३९०
मज्झे	३६६
मज्झेण	७७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मज्झिम	३६४
मणसा	५३, ५६, ११०, २७०, २९८, ४१६, ४२७, ४३०, ४४५, ५०८, ६१९
मणप्पदोसं	५९३
मणबंधण	२५३
मणुय	९८, १२५, १३५, ५८३, ५९९
मणुयामर	३५१
मणुस्स	१९३, २६०, ६२०
मणूसा	५४०
मणोरम	३६४
मण्ण(न्न)	५७, १५८, १५९, १६५, १६७, ५८१, ५८२, ६०७
मण्णंता	५२१
मतीमता	४३७, ४९७
मत्ता	१४२
मदाई	५७२
ममाइणो	१०७, ११९
ममाती(ति)	४, ४९०
मम्मथं	४६१
मयं(तं)	५३४, ६२९, ६३०
मरण	१४३, १७६, २०९, ५५४
मरणाभिकंखी	४९६, ५५६, ५७९
मल्ल	४४९
मसीभवंति	३१५
महत(तो)	१२१, १३६, ३६५
महती	२५९
महब्भय	४९३, ५१३, ५२७
महब्भितावं	३१०, ३१३, ३१९, ३४३
महब्भूया(ता)	७, ८, १५
महरिसी	१९७, २२७
महव्वय	१४५
महाकुला	४३४
महागिरी	५३३
महाघोर	५०१, ५२८
महाणुभाग(व)	३०१, ३५८, ३७०
महानागा	४३२, ४३३
महापण्णे	५०९, ५३४
महापुरिस	२२५, २२८
महाभवोघं	३७६
महामुणी	१२५, ४६०, ४९८, ६३३
महारह	१६५
महालय	३०९
महावराह	४०५
महाविहिं	१०९
महावीर	२७, ४६०, ६१३, ६१४, ६२९
महासढ	२६४
महासवा	१९४
महासियाला	३४६
महिंद	३६२
महीय	३६४
महुल्लावा	१८६
महेसि(सी)	६६, १३६, ३००, ३६८, ३७७, ५७२
महोघ	१४२
महोदधी	३५९
महं	११२
महंत	३१०, ३३७, ३४२, ३४४
महंतरं	१४२
महंताधियपोरुसीया	३२३
महंतिउ	३३८
मा	१३७
माइण	४१५
माइल्ल	२६४
माणणट्ठेण	५६५
माणबद्धे	५६६
माणव	६, ९०, ४८९, ५४६
माणि(णी)	११६, ६३४
माणुसत्तं	३९१
माणुसा	४९९, ५००
माणुस्सए	६२१
मार्ण	३७७, ४२८, ५३१, ५९८, ६३५
मात(य)रं	१८५, २४७, ३८५, ४०३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
माता(य)	९१, १०७, १६६, ४४१
मातिट्ठाण	४६१
मामए	१३८
मायण्णि	५६०
माया	६६, ९७, ३७७, ४१५, ४२८, ४७२, ५२०, ६३५
मायामोस	६३४
मार	२५, ६६
मालुया	१९१
मास	९१
माहण	६, ४१, ६७, ९३, ९५, १०३, १११, ११५, ११६, १३२, १३९, १९६, ३५२, ४३७, ४३८, ४९७, ५६६, ६३२, ६३३, ६३४
मिग (य)	३३, ३९, ४०, २५५, २९५, ३७२
मिच्छ	५९९
मिच्छत्त	२२१
मिच्छ(च्छा)दिट्ठी	३७, ४०, ५९, २३७, ५२४, ५२७
मिच्छादंसणसल्ल	६३४
मिच्छासंठियभावणा	१७८
मिज्ज	९७, १३१, ३१५, ३८३, ३९०, ६१३, ६१४
मित्त	४९१
मिलक्खु(क्खू)	४२, ४३
मिस्सीभाव	२६३
मुक्क	३५९
मुच्च	२, ९२, २५५
मुच्छ	७७
मुच्छिय(त)	४, ९५, १०८, १४६, १५०, १९३, २०३, २१२, २७९
मुट्ठि	१८०
मुणिवेजयंते	३७१
मुणी	७१, ७७, ८७, १०२, १११, ११२, ११५, ११६, ११९, १२४, १२८, १३१, १४३, ३००, ३६६, ३७०, ४०९, ४५५, ४६५, ४७२, ४७६, ४८१
मुदागर	३६०
मुद्धि	२७९
मुम्मुई	५३९
मुम्मुर	३०९
मुयच्चा	५७३
मुसल	३४५
मुसावाय	२३२, २४३ ४४६, ६३५
मुसं	६७, ३९७, ४२९, ४८४, ४९४
मुहमंगलि	४०५
मुहुत्त	२०५
मुहुत्तग	२३४, ३४३
मुहं	२८५, ३२९
मुंचेज	३५
मुंड	१७४
मूढ	३८, ४५, ३३२, ५८९, ५९०
मूढणेताणुगामि	४५
मूल	३२९
मेत्तिं	६०९
मेधावी(वि)	५५, ७२, २९८, ४२६, ४८१, ४९२, ५४९, ६१२, ६२६
मेयं	५८८
मेहावि(वी)	३८६, ४२३
मेहुण	२३२
मोक्ख	३९२, ३९३, ५९६
मोक्खविसारद	२१४
मोणपद	११३, ११८, ४६५
मोणं	५९६
मोयणा	५९७
मोयमेहाए	२८९
मोह	९८, १०८, १३२, १५४, २७७, ४९१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मोहणिज्ज	१५३
मंजुलाइं	२५३
मंत	४१४
मंतपद	५९९
मंता(ती)	४१८, ४९३
मंदय	२७१
मंदा	१०, १४, ३५, १६८, १६९, १७१, १७२, १७५, १७७, २०१, २०२, २२५, २२९, २४८, २७७, ३९६, ४९०
मंधादए	२३५
मंस	३९३
याण	१६६, ४८८
यावि	९५, ११३, १३८, ५८४
यंतसो	१४७
रओहरणं	२८३
रक्खण–पोसण	२६०
रक्खसा	९३
रक्खसाया	५४७
रज्ज	२७८, ४१७
रज्जहीणा	१६८
रणसीस	१६६
रत	४७८
रति	३६२, ३६९, ४८६, ५७४
रयण	४४८
रयावेहि	२८२, २८६
रथं	१०३, १११, ५१७, ६२९
रव	२६४
रस	३२४, ४४४, ५५६
रसयाभिधाणा	३८१
रसवेजयंते	३७१
रसंतं	३३८
रहकारु	२५५
रहस्सं	२६४
रहंसि	३२९
राईणिया	१४५
राओ	२९४, ५९१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
रागदोसाभिभूतप्पा	२२१
राति	८९
रातिंदियं	३२२
रातिणिय	५८६
रातो	२८२, ३४४, ४९०, ५५८
रामगुत्त	२२६
राय	९३, १९६
रायमच्चा	१९६
रायिहिं	१२८
रिसी	२२६
रीयति	११५
रुक्ख	१९१, ३६९, ३८१, ४४४
रुद्द	३०२, ३४१
रुयग	३३६
रुहिर	३१४, ३४५
रूव	१८, ४०१, ५४२, ५५६, ५७७
रोगदोसस्सिय	४१८
रोगवं	१४४
रोवं(यं)ति	१०५, १८३
लक्खण	५४३
लज्ज	११३
लद्ध	१४८, ४६८
लद्धाणुमाणे	५७६
लद्धुं	२०३, ३३६, ६२८
लभ–	१०४, १०६, ११९, १४०, ३१६
लवसत्तम	३७५
लवावसक्कि	१३०
लवासंकी	५३८
लवितं	४७१
लसुणं	३९३
लाउच्छेदं	२८१
लाढ	४७५
लाभट्ठी	६३७
लाभमयावलित्ते	५७०
लाभंतराय	५१५
लालप्पती	४९१
लावइज्जा	४०४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
लाविय	१०६
लित्त	२१६
लिस्स	२४८
लिएज्जा	६१८
लुंच	२८०
लुंप	२३१
लुत्तपण्णे	३११
लुप्प(प्पं)ती	४, २८, ९१, ९२, १०१, ४००, ५७७
लुप्पंत	४४१
लूस	१७२, १७८, ३०३, ४०१, ५९८
लूहं	१६७, २०२, २७१
लेच्छती	५६६
लेववं	१०२
लेस	४८७
लोइयं	१८५
लोउत्तम	३७४
लोए(गे)	९, १२, १४, १५, ४१, ६४, ६६, १७६, १८५, ४८८, ५४१, ५४६
लोगतं	१९५
लोगवाय	८०
लोट्टती	६२०
लोण	३९३
लोद्धकुसुमं	२८४
लोद्धं	२८४
लोभमयावतीता	५४९
लोभं	३७७, ६३५
लोमादि	१२५
लोय(ग)	६८, १०१, १०७, १३४, १८५, २४०, ३५०, ३७९, ४४६, ४४७, ४८८, ५४३, ५४६, ६१२, ६२६
लोल	३०९
लोलणसंपगाढ	३१६
लोहपहं	३३१
लोहविलीणतत्ता	३४७
लोहितपूयपाती	३२३
लोहितपूयपुण्णा	३२३
वई	५०, १७४
वइगुत्त	१२२
वइरोयणिंद	३५७
वइहिंति	१६४
वई	२१७, २१८, ४८७
वए(दे)	३५, ४१, ४७, ६७, ४५३, ४६३, ५१३, ५१५
वग्गुफलाई	२८१
वघातं	५७६
वच्चघरगं	२९०
वच्चसमूसियंगे	३१४
वच्चे	६३२, ६३३, ६३४, ६३५, ६३६, ६३७
वज्ज	२५७, २९८, ५०९
वज्जकरा	२९६
वज्जिता	३३
वज्झं	३५
वज्झस्स	३५
वट्टंता	२३२
वट्टमाणसुहेसिणो	६३
वट्टयं	९०
वड्ढती	५४१
वड्ढेति	३
वण	४५, १९१, ३६९
वणिय	१४५
वत	५३३
वत्तए	९, ४६३
वत्तव्वं	४६२
वत्थगंध	१९८
वत्थधुवा	२९४
वत्थयं	२८६
वत्थीकम्म	४४८
वत्थं	२७६, २८३, ४०१
वद	२७४, ३९५, ५८४, ५८८, ६०४
वदित्ता	४६२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वदित्ताणं	२६९
वद्धमाण	३७३
वद्धमंस	२६७
वद्धं	३२८
वमणंजण	४४८
वमंता	३४५
वय	१२९, १४३, २६५, ३०५, ३१६, ३९७, ५५८
वयण	६०३
वयसा	११०, १३२, २९८, ४१६ ५०८, ६१९
वयं	४७, १८७, १८९
वयंत	१७, ४३
वयिं	१२३
वर	४८४
वलय	२०४, ४९६
वलयायताणं	३६६
वलयाविमुक्के	५५६, ५७९
वलाइ	२०८
ववहारादी	१८९
ववहारी	२४२, ५०१
वस	७२, २६६, ३५०, ५८०
वसवत्ती	७३, २५७
वसु	५६५
वसुमं	५६४, ६१७
वसोवगं	३३६
वह	३४०, ५१६
वहंति	३४१, ६२०
वाइ	१४, २०, २५
वाउजीवा	५०३
वाऊ	७, १८, ३८१, ४४४, ६१४
वात(य)	५३३, ५४१
वादं	५६४
वायावीरियं	२६३
वायं(या)	२२०, २७०, ४३०, ४८९, ६०५
वारिय	३७९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वारिया	३७९
वारेउं	१८८
वालवीयण	४५४
वाससय	१५०
वासं	२९१, ३९६, ४२२
वाहं	१४७
वाहछिन्न	२२९
वाहि-मच्चु-जराकुल	२६
विउक्कम	६
विउक्कसेज्जा	५६५, ५७०
विउक्कस्स	३९
विउट्टणं	५५५
विउट्टितेणं	५८७
विउसेज्ज	४३६
विउस्स	५०
विउस्सिता(या)	६, ५०
विऊ(दू)	७९, १२०, १४८, २७२, ४००, ४६४, ६३७
विओवात	२०७
विओसज्ज	४९६
विओसियं	५६१
विंद	६०६
विकत्तंति	३२८
विकंथतिज्जा	६००
विगतगेही	३७६
विगत्तिऊणं	३३४
विगयगेही	८६
विगिंच	५७२
विगिंचिए	८७
विग्गहीए	५६२
विच्छते	१४७
विजाणाति	४२, ८२, ५९१
विजाणइ	६१३
विजाणाहि	२८७
विजा(या)णिया	६९, ८५, १६१, ५०६
विजा(या)णंति	६८, ४३४
विजोजयंति	३१८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
विजाति(इ)(ती)	१३, ५६, १५८, २३०, ५०४
विज्जभावं	५४४
विज्जा	९, ५०७
विज्जाचरणं	५४५, ५६७
विज्जापलिमोक्ख	५४४
विज्जं	७७, १२०, ३५६, ३९९, ४४५, ४५४, ४५६, ४५९, ५७७
विज्झंति	३०८, ३२९, ३४१
विदड्ढ	३३३
विणईसु	५३७
विणएज्ज	५७७
विणय	५३५, ५८०
विणस्सति	१६, ८१
विणास	८, १२
विणासयंते	३८९
विणासि	६८
विणिकस्स	३२१
विणिघाय	३८३
विणिहणेज्जा	५३३
विणिहंति	३९६
विणीय	४०७, ४८२
विण्णत्तिधीरा	५५१
विण्णप्पं	२९६
विण्णवणाहि	१४४
विण्णवणित्थीसु	२३४–२३६
वितक्क	४८
वितहं	६०२
वितिगिंछसमावण्णं	२०८
वितिगिंछाए	६०७
वितिगिच्छतिण्ण	४७५, ५३६, ५८५
वित्त	५, ११०, १५८, ४४०, ४४३, ४९१, ५८३, ५९४
वितिच्छेय	५१६
विदित्ता	३७९
विदुमं	१२१, १५९
विदूण	३०८
विद्धंसणधम्म	१२०
विद्धंसमाण	६२४
विधुणिय	१०३
विधूणयं	२८७
विधूमठाणं	३३४
विन्नाय	६१३
विपरीयास	८४
विप्पगब्भिय	३२
विप्पजहाय	२४७
विप्पडिएति	५४४
विप्पडिवण्ण	१७५
विप्पणमंति	५५१
विप्पमादं	५८०
विप्पमुक्क	७९, ४७६, ४८१
विप्परियासुवे(वें)ति	३८२, ३९१, ५४७, ५६८
विप्पहूणा	३२६
विबद्ध	१९०, १९२, ३४२
विभज्जवाद	६०१
विमण	१६९
विमुक्क	४९५, ४९६
विमुच्चती	१९
विमोक्खहेउ	४८८
विमोयणाए	५६७
वियड	७१, १३२, ४०१, ४०२, ४५५
वियत्त	६०६
वियागरे	४६१, ६२४
वियागरेंति	५९७
वियागरेंते	५८४
वियागरेज्जा	५५९, ५७४, ५९८, ६०१
वियाणे	६००
वियारं	३२९
वियाहिय	१४४, १६४
विरज्ज	२७८
विरति	११८, २४४, ५०७
विरय(त)	१००, १०९, १३५, १४२, २७१, ४००, ४०२ ४७८, ५२९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
विरतसव्वपावकम्म	६३४
विरम	९१
विरायते(ती)	३६०, ३६३
विराहित्ता	५२५
विरुज्झ–	२२२, ५०८, ६१०, ६१९
विरूवरूव	२५०, २५२, ५४०, ६३६
विरेयण	४४८
विलंबगाणि	३८८
विवज्जेज्जा	२४३, ४६१
विवण्णचित्त	३४२
विवरीतपण्णसंभूत	८०
विवाद	४५३
विविंच	५७७
विवित्त	१२७, २४७
विविहठाण	४२२
विवेक(ग)	९६, २५६, ४०९, ४६८, ४७८
विसएसणं	५२४
विसएसिणो	४४०
विसण्णमेसी	४८०
विसण्णा	२४२, ५४८
विसण्णे	२७५, ४७९
विसम	६१, १०८, १२४, ३४४
विसमिस्सं	२५६
विसमंत	३६
विसय	४३, ४८५
विसयपास	२७७
विसयंगणाहिं	५४८
विसलित्तं	२५७
विसारए	५६९
विसारते	५९६
विसिट्ठ	३५८
विसीय	५८, १४७, १६८, १६९, १७१, १७२, १८२, २०१, २०२, २२५, २२९, ५२६
विसुद्ध	१५६
विसूणिलंगा	३३५
विसोहइत्ता	३६८
विसोहिय	२१९, ५५९
विहत्तु	३२०
विहत्थिमेत्तं	३२१
विहम्म	३२८
विहर	९९, १४०, २५१, २५८, २८०
विहाय	५८०
विहारगमण	१९७
विहिंसएज्जा	६०२
विहूणिय	३९
वीतगेही	४३५
वीमंसा	४४
वीर	१, ९९, १००, १०९, २९९, ३७६, ४११, ४३२, ४३३, ४६९, ४७०
वीरत्तं	४११
वीरिय	३६०, ४११, ६२८
वीससेणु	३७३
वुच्च	४११, ४६७
वुज्झमाण	५११
वुड्ढ	९०, १०४, ५५२, ५८६, ५८७
वुड्ढि	३८९
वुत	४२, ६६
वुसि(सी)मं	५८२, ६१०
वुसिय	८६
वुसीमतो(ओ)	४२९, ५११, ६१०
वेगंतवदातसुक्कं	३६७
वेणइया	५३७
वेणइयाणुवायं	३७८
वेणु	२१८
वेणुदेव	३७२
वेणुपलासियं	२८४
वेणुफलाइं	२८५
वेतयंती	३६९
वेतालिय	३४३
वेतालियमग्ग	११०
वेद	२८, ३०, ५२, ३२७, ३४९, ३६२
वेदयित्ता	३५१
वेदेही	२२६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वेधादीयं	४५३
वेयइत्ता	३७८
वेय(त)रणी	२४०,३०७
वेयाणुवीइ	२६५
वेयंति	३८४
वेर	३, ४१०, ४३९ ४८९
वेराणुगिद्ध	४८१
वेराणुबंधि	४९३
वेरी	४१७
वेसालिया	६१, ६३
वेसालीए	१६४
वेसिथा	४३८
वेस्सा	४३८
वेह	३२०
वेहासे	९६
वोदाण	५९६
वोसट्ठकाए	६३२, ६३३, ६३५, ६३६, ६३७
वोसिज्ज	२१०
वोसिरे	२४३
वंचइत्ता	३२५
वंचयंति	५६०
वंभ	५४१
वंता	३७७
वंति	५४१
वंदण	१२१
वंदणपूयणा	४५८
वंफेज्ज	४६१
सउणी	४९, १०३
सए	४२६
सअंगाइ	४२६
सकम्मविरिय	४१९
सकम्मुणा	३९१, ४४१, ५१९
सक्क	३५९
सक्कार	६३७
सगडं	४१०
सगा	१८४
सगिरा	५३९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सग्घे	१९७
सच्च	१५६, ३७४, ५३७, ६०९
सच्चरत	४८४
सजीवमच्छ	३१४
सजोति	३०६, ३३०
सडिंडिम	२९१
सड्ढी	६०, ५१२
सढ	१६०
सणप्फय	३३३
सणियाणप्पओगा	५७५
सण्णिसेज्जा	२६२
सत(य)	३२५, ३६१
सतग्गसो	३८४
सततं	८७
सतिविप्पहूणा	३०८
सतंसे	४०४
सत्ता	६, २६०, ४७६, ४८०, ५०३, ५५५
सत्ति	३०७
सत्तु	३३९
सत्तोवपातिया	११
सत्थादाणाइं	४४६
सत्थार	५५८
सत्थारभत्ती	६०५
सत्थं	२८६, ३३४, ४१४
सदा(या)	८८, ११३, ११६, ११७, १५७, १६४, १७०, २७८, २११, ३२०, ३३७, ३३९, ४३५, ४६४, ४६८, ५१८, ५२०, ५९३, ६०९, ६१८, ६३४
सदाजला	३४७
सद्द	१७१, २५२, ३०५, ३१७, ३७०, ४०७, ५५६, ५८५
सद्द-फास	४७१
सद्दमहप्पगास	३६३
सद्दह–	१५३, २७०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सद्दहंता	३८०
सद्धियं	२५१
सन्ना	९८
सन्नि	३७६
सन्निधाणाए	२८५
सपरिग्गहा	७८
सपरिमाण	८२
सपेहाए	४४२
सप्पि	३३८
सफलं	४३२
सबीयगा	४४४, ५०३
सभा	३७५
सम	११४, १२४, १४४, १४६, २६२, २८५
समज्जिणित्ता	३२६
समण	६, ३७, ४१, ५९, ६३, ६७, १०४, ११४, २०६, २६१, २६२, २७१, २७२, २७८, ३५२, ३५५, ३७४, ५२४, ५२७, ६३२, ६३३, ६३५
समणव्वदे	३८५
समणुजाणाहि	२८३
समभिजाणे	२५१
समभियावन्नं	२९१
समय	११३, ११५, ११८, १५५, ६०१
समयाणुपेही	४७९
समयाणुसट्ठे	५८७
समयातीतं	४७१
समागम	४१०
समायरे	२२२
समारभित्ता	३१२, ३१८
समारभेज्जा	३८५, ३८६
समारभंति	३३९, ३८७, ४१५, ४२५
समारंभ	५५, ५१०, ५१२
समालवेज्जा	६०३
समव्वय	५८६
समाहट्टु	४३६, ४८७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
समाहरे	४२६
समाहि	१३७, ४७३, ४७८, ४९४, ५५८, ५८३, ५९४, ६०४, ६०६
समाहिजोग	२६२
समाहित(य)	११४, १२२, १४०, २११, २२३, २३०, २४५, ३१०, ३८०, ५२१
समाहिपत्त	४१३, ४८५, ४८७, ५७०
समिक्ख	३५५, ३८६, ४८१, ४९२
समित(य)	८८, ११६, २४३, ३५५, ५९४, ६०३, ६३४, ६३७
समिती	५८४
समीकत	१८९
समीरिय	३४२
समीहत	४२१
समीहं	५९६
समुग्गर	३४५
समुच्छे	१२३
समुट्ठिय (त)	१००, १०५, १३५, १३६, १४१, १९०, २१०, ६०१
समुद्द	२४२, ३७६, ५०१
समुद्दिस्स	५१०
समुपेहमाण	५७९
समुप्पन्ने	४, २९३
समुप्पाद	६९
समुवट्ठित	४२४
समुस्सए	६२३
समुरसए	६२३
समुसिता (या)	३२३, ३३५
समूसितं	३३४
समेच्च (चा)	५४५, ५७५
समोसरण	५३५
समोसवेंति	३३४
सम्मता	२४०
सम्मत्तदंसिणो	४३३
सम्मं	९९, ५८६, ५८९, ५९०, ६०५
सय	२६५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सयकम्म	२४२
सयकम्मकप्पिय	१६०
सयण	१२२, १९८, २५०
सयणासणे	५८४
सयपाणि	२९७
सयायकोवा	३४६
सयं	३, १०, २९, ३० ४१, ४३, ५०, ६८, ७२, १८७ ३४८, ४९४
सयंकड	५४५
सयंभु	६६
सयंभू	३७१
सरहं	३१७
सरण	५७, ७६, १५८, १५९, २२१, ४५७
सरती	१८०
सरपादग	२९०
सरय	७१
सरयंति	३१८, ३२९
सरसंवीत	१८१
सराइभत्तं	३७९
सराइभोयण	१४५
सरागत्था	२१३
सरीर	१२
सरोसं	३४५
सलिल	५४१, ५४८
सलिलं	३७२
सल्ल	१२१, ४२०
सल्लकत्तण	६३०
सवातग	१६८
सविसेसजुत्ता	५९०
सव्वकामसमप्पित	७३
सव्वगोत्तावगता	५७२
सव्वजगंसि	३५६
सव्वज्जुय	४७
सव्वट्ठ	११७
सव्वतो	४७६, ४८१, ५७७
सव्वत्थ	८२, १५५, १५६, २४४, ५०७
सव्वदुक्खविमोक्खण	४९८
सव्वदुक्खा	६११
सव्वदंसी	३५६
सव्वधम्म	४२३
सव्वधम्मा	३७५
सव्वप्पग	३९
सव्वफाससह	२९८
सव्वलोय	३५०, ४५८
सव्ववायं	३७८
सव्ववारं	३७९
सव्वसाहु	६३०
सव्वसो	१००, ४३२, ४३३, ४३६, ४६३, ५११
सव्वहा	१६
सव्वाणि	४७२
सव्वाहिं	२२०, ४०८, ५०५
सव्विंदिय	४७६
सव्वे	१६, ४१, ७२, ८४, १६०, १९४, ३१८, ४९१, ५०५, ५७९
सव्वेंदियाणि	४२७
सव्वेहि	४०७
सव्वो	१९९
सव्वं	५, १३, ३९, ४१, १५७, १८९, २४१, ३५१, ३७९, ४२०, ४३०, ४३१
	४७९
ससा	१८४
सह	२५८, २८०
सहसम्मुइए	४२४
सहस्स	३२५, ३४३, ३६१
सहस्सनेता	३३८
सहस्संतरिय	६०
सहा	१८७
सहिय(त)	१०१, १४०, १४२, १३४, १६१, २४७, ६३४
सहीवायं	४६३
साइमणंत	२६८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
साउ(दु)गाइं	४०३, ४०४
सागपागाए	२८२, २८७
सागर	२५९
सागारियपिंड	४५२
सातागारवणिस्सित	५७
सातागारवणिहुत	४२८
सातं(यं)	२३०, ३१६, ३८२, ३९४, ३९८, ३९९
सादियं	४२९
साधम्मिणी	२७२
साधुमाणी	५६०
साधुसमिक्खयाए	३५२
सामणिय	४०३
सामणेराए	२९०
सामली	३६९
सामाइय	१२७, १३०, १४१
सायाणुगा	१४६
सार	८५, ५०६
सारेंति	१३६
सारक्ख	८६
सारक्खणट्ठाए	५१४
सारेह	२१२
सारंभा	७८, २१९
सावज्ज	५२
सावासगा	५८१
सासत(य)	१५, ७४, ८१, ५४६, ५५४
साहइत्ताण	६३०
साहट्टु	४०१, ४५५
साहरे	४२७
साहस	२५१
साहसकारि	४९०
साहुजीवि	१९६, २११
साहू	५१९, ५३७
साहेंता	४९
सि	३२५
सिओदग	३९७
सिक्ख	३०३, ४२५, ४५३, ४६८, ५८०
सिक्खं	४२५
सिज्झिसु	३९४, ३९७
सिणाणादि	४०२
सिणाणं	४४९
सिणाति	४०१
सित(य)	८८, १०३, ३८८
सिद्ध	७४, १६३, २२८
सिद्धि	७३, ७४, २२५, ३६८, ३९४, ३९५, ३९८, ३९९
सिद्धिपहं	१०९
सिया	१४, ७६, ९५, ११३, ११८, १७६, १८८, २०९, २३४, २३६, ३९४ इत्यादि
सिरीए	३६४
सिरीसिवा	९३, १२४, ३९५
सिरं	३०४, ३३४
सिला	३०९, ३३२
सिलोग(य)कामी	४७९, ४९५, ५७८
सिलोग–पूयण	१५४
सिलोगं	४३४, ४५८
सिलोयगामी	५६८
सिवं	१६४
सिसुपाल	१६५
सिही	५२३
सीउण्हं	१३२
सीओदगपडिदुगुंछिणो	१३०
सीतफास	४८६
सीतोदगसेवण	३९२
सीतं	१६८
सीय	१९५, २७२
सीलं	३५३, ३६८, ३६९, ५५७
सीसं	३२०, ३४०
सीहलिपासग	२८८
सीहं	२५४, ३७२, ४९२
सुअ(य)	१४८, २०३, ६०५
सुअक्खातधम्म	४७५
सुअ(य)क्खायं	२६९, ४११, ४२१, ६०९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सुउज्जुयारे	५६३
सुक्कं	६२
सुगइ	५१
सुचिण्णं	५६७
सुज्झोसित	१३९
सुठिच्चा	५९५
सुण	४१९, ४२४, ४३७, ४७३, ५००, ५०२
सुणी	१७२
सुणेत्ता	३०५
सुणेहा	२७८
सुण्हा	२५९
सुत	१०५
सुतत्तं	३१६
सुतवस्सि	२५८, ४६९, ४७५
सुता	३०७, ३२३
सुतं	२६९, ४६०, ६२२
सुत्तं	६०५
सुदेसिय	१६४
सुदंसण	३६०, ३६५
सुद्दा	४३८
सुधम्मा	३७५
सुधीरधम्मा	५७२, ५७५
सुद्ध	७०, २६४, ४३३, ४९५, ५२०, ५२५, ५९६, ६०३, ६२५
सुद्धलेस्स	३६४
सुद्धसुत्त	६०६
सुनिरुद्धदंसण	१५३
सुन्नघर	१२३
सुन्नागारगत(य)	१२५, १२६
सुप्प(प)ण्ण	४६९, ६०१
सुप्पिवासिय	३६९
सुप्पुक्खलग	२८९
सुंफणि	२८७
सुबंभचेरं	५८०
सुब्भि	४८६
सुमणो	४६७
सुमूढ	४९०
सुयाहिए	६०९
सुरक्खिय	२५१
सुरा	५४७
सुरालय	३६०
सुलभ	८९, ९१, १६१
सुलूहजीवी	५६८
सुवण्ण	३६९
सुविणं	५४३
सुविभावितप्पा	५६९
सुविमुक्क	२९९
सुविवेग	१३९
सुविसुद्धलेस्स	२९८
सुव्वत(य)	९१, १५५, १६२, १७९, १९९, २४३, ४१२, ४३५, ६३१
सुव्वती	३१७
सुसमाहरे	४३०
सुसमाहित	२४१
सुसमित	६३७
सुसाधुजुत्ते	५८४
सुसाधुवादी	५६९
सुसामाइय	६३७
सुसिक्ख	४१४, ५८०, ६०४
सुसुक्कसुक्कं	३६७
सुसेहंति	१९०
सुसंजत	५१०, ६३७
सुसंवुड	११०, १४०
सुस्स	१०४
सुस्सूसमाण	४६९
सुह	२८, २९, ३९६
सुहदुक्खसमन्नित	६५
सुहरूवा	४६४
सुहि	२६०, ४२२
सुहिरीमणा	२९४
सुहुम	११६, १२१, १८२, २४८
सूईसुत्तग	२८९
सूतीगो	१९२
सूयर	२००

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सूर	१६५–१६७
सूरपुरंगमा	२०९
सूरिय	३५७, ३६२, ३६४, ५९१
सूरोदय	५९२
सूलविद्धा	३३६
सूला	३०८, ३२१, ३३६
सूवच्छेयाए	२८६
सेट्ठ	३६६, ३६९, ३७०, ३७१, ३७३–३७५
सेट्ठि	९३
सेण	९०
सेयविय	३०३
सेयं	२१६, २१८, २९१, ५८८, ५८९
सेव–	५७, ६०, १६७, २१४, ४०६, ५११, ५६७, ५७२, ५७५, ५९८, ६१५, ६२१
सेस	१३४
सेसग	१६१
सेह–	१०७, १६७, ५८२, ५९२
सेहिय	२९
सोगतत्ता	३३४
सोच्चा	४५, १५६, १९४, ४४३, ४८३, २७, ५२८
सोयकारी	५९४
सोयपलिच्छिण्ण	६३७
सोयरा	१८४
सोयरिया(य)	५, ३३६
सं	१११
संक–	३३, ३४, ३७, ३८, ६०१
संकमट्ठाए	२९२
संकलिया	३४६
संकिय(त)	३३, ३७
संखय	१११, ११२, १३१, १५२, २२४, २४६, ५९७
संखा	५९४
संखाए	५
संखेंदु	३६७
संग	१८२, १९३, १९४, ४०८
संगतिय	३०
संगाम	१६६, १७१
संगामकाल	२०४, २०९
संगामसीस	४०९
संछिण्णसोत	६३७
संजत	८७, १२३, १३८, १५४, १५५
संजम	११४, १४३, ३७८
संजमेत्ता	४७४
संजल	४६७
संजीवणी	३३५
संजोगा	२४१
संठव	२९४
संठवित्तए	१०५, १०६
संडासगं	२८८
संतच्छणं	३१३
संतत्त	१७७
संतप्पति	३३२
संता	३२, ३३, २९४, ५३६
संतावणी	३३२
संति	७,११,१५,१९५,२४४,५०७,५१२
संतिं (=शान्तिम्)	५५७, ५९५
संतिण्ण	१४४
संतिमे	५३
संतोसिणो	५४९
संतं	३१
संथरे	१२३
संथव	९४, १२१, १४८, २५९, २६२, २९६, ४८३
संथुत	६६
संदंति	५४१
संध	२११,४७२,५१८,५३०,५३१,६००
संधि	२०–२९, ६१८
संपगाढ	३३२,५४६
संपण्णे	६०९
संपति	१६३
तंयिसंप	३८७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
संपराय(ग)	३४९, ५१८
संपलिंति	३४
संपसारए	१३८
संपसारी	४५२
संपातिम	३८७
संपिट्ठं	२८५
संपुच्छणं	४५७
संपूयणं	४७९
संबद्धसमकप्प	२१२
संवाहिया	३४४
संबुज्झ-	८९,३९१,४९३
संभम	२२९
संमत	२२८
संमिस्सभाव	४८७,५३९
संमुहीभूय(त)	६१६,६२९
संलोकणिज्जं	२७६
संवच्छरं	५४३
संवदेज्जा	५९९
संवर	६९, ५५५
संवसे	४
संवास	२५६, २७२, २७३, २९६
संविज्जए	१९९
संविधुणीय	६३६
संवीत	१८०
संवुड	७१, ११०, ११७, १६३, २५४, ४३०, ५०९, ५३४
संवुडकम्म	१४३
संवुडचारि	५६
संसग्गि	१२८
संसग्गिय	४६४
संसय	४२२
संसार	५०, ५९, ११२, २१३, ३८४, ५४०
संसारचक्कवाल	२६
संसारपरिवड्ढण	७१
संसारपारकंखी	५९
संसारपारगा	२१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
संसुद्ध	११४
संसेदया	३८७
संसेय	४४४
संसेयया	३८१
संसोधितं	५९७
हण	१००, १६३, ३०५
हणंतं	३, ५१२
हण्णू	११५
हता	३४४
हत्थ	३१३, ३२८, ३३९, ४२७, ४७४
हत्थकम्म	४५३
हत्थपादछेदाए	२६७
हत्थऽस्स-रह-जाण	१९७
हत्थिवहं	३४१
हत्थी	१८१, १९२, ३७२
हम्म	३३२, ३३५, ३४३, ३४८, ५१४
हम्ममाण	३०७, ३१९, ४१०, ४६७
हर-	९०, ३९६, ३९७, ४४०, ४९१, ५८१, ५८२
हरए	११७
हरिय(त)	२२७, ३८८, ४५५
हरिस	१२५
हरिसप्पदोस	१७८
हवंति	२९२, २९४
हस	४६५
हायती	५४१
हासं	६००
हिंड	१६०
हिंस	५२, ८५, ३०३, ३५०, ३८५, ३८९, ५०५, ५०६
हिंसण्णितं	४८२
हिंसप्पसूताइं	४९३
हितदं	५७५
हितं	१३४, ५४६, ५८९
हियासएज्जा	४८६
हिरण्णं	१८९
हिरीमणे	५६२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
हीणनेत्त	५४२
हूीमतो	१२८
हुत	३९२, ३९८
हेउ	४२, ४०४
हेउय	१७
हेचा	७६, १४३, ३८५, ४०३, ५१७, ६२९
हेट्ठ	३६१
हेमन्तमास	१६८
हेमवण्ण	३६२
होइ(ति)	८, १२, ७१, ७३, १४७, २०५, २५१, २६०, २८१, ३०३, ३४८, ४०६, ४३२, ४३३
होंति	२६१
होज्ज	१३८
होलावायं	४६३
हंता	४१५
हंदि	१५३
हंस	२९४

[२] सूत्रकृताङ्गसूत्र[सूयगडंगसुत्त]द्वितीयश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अओमतेणं	७१८
अकडा	६५६
अकम्मभूमगाणं	७३२
अकम्मं	७०७
अकम्हादंडे	६९४
अकरणयाए	७०५, ८६७
अकस्माद्	६९८
अकिंचणा	६५३
अकिरिए	६८२
अकिरिया	६५१, ६५५
अकिरियाकुसले	७४७
अकिरियावादीणं	७१७
अकुसल	६४०, ६४१
अकेवले	७१०, ७१२, ७१३
अकोह	६८२, ७१४
अकंटयं	६४६
अकंते	६६९
अक्खयं	८३३
अक्खाय(त)	७५२, ७८३
अक्खोवंजण–वणलेवणभूयं	६८८
अक्खंति	७९८
अखेय(त)ण्ण(न्न)	६४०,६४१,६४२,६४३
अगणि	७०४
अगणिकाएण (णं)	७०४,७१०
अगणिकायत्ताए	७४३
अगणिकायं	६९६
अगणिज्झामिते	६४८
अगणीणं	७४-७४४
अगार	८५३,८५६
अगारपरिवूहणताए	६९६
अगारपोसणयाए	६९६
अगारहेउं	६९५,७००,७०९
अगारातो	८४९,८५३,८५६,८५७
अगारिणो	७९४-७९५
अगिलाए	६९०
अगंता	८०४
अगंथा	७१४
अग्गबीया	७२२
अग्गि	६५०
अग्गिथंभणयं	७१८
अग्गे	७१३
अघत्तं	८४७, ८५२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अचित्त	६८५, ७३८-७३९, ७४३, ७४५
अचियत्तंतेउरघरपवेसा	७१५
अच्चीए	७१४
अच्चंतविसुद्धरायकुलवंसप्पसूते	६४६
अच्छराए	७१०
अच्छेज्जं	६८७
अछत्तए	७१४
अजाणमाणा	८२५, ८३५
अजाणित्तिह	८३५
अजिणाए	६९६
अजीवा	७६६
अजोगरूवं	८१६
अज्जवियं	६८९
अज्जावेय(त)व्व	६७९, ७०६, ७२०
अज्जिणित्ता	८१५, ८२९
अज्जो	८७१
अज्झत्थिए	६९४, ७०२
अज्झयणे	६३८, ६९४
अज्झोरुहजोणिएसु	७२४
अज्झोरुहजोणिय	७२४, ७३१
अज्झोरुहत्ताए	७२४
अज्झोरुहसंभवा	७२४
अज्झोरुहाण(णं)	७२४, ७२९, ७३१
अज्झोरुहित्ताते	७२४
अज्झोरुहेसु	७२४
अज्झोववण्णा(न्ना)	७०६, ७१३, ८०८
अट्टज्झाणोवगते	७०२
अट्ठमे	७०२, ७१४
अट्ठाए	८५६, ८५७
अट्ठाण	८१९
अट्ठादंडवत्तिए	६९५
अट्ठादंडे	६९६
अट्ठि	६५०, ६७९, ६९६, ७०४, ७५३
अट्ठिमिंजपेम्माणुरागरत्ता	७१५
अट्ठिमिंजाए	६९६
अट्ठे	६४४, ७१५
अट्ठंसे	६४९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अडूढे	८४३
अणगार	६५३, ७०७, ७१४, ८०२
अणगारियं	८४८, ८५३, ८५६
अणज्जधम्मा	८२४
अणज्जे	८४०
अणट्ठाए	८६५
अणट्ठादंडवत्तिए	६९६
अणट्ठादंडे	६९४,६९६
अणट्ठे	७१५
अणणुतावियां	७५२
अणतिक्कमणिज्जा	७१५
अणतिवातियं	६८९
अणभिगमेणं	८७०
अणवकंखमाणा	८५७
अणवद(य)ग्ग	७१९, ७२०, ७५५
अणवलित्ते	७६१
अणसणाए	७१४–७१५
अणागतं	७८९
अणाढायमीणे	८६८
अणातिय	७२०
अणादि(दी)य	६५६, ७५५
अणायारं	७५४, ७५६, ७५८, ७६०, ७६४
अणारिय	६४६, ६६७, ६९४, ७०५, ७१०, ७११, ७१२, ८०४, ८१८
अणारंभ	७१३–७१४, ८५९
अणासव	७१४
अणिगूढाणं	८७०
अणिज्जूढाणं	८७०
अणिज्जाणमग्गे	७१०
अणिट्ठे	६६९
अणिधण	६५६
अणिम्मित(म्मेय)	६५६
अणियत्तदोस	८३९
अणिरए	६५५, ६५८
अणिसट्ठ	६८७, ८७०
अणिहे	८२८
अणुगमियाणुगमिय	७०९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अणुगाभिए	७०९
अणुगामियभावं	७०९
अणुगंतव्वा	७४५
अणुट्ठिता	७१०
अणुतावियं	८४७
अणुत्तर	७९९, ८५४, ८६९
अणुदिसातो	६४३
अणुदिसं	६८९
अणुधम्मो	८२१, ८२७
अणुपरियट्टिस्संति	७१९–८२०
अणुपविट्ठस्स	७१०
अणुपालेत्तए	८६५
अणुपालेमाणा	७१५, ८५६, ८५७
अणुपुव्वट्ठिय(त)	६३८, ६४०, ६४१
अणुपुव्वेण(णं)	६४६,७३२-७३५,७३७,८४८
अणुप्पगंथा	७१४
अणुप्पण्णंसि	७१४, ७१५
अणुप्पवादेणं	८५२
अणुवट्टिता	६७७, ६८९
अणुवधारियाणं	८७०
अणुवरया	६७७
अणुवसंते	६९४
अणुवीइ	६८९
अणुव्वते	७९२
अणुसूयत्ताए—अणुसूयाणं	७३८
अणेआउए	७१०
अणेगभवणसयसन्निविट्ठा	८४२
अणेलिसा	७५७
अणोरपारे	८३५
अणोवाहणए	७१४
अणंतकरा	७९६
अण्णमण्ण	७६१, ७८९
अण्णविहीए	८२१
अण्णाणयाए	८७०
अण्णाणियवादीणं	७१७
अण्णातचरगा	७१४
अतिआतरक्खे	७१०
अतिउट्टंति	६६१
अतियरंति	८४६
अतीत	६८०, ७०७
अतेणं	६९९
अत्थी	८१७
अत्थेहिं	८०२
अथिर	७८८
अदिट्ठ	८७०
अदिट्ठलाभिया	७१४
अदिण्णादाण	८५६
अदिण्णादाणवत्तिए	६९४, ७०१
अदिण्णं	७०१
अदुक्खं	६८२
अदुत्तरं	७०८, ७१४
अदंतवणगे	७१४
अद्धमास	७१३
अद्धमासिए	७१४
अद्धवेतालिं	७०८
अधम्मक्खाइ	७१३
अधम्मपक्खस्स	६९४, ७१०, ७१३, ७१७
अधम्मपलोइणो	७१३
अधम्मपायजीविणो	७१३
अधम्मलज्जणा	७१३
अधम्मसीलसमुदायारा	७१३
अधम्माणुया	७१३
अधम्मिया	७१३
अधम्म	६९४, ७१३, ७६७
अनिरए	६५१
अनिव्वाणमग्गे	७१०
अन्नउत्थिया	६४५
अन्नकाले	६८८, ७१०
अन्नगिलातचरगा	७१४
अन्नयर	८५५
अन्न (=अन्न)	६८८, ६९०, ७०८, ७१०
अन्न(अन्य)	६९७
अन्नहा	१०५
अन्निं (अन्याम्)	६९७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अपच्चक्खाणी	७४७
अपच्चक्खायं	८५२, ८५६, ८५८, ८६४
अपच्छिममारणंतियसंलेहणाझूसणाझूसिया	८५७, ८६५
अपडिबद्धा	७१४
अपडिविरता	७१०
अपत्तियबहुले	७१३
अपरिग्गह	६७७, ७१३, ७१४, ८६०
अपरिभूते	८४३
अपसू	६५३
अपस्सतो	७४८, ७४९, ७५१
अपासवो	७५२
अपुट्ठलाभिया	७१४
अपुत्ता	६५३
अपुरोहिता	६५६
अपेच्चा	८५६
अपंडित	६४०, ६४१
अप्पकंपा	७१४
अप्पडिविरता(या)	७१३,७१५,८५८,८६०
अप्पडिहयगती	७१४
अप्पडिहयपच्चक्खायपावकम्मे	७४७, ७४९, ७५१
अप्पत(य)र(रा)गा	८५२, ८५६, ८५८
अप्पणा	८६१
अप्पणो	८६९
अप्पतरो	७१३, ८५३, ८५४
अप्प(प)त्त	६३९, ६४०, ६४१, ६४२, ६४३
अप्पपरिग्गहा	७१५, ८६०
अप्पमत्ता	७१४
अप्पयरा	६६७
अप्पाउया	८६४
अप्पाण(णं)	७१४, ७८६, ८३५, ८३९
अप्पारंभा	७१५, ८६०
अप्पाहट्टु	६४५
अप्पिए	६६९
अप्पिच्छा	७१५, ८६०
अप्पियसंवासाणं	७१९
अप्फालेत्ता	७१०
अबाले	६३९, ६४०, ६४१, ६४३
अबोहिए	८११, ८१६
अबोहिय	७१३, ७१५
अबोहीए	८७०
अब्भक्खाणाओ	६८३
अब्भपडल	७४५
अब्भाइक्खंति	८४७
अब्भिंतरिया	७१३
अब्भुट्ठामो	८५४
अब्भुट्ठेंति	७१०
अब्भुट्ठेति	७०५
अब्भुवगतं	८५०
अभिओगेणं	८४६
अभिक्कमे	६३९, ६४०, ६४३
अभिक्कंतकूरकम्मे	७१०
अभिक्खलाभिया	७१४
अभिगत(य)जीवाऽजीवा	७१५, ८४३
अभिगतट्ठा	७१५
अभिगिज्झंति	७१०
अभिजोएणं	८४६, ८४८
अभिझंझाउरा	७१०
अभिणंदह	८४८
अभिधारयामो	७९९
अभिनिव्वट्टमाणा	७३२, ७३३
अभिनिव्वट्टित्ताणं	६५०
अभिभूय	६६०
अभिरूवा	६३८
अभिसमण्णागते	६६०
अभिसंवुड्ढा	६६०
अभिहडं	६८७
अभोच्चा	८५६
अमई	८०६
अमज्जमंसासिणो	७१४
अमणक्खस्स	७४८, ७४९
अमणामे	६६९
अमणुण्णे	६६९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अमाण	६८२, ७१४
अमाया	७१४
अमायं	७१८
अमितभूत	७४९-७५१
अमुच्छिए	६८३
अमुत्तिमग्ग	७१०
अमुयाणं	८७०
अमेहावी	६४०-६४१
अमोक्खाए	७८६
अय	७४५
अयगराणं	७३५
अयगोले	७१३
अयोमएणं	७१८
अरई	६६०
अरणीतो	६५०
अरतीरतीओ	६८३
अरविंदत्ताए	७३०
अरसाहारा	७१४
अरहंता	६८०, ७०७
अलसगा	७१०
अलाउयं	८१२
अलूसए	६८२
अलोए	७६५
अलोभ	६८२, ७१४
अवएहिं	७३१
अवगजोणियाणं	७३१
अवगत्ताए	७३०
अवगाणं	७३१
अवगुंतदुवारा	७१५
अवमण्णेति	७०३
अवराहंसि	७०४, ७१३
अवरं	८२०
अवहरति	७१०
अवहरावेति	७१०
अवाउडा	७१४
अविउस्सिया	८०९
अविण्णायाणं	८७०
अवितह	८५४
अविधूणिया	७५२
अविप्पइाय	८०७
अवियत्त	६४०, ६४१
अवियाइं	८४५, ८४६
अवियारमण-वयस-काय-वक्क	७४७, ७४९, ७५२
अवियं(अं)तसो	६५५, ६५७
अविरए	७५२
अविरतिं	७१६
अविरती	७१६
अविरते	७४७, ७४९, ७५१
अविविंचिया	७५२
अविसंधि	८५४
अविहिंसितं	६८८
अवंझा	६५६
अव्वत्तरूवं	८३३
अव्वयं	८३३
अव्वोगडाणं	८७०
अव्वोच्छिण्णो	८६६, ८७०
असच्चा	८१८
असण—पाण—खाइम—साइमेणं	७१५
असणेण	६५२
असण्णिकाय	७५२
असण्णिणो	७५१—७५२
असण्णिदिट्ठंते	७५१
असमाहडसुहलेसे	७०५
असलग्गत्तणे	७१०
असवणयाए	८७०
असिलक्खणं	७०८
असुभ	६६९, ७१३
असमुच्छिया	७५२
असव्वदुक्खपहीणमग्गे	७१०, ७१२, ७१३, ७१६
असहिज्जदेवाऽसुर-नाग-सुवण्ण-जक्ख-रक्खस-किंनर-किंपुरुस-गरुल-गंधव्व-महोरगादीएहिं	७१५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
असाहु	८१६
असाहू(धू)	६१५, ६५१, ७१०, ७१२, ७१३, ७१६, ७८०
असिणाइत्ता	८५६
असिद्धिमग्गे	७१०
असिद्धी	६५१, ६५५, ७७८
असीलं	८३१
असुभा	७१३
असुयाणं	८७०
असूई	७१३
असेसं	७८३
असंजते(ए)	७४७, ७५१, ७५२, ८२२
असंजयअविरयअपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे	७५१
असंतएणं	७४८, ७४९
असंविज्जमाणे	६४८, ६४९
असंवुडे	७४७, ७४९, ७५२
असंसइया	७०२
असंसट्ठचरगा	७१४
असंसुद्धे	७१०
अस्माकं	८५२
अस्समण	७९४, ८५५
अस्सायं(तं)	६७९, ७५३
अस्सिंपडियाए	६८७
अस्संजते(ए)	७४९, ८५४
अस्संजयस्स	८५४
अहट्ठे	८२०
अहणंतस्स	७४८, ८४९
अहमंसि	८६५
अहतवत्थपरिहिते	७३०
अहम्मिया	८५८
अहाकडाई	७६१
अहादरिसियमेव	८४५
अहापरिग्गहितेहिं	७१५
अहाबीएणं	७२३, ७३२–७३७
अहारिहं	७०५
अहालहुगंसि	७०४
अहालहुसगंसि	७१३
अहावका(गा)सेणं	७२३, ७३२–७३७
अहासुहं	८७३
अहिए(ते)	७०४, ७१३
अहिंसयं	८११
अहियासिज्जंति	७१४
अहिसमेति	७९३
अहीणं	७३५
अहे	८००, ८१७
अहेभागी	७३९
अहोनिसं	७५१
आइक्खतेण्हं	७८७
आइक्खमाणो	७८८, ७९०
आइक्खामि	६४४
आइक्खियव्व	७०५, ८५४, ८५५
आइक्खंति	७०५
आइगरे	७१८
आउए	८४६
आउं	८६०, ८६५
आउडिज्जमाणस्स	६७९
आउत्तं	७०७
आउमण्णहा	८४८
आउयं	८५०, ८५८, ८५९
आउसरीरं	७२३
आउसिणेहं	७३३
आउसो	८३७, ८४५, ८४७, ८५२
आउसंतेणं	६३८, ६९४
आउसंतो	८४५, ८४८, ८५१, ८५३–८५५, ८६६, ८६९
आऊ	६५६, ६७५
आएहिं	७३१
आओगपओगसंपउत्ते	६४६, ८४३
आगमि(मे)स्सा	६८०, ७०७
आगमिस्साणं	७१०, ७१३
आगमेत्ता	८६७
आगमेस्सभद्दया	७१४
आगमेस्सा	६८०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आगम्म	६४०–६४३, ८५४, ८५५
आगासे	६५६
आगंतागारे	८०१
आगंतुं	७२०
आगंतुं छेयाए	७१९, ७२०
आगंतुं भेयाए	७१९, ७२०
आचार्थं	७४९, ७५१, ७५३
आढाति	८६९
आणाए	८४१
आणवेमाणस्स	७१०
आतगुत्ते	७२१
आतट्ठी	७२१
आतपरक्कमे	७२१
आतहिते	७२१
आतहेउं	६९५
आता	६५०
आतोडिज्जमाणस्स	७५३
आदहणाए	६४८
आदा(या)णसो	८५८–८६२, ८६५
आदाणातो	६८३
आदाणेणं	७१०
आदाय	७५४
आदिकरा	७१८
आदियति	७०१
आदियावेति	७०१
आदियंति	७०१
आदेसाए	६८८
आन्नाहंसि	७१४
आभागिणो	७१९, ७२०
आभागी	६९६
आमयकरणिं	७०८
आमरणंताए	८५३, ८५८, ८५९, ८६०, ८६१
आमलए	६५०
आमलकं	६५०
आमंतित्ता	६४४
आयछट्ठा	६५६
आयजीविया	७८८
आयजोगी	७२१
आयजोणियाणं	७३१
आयते	६४९
आयत्ताए	७२८
आयदंड	८०९, ८११, ८२७
आयनिप्फेडए	७२१
आयपज्जवे	६४८
आयमणिं	७०८
आयरक्खिते	७२१
आयरियं	६५३
आयस्स	८०५, ८०७
आया	७४७
आयाणभंडमत्तणिक्खेवणासमित(य)	७०७, ७१४
आयाणवं	८४१
आयाणह	८५३, ८५५
आयाणियव्वं	८५३, ८५५
आयाणुकंपए	७२१
आयाणं	७३१
आयामेत्ता	६९८
आयारसीले	८३२
आयारो	६६१
आयावगा	७१४
आयाहिणं	८७३
आयाहिते	८४०
आयंबिलिया	७१४
आरण्णिया	७०६, ७१२, ८६१
आरामागारे	८०१
आराहित्ता	७१४
आराहेंति	७१४
आरिए	७१४, ७१५, ७१६
आरिय	६४६, ६६७, ७०५, ७११, ७३२, ८०३
आरुहेत्ता	८१४
आरेणं	८५४, ८५५
आरोप्प	८१५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आरंभट्ठाणे	७१६
आरंभयं	८०९
आरंभसमारंभ	७१०, ७१३
आरंभसमारंभट्ठाणे	७१६
आरंभेणं	७१०
आलावग	७११, ७२८, ७२९, ७४३, ७४६
आलिसंदग	७१३
आलुंपह	६५१
आलोइयपडिकंता	७१५
आलोएत्ति	७०५
आवसहिया	७०६, ८६१
आवसंति	८३७
आवि हुवेमो	७१०
आविद्धमणिसुवण्णे	७१०
आसण	७१३
आसमघातंसि	६९९
आसमस्स	७१०
आसव-संवर-वेयण-णिज्जर-किरिया-ऽहिकरण-बंध-मोक्खकुसला	७१५
आसालियाणं	७३५
आसुपण्णे	७५४
आसुरिएसु	७०६
आसुरियाइं	७०८, ८६१
आसंदिपेढियाओ	८५६, ८५७
आसंसं	६८२
आहट्टुद्दसियं	६८७
आहव्वणिं	७०८
आहाय कम्मं	७९३, ७९४
आहारगुत्ते	७४७ (७४६)
आहारपरिण्णा	७२२
आहारिया	८२१
आहारेंति	७२३
आहरेमो	७१०
आहारोवचियं	६७५
आहिज्जति	६९६
आहंसु	७४८
इंगालाणं	७१८
इक्कडा	६९६
इक्खागपुत्ता	६४७
इक्खागा	६४७
इच्चत्थतं	८१८
इच्चेवं	७५३
इच्छापरिमाणं	८५६
इच्छामो	८७२, ८७३
इड्ढीए	७१४
इणट्ठे	७५०
इण्हिं	७८९
इत्तरिए	७०३
इत्थिकामभोगेहिं	६५३
इत्थिकामेहिं	७१३
इत्थित्ताए	७३२, ७३४
इत्थियाओ	७९३, ७९५
इत्थिलक्खणं	७०८
इत्थीए	७३२-७३५
इत्थीगुम्मसंपरिवुडे	७१०
इदा(या)णिं	८५४, ८५५
इमे	७९९
इरियावहिए	६९४
इरियावहिया	७०७
इरियासमित(य)	७०६, ७१४
इसि	६९३, ८२६
इसीयं	६५०
इस्सरकारणिए	६५९, ६६२
इस्सरियमद	७०३
उक्कापायं	७०८
उक्कंचण	७१३
उक्खित्तचरगा	७१४
उक्खित्तणिक्खित्तचरगा	७१४
उक्खूतो	६५०
उग्गपुत्ता	६४७
उग्गमुप्पायणेसणासुद्धं	६८८
उग्गह(हि)ए	७१४
उग्गा	६४७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
उच्चागोता(या)	६४६, ६६७, ६९४
उच्चारपासवणखेलसिंघाणजल्लपारिट्ठावणिया-समित(य)	७०६, ७१४
उच्चावया	७१४
उज्जुया	७१८
उज्जोवेमाणे	७१४
उज्झिउं	६९६
उट्ठाए	८५४
उट्ठेइत्ता	८५४
उड्डहित्ता	७०४
उड्ढभागी	७३९
उड्ढसालाओ	७१०
उड्डाण	७१०
उड्ढं	८००, ८१७
उण्णिक्खिस्सामो	६४२, ६४३
उत्तरपुरत्थिमे	८४२, ८४४
उत्तराती	६४२
उदग(=उदक)	७१३, ७२९, ७४०, ७४१, ७४२
उदग(पेढालपुत्रः)	८४७, ८४८, ८५२, ८६७–८६९
उदगजाए	६६०
उदगजोणिय	७२९, ७३०, ७४०, ७४१, ७४२
उदगतलमतिवतित्ता	७१३
उदगत्ताए	७३०, ७४०, ७४१
उदगपोक्खले	६६०
उदगबुब्बुए	६६०
उदगसाला	८४४
उदगसंभवा	७२९, ७३०
उदय=उदक	६३९, ६४०, ६४१, ६४५, ७२९, ७३०, ७३१, ७४०, ७४१, ७४८
उदय	८०९, ८१०
उदय (पेढालपुत्रः)	८४५, ८४७, ८४८, ८५१, ८७०–८७३
उदेयट्ठी	८०५, ८०६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
उदरं	६७५
उदसी	६५०
उदाहडं	८३७
उदाहरेज्जा	८१९
उदाहरेज्जासि	८४१
उदाहु	८५३–८६७, ८६९
उदीणं	६४६, ८६५
उदीरिया	७०७
उद्दय	८१०
उद्दवइत्ता	६९६
उद्दवेयव्वा	६७९
उद्दविज्जमाणस्स	६७९, ७५३
उद्दवेत(य)व्वा(व्वो)	७०६, ७१९, ७२०
उद्दालेत्ता	७०४
उद्दिट्ठभत्तं	८२३, ८२६
उद्धियसल्लू	६४६
उद्धियकंटकं	६४६
उन्निक्खिस्सामि	६३९–६४१, ६४३
उन्निक्खेय(त)व्वं	६४०, ६४१, ६४२, ६४३
उप्पतणिं	७०८
उप्पताहि	६४३
उप्पतिते	६४३
उप्पण्णंसि	७१४, ७१५
उप्पलत्ताए	७३०
उप्पायं	७०८
उब्भिज्जमाणे	७३३, ६३५
उरपरिसप्पथलचरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं	७३५
उरपरिसप्पाणं	७३६, ७३७
उरब्भिए	७०९
उरब्भियभावं	७०९
उरब्भं	८२३
उरालमाहारं	७६३
उलूगपत्तलहुया	७०५
उल्लंबियगं	७१३
उवकरणं	६६७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
उवक्खडेत्ता	८२३
उवक्खाइज्जंति	७५१
उवक्खाइत्ता	७०९
उवचरगभावं	७०९
उवचरित्त	७०९
उवजीवणिज्जे	७१०
उवजीवंति	७१८
उवट्ठावेत्तए	८५४, ८५५
उवट्ठित	६८३, ६८९, ८५२
उवणेत्ता	७८७
उवदंसेभि	६४४
उवधारियाणं	८७०
उवलद्धपुण्णपावा	७१५
उवलभंति	६५०, ७१३
उवलित्ते	७६१
उववज(ज्जं)ति	८४६, ८५१, ८५२
उववत्तारो	८६१
उववन्ना(ण्णा)णं	८४६, ८४७, ८५१, ८५२
उववाइए	६४६
उवसंकमेज्जा	८५४, ८५५
उवसंत	६८२, ६८३, ६९४, ७१४, ८५२
उवसंपज्जित्ताणं	८७२, ८७३
उवागच्छति	८४५, ८७३
उवागच्छित्ता	८४५, ८७३
उवेति	८०१, ८०२, ८०४
उवेहाए	६६५
उव्वेहलियत्ताए	७२८
उसिणे	६४९
उसिणोदगवियडेण	७०४
उसुं	६९८
उस्सण्णं	७१३
उस्सासनिस्सासेहिं	७१४
ऊणातिरित्ता	८०१
ऊरू	६७५
ऊसविय	६९६
ऊसितफलिहा	७१५
ऊसिया	६३८
एक्ककारसमे	७०५
एगखुराणं	७३४
एगच्चा	७१४, ७१५, ८६०
एगजाया	७१४
एगट्ठा	६६४, ८४८
एगदेसेणं	७३२, ७३३
एगपाणाए	८५२
एगपाणातिवायविरए	८५१
एगंतचारी	७८७
एगंतदंडे	७४७, ७४९, ७५२
एगंतबाले	७४७, ७४९, ७५२
एगंतमिच्छे	७१०, ७१२, ७१३, ७१६
एगंतमेव	७८९
एगंतयं	७९०
एगंतसम्मे	७१४, ७१५, ७१६
एगंतसुत्ते	७४७, ७४९, ७५२
एतारूव	७१४, ८५४, ८५५
एताव	६५७
एतावया	८०६
एत्ताव	८६५
एत्थं	८५४
एलमूयत्ताए	७०६, ७१२, ८६१
एवमेयं	८७०, ८७१
एवमेव	६५०
एवामेव	६५०, ७४९, ८५३
एवंगुणजातीयस्स	७४८
एसकालं	८३२
एसणासमित(य)	७०७, ७१४
एसियं	६८८
ओबोलित्ता	७०४, ७१३
ओयणं	७३२
ओयं	७३२, ७३३
ओलोइए	८२०
ओलंबितयं	७१३
ओवणिहिता	७१४
ओवतणिं	७०८
ओसहभेसज्जेणं	७१५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
ओसहि	७१०, ७२६, ७२९, ७३१
ओसहिजोणियाणं	७३१
ओसा	७३९
ओसिंचित्ता	७०४
ओसोवर्णि	७०८
ओहयकंटकं	६४६
ओहयमणसंकप्पे	७०२
ओहयसत्तू	६४६
अकंडुया	७१४
अंके	७४५
अंगं	७०८
अंजणं	६८१
अंजू	६७७, ७९९
अंड	७३३, ७३५
अंडए	७१४
अंतचरगा	७१४
अंतजीवी	७१४
अंतद्धाणिं	७०८
अंतरदीवगाणं	७३२
अंतरा	६३९, ६४०, ६४१, ६४३
अंतलिक्खं	७०८
अंताहारा	७१४
अंतिए	६९१, ८६९, ८७२, ८७३
अंतो	७१३
अंतोसल्ले	७०५
अंतं	७२०, ७२१, ८५४
अंदुबंधणाणं	७१९
अंदुयबंधणं	७१३
अंबिले	६४९
कक्कसं	७१३
कक्खडफासा	७१३
कक्खडे	६४९
कच्छ० भाणियत्ताए	७३०
कच्छंसि	६९६, ६९८
कज्जति	७४७
कज्जंति	७१४
कट्ठ	६३९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कट्ठसेज्जा	७१४
कडगतुडितथंभितभुया	७१४
कडगा	६५६
कडग्गिदड्ढयं	७१३
कडुए	६४९
कडुयं	७१३
कढिणा	६९६
कणग	६६८
कण्णच्छिण्णयं	७१३
कण्हपक्खिए	७१०, ७१३
कण्हुइराहुरिंसता(या)	७०६
कतबलिकम्मे	७१०
कती	६९३
कत्थइ	७१४
कप्पति	८१४
कप्पावेति	७१०
कप्पितमालामउली	७१०
कप्पेति	७१०
कप्पेमाणा	७१२–७१५
कप्पंति	८५४
कप्पंतं	७१०
कब्बड०	६९९
कम्म	६४५, ८५०, ८६७
कम्म०	७३३, ७३४
कम्मकडाए	७३२
कम्मकराणं	६८८, ७१३
कम्मकरीणं	६८८
कम्मगतिया	७४६
कम्मगं	७६३
कम्मठितिया	७४६
कम्मणिज्जरट्ठताए	६९०
कम्मणियाण(निदान)	७२३, ७२४, ७२८, ७२९, ७३०, ७४०, ७४१–७४५
कम्मबितिए	७०३
कम्मभूमगाणं	७३२
कम्मविवेगहेउं	८११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कम्मुणा	७१३, ७४६, ८५०
कम्मे	७४७, ७४८
कम्मोवगा	७२३, ७२४, ७२६
कम्मोववण्णगा	७२३
कम्मोववन्ना	७२३, ७२५
कम्मंता	७१३, ७१५
कयकोउयमंगलपायच्छित्ते	७१०
कयरे	८४८
कयविक्कय	७१३
कयाइ	७५४
करए	७३९
करणकारवणातो	७१३
करलल	६५०
करतलपल्हत्थमुहे	७०२
करिंसु	७२१
करिस्सामो	८५६
करिस्संति	७१९–७२१
करेज्जा	८१७
करेंति	७२१
करेति	७५१, ८७३
करेमि	७५१
करेमो	७१०
करेह	८५६
करेहि	८७३
कलम	७१३
कलहाओ	६८३
कलुसं	७३२
कलंबुयत्ताए	७३०
कल्लाणगपवरमल्लाणुलेवणधरा	७१४
कल्लाण	६५१, ६५५, ७८१, १८२, ८६९
कल्हार०	७३०
कवड	७१३
कवालेण	६७९, ७०४, ७५३
कवि	६९८, ७१०
कविंजलं	६९८, ७१०, ७१३
कवोत(य)ग	६९८, ७१०, ७१३
कवोतवण्णाणि	६४८
कसाए	६४९
कसिणं	७१४
कसेण	७०४
कसेरुयत्ताए	७३०
कहेंतस्स	७९१
कहेंति	८३६
काऊअगणिवण्णाभा	७१३
काओवगा	७९६
कागणिमंसखावितयं	७१३
कागिणिलक्खणं	७०८
कामभोग	६४५
कामेसु	८०८
काय	७०४, ७३१, ७३२, ७४८, ७४९
कायगुत्त	७०७, ७१४
कायजोणियाणं	७३१
कायत्ताए	७२८
कायमंता	६४६, ६६७, ६९४, ७११
कायवत्तिए	७४८
कायसमित(य)	७०७, ७१४
कारणट्ठा	६८८
कारवेति	७५१
कारवेमि	७५१
कारवं	७५३
कारावेह	८५६
काल	८५७, ८६१–८६४
कालगत(य)	८५६, ८५७
कालमास	७०६, ७१३, ७१४, ८६१
कालेणं	८४२
कालेसुतं	६९८
किंचि	८५६, ८५७
किट्टए	६८९
किट्टमाणे	६९०
किट्टयंता	७९७
किट्टिते	६४४, ७९९
किट्टेमि	६४४
किणात्रेमाणे	६५७
किणं	६५७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
किण्हे	६४९, ८४४
कित्तिमा	६५६
किब्बिसिय	७०६, ७०८
किब्बिसाइं	८६१
किब्बिसं	७३२
किमणगा	७१०
किरिया	६५१, ६५५, ६५८, ७७२
किरियाठाण	६९४, ७००, ७०२, ७०३, ७०५–७०७
किरियं	६६४
किलामिज्जमाणस्स	६७९
किलामेतव्वा	७१९
कीडा	८३४
कीतं	६८७
कुंजरो	७१४
कुंडल	७१०
कुक्कुडलक्खणं	७०८
कुचका	६९६
कुज्जा	८०६
कुट्टण	७१३
कुमारए	८१२
कुमारकं(गं)	८१३, ८१४
कुमारपुत्तिया	८४६
कुमारेण	७१३
कुमुदत्ताए	७३०
कुम्म	७१३, ७१४
कुम्मासं	७३२
कुरत्ताए	७२८
कुराणं	७३१
कुल	८५४
कुलत्थ	७१३
कुलमदेण	७०३
कुलालयाणं	८३०
कुव्वमाणा	७१८
कुव्वं	७५३
कुसल	६४०, ६४१, ६४३, ८२५, ८४९
कुसा	६९६
कुहणत्ताए	७२८
कूड	७१३
कूडतुल	७१३
कूडमाणाओ	७१३
कूडागारसालाए	७१०
कूरजोणियाणं	७३१
कूरेहिं	७३१
केउकरे	६४६
केवलिणो	८४०
केवलियं	८५४
केवलेणं	८३५, ८३६
केवलवरनाण-दंसणं	७१४
केसग्गमत्थया	६४८
केसलोए	७१४
केसवुड्ढि	७०८
केसा	६७५
कोकणत	७३०
कोण्डलं	७१०
कोद्दवं	६९८
कोरव्वपुत्ता	६४७
कोरव्वा	६४७
कोसितो	६५०
कोह	६८३, ७०२, ७१३, ७४९, ७७३, ८४६
कोहणे	७०४
कंगूणि	६९८
कंटक(ग)बोंदियाए	७१०
कंठेमालकडे	७१०
कंदजोणियाणं	७३१
कंदत्ताए	७२३
कंदाणं	७२३
कंदुकत्ताए	७२८
कंबल	६५२, ७०७
कंसपाई	७१४
कंसं	६६८
खग्गविसाणं	७१४
खणह	६५१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
खणं	७४९
खत्तिए	६४६
खत्तिय	८३४
खत्तियविज्जं	७०८
खलदाणेणं	७१०
खलु	६७९
खहचरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं	७३७
खाइमेण	६५२
खारवत्तियं	७१३
खिंसणाओ	७१४
खुड्डगा	७५९
खुद्दा	७१३
खुरप्पसंठाणसंठिता	७१३
खुरदुगत्ताए	७३८
खेड०	६९९
खेत्त(य)ण्ण(न्न)	६३९, ६४०, ६४१, ६४३, ६८०
खेत्तवत्थु(त्थू)णि	६६७, ७११
खेत्तं	६६८
खेमंकरे	६४६, ७९०, ८६५
खेमंधरे	६४६
खोतरस	६५०
खोराणं	७३६
खंत	६९३, ७९१
खंधत्ताए	७२३
खंधबीया	७२२
खंधाणं	७२३
गगणतलं	७१४
गच्छति	८३०
गच्छमाणस्स	७०७
गच्छामो	८५४
गढिता	७०६, ७१३
गणतो	७८८
गणिपिडगं	६६१
गतिकल्लाणा	७१४
गतिपरक्कमण्णू	६३९, ६४१–६४३
गद्दभसालाओ	७१०
गद्दभाण	७१०
गब्भ	७१३
गब्भकरं	७०८
गमणाए	६४७, ८६८
गमा	७४४
गयलक्खणं	७०८
गरहणाओ	७१४
गरहति	८००
गरहमाण	७९८
गरहामो	७९८
गरहिता	७०६
गरहितं	८३७
गरहं	८२२
गरिहति	७०५
गरिहसि	७९७
गरुए	६४९, ७१३
गरुयं	७०४, ७१३
गहणविदुग्गंसि	६९६
गहणंसि	६९६
गहाय	७१८, ८७३
गहियट्ठा	७१५
गाउसिणं	७३७
गाते	६७५
गामकंटगा	७१४
गामघायंसि	६९९
गामणियंतिया	७१२, ८६१
गामंतिया	७०६
गारत्थ	८५३
गाह	७१३
गाहाओ	७४५
गाहावइ(ति)पुत्त	७१०, ७४९, ८५४
गाहावति	७१०, ७४९, ८४३, ८४४, ८४६, ८५४,
गाहावतीचोरग्गहणविमोक्खणयाए	८४६, ८४९
गिद्धा	७१३, ८०८, ८२४
गिलि	७१३
गिहपदेसंसि	८४५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
गिहिणो	८३९
गुणे	७१०, ७९१, ८१९
गुत्त	६९३, ७०७, ७१४, ८४९
गुत्तबंभचारि	७०७, ७१४
गुत्तिंदिय	७०७, ७१४
गूढायारा	७०५
गेण्हमाणस्स	७०७
गेरुय	७४५
गोघातगभावं	७०९
गोण	७०९, ७१०
गोणलक्खणं	७०८
गोणसालाओ	७१०
गोत(य)म	८४५, ८४६, ८४८, ८५१, ८५२, ८६८, ८७०–८७३
गोत्तेणं	८४५
गोपालए	७०९
गोपालगभावं	७०९
गोमेज्जए	७४५
गोरिं	७०८
गोह	७१३, ७३६
गंठिच्छेदए	७०९
गंठिच्छेदगभावं	७०९
गंठीगा	७५७
गंडीपदाणं	७३४
गंडे	६६०
गंता	८०४
गंतारो	७१४
गंधमंत	६३८
गंधा	६६८, ७१३, ७१४
गंधारिं	७०८
गंधेहिं	६८३
गंभीरा	७१४
घत्तं	८४६, ८५१
घरकोइलाणं	७३६
घाणं	६७५
घातमाणे	६५७
घूराओ	७१०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
घोडगसालाओ	७१०
घोरम्मि	८३५
घोलणाणं	७१९
घोलियं	७१३
घंसियं	७१३
चइत्ता	८५८
चउत्थे	६४२, ६४७, ६९८
चउपंचमाइं	७०६, ७१३, ८५३, ८५४
चउप्पयथलचरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं	७३४
चउम्मासिए	७१४
चउरंतणंताय	८०९
चउरंस	६४९, ७१३
चउव्विहे	७१४
चक्कलक्खणं	७०८
चक्खु	६७५
चक्खुपम्हणिवातं	७०७
चडगं	६९८
चत्तारि	६४३, ७०२, ७१०
चम्मकोसं	७१०
चम्मगं	७१०
चम्मच्छेदणगं	७१०
चम्मपक्खीणं	७३७
चम्मलक्खणं	७०८
चयति	६७४
चरणकरणपारविदु	६९३
चरणोववेया	८३७
चरमाणे	६४८
चरित्तं	८६७
चाउद्दसट्ठमुद्दिट्ठपुण्णमासिणीसु	७१५, ८५६, ८५७, ८६५
चाउप्पाइयाणं	७३६
चाउरंत	७२०, ७७६
चाउरंतसंसारकंतारं	७१९
चारगबंधणं	७१३
चाउज्जामातो	८७२, ८७३
चिंतासोगसागरसंपविट्ठे	७०२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
चिच्चा	८०६
चिट्ठति(इ)	८६७
चिट्ठमाणस्स	७०७
चिट्ठामो	८५४
चित्त	७४९, ७५०
चिरट्ठिती(इ)या	८५०, ८५२, ८५६, ८५८, ८६२, ८६५
चिलिमलिगं	७१०
चेतियं	६८७, ८६९
चेलगं	७१०
चोए	६५०
चोद(य)ए	७४८, ७४९
चोदग(क)	७४८, ७५०
चोद्दसमे	७१४
चंडा	७१३
चंडं	७१३
चंदचरियं	७०८
चंदण	७४५
चंदणोक्खित्तगायसरीरे	७१०
चंदप्पभ	७४५
चंदो	७१४, ८३३
छज्जीवणि(नि)काय	६७९, ७४९, ७५१
छट्ठे	७१४
छणह	६५१
छत्तगत्ताए	७२८
छत्तगं	७१०
छद्दसमाइं(णिं)	७१३, ८५३, ८५४
छन्नपओपजीवी	८२१
छम्मासिए	७१४
छलंसे	६४९
छहिं	७५१
छाएति	७०५
छाताओ	६७५
छाया	६७५
छायाए	७१४
छिंद	७१३
छिन्नसोता	७१४
छिन्ने	७१३
छिवाए	७०४
छेत्ता	६९६
जए	७४७
जच्चकणगं	७१४
जण-जाणवय	६४५, ६६७
जणयंति	७३२–७३५
जणवदपिया	६४६
जणवदपुरोहिते	६४६
जणा	७१०
जम्म	७१३
जलचरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं	७३३
जहाणा(ना)मए	६३८, ७४९
जाइ(ति)-जरा-मरण-जोणिजम्मण-संसार-पुणब्भव-गब्भवास-भवपवंचकलंकली-भागिणो	७१९, ७२०
जाइमूयत्ताए	७०६
जागरमाणे	७४९–७५१
जाण	७१३, ७५१, ७५३
जाणए	७५६
जाणणाए	८७०
जाणामो	६४४
जाणितव्वे	६४४
जाणिस्सामो	८४५
जाणं	७९४
जाततेए	८१४
जातत्थामा	७१४
जातरूवा	७१४
जातिमदेण	७०३
जायति	६७४
जायामातावुत्तिएणं	६८२
जायामायावित्ती	७१४
जामेव	८६८
जाव-जावं	६३९–६४१
जावज्जीवाए	७१३, ८५८, ८५९
जिणदिट्ठेहिं	७८६
जितेंदियस्स	७९१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
जिब्भा	६७५
जिब्भुप्पाडिययं	७१३
जीव	६४८, ६७६, ७१४, ८३८, ८३९, ८५४
जीवनिकाएहिं	७४९, ७५१
जीवाणुभाग	८२०, ८२१
जीवियट्ठी	७९६
जुग्ग	७१३
जुंतीए	७१४
जूरइ	६६४
जूरण	७१३
जूरणताए	७५१
जूरामि	६६४, ६६९
जेणेव	८७३
जोइणा	७१०
जोणीए	७३२
जोत्तेण	७०४
जोयक्खेमपय	८६९
जोहाणं	७३६
जंतुगा	६९६
जंभणिं	७०८
झामावेति	७१०
झामेति	७१०
झामंतं	७१०
झामेंतं	७१०
झीयायमाणेणं	७१०
झंझा	६७४
ट्ठवेमो	७१०
ठाण	७५६, ७५८, ७६०, ७६४, ७७९, ७८६, ८३७, ८४६, ८४७, ८४८, ८५१, ८५२
ठाणादीता	७१४
ठिच्चा	६४२, ६४३
ठितिकल्लाणा	७१४
ठित(य)	८११, ८५४
डज्झेज्जा	७१८
डहरगा	७३७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
डहरा	७३२, ७३४, ७३५
णगरघायंसि	६९९
णच्चयंति	८१०
णट्ठा	८३५
णपुंसगत्ताए	७३२
णपुंसगं	७३२
णयणुप्पाडिययं	७१३
णरग	७०३, ७१३
णरगतलपतिट्ठाणे	७१३
णरगाभिसेवी	८३०
णरं	८१३
णवणीयं	६५०
णवमे	७०३
णहाए	६९६
णाइणं	६८८
णाइहेउं	६९५
णाण	८३६, ८६७
णाणज्झवसाणसंजुत्ता	६६६
णाणाछंदा	६६६
णाणादिट्ठी	६६६
णाणापण्णा	६६६
णाणारुई	६६६
णाणारंभा	६६६
णाणावण्णा	७२३, ७२४, ७२९, ७३९, ७४३, ७४५
णाणाविहजोणिएसु	७२९, ७३०
णाणाविहजोणिय	७२३, ७२५, ७४३, ७४५
णाती	८१०
णातिउट्टंति	६६१
णातिसंजो(यो)गं	६७४, ७९६, ८०७
णाते	६४४
णायओ	६६७, ६७१
णा(ना)यहेउं	७००, ७०९
णिंदंति	७०५
णिक्खित्तचरगा	७१४
णि(नि)क्खित्ते	८५१, ८५४, ८६२, ८६५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
णिक्खिवमाणस्स	७०७
णिगच्छती	८२२
णिग्गंथ	६६१
णिच्चरति	७०५
णिच्चंधकारतमसा	७१३
णिज्जिण्णा	७०७
णितिए	६८०, ८१५, ८२९, ८३०
णिद्दायंति	७१३
णिद्धे	६४९
णिप्फाव	७१३
णियडि	७१३
णियडिबहुले	७१३
णियतिवातिए	६६३
णियागपडिवन्ना	७१८
णियामरसभोई	७१४
णि(नि)यंठा	८४५, ८५३, ८५४, ८५५
णिरए	६५५
णिरवसेसं	६५४
णिरंगणा	७१४
णिलिज्जमाणे	६९८
णिवो(णिघो)णिसं	८३१
णिसरावेति	६९५, ६९६
णिसरंतं	६९५, ६९६
णिस्साए	७०९
णिसिरति	६९५, ६९७
णिसिरावेति	६९७
णिसिरिय	७०५
णिसिरंतं	६९७
णिसीयमाणस्स	७०७
णिसेवगस्स	७९१
णिस्सिय	८०९
णिहाय	८४६
णीयागोता(या)	६६७, ६९४, ७११
णीले	६४९
णीहरति	७०५
णीहरावेति	७०५
णूमंसि	६९६
णेगंत	८१०
णेत्तेण	७०४
णेयाउए	८४८, ८५२, ८५४, ८५६-८६६
णेरइएसु	६९४
णेसज्जिया	७१४
णोकिरियं	६६४
णो पाराए	६३९, ६४०, ६४१
णो हव्वाए	६३९, ६४०, ६४१
ण्हाणुम्मद्दणवण्णग	७१३
ण्हाते	७१०
ण्हारुणीए	६९६
तउय	७४५
तउवमे	८०५
तक्क	७५१
तच्चे	६४१, ६९७
तज्जण	७१३, ७१४, ७१९
तज्जातसंसट्ठचरगा	७१४
तज्जिज्जमाणस्स	६७९
तज्जीव-तस्सरीरिए	६५३
तज्जेह	७१३
तज्जोणिय	७२३-७२५, ७३१, ७३८
तण	६९६, ६९८, ७२५, ७२९, ७३१
तणजोणिएसु	७२५
तणत्ताए	७२५
तणमातमवि	६५५, ६५७
तताओ	६७५
ततियसमए	७०७
तत्थवक्कम्म(क्कम)	७२३, ७२४, ७२८, ७२९, ७३०, ७४०-७४५
तत्था	८०४
तदुमयं	७३२
तप्पढमयाए	७३२
तप्पत्तियं—	६९५, ६९७, ७००, ७०७
तमअंधयाए	७०८
तमुद्दयं—	८१०
तमूयत्ताए	७०६, ७१२
तमोकासिया	७०५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तमोरूवत्ताए	८६१
तयत्ताए	७२३
तयपरियंते	६४८
तया	६७५, ७०४, ७२३
तयाहारियं	७२३
तरिउं	८४१
तल	७१०
तव	६८२, ७१४
तवमएण	७०३
तवोकम्मं	७०५, ७१५
तव्वक्कम्मा(मा)	७२३
तस	६७६, ८४६, ८५१, ८५२, ८५६, ८६३, ८६५
तसकाइ(यि)या	७४९, ७५३, ७७९
तसकाय	७५१, ८४६, ८५१, ८५२
तसकायट्ठितीया	८५०
तसत्ताए	८४६, ८५१, ८५२
तसथावर	६६५, ६८४, ६९५, ६९७, ७२३, ८१७, ८६६
तसथावरजोणियाणं	७३८–७४०, ७४३, ७४५
तसपाणघाती	७१३
तसपाणत्ताए	७३१, ७४२
तसभूता	८४८
तससंभारकडेण	८५०
तसाउयं	८५०
तस्संकिणो	८२६
तस्संभवा	७२३, ७२४, ७३८
तहच्चे	७९०
तहप्पगार	७९५, ८२५, ८५४, ८५५
तहाभूत	८६९
ताइ	८१०
ताडिज्जमाणस्स	६७९
ताणाए	६७४
ताती	८४१
तातो	७५१
तामरसत्ताए	७३०
तामेव	८६८
तायति	८०६
ताराहिं	८३३
तारिस	८१९, ८४०
तारिसगा	६७७
तारेंति	८३६
तालतुडियघण	७१०
तालण	७१३, ७१४, ७१९
तालुग्घाडणिं	७०८
तालेह	७१३
ताव तावं	६४०
तिक्खुत्तो	८७३
तिणट्ठे	८५५
तिण्णा	८३६
तिण्णि	६४२, ७३१
तिण्णि तेवट्ठाइं	७१७
तित्तिर	६९८, ७१०, ७१३
तित्तिरलक्खणं	७०८
तित्ते	६४९
तित्थाययण	८५५
तिप्पइ	६६४
तिप्पणताए	७१३, ७५१
तिप्पामि	६६४, ६६९, ७१३
तिप्पंति	७१०
तिरिक्खजोणिएसु	६९४
तिरियभागी	७३९
तिरियं	८००, ८१७
तिलेहिंतो	६५०
तिविहं	८५७
तिविहेणं	८४१, ८५६, ८५७
तिव्वाभितावी	८३०
तिव्वं	७१३
तीरट्ठी	६९३
तुच्छाहारा	७१४
तुब्भं	८५२, ८६६, ८७३
तुब्भागं	८४६
तुयट्टमाणस्स	७०७
तुयट्टामो	८५४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तुला	७१८	दसणुप्पाडिययं	७१३
तुल्ला	६६४, ८४८	दसमे	७१४
तेउसरीरं	७२३	दहइ	६५१
तेऊ	६५६	दहीओ	६५०
तेणं	६९९	दहंसि	६९६
तेमासिए	७१४	दाढाए	६९६
तेयसा	७१४	दामिलिं	७०८
तेरस	६९४, ७०७	दारिद्दाणं	७१९
तेरसमे	७०७	दास	६८८, ७१३
तेल्ले(ल्लं)	६५०	दासीणं	६८८
तंती	७१०	दाहिणगामिए	७१०, ७१३
तंब	७४५	दाहिणं	६४६, ८६५
तंसे	६४९	दिक्खिज्जते	८१९
थावरकाय	८५१, ८५२	दित्ततेया	७१४
थावरकायट्ठितीया	८५०	दित्ते	६४६, ८४३
थावरत्ताए	८४६, ८४७, ८५०, ८५१, ८५२	दिव्वलाभिया	७१४
		दिट्ठा	७५०
थावरसंभारकडेणं	८६५	दिट्ठिवातो	६६१
थवारा	६७६, ८४६, ८५०, ८५१, ८५२	दिट्ठि	७५५, ७८४, ७९७, ७९८
थावराउं	८५०	दिट्ठिविप(प्प)रियासियादंडे	६९४–६९९
थिल्लि	७१३	दिट्ठेण	६८२
थूल	८२३	दिट्ठंत	७४९
थूलगं	८५६	दिया	७४९–७५१
थंभणिं	७०८	दिसा	६४०, ६४१, ६४३, ७१४, ७१५, ८१७
दक्खा	८०१		
दक्खिण	६४०, ७८५	दिसीदाहं	७०८
दगंसि	६९६	दिसीभाए	८४२, ८४४
दड्ढे	७१८	दिसं	६८९, ८६८
दब्भवत्तियं	७१३	दिस्सा	७१०
दयट्ठयाए	८२६	दीणे	७०२
दयप्पत्ते	६४६	दीसंति	७८४
दथावरं	८३१	दीहमद्धं	७१९, ७२०
दरिसणीया	६३८	दीहे	६४९
दविएणं	७०६	दीहाउया	८६२
दवियंसि	६९६	दुक्कडे	६५१, ६५५
दवावेत्ता	७१०	दुक्ख	७१३, ७१८, ७५३
दव्वहोमं	७०८	दुक्खण	७१०, ७१३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
दुक्खणताए	७५१
दुक्खति	६६४, ६६९, ६७२, ७१३
दुक्खामि	६६४, ६६९, ६७३
दुक्खदोमणसाणं	७१९, ७२०
दुखुराणं	७३४
दुगुंछमाण	८००, ८१७, ८२७, ८३१
दुग्गइगामिणो	८५८
दुग्गं	७१३
दुट्ठे	७०२
दुद्धरिसा	७१४
दुपचक्खायं–दुपचक्खाविंयं	८४६
दुप्पडियाणंदा	७१३, ८५८
दुप्पणीयतराए	८४८
दुब्बलपच्चामित्ते	६४६
दुब्भगाकरं	७०८
दुब्भिगंधे	६४९
दुम्मण	७०२, ७०४
दुरहियास	७१३
दुरूवसंभवत्ताए	७३८
दुरूवा	६४६, ६६७, ६९४, ७११
दुल्लभबोहिए	७१०, ७१३
दुवण्णा	६४६, ६६७, ६९४, ७११
दुवालसमे	७१४
दुवालसंगं	६६१
दुविहं	८५६
दुवे	७५१
दुव्वत्ता	७१३
दुस्सीला	७१३
दुहत्तो	७३२, ७३४
दुहाय	८०९
दूइ(ति)ज्जित्ता	८५३, ८५४
दूसं	६६८
देव	६९४, ७१०, ७७७
देवगणेहिं	७१५
देवत्ताए	७१४, ७१५
देवलोएसु	७१४, ७१५
देवयं	८६९
देवलोगा	८३४
देवसिणाए	७१०
देवा	८२९
देवाणुप्पिया	७१०, ८७३
देवी	७७७
देसावकासियं	८६५
देसे	६३८, ८४६, ८४८, ८५२, ८५३, ८५४, ८५६, ८५७, ८५८, ८६५
दोच्चे	६४०
दोणमुहघायंसि	६९९
दोमासिए	७१४
दोस	६८३, ७७५, ७९१
दोहग्गाणं	७१९
दंडगुरुए	७०४
दंडगं	७१०
दंडणाणं	७१९, ७२०
दंडपासी	७०४
दंडपुरक्खडे	७०४
दंडलक्खणं	७०८
दंडवत्तिए	६९७
दंडसमादाण	६९४–६९९
दंडायतिया	७१४
दंडेण	६७९, ७०४
दंडेह	७१३
दंडं	७१३, ८४६, ८५१–८५४, ८६५
दंत	६९३, ६९६, ७९१
दंतपक्खालणेणं	६८१
दंभबहुले	७१३
दंसण	८०४, ८६७
धण	६६८, ७१३
धण्णं	६६८, ७१३
धम्म	६५२, ६९४, ७५४, ७९१, ८११, ८३१, ८३२, ८३५, ८३६, ८४१, ८५४, ८७२, ८७३
धम्मकहं	६४५
धम्मट्ठी	६९२
धम्मतित्थं	६४५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
धम्मपक्खस्स	७११, ७१४, ७१५
धम्मविदू	६९२
धम्मसवणवत्तियं	८५४, ८५५
धम्माणुगा(या)	७१४, ७१५, ८५९, ८६०
धम्मिट्ठा	१४
धम्मिय	७१४, ७१५, ८५९, ८६०, ८६९
धरणितलपइट्ठाणे	७१३
धरणितलं	७१३
धाईणं	६८८
धारए	७५५
धारयंते	७८६
धिज्जीवितं	७१०
धिर्ति	७१३
धुतकेस-मंसु-रोम-नहा	७१४
धुवे	६८०
धूणमेत्तं	६८१
धूता	६७१, ६९९, ७१३
धूत्तबहुले	७१३
धूयमरणाणं	७१९
धूया	६८८, ७०४
नउलाणं	७३६
नक्क-उट्ठच्छिण्णयं	७१३
नक्खत्त	७१३
नगर	८४२
नग्गभाव	७१४
नत्ता	६७१
नपुंसगं	७३३–७३५
नमंसंति	६४४, ८६९, ८७३
नमंसित्ता	६४४, ८७३
नलिणत्ताए	७३०
नवनीतं	६५०
नवं	८०६
नाकामकिच्चा	८०३
नाणत्तं	७३५, ७३७
नाणाविहसंभवा	७३८, ७४६
नाणागंधा	७२३
नाणाछंदा	७०८, ७१८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
नाणाज्झवसाणसंजुत्त	६१८, ७०८
नाणादिट्ठी	७०८, ७१८
नाणापण्णा	७०८, ७१८
नाणाफासा	७२३
नाणारसा	७२३
नाणारुई	७०८, ७१८
नाणारंभा	७०८, ७१८
नाणावण्णा	७२३, ७२४, ७३०, ७३८, ७४०–७४२
नाणाविहजोणियाणं	७२५, ७२८, ७३०, ७३८, ७३९, ७४३, ७४४, ७४६
नाणाविहवक्कमा	७३८, ७४६
नाणाविहसरीरपोग्गलविउव्विता	७२३
नाणाविहं	७०८
नाणाविहाणं	७२३, ७३५, ७३९
नाणासीला	७०८, ७१८
नाणासंठाणसंठिया	७२३
नाणे	८३२
नातिसंयोगा	६७४
नाभिमता	७५०
नायओ	६६७
नायगं	७०८
नायपुत्त	६४७, ८०५, ८२६
नायछेउ	७००
नाया	६४७
नालंदाए	८४३, ८४४
नासेंति	८३५
निंदणाओ	७१४
निक्कंखिता	७१५
निक्खम्म	६५२
निगमघायंसि	६९९
निगामइंसु	६५२
निग्गंथ	६४४, ७१५, ८४६, ८४७, ८५४, ८५५
निग्गंथधम्मम्मि	८२८
निग्गंथीओ	६४४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
निच्चं	७५०
निच्छयण्णू	८०२
निज्जरा	७७१
निज्जाणमग्गं	८५४
निज्जियसत्तू	६४६
निण्हवेति	७०५
नितिए	८२२
निदाए	७४९
निदाणेणं	७३९
नियहति	७०५
नियम	६८२
नियलजुयलसंकोडियमोडियं	७१३
नियागपडिवण्णे	६९२
नियं	७७९
निरए	६५१
निरालंबणा	७१४
निरावरणं	७१४
निरूवलेवा	७१४
निरंतरराथलक्खणविरातियंगमंगे	६४६
निलयबंधणं	७१३
निव्वाघातं	७१४
निव्वाण	६८९, ७१७
निव्वाणमग्गं	८५४
निवेसए	७६५–७८१
निव्वत्तेइ	७१३
निव्विगतिया	७१४
निव्वितिगिंछा	७१५
निव्वेहलियत्ताए	७२८
निसण्णे	६४१, ६४२
निसम्म	८४५, ८५४, ८६९
निस्संकिता	७१५
निहयकंटकं	६४६
निहयसत्तू	६४६
निसीयामो	८५४
नीसरे	७८३
नेरइए	७१०
नेव्वाणं	६४५
पइण्णं	८४६
पउंजति	७१३
पउमत्ताए	७३०
पउमवरपोंडरीय	६३८–६४३, ६९२
पएज्जा	८१२
पकप्पइत्ता	८२३
पकप्पयामो	८३८
पक्कमणिं	७०८
पकरेंति	८०७, ८२३
पक्खालेज्जा	६८१
पक्खित्ते	७१३
पक्खी	८३४
पगरेति	८०५
पगाढ	७१३
पग्गह(हि)ए	७१४
पच्चक्खाइंति	७१४, ७१५
पच्चक्खाण	८५३
पच्चक्खाणकिरिया	७४७
पच्चक्खायं	८६४
पच्चक्खावेंति	८४६
पच्चक्खावेमाणाणं	८४६
पच्चक्खित्ता	७१४
पच्चक्खंताणं	८४६
पच्चणुभवमाणा	७१३
पच्चत्थिमाओ	६४१
पच्चाइक्खिस्सामो	८५६, ८५७
पच्चायाइ	७०५
पच्चायंति	७०६, ७०८, ८४६, ८४७, ८५०, ८५२, ८६१–८६४
पच्चोरुभित्ता	८५६
पच्चोरुहित्ता	८५७
पच्छा	७३२
पच्छामेव	८६२
पज्जत्तगा	७५१
पज्जुवासत्ति	८६९
पट्टणघायंसि	६९९
पट्ठविया	७८८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पडिकोसइ	८४८
पडिक्कमति	७०५
पडिग्गहइ	६५२, ७०७
पडिपुण्णकोसकोट्ठागाराउहघरे	६४६
पडिपुण्णं	७१४, ७१५, ८५४, ८५६, ८६५
पडिपेहित्ता	७१०
पडिबद्धसरीरे	७१०
पडिबंध	७१४, ८७३
पडिमट्ठाई	७१४
पडिरूव	६३८, ६४०, ६४१, ६४२, ६४३, ८११, ८४२
पडिलेहाए	८६९
पडिलंभो	७८५
पडिवज्जति	७०५
पडिविद्धंसेति	७०५
पडिविरत(य)	६८३, ८५२, ८५९
पडिसाहरइ	७१८, ७२१
पडिसाहरेंति	७१८
पडिसेवमाणा	७९४, ७९५
पडिसंधयंति	७८९
पडिसंधाय	७०९
पडिसंवेदेति	६७४, ७५३
पडिस्सुणंति	८१६
पडीणं	६४६, ८६५
पडुच्च	७१६
पडुप्पण्ण (न्ना)	६८०, ७०७
पढमसमए	७०७
पणगत्ताए	७३०
पण्ण	६८८, ७९२, ८०५
पण्णत्तारो	६४७
पण्णवइस्सामो	६४७
पण्णवगं	७४८, ७४९
पण्णविंसु	७०७
पण्णविस्संति	७०७
पण्णवेंति	७०७
पण्णा	७५१
पण्णामदेण	७०३
पतत्ताए	७२३
पत्तिय	८७०, ८७१
पत्तेयं	६७४, ७४९, ७५०
पदाणं	८७०
पदुद्देसेणं	६५६
पदेसे	८४५
पन्नगभूतेणं	६८८
पभाए	७१४
पभासेमाणा	७१५
पभूतं	८२४
पमाणजुत्तं	६८८
पयाणे	७१८, ७१९
पयण-पयावणातो	७१३
पयलाइयाणं	७३६
पयलायंति	७१३
पयइ	६५१
पयाति	७०३
पयावेमाणे	६५७
पयाहिणं	८७३
पयं	६५७
परकड-परणिट्ठितं	६८८
परकारणं	६६४
परग	६९६, ६९८
परघरपवेसे	७१४
परदत्तभोइणो	६५३
परधम्मियवेयावडियं	७१८
परपरिवायातो	६८३
परपाणपरितावणकरा	७१३, ७१४
परमट्ठे	७१५
परमदुब्भिगंधा	७१३
प(पा)रलोइयत्ताए	८५०, ८६२, ८६३, ८६४
परलोए	६५१
परलोगपलिमंथत्ताए	८६७
परलोगविसुद्धिए	८६७
परविद्धत्थं	७२३
पराइयसत्तू	६४७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परिआदियध	६७२
परिगिण्हति	६८५
परिगिण्हावेति	६८५
परिगिण्हंतं	६८५
परिग्गह	७१३, ७४९, ७५१, ८०७, ८५६–८६०
परिग्गहियाणि	७११
परिघेतव्वा (व्वो)	६७९, ७०६, ७१९, ७२०
परिजाणति	८६९
परिणिव्वाइंसु	७२१
परिणिव्वायंति	८५४
परिणिव्वुडा	७१४
परिण्णयसंगे	६९३
परिण्णातकम्मे	६७८, ६९३
परिण्णाय	७५५
परिण्णायगिहवासे	६९३
परितप्पइ	६६४, ६६९, ७१०, ७१३, ७५१
परितप्पामि	६६४, ६७२
परितप्पंति	७१३
परित्ता	८०४
परपाणपरितावणकरा	७१५
परिताविज्जमाणस्स	६७९
परितावेयव्वो(व्वा)	७०६, ७१९
परिनिव्वायंति	७१४
परिनिव्वुड	६८२, ७११
परिभवइ	७०३
परिभासति	८६७
परिमितपिंडवातिया	७१४
परिमंडले	६४९
परियाइयति	६७४
परियाइयह	६६९
परियाए	८५१, ८५२, ८६६
परियागं	६६५
परियादित्ता	६९६, ६९९
परिवज्जयंति	८२६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परिवारहेउं	६९५, ७०१, ७०८
परिविद्धत्थं	७२३
परिव्वएज्जासि	७८६
परिव्वाया, परिव्वाइया	८५५
परिसा	६४६, ७१३
परिसामज्झातो	७१०
परिसहोवसग्गा	७१४
परूवेंति	७१९
परेणं	८५४, ८५५
पलालए	६९६
पलिक्खीणं	८५०
पलिता	६७५
पलिपागमणुचिन्ना	७३२, ७३३
पलिमोक्खं	७१७
पलिमंथगमादिएहिं	७१३
पलिमंथणं	७१३
पलंबवणमालाधरा	७१४
पवडति	७१३
पवयणं	८४६
पवयमाणा	८४६
पवसमाणे	७०४
पवालत्ताए	७२३
पवाल	७२३, ७४५
पविसिस्सामि	७४९
पवेदेमि	६४४
पव्वइत्तए	८४९, ८५६, ८५७, ८६५
पव्वइया	८५३
पव्वगा	६९६ [२]
पव्वतग्गे	७१३
पव्वयगुरुया	७०५
पव्वयंती	७१०
पव्वावित्तए	८५४
पसज्झ	८१६
पसढविओवातचित्तदंड	७४९, ७५०, ७५२
पसत्थपुत्ता	६४७
पसत्थारो	६४७
पसविता	७१३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पसारेह	७१८
पसासेमाणे	६४६
पसिणं	८०३
पसुपोसणयाए	६९६
पसंतडिंबरमरं	६४६
पसंता	७१४
पसंसते	७०५
पसंसमाणे	८३१
पस्सति	७४७
पहारेंसु	६४७
पहारेमाणे	७४९
पहीण	६३९, ६४३
पहीणपुव्वसंजोगा	६६६
पहेणाए	६८८
पाईणं	६४६, ८६५
पाउकुव्वं	७९७
पाउणती	८२८
पाउणति	७१४, ७१५
पाउब्भूते	८६८
पाउं	७९७
पागब्भिया	६५२
पागसासणिं	७०८
पाडिपहिए	७०९
पाडिपहियभावं	७०९
पाण	६५२, ६८४, ६८८, ६९०, ७०८, ७१८, ८१६, ८४७, ८५२, ८५६, ८५७, ८६३, ८६५
पाणकाले	६८८, ७१०
पाण-भूत-जीव-सत्त	८६१
पाणवहेण	८१३
पाणाइ(ति)वात(य)	६८१, ७१३–७१५, ७४९–७५१, ८५६, ८५७
पाणिं	७१८
पाणितले	८२०
पाणं	६८८, ७१०, ८३९, ८४०
पातरासाए	६८८
पातिं	७१८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पादतला	६४८
पामिच्चं	६८७
पायच्छिण्णयं	७१३
पायच्छितं	७०५
पायपुंछणं	६५२, ७०७
पाया	६७५
पारणाए	८१४
पारविदु	६९३
पारलोइ[य]स्स	७१०
पाव	७४७, ७४८, ७६९, ७८१, ८२५, ८६७
पावए[णं]	६५१, ६५५, ७४८, ७४९, ७८२,
पावकम्मे	७५२
पावयणं	७१५, ८५४
पावसुयज्झयणं	७०८
पावाइणो	७९७
पावाइयसताइं	७१७
पावइया	७१८
पावियाए	७४८
पासओ	७४८
पासति	६४०–६४३
पासाइं	७०४
पासादि(दी)या	६३८
पासावच्चिज्जे	८४५
पिईहिं	६९९
पिउं सुक्कं	७३४
पिच्छाए	६९६
पिट्ठ(ड्ड)ण	७१३
पिट्टणताए	७५१
पिट्टं(ड्डं)ति(ते)	७१०
पिट्ठिमंसि	७०४
पिड[ड्ड]इ	६६४, ६६९, ७१३
पिड्डा(ड्डा)मि	६६४
पिड्डंति	७१३
पिण्णागपिंडी	८१२
पिण्णाए	६५०[६]

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पिण्णायपिंडी	८१४
पिता	६७१, ७१३
पितिमरणाणं	७१९
पितीहिं	७०४
पितुसुक्कं	७३२
पित्ताए	६९६
पिन्नागबुद्धीए	८१३
पियविप्पओगाणं	७१९
पिसितं	७२४
पीढ-फलग-सेज्जा(संथारएणं	७१५
पुंडरीगिणी	६३८
पु(पो)क्खरणी	६३८, ६६०
पुक्खरपत्तं	७१४
पुक्खलत्ताए	७३०
पुक्खलत्थिभएहिं	७३१
पुक्खलत्थिभगजोणियाणं	७३१
पुक्खलत्थिभगत्ताए	७३०
पुक्खलत्थिभगाणं	७३०, ७३१
पुच्छाए	६९६
पुच्छियट्ठा	७१५
पुच्छियव्व	८४५, ८५३, ८५४, ८५५
पुच्छिंसु	८०२
पुट्ठलाभिया	७१४
पुट्ठा	७०५
पुढविकाइ(यि)या	६७९, ७४९, ७५१, ७५३
पुढविकाय	७५१
पुढविजोणिया	७२३, ७२५, ७२८, ७२९, ७३१
पुढवित्ताए	७४५
पुढविवक्कमा	७२३
पुढविसरीरं	७२३, ७२४, ७३३, ७३५
पुढविसंभवा	७२३, ७२५, ७२८
पुढवी	६५६, ७२३, ७२५, ७२८
पुढवीजाते	६६० [३]
पुढवीसंवुड्ढा	६६०
पुढो	६८८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पुढोभूतसमवातं	६५६
पुण्णखंधं	८१५, ८२९
पुण्ण	७६९, ८३६
पुत्त	६७१, ६८८, ६९९, ७०४, ७१३
पुत्तमरणाणं	७१९
पुत्तपोसणयाए	६९६ [२]
पुप्फत्ताए	७२३
पुरत्था	८६५
पुरत्थिमातो	६३९
पुराकडं	७८७
पुराणं	८०६
पुरिमड्ढिया	७१४
पुरिस	६३९, ७३२–७३६, ८१२, ८१३, ८१८, ८३३, ८४०
पुरिसअभिसमण्णागता	६६०
पुरिसआसीविसे	६४६
पुरिसज्जा(जा)ए(ते)	६३९, ६४०, ६४१, ७०४, ७१३
पुरिसत्ताए	७३२, ७३४
पुरिसपज्जोइत्ता	६६०
पुरिसप्पणीया	६६०
पुरिसलक्खणं	७०८
पुरिसवरगंधहत्थी	६४६
पुरिसवरपोंडरीए	६४६
पुरिसवरे	६४६
पुरिसविजियविभंगं	७०८
पुरिससीहे	६४६
पुरिसादीया	६६०
पुरिसोत्तरिया	६६०
पुलए	७४५
पुव्वकम्मावसेसेणं	७१४
पुव्वसंयोगं	६५३
पुव्वामेव	८६४
पुव्वाहारितं(यं)	७२३
पुव्विं	८७०
पुव्वुत्तं	७४९
पुव्वं	८२०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पूयणाए	६५२	बद्धा	७०७
पूययामो	६५२	बल	६७५
पेगता	७३२–७३५	बलमदेण	७०३
पेज्ज	६८३, ७१५	बलवं	६४६
पेज्जाओ	६८३	बहवे	६३८, ७५०, ८०१
पेढालपुत्तं	८४५–८४८, ८५१, ८५२, ८६८, ८७०–८७३	बहस्सइचरियं	७०८
पेमरसेसु	८०८	बहिया	८४२, ८४४
पेसुण्णाओ	६८३	बहु	६३८
पेसा(से)	६७१, ७१३	बहुउदगा	६३८
पेस्सा	८३४	बहुजणबहुमाणपूतिते	६४६
पोंडरिय	६३८, ७११, ७३०	बहुजणस्स	८४३
पोयए	७१४	बहुजणमत्थं	७८८
पोयं	७३५	बहुतरगा	८५२, ८५६, ८५८, ८६२–८६४
पोरवीया	७९२	बहुदासी-दास-गो-महिस-गवेलगप्पभूते	६४६, ८४३
पोसह(ध)	७१५, ८५६, ८६५	बहुधण-बहुजातरूव-रयए(रजते)	६४६, ८४३
पंकबहुले	७१३	बहुपडिपुण्णं	७१७
पंच	७१०, ७९२	बहुपडिविरया	७०६, ८६१
पंचमहब्भूतिए	६५४, ६५८	बहुपुक्खला	६३८
पंचमहव्वतियं	८७२, ८७३	बहुमज्झदेसभाए(गे)	६३८
पंचमासिए	७१४	बहुसेया	६३८
पंचमे	६९९	बहुसंजया	७०६, ८६१
पंचासव	७९२	बहूणं	७२०
पंजरं	६६१	ब्रवीति	७४८
पंडित(य)	६३९, ६४०, ६४३, ७१६	बाणेण	८३८
पंतचरगा	७१४	बादरकाए	७४५
पंतजीवी	७१४	बारसमे	७०६
पंताहारा	७१४	बाल	६४०, ६४१, ६६४, ७१६, ७४९, ७५२, ८२४
पंडुवुड्ढिं	७०८	बालकिच्चा	८०३
फरिस	७१३	बालपंडिते	७१६
फरुसं	७१०	बावीसं	७१४
फलगसेज्जा	७१४	बाहा	६७५
फलत्ताए	७२३	बाहिरगमेतं	६७१, ६७५
फलिऍ	७४५	बाहिरिया	७१३, ८४२, ८४३, ८४४
फासमंता	६३८	बाहिं	७१३
फासा	६६८, ६७५, ६८३, ७१४		
फासुएसणिज्जेणं	७१५		

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
बितीयसमए	७०७
बिलं	६८८
बीएहिं	७३१
बीओदग	७९५
बीओदगभोति	७९६
बीयकाया	७२२
बीयकायं	७९३, ७९४
बीयजोणियाणं	७३१
बीयत्ताए	७२३–७२५
बीयाणं	७२३, ७२४
बुइय	६३८,६४५
बुज्झंति	८५४
बुज्झिंसु	७२१
बुज्झिस्संति	७१९
बुज्झंति	७१४, ८५४
बुतियं	६९२
बुद्ध	८१४, ८२१, ८२८
बुद्धिमंता	८०२
बूय	८१९
बोहीए	८७०
बंधणपरिकिलेसातो	७१३
बंधे	७६८
बंभचेर	६७७, ७५४
बंभचरेवासं	६८२, ७१४
बंभवति	८०६
भएणं	८०३
भगवता	६३८, ६९४, ७४९, ७५१, ७५२, ७५३,
भगवं	६४४, ८४५, ८४६, ८४७, ८४८, ८५१–८७३
भगवंता	६८०, ७०७, ७१४,
भगिणी	६७१, ६९९, ७०४, ७१३
भगिणीमरणाणं	७१९
भग्गे	८५३
भज्जा	६७१, ६९९, ७०४, ७१३
भज्जामरणाणं	७१९
भद्दपुत्ता	६४७
भद्दा	६४७
भण	७१०
भत्तपाणनिरुद्धियं	७१३
भत्तपाणपडियाइक्खिया	८५७
भत्तीए	८३७
भत्ते	७१४
भयए	७१३
भयं	७५३
भयंतारो	६४७
भवित्ता	८५६, ८५७, ८६५
भविस्सं	८६६
भविस्सति(इ)	७१८, ७२०
भव्व	८७७
भाइमरणाणं	७१९
भाइल्ले	७१३
भाईहिं	७०४
भाणियव्व	७२९, ७३६
भातीहिं	६९९
भाया	६७१, ७१३
भारोकंता	७१०, ७१४
भारंडपक्खी	७१४
भावेमाणा	७१४
भासमाणस्स	७०७
भासरबोंदी	७१४
भासंति	७०८, ८४७
भासं	८४७
भासाओ	७०५
भासापरक्कमे	८४६
भासामो	८५४
भासाय	७९१
भासासमित(य)	७०७, ७१४
भासिंसु	७०७
भासिस्संति	७०७
भिंद	७१३
भिक्खलाभिया	७१४
भिक्खायरियाए	६६७, ६६८
भिक्खुगाणं	८१५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भिक्खुणो	७८४
भिक्खुमज्झे	७८८
भिक्खुयाणं	८२२
भिक्खू	६४३, ६९३, ७९६
भिक्खूं	७९६
भिस०	७३०
भिसमुणाल०	७३०
भिसिगं	७१०
भीते	८०१
भुंजमाण	७०७, ७१०, ८२४
भुंजामो	८५४
भुंजित्तु	७१३
भुञ्जत(य) र	६६७, ७०६, ७१३, ८५३, ८५४
भुञ्जो	६४४, ७०८, ७१९, ८५८
भुयपरिसप्पपंचिंदियथलयरतिरिक्खाण	७३६
भुयपरिसप्पथलचरपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं	७३६
भुयमोयग	७४५
भूएहिं	८४७
भूताभिसंकाए	८२७
भूमिगतदिट्ठीए	७०२
भूमिसेज्जा	७१४
भूय	८६६
भूयगाम	८०७
भूयाभिसंकाए	८००, ८१७
मे	८४८
मेत्ता	६९६
भो	८४८
भोग	७१३
भोगभोगाइं	७०६, ७१०, ७१३
भोगपुत्ता	६४७
भोगपुरिसे	७१३
भोगा	६४७
भोम्मं	७०८
भोयए	८१५, ८२२, ८२९, ८३०
भोयणट्ठा	८०८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भोयणपवित्थरविहीतो	७१३
भोययती	८३१
भंडगं	७१०
भंते	८७०, ८७२, ८७३
मउए	६४९
मउली	७१०
मए	६४८
मक्खायं	७२३, ७२४
मग्ग	६३९, ७९९
मग्गविदू(ऊ)	६३९, ६४०, ६४१, ६४३
मग्गत्थ	६३९, ६४०, ६४१, ६४३
मच्छाणं	७३३
मच्छियभावं	७०९
मच्छं	७०९
मडंबघातंसि	६९९
मण	७५१, ८२५
मणगुत्त	७०७, ७१४
मणवत्तिए	७४८
मणसमित(य)	७०७, ७१४
मणि	६६८, ७१०, ७१३
मणिविहाणा	७४५
मणिलक्खणं	७०८
मणुस्स	६४६, ७०९, ७१३, ७३२, ७३४, ८४९, ८५८-८६०
मणुस्सिंसदे	६४६
मणूसा	८०१
मणोणं	७४८, ७४९
मणोसिला	७४५
मण्ण	६४१, ६७४
मण्णति	८६७
मण्णमाण	७१८
मतिं	७१३, ८०५
मत्तगं	७१०
मत्ते	७०३
मदट्ठाणेणं	७०३
मद्दवियं	६८९
मन्न(ण्णे)	६४०, ६४१, ६४२, ६४३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मम	८५६, ८५७
ममायमीणा	८०७
ममं	६९७
ममिं	६९७
मयणग	६९८
मरइ	६७४
मरयग	७४५
मलियकंटकं	६४६
मलियसत्तु	६४६
मल्लालंकारातो	७१३
मसारगल्ले	७४५
मसूर	७१३
महज्जुतिएसु	७१४, ७१५
महज्जुतिया	७१४
महब्बलेसु	७१४
महब्भूत	६५५
महताउ	८५८
महताहतनट्ट-गीत-वाइय	७१०
महतिमहालियाए	७१०
महतिमहालयंसि	७१०
महया	८६४
महयाओ	८५७
महव्वते	७९२
महाकाया	८५०, ८५२, ८५७, ८५८, ८६२–८६५
महागयं	८३८
महाजसेसु	७१४
महाणुभावेसु	७१४
महापरक्कमेसु	७१४
महापरिग्गहा	७१३, ८५८
महापोंडरिय	७३०
महाभवोघं	८३१
महारंभा	७१३, ८५८
महावीर	६४४, ८७३
महासुक्खा	७१४, ७१५
महासोक्खेसु	७१४
महाहिमवंतमलयमहिंदसारे	६४६
महिच्छा	७१३, ८५८
महिड्ढिय	७१४, ७१५
महिया	७३९
महिस	७१३
महुरे	६४९
महोरगाणं	७३५
महं	६४०
महंत	६३९, ६४०, ६४१, ८३३
महंतसत्ता	८१५
माइमरणाणं	७१९
माईहिं	६९८
माउं ओयं	७३४
माउं गाउसिणं	७३७
माउंपिउंसुजाए	६४६
माणवत्तिए	६९४, ७०३
माणाओ	६८३
माणी	७०३
माणे	७०२, ७७३
माणुसेसु	६९४
माणुस्सगाई	७१०
मातण्णे	६८९
माता	६७१, ७१३,
मातुओयं	७३२
मातुंखीरं	७३२–७३४
मातीहिं	७०४
मामगं	६५२
माया	६८३ ७०२, ७१३, ७७४
मायामोसाओ	६८३
मायावत्तिए	६९४, ७०५
मार	७०३, ७१३
मारियाणं	८२३
मारेउ	८३८
मास	७१३
मासिए	७१४
माहण	६४७, ६९३, ७०६, ७१०, ७११, ७९८, ८२९, ८३४, ८४७, ८६७, ८६९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
माहणपुत्ता	६४७
मिंढलक्खणं	७०८
मिगं	७०९
मिच्छा	७४८
मिच्छादंड	७१३
मिच्छादंसणसल्ल	६८३, ७१३, ७४९–७५१
मिच्छायारा	७५२
मिच्छासंठिए	७४७
मिच्छोवजीवि	७८५
मिज्जंति	८३४
मित्त	६९९
मित्तदोसवत्तिए	६९४, ७०४, ७१३
मित्तहेउं	६९५
मिय	६९८, ७१३
मियचक्कं	७०८
मियपणिहाणे	६९८
मियवहाए	६९८
मियवित्तिए	६९८
मिलक्खु	७३२, ८१३
मिस्सगस्स	७१५
मीसगस्स	७१५
मियसंकप्पे	६९८
मुइंगपडुप्पवाइतरवेणं	७१०
मुएण	६८२
मुक्कतोया	७१४
मुग्ग	७१३
मुगुंदग	६९७
मुच्चिंसु	७२१
मुच्चंति	७१४
मुच्छामो	६७०
मुच्छिया	७१३
मुंजाओ	६५०
मुंजो	६५०
मुट्ठीण	६७९, ७०४, ७५३
मुंडणाणं	७१९
मुंडभावे	७१४
मुंडा	८४९, ८५३, ८५६, ८५७, ८६५
मुंडावेत्तए	८५४
मुंडेइ	८१३
मुच्चंति	७१४, ८५४
मुणी	६९३, ८२८
मुत्तिमग्ग	८५४
मुत्ते	६९३
मुद्धाभिसित्ते	६४६
मुदिए	६४६
मुसावाद	८५६
मुसं	७००
मुहुत्तगं	७३६
मूलजोणियाणं	७३१
मूलत्ताए	७२३-७२५
मूलबीया	७२२
मूलाणं	७२३, ७२४, ७३१
मूलं	७१३, ७३१
मूसगाणं	७३६
मेतज्जे	८४५
मेद	७१३
मेधा(हा)वी	६३९–६४१, ६४३, ६६४, ७८५
मेहाविणो	८०१
मेहुण	८५६
मेहुणवत्तिए	७३२
मोक्खं	७६८, ७१७
मोत्तिय	६६८, ७१०, ७१३
मोरका	६९६
मोसवत्तिए	६९४, ७००
मोहणकरं	७०८
मंगल	८६९
मंगुसाणं	७३६
मंडलिबंध	७१७
मंदरो	७१४
मंस	६५०, ७१३, ८२३
मंसाए	६९६
मंसाओ	६५०, ६५३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मंसवुड्ढिं	७०८
रएणं	८२४
रण्णो	७४९
रतिं	७१३
रत्त	६६८
रयण	६६८
रस	६६८, ६८३, ७१३, ८२४
रसभोई	७१४
रसमंत	६३८
रसविहीओ(विगईओ)	७३२
रह	७१३
राईणं	६८८
राओ	७४९
रागदोसत्ता	६५३
रातो	७५०, ७५१
रायगिह	८४२
रायपुर	७४९
रायवण्णओ	६४६
रायहाणिघायंसि	६९९
राया	६४६
रायाभिओगेण	८०३
रालयं	६९८
रिद्धित्थिमितसमिद्धे	८४२
रियाति	७०५
रुइला(ले)	६३८
रुक्ख	६६०, ७१३, ७२३, ७२९, ७३०
रुक्खत्ताए	७२३, ७२९
रुक्खजोणि	७२३, ७२४, ७३९
रुक्खजोणिय	७२३, ७२४, ७३१
रुक्खवक्कमा	७२३, ७२४
रुक्खसंभवा	७२३, ७२४
रुहा	७१३
रुप्प	७४५
रुयए	७४६
रुहिरवुड्ढिं	७०८
रूव	६६८, ६८३, ७१३, ७१४, ७९९
रूवमएण	७०३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
रूवगसंववहाराओ	७१३
रोइयं	८७०
रोएमि	८७०
रोएहि	८७१
रोगातं(यं)क	६६९, ६७२, ६७३
रोयति	८४६
लगंडसाईणो	७१४
लग्गा	८३९
लट्ठिगं	७१०
लद्धट्ठा	६३८, ७१५
लद्धपुव्वं	६७२
लद्धावलद्ध-माणावमाणणाओ	७१४
लद्धूण	७४९
लद्धे	८२०
लयाए	७०४
लवालवा	८०१
लवावसक्की	७९२
लवंति	७१७
लहुए	६४९
लहुब्भूया	७१४
लाघवियं	६८९
लाभमदेण	७०३
लावग	६९८, ७१०, ७१३
लावगलक्खणं	७०८
लिंगं	८१७
लिप्पती	८१२
लिसिस्सामो	८४९
लुंपइत्ता	६९६
लुक्खे	६४९
लूहचरगा	७१४
लूहाहारा	७१४
लूहे	६४३, ६९३
लेए	८४३
लेच्छइपुत्ता	६४७
लेच्छई	६४७
लेण	६८८, ६९०, ७०८, ७१०
लेणकाले	६८८, ७१०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
लेयस्स	८४४
लेखूण	६७९, ७०४, ७५३
लेसणिं	७०८
लेसाए	७१५
लोए	७६५, ८००, ८३७
लोग	६४५, ७९०
लोभ	६८३, ७७४, ८४६
लोभवत्तिए	६९४, ७०६
लोमपक्खीणं	७३७
लोमुक्खणणमातं	६७९, ७५३
लोय	६४५, ८३५, ८३६
लोलुवसंपगाढे	८३०
लोहित(य)पाणि	७१३, ८२२
लोहिते	६४९
लोहियक्खे	७४६
लंभिते	८६९
वइ	७५१
वइगुत्त	७०७, ७१४
वइरे	७४५
वइवत्तिए	७४८
वइसमित(य)	७०७, ७१४
वएज्जा	८५३, ८५४
वग्घारियसोणिसुत्तगमल्लदामकलावे	७१०
वच्चा	६३९, ७१८
वज्जबहुले	७१३
वज्झ	७८३
वज्झा	७८३
वट्ट	६४९, ७१३
वट्टग	६९८, ७१०, ७१३
वट्टगलक्खणं	७०८
वणलेवणभूयं	६८८
वणविदुग्गंसि	६९६, ६९८
वणसंड	८४४
वणस्सइ(ति)सरीरं	७२३
वणस्सतिकाइया	७५१
वणस्सतिकायं	७३३-७३७
वणिया	८०७-८०८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वणंसि	६९६
वण्ण	६७५, ७१४
वण्णओ	८४४
वण्णमंत	६३८
वतीए	७४८, ७४९
वत्तव्वएणं	८५२
वत्तव्वं	८५६, ८५७
वत्तियहेउं	६९६
वत्थ	६५२, ६८८, ६९३, ७०८, ७१०
वत्थकाले	६८८, ७१०
वत्थपडिग्गहकंबलपायपुंछणेणं	७१५
वत्थुं	६६८
वदासी	६३९, ६४०, ७१८, ७४८, ७४९, ८४६-८४८ ८५१, ८५२, ८७०-८७३
वदावेति	७००
वदित्ता	७१०
वदे	८१७
वधाए	६९८
वब्भवत्तियं	७१३
वमणं	६८१
वम्मिए	६६०
वयणिज्जे	६९३
वयणं	८१९
वयति	७००
वयामो	८४८
वयासी	८०९
वयं	८३८
वयंति	८०८, ८१६
वयंतं	७००
वराह	७१३
वसणुप्पाडिययं	७१३
वलयंसि	६९६
वलितरंगे	६०५
ववगयदुब्भिक्खमारिभयविप्पमुक्कं	६४६
वसलगा	७१०
वसवत्ती	६८२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वसाए	६९६, ७१४
वहबंधणं	७१३
वहमाण	८५३
वाउकायं	७३५
वाउकायत्ताए	७४४
वाउसरीरं	७२३
वाऊ	६५६
वागरेंति	७०५
वागुरियभावं	७०९
वातपरिगतं	७३९
वातसंगहितं	७३९
वातसंसिद्धं	७३९
वाय	८१८, ८१९, ८२५
वायत्ताए	७२८
वायसपरिमंडलं	७०८
वायाभिओगेण	८१९
वायु	७१४
वालाए	६९६
वालुग	७४५
वालुयत्ताए	७४५
वास	७१३, ८०१, ८३८, ८५३, ८५४
वासाणियत्ताए	७२८
वाहण	७१३
विउ(उं)ज्जं(जं)ति	७०५, ७०६
विउट्ट(ट्टं)ति	७०५, ७२३, ७४१
विंधित्ता	६९८
विगत्तगा	७१३
विगुणोदयंमि	७१३
विचित्तमालामउलिमउडा	७१४
विचित्तहत्थाभरणा	७१४
विच्छड्डित(य)पउरभत्तपाणे	६४६, ८४३
विजाणंतिह	८३६
विज्जती	७६०
विज्जमाणे	८४६
विज्जाओ	७०८
विणिच्छियट्ठा	७१५
विणट्ठम्मि	६४८
विण्णति	८१८
विण्णाएण	६८२
विण्णाय	७५०, ८१७
विण्णू	६७४, ६९४
विततपक्खीणं	७३६–७३७
वितिगिंछइ(ति)	७१०
विति	७१३, ७४५, ८३८
वित्ते	६४६, ८४३
वित्तेसिणो	८०८
वित्थिण्णविउलभवणसयणासण–जाणवाहणाइण्णे	६४६, ८४३
विदू	६९३
विद्धु	८१२, ८१३
विपरामुसइ	६५१
विपरिणयं	७२३
विपुलं	७१३
विप्पडिवेदेंति	६४९, ८६१
विप्पडिवन्ना	७०८
विप्पजहियव्वं	६७५
विप्पजहिस्सामो	६७०, ६७४
विप्पजहंति	८५०, ८५८, ८५९, ८६०, ८६५
विप्पजहित्ता	८५०, ८६५
विप्पमुक्का	७१४
विप्पमुच्चमाण	७०६, ७०८, ८४६–८४७, ८५१, ८५२, ८६१
विप्परियास	७४६, ८३७
विभावेमि	६४४
विभंगे	६९४, ७१०–७१३, ७१५, ७१७
वियक्का	८०५
वियत्त	६३९, ६४०, ६४१, ६४३
वियागरे	७४९, ८२१
वियागरेज्ज(ज्जा)	७८५, ८०४
वियागरेमाणे	७४९
वियागरेहि	८४५
वियंजियं	६६१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वियंतिकारए	६७८
विरताविरतिं	७१६
विरतिं	७१६, ७९२
विरसाहारा	७१४
विरालियाणं	७३६
विरुद्धे	७१०
विरूवरूव	६५१, ७०८, ७१०
विलुंपइत्ता	६९६
विलुंपह	६५१
विलेवण	७१३
विवज्जगस्स	७९१
विवेगं	६६५
विवेयकम्मे	६७८
विसण्ण	६३९, ६४०, ६४३
विसमं	७१३
विसल्लकरणिं	७०८
विसाणाए	६९६
विसेसं	८३२
विसोहति	७०५
विसंधी	६७५
विसंवादेति	७०२
विस्संभराण	७३६
विहग	७१४
विहरति	६४६, ७१०, ८४३, ८४५, ८७३
विहरंति	७१३
विहरमाणा	७१४, ८५४, ८५५
विहरित्तए	८५७, ८६५, ८७२, ८७३
विहरिस्सामो	८५६, ८५७
विहाणं	६६५
विहारेणं	७१४, ८५४, ८५५
विहिंसक्काइं	७५३
विहुणे	८०६
वीरासणिया	७१४
वीसा	७१३
वीहासेणिया	७१४
वीहिं	६९८
वीहिरूसितं	६९८
वुइए	८३२
वुइया	८१८
वुच्चंति	८५०, ८५७
वुड्ढ	७३३, ७३४, ७३५
वुत्तपुव्वं	८४९, ८५३, ८५६, ८५७, ८६५
वुत्ते	८०६
वुसिमं	८००
वूहए	७८५
वेगच्छ[च्छि]ण्णयं	७१३
वेणइवादीणं	७१७
वेतालिं	७०८
वेत्तेण	७०४
वेदणा	६७४, ७१३
वेदित	७०७
वेढूण	८१३
वेमाया	७०७
वेयणा	७७१
वेयणं	६९४
वेयवाओ	८२९
वेरबहुले	७१३
वेर	६९६, ७८२
वेरायतणाइं	७१३
वेरुलिए	७४६
वेस	८३४
वेसियं	६८८
वोच्छिज्जिस्संति	८६६
वोण्णमंता	७१०
वंचण	७१३
वंजणं	७०८
वंदित्ता	६४४, ८७३
वंदंति	६४४, ८६९, ८७३
सअट्ठं	६४४
सउणी(णि)	६६१, ७०९
सकामकिच्चेण	८०३
सकारणं	६६४
सकिरिए	७४७, ७४९, ७५२
सक्करत्ताए	७४५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सक्करा	७४१
सक्कारेइ	८६९
सगड	७१३
सगमादाए	८५८, ८५९, ८६०
सचित्त	६८५, ७३७, ७३९, ७४३, ७४४, ७४५
सच्चं	८५४
सच्चामोसाइं	७०६, ८६१
सछत्ताए	७२८
सज्झत्ताए	७२८
सड्ढी	६४७, ६५४, ६५९
सणप्फयाणं	७३४
सणातणं	८३३
सण्णा	६७४, ७५१
सण्णिकायाओ	७५२
सण्णिकायं	७५२
सण्णिणो	७५२
सण्णिदिट्ठंते	७५१
सण्णिधिसंणिचए	६८८
सण्णिपंचिंदिया	७५१
सण्णं	७६५, ७८१
सतिं	८१४
सतंता	६५६
सत्तमे	७००
सत्थपरिणामितं	६८८
सत्थातीतं	६८८
सत्थारो	७५७
सदा जते	७४७ (७४६)
सद्द	६४३, ६६८, ६८३, ७१३
सद्दहामि	८७०
सद्दहाहि	८७१
सद्दहितं	८७०
सद्धिं	६९९, ७०४
सनिमित्तं	६४४
सन्निवेसघायंसि	६९९
सपडिक्कमणं	८७२, ८७३
सपरिग्गहा	६७७, ६७८
सपुव्वावरं	७१०
सप्पि	७३२, ७३४
सपिप्पलीयं	८२३
सप्पुरिसेहिं	७९९
सभागतो	७८८
समएणं	८४२
समट्ठे	७५०, ८५५
समण	६४४, ६४७, ६९३, ७०६, ७१०, ७१९, ७८७, ७९०, ७९२, ७९५, ७९८, ८०५, ८०६, ८४६, ८४७, ८५५, ८०७, ८६७, ८६९, ८७३
समणक्ख	७४८
समणगा	
समणमाहणपोसणयाए	६९६, ६९९
समणमाहणवत्तियहेउं	६९६
समणव्वतेसु	८४०
समणाउसो	६४४, ६४५
समणुगम्ममाणा	७१७
समणुगाहिज्जमाणा	७१७
समणोपासग	८४६, ८५१, ८५२, ८५३, ८५६–८६५
समणोवासए	८४३, ८४७
समणोवासगपरियागं	७१५
सममेव	८६३
समत्तरूवो	८३३
समत्तं	८३६
समाउआ	८६३
समाउट्टिंसु	६५२
समाण	७०३, ७३५, ७३७, ८६९
समादाए	७४९–७५०
समायरंता	८११
समारभंते	८०७
समारंभावेंति	६७७
समारंभेणं	७१०
समारंभंति	६७७
समाहिं	८४१, ८४२
समाहिजुत्ता	८३६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
समाहिपत्ता	७१५	सव्वगायपडिकम्मविप्पमुक्का	७१४
समित(य)	७०७, ७४७(७४६), ८०४	सव्वगुणसमिद्धे	६४६
समियाचारा	७८४	सव्वजीव	८५२
समुक्कसे	७०३	सव्वजोणिया	७५२
समुग्गपक्खीणं	७३७	सव्वत्ताए	६९१, ७११
समुच्छिज्जिहिंति	७५७	सव्वदुक्ख	७२०, ७२१, ७८३, ८५४
समुच्छेदेंति	६५३	सव्वदुक्खप्पहीणमग्ग	७११, ७१४, ७१६, ८५४
समुट्ठिया	८३२		
समुदाणचरगा	७१४	सव्वपाण	८५२, ८५४, ८६५
समुद्द	८२०, ८४१	सव्वपाण-भूत-जीव-सत्तेहिं	७०६, ८६५
समुद्दिस्स	६८७	सव्वपयाणुकंपी	८११
समुप्पाडेंति	७१४	सव्वप्पणताए	७२३
समेंति	७८९	सव्वप्पणाए	७२३
समेच्च	६८०, ७१०	सव्वफासविसहा	७१४
समोयरंति	७१७	सव्वभूत	८५२
समोसरणे	७१८-७१९	सव्वरातिएणं	७१०
समं	८३७	सव्वसत्त	८५२, ८५४, ८६५
सम्माणेइ	८६९	सव्वावंति	६३८
सम्मं	८५६	सव्वोवगता	६९१
सयण	६८८, ६९०, ७०८, ७१०, ७१३	सव्वोवरता	६९१
सयणकाले	६८८, ७१०	सव्वोवसंता	६९१, ७११
सयणसंगंथसंथुता	६७१	सस्साई	७१०
सयपत्त०	७३०	सहपासियं	७०९
सरडाणं	७३६	सहसक्कारेह	६५१
सरथाणं	७३६	सहस्सपत्त०	७३०
सरलक्खणं	७०८	सहस्समज्झे	७९०
सरीरजोणिया	७४६	सहस्से	८१५, ८२२, ८२९
सरीरवक्कमा	७४६	सहिते	७४७
सरीरसमुस्सएणं	७५०	सहेउं	६४४
सरीरसंभवा	७४५, ७४६	साइबहुलं	७१३
सरीराहारा	७४६	साइमेण	६५२
सरीरे	६५०, ६६०	साउणिए	७०९
सल्ल	७०५, ७३६	साउणियभावं	७०९
सल्लकत्तणं	८५४	सागाणियाणं	७१८
सवणयाए	८७०	सागरो	७१४
सवाय	८४०, ८४५-८४८, ८५१, ८५२	सातिमणंतपत्ते	८१०
सवियारमण-वयस-काय-वक्कस्स	७४८	सातिसंपओगबहुला	७१३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
साबरिं	७०८
सामगं	६९८
सामण्णपरियागं	७१४
सारदसलिलं	७१४
सामाइयं	८६५
सामासाए	६८८
सामुद्दाणियं	६८८
सायं	७१३
सारयति	७९०
सारूविकडं	७२३, ७२४, ७३२, ७३६
सारंभा	६७७[1], ६७८
सालत्ताए	७२३
सालाणं	७२३
सालि	६९८
सावइसारो	७१७
सावगा	७१७
सावज्ज	६९९, ७०१–७०७, ७१३–७१५
सावज्जदोसं	८२६
सावतेयं	६६८
सावेंति	८४९
सासगंजणं	७४५
सासत	६५६, ६८०
सासतमसासते	७५५
साहम्मिय	६८७
साहम्मियवेयावडियं	७१८
साहसिया	७१३
साहति	८१०
साहम्मियं	६८७
साहुजीविणो	७८४
साहू(धू)	६५१, ६५५, ७१४, ७१५, ७८०
सिंगाए	६९६
सिक्खावेत्तए	८५४
सिक्खिय	८०२
सिज्झिम	७२१
सिज्झिस्संति	७१९–७२०
सिज्झंति	७१४, ८५४
सिणायगाणं	८१५, ८२२, ८२९, ८३०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सिणेहं	७२३, ७३४, ७४१
सिते	६४९
सिद्धि	६५१, ७७८, ७७९
सिद्धिमग्गं	८५४
सिद्धे	६८२
सिरसाण्हाते	७१०
सिरीसिव	७१३, ८३४
सिलिस्संति	७१०
सिलोगं	८२८
सीओ(तो)दगवियडंसि	७०४, ७१३
सीओ(तो)दगं	७९३
सीमंकरे	६४६
सीमंधरे	६४६
सीय	७१३
सीलगुणोववेते	८२८
सिलप्पवाल	६६८, ७१३
सीलव्वत-गुण-वेरमण-पच्चक्खाण-पोसहोववासेहिं	७१५
सीलं	६७५
सीसग	७४५
सीसमुद्दच्छिण्णयं	७१३
सीसं	६७५
सीहपुच्छियगं	७१३
सीहासणंसि	७१०
सीहो	७१४
सुइब्भूया	७१४
सुएण	६८२
सुंसुमाराणं	७३३
सुकडे	६५५
सुक्कडे	६५१
सुक्कचरियं	७०८
सुक्किले	६४९
सुठिच्चा	८२८, ८३२, ८४१
सुणगं	७०९
सुणेह	७८७
सुण्हा	६७१, ६८८, ६९९ ७०४, ७१३
सुण्हामरणाणं	७१९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सुत्त	७४९, ७५०, ७५१, ८०२
सुद्धहियया	७१४
सुद्धेसणिया	७१४
सुद्धोदगाणं	७३९
सुपच्चक्खायं	८५२, ८५७, ८५८, ८६५
सुपण्णत्ते	६४७
सुपरिआणियव्वाइं	७०६
सुप्पडियाणंदा	७१४–७१५
सुप्पणीयताए	८४८
सुब्भिगंधे	६४९
सुभग०	७३०
सुभगाकरं	७०८
सुमणा	७०४
सुमइ	८१५, ८२९
सुयक्खाते	६४७
सुयमदेण	७०३
सुया	७५०
सुराथालएणं	७१०
सुरूवा	६४६, ६६७, ६९४, ७११
सुवण्ण	६४६, ६६७, ६६८, ६९४ ७११, ७१३, ७४५
सुवयणं	८६९
सुविचिंतयंता	८२०
सुविच्चिंतिए	८२०
सुविणं	७०८, ७४७, ७४९, ७५१, ७५२
सुव्वता(या)	७१४, ७१५
सुसंधीता	६७५
सुसाहू	७१४
सुसीला	७१४, ७१५
सुस्सूसमाणेसु	६८९
सुही	६७१
सुहुतहुयासणो	७१४
सुहुमा	७०७, ८६९
सूर	७१४, ८३१
सूरकंतत्ताए	७४५
सूरकंते	७४५
सूरचरियं	७०८
सूल	८१३
सूलाइयं	७१३
सूलाभिण्णयं	७१३
सेउकरे	६४६
सेए	६३९, ६४०, ६४१
सेज्जेसे	८५४, ८५५
सेणावतिपुत्ता	६४७, ६५४, ६५९
सेणावती	६४७
सेयकाले	७०७
सेलगोल	७१३
सेवउ	७९३
सेवालत्ताए	७३०
सेविंसु	७०७
सेविस्संति	७०७
सेवंति	७०७
सेस	७४५, ८३८, ८३९
सेसदवियाए	८४४
सेहाणं	७३६
सोंडीरा	७१४
सोगंधिए	७४५
सोगंधियत्ताए	७३०
सोग्गतिगामिणो	८५९, ८६०
सोच्चा	८४५, ८६९
सोणइए	७०९
सोणियाए	६९६
सोताओ	६७५
सोमलेसा	७१४
सोयइ	६६४
सोयण	७१०, ७१३
सोयणताए	७५१
सोयरियभावं	७०९
सोयवियं	६८९
सोयामि	६६४, ६६९
सोयं	६७५
सोयंति	७१०, ७१३
सोवट्ठवयंति	६६१
सोवट्ठावयंति	८४९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सोवणियभावं	७०९
सोवणियंतिए	७०९
सोवणियंतियभावं	७०९
सोवरिए	७०९
सोवागिं	७०८
सोही	८२१
संकमाणो	८०२, ८०४
संकमंति	७५२
संख	६६८, ७१३
संखाए	६७०
संखादत्तिया	७१४
संखो	७१४
संखं	७१३, ८४९
संगइयंति	६६५
सं(अं)गयकुंडलमट्ठगंडतलकण्ण-पीढधारी	७१४
संगं	८०७
संघाएणं	७१४
संघायं	६६४
संचाएमो	८४९, ८५६, ८५७, ८६५
संचिणित्ता	७१३, ७३२, ७३४
संचिणंति	७३२, ७३४
संजए(ते)	७८६, ८५४
संजमजातामातावुत्तियं	६८८
संजमेणं	७१४, ८५४
संजमयंति	८४७
संजमामो	८५४
संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे	७५३
संजयाणं	८१६, ८२१, ८२७
संजलणे	७०४
संजूहेणं	६९४
संजो(यो)गे	७३२, ७३४
संठवेंति	६६१
संठाणेणं	७१४
संडासगं	७१८
संडासतेणं	७१८
संतसार	६६८
संता	७१४
संतिमग्गं	७८५
संतिविरतिं	६८९
संदमाणिया	७१३
संधयाती	७८७
संधाय	६६५
संधिच्छेदए	७०९
संधिच्छेदगभावं	७०९
संधी	६७५
संपडिबूहंति	७१०
संपराइयं	६८६
संपरायंसि	८३२
संपहारेत्थ	८६८
संभवो	८१८
संभारकडेण	७१३
संभुज्जित्तए	८५५
संवच्छरेण	८३८–८४०
संवरे	७७०
संवसमाणे	७०४
संवुडस्स	७०६
संसट्ठचरगा	७१४
संसट्ठं	७३२
संसरंति	८३४
संसार	८३५
संसारकंतारं	७२०
संसारिया	८४६, ८५१, ८५२
संसारियं	७१८
संसारे	७७६
संसुद्धं	८५४
स्सामणियम्मि	७९२
हडिबंधणं	७१३
हढत्ताए	७३०
हण	७१३
हणह	६५१
हणंत	७४८, ८३९
हत्था	६७५
हत्थच्छिण्णयं	७१३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
हत्थिजामे	८४४
हम्ममाणस्स	६७९
हयपुव्वे	६९९
हयलक्खणं	७०८
हरतणुए	७३९
हरिए(ते)हिं	७३१
हरियजोणियाणं	७३१
हरियाण(णं)	७२७, ७२९, ७३१
हरियाले	७४५
हव्वाए	६३९, ६४०
हस्समंता	६६७
हारविराइतवच्छा	७१४
हालिद्दे	६४९
हिंगुलए	७४७
हिंसइ	६९७
हिंसादंडवत्तिए	६९७
हिंसादंडे	६९४, ६९७
हिंसिंसु	६९६, ६९७
हिंसिस्सइ	६९६–६९७
हिंसिस्संति	६९६
हिंसंति	६९६
हिमए	७३९
हियइच्छितं	७१०
हिययाए	६९६
हिययुप्पाडिययं	७१३
हिरण्ण	६६८, ७१३
हीणे	७०२
हीलणाओ	७१४
हीलेति	७०३
हेउ	६७९, ७४९, ८०७
होच्चा	७५२
होज्ज	७५२
होत्था	८४२
हंछामि	७१०
हंतव्व	६७९, ७१९, ८६१
हंता(=हन्ता)	६९६
हंता	८५३–८५५
हंसगब्भ	७४५
ह्रस्समंता	६४६, ६९४, ७११
ह्रस्से	७४९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

द्वितीयं परिशिष्टं—सूत्रकृताङ्गसूत्रान्तर्गतश्लोकानामकारादिक्रमः ।

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
अंतए वितिगिंछाए	६०८
अंताणि धीरा सेवंति	६२१
अंतं करेंति दुक्खाणं	६२३
अंधो अंधं पहं णिंतो	४६
अकुव्वतो णवं नत्थि	६१३
अकुसीले सया भिक्खू	४६४
अगारमावसंता वि	१९
अगिद्धे सद्दफासेसु	४७१
अग्गं वणिएहिं आहियं	१४५
अचयंता व लूहेण	२०२
अजोगरूवं इह संजयाणं	८१६
अट्ठापदं ण सिक्खेज्जा	४५३
अणागयमपस्संता	२३८
अणादीयं परिण्णाय	७५५
अणासिता नाम महासियाला	३४६
अणिहे सहिए सुसंवुडे	१४०
अणुगच्छमाणे वितहं भिजाणे	६०२
अणुत्तरग्गं परमं महेसी	३६८
अणुत्तरं धम्ममिणं जिणाणं	३५८
अणुत्तरं धम्ममुईरइत्ता	३६७
अणुत्तरे य ठाणे से	६२७
अणुपुव्वेण महाघोरं	५०१
अणु माणं च मायं च	४२८
अणुसासणं पुढो पाणे	६१७
अणुस्सुओ उरालेसु	४६६
अणेलिसस्स खेतण्णे	६१९
अणोवसंखा इति ते उदाहु	५३८
अणंते णितिए लोए	८१
अण्णाणियाण वीमंसा	४४
अण्णाणिया ता कुसला वि संता	५३६
अण्णातपिंडेणऽधियासएज्जा	४०७
अतरिंसु तरंतेगे	५०२
अतिक्कम्मं ति वायाए	४३०
अतिमाणं च मायं च	४७२
अतिमाणं च मायं च	५३०
अत्ताण जो जाणति जो य लोगं	५५४
अदु अंजणिं अलंकारं	२८४
अदु कण्ण-णासियाछेज्जं	२६८
अदु णातिणं च सुहिणं वा	२६०
अदु साविया पवादेण	२७२
अद्दक्खुव दक्खुआहितं	१५३
अन्नस्स पाणस्सिहलोइयस्स	४०६
अन्ने अन्नेहिं मुच्छिता	१०८
अन्नं मणेण चिंतेंति	२७०
अपरिक्ख दिट्ठं ण हु एव सिद्धी	३९९
अपरिमाणं विजाणाति	८२
अप्पपिंडासि पाणासि	४३५
अप्पेगे झुंझियं भिक्खुं	१७२
अप्पेगे णायओ दिस्स	१८३
अप्पेगे पडिभासंति	१७३
अप्पेगे पलियंतंसि	१७९
अप्पेगे वइं जुंजंति	१७४
अप्पेण अप्पं इह वंचइत्ता	३२५
अब्भागमितंमि वा दुहे	१५९
अभविंसु पुरा धीरा	६३१
अभविंसु पुरा वि भिक्खवो	१६२
अभिजुंजिया रुद्द असाहुकम्मा	३४१
अभुंजिया णमी वेदेही	२२६
अमणुण्णसमुप्पादं	६९
अयं व तत्तं जलितं सजोतिं	३३०
अरतिं रतिं च अभिभूय भिक्खू	४८६
अरतिं रतिं च अभिभूय भिक	५७४
अलूसए णो पच्छण्णभासी	६०५
अवि धूयराहिं सुण्हाहिं	२५९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
अवि हत्थ-पादछेदाए	२६७
अवि हम्ममाणे फलगावतट्ठी	४१०
अव्वत्तरूवं पुरिसं महंतं	८३३
असूरियं नाम महाभितावं	३१०
असेसं अक्खयं वा वि	७८३
असंवुडा अणादीयं	७५
अस्सिं च लोए अदुवा परत्था	३८४
अस्सिं सुठिच्चा तिविहेण तायी	५९५
अह णं वतमावण्णं	५३३
अह णं से होति उवलद्धो	२८१
अह तत्थ पुणो नमयंती	२५५
अह तं तु भेदमावन्नं	२७९
अह तं पवेज्ज वज्झं	३५
अह तेण मूढेण अमूढगस्स	५९०
अह ते परिभासेज्जा	२१४
अह पास विवेगमुट्ठिए	९६
अहवा वि विद्धूण मिलक्खु सूले	८१३
अह सेऽणुतप्पती पच्छा	२५६
अहाकडाइं भुंजंति	७६१
अहा बुइयाइं सुसिक्खएज्जा	६०४
अहावरं पुरक्खायं	५१
अहावरं सासयदुक्खधम्मं	३२७
अहावरा तसा पाणा	५०४
अहियप्पाऽहियपण्णाणे	३६
अहिगरणकडस्स भिक्खुणो	१२९
अहिमे संति आवट्टा	१९५
अहिमे सुहुमा संगा	१८२
अहिंसयं सव्वपयाणुकंपी	८११
अहो य रातो य समुट्ठितेहिं	५५८
अहो वि सत्ताण विउट्टणं च	५५९
आउक्खयं चेव अबुज्झमाणे	४९०
आगंतागारे आरामागारे	८०१
आघातकिच्चमाधातुं	४४०
आघायं पुण एगेसिं	२८
आघं मइमं अणुवीति धम्मं	४७३
आदाय बंभचेरं च	७५४
आदीणभोई वि करेति पावं	४७८
आमंतिय ओसवियं वा	२५२
आयगुत्ते सया दंते	५२०
आतदंडसमायारा	१७८
आयं न कुज्जा इह जीवितट्ठी	४८२
आरंभयं चेव परिग्गहं च	८०९
आसंदियं च नवसुत्तं	२९२
आसंदी पलियंके य	४५७
आसिले देविले चेव	२२७
आसूणिमक्खिरागं च	४५१
आहंसु महापुरिसा	२२५
आहत्तहियं तु पवेयइस्सं	५५७
आहत्तहियं समुपेहमाणे	५७९
आहाकडं चेव निकाममीणे	४८०
आहाकडं वा ण णिकामएज्जा	४८३
इंगालरासिं जलियं सजोतिं	३०६
इच्चेतेहिं ठाणेहिं	७८६
इच्चेयाहिं दिट्ठीहिं	५७
इच्चेवं पडिलेहंति	२०८
इच्चेवं णं सुसेहंति	१९०
इच्चेवमाहु से वीरे	२९९
इणमन्नं तु अण्णाणं	६४
इणमेव खणं वियाणिया	१६१
इति कम्मवियालमुत्तमं	१६४
इतो विद्धंसमाणस्स	६२४
इत्थिओ जेण सेवंति	६१५
इत्थीसु या आरतमेहुणा उ	४८५
इमं च धम्ममादाय	२२३
इमं च धम्ममादाय	२४५
इमं च धम्ममादाय	५२८
इमं वयं तु तुम पाउकुव्वं	७९७
इह जीवियमेव पासहा	१५०
इहमेगे उ भासंति	२३०
इहलोग दुहावहं विऊ	१२०
इह संवुडे मुणी जाते	७१
इहेगे मूढा पवदंति मोक्खं	३९२
ईसरेण कडे लोए	६५
उच्चारं पासवणं	४५५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
उच्चावयाणि गच्छन्ता	२७
उज्जालओ पाण तिवातएज्जा	३८६
उट्ठितमणगारमेसणं	१०४
उड्ढं अहे तिरियं च	५०७
उड्ढमहे तिरियं वा	२४४
उड्ढं अहे य तिरियं दिसासु	३५५
उड्ढं अहे य तिरियं दिसासु	४७४
उड्ढं अहे य तिरियं दिसासु	५९३
उड्ढं अहे य तिरियं दिसासु	८००
उड्ढं अहे य तिरियं दिसासु	८१७
उत्तर मणुयाण आहिया	१३५
उत्तरा महुरुल्लावा	१८६
उदगस्सऽप्पभावेणं	६२
उदगेण जे सिद्धिमुदाहरंति	३९४
उदगं जती कम्ममलं हरेज्जा	३९६
उद्देसियं कीतगडं	४५०
उरालं जगओ जोयं	८४
उवणीतरस्स ताइणो	१२७
उसिणोदगतत्तभोइणो	१२८
उसियावि इत्थिपोसेसु	२६६
एए गंथे विउक्कम्म	६
एए उ तओ आयाणा	५४
एएहिं दोहिं ठाणेहिं	७५८
एगंतकूडेण तु से पलेति	५६५
एगंतमेवं अदुवा वि इण्हिं	७८९
एगत्तमेव अभिपत्थएज्जा	४८४
एगे चरे ठाणमासणे	१२२
एताइं कायाइं पवेदियाइं	३८२
एताइं मदाइं विगिंच धीरे	५७२
एताणि सोच्चा णरगाणि धीरे	३५०
एताणुवीति मेधावी	७२
एते ओघं तरिस्संति	२४२
एते जिता भो न सरणं	७६
एते पुव्वं महापुरिसा	२२८
एते पंच महब्भूया	८
एते भो कसिणा फासा	१८१
एते सद्दे अचायंता	१७१
एते संगा मणुस्साणं	१९३
एतेसु बाले य पकुव्वमाणे	४७७
एतेहिं छहिं काएहिं	४४५
एतेहिं तिहिं ठाणेहिं	८७
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं	७५६
एएहिं दोहिं ठाणेहिं	७५८
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं	७६०
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं	७६२
एतेहिं दोहिं ठाणेहिं	७६४
एतं सकम्मविरियं	४१९
एतं खु णाणिणो सारं	८५
एयं खु णाणिणो सारं	५०६
एयं खु तासु विण्णप्पं	२९६
एयमट्ठं सपेहाए	४४२
एयाइं फासाइं फुसंति बालं	३४८
एरिसा जा वई एसा	२१८
एवं उदाहु निग्गंथे	४६०
एवं कामेसणं विदू	१४८
एवं ण से होति समाहिपत्ते	५७०
एवं तक्काए साहिंता	४९
एवं तिरिक्खे मणुयामरेसुं	३५१
एवं तुब्भे सरागत्था	२१३
एवं तु समणा एगे	३७
एवं तु समणा एगे	५९
एवं तु समणा एगे	६३
एवं तु समणा एगे	२०६
एवं तु समणा एगे	५२४
एवं तु समणा एगे	५२७
एवं तु सेहं पि अपुट्ठधम्मं	५८२
एवं तु सेहे वि अपुट्ठधम्मे	५९२
एवं न मिज्जंति न संसरंति	८३४
एवं निमंतणं लद्धुं	२०३
एवं बहुहिं कयपुव्वं	२९५
एवं भयं ण सेयाए	२९७
एवं मए पुट्ठे महाणुभागे	३०१
एवं मत्ता महंतरं	१४२
एवं लोगंमि ताइणा	१३४

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
एवं विप्पडिवण्णेगे	१७५
एवं समुट्ठिए भिक्खू	२१०
एवं से उदाहु अणुत्तरनाणी	१६४
एवं सेहे वि अप्पुट्ठे	१६७
एवमण्णाणिया नाणं	४३
एवमायाय मेहावी	४२३
एवमेगे उ पासत्था	३२
एवमेगे उ पासत्था	२३७
एवमेगे तु पासत्था	२३३
एवमेगे त्ति जंपंति	१०
एवमेगे नियायट्ठी	४७
एवमेगे वितक्काई	४८
एवमेताइं जंपंता	३१
एहि ताय घरं जामो	१८७
ओजे सदा ण रज्जेज्जा	२७८
ओसाणमिच्छे मणुए समाहिं	५८३
कंदूसु पक्खिप्प पयंति बालं	३३३
कडं च कज्जमाणं च	४३१
कडेसु घासमेसेज्जा	७९
कम्ममेगे पवेदेंति	४१२
कम्मं च छंदं च विविंच धीरे	५७७
कम्मं परिण्णाय दगंसि धीरे	४०२
कतरे धम्मे अक्खाते	४३७
कयरे मग्गे अक्खाते	४९७
कल्लाणे पावए वा वि	७८२
कहं च णाणं कहं दंसणं से	३५३
कामेहि य संथवेहि य	९४
कालेण पुच्छे समियं पयासु	५९४
किरियाकिरियं वेणइयाणुवायं	३७८
कुजए अपराजिए जहा	१३३
कुट्ठं अगुरुं तगरुं च	२८५
कुतो कताइ मेधावी	६२६
कुलाइं जे धावति साउगाइं	४०४
कुव्वं च कारयं चेव	१३
कुव्वंति पावगं कम्मं	२७४
कुव्वंति संथवं ताहिं	२६२
केई निमित्ता तहिया भवंति	५४४

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
केसिंच बंधितु गले सिलाओ	३०९
केसिंचि तक्काइ अबुज्झ भावं	५७६
को जाणति विओवातं	२०७
कोलेहिं विज्झंति असाहुकम्मा	३०८
कोहं च माणं च तहेव मायं	३७७
खेयन्नए से कुसले आसुपन्ने	३५४
गंता व तत्था अदुवा अगंता	८०४
गंतुं तात पुणोऽऽगच्छे	१८८
गंथं विहाय इह सिक्खमाणो	५८०
गंध मल्ल सिणाणं च	४४९
गब्भाइ मिज्जंति बुयाऽबुयाणा	३९०
गारं पि य आवसे नरे	१५५
गिरीवरे वा निसहाऽऽयताणं	३६६
गिहे दीवमपस्संता	४७०
गुत्तो वईए य समाहिपत्ते	४८७
गोमेज्जए य रुयए अंके	७४५
घडिगं च संडिंडिमयं च	२९१
चंदण गेरुय हंसगब्भ	७४५
चंदालगं च करगं च	२९०
चत्तारि अगणीओ समारभित्ता	३१२
चत्तारि समोसरणाणिमाणि	५३५
चित्तमंतमचित्तं वा	२
चिता महंतीउ समारभित्ता	३३८
चिरं दूइज्जमाणस्स	२००
चेच्चा वित्तं च पुत्ते य	४४३
चोदिता भिक्खुचज्जाए	२०१
छंदेण पलेतिमा पया	१३२
छण्णं च पसंस णो करे	१३९
छिंदंति बालस्स खुरेण नक्कं	३२१
जइ कालुणियाणि कासिया	१०५
जइ केसियाए मए भिक्खू	२८०
जइ णे केइ पुच्छिज्जा	४९९
जइ ते सुता लोहितपूयपाती	३२३
जइ ते सुता वेतरणीऽभिदुग्गा	३०७
जइ वि य कामेहि लाविया	१०६
जइ वि य णिगिणे किसे चरे	९७
जइ वो केइ पुच्छिज्जा	५००

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
जं किंचि अणगं तात	१८१
जं किंचि वि पूतिकड	९०
जं किंचुवक्कमं जाणे	४२५
जं जारिसं पुव्वमकासि कम्मं	३४१
जं मतं सव्वसाहूणं	६३०
जंसि गुहाए जलणेऽतियट्टे	३११
जतुकुंभे जोइसुवगूढे	२७३
जत्थऽत्थमिए अणाउले	१२४
जदा हेमंतमासंमि	१६८
जमतीतं पडुप्पण्णं	६०७
जमाहु ओहं सलिलं अपारगं	५४८
जमिणं जगती पुढो जगा	९२
जमिदं उरालमाहारं	७६३
जययं विहराहि जोगवं	९९
जविणो मिगा जहा संता	३३
जसं कित्तिं सिलोगं च	४५८
जस्सिं कुले समुप्पन्ने	४
जहा अस्साविणिं नावं	५२६
जहा आसाविणिं नावं	५८
जहा कुम्मे सअंगाइं	४२६
जहा गंडं पिलागं वा	२३४
जहा ढंका य कंका य	५२३
जहा दियापोतमपत्तजातं	५८१
जहा नदी वेयरणी	२४०
जहा मंधादए नाम	२३५
जहा य अंधे सह जोतिणा वि	५४२
जहा य पुढवीथूभे	९
जहा रुक्खं वणे जायं	१९१
जहा विहंगमा पिंगा	२३६
जहा सयंभू उदहीण सेट्ठे	३७१
जहा संगामकालंमि	२०४
जहाहि वित्तं पसवो य सव्वे	४९१
जाणं काएणऽणाउट्टी	५२
जातिं च वुड्ढिं च विणासयंते	३८९
जातीवहं अणुपरियट्टमाणे	३८३
जाते फले समुप्पन्ने	२९३
जीवाणुभागं सुविचिंतयंता	८२१

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
जीवितं पिट्ठतो किच्चा	६१६
जुवती समणं बूया उ	२७१
जे आततो परतो यावि णच्चा	५५३
जे आवि अप्पं वसुमं ति मंता	५६४
जे इह आरंभनिस्सिया	१५१
जे इह सायाणुगा णरा	१४६
जे उ संगामकालंमि	२०९
जे एतं णाभिजाणंति	४०
जे एय चरंति आहियं	१३६
जे एयं उंछं अणुगिद्धा	२५८
जे केइ बाला इह जीवियट्ठी	३०२
जे केइ लोगंसि उ अकिरियाया	४८८
जे केति खुड्डगा पाणा	७५९
जे केति तसा पाणा	८३
जे कोहणे होति जगट्ठभासी	५६१
जे गरहितं ठाणमिहावसंति	८३७
जे ठाणओ या सयणासणे या	५८४
जेणेहं णिव्वहे भिक्खू	४५९
जे ते उ वाइणो एयं	१४
जे धम्मं सुद्धमक्खंति	६२५
जे धम्मलद्धं वि णिहाय भुंजे	४०१
जे भासवं भिक्खु सुसाधुवादी	५६९
जे मातरं च पितरं च	२४७
जे मायरं च पियरं च हेच्चा	३८५
जे मायरं च पियरं च हेच्चा	४०३
जे माहणे जातिए खत्तिए वा	५६६
जे य दाणं पसंसंति	५१६
जे य बुद्धा अतिक्कंता	५३२
जे य बुद्धा महानागा	४३३
जे याऽबुद्धा महानागा	४३२
जे यावि अणायगे सिया	११३
जे यावि पुट्ठा पलिउंचयंति	५६०
जे यावि बहुस्सुए सिया	९५
जे यावि बीओदगभोति भिक्खू	७९६
जे यावि भुंजंति तहप्पगारं	८२५
जे रक्खसाया जमलोइयाया	५४७
जे विग्गहीए अन्नायभासी	५६२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
जे विण्णवणाहिऽज्झोसिया	१४४
जेसिं तं उवकप्पंति	५१५
जेहिं काले परक्कंतं	२३९
जेहिं नारीण संजोगा	२४१
जो तुमे नियमो चिण्णो	१९९
जो परिभवती परं जणं	११२
जोहेसु णाए जह वीससेणे	३७३
झाणजोगं समाहट्टु	४३६
ठाणी विविहठाणाणि	४२२
ठितीण सेट्ठा लवसत्तमा वा	३७५
डहरा वुड्ढा य पासहा	९०
डहरे य पाणे वुड्ढे य पाणे	५५२
डहरेण वुड्ढेणऽणुसासिते ऊ	५८६
ण कम्मुणा कम्म खवेंति बाला	५४९
ण किंचि रूवेणऽभिधारयामो	७९९
णण्णत्थ अंतराएणं	४६५
ण तस्स जाती व कुलं व ताणं	५६७
ण तेसु कुज्झे ण य पव्वहेज्जा	५८८
णत्थि आसवे संवरे वा	७७०
णत्थि कल्लाणे पावे वा	७८१
णत्थि किरिया अकिरिया वा	७७२
णत्थि कोहे व माणे वा	७७३
णत्थि चाउरंते संसारे	७७६
णत्थि जीवा अजीवा वा	७६६
णत्थि देवो व देवी वा	७७७
णत्थि धम्मे अधम्मे वा	७६७
णत्थि पुण्णे व पावे वा	१२
णत्थि पुण्णे व पावे वा	७६९
णत्थि पेज्जे व दोसे वा	७७५
णत्थि बंधे व मोक्खे वा	७६८
णत्थि माया व लोभे वा	७७४
णत्थि लोए अलोए वा	७६५
णत्थि वेयणा निज्जरा वा	७७१
णत्थि साहू असाहू वा	७८०
णत्थि सिद्धी असिद्धी वा	७७८
नत्थि सिद्धी नियं ठाणं	७७९
ण य संखयमाहु जीवियं	१५२

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
न य संखयमाहु जीवियं	१३१
ण वि ता अहमेव लुप्पए	१०१
ण हि णूण पुरा अणुस्सुतं	१४१
णाइच्चो उदेति ण अत्थमेति	५४१
णाणाविहाइं दुक्खाइं	२६
णिक्किंचणे भिक्खू सुलूहजीवी	५६८
णिव्वाणं परमं बुद्धा	५१८
णिसम्म से भिक्खु समीहमट्ठं	५९६
णीवारमेवं बुज्झेज्जा	२७७
णीवारे य न लीएज्जा	६१८
णेगंत णच्चंतिय उदये से	८१०
णेयाउयं सुयक्खातं	४२१
णेया जहा अंधकारंसि राओ	५९१
णो आवऽभिकंखे जीवियं	१२६
णो काहिए होज्ज संजए	१३८
णो चेव ते तत्थ मसीभवंति	३१५
णो पीहे णावऽवंगुणे	१२३
तं च भिक्खू परिण्णाय	७७
तं च भिक्खू परिण्णाय	१९४
तं च भिक्खू परिण्णाय	२४३
तं भुंजमाणा पिसितं पभूतं	८२४
तं मग्गं अणुत्तरं सुद्धं	४९८
तत्तेण अणुसट्ठा ते	२१७
तत्थ दंडेण संवीते	१८०
तत्थ मंदा विसीयंति	२२९
तत्थिमा ततिया भासा	४६२
तमेगे परिभासंति	२११
तमेव अविजाणंता	६१
तमेव अविजाणंता	५२१
तम्हा उ वज्जए इत्थी	२५७
तम्हा दवि इक्ख पंडिए	१०९
तय सं व जहाति से रयं	१११
तहा गिरं समारंभ	५१३
तहिं च ते लोलणसंपगाढे	३१६
तहिं तहिं सुयक्खायं	६०९
तिउट्टति तु मेघावी	६१२
तिक्खाहिं सूलाहिं भितावयंति	३३६

Jain Education International　　For Private & Personal Use Only　　www.jainelibrary.org

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
तिरिया मणुया च दिव्वगा	१२५
तिविहेण वि पाणि मा हणे	१६३
तिव्वं तसे पाणिणो थावरे च	३०३
तुब्भे भुंजह पाएसु	२१५
ते अण्णमण्णस्स वि गरहमाणा	७९८
ते एवमक्खंति अबुज्झमाणा	५४०
ते एवमक्खंति समेच्च लोगं	५४५
ते चक्खु लोगंसिह णायगा तु	५४६
ते णावि० न ते ओहंतरा	२०
ते णावि० न ते गब्भस्स पारगा	२२
ते णावि० न ते जम्मस्स पारगा	२३
ते णाणि० न ते दुक्खस्स पारगा	२४
ते णावि० न ते मारस्स पारगा	२५
ते णावि० न ते संसारपारगा	२१
ते णेव कुव्वंति ण कारवेंति	५५१
ते तिप्पमाणा तलसंपुड व्व	३२२
ते तीत-उप्पन्न-मणागताइं	५५०
ते य बीओदगं चेव	५२२
ते संपगाढंसि पवज्जमाणा	३३२
तेसिं पि तवोऽसुद्धो	४३४
ते हम्ममाणा णरए पडंति	३१९
थणंति लुप्पंति तसंति कम्मी	४००
थणियं व सद्दाण अणुत्तरे तु	३७०
थूलं उरब्भं इह मारियाणं	८२३
दक्खिणाए पडिलंभो	७८५
दयावरं धम्म दुगुंछमाणे	८३१
दविए बंधणुम्मुक्के	४२०
दाणट्ठयाए जे पाणा	५१४
दाणाण सेट्ठं अभयप्पदाणं	३७४
दारूणि सागपागाए	२८२
दीसंति समियाचारा	७८४
दुक्खी मोहे पुणो पुणो	१५४
दुहओ ते ण विणस्संति	१६
दुहओ पि ते ण भासंति	५१७
दुहतो वि धम्मम्मि समुट्ठिया मो	८३२
दुहा चेयं सुयक्खायं	४११
दूरं अणुपस्सिया मुणी	११५
देवा गंधव्व-रक्खसा	९३
धम्मं कहेंतस्स उ णत्थि दोसो	७९१
धम्मपण्णवणा जा सा	३८
धम्मपण्णवणा जा सा	२१९
धम्मस्स य पारए मुणी	११९
धुणिया कुलियं व लेववं	१०२
धोयणं रयणं चेव	४४८
नंदीचुण्णगाइं पहराहिं	२८६
न कुव्वती महावीरे	६२९
न तं सयकडं दुक्खं	२९
नत्थि कल्लाणे पावे वा	७८१
नत्थि साहू असाहू वा	७८०
नत्थि सिद्धी नियं ठाणं	७७९
न पूयणं चेव सिलोयकामी	५७८
न भिज्जति महावीरे	६१४
न य संखयमाहु जीवियं	१३१
नवं न कुज्जा विहुणे पुराणं	८०६
न सयं कडं ण अन्नेहिं	३०
नाकामकिच्चा ण य बालकिच्चा	८०३
निक्खम्म गेहाउ निरावकंखी	४९६
निक्खम्म दीणे परभोयणंमि	४०५
निग्गंथधम्मंमि इमा समाही	८२८
निट्ठितट्ठा व देवा वा	६२२
नो छादते नो वि य लूसएज्जा	५९८
नो तासु चक्खु संधेज्जा	२५१
पंच खंधे वयंतेगे	१७
पंडिए वीरियं लद्धुं	६२८
पक्खिप्प तासुं पययंति बाले	३२४
पण्णसमत्ते सदा जए	११६
पण्णामयं चेव तवोमयं च	५७१
पण्णं जहा वणिए उदयट्ठी	८०५
पत्तेयं कसिणे आया	११
पभु दोसे निराकिच्चा	५०८
पमायं कम्ममाहंसु	४१३
पयाता सूरा रणसीसे	१६६
परमत्ते अन्नपाणं च	४५६
परिग्गहे निविट्ठाणं	४३९

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
परिताणियाणि संकंता	३४
पलिउंचणं च भयणं च	४४७
पाओसिणाणादिसु णत्थि मोक्खो	३९३
पागब्भि पाणे बहुणं तिवाती	३०४
पाणहाओ य छत्तं च	४५४
पाणाइवाए वट्टंता	२३२
पाणे य णाइवातेज्जा	४२९
पाणेहि णं पाव विजोजयंति	३१८
पावाइं कम्माइं पकुव्वतो हि	३९७
पासे भिसं निसीयंति	२४९
पिण्णागपिंडीमवि विद्ध सूले	८१२
पिता ते थेरओ तात	१८४
पुच्छिंसु णं समणा माहणा य	३५२
पुच्छिस्स हं केवलियं महेसिं	३००
पुट्ठे गिम्हाभितावेणं	१६९
पुट्ठे णभे चिट्ठति भूमिए ठिते	३६२
पुट्ठो य दंसमसएहिं	१७६
पुढवाऽऽऊ अगणि वाऊ	४४४
पुढवी आउ तेउ य	१८
पुढवीजीवा पुढो सत्ता	५०३
पुढवी य आऊ अगणी य वाऊ	३८१
पुढवी य सक्करा वालुगा य	७४५
पुढवी वि जीवा आऊ वि जीवा	३८७
पुढो य छंदा इह माणवा उ	४८९
पुढोवमे धुणति विगतगेही	३७६
पुत्तं पि ता समारंभ	५५
पुराकडं अद्द ! इमं सुणेह	७८७
पुरिसे त्ति विण्णत्ति ण एवमत्थि	८१८
पुरिसोरम पावकम्मुणा	९८
पुरिसं व वेद्धूण कुमारकं वा	८१४
पूतिकम्मं ण सेवेज्जा	५११
पूयफलं तंबोलं च	२८९
बहवे गिहाइं अवहट्टु	२६३
बहवे पाणा पुढो सिया	११८
बहुगुणप्पगप्पाइं	२२२
बहुजणणमणंमि संवुडे	११७
बालस्स मंदयं बितियं	२७५

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
बाला बला भूमि अणोक्कमंता पविज्जलं कंटइलं	३४२
बाला बला भूमि अणोक्कमंता पविज्जलं लोहपहं	३३१
बाहू पकत्तंति य मूलतो से	३२९
बुज्झिज्ज तिउट्टेज्जा	१
बुद्धस्स आणाए इमं समाहिं	८४१
भंजंति णं पुव्वमरी सरोसं	३४५
भंजंति बालस्स वहेण पट्ठि	३४०
भारस्स जाता मुणि भुंजएज्जा	४०९
भावणाजोगसुद्धप्पा	६११
भासमाणो न भासेज्जा	४६१
भिक्खू मुयच्चा तह दिट्ठधम्मे	५७३
भूताभिसंकाए दुगुंछमाणा	८२७
भूताभिसंकाए दुगुंछमाणो	५९९
भूतेहिं न विरुज्झेज्जा	६१०
भूयाइं च समारंभ	५१०
मच्छा य कुम्मा य सिरीसिवा य	३९५
मणबंधणेहिं णेगेहिं	२५३
मणसा जे पउस्संति	५६
मणसा वयसा चेव	४१६
महयं पलिगोव जाणिया	१२१
महव्वते पंच अणुव्वते य	७९२
महीय मज्झंमि ठिते णगिंदे	३६४
माइणो कट्टु मायाओ	४१५
मा एयं अवमन्नंता	२३१
मातरं पितरं पोस	१८५
माता पिता ण्हुसा भाया	४४१
माताहिं पिताहिं लुप्पति	९१
मा पच्छ असाहुया भवे	१४९
मा पेह पुरा पणामए	१३७
माहणा खत्तिया वेस्सा	४३८
माहणा समणा एगे	४१
माहणा समणा एगे	६७
मिलक्खु अमिलक्खुस्स	४२
मुसावायं बहिद्धं च	४४६
मुसं न बूया मुणि अत्तगामी	४९४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः	श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
मुहुत्ताणं मुहुत्तस्स	२०५	संखाय पेसलं धम्मं	२२४
मेहाविणो सिक्खिय बुद्धिमंता	८०२	संखाय पेसलं धम्मं	२४६
राओ वि उट्ठिया संता	२९४	संडासगं च फणिहं च	२८८
रागदोसाभिभूतप्पा	२३१	संतच्छणं नाम महब्भितावं	३१३
रायाणो रायमच्चा य	१९६	संतत्ता केसलोएणं	१७७
रुक्खेसु णाते जह सामली वा	३६९	संति पंच महब्भूता...आयछट्ठा	१५
रुहिरे पुणो वच्चसमूसियंगे	३१४	संति पंच महब्भूया...पुढवी	७
लद्धे अहट्ठे अहो एव तुब्भे	८२०	संतिमे तओ आयाणा	५३
लद्धे कामे ण पत्थेज्जा	४६८	संधते साहुधम्मं च	५३१
लित्ता तिव्वाभितावेण	२१६	संपरागं णियच्छंति	४१८
लोगवायं निसामेज्जा	८०	संपसारी कयकिरिओ	४५२
लोयं अजाणित्तिह केवलेणं	८३५	संबद्धसमकप्पा हु	२१२
लोयं विजाणंतिह केवलेणं	८३६	संबाहिया दुक्कडिणो थणंति	३४४
वणंसि मूढस्स जहा अमूढा	५८९	संबुज्झमाणे तु णरे मतीमं	४९३
वणे मूढे जधा जंतू	४५	संबुज्झह किं न बुज्झहा	८९
वत्थगंधमलंकारं	१९८	संबुज्झहा जंतवो माणुसत्तं	३९१
वत्थाणि य मे पडिलेहेहि	२८३	संलोकणिज्जमणगारं	२७६
वायाभिओगेण जयावहेज्जा	८१९	संवच्छरं सुविणं लक्खणं च	५४३
वाहेण जहा व विच्छते	१४७	संवच्छरेणावि० पाणं० आणि०	८३९
विउट्ठितेणं समयाणुसेट्ठे	५८७	संवच्छरेणावि० पाणं० समणव्व०	८४०
वित्तं पसवो य णातयो	१५८	संवच्छरेणावि य एगमेगं	८३८
वित्तं सोयरिया चेव	५	संवुडकम्मस्स भिक्खुणो	१४३
वित्तेसिणो मेहुणसंपगाढा	८०८	संवुडे से महापण्णे	५०९
विबद्धो णातिसंगेहिं	१९२	संवुडे से महापण्णे	५३४
विरत गामधम्मेहिं	५२९	सच्चं असच्चं इति चिंतयंता	५३७
विरया वीरा समुट्ठिया	१००	सते सते उवट्ठाणे	७३०
विसोहियं ते अणुकाहयंते	५५९	सत्थमेगे सुसिक्खंति	४१४
वुज्झमाणाण पाणाणं	५१९	सदा कसिणं पुण घम्मठाणं	३२०
वुसिए य विगयगेही य	८६	सदा कसिणं पुण घम्मठाणं	३३९
वेतालिए नाम महब्भितावे	३४३	सदा जलं ठाण निहं महंतं	३३७
वेतालियमग्गमागओ	११०	सदाजला नाम नदी भिदुग्गा	३४७
वेराइं कुव्वती वेरी	४१७	सदा दत्तेसणा दुक्खं	१७०
वेराणुगिद्धे णिचयं करेति	४८१	सद्दाणि सोच्चा अदु भेरवाणि	५८५
सउणी जह पंसुगुंडिया	१०३	सद्देसु रूवेसु असज्जमाणे	५५६
सएहिं परियाएहिं	६८	सपरिग्गहा य सारंभा	७८
संकेज्ज याऽसंकितभाव भिक्खू	६०१	सम अन्नयरम्मि संजमे	११४
संखाय धम्मं च वियागरेंति	५९७	समजिणित्ता कलुसं अणज्जा	३२६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः	श्लोकानामकारादिक्रमः	सूत्राङ्कः
समणं पि दट्ठुदासीणं	२६१	सीहं जहा खुद्दमिगा चरंता	४९२
समारभंते वणिया भूयगामं	८०७	सीहं जहा व कुणिमेणं	२५४
समालवेज्जा पडिपुण्णभासी	६०३	सुअक्खातधम्मे वितिगिच्छतिण्णे	४७५
समिते उ सदा साहू	८८	सुतमेतमेवमेगेसिं	२६९
समेच्च लोगं तस-थावराणं	७९०	सुदंसणस्सेस जसो गिरिस्स	३६५
समुच्छिज्जिहिंति सत्थारो	७५७	सुद्धं मग्गं विराहित्ता	५२५
समूसितं नाम विधूमठाणं	३३४	सुद्धं रवति परिसाए	२६४
समूसिया तत्थ विसूणितंगा	३३५	सुद्धे अपावए आया	७०
सम्मिस्सभावं सगिरा गिहीते	५३९	सुद्धे सिया जाए न दूसएज्जा	४९५
सयणा–ऽऽसणेण जोगे(ग्गे)ण	२५०	सुफणिं च सागपागाए	२८७
सयं तिवायए पाणे	३	सुविसुद्धलेस्से मेधावी	२९८
सयं दुक्कडं च न वयइ	२६५	सुस्सूसमाणो उवासेज्जा	४६९
सयंभुणा कडे लोए	६६	सुहुमेणं तं परक्कम्म	२४८
सयं समेच्चा अदुवा वि सोच्चा	५७५	सूरं मण्णति अप्पाणं	१६५
सयं सयं पसंसंता	५०	से पण्णसा अक्खये सागरे वा	३५९
सयं सहस्साण उ जोयणाणं	३६१	से पव्वते सद्दमहप्पगासे	३६३
सव्वं जगं तू समयाणुपेही	४७९	से पेसले सुहुमे पुरिसजाते	५६३
सव्वं णच्चा अहिट्ठए	१५७	से भूतिपण्णे अणिएयचारी	३५७
सव्वप्पगं विउक्कस्सं	३९	से वारिया इत्थि सराइभत्तं	३७९
सव्वाइं संगाइं अइच्च धीरे	४०८	से वीरिएणं पडिपुण्णवीरिए	३६०
सव्वाहिं अणुजुत्तीहिं अचयंता	२२०	से सव्वदंसी अभिभूय णाणी	३५६
सव्वाहिं अणुजुत्तीहिं मतिमं	५०५	से सुच्चति नगरवहे व सद्दे	३१७
सव्विंदियाभिनिव्वुडे पयासु	४७६	से सुद्धसुत्ते उवहाणवं च	६०६
सव्वे सयकम्मकप्पिया	१६०	सेहंति य णं ममाइणो	१०७
सव्वेसि जीवाण दयट्ठयाए	८२६	से हु चक्खू मणुस्साणं	६२०
सहसम्मुइए णच्चा	४२४	सोच्चा भगवाणुसासणं	१५६
साऽऽजीविया पट्ठवियाऽथिरेणं	७८८	सोच्चा य धम्मं अरहंतभासियं	३८०
साहरे हत्थ-पादे य	४२७	हणंतं नाणुजाणेज्जा	५१२
सिणायगाणं तु दुवे सहस्से	८२२	हण छिंदह भिंदह णं दहह	३०५
सिणायगाणं तु दुवे सहस्से	८२९	हत्थऽस्स-रह-जाणेहिं	१९७
सिणायगाणं तु दुवे सहस्से	८३०	हत्थीसु एरावणमाहु णाते	३७२
सिणायगाणं तु दुवे सहस्से	८१५	हत्थेहि पाएहि य बंधिऊणं	३२८
सिद्धा य ते अरोगा य	७४	हम्ममाणो न कुप्पेज्जा	४६७
सिया य बीओदग इत्थियाओ	७९५	हरिताणि भूताणि विलंबगाणि	३८८
सीओदगपडिदुगुंछिणो	१३०	हरियाले हिंगुलए	७४५
सीओदगं सेवउ बीयकायं	७९३	हासं पि णो संधये पावधम्मे	६००
सीतोदगं वा तह बीयकाय	७९४	हुतेण जे सिद्धिमुदाहरंति	३९८
		होलावायं सहीवायं	४६३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तृतीयं परिशिष्टं—कतिपयानि विशिष्टानि टिप्पणानि

पृ० २ पं० ७ **संति पंच महब्भूया**……। तुलना—सू० ६५४–६५८। "एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा……पुब्बेनिवासं अनुस्सरति। सो एवमाह—सस्सतो अत्ता च लोको च, वञ्झो कूटट्ठो एसिकट्ठायिट्ठितो, ते च सत्ता सन्धावन्ति संसरन्ति चवन्ति उप्पजन्ति, अत्थित्वेव सस्सतिसमं [पृ० १३]। ……ततो चुतो इधुपपन्नो ति [पृ० १४]। ……सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा उच्छेदवादा, सतो सत्तस्स उच्छेदं विनासं विभवं पञ्ञपेन्ति सत्तहि वत्थूहि। …… 'यतो खो, भो, **अयं अत्ता रूपी चातुमहाभूतिको मातापेत्तिकसम्भवो कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति परं मरणा,** एत्तावता खो, भो, अयं अत्ता सम्मा समुच्छिन्नो होती' ति [पृ० ३०]……"—सुत्तपिटके **दीघनिकायपालि** [भा० १] सीलक्खन्धवग्गे ब्रह्मजालसुत्तं।

"एवं मे सुतं। एकं समयं **भगवा राजगहे** विहरति **जीवकस्स कोमारभच्चस्स अम्बवने**……। अथ खो पन समयेन राजा **मागधो अजातसत्तु**……उपरिपासादवरगतो निसिन्नो होति। अथ खो राजा **मागधो अजातसत्तु**……उदानेसि—……कं नु ख्वज्ज **समणं वा ब्राह्मणं वा** पयिरुपासेय्याम……। एवं वुत्ते अञ्ञतरो राजामच्चो राजानं……एतदवोच—'अयं, देव, **पूरणो कस्सपो** सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च, ञातो, यसस्सी, तित्थकरो, साधुसम्मतो बहुजनस्स, रत्तञ्ञू, चिरपब्बजितो, अद्धगतो, वयो अनुप्पत्तो……**मक्खलि गोसालो**……**अजितो केसकम्बलो**……**पकुधो कच्चायनो**…… **सञ्जयो बेलट्ठपुत्तो**……**निगण्ठो नाटपुत्तो** सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च, ञातो, यसस्सी, तित्थकरो, साधुसम्मतो बहुजनस्स, रत्तञ्ञू, चिरपब्बजितो, अद्धगतो, वयो अनुप्पत्तो। ……भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू, अनुत्तरो, पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं, बुद्धो भगवा' ति।……

अथ खो राजा……भगवन्तं अभिवादेत्वा……एकमन्तं निसिन्नो……एतदवोच—पुच्छेय्यामहं, भन्ते,……। पुच्छ, महाराज, यदाकङ्खसीति।……सक्का नु खो, भन्ते, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पञ्ञपेतुं' ति।

[छ तित्थियवादा] "अभिजानासि नो त्वं, महाराज!, इमं पञ्हं अञ्ञे समणब्राह्मणे पुच्छिता" ति?

"अभिजानामहं, भन्ते, इमं पञ्हं अञ्ञे समणब्राह्मणे पुच्छिता" ति।

"यथा कथं पन ते महाराज, ब्याकरिंसु, सचे ते अगरु भासस्सू" ति।

"न खो मे, भन्ते, गरु, यत्थस्स भगवा निसिन्नो, भगवन्तरूपो वा" ति।

"तेन हि महाराज, भासस्सू" ति।

[(१) पूरणकस्सपवादो] "एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन पूरणो कस्सपो तेनुपसङ्कमिं, उपसङ्कमित्वा **पूरणेन कस्सपेन** सद्धिं सम्मोदिं। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं। एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, पूरणं कस्सपं एतदवोच—'यथा नु खो इमानि, भो कस्सप पुथुसिप्पायतनानि, सेय्यथिदं—हत्थारोहा, अस्सारोहा रथिका धनुग्गहा चेलका चलका पिण्डदायका उग्गा राजपुत्ता पक्खन्दिनो महानागा सूरा चम्मयोधिनो दासिकपुत्ता आळारिका कप्पका न्हापका सूदा मालाकारा रजका पेसकारा नळकारा कुम्भकारा गणका मुद्दिका यानि वा पनञ्ञानि पि एवंगतानि पुथुसिप्पायतनानि, ते दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सिप्पफलं उपजीवन्ति। ते तेन अत्तानं सुखेन्ति पीणेन्ति, मातापितरो सुखेन्ति

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पीणेन्ति, पुत्तदारं सुखेन्ति पीणेन्ति, मित्तामच्चे सुखेन्ति पीणेन्ति, समणब्राह्मणेसु उद्धग्गिकं दक्खिणं पतिट्ठपेन्ति सोवग्गिकं सुखविपाकं सग्गसंवत्तनिकं। सक्का नु खो, भो कस्सप, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पञ्ञपेतुं" ति ?

"एवं वुत्ते, भन्ते, **पूरणो कस्सपो** मं एतदवोच—करोतो खो, महाराज, कारयतो छिन्दतो छेदापयतो पचतो पाचापयतो सोचयतो सोचापयतो किलमतो किलमापयतो फन्दतो फन्दापयतो पाणमतिपातापयतो अदिन्नं आदियतो सन्धिं छिन्दतो निल्लोपं हरतो एकागारिकं करोतो परिपन्थे तिट्ठतो परदारं गच्छतो मुसा भणतो करोतो न करीयति पापं। खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया पाणे एकं मंसखलं एकं मंसपुञ्जं करेय्य, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो। दक्खिणं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो पाचापेन्तो, नत्थि ततोनिदानं पापं, नत्थि पापस्स आगमो। उत्तरं चे पि गङ्गाय तीरं गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो यजन्तो यजापेन्तो, नत्थि ततोनिदानं पुञ्ञं, नत्थि पुञ्ञस्स आगमो। दानेन दमेन संयमेन सच्चवज्जेन नत्थि पुञ्ञं, नत्थि पुञ्ञस्स आगमो ति। इत्थं खो मे, भन्ते, **पूरणो कस्सपो** सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो अकिरियं ब्याकासि। सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य, एवमेव खो मे, भन्ते, **पूरणो कस्सपो** सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो अकिरियं ब्याकासि। तस्स मय्हं, भन्ते एतदहोसि—'कथं हि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मञ्ञेय्या' ति। सो खो अहं, भन्ते, **पूरणस्स कस्सपस्स** भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं। अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो, अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा, तमेव वाचं अनुग्गण्हन्तो अनिक्कुज्जन्तो उट्ठायासना पक्कमिं।

[(२) **मक्खलिगोसालवादो**] "एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन मक्खलि गोसालो तेनुपसङ्कमिं, उपसङ्कमित्वा **मक्खलिना गोसालेन** सद्धिं सम्मोदिं। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं। एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, **मक्खलिं गोसालं** एतदवोचं—'यथा नु खो इमानि, भो **गोसाल**, एवमेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पञ्ञपेतुं' ति ?

"एवं वुत्ते, भन्ते, **मक्खलि गोसालो** मं एतदवोच—'नत्थि, महाराज, हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय। अहेतू अपच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति। नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया। अहेतू अपच्चया सत्ता विसुज्झन्ति। नत्थि अत्तकारे, नत्थि परकारे, नत्थि पुरिसकारे, नत्थि बलं, नत्थि विरियं, नत्थि पुरिसथामो, नत्थि पुरिसपरक्कमो। सब्बे सत्ता, सब्बे पाणा, सब्बे भूता, सब्बे जीवा अवसा, अबला, अविरिया नियतिसङ्गतिभावपरिणता, छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ति। चुद्दस खो पनिमानि योनिपमुखसतसहस्सानि सट्ठि च सतानि छ च सतानि पञ्च च कम्मुनो सतानि पञ्च च कम्मानि तीणि च कम्मानि कम्मे च अड्ढकम्मे च, द्वट्ठिपटिपदा, द्वट्ठन्तरकप्पा, छळाभिजातियो, अट्ठ पुरिसभूमियो, एकूनपञ्ञास आजीवकसते, एकूनपञ्ञास परिब्बाजकसते, एकूनपञ्ञास नागावाससते, वीसे इन्द्रियसते, तिंसे निरयसते, छत्तिंस रजोधातुयो, सत्त सञ्ञीगब्भा, सत्त असञ्ञीगब्भा, सत्त निगण्ठिगब्भा, सत्त देवा, सत्त मानुसा, सत्त पिसाचा, सत्त सरा, सत्त पवुटा, सत्त पवुटसतानि, सत्त पपाता, सत्त पपातसतानि, सत्त सुपिना, सत्त सुपिनसतानि, चुल्लासीति महाकप्पिनो सतसहस्सानि यानि बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ति। तत्थ नत्थि इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा अपरिपक्कं वा कम्मं परिपाचेस्सामि, परिपक्कं वा कम्मं फुस्स फुस्स ब्यन्तिं करिस्सामी ति। हेवं नत्थि दोणमिते सुखदुक्खे परियन्तकते संसारे, नत्थि हायनवड्ढने, नत्थि उक्कंसावकंसे। सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति, एवमेव बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करिस्सन्ती' ति।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

इत्थं खो मे, भन्ते, **मक्खलि गोसालो** सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो संसारसुद्धिं ब्याकासि। सेय्यथापि भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य, एवमेव खो मे, भन्ते, **मक्खलि गोसालो** सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो संसारसुद्धिं ब्याकासि। तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि—'कथं हि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मञ्ञेय्या।' ति। सो खो अहं, भन्ते, **मक्खलिस्स गोसालस्स** भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं। अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो, अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा, तमेव वाचं अनुग्गण्हन्तो अनिक्कुज्जन्तो उट्ठायासना पक्कमिं।

[(३) **अजितकेसकम्बलवादो**] "एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन **अजितो केसकम्बलो** तेनुपसङ्कमिं, उपसङ्कमित्वा **अजितेन केसकम्बलेन** सद्धिं सम्मोदिं। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं। एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, **अजितं केसकम्बलं** एतदवोचं—'यथा नु खो इमानि, भो **अजित**, पुथुसिप्पायतनानि......पे०...सक्का नु खो, भो **अजित**, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पञ्ञपेतुं' ति?

"एवं वुत्ते, भन्ते, **अजितो केसकम्बलो** मं एतदवोच—'[1]नत्थि, महाराज, दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकत-दुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ति। चातुमहाभूतिको अयं पुरिसो यदा कालं करोति, पठवी पठविकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आपो आपोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, वायो वायोकायं अनुपेति अनुपगच्छति, आकासं इन्द्रियानि सङ्कमन्ति। आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मतं आदाय गच्छन्ति। यावाऽऽळाहना पदानि पञ्ञायन्ति। कापोतकानि अट्ठीनि भवन्ति। भस्सन्ता आहुतियो। दत्तुपञ्ञत्तं यदिदं दानं। तेसं तुच्छं मुसा विलापो ये केचि अत्थिकवादं वदन्ति। बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति, न होन्ति परं मरणा' ति।

इत्थं खो मे, भन्ते, **अजितो केसकम्बलो** सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो उच्छेदं ब्याकासि। सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य, एवमेव खो मे, भन्ते, **अजितो केसकम्बलो** सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो उच्छेदं ब्याकासि। तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि—'कथं हि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मञ्ञेय्या' ति। सो खो अहं, भन्ते, **अजितस्स केसकम्बलस्स** भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं। अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो, अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा, तमेव वाचं अनुग्गण्हन्तो, अनिक्कुज्जन्तो, उट्ठायासना पक्कमिं।

[(४) **पकुधकच्चायनवादो**] "एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन **पकुधो कच्चायनो** तेनुपसङ्कमिं, उपसङ्कमित्वा **पकुधेन कच्चायनेन** सद्धिं सम्मोदिं। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं। एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, **पकुधं कच्चायनं** एतदवोचं—'यथा नु खो इमानि, भो **कच्चायन**, पुथुसिप्पायतनानि...पे०... सक्का नु खो, भो **कच्चायन**, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पञ्ञपेतुं' ति?

"एवं वुत्ते, भन्ते, **पकुधो कच्चायनो** मं एतदवोच—'सत्तिमे, महाराज, काया अकटा अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वञ्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता। ते न इञ्जन्ति, न विपरिणामेन्ति, न अञ्ञमञ्ञं ब्याबाधेन्ति, नालं अञ्ञमञ्ञस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा। कतमे सत्त?

---

१. तुलना-सुत्तपिटके **संयुत्तनिकाये** [भाग २]-नत्थिदिन्नसुत्तं पृ० ४१८-४१९॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पठविकायो, आपोकायो, तेजोकायो, वायोकायो, सुखे, दुक्खे, जीवे सत्तमे—इमे सत्त काया अकटा, अकटविधा अनिम्मिता अनिम्माता वञ्झा कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता। ते न इञ्जन्ति, न विपरिणामेन्ति, न अञ्ञमञ्ञं ब्याबाधेन्ति, नालं अञ्ञमञ्ञस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा। तत्थ नत्थि हन्ता वा घातेता वा सोता वा सावेता वा विञ्ञाता वा विञ्ञापेता वा। यो पि तिण्हेन सत्थेन सीसं छिन्दति, न कोचि किञ्चि जीविता वोरोपेति, सत्तन्नं त्वेव कायानमन्तरेन सत्थं विवरमनुपतती ति।

"इत्थं खो मे, भन्ते, पकुधो कच्चायनो सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो अञ्ञेन अञ्ञं ब्याकासि। सेय्यथापि भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य, एवमेव खो मे भन्ते, पकुधो कच्चायनो सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो अञ्ञेन अञ्ञं ब्याकासि। तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि—'कथं हि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मञ्ञेय्या' ति। सो खो अहं, भन्ते, पकुधस्स कच्चायनस्स भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं। अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो, अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा, तमेव वाचं अनुग्गण्हन्तो अनिक्कुज्जन्तो, उट्ठायासना पक्कमिं।

[(५) निगण्ठनाटपुत्तवादो] "एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्कमिं, उपसङ्कमित्वा निगण्ठेन नाटपुत्तेन सद्धिं सम्मोदिं। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं। एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोचं—'यथा नु खो इमानि, भो अग्गिवेस्सन पुथुसिप्पायतनानि······पे०·······सक्का नु खो, भो अग्गिवेस्सन, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पञ्ञपेतुं' ति?

"एवं वुत्ते, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो मं एतदवोच—'इध, महाराज, निगण्ठो चातुयामसंवरसंवुतो होति। कथं च, महाराज, निगण्ठो चातुयामसंवरसंवुतो होति? इध, महाराज, निगण्ठो सब्बवारिवारितो च होति, सब्बवारियुतो च, सब्बवारिधुतो च, सब्बवारिफुटो च। एवं खो, महाराज, निगण्ठो चातुयामसंवरसंवुतो होति। यतो खो, महाराज, निगण्ठो एवं चातुयामसंवरसंवुतो होति, अयं वुच्चति, महाराज, निगण्ठो गतत्तो च यतत्तो च ठितत्तो चा' ति।

इत्थं खो मे भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो चातुयामसंवरं ब्याकासि। सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य, एवमेव खो मे, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो चातुयामसंवरं ब्याकासि। तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि—'कथं हि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मञ्ञेय्य' ति। सो खो अहं, भन्ते, निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं। अनभिनन्दित्वा, अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो, अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा, तमेव वाचं अनुग्गण्हन्तो अनिक्कुज्जन्तो, उट्ठायासना पक्कमिं।

[(६) सञ्जयबेलट्ठपुत्तवादो] "एकमिदाहं, भन्ते, समयं येन सञ्जयो बेलट्ठपुत्तो तेनुपसङ्कमिं, उपसङ्कमित्वा सञ्जयेन बेलट्ठपुत्तेन सद्धिं सम्मोदिं। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिं। एकमन्तं निसिन्नो खो अहं, भन्ते, सञ्जयं बेलट्ठपुत्तं एतदवोचं —'यथा नु खो इमानि, भो सञ्जय पुथुसिप्पायतनानि···पे०···सक्का नु खो, भो सञ्जय, एवमेव दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पञ्ञपेतुं' ति?

"एवं वुत्ते, भन्ते, सञ्जयो बेलपुट्ठपुत्तो मं एतदवोच—'अत्थि परो लोको ति इति चे मं पुच्छसि, अत्थि परो लोको ति इति चे मे अस्स, अत्थि परो लोको ति इति ते नं ब्याकरेय्यं। एवं ति पि मे नो, तथा ति पि मे नो, अञ्ञथा ति पि मे नो, नो ति पि मे नो, नो नो ति पि मे नो। नत्थि परो लोको··· पे०···अत्थि च नत्थि च परो लोको···पे०···नेवत्थि न नत्थि परो लोको···पे०···अत्थि सत्ता

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ओपपातिका···पे०···नत्थि सत्ता ओपपातिका···पे०···अत्थि च नत्थि च सत्ता ओपपातिका... पे०···नेवत्थि न नत्थि सत्ता ओपपातिका···पे०···अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको···पे० ···नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको...पे०...अत्थि च नत्थि च सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको···पे०···नेवत्थि न नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको···पे०···होति तथागतो परं मरणा···पे०···न होति तथागतो परं मरणा···पे०···होति च न होति च तथागतो परं मरणा···पे०··· नेव होति न होति तथागतो परं मरणा ति इति चे मं पुच्छसि, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति इति चे मे अस्स, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति इति ते नं ब्याकरेय्यं। एवं ति पि मे नो, तथा ति पि मे नो, अञ्ञथा ति पि मे नो, नो ति पि मे नो, नो नो ति पि मे नो' ति।

"इत्थं खो मे, भन्ते, सञ्जयो बेलट्ठपुत्तो सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो विक्खेपं ब्याकासि। सेय्यथापि, भन्ते, अम्बं वा पुट्ठो लबुजं ब्याकरेय्य, लबुजं वा पुट्ठो अम्बं ब्याकरेय्य, एवमेव खो मे, भन्ते, सञ्जयो बेलट्ठपुत्तो सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो, समानो विक्खेपं ब्याकासि। तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि—'अयं च इमेसं समणब्राह्मणानं सब्बबालो सब्बमूळ्हो। कथं हि नाम सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पुट्ठो समानो विक्खेपं ब्याकरिस्सती' ति। तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि—'कथं हि नाम मादिसो समणं वा ब्राह्मणं वा विजिते वसन्तं अपसादेतब्बं मञ्ञेय्या' ति। सो खो अहं, भन्ते, सञ्जयस्स बेलट्ठपुत्तस्स भासितं नेव अभिनन्दिं नप्पटिक्कोसिं। अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा अनत्तमनो, अनत्तमनवाचं अनिच्छारेत्वा, तमेव वाचं अनुग्गण्हन्तो अनिक्कुजन्तो, उट्ठायासना पक्कमिं।

[बुद्धवादो] सोहं, भन्ते, भगवन्तं पि पुच्छामि···। सक्का महाराज। तेन हि, महाराज, तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि······यो ते सो पुरिसो दासो कम्मकारो पुब्बुट्ठायी[१] पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादि मुखुल्लोकको, सो देव केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि आच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो। सो एवं पब्बजितो समानो कायेन संवुतो विहरति, वाचाय संवुतो विहरति, मनसा संवुतो विहरति, घासच्छादनपरमताय सन्तुट्ठो अभिरतो पविवेके' ति। अपि नु त्वं एवं वदेय्यासि —'एतु मे, भो, सो पुरिसो पुनदेव होतु दासो······' ति? नोहेतं, भन्ते।······इदं खो ते, महाराज, पठमं दिट्ठेव धम्मे सन्दिट्ठिकं सामञ्ञफलं पञ्ञत्तं" ति। —सुत्तपिटके दीघनिकायपालि [भाग १] सामञ्ञफलसुत्त पृ० ४१–५३।

पृ० ३ पं० १ जहा य पुढवीथूभे······। तुलना—सू० ८३३–८३४। "अग्निर्यथैको भुवनं प्रविष्टो रूपं रूपं प्रतिरूपो बभूव। एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा रूपं रूपं प्रतिरूपो बहिश्च॥ २।२९॥" —कठोपनिषद्।

पृ० ३ पं० ६ पेच्चा ण ते संति······। तुलना—सू० ६४८–६५३। दृश्यतां पृ० ३५७ पं० २१॥ रायपसेणियसुत्तं। "सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—तं जीवं तं सरीरं, इदमेव सच्चं मोघमञ्ञं' ति"—सुत्तपिटके उदानं, पठमनानातित्थियसुत्तं, पृ० १४२।

पृ० ३ पं० १४ संति पंच······। तुलना—सू० ६५७। पृ० ३५६ पं० ७॥

पृ० ४ पं० ३ पंच खंधे······। तुलना—"पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा। कतमे पञ्च? रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो। इमे खो, भिक्खवे, पञ्चुपादानक्खन्धा।" —सुत्तपिटके अंगुत्तरनिकायपालि [भाग ४] नवकनिपात पृ० १९२॥

पृ० ४ पं० ४ अण्णो अणण्णो णेवाऽऽहु······। तुलना—"अहं खो पनेतं, आवुसो, एवं जानामि

---

१. तुलना—"जे पुव्वुट्ठाई णो पच्छाणिवाती, जे पुव्वुट्ठाई पच्छाणिवाती"—आचाराङ्गसूत्रम् सू० १५८॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं पस्सामि, अथ च पनाहं न वदामि—'तं जीवं तं सरीरं ति वा अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं ति वा"—सुत्तपिटके दीघनिकायपालि [भाग १], महालिसुत्त पृ० १३४, जालियसुत्त पृ० १३६।

पृ० ४ पं० ५ चत्तारि······। तुलना—"पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु, इममेव कायं यथाठितं यथापणिहितं धातुसो पच्चवेक्खति—अत्थि इमस्मिं काये पथवीधातु, आपोधतु, तेजोधातु, वायुधातु' ति।" —सुत्तपिटके मज्झिमनिकायपालि, [भाग ३] उपरिपण्णासकं पृ० १५३॥ इयता बौद्धाचार्य-वसुबन्धुविरचितस्य अभिधर्मकोशभाष्यस्याष्टमे कोशस्थाने पुद्गलविनिश्चयः पृ० १२०४। "कतमं च, भिक्खवे, नामरूपं? वेदना, सञ्ञा, चेतना, फस्सो, मनसिकारो—इदं वुच्चति नामं। चत्तारो च महाभूता, चतुन्नं च महाभूतानं उपादायरूपं। इदं वुच्चति रूपं। इदं च नाम, इदं च रूपं। इदं वुच्चति भिक्खवे, नामरूपं"—सुत्तपिटके संयुत्तनिकायो [भाग २] पृ० ५।

पृ० ५ पं० ८—पृ० ६ पं० २ वेदयंति······। तुलना—सू० ६६३–६६५। पृ० ३५६। "सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो सयंकतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च······। ······परकतं···। ······सयंकतं च परंकतं च······सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—'असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च, इदमेव सच्चं मोघमञ्ञं' ति"—सुत्तपिटके उदानं नानातित्थियसुत्तं पृ० १४६–१४७, १४९, संयुत्तनिकायपालि अञ्ञतित्थियसुत्तं पृ० ३०।

पृ० ७ पं० १३ एवमण्णाणिया······। तुलना पृ० ३५८ पं० ३५॥

पृ० ९ पं० ३ किरियावाइदरिसणं। तुलना—"अथ खो सीहो सेनापति येन निगण्ठो नातपुत्तो तेनुपसङ्कमि उपसंकमित्वा निगण्ठं नातपुत्तं एतदवोच—'इच्छामहं, भन्ते, समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितुं' ति। 'किं पन त्वं, सीह, किरियवादो समानो अकिरियवादं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्ससि? समणो हि, सीह, गोतमो अकिरियवादो, अकिरियाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती' ति।······अथ खो सीहो सेनापति······भगवन्तं एतदवोच—'सुतं मेतं भन्ते अकिरियवादो समणो गोतमो, अकिरियाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती' ति।···कच्चि ते, भन्ते, भगवन्तो वुत्तवादिनो?······अहं हि, सीह, अकिरियं वदामि कायदुच्चरितस्स वचीदुच्चरितस्स मनोदुच्चरितस्स, अनेकविहितानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अकिरियं वदामि। अयं खो, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य—अकिरियवादो समणो गोतमो······।······अहं हि, सीह, किरियं वदामि कायसुचरितस्स वचीसुचरितस्स मनोसुचरितस्स, अनेकविहितानं कुसलानं धम्मानं किरियं वदामि। अयं खो, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य—किरियवादो समणो गोतमो, किरियाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती' ति।"—विनयपिटके महावग्गपालि, सीहसेनापतिवत्थु, पृ० २४८–२५०। सुत्तपिटके अंगुत्तरनिकायपालि [भाग ३], अट्ठकनिपात, पृ० २९३–२९६॥

पृ० ९ पं० ५–९ जाणं काएण······एए उ तओ आयाणा······। तुलना—"इमेसं खो, आवुसो गोतम, तिण्णं दण्डानं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसिट्ठानं कायदण्डं निगण्ठो नातपुत्तो महासावज्जतरं पञ्ञपेति पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कमस्स पवत्तिया, नो तथा वचीदण्डं नो तथा मनोदण्डं ति।......"इमेसं खो अहं, तपस्सि, तिण्णं कम्मानं एवं पटिविभत्तानं एवं पटिविसट्ठानं मनोकम्मं महासावज्जतरं पञ्ञपेमि पापस्स कमस्स किरियाय, पापस्स कम्मस्स पवत्तिया, नो तथा कायकम्मं, नो तथा वची कम्मं ति"–सुत्तपिटके मज्झिमनिकायपालि [भाग २] मज्झिमपण्णासकं उपालिसुत्तं, पृ० ४३–६०।

"प्राणातिपातः सञ्चिन्त्य परस्याभ्रान्तिमारणम्॥ ४।७३॥ यदि 'मारयिष्याम्येनम्' इति संज्ञाय परं मारयति तमेव च मारयति, नान्यं भ्रमित्वा—इयता प्राणातिपातो भवति।······'अबुद्धिपूर्वादपि

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प्राणिवधात् कर्तुरधर्मः, यथा अग्निसंयोगाद् दाहः' इति निर्ग्रन्थाः। तेषां परस्त्रीदर्शनसंस्पर्शन एष प्रसङ्गः, निर्ग्रन्थशिरोलुञ्चने च कष्टतपोदेशने च शास्तुः, तद्धिसूचिकामरणे च दातुः, वैद्यानां चातुरपीडने, मरणे च मातृ-गर्भस्थयोश्च, अन्योन्यदुःखनिमित्तत्वात्। वध्यस्यापि च तत्सम्बन्धाद् अग्निस्वाश्रयदाहवत्। कारयतश्चाप्रसङ्गः, तदसम्बन्धात्, परेणाग्निं स्पर्शयतस्तेनादाहवत्। अचेतनानां च काष्ठादीनां गृहपाते प्राणिनां वधात् पापप्रसङ्गः। न वा दृष्टान्तमात्रात् सिद्धिरिति"—बौद्धाचार्यवसुबन्धुविरचितस्य अभिधर्मकोशभाष्यस्य चतुर्थे कोशस्थाने पृ० ६८७। दृश्यतां पृ० २२६ पं० ५ इत्यस्य टिप्पणम् ॥

पृ० ९ पं० ११ पुत्तं पि ता समारंभ······। "पुत्तं पि ता समारंभ० सिलोगो। [पृ० ३८ पं० १२]······अथ द्वितीयावसाने सूत्रम्—'पुत्तं पि ता समारब्भ आहारट्ठमसंजते' [पृ० ३९ पं० २१]।"—सूत्रकृताङ्गचूर्णि।

तुलना—"पुत्तदारं पि चे हन्त्वा, देति दानं असञ्ञतो। भुञ्जमानो पि सप्पञ्ञो, न पापमुपलिम्पती ति ॥ १९३ ॥"—सुत्तपिटके खुद्दकनिकाये जातकपालि [भाग १], २४६ बालोवादजातकं।

"कथं च, भिक्खवे, कबळीकारो आहारो दट्ठब्बो? सेय्यथापि, भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका परित्तं सम्बलं आदाय कन्तारमग्गं पटिपज्जेय्युं। तेसमस्स एकपुत्तको पियो मनापो। अथ खो तेसं, भिक्खवे, द्विन्नं जायम्पतिकानं कन्तारगतानं या परित्ता सम्बलमत्ता सा परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य। सिया च नेसं कन्तारावसेसो अनतिण्णो। अथ खो तेसं, भिक्खवे, द्विन्नं जायम्पतिकानं एवमस्स—'अम्हाकं खो या परित्ता सम्बलमत्ता सा परिक्खीणं परियादिण्णा। अत्थि चायं कन्तारावसेसो अनितिण्णो। यन्नून मयं इमं एकपुत्तकं पियं मनापं वधित्वा वल्लूरं च सोण्डिकं च करित्वा पुत्तमंसानि खादन्ता एवं तं कन्तारावसेसं नित्थरेय्याम, मा सब्बेव तयो विनस्सिम्हा' ति। अथ खो ते, भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका तं एकपुत्तकं पियं मनापं वधित्वा वल्लूरं च सोण्डिकं च करित्वा पुत्तमंसानि खादन्ता एवं तं कन्तारावसेसं नित्थरेय्युं, ते पुत्तमंसानि चेव खादेय्युं, उरे च पटिपिसेय्युं—'कहं, एकपुत्तक, कहं, एकपुत्तका' ति।" तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु ते दवाय वा आहारं आहारेय्युं, मदाय वा आहारं आहारेय्युं, मण्डनाय वा आहारं आहारेय्युं, विभूसनाय वा आहारं आहारेय्युं" ति? "नो हेतं, भन्ते"। "ननु ते, भिक्खवे, यावदेव कन्तारस्स नित्थरणत्थाय आहारं आहारेय्युं" ति? "एवं, भन्ते"। "एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, कबळीकारो आहारो दट्ठब्बो ति वदामि। कबळीकारे, भिक्खवे, आहारे परिञ्ञाते पञ्चकामगुणिको रागो परिञ्ञातो होति। पञ्चकामगुणिके रागे परिञ्ञाते नत्थि तं संयोजनं येन संयोजनेन संयुत्तो अरियसावको पुन इमं लोकं आगच्छेय्य।"—सुत्तपिटके संयुत्तनिकायपालि [भाग २] पुत्तमंससुत्तं पृ० ८४।

पृ० ९ पं० ३३ 'किमंग [पु]णरपुत्रं' इति शुद्धः पाठः।

पृ० ११ पं० २-३ मच्छा वेसालिया······। तुलना—"मच्छा व झीणपाणीया कंकाणं घासमागता।"—इसिभासियाइं अ० ४१, पृ० ९१।

पृ० ११ पं० ८-१४ देवउत्ते······। तुलना—"आसीदिदं तमोभूतमप्रज्ञातमलक्षणम्। अप्रतर्क्यमविज्ञेयं प्रसुप्तमिव सर्वतः ॥५॥ ततः स्वयंभूर्भगवानव्यक्तो व्यञ्जयन्निदम्। महाभूतादि वृत्तौजाः प्रादुरासीत्तमोनुदः ॥ ६ ॥ योऽसावतीन्द्रियग्राह्यः सूक्ष्मोऽव्यक्तः सनातनः। सर्वभूतमयोऽचिन्त्यः स एव स्वयमुद्बभौ ॥ ७ ॥ सोऽभिध्याय शरीरात्स्वात्सिसृक्षुर्विविधाः प्रजाः। अप एव ससर्जादौ तासु बीजमवासृजत् ॥ ८ ॥ तदण्डमभवद्धैमं सहस्रांशुसमप्रभम्। तस्मिञ्जज्ञे स्वयं ब्रह्मा सर्वलोकपितामहः ॥ ९ ॥ आपो नारा इति प्रोक्ता आपो वै नरसूनवः। ता यदस्यायनं पूर्वं तेन नारायणः स्मृतः ॥ १० ॥ यत्तत्कारणमव्यक्तं नित्यं सदसदात्मकम्। तद्विसृष्टः स पुरुषो लोके ब्रह्मेति कीर्त्यते ॥ ११ ॥ तस्मिन्नण्डे स भगवानुषित्वा परिवत्सरम्। स्वयमेवात्मनो ध्यानात्तदण्डमकरोद् द्विधा ॥ १२ ॥ ताभ्यां स शकलाभ्यां च

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दिवं भूमिं च निर्ममे। मध्ये व्योम दिशश्चाष्टावपां स्थानं च शाश्वतम् ॥ १३ ॥ उद्बबर्हात्मनश्चैव मनः सदसदात्मकम्। मनसश्चाप्यहंकारमभिमन्तारमीश्वरम् ॥ १४ ॥ महान्तमेव चात्मानं सर्वाणि त्रिगुणानि च। विषयाणां ग्रहीतृणि शनैः पञ्चेन्द्रियाणि च ॥ १५ ॥" —मनुस्मृतिः अ० १ ॥

पृ० १४ पं० ९, अणंते······॥ इदयतां पृ० ३५५ पं० ॥ तुलना—"एकच्चो समणो ब्राह्मणो वा······अन्तसञ्ञी लोकस्मिं विहरति। सो एवमाह—अन्तवा अयं लोको परिवटुमो······। ······एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा···अनन्तसञ्ञी लोकस्मिं विहरति। सो एवमाह—अनन्तो अयं लोको अपरियन्तो······। ······एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा······उद्धमधो अन्तसञ्ञी लोकस्मिं विहरति, तिरियं अनन्तसञ्ञी। सो एवमाह—अन्तवा च अयं लोको अनन्तो च। ······एकच्चो समणो वा ब्राह्मणो वा तक्की होति वीमंसी। सो तक्कपरियाहतं वीमंसानुचरितं सयंपटिभानं एवमाह—नेवायं लोको अन्तवा न पनानन्तो।" —सुत्तपिटके दीघनिकायपालि [भाग १] ब्रह्मजालसुत्तं पृ० २१–२२ ॥

पृ० १५ पं० ६ एवं खु···। तुलना सू० ५०६।

पृ० १५ पं० ९, १३, सव्वे अकंतदुक्खा···। "सव्वे अकंतदुक्खा य सर्वे इत्यपरिशेषाः, कान्तं प्रियमित्यर्थः, न कान्तमकान्तं दुक्खं अणिट्ठं" चू०। तुलना सू० ५०५ ॥

पृ० १६ पं० ४ संबुज्झह किं न बुज्झह। अत्र बुज्झहा इति पाठः छन्दोऽनुसारेण समीचीनतरः।

पृ० १६ पं० ८ माताहिं पिताहिं। एतादृशेषु स्थानेषु सानुनासिकत्वविवक्षया "इँ हिं इत्येतयोः ह्रस्वत्वं शब्दानुशासने सानुनासिकत्वविधानात् सिद्धम्" इति छन्दोऽनुशासनवृत्ति[१।१०]वचनान्न छन्दोभङ्गः ॥

पृ० १७ पं० ५ धम्मिय माहणे। अत्र धम्मिय माहण इति मु० मध्ये पाठः, छन्दोऽपेक्षया समीचीनोऽयं पाठः ॥

पृ० १६ पं० १९ ऽ।ऽ ईदृशो मध्यलघू रगणः ॥

पृ० १७ पं० २ 'ठाणा ते वि चयंति दुक्खिया' इति पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षयापि समीचीनः।

पृ० १७ पं० ३ अत्र 'कामेहि य संथवेहि य, कम्मसहा' इति खं १, २ ला० चू० पाठः छन्दोऽपेक्षया समीचीनः। पु १, २ मध्ये त्वत्र कामेहि य संथवेहि य गिद्धा कम्मसहा इति पाठः। शी० वृत्तौ त्वत्र "कामैः इच्छामदनरूपैः, तथा संस्तवैः पूर्वापरभूतैः गृद्धा अध्युपपन्नाः सन्तः कम्मसह त्ति कर्मविपाकसहिष्णवः" [पृ० ५६] इति व्याख्यातम् ॥

पृ० १७ पं० ९ जइ वि य···। तुलना—"मासे मासे तु जो बालो कुसग्गेणं तु भुंजए। न सो सुयक्खायधम्मस्स कलं अग्घइ सोलसिं ॥९।४४॥"–उत्तराध्ययनसूत्र। "मासे मासे कुसग्गेन बालो भुञ्जेथ भोजनं। न सो सङ्खातधम्मानं कलं अग्घति सोळसिं ॥ ७० ॥"—धम्मपद। "इन्दनागेण अरहता इसिणा बुइतं—'मासे मासे य जो बालो कुसग्गेण आहारए। ण से सुक्खायधम्मस्स अग्घती सतिमं कलं ॥ १३ ॥"—इसिभासियाइं अ० १३, पृ० ९३।

पृ० १७ पं० २३–२५ 'शी० वृत्तिकृतामपि 'जे यावि बहुस्सुए सिया धम्मिय माहण भिक्खुए सिया। अभिनूमकडेहिं मुच्छिए तिव्वं से कम्मेहिं किच्चति॥' इति पाठोऽत्राभिप्रेत इति भाति॥' —ईदृशं टिप्पणमत्र समीचीनम् ॥

पृ० १९ पं० ६ 'पासाहि ण पासओ तुमं, लोय परं पि जहाहि पोस णे' इति पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः॥

पृ० १९ पं० २८ 'लोय परं पि जहासि पोस णे पु १ शी० ॥' इति सम्यक्।

पृ० २० पं० ७ 'अहऽसेओ अण्णेसि' इति ख० अनुसारी पाठः छन्दोऽपेक्षया समीचीनः। शी० वृत्तौ [पृ० ६१] तु "अथ अनन्तरमसौ अश्रेयस्करी पापकारिणी इंखिणि त्ति निन्दा" इति व्याख्यातम् ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृ० २१ पं० ६ '[१४]विरतिं [१५]तत्थ अकासि' इति पाठोऽत्र बोध्यः।

पृ० २२ पं० ३ महयं पलिगोव जाणिया जा वि य वंदण पूयणा…। "महता पलिगोह जाणिया० वृत्तम्। परिगाहो णाम परिष्वङ्गः, दव्वे परिगोहो पंको, भावे अभिलाषो बाह्याभ्यन्तरवस्तुषु"—चू० पृ०६३। तुलना—"पङ्कोति हि नं पवेदयुं यायं वन्दनपूजना कुलेसु। सुखुमं सल्लं दुरुब्बहं सक्कारो कापुरिसेन दुज्जहो॥"—सुत्तपिटके खुद्दकनिकाये थेरगाथा पृ० २६३, ३१४, ३७२॥

पृ० २२ पं०५ 'एग चरे ठाणमासणे' इति खं१ पाठः 'सयणे एग समाहिए' इति पु २ पाठश्चात्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः। "एगे चरे ठाण आसणे० वृत्तम्।" —चू०। "एगे चरे इत्यादि, 'एकः' असहायः" —शी०॥

पृ० २२ पं० १२ अत्र मु० मध्ये 'लोमादीयं ण हारिसे' इति पाठः। छन्दोदृष्ट्या समीचीनोऽयं पाठः, किन्त्वस्मत्सविधवर्तिनीषु हस्तलिखितप्रतिषु न दृष्टः। "लोमादीयं पि ण हरिसे" चू०। "लोमादिकमपि न हर्षेत्, भयेन रोमोद्गममपि न कुर्यात्" —शी०।

पृ० २३ पं० १ अत्र छन्दोऽपेक्षया णो अभिकंखेज्ज जीवियं इति खं २ प्रभृति पाठो यद्यपि समीचीनः, तथापि चूर्णि-वृत्त्यनुसारेण णो आवऽभिकंख जीवियं इति पाठः समीचीनतरः। खं१ मध्ये णो आव-भिकंखे जीवियं इति पाठो वर्तत एवात्र॥

पृ० २३ पं० ३ उवणीततरस्स ताइणो भयमाणस्स…। तुलना—"पतिलीनचरस्स भिक्खुनो भजमानस्स विवित्तमासनं। सामग्गियमाहु तस्स तं यो अत्तानं भवने न दस्सये॥ ४॥" इति सुत्त-पिटके खुद्दकनिकाये सुत्तनिपाते अट्ठकवग्गे पृ० ३९४, अस्य विस्तरेण व्याख्या सुत्तपिटके महानिद्देसे [पृ० १०८] वर्तते॥

पृ० २३ पं० ४ जो यप्पाग इति खं १ पाठोऽत्र समीचीनतरः। अत्र जो अप्पाण इति मु० पाठोऽपि छन्दोऽपेक्षया समीचीनः, वृत्तौ तु [पृ० ६६] जो यप्पाण इति खं १ पाठो व्याख्यातः—"यश्चा-त्मानं भये परिषहोपसर्गजनिते न दर्शयेत्"—शी०। "य आत्मानं भये न दर्शयति" इति चूर्णौ पृ० ६४॥

पृ० २३ पं० ५ हूीमतो इति पाठेऽपि न छन्दोभङ्गः, "⏑ क)(प-विसर्गा-ऽनुस्वार-व्यञ्जना-ह्रादिसंयोगे॥ १। ७॥ जिह्वामूलीये उपध्मानीये विसर्जनीये अनुस्वारे व्यञ्जने ह्रादिवर्जिते संयोगे च परे ह्रस्वोऽपि गो भवति वक्रश्च।" इति छन्दोऽनुशासनवचनात्॥

पृ० २३ पं० ९ सीउदग° खं १। "सीतोदगं……प्रतिदुगुंछति णाम ण पिबति"—चू०। "तथा शीतोदकम्-अप्रासुकोदकं तत् प्रति जुगुप्सकस्य अप्रासुकोदकपरिहारिणः"—शी०। एवं च शी० अनु-सारेण सीओदग पडि दुगुंछिणो इति पाठः॥

पृ० २४ पं० ७ 'गामधम्मा ति' इति खं २ प्रभृति पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः॥

पृ० २४ पं० ८ अणुधम्मचारिणो। तुलना—"भगवतो सावका वियत्ता विनीता विसारदा…… अनुधम्मचारिनो"—सुत्तपिटके उदानं पृ० १३८॥

पृ० २५ पं० १ णो काहिए। "एदोतौ पदान्ते प्राकृते ह्रस्वौ वा"—छन्दोनुशासनम् १। १०॥

पृ० २५ पं० ४ सुझोसितं इति छन्दोऽपेक्षयात्र समीचीनः पाठः॥

पृ० २६ पं० १ तिण्ण महोघ° इति पु १-मु०पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः॥

पृ० २६ पं० ७ ऽझोसिया इति शुद्धः पाठः॥

पृ० २६ पं० ९ धारेंती मु०। अयं पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया शुद्धः। अस्या गाथायाश्चूर्णौ पूर्वदिग्नि-वासिनामाचार्याणां मतेन प्रतीच्यापरदिग्निवासिनामाचार्याणां च मतेन अर्थभेदो निरूपितः।

पृ० २६ पं० ७ तरुणे वास° इति पु २ पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृ० २७ पं० २ **नातिवहति**। "नातीव वोढुं शक्नोति" शी० ॥

पृ० २७ पं० १० अत्र छन्दोऽपेक्षया **आसूरियं** इति चू० पाठः समीचीनः ॥

पृ० २८ पं० १ **सद्दहसू** इति खं २ प्रभृतिपाठोऽत्र छन्दोपेक्षया समीचीनः ॥

पृ० २८ पं० २ '**मोहणिएण कडेण**' इति खं १ प्रतिस्थः पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः ॥

पृ० ३० पं० २ छन्दोऽपेक्षया **ते सिवं** ॥ इति पु १ पाठः शोभनः।

पृ० ३१ पं० १३ **अप्पोदए** इति शुद्धम्।

पृ० ३२ पं० १४ '**मच्छा विट्ठा व केयणे**' इति खं १ पु २ पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनतरः, चूर्णौ खं २ पु १ ला०मध्ये तु **पविट्ठा** इति पाठः, शी०मध्येऽपि [पृ० ८२] "यथा मत्स्याः केतने मत्स्यबन्धने प्रविष्टाः" इति व्याख्यातम्।

पृ० ३६ पं० १ **माहणऽदुव** इति पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः।

पृ० ३८ पं० १४ **गिलाणाभिहडं ति य** इति खं २ पाठोऽत्र समीचीनः ॥

पृ० ४० पं० ९ **अभुंजिया णमी वेदेही**। तुलना—"श्रीशुक उवाच—निमिरिक्ष्वाकुतनयो वसिष्ठमवृतर्त्विजम्। आरभ्य सत्रं सोऽप्याह शक्रेण प्राग् वृतोऽस्मि भोः ॥ १ ॥ तं निर्वर्त्यागमिष्यामि तावन्मां प्रतिपालय। तूष्णीमासीद् गृहपतिः सोऽपीन्द्रस्याकरोन्मखम् ॥ २ ॥ निमिश्चलमिदं विद्वान् सत्रमारभतात्मवान्। ऋत्विग्भिरपरैस्तावन्नागमद् यावता गुरुः ॥ ३ ॥ शिष्यव्यतिक्रमं वीक्ष्य निवर्त्य गुरुरागतः। अशपत् पतताद् देहो निमेः पण्डितमानिनः ॥ ४ ॥ निमिः प्रतिददौ शापं गुरवेऽधर्मवर्तिने। तवापि पतताद् देहो लोभाद् धर्ममजानतः ॥ ५ ॥ इत्युत्ससर्ज स्वं देहं निमिरध्यात्मकोविदः। मित्रावरुणयोर्जज्ञे उर्वश्यां प्रपितामहः ॥ ६ ॥ गन्धवस्तुषु तद्देहं निधाय मुनिसत्तमाः। समाप्ते सत्रयोगेऽथ देवानूचुः समागतान् ॥ ७ ॥ राज्ञो जीवतु देहोऽयं प्रसन्नाः प्रभवो यदि। तथेत्युक्ते निमिः प्राह मा भून्मे देहबन्धनम् ॥ ८ ॥ यस्य योगं न वाञ्छन्ति वियोगभयकातराः। भजन्ति चरणाम्भोजं मुनयो हरिमेधसः ॥ ९ ॥ देहं नावरुरुत्सेऽहं दुःखशोकभयावहम्। सर्वत्रास्य यतो मृत्युर्मत्स्यानामुदके यथा ॥ १० ॥ देवा ऊचुः—विदेह उष्यतां कामं लोचनेषु शरीरिणाम्। उन्मेषण-निमेषाभ्यां लक्षितोऽध्यात्मसंस्थितः ॥ ११ ॥ अराजकभयं नृणां मन्यमाना महर्षयः। देहं ममन्थुः स्म निमेः कुमारः समजायत ॥ १२ ॥ जन्मना जनकः सोऽभूद् वैदेहस्तु विदेहजः। मिथिलो मथनाज्जातो मिथिला येन निर्मिता ॥"—**भागवत०** ९।१३।१–१३ ॥ "पुनापरं यदा होमि मिथिलायं पुरुत्तमे। निमि नाम महाराजा पण्डितो कुसलत्थिको ॥ १ ॥ तदाहं मापयित्वान चतुस्सालं चतुम्मुखं। तत्थ दानं पवत्तेसिं मिगपक्खिनरादिनं ॥ २ ॥"—सुत्तपिटके चरियापिटकपालि, निमिराजचरिया, पृ० ३९० ॥

पृ० ४० पं० ११, २९ **आसिले देविले**। अत्र महाभारते निर्दिष्टः असितो देवलः ऋषिर्विवक्षित इति सम्भाव्यते। "**आसिले देविले चेव** त्ति बंधाणुलोमेण गतं, इतरधा हि **देविलासिल** इति वक्तव्यम्" [पृ० ९६ पं० ३] इति **चूर्णिकार**वचनमपि साभिप्रायम्, महाभारते "देवलं चासितं मुनिम् [सभापर्व २।४९।१०], देवलस्त्वसितोऽब्रवीत् [भीष्मपर्व ६।६४।६], अत्रैवोदाहरन्तीममितिहासं पुरातनम्। नारदस्य च संवादं देवलस्यासितस्य च ॥" [शान्तिपर्व १२।२६७।१] इति पाठदर्शनात् '**देवलः**' इति गोत्रोक्तिः '**असितः**' इति तु ऋषेर्नाम सम्भाव्यते। खं १ मध्ये **असिले** इति पाठ इत्यपि ध्येयम् ॥

"**आसिलो नाम महर्षिः, तथा देविलो**" इति शीलाचार्यविरचितवृत्त्यनुसारेण त्वत्र **आसिले** इति **देविले** इति च ऋषिद्वयं विवक्षितम्, वायुपुराणेऽपि ऋषिलक्षणे "काश्यपश्चैव वत्सारो विभ्रमो रैभ्य एव च। असितो देवलश्चैव षडेते ब्रह्मवादिनः ॥ २६ ॥" इति **असित-देवल**योर्द्वयोरुल्लेखो दृश्यते ॥

पृ० ४० पं० ११–१२ **दीवायण महारिसी । पारासरे**। तुलना—"तत्थ खलु इमे अट्ठ माहणपरिव्वायगा भवंति—कण्हे य करकंडे य अंबडे य परासरे। कण्हे दीवायणे चेव देवगुत्ते य नारए ॥

--ओववाइयसुत्त। महाभारते द्वैपायनस्य नाम उपलभ्यते। 'व्यासः, पाराशरः' इत्यपि द्वैपायनस्यैव नाम। "पराशरसुतः श्रीमान् व्यासो वाक्यमुवाच ह ॥"—महाभारते शान्तिपर्व १२।३२७।२०।

पृ० ४१ पं० ५ सातं सातेण विज्जती। तुलना—"जं सुहेण सुहं लद्धं अच्चन्तसुखमेव तं। जं सुखेण दुहं लद्धं मा मे तेण समागमो ॥ १ ॥ सातिपुत्तेण बुद्धेण अरहता बुइतं। मणुण्णं भोयणं भुच्चा मणुण्णं सयणासणं। मणुण्णंसि अगारंसि झाति भिक्खु समाहिए ॥ २ ॥ अमणुण्णं भोयणं भुच्चा अमणुण्णं सयणासणं। अमणुण्णंसि गेहंसि दुक्खं भिक्खू झियायती ॥ ३ ॥"—इसिभासियाइं अ० ३८ पृ० ८५। 'सातिपुत्त'शब्देनात्र शाक्यपुत्रो बुद्धो विवक्षितः, अथवा ऋषिभाषितटीकानुसारेण शारिपुत्रो बौद्धः [बुद्धशिष्यः] अत्र विवक्षितः ॥

"एकमिदाहं, महानाम, समयं राजगहे विहरामि गिज्झकूटे पब्बते। तेन खो पन समयेन सम्बहुला निगण्ठा इसिगिलिपस्से काळसिलायं उब्भट्ठका होन्ति आसनपटिक्खित्ता, ओपक्कमिका तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदयन्ति। अथ ख्वाहं, महानाम, सायन्हसमयं······ते निगण्ठे एतदवोचं—'किन्नु तुम्हे, आवुसो, निगण्ठा······कटुका वेदना वेदयथा' ति। एवं वुत्ते, महानाम, ते निगण्ठा मं एतदवोचुं—निगण्ठो, आवुसो, नातपुत्तो सब्बञ्ञू सब्बदस्सावी अपरिसेसं ञाणदस्सनं पटिजानाति। ······न खो, आवुसो गोतम, सुखेन सुखं अधिगन्तब्बं, दुक्खेन खो सुखं अधिगन्तब्बं; सुखेन, चावुसो गोतम, सुखं अधिगन्तब्बं अभविस्स, राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो सुखं अधिगच्छेय्य, राजा मागधो सेनियो बिम्बिसारो सुखविहारितरो आयस्मता गोतमेना' ति।"—सुत्तपिटके मज्झिमनिकायपालि [भाग १] चूळदुक्खक्खन्धसुत्तं पृ० १२८–१२९ ॥

पृ० ४२ पं० ६, ८, १० विण्णवणित्थीसु। "एवं विण्णवण त्थीसु, एवं अनेन प्रकारेण विज्ञापना नाम परिभोगः एकार्थिकानि आसेवना, दोषः तत्र कुतः स्यात्?"—चू० पृ० ९७ पं० ६। "एवमत्रापि स्त्रीविज्ञापनायां युवतिप्रार्थनायां······दोषस्तत्र कुतः स्यात्?" शी० पृ० ९८ ॥

पृ० ४२ पं० १२ "पूयणा इव तरुणए, पूयणा नाम औरणीया, तस्या अतीव तण्णगे छावके स्नेहः"—चू० पृ० ९८ पं० १७ ॥

पृ० ४३ पं० ७ छन्दोऽपेक्षया समुद्दं ववहारिणो इति सर्वासु हस्तलिखितप्रतिषु दृश्यमानः पाठः समीचीनः, चूर्णौ तु 'समुद्दं व ववहारिणो' इति पाठः ॥ दृश्यतां सू० ५०१ ॥

पृ० ४३ पं० ८ कच्चंती सयकम्मुणा। तुलना—"तेणे जहा संधिमुहे गहीए सकम्मुणा कच्चइ पावकारी। एवं पया पेच्च इहं च लोए कडाण कम्माण न मोक्खु अत्थि ॥ ४ । ३ ॥" –उत्तराध्ययन०। "चोरो यथा सन्धिमुखे गहीतो सकम्मुना हञ्ञति पापधम्मो। एवं पजा पेच्च परम्हि लोके सकम्मुना हञ्ञति पापधम्मो ॥ ७८६ ॥"—सुत्तपिटके खुद्दकनिकाये थेरगाथा रट्ठपालत्थेरगाथा पृ० ३४८ ॥

पृ० ५४ पं० ४ केवलियं महेसिं। तुलना—"अञ्ञेन च केवलिनं महेसिं"—सुत्तपिटके सुत्तनिपाते पृ० २८२ ॥

पृ० ५४ पं० १३ णिहो णिसं। तुलना–सू० ८३१ ॥

पृ० ५८ पं० १२ पकत्तंति इति शुद्धम् ॥

पृ० ६० पं० १७ फलगावतट्ठा इति शुद्धम् ॥

पृ० ६३ पं० ३ अगारिणो। "माहणाः श्रावका ब्राह्मणजातीया वा। अकारिणस्तु क्षत्रिय-विट्-शूद्राः" चू०। "ब्राह्मणा ब्रह्मचर्याद्यनुष्ठाननिरताः, तथा अगारिणः क्षत्रियादयः" शी० ॥

पृ० ६३ पं० ९ उड्ढं अहे य...। तुलना–सू० ४७४, ५०३ ॥

पृ० ६४ पं० ७ 'खेयन्नए से कुसलासुपन्ने' इति मु० मध्ये पाठः। "क्षेत्रं जानातीति क्षेत्रज्ञः" चू० पृ० १४३। "खेदं...जानातीति खेदज्ञः,...यदिवा क्षेत्रज्ञो यथावस्थितात्मस्वरूपपरिज्ञानादात्मज्ञ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

इति। अथवा क्षेत्रमाकाशम्, तज्जानातीति क्षेत्रज्ञो लोकालोकस्वरूपपरिज्ञातेत्यर्थः।''—शी० पृ० १४४॥

पृ० ६६ पं० ५ **वीससेणे**। ''विष्णुर्नारायणः कृष्णो वैकुण्ठो विष्टरश्रवाः।...पीताम्बरोऽच्युतः शार्ङ्गी विष्वक्सेनो जनार्दनः॥ इति **अमरकोशे** प्रथम काण्डे। ''**विष्वक्सेन**–नरायणौ जलशयो नारायणः श्रीपतिः'' इति **अभिधानचिन्तामणौ** श्लो० २१४॥ ''**विश्वसेनः**'''चक्रवर्ती, अथवा **विष्वक्सेनः** वासुदेवः'' चू० पृ० १४८ पं० १५। ''विश्वा'''सेना यस्य स **विश्वसेनः** चक्रवर्ती''–शी० पृ० १५० ॥

पृ० ६६ पं० ६ **दंतवक्के**। ''दान्तवाक्यः चक्रवर्ती''—चू०

पृ० १४८ पं० १७, शी० पृ० १५०॥ ''**दन्तवक्त्रश्च** नामासीत्''—**महाभारत** आदिपर्वे १।६१।५७; ''अधिराजाधिपं चैव **दन्तवक्रं** महाहवे''—सभापर्वे २।२८।३ ॥

पृ० ७२ पं० ३ **दुगंसि धीरे** इति शुद्धपाठः॥

पृ० ७२ पं० ९ °**मंगलि ओदरिया**° इति शुद्धम्। तुलना–''हित्वा गिहित्तं अनवोसितत्तो, मुखनङ्गली ओदरिको कुसीतो। महावराहो व निवापपुट्ठो पुनप्पुनं गब्भमुपेति मंदो॥ १०१॥''—सुत्तपिटके थेरगाथा पृ० २५७॥

पृ० ७८ पं० ६ **सदा जते**। तुलना—''जयं चरे जयं चिट्ठे जयमासे जयं सए। जयं भुंजंतो भासंतो पावं कम्मं न बंधइ॥''—**दशवैकालिक** ४।८॥ ''यतं चरे यतं तिट्ठे, यतं अच्छे यतं सये। यतं समिञ्जये भिक्खु, यतमेनं पसारये॥''—सुत्तपिटके खुद्दकनिकाये **इतिवुत्तके** पृ० २६२॥

पृ० ७९ पं० ५ **माहणा खत्तिया वेस्सा...**। तुलना—''खत्तिया माहणा वेस्सा सुद्दा चण्डालपुक्कसा।''—सुत्तपिटके खुद्दकनिकाये **जातकपालि** [भाग १] पृ० ११९, २७८॥

पृ० ८० पं० १३ **वत्थीकम्म...**। दृश्यतां **दशवैकालिके** तृतीयमध्ययनम् ३।२,९। दृश्यतां वक्ष्यमाणं पृ० ८१ पं० ७ टिप्पणं पृ० १४६ पं० ७ इत्यस्य च टिप्पणम्।

पृ० ८१ पं० १ **उद्देसियं...**। दृश्यतां **दशवैकालिके** ३।२,४।५५।

पृ० ८१ पं० ७, पृ० ८२ पं० १ **अट्ठापदं...आसंदो...**। दृश्यतां दशवैकालिके ३।४–५। तुलना–''सेय्यथिदं—अट्ठपदं दसपदं आकासं परिहारपथं सन्तिकं खलिकं घटिकं सलाकहत्थं अक्खं पङ्गचीरं वङ्ककं मोक्खचिकं चिङ्गुलिकं पत्ताळहकं रथकं धनुकं अक्खरिकं मनेसिकं यथावज्जं इति वा इति, एवरूपा जूतप्पमादट्ठानानुयोगा पटिविरतो समणो गोतमो ति।...सेय्यथिदं—**आसन्दिं पल्लङ्कं** गोनकं चित्तकं पटिकं पटलिकं तूलिकं विकतिकं उद्दलोमिं एकन्तलोमिं कट्टिस्सं कोसेय्यं कुत्तकं हत्थत्थरं अस्सत्थरं रथत्थरं अजिनप्पवेणिं कदलिमिगपवरपच्चत्थरणं सउत्तरच्छदं उभतोलोहितकूपधानं इति वा इति, एवरूपा उच्चासयनमहासयना पटिविरतो समणो गोतमो ति। सेय्यथिदं—उच्छादनं परिमद्दनं न्हापनं सम्बाहनं आदासं मालागन्धविलेपनं मुखचुण्णं मुखलेपनं हत्थबन्धं सिखाबन्धं दण्डं नाळिकं असिं छत्तं चित्रुपाहनं अञ्जनं उण्हीसं मणिं वालवीजनिं ओदातानि वत्थानि दीघदसानि इति वा इति एवरूपा मण्डनविभूसनट्ठानानुयोगा पटिविरतो समणो गोतमो ति—'' सुत्तपिटके सुंदीघनिकाये ब्रह्मजालसुत्ते मज्झिमसीलसुत्ते पृ० ८–९।

''न भिक्खवे उच्चासयनमहासयनानि धारेतब्बानि, सेय्यथिदं—आसन्दि, पल्लङ्को, गोनको...''—विनयपिटके **महावग्गे** ५.१०, २० पृ० २११। ''**आसन्दी** नाम अतिक्कन्तपमाणा वुच्चति, पल्लङ्को नाम आहरिमेहि वाळेहि कतो होति''—विनयपिटके **पाचित्तियपाली** ४.४३.१९२ पृ० ४०९।

पृ० ८१ पं० १३ **परमत्ते अन्नपाणं**, ण भुंजेज्ज इति खं २ पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः। **चूर्णौ** [पृ० १७९] ''**परपत्ते अण्णपाणं** तु० परस्य पात्रं गृहिमात्र इत्यर्थः'' इति पाठः, **वृत्तौ** तु **परस्य** गृहस्थस्य **अमत्रे** भाजने परामत्रम्, तत्र...**अन्नं पानं** च न मुनिर्न कदाचिदपि भुञ्जीत। यदिवा पतद्ग्रह-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

धारिणश्छिद्रपाणेः पाणिपात्रं **परपात्रम्**, यदिवा पाणिपात्रस्याच्छिद्रपाणेर्जिनकल्पिकादेः पतद्ग्रहः **परपात्रम्**, तत्र संयमविराधनाभयान्न भुञ्जीत" **शी०** पृ० १८१ ॥

पृ० ८३ पं० ११ **आयरियाइं सिक्खेज्जा** इति खं २ प्रभृतिपाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः ॥

पृ० ८५ पं० ५ **उड्ढं अहेय...**। तुलना–सू० ३५५, ५९३ ॥

पृ० ८७ पं० ५ **अरतिं...**। तुलना—"हित्वा रतिं **च** अरतिं सीतिभूतं निरूपधिं। **सब्बलोकाभिभुं** वीरं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥ २४१॥...'यस्स **पुरे** च **पच्छा** च, मज्झे च नत्थि किञ्चनं। अकिञ्चनं अनादानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥ २४४॥"—सुत्तपिटके **सुत्तनिपातो** पृ० ३६७।

पृ० ९० पं० ५ **तं मग्गऽणुत्तरं** इति खं १ पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनः। "**तं मग्गं अणुत्तरं सुद्धं०** सिलोगो" इति **चूर्णौ** पृ० १९५। **वृत्तौ** तु "पुनरप्याह—**तम्मग्गेत्यादि** (**तं मग्गं** इत्यादि–प्र०), योऽसौ मार्गः...तं मार्गम्"—**शी०** पृ० १९८॥ **मु०** **मध्ये तं मग्गं णुत्तरं** इति पाठः॥

पृ० ९० पं० १२ **समुद्दं...**। दृश्यतां पृ० ४३ पं० ७ इत्यस्य टिप्पणम्॥

पृ० ९१ पं० २ **इत्ताव ताव जीवकाए**। अत्र छन्दोऽपेक्षया **इत्तावए जीवकाए** इति **ला०** पाठः समीचीनः॥

पृ० ९१ पं० २ **नावरे विज्जती काए**। अत्र खं १–२ मध्ये **काए** इत्यस्य स्थाने **कती** इति पाठः, "**नापरो** जीवराशिः **विद्यते** कश्चिदिति"–**शी०** पृ० २००, एवं च **शी०** वृत्त्यनुसारेण छन्दोऽपेक्षया चात्र **नावरे विज्जती कती** इति पाठः समीचीनः प्रतिभाति। **चूर्णौ** [पृ० १९६] तु "**एताव ता जीवकाये** न हि सत्तमो विद्यते जीवकायः" इति व्याख्या दृश्यते।

पृ० ९१ पं० ५ **एयं खु...**। तुलना–सू० ८५॥

पृ० ९३ पं० ८ अत्र छन्दोऽपेक्षया विचार्यमाणे **अखेतण्णाऽसमाहिया** इति पाठः समीचीनः। "**अखेतण्णा** अजाणगा" **चू०** पृ० २०१। "**अखेदज्ञा** अनिपुणाः" **शी०** पृ० २०४॥

पृ० ९६ पं० ३ **समोसरणाणि...**। तुलना–यानि च तीणि यानि च **सट्ठि समणप्पवादसितानि** भूरिपञ्ञ। सञ्ञक्खरसञ्ञनिस्सितानि **ओसरणानि** विनेय्य ओघतमगा॥ १३७॥"—**सुत्तपिटके सुत्तनिपातो** पृ० ३५१॥

पृ० ९६ पं० ९ **जहा कुम्मे...**। तुलना–"दुद्दन्ते इंदिए पंच रागदोसपरंगमे। कुम्मो विव सअंगाइं **सए देहम्मि साहरे**॥ २॥"–**इसिभासियाइं** अ० १६, पृ० ३३। "यदा **संहरते** चायं कूर्मोऽङ्गानीव **सर्वशः**। इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता॥ २। ५८॥"–**भगवद्गीता**।

पृ० ९६ पं० १२ **छलायतनं...**। तुलना—"अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं विञ्ञाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया **सळायतनं**, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा भवन्ति, एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति। अयं होति, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो।......कतमं च, भिक्खवे, **सळायतनं?** चक्खायतनं, सोतायतनं, घाणायतनं, जिव्हायतनं कायायतनं मनायतनं। इदं वुच्चति, भिक्खवे, **सळायतनं**"—सुत्तपिटके **संयुत्तनिकायपालि**[भाग २] पृ० ३–५॥

पृ० ९७ पं० ३ **णाइच्चो...**। तुलना—"एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने। भगवा एतदवोच—किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति—'**न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति,** न गब्भिनियो विजायन्ति, **चन्दिम-सूरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा**

---

१. तुलना—"जस्स णत्थि पुरे पच्छा मज्झे तस्स कुओ सिया"—**आचाराङ्गसूत्रे** सू० १४५॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एसिकट्ठायिट्ठिता' ति।"—सुत्तपिटके संयुत्तनिकायपालि पृ० ४१४। "महावाता न वायन्ति न सन्दन्ति सवन्तियो। तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुवं बुद्धो भविस्सति ॥ ८३॥"—सुत्तपिटके बुद्धवंसो पृ० ३११॥

पृ० ९८ पं० ९ अकम्मुणा कम्म खवेंति धीरा इति खं २ प्रभृतिप्रतिस्थः पाठोऽत्र छन्दोऽपेक्षया समीचीनतरः। "अकर्मणा तु आश्रवनिरोधेन कर्माणि क्षपयन्ति धीराः...मेधाविणो लोभमयं(यी ?), मेराधाविणो मेधाविणो, लोभमतीताः लोभातीता वीतरागा इत्यर्थः, एवं मायामतीता मायातीता वा" इति चूर्णौ। वृत्तौ तु "अकर्मणा तु आश्रवनिरोधेन तु...कर्म क्षपयन्ति धीराः (वीराः–खं १ विना) महासत्वाः...मेधाविनः...लोभमयं परिग्रहमेवातीता...कचित् पाठः लोभभयादतीताः, लोभश्च भयं च समाहारद्वन्द्वः, लोभाद्वा भयं तस्मादतीताः"–शी० पृ० २२१।

पृ० १०८ पं० १ उड्ढं अहेय...। तुलना सू० ३५५, ४७४॥

पृ० १०९ पं० ५ विभज्जवादं। "विभज्यवादो नाम भजनीयवादः। तत्र शङ्किते भजनीयवाद एव वक्तव्यः–अहं तावदेवं मन्ये, अतः परमन्यत्रापि पुच्छेज्जसि। अथवा विभज्यवादो नाम अनेकान्तवादः" चू० पृ० २३५। "विभज्यवादं पृथगर्थनिर्णयवादं व्यागृणीयात्, यदिवा विभज्यवादः—स्याद्वादः,तं... वदेत्, अथवा सम्यगर्थान् विभज्य पृथक्कृत्वा तद्वादं वदेत्, तद्यथा—नित्यवादं द्रव्यार्थतया पर्यायार्थतया त्वनित्यवादं वदेत्" शी० पृ० २५०। तुलना—"न खो, भन्ते, भगवा सब्बं तपं गरहति, न पि सब्बं तपस्सिं लूखाजीविं एकंसेन उपक्कोसति उपवदति। गारय्हं खो, भन्ते, भगवा गरहति, पसंसितब्बं पसंसति। गारय्हं खो, पन, भन्ते भगवा गरहन्तो पसंसितब्बं पसंसन्तो विभज्जवादो भगवा। न सो भगवा एत्थ एकंसवादो ति"—सुत्तपिटके अंगुत्तरनिकाये [भाग ४] दसकनिपाते पृ० २५३॥

"दोहिं वि अंतेहिं अदिस्समाणे"—सू० ६७८। आचाराङ्ग सू० १११। "दोहिं वि अंतेहिं अदिस्समाणेहिं" आचाराङ्ग० सू० ११३। "उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्मं देसेति"—सुत्तपिटके संयुत्तनिकायपालि [भाग २] पृ० ६६। सुत्तपिटके उदाने जात्यन्धहस्तिदर्शनोपमानेन एकान्तदर्शनानां स्वरूपमभिधाय "इमेसु किर सज्जन्ति एके समणब्राह्मणा। विग्गय्ह नं विवदन्ति जना एकङ्गदस्सिनो॥"—[पृ० १४५] इत्यभिहितम्॥

पृ० ११२ पं० ४ तिउट्टंति पाव...। अत्र मु० मध्ये तुट्टंति इति पाठः। छन्दोऽपेक्षया तुट्टंते पाव° इति पु १ पाठोऽपि समीचीनः। "पूर्वसंचितानि कर्माणि त्रुट्यन्ति"—शी० पृ० २५६॥

पृ० ११४ पं० ६ तहागता अप्पडिण्णा इति तहागता अपडिण्णा इति वा खं २ प्रभृतिपाठस्थः छन्दोऽपेक्षया समीचीनः। "उच्यते तथागता य अपडिण्णा, तीर्थकराः, चग्रहणात् केवलिनो गणधराश्च अपडिण्णा अप्रतिज्ञाः, अनाशंसिन इत्यर्थः।" चू० पृ० २४३। "तथा तथागताः तीर्थकृद्‌-गणधरादयः न विद्यते प्रतिज्ञा निदानरूपा येषां तेऽप्रतिज्ञाः निराशंसाः" शी० पृ० २६०॥

पृ० १२८ पं० १२ भद्दा भद्दपुत्ता। खं १–२ प्रतिस्थः भडा भडपुत्ता इति पाठोऽत्र समीचीनः, औपपातिकसूत्रेऽपि [सू० १३, २६] अयमेव पाठः॥

पृ० १२९ पं० ५ उड्ढं पादतला...। तुलना—"उड्ढं पायातला अहे केसग्गमत्थका एस आतापज्जवे कसिणे तयपरियन्ते जीवे, एस जीवे जीवति, एतं तं जीवितं भवति। से जहानामते दड्ढेसु बीएसु ण पुणो अंकुरुप्पत्ती भवति, एवामेव दड्ढे सरीरे ण पुणो सरीरुप्पत्ती भवति। तम्हा इणमेव जीवितं, णत्थि परलोए, णत्थि सुकडदुक्कडाणं कम्माणं फलवित्तिविसेसे। णो पच्चायन्ति जीवा, णो फुसन्ति पुण्णपावा, अफले कल्लाणपावए। तम्हा एतं सम्मं ति बेमि–उड्ढं पायतला अहे केसग्गमत्थका एस आयाप[ज्जवे] क[सिणे] तयपरितन्ते एस जीवे, एस मडे णो [जीवति] एतं तं [जीवितं भवति]"—इसिभासियाइं १९ उक्कलज्झयण, पृ० ३९।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृ० १२९ पं० ७. आदहणाए'''। तुलना पृ० ३५७ पं० १९॥

पृ० १३० पं० १०. कोसीतो। तुलना—"सेय्यथापि, महाराज, पुरिसो मुञ्जम्हा ईसिकं पवाहेय्य। तस्स एवमस्स—'अयं मुञ्जो, अयं ईसिका, अञ्ञो मुञ्जो, अञ्ञा ईसिका, मुञ्जम्हा त्वेव ईसिका पवाळ्हा' ति। सेय्यथा वा पन, महाराज, पुरिसो असिं कोसिया पवाहेय्य। तस्स एवमस्स—'अयं असि, अयं कोसि, अञ्ञो असि, अञ्ञा कोसि, कोसिया त्वेव असि पवाळ्हो' ति। सेय्यथा वा पन, महाराज, पुरिसो अहिं करण्डा उद्धरेय्य। तस्स एवमस्स—अयं अहि, अयं करण्डो, अञ्ञो अहि, अञ्ञो करण्डो, करण्डा त्वेव अहि उब्भतो ति। एवमेव खो, महाराज, भिक्खु एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेञ्जप्पत्ते मनोमयं काय अभिनिम्मिनाय चित्तं अभिनीहरति अभिनिन्नामेति।"—सुत्तपिटके दीघनिकायपालि [भाग १] सीलक्खन्धवग्गे सामञ्ञफलसुत्तं पृ० ६८, सुभसुत्तं पृ० १७८।

पृ० १३३ पं० ८. तज्जीव'''। दृश्यतां सू० ७, ८। पृ० ३५५॥

पृ० १३३ पं० ९. पंचमहब्भूतिए'''। दृश्यतां सू० १५-१६। पृ० ३५८ पं० १॥

पृ० १३४ पं० ७. तुलना पृ० ३५७ पं० २५। अत्र 'सासता। ६५७ आयछट्ठा पुण एगे एवमाहु' इति पाठयोजना समीचीना प्रतीयते॥

पृ० १३५ पं० ११ धम्मा पुरिसादीया'''। तुलना—"परिसाडी कम्मे अपरिसाडिणो बुद्धा, तम्हा खलु अपरिसाडिणो बुद्धा णोवलिप्पन्ति रएणं पुक्खरपत्तं व वारिणा। दगभालेण अरहता इसिणा बुइतं। पुरिसादीया धम्मा पुरिसपवरा पुरिसजेट्ठा पुरिसकप्पिया पुरिसपज्जोविता पुरिससमन्नागता पुरिसमेव अभिजुंजियाणं चिट्ठन्ति। से जहानामते अरती सिया सरीरंसि जाता सरीरंसि वड्ढिया सरीरसमन्नागता सरीरं चेव अभिउंजियाण चिट्ठति, एवामेव धम्मा वि पुरिसादीया जाव चिट्ठन्ति। एवं गंडे वम्मीके थूभे रुक्खे वणसण्डे पुक्खरिणी, णवरं पुढवीय जाता भाणियव्वा, उदगपुक्खले उदगं णेतव्वं। से जहाणामते अगणिकाए सिया अरणीय जाते जाव अरणीं चेव अभिभूय चिट्ठति एवामेव धम्मा वि पुरिसादीया तं चेव। धित् तेसिं गामणगराणं जेसिं महिला पणायिका। ते यावि धिक्किया पुरिसा जे इत्थीणं वसं गता॥ १॥"—इसिभासियाइं अ० २२ पृ० ४३।

पृ० १४० पं० १०. समणुण्णं'''। दृश्यतां पृ० २४३ टि० २॥

पृ० १४४ पं० ८. दोहिं वि'''। दृश्यतां पृ० ३६८ पं० १९॥

पृ० १४६ पं० ७. णो अंजणं'''। तुलना—"सेय्यथिदं—सन्तिकम्मं पणिधिकम्मं भूतकम्मं भूरिकम्मं वस्सकम्मं वोस्सकम्मं वत्थुकम्मं वत्थुपरिकम्मं आचमनं न्हापनं जुहनं वमनं विरेचनं उद्धविरेचनं अधोविरेचनं सीसविरेचनं कण्णतेलं नेत्ततप्पनं नत्थुकम्मं अञ्जनं पच्चञ्जनं सालाकियं सल्लकत्तियं दारकतिकिच्छा मूलभेसज्जानं अनुप्पदानं ओसधीनं पटिमोक्खो इति वा इति, एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो ति।" सुत्तपिटके दीघनिकाये [भाग १] ब्रह्मजालसुत्तं पृ० १२।

पृ० १४७ पं० २. दिट्ठेण'''। तुलना—"दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं"—सुत्तपिटके संयुत्तनिकायो [भाग २] पृ० ४२५॥

पृ० १४९ पं० ९. अक्खोवंजण इति शुद्धम्॥

पृ० १५७ पं० १. कुक्कुका इति शुद्धम्॥

पृ० १६४ पं० ६. आवश्यकचूर्णि-सूत्रकृताङ्गचूर्ण्यनुसारेण अत्र असावज्जे त्ति इत्येव शुद्धः पाठः॥

पृ० १६५ पं० ३. भोम्मं उप्पायं'''। तुलना "सेय्यथिदं—अङ्गं निमित्तं उप्पातं सुपिनं लक्खणं मूसिकच्छिन्नं अग्गिहोमं दब्बिहोमं थुसहोमं कणहोमं तण्डुलहोमं सप्पिहोमं तेलहोमं मुखहोमं लोहितहोमं अङ्गविज्जा वत्थुविज्जा खेत्तविज्जा (खत्तविज्जा—पुस्तकान्तरे) सिवविज्जा भूतविज्जा भूरिविज्जा अहिविज्जा

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

विसविज्जा विच्छिकविज्जा मूसिकविज्जा सकुणविज्जा वायसविज्जा पक्कज्झानं सरपरित्ताणं मिगचक्कं इति वा इति, एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो ति।..................
सेय्यथिदं—मणिलक्खणं वत्थलक्खणं दण्डलक्खणं सत्थलक्खणं असिलक्खणं उसुलक्खणं धनुलक्खणं आवुधलक्खणं इत्थिलक्खणं पुरिसलक्खणं कुमारलक्खणं कुमारिलक्खणं दासलक्खणं दासिलक्खणं हत्थिलक्खणं अस्सलक्खणं महिसलक्खणं उसभलक्खणं गोलक्खणं अजलक्खणं मेण्डलक्खणं कुक्कुटलक्खणं वट्टकलक्खणं गोधालक्खणं कण्णिकालक्खणं कच्छपलक्खणं मिगलक्खणं इति वा इति, एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो ति।......सेय्यथिदं—चन्दग्गाहो भविस्सति, सुरियग्गाहो भविस्सति, नक्खत्तग्गाहो भविस्सति, चन्दिमसुरियानं पथगमनं भविस्सति, चन्दिमसुरियानं उप्पथगमनं भविस्सति, नक्खत्तानं पथगमनं भविस्सति, नक्खत्तानं उप्पथगमनं भविस्सति, उक्कापातो भविस्सति, दिसाडाहो भविस्सति, भूमिचालो भविस्सति, देवदुन्दुभि भविस्सति, चन्दिमसुरियनक्खत्तानं उग्गमनं ओगमनं सङ्किलेसं वोदानं भविस्सति, एवंविपाको चन्दग्गाहो भविस्सति, एवंविपाको सुरियग्गाहो भविस्सति, एवंविपाको नक्खत्तग्गाहो भविस्सति, एवंविपाकं चन्दिमसुरियानं पथगमनं भविस्सति, एवंविपाकं चन्दिमसुरियानं उप्पथगमनं भविस्सति, एवंविपाकं नक्खत्तानं पथगमनं भविस्सति, एवंविपाकं नक्खत्तानं उप्पथगमनं भविस्सति, एवंविपाको उक्कापातो भविस्सति, एवंविपाको दिसाडाहो भविस्सति, एवंविपाको भूमिचालो भविस्सति, एवंविपाको देवदुन्दुभि भविस्सति, एवंविपाकं चन्दिमसुरियनक्खत्तानं उग्गमनं ओगमनं सङ्किलेसं वोदानं भविस्सति इति वा इति, एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो ति।......सेय्यथिदं—आवाहनं विवाहनं संवरणं विवरणं सङ्किरणं विकिरणं सुभगकरणं दुब्भगकरणं विरुद्धगब्भकरणं जिव्हानिबन्धनं हनुसंहननं हत्थाभिजप्पनं हनुजप्पनं कण्णजप्पनं आदासपञ्हं कुमारिकपञ्हं देवपञ्हं, आदिच्चुपट्ठानं महतुपट्ठानं अब्भुज्जलनं सिरिव्हायनं इति वा इति, एवरूपाय तिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवा पटिविरतो समणो गोतमो ति।"—सुत्तपिटके दीघनिकाये ब्रह्मजालसुत्तं पु० १०–११। 'आथब्बणं सुपिनं लक्खणं नो विदहे अथो पि नक्खत्तं विरुतं च गब्भकरणं तिकिच्छं मामको न सेवेय्य॥ १६२॥" इति सुत्तपिटके खुद्दकनिकाये सुत्तनिपाते अट्ठकवग्गे पृ० ४१२। अस्य विस्तरेण व्याख्या सुत्तपिटके महानिद्देसे [पृ० ३२५] वर्तते॥

पृ० १७२ पं० ४. सिरसा ण्हाते......। दृश्यताम् औपपातिकसूत्रे सू० २६।

पृ० १७२ पं० ६. महतिमहालियाए इति शुद्धम्।

पृ० १७६ प० ३. लोहितपाणी। तुलना—"ये लोके लुद्दा लोहितपाणिनो कुरूरकम्मन्ता मनुस्सेसु पच्चाजाता"—सुत्तपिटके मज्झिमनिकाये [भाग १] पृ० १२९॥

पृ० १७६ पं० ४—पृ० १७७ पं० ६. उक्कंचण...ऽइमाणाओ। तुलना—"नच्च-गीत-वादित-विसूकदस्सना ... मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्ठाना ... जातरूप-रजतपटिग्गहणा ... आमकधञ्ञपटिग्गहणा ... आमकमंसपटिग्गहणा ... कयविक्कया ... तुलाकूट-कंसकूट-मानकूटा ... उक्कोटन-वञ्चन-निकति-साचियोगा ... छेदन-वध-बन्धन-विपरामोस-आलोप-सहसाकारा पटिविरतो समणो गोतमो ति इति वा हि, भिक्खवे, पुथुज्जनो तथागतस्स वण्णं वदमानो वदेय्य"—सुत्तपिटके दीघनिकाये [भाग १] ब्रह्मजालसुत्ते चूळसीले पृ० ६–७॥

पृ० १७८ पं० ६, पृ० १९२ पं० ४. अंदुयबंधणं......। "जाव जाव जम्मं ताव ताव कम्मं। ......महइमहाकासवेण अरहता इसिणा बुइयं। कम्मुणा खलु भो अप्पहीणेणं पुणरवि आगच्छइ हत्थच्छेयणाणि पायच्छेयणाणि, एवं कण्ण नक्क उट्ठ जिब्भ सीसदंडणाणि, उदिण्णेण जीवो कोट्टणाणि पिट्टणाणि तज्जणाणि तालणाणि वहणाइं बंधणाइं परिकिलेसणाइं अंदुबंधणाइं नियलबंधणाणि जावजीवबंधणाणि नियलजुयलसंकोडणमोडणाइं हिययुप्पाडणाइं दसणुप्पाडणाइं उल्लम्बणाइं ओलम्बणाइं घंसणाइं

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

घोलणाइं पीलणाइं सीहपुच्छणाइं कडग्गिदाहणाइं भत्तपाणनिरोहणाइं दोगच्चाइं दोभत्ताइं दोमणस्साइं भाउमरणाइं भइणिमरणाइं पुत्तमरणाइं धूयमरणाइं भज्जमरणाइं अण्णाणि य सयणमित्तबंधुवग्गमरणाइं तेसिं च णं दोगच्चाइं दोभत्ताइं दोमणस्साइं अप्पियसंवासाइं पियविप्पओगाइं हीलणाइं खिंसणाइं गरहणाइं पव्वहणाइं परिभवणाइं भागड्ढणाइं अण्णयराइं च दुक्खदोमणस्साइं पच्चणुभवमाणे अणाइयं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंतसंसारसागरं अणुपरियट्टति।''—इसिभासियाइं अ० ९ पृ० १६-१७॥

पृ० १८० पं० ५. गरुयं दंडं इति शुद्धम्॥

पृ० १८० पं० १४. णियडि······। दृश्यतां पृ० ३७० पं० ३०॥

पृ० १८१ पं० १०. खग्गविसाणं······। तुलना—''सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं······एको चरे खग्गविसाणकप्पो॥ १॥'' इति सुत्तपिटके सुत्तनिपाते खग्गविसाणकप्पसुत्ते ७४ वारं खग्गविसाणकप्पो इति शब्दो वर्तते पृ० २७४-२८०॥

पृ० १८६ पं० ९, १०. महासोक्खेसु महासुक्खा······। अत्र महेसक्खेसु······महेसक्खा इति खं१ प्रतिपाठः सम्यग् भाति। तुलना—''यो सो सत्तो पठमं उप्पन्नो सो दीघायुकतरो च होति वण्णवन्ततरो च महेसक्खतरो च''—दीघनिकाये [भाग १] ब्रह्मजालसुत्ते पृ० १८॥ ''महेसक्खो अञ्ञतरोसि यक्खो'' सुत्तपिटके खुद्दकनिकाये जातके [भाग २] भूरिदत्तजातके पृ० २३१॥

पृ० १८८ पं० ३. पुच्छियट्ठा इति शुद्धम्॥

पृ० १८८ पं० ५. चाउद्दस···। तुलना—''चातुद्दसिं पञ्चदसिं या च पक्खस्स अट्ठमी। पाटिहारियपक्खं च अट्ठंगसुसमागतं। उपोसथं उपवसामि सदा सीलेसु संवुता॥''—सुत्तपिटके खुद्दकनिकाये जातके [भाग १] पृ० २८४॥

पृ० १९१ पं० १२. एस तुला···। तुलना—''एसा, भिक्खवे तुला, एतं पमाणं मम सावकानं भिक्खूनं यदिदं सारिपुत-मोग्गलाना''—सुत्तपिटके संयुत्तनिकाये [भाग १] पृ० १९६॥

पृ० १९२ पं० ७, पृ० १९३ पं० १, पृ० २१७ पं० ३. अणवदग्गं। तुलना—''अनमतग्गो खो संसारो, पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जा नीवरणानं सत्ताणं तण्हासंयोजनानं सन्धावतं संसरतं''—सुत्तपिटके संयुत्तनिकायो [भाग ४] पृ० १९६॥

पृ० १९४ पं० ३, १०, १३. अग्गबीया···। तुलना—दशवैकालिकसूत्रे चतुर्थाध्ययने। ''मूलग्गपोरबीजा कंदा तह खंदबीजबीजरुहा। संमुच्छिमा य भणिया पत्तेयाणन्तकाया य॥ १८६॥'' इति गोम्मटसारे जीवकाण्डे। ''पञ्चिमानि, भिक्खवे, बीजजातानि। कतमानि पञ्चमूलबीजं खन्धबीजं अग्गबीजं फलुबीजं (फलबीजं—पुस्तकान्तरे) बीजबीजञ्ञेव पञ्चमं''—सुत्तपिटके संयुत्तनिकाये [भाग २] पृ० २८४। ''सेय्यथिदं—मूलबीजं खन्धबीजं फलुबीजं (फलबीजं—पुस्तकान्तरे) अग्गबीजं बीजबीजमेव पञ्चमं, इति एवरूपा बीजगाम-भूतगामसमारम्भापटिविरतो समणो गोतमो''—सुत्तपिटके दीघनिकाये [भाग २] ब्रह्मजालसुत्ते पृ० ७॥

''भूतगामो नाम पञ्च बीजजातानि—मूलबीजं, खन्धबीजं, फलुबीजं, अग्गबीजं, बीजबीजमेव पञ्चमं। मूलबीजं नाम—हलिद्दि, सिङ्गिवेरं, वचं, वचत्थ, अतिविसं, कटुकरोहिणी, उसीरं, भद्दमूत्तकं, यानि वा पनञ्ञानि पि अत्थि मूले जायन्ति, मूले सञ्जायन्ति, एतं मूलबीजं नाम। खन्धबीजं नाम—अस्सत्थो, निग्रोधो, पिलक्खो, उदुम्बरो, कच्छको, कपित्थनो, यानि वा पनञ्ञानि पि अत्थियत खन्धे जायन्ति, खन्धे सञ्जायन्ति, एतं खन्धबीजं नाम। फलुबीजं नाम—उच्छु, वेलु, नलो, यानि वा पनञ्ञानि पि अत्थि पब्बे जायन्ति, पब्बे सञ्जायन्ति, एतं फलुबीजं नाम। अग्गबीजं नाम—अज्जुकं, फणिज्जकं, हिरिवेरं, यानि वा पनञ्ञानि पि अत्थि अग्गे जायन्ति, अग्गे सञ्जायन्ति, एतं अग्गबीजं नाम। बीजबीजं नाम—पुब्बण्णं, अपरण्णं, यानि वा पनञ्ञानि पि अत्थि बीजे जायन्ति, बीजे

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सञ्जायन्ति, एतं बीजबीजं नाम।"—विनयपिटके पाचित्तियपालि पृ० ५५–५६। पृ० १९४ पं० ५, २१ तुलना—"गर्भावक्रान्तयस्तिस्रः"—अभिधर्मकोशः ३।१७॥

पृ० १९७ पं० १३, २६–३१. अज्झोरुहित्ताते। प्राचीने पालित्रिपिटके 'अज्झारुह'शब्द उपलभ्यत इति ध्येयम्, तथाहि—"अज्झारुहाभिवड्ढन्ति ब्रहन्तं पि वनस्पतिं।" इति सुत्तपिटके ४१२ जातके [भाग १, पृ० १६२] पाठः। "सन्ति, भिक्खवे, महारुक्खा अणुबीजा महाकाया रुक्खानं अज्झारुहा येहि रुक्खा अज्झारूळ्हा ओभग्गविभग्गा विपतिता सेन्ति। कतमे च ते, भिक्खवे, महारुक्खा···अज्झारुहा···सेन्ति? अस्सत्थो निग्रोधो पिलक्खो उदुम्बरो कच्छको कपित्थनो। इमे खो ते, भिक्खवे, महारुक्खा···अज्झारुहा···सेन्ति।···पञ्चिमे, भिक्खवे, आवरणा नीवरणा चेतसो अज्झारुहा पञ्ञाय दुब्बलीकरणा"—सुत्तपिटके संयुत्तनिकाये [भाग ४] महावग्गे पृ० ८८॥

पृ० २०० पं० १०. विउट्टंति इति शुद्धम्॥

पृ० २०१ पं० १३. हियजोणियाणं। अत्र 'हरियजोणियाणं' इति शुद्धम्॥

पृ० २०८ पं० ६—पृ० २०९ पं० ६, १९. पुढवी···सूरकंते य। "इह च पृथिव्यादयश्चतुर्दश हरितालादयोऽष्टौ गोमेज्जकादयश्च क्वचित् कस्यचित् कथञ्चिदन्तर्भावात् चतुर्दश इत्यमी मीलिताः षट्त्रिंशद् भवन्ति"—उत्तराध्ययनसूत्रपाइयटीका ३६।७३–७६॥

पृ० २१० पं० ६. असंजते...। तुलना—"तए णं अम्बडे परिव्वायए जोगंधरायणं एवं वयासी—'मणे मे विरई भो देवाणुप्पिओ गब्भवासाहि, कहं न तुमं बम्भयारि? तए णं जोगंधरायणे अम्बडं परिव्वायगं एवं वयासी...एवामेव ते अस्संजता अविरता अप्पडिहतापच्चक्खातपावकम्मा सकिरिया असंवुता एकन्तदण्डा एकन्तबाला बहुं पावं कम्मं कलिकलुसं समज्जिणित्ता इतो चुता दुग्गतिगामिणो भवन्ति। एहि हारिता आयाणाहिं।"—इसिभासियाइं अ० २५ पृ० ५३॥

पृ० २१५ पं० ९. 'छज्जीवणिकाया हेऊ' इति शुद्धम्॥

पृ० २२१ पं० ८. अणायारसुयं इति शुद्धम्॥

पृ० २२१ पं० १, ९. दीसंति समियाचारा। "निभृतः संयत आत्मा येषां ते निभृतात्मानः, क्वचित् पाठः समियाचार त्ति, सम्यक् स्वशास्त्रविहितानुष्ठानादविपरीत आचारोऽनुष्ठानं येषां ते समिताचाराः"—शी० पृ० ३८४॥

पृ० २२६ पं० ५. पिण्णाग······। "यो पन भिक्खु सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरोपेय्य पाचित्तियं ति।······सञ्चिच्चा ति जानन्तो सञ्जानन्तो चेच्च अभिवितरित्वा वीतिक्कमो। पाणो नाम तिरच्छानगत-पाणो वुच्चति। जीविता वोरोपेय्या ति जीवितिन्द्रियं उपच्छिन्दति उपरोधेति सन्ततिं विकोपेति, आपत्ति पाचित्तियस्स। पाणे पाणसञ्ञी जीविता वोरोपेति, आपत्ति पाचित्तियस्स। पाणे वेमतिको जीविता वोरोपेति, आपत्ति दुक्कटस्स। पाणे अप्पाणसञ्ञी, अनापत्ति। अप्पाणे पाणसञ्ञी, आपत्ति दुक्कटस्स। अप्पाणे वेमितको, आपत्ति दुक्कटस्स। अप्पाणे अप्पाणसञ्ञी, अनापत्ति।" इति विनयपिटके पाचित्तियपालि पृ० १६९॥ दृश्यतां पृ० ३६० पं० ३७॥

पृ० २२७ पं० २. आरोप्प······। "आरोप्पं, ते हि प्रक्षीणकल्मषप्रायाः चतुःप्रकारा आरोप्या देवाः ते भवन्ति—१ आकाशोपकाः, २ विज्ञानोपकाः, ३ अकिञ्चणिकाः, ४ णोसण्णिणो णोअसण्णिणो, दातारः सर्वोत्तमां देवगतिं गच्छन्तीत्यर्थः"—चू०। "तेन च पुण्यस्कन्धेन आरोप्याख्या देवा भवन्ति आकाशोपगाः, सर्वोत्तमां देवगतिं गच्छन्तीत्यर्थः"—शी० पृ० ३९७॥

"तयोमे, आवुसो, भवा—कामभवो रूपभवो अरूपभवो।" इति सुत्तपिटके संयुत्तनिकाये [भाग ३] पृ० २३०, [भाग ४] पृ० ५५। विसुद्धिमग्गे आरोप्पनिद्देसे आकाशानन्त्यायतन-विज्ञानानन्त्यायतन-आकिञ्चन्यायतन-नैवसंज्ञानासंज्ञायतनाख्यानां चतुर्णाम् आरूप्याणां विस्तरेण वर्णनं वर्तते। "आरूप्य-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चातुरस्थान उपपस्था चतुर्विधः ॥ ३ । ३ ॥" इति अभिधर्मकोशकारिकाया भाष्येऽप्यस्य वर्णनमुपलभ्यते।

पृ० २२८ पं० ५-१० । तुलना—"अथ खो सीहो सेनापति अञ्ञतरं पुरिसं आणापेसि—"गच्छ, भणे, पवत्तमंसं जानाही" ति। अथ खो सीहो सेनापति तस्सा रत्तिया अच्चयेन पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचापेसि—'कालो, भन्ते, निट्ठितं भत्तं" ति। अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सीहस्स सेनापतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्घेन।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला निगण्ठा वेसालियं रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं बाहा पग्गय्ह कन्दन्ति—"अज्ज सीहेन सेनापतिना थूलं पसुं वधित्वा समणस्स गोतमस्स भत्तं कतं, तं समणो गोतमो जानं उद्दिस्स-कतं मंसं परिभुञ्जति पटिच्चकम्मं" ति। अथ खो अञ्ञतरो पुरिसो येन सीहो सेनापति तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा सीहस्स सेनापतिस्स उपकण्णके आरोचेसि—यग्घे, भन्ते, जानेय्यासि, एते सम्बहुला निगण्ठा वेसालियं रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं बाहा पग्गय्ह कन्दन्ति—"अज्ज सीहेन सेनापतिना थूलं पसुं वधित्वा समणस्स गोतमस्स भत्तं कतं, तं समणो गोतमो जानं उद्दिस्स-कत मंसं परिभुञ्जति पटिच्चकम्मं" ति। अलं अय्यो, दीघरत्तं पि ते आयस्मन्ता अवण्णकामा बुद्धस्स, अवण्णकामा धम्मस्स, अवण्णकामा सङ्घस्स, न च पन ते आयस्मन्ता जीरन्ति तं भगवन्तं असता तुच्छा मुसा अभूतेन अब्भाचिक्खन्ता, न च मयं जीवितहेतु पि सञ्चिच्च पाणं जीविता वोरोपेय्यामा ति। अथ खो सीहो सेनापति बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्घं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेत्वा सम्पवारेत्वा भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो सीहं सेनापतिं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि। अथ खो भगवा एतस्मिं निदाने एतस्मिं पकरणे धम्मिं कथं कत्वा भिक्खू आमन्तेसि—"न, भिक्खवे, जानं उद्दिस्स-कतं मंसं परिभुञ्जितब्बं। यो परिभुञ्जेय्य आपत्ति दुक्कटस्स। अनुजानामि, भिक्खवे, तिकोटिपरिसुद्धं मच्छमंसं—अदिट्ठं असुतं अपरिसङ्कितं ति।"—इति विनयपिटके महावग्गे पृ० २५२-२५३। सुत्त-पिटके खुद्दकनिकाये अङ्गुत्तरनिकाये अट्ठकनिपाते पृ० २९९-३००।

"तेसं सुदिन्नं सुहुतं सुयिट्ठं ये सङ्घमुद्दिस्स ददन्ति दानं। सा दक्खिणा सङ्घगता पतिट्ठिता महप्फला लोकविदून वण्णिता ॥ ६४४ ॥"—सुत्तपिटके विमानवत्थु पृ० ५४ इत्यादि ॥

पृ० २३४ पं० २. रिद्धित्थिमित...। "भूतपूर्वं भिक्षवोऽतीताध्वनि उत्तरापथे भद्रशिला नाम नगरी राजधानी अभूत्, ऋद्धा च स्फीता च क्षेमा च सुभिक्षा च आकीर्णबहुजनमनुष्या च"—दिव्यावदाने [बौद्धसंस्कृतग्रन्थावली] पृ० २९५, पृ० १८०॥

पृ० २४३ पं० ११. तहऽब्भुट्ठामो, उट्ठाए उट्ठेइत्ता पाणाणं जाव सत्ताणं इति शुद्धः पाठः, हस्तलिखितप्रतिषु ईदृशः पाठो विद्यते, दृश्यतां शुद्धि-वृद्धिपत्रके। मुद्रिते तु 'तहा अब्भुट्ठामो तहा उट्ठाए उट्ठेमो त्ति पाणाणं भूयाणं जीवाणं सत्ताणं' इति पाठः ॥

पृ० २४३ पं० २३. 'दंडे अणिक्खित्ते इदाणिं णिक्खित्ते' इति मुद्रितचूर्ण्यपेक्षया शुद्धः पाठः। 'दंडे अणिक्खित्ते इदाणिं अणिक्खित्ते' इति मुनिराजश्रीपुण्यविजयजीमहाराजसंशोधितायां चूर्णौ पाठः ॥

पृ० २४३ पं० ३२-३३. अत्र १६ टिप्पणमित्थं द्रष्टव्यम्—१६. तहब्भुट्ठेमो उट्ठाए उट्ठेइ १ त्ता पाणाण जाव सत्ताणं खं २। तहा उट्ठाए उट्ठिए पाणाणं भूताणं जाव सत्ताणं खं १॥

पृ० २४५ पं० १२. '↑ ↑ एतदन्तर्गतः पाठः' इति शुद्धम् ॥

पृ० २४८ पं० १३. अपरिग्गघा धम्मिया इति शुद्धम् ॥

पृ० २५२ पं० ६. तत्थ इति शुद्धम् ॥

पृ० २५५ पं० ५. चरित्तं इति शुद्धम् ॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शुद्धि-वृद्धिपत्रकम

[अत्रेदमवधेयम्—अस्मत्सविधवर्तिनीषु हस्तलिखितप्रतिषु विद्यमानः कश्चित् पाठोऽस्माभिर्मूले स्थापितः, अपरे तु पाठभेदा अधस्तात् टिप्पनेषु दर्शिताः। किन्तु एतद्ग्रन्थमुद्रणानन्तरं टिप्पने स्थापिता अपि केचित् पाठभेदाः छन्दआद्यपेक्षया समीचीनतराः शुद्धतरा वा इति अस्माकं प्रतिभातं तादृशा अपि पाठाः * एतादृशेन चिह्नेन सह अत्र शुद्धि-वृद्धिपत्रके निर्दिष्टाः। यस्तु पाठो मूले टिप्पनेषु वा वर्धितः स ◁▷ एतादृशचिह्नान्तर्निवेशितोऽत्र।

अत्र शुद्ध एव पाठः प्रदर्शितः पृष्ठ-पङ्क्त्याद्यनुसारेण, अशुद्धपाठस्तु तत्रैव पृष्ठ-पङ्क्त्यादौ विलोकनीयः]

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः
९	५	आयाणा
९	३२	किमंग [पु]णरपुत्रं
११	२	वेसालिया
१५	१३	पु १ ◁ चू० ▷ शीपा० ॥
१५	१६	शी०। ◁ दृश्यतां सू० ५०५॥ ▷
१६	११	गाहती, णो
१७	२	[३]ठाणा ते वि चयंति *
१७	३	[५]कम्मसहा
१७	४	बंधण°
१७	१८	मुच्छिया
१९	६	पासाहि ण पासओ तुमं, *
१९	६	लोय परं
२०	७	अह‌ऽसेओ अवेसि *
२१	६	[१५]तत्थ अकासि
२३	१	°भिकंख *
२३	४	अप्पाण *
२३	१३	ला० ◁ मु० ▷।
२३	१६	°काङ्क्षेत' शी०। 'नो चापि'
२३	२३	[५]अप्पाण मु०। यप्पाण खं १ शी० ॥
२४	७	गामधम्मा[१३] ति *
२५	४	[८]सुझोसितं
२६	२	[३]तिण्ण [४]महोघ°
२६	७	[७]ऽझोसिया
[१]२६	९	धारेंती *

१ पाठो यं केवलं मु० मध्ये दृश्यते ॥

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः
२६	२०	[३]तिण्ण पु १ मु० ॥
२८	१	[२]संहहसू *
२८	२	मोहणिएण
२८	११	अदक्खु पु १, २।
३०	१३	अप्पोदए
३२	२९	खं १ ◁ पु २ ▷।
३८	१३	[१४]गिलाणाभिहडं *
४२	१८-१९	एकार्थिकानि आसेवना, दोषस्तत्र
४२	२०	स्त्रीविज्ञापनायां···दोष°
४२	२४	°वणा त्थीसु खं २।
४३	२३	खं १। " विसण्णासी
४६	३	मणबंधणेहिं णेगेहिं
५८	११	पकत्तंति
६०	१७	फलगावतट्ठा
६३	१८	खेत्तण्णे कु° चू० ◁ शीपा० ▷ ॥
६२	१९	" खेयण्णए
६५	९	३६९
७२	३	दगंसि धीरे,
७२	९	मुहमंगलि ओद°
७६	२५	पाठभेदेन श्लोको
८०	२९	°जणपलीमंथं
८१	२९	१८ ◁ परपत्ते शीपा०। ▷
८२	२	च सरणं च,
८३	२	°रसग्गा,
८३	२२	भावविवेगो
८७	१२	याचितोपक°

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः
९१	१९	खं २ ॥ ◁ दृश्यतां सू० ८५ ॥ ▷
९१	२७	उद्दिस्स ◁ जं कडं ▷ इत्यपि
९४	३	हिट्ठी
९४	६	°व्वंए
९४	७	विरते गामधम्मेहिं जे [10]केइ [11]जंगती जगा
१०६	४	न कुज्जा
११८	५	शी० ।
१३१	२	[4]एवामेव
१३१	३	आता,
१३४	७-९	सासता। ६५७, आयछट्ठा पुणे एगे
१३४	१०	पु १ ॥ १२ एतावं
१४०	४	विपुलधण-
१४५	१	तत्थ खलु
१४६	७	णो अंजणं, [13]णो वमणं
१४७	३	[3]दुच्चरियतव-
१४७	१२	चरकसंहितायां ◁ सूत्रस्थाने ▷
१४७	१४	ति। तेन खो पन
१४९	९	अक्खोवंजणं- [14]
१४९	२०	पत्त(ज्ज)मसणं
१५५	२०	°समियस्स
१५७	१	[1]कुंचका
१७२	६	महति[6]महालियाए
१७२	१२	[23]देवे
१८०	५	[5]गेरुयं वंडं
१८५	२	संखादत्तिया
१८८	३	पुच्छियट्ठा
१८९	२	पाण-खाइम-
२००	१०	विउट्टंति
२०१	१३	हरियजोणियाणं रुक्खाणं
२०१	३२	पं० १३
२०३	३	मातुर्रवीरं
२०३	७	°जोणि-

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः
२०३	२५	जलयरपंचिंदियतिरिक्ख°
२०४	९	मातुर्रवीरं
२०४	१२	जाव मक्खायं
२०५	९	[12]माउंगाउसिणं
२०६	२	जाव मक्खातं
२०६	११	°थावर[11]जोणियाणं
२१५	९	°णि[9]काया हेऊ
२२१	८	अणायार°
२२१	९	चू० । ◁ णिक्खुभप्पाणा शीपा० ॥ ▷
२३१	२७	८३७ पर्यन्त-
२३४	८	गणधरेण
२३५	३	समणो-
२४०	२०	नंदध
२४३	११	तहऽब्भुट्ठामो उट्ठाए उट्ठेइत्ता
२४३	२३	दंडे अणिक्खित्ते इदाणिं णिक्खित्ते
२४३	३२	१६ तहब्भुट्ठेमो उट्ठाए उट्ठेइ २ त्ता पाणाणं जाव सत्ताणं खं२। तहा उट्ठाए उट्ठिए पाणाणं भूताणं जाव सत्ताणं खं १॥ तहब्भुट्ठामो उट्ठेइत्ता पाणाणं जाव सत्ताणं पु २। तहा अब्भुट्ठामो उट्ठाओ उट्ठेइत्ता पाणाणं जाव सत्ताणं पु १।
२४५	१२	↑ ↑ एतदन्तर्गतः
२४५	३४	पाणातिवातं
२४८	१३	अपरिग्गधा धम्मिया
२५२	६	तत्थ
२५५	४	आगमेत्ता चरित्तं
२५८	८	१६६००
२५८	९	°वदि २ रवा°
२६५	३८	आराहिउं
२७२	१९	गाढं
२७४	१०	५९३,६१७
२७६	८	णिहूय

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः
२७८	१६	३१९
२८४	३४	पाद(य)
२८६	८	पंचसंवरसंवुड
२८८	३४	भुंज
२९५	१७	बीससेण
२९६	२	३५३
२९७	२९	समुस्सए
३०३		७४३–७४४
३६४	१३	निर्वर्त्यो°
३६४	१५	निर्वर्त्य
३६६	२८	अञ्जनं माला°
३६६	२८-२९	चित्रुपाहनं उण्हीसं
३६६	३०	सुत्तपिटके दीघनिकाये
३६७	४	अहे य
३६८	१०	अहे य
३६८	३२	पायतला

પ્રસ્તાવનાનું શુદ્ધિ-વૃદ્ધિપત્રક

पृ० ४ पं० ३१-३४. ५ नरकान्तर, ६ वीरस्तुति, ७ कुसीलपरिभास(सि?)ए (कुशीलपरिभाषित), ८ वीर्यं, ९ धर्म, १० अग्ग (आघ?), ११ मार्ग, १२ समवसरण, १३ त्रिकाल, १४ ग्रंथहिद, १५ आदा(हा?)तदित्थ, १६ गाथा, १७ पुण्डरीक, १८ क्रियास्थान, १९ आहारकपरिणाम, २० प्रत्याख्यान, २१ अनगारगुणकीर्तिश्रुत, २२ अत्थ (अद्द?), २३ णालंद।

પ્રતિક્રમણસૂત્રની દિગંબરાચાર્ય પ્રભાચન્દ્રવિરચિતવૃત્તિમાં નીચે પ્રમાણે ત્રણ ગાથાઓ છે—

समए वेदालिज्जे एत्तो उवसग्ग इत्थिपरिणामे।
णरयंतर वीरथुदी कुसीलपरिभास(सि?)ए वीरिए॥ १॥

धम्मो य अग्ग (आघ?) मग्गे समोवसरणं तिकाल गंथहिदे।
आदा(हा?) तदित्थ गाथा पुंडरीको किरियठाणे य॥ २॥

आहारयपरिणामे पच्चक्खाण अणगारगुणकित्ति।
सुद अत्थ (अद्द?) णालंदे सुद्दयउज्झाणाणि तेवीसं॥ ३॥

પૃ० ૩૧ પં० ૧૫ સૂરિવિરચિત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org